

KAKSI VUOSIKYMMENTÄ HEIMOKAUPPAA

**SUOMEN JA UNKARIN KAUPPASUHTEET
VUOSINA 1918-1939**

Taloushistorian pro gradu- tutkielma
Jyväskylän yliopistossa syyslukukau-
della 1997

Jari Oinonen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos historian laitos
Tekijä Oinonen, Jari	
Työn nimi Kaksi vuosikymmentä heimokauppaa. Suomen ja Unkarin kauppasuhteet vuosina 1918-1939	
Oppiaine taloushistoria	Työn laji Pro gradu
Aika syyslukukausi 1997	Sivumäärä 247
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Suomen ja Unkarin välinen kauppavaihto oli hyvin vaatimatonta maailmansotien välillä. Kaupallisen kiinnostuksen puute oli 1920- luvulla kauppavaihdon esteenä. Maiden maantieteellisen etäisyyden ja vaikeiden kuljetusyhteyksien todettiin molemmissa maissa muodostavan ylittämättömän esteen ja vanhat heimokansalliset kulttuurisuhteet korostuivat maiden välisissä suhteissa.</p> <p>Maat solmivat vuonna 1925 yleiseen rajoittamattomaan suosituimmuuteen pohjautuneen peruskauppasopimuksen, joka ei 1930- luvulla kyennyt turvaamaan Suomen Unkariin suuntautuneen viennin etuja. 1930- luvun lamavuosista lähtien Unkari noudatti jyrkän protektionistista kauppapolitiikkaa käyttäen apunaan erilaisia kiintiö-, lisenssi- ja valuuttamääräyksiä.</p> <p>Vuosien 1936 ja 1938 lisäkauppasopimuksissa Suomen vienti Unkariin kiintiöitiin. Keskeisille vientituotteille määrättiin sopimuksellinen kiintiö, joka asetti maksimaaliset puitteet Suomen Unkariin suuntaamalle vientikaupalle. Kysyntä- ja tarjontatekijät määräisivät yhdessä Unkarin säännöstelytoimien kanssa lopullisen vientimäärän.</p> <p>Unkari sai tuoda tavaroitaan Suomeen vapaasti ja maa hyödynsi sille vuoden 1925 kauppasopimuksessa myönnettyä tullisuosituimmuutta. Unkarista Suomeen tuodut tavarat olivat joko tullivapaita tai niitä rasitti vain melko kohtuullinen tulli. Perustullia alhaisempi preferenssitulli oli vehnäjauhojen tuonnin ennakkoehto.</p> <p>Kauppavaihto oli maailmansotien välillä Suomelle suuresti alijäämäinen. Suomi kykeni viemään Unkariin lähinnä puunjalostusteollisuuden tuotteita, joista suurempi merkitys oli vain sanomalehtipaperin viennillä.</p>	
Asiasanat	Suomi, Unkari, 1920-1930- luku, ulkomaankauppa
Säilytyspaikka	historian laitos
Muita tietoja	

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. Tehtävä ja lähteet	1
1.2. Käytetyistä tilastoista	6
2. VIRALLINEN ULKOMAANEDUSTUS ULKOMAANKAUPAN TUKENA	9
2.1. Suomen diplomaattiedustuksen alkutaival Unkarissa	10
2.2. Lähetystö Budapestiin vuonna 1934	13
2.3. Unkarin edustus Suomessa	23
3. VUODEN 1925 KAUPPASOPIMUS KAUPPASUHTEIDEN PERUSTANA	26
3.1. Sopimustavoitteet ja sopimukseen johtanut kehitys	26
3.2. Sopimuksen sisältö ja merkitys	34
4. KAUPPAPOLITIIKAN TEHOVÄLINEET	41
4.1. Tullit kauppavaihdon pidäkkeinä	41
4.2. Valuuttapolitiikka kauppapolitiikan osana	52
4.3. Kiintiö- ja lisenssimääräykset kauppavaihdon kontrolloijina	65
5. KAUPPAVAIHDON TASAPAINO TEOREETTISENA 'TAVOITTEENA'	72
5.1. Kauppavaihdon muuttuneet periaatteet	72
5.2. Vuoden 1936 täydennys­sopimukseen johtanut kehitys	73
5.3. Vuoden 1936 täydennys­sopimuksen sisältö ja merkitys	78
6. TASAPAINOPERIAATE NEUVOTELUTAKTISENA VÄLINEENÄ	88
6.1. Toteutumaton tasapaino	88
6.2. Vehnäjauhokiintiö kiistakapulana	92
7. VUODEN 1938 SOPIMUSNEUVOTTELUISTA KOHTI KAUPALLISTA UMPIKIJAA	101
8. TEOLLISUUDEN JA KAUPAN MYYNTIORGANISAATIO JA MYYNNINEDISTÄMISTYÖ	113
8.1. Pioneerityötä kaupan hyväksi	113
8.2. Metsäteollisuuden myyntiorganisaatio	117
8.3. Suomen Vientiyhdistys pienteollisuuden etujen puolustajana	120
9. KAUPPAVAIHDON KEHITYS MAAILMANSOTIEN VÄLILLÄ	128
9.1. Unkarin osuus Suomen kokonaiskaupassa	128
9.2. Suomi osana Unkarin kauppavaihtoa	135
10. VIENNIN RAKENNE	138
10.1. Yksipuolinen vientirakenne	140
10.2. 'Neljäs ryhmä'	145
11. PAPERITEOLLISUUDEN HALLITSEVA ASEMA VIENNISSÄ	156
11.1. Unkarin paperimarkkinat maailmansotien välillä	156
11.2. Vaikeuksien kautta vientiin	160
11.3. Säännöllinen vienti 1930-luvulla	165
11.4. Kaupankäyntiä ahtaissa puitteissa	172
11.5. Muut paperiteollisuustuotteet	181

12. SUOMALAINEN SELLULOOSA UNKARIN MARKKINOILLA	188
12.1. Unkarin kehittyvä selluloosateollisuus	188
12.2. Viennin volyymi- ja hintakehitys	189
12.3. Toimialan vientivaikkeudet	193
13. RULLATEOLLISUUDEN VIENTI	198
13.1. Kasvanut kysyntä suotuisan vientikehityksen taustalla	198
13.2. Toimialan vientivaikkeudet	204
14. TUONNIN RAKENNE	209
15. VILJA - TUONNIN SELKÄRANKA	226
15.1. Tuonnin volyymi- ja hintakehitys	226
15.2. Kysyntä- ja tarjontatekijät tuontikehityksen selittäjinä	233
16. HEHKULAMPUT TUONTITUOTTEINA	237
17. PÄÄTÄNTÖ	242
LÄHTEET	
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tehtävä ja lähteet

Käsillä oleva, Suomen ja Unkarin välistä kauppavaihtoa vuosina 1918-1939 käsittelevä, tutkielma pyrkii tuomaan oman lisänsä siihen laajaan ulkomaankauppaa ja kauppapolitiikkaa käsittelevään kirjallisuuteen, jota maassamme on kirjoitettu. Varhain ulkomaankauppaa kohtaan virinnyttä kiinnostusta osoittaa aiheesta 1920-1930- luvuilla kirjoitettu laaja tutkimuskirjallisuus, johon tässäkin esityksessä on useasti viitattu. Vaikka näiden tutkimusten syntyajankohta on jo varsin kaukainen, ovat useimmat esitykset vielä nykyäänkin täysin käyttökelpoisia lähteitä. Hyvin monet ulkomaankauppaa käsitelleistä kirjoittajista osallistuivat 1920-1930- luvuilla aktiivisesti poliittiseen elämään ja vaikuttivat omalla panoksellaan itsenäisen Suomen kauppapolitiikan suuntaviivojen muotoutumiseen. Muodostunut 'aikalais-kirjallisuus' täytyy kuitenkin alistaa lähdekriittisten pohdintojen eteen. Vaikka kauppapolitiikassa mukana olleiden kirjoittajien suurta käytännön kokemusta ei olekaan syytä epäillä, eivät tutkijat aina kyenneet objektiivisiin tulkintoihin oman aikansa ilmiöistä.

Ulkomaankaupan ja kauppapolitiikan kehitystä käsittelevä tutkimustraditio on jatkunut vilkkaana ja tutkimukseen on tuotu uusia näkökulmia. Uudemmassa tutkimuksessa on syytä viitata ainakin Erkki PIHKALAN ja Riitta HJERPPEN ulkomaankauppaa käsitteleviin kasvu-tutkimuksiin sekä Jorma AHVENAISEN laajamittaiseen työhön maamme puunjalostusteollisuuden vientiedellytysten selvittämiseksi. Espanjan ja Suomen maailmansotien välisiä kauppasuhteita 1990- luvulla tarkastellut Juha-Antti LAMBERG on myös laajentanut tutkimuksen vaikutuspiiriä ja tarkastellut kauppapoliittista kehitystä laajemmasta perspektiivistä. Kauppasopimuspolitiikan osalta Asko KORPELAN vuonna 1966 ilmestynyt teos 'Suomen kauppasopimuspolitiikka' on edelleenkin hyvin keskeinen teos ja sitä on käytetty tässä esityksessä ohjeellisena apuna pyrittäessä määrittelemään Unkarin asema Suomen kauppasopimuspoliittisessa kokonaisuudessa.

Lukuisat tutkimukset ovat valottaneet hyvinkin yksityiskohtaisesti Suomen suurien kauppakomppanien - Saksan, Englannin ja Ranskan - kanssa käymässä kaupassa esiintyneitä erikoiskysymyksiä, mutta tutkijoiden kiinnostus pienten kauppakomppanien kanssa käytyyn kauppavaihtoon on ollut hyvin vähäistä. LAMBERGIN edellä mainittu Suomen-Espanjan kauppaa käsitellyt tutkimus rikkoi tätä maantieteellistä rajoittuneisuutta ja 1990- luvulla ainakin Jyväskylän yliopistossa on ollut kasvavaa halua ulottaa tutkimus perinteisten

kauppakumppanien piirin ulkopuolelle. Marko KOHVAKAN kesällä 1996 ilmestynyt pro gradu- tutkimus, joka ulotti tutkimuksen aina Japaniin saakka, osoittaa tätä kasvanutta kiinnostusta 'marginaalikaupan' ongelmiin.

Käsillä oleva tutkielma laajentaa tutkimuksen maantieteellistä vaikutuspiiriä itäiseen Keski-Eurooppaan, heimokansamme Unkarin keskuuteen. Ottamalla huomioon sen laajan tutkimusaineiston, jota eri tieteenaloilla on Suomen ja Unkarin suhteista laadittu, on hieman yllättävää, ettei maiden välisiä taloussuhteita ole juurikaan tutkittu. Unkarin kaltainen pieni maa on ollut kaukana suomalaisen tutkimuksen valtavirroista, eikä tutkimushalukkuutta ole esiintynyt myöskään syvästi Keski-Eurooppaan orientoituneessa Unkarissakaan. Tapani MAURASEN vuonna 1985 Helsingin yliopiston sosiaali- ja taloushistorian laitoksella toimittama julkaisu *Economic Development in Hungary and in Finland 1860-1939* on huomattavin tulos suomalaisten ja unkarilaisten tutkijoiden pyrkimyksistä valaista maiden talouskehitystä. Maiden kauppasuhteiden tutkimisen kannalta teoksella on kuitenkin hyvin vähäinen merkitys. Nimensä mukaisesti teoksessa tarkastellaan komparatiivisin metodein maiden taloudessa ennen toista maailmansotaa tapahtunutta rakennemuutosta ja modernisaatiokehitystä.

Edellämainittua tutkimusta leimaava vertaileva tutkimusote välittyy erityisen selvästi Iván T. BERENDin ja György RANKIN taloushistoriallisista tutkimuksista, joiden kautta on tarkasteltu Unkarin taloudellista kehitystä. Uransa marxilaisina taloushistorioitsijoina aloittaneet tutkijat ovat vapautuneet aiemmasta poliittisesta sidonnaisuudestaan ja kaksikon tutkimusotetta leimaa pyrkimys kytkeä Unkarin taloudellinen kehitys laajempaan itä- ja keskieurooppalaiseen kehityskuvioon. Unkarin sisäinen talouskehitys on kytketty maan laajempaan sosiaaliseen kehitykseen ja maan talouspolitiikan muotoutumista 1920-1930- luvuilla on kuvattu maatalouden, teollisuuden tai valuuttapolitiikan näkökulmista. Esitykseni kannalta on valitettavaa, että maan ulkomaankauppapolitiikan yksityiskohdat ovat jääneet vähäiselle huomiolle.

Mainitun kaksikon tutkimusotteeseen keskeisesti kuuluva käsite on toimintatila ja tämä käsite tarjoaa hyvän lähtökohdan myös Suomen ja Unkarin välisten kauppasuhteiden tarkastelulle. Esitykseni pyrkii tarkastelemaan sitä tilaa, niitä toiminnallisia puitteita, joissa maiden kauppasuhteet saattoivat maailmansotien välillä kehittyä. Tutkimukseni on selkeästi kaksijakoinen. Aluksi tarkastellaan kauppasopimuspolitiikan ja ulkomaankauppapolitiikan keinoin maiden väliselle kauppavaihdolle luotua tilaa, tämän toimintatilan määrittelyyn kummassakin maassa vaikuttaneita taloudellisia tekijöitä ja Suomen Unkariin suuntaaman

myynninedistämistoiminnan pyrkimyksiä tämän toimintatilan laajentamiseksi.

Jälkimmäinen osa kuvaa, millaiseksi maiden välinen kauppavaihto kykeni näissä puitteissa 1920-1930-luvuilla kehittymään. Tarkastelu on leimallisesti suomalainen. Tutkimuksellinen pääpaino on siinä, millaiset markkinat Suomen vientiteollisuus kykeni Unkarissa saavuttamaan poliittisesti määräytyneen toimintatilan puitteissa. Symmetrian saavuttamiseksi myös Unkarin maahamme suuntautuneen tuontikaupan kehitystä tarkastellaan yleisen kehityksen lisäksi kahden tärkeimmän tuontiartikkelin kautta. Ulkoasiainhallinnon ja muista viranomaisista muodostuneelta 'ylätasolta' pudottaudutaan 'alatasolle', vienti- ja tuontikaupan konkreettisten toimijoiden pariin. Suomen Unkariin suuntautuneen vientikaupan osalta on eräiden tuotteiden osalta mahdollisuus ulottaa tarkastelu myös yksittäisten vientiyritysten pariin, kun taas tuonnin osalta joudutaan tutkimaan tuontikaupan yleisiä toimintapuitteita.

Luonnollisen lähtökohdan tutkimukselle muodostaa ensimmäinen maailmansota, joka tarjosi näille kahdelle suomalais-ugrilaiselle kansalle valtiollisen itsenäistymisen myötä täyden mahdollisuuden oman itsenäisen ulkomaankauppapolitiikan noudattamiseen. Etenkin Unkarin kohdalla maan valtiollisessa asemassa marraskuussa 1918 tapahtunut muutos merkitsi ratkaisevaa muutosta maan entiseen taloudelliseen asemaan verrattuna. Kuuluminen runsaan puolen vuosisadan ajan 1867-1918 personaaliunioniin Itävallan kanssa antoi maalle poliittista arvovaltaa ja Kaksoismonarkian jäsenvaltioiden välisen tullirajan poistaminen vuonna 1850 edesauttoi maiden välisen taloudellisen työnjaon syventymistä. Kiinteä valtakunnallinen integraatio mahdollisti alueellisen yhteistyön rajatulla markkina-alueella, mistä johtuen maan käymä ulkomaankauppa pysytteli hyvin vähäisenä ensimmäistä maailmansotaa edeltäneellä kaudella. Unkari, jossa maatalouden osuus kansantulosta oli vielä 1918 runsaat 60%, vei maataloustuotteita Itävaltaan ja itävaltalaiset markkinat muodostivat Unkarin talouden kulmakiven. Kaksoismonarkia tarjosi markkinat Unkarin tuomalle viljalle, mutta toisaalta maan teollisuus kärsi itävaltalaisesta ja böömiläisestä kilpailusta jättäen maan talouden agraariseksi.

Vuonna 1920 solmittu Trianon rauhansopimus romutti yli puoli vuosisataa kestäneen taloudellisen harmonian ja muokkasi pitkiksi ajoiksi Unkarin taloudellisen kehityksen suuntaviivat. Rauhansopimuksen nojalla maa menetti 71% entisestä maa-alastaan ja 63% sotaedeltäneestä väestöstään. Itävalta-Unkarin valtiollisen romahduksen myötä Kaksoismonarkian taloudellinen työnjako lakkasi ja itsenäistyneestä Unkarista tuli ulkomaankaupasta suuresti riippuvainen avoin talous. Maa, joka ennen ensimmäistä maailmansotaa kävi kauppaa lähinnä vain Itävallan ja Saksan kanssa - maiden osuus Unkarin tuonnista vuonna

1913 oli 81% ja viennistä 79% - joutui muuttuneessa taloudellisessa tilanteessa laajentamaan kauppapiiriään ja maa joutui sopeutumaan muuttuviin maailmanmarkkinoihin.

Jos tutkielman aikarajaus on sängen vaivatonta aloitusajankohdan osalta, ei päätösajankohdaksi valittu vuosi 1939 ole täysin yksiselitteisesti määriteltävissä maiden talouselämän sisäisen kehityksen kautta. Syyskuussa 1939 puhjennut maailmansota tosin muutti ratkaisevasti Suomen käymän ulkomaankaupan luonnetta, mutta vastaavaa selkeäpiirteistä muutosta ei Unkarissa tapahtunut. Jälkimmäisen maan kauppapolitiikkaan kuului jo 1930-luvun alusta lähtien piirteitä, jotka ilmaantuivat Suomen käymään kauppavaihtoon vasta alkaneen suursodan myötä. Koska tarkastelunäkökulma tässä tutkielmassa on kuitenkin suomalainen - olkoonkin, että Suomen kauppapoliittisen toiminnan rajat määräytyivät vuorovaikutuksessa unkarilaisten tekemien taloudellisten päätösten kanssa - on vuosi 1939 täysin perusteltu.

Alkuperäislähteistön osalta tutkielmassa on tukeuduttu pääosin maamme ulkoasiainhallinnon toiminnan kautta muodostuneeseen laajaan jäämistöön, joka on saatavilla ulkoasiainministeriön arkistosta Helsingistä. Käytössä on ollut sekä Kööpenhaminan että Budapestin lähetystön toiminnan kautta muodostuneita lähettiläsraportteja sekä yksityisten yritysten kauppapoliittisia toivomuksia, jotka kanavoituivat Budapestiin maamme ulkoministeriön kautta. Lähteistö kattaa hyvin peittävästi vuodet 1934-1939 - ajan, jolloin maallamme oli pysyvä diplomaattinen edustusto Unkarissa ja tiedotustoiminta sai vakiintuneet muotonsa-, mutta tämän aikajakson ulkopuolella lähdeaineisto on hyvin hajanaista.

Tähän lähdeaineiston vähäisyyteen vaikutti ennen kaikkea, ettei maallamme ollut ennen vuotta 1934 pysyvää edustusta Unkarissa, vaan kaupallisten asioiden hoito maassa jäi konsuliedustuksen ja vuodesta 1922 lähtien Unkariin akkreditoidun Kööpenhaminan lähettilään tilapäisen tiedotustoiminnan varaan. Vaikka Suomen ja Unkarin kauppavaihto oli varsinkin 1920-luvulla lähes olematonta ja lähteenmuodostuskin lienee ollut hyvin suppeaa, on syytä otaksua, etteivät kaikki Kööpenhaminan lähetystön Unkaria koskevat asiakirjat ole säilyneet nykypäiviin saakka. Tämän puutteen korvaamiseksi on jouduttu tukeutumaan lähettiläs E.N. Setälän laajaan henkilökohtaiseen arkistoon, joka on saatavilla Kansallisarkistossa. Suurta valoa Suomen Unkarin kanssa käymään kauppavaihtoon tämäkään arkistolähteistö ei kykene antamaan; harvat säilyneet lähettiläsraporttien ja yksityisten kirjeiden konseptijäljenteet vuosilta 1921-1930 tarjoavat suurimman apunsa pyrittäessä selvittämään Suomen kaupallisen edustuston muotoutumista Unkarissa ja Unkarin kaupan Suomessa 1920-luvulla asetettuja tavoitteita.

Valitettavan puutteen tutkimuksen kannalta muodostaa se, ettei kauppasopimuskomitealta, joka vaikutti 1920-luvulla keskeisesti Suomen tekemien kauppasopimusten sisältöön, ole säilynyt lainkaan Unkaria käsittelevää arkistomateriaalia. Puute rajoittaa huomattavasti mahdollisuuksia tarkastella maamme liikemiespiirien Unkarin kanssa käymään kauppavaihtoon asettamia ennako-odotuksia.

Ulkoasiainministeriön arkiston ohella maamme teollisuuden eri vientialojen Unkariin kohdistamia kaupallisia tavoitteita ja konkreettisia vientisaavutuksia on tarkasteltu eri vientijärjestöjen vuosikertomusten ja kaupallisen lehdistön välityksellä. Suomen Paperitehdasyhdistyksen, Suomen Selluloosayhdistyksen sekä Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomusten pohjalta voidaan muodostaa ainakin pääpiirteissään kuva puunjalostusteollisuuden sekä kotimarkkinateollisuuden Unkariin kohdistamista odotuksista, maassa koetuista ongelmista sekä saavutetuista tuloksista. Rullateollisuuden osalta kuvaa voidaan täydentää tukeutumalla Rullatehdasyhdistyksen (SRY) omiin vuosikertomuksiin ja myyntitilastoihin, jotka on saatavilla Elinkeinoelämän Keskusarkistossa (ELKA) Mikkelissä.

Ongelmallisinta tutkimus on tuontikaupan ja kotimarkkinateollisuuden viennin kohdalla. Suomeen suuntautunutta tuontikauppaa käsittelevä perustutkimus on hyvin puutteellista ja tuonti Unkarista jää pääasiassa vain SVT:n sisältämien tilastotietojen varaan. Mahdollisuudet tutkia Unkarista suuntautunutta tuontikauppaa mm. suomalaisten tukkuliikkeiden vuosikertomusten pohjalta ovat täysin olemattomat. Vuosikertomukset sisällyttävät Unkarin kategoriaan 'muut', osaksi vähäisempien kauppakumppanien kanssa käydyn kauppavaihdon erittelemätöntä massaa.

Miltei yhtä huono tutkimustilanne on kotimarkkinateollisuuden viennin kohdalla. Mm. TOLLETin vuonna 1969 kirjoittama Suomen Ulkomaankauppaliiton historiikki käsittelee yleisellä tasolla kotimarkkinateollisuuden maailmansotien välillä vientikaupan edistämiseksi suorittamaa työtä, mutta Unkariin suuntautuneen viennin selvittämiseksi on jouduttu turvautumaan Vientiyhdistyksen vuosikertomusten ja kaupallisten lehtien tarjoamaan tukeen. Pienintäkään Kauppalehden, Suomen Ulkomaankaupan tai Suomen Keskuskauppakamarin Tiedonantoja-lehden sisältämää uutista ei ole halveksittu pyrittäessä selvittämään pienteollisuuden Unkariin suuntaaman vientitoiminnan toimintaedellytyksiä, tavoitteita tai maassa saavutettuja vientisaavutuksia.

1.2. Käytetyistä tilastoista

Käsillä olevassa tutkielmassa on tukeuduttu suurelta osin Suomen Virallisen Ulkomaankauppatilaston (SVT 1A) ilmoittamiin arvo- ja volyymitietoihin Suomen ja Unkarin vuosina 1918-1938 käymästä kauppavaihdosta. Tullihallituksen alkuperäisaineiston pohjalta vuosittain laaditun tilaston lisäksi apuna on vuosien 1932-1938 osalta käytetty myös SVT:n kuukausijulkaisua (SVT 1B), josta käy ilmi eri tavaroiden kuukausittaiset vienti- ja tuontimäärät. Tavaranimikkeiden osalta jaottelultaan vuositilastoa epätarkemman kuukausitilaston etuna on, että tilasto noudattaa edellistä selkeämmin päänimikkeistön mukaista 31-osaista tavaraluokittelua.

Suomalaisen tilastoaineiston rinnalla on käytetty Unkarin ulkomaankauppatilastoa (*Magyarország Külkereskedelmi Forgalmak Magyar Statisztikai Közlemények*), joka on saatavilla Suomessa Tilastokirjastossa Helsingissä. Eräiltä osin Suomen vastaavaa kauppatilastoa yksityiskohtaisempi unkarilainen tilastoaineisto kattaa vain vuodet 1925-1939, mutta suurta haittaa ei tästä tutkimukselle aiheudu. Maiden välinen kauppavaihto oli ennen vuotta 1925 lähes olematonta ja Unkarin tilastoa on käytetty lähinnä täydentämään SVT:ssä esiintyviä puutteita. Molempiin tilastolähteisiin täytyy suhtautua suurella varauksella. Tilastojen luotettavuutta on pyritty testaamaan laskemalla eri tavararyhmien suhteellinen osuus Unkarin Suomeen suuntautuneesta viennistä ja tuonnista sekä vertaamalla sitä SVT:stä saataviin tuonti- ja vientilukuihin. Tuonti- ja vientitavaroiden suhteellisissa osuuksissa esiintyvistä merkittävästikin poikkeamista huolimatta, Unkarinkin tilastoa voitaneen pitää melko luotettavaa pitämällä jatkuvasti mielessä tilastojen laadinnassa käytetyt periaatteet.

Suomalaisten ja unkarilaisten kauppatilastojen tilastointiperusteet poikkesivat huomattavasti toisistaan. Molemmissa maissa siirryttiin jo 1900- luvun alussa tuonnissa *cif*- hinnoitteluun ja viennin osalta *fob*- hinnoitteluun.¹ Vuoden 1900 alussa itävaltalais-unkarilaisissa

¹ *Fob* (free on board l. vapaasti laivassa). *Fob*- toimituksessa myyjä täyttää velvollisuutensa jättäessään *fob*-poikkeamatta tavarat laivaan päällikön huostaan ja toimittaessaan tavaratoimitusta koskevat asiakirjat ostajan liike- tai kotipaikalle. Myyjä vastaa tavaralle sattuvista vahingoista laivaan saakka (ei siis esim. huolitsijan l. speditöörin huostaan). *Fob*- toimituksessa myyjä suorittaa kaikki tavaralla laivaan toimittamisesta koituvat kustannukset (mm. satamamaksut ja lastauskustannukset) tavaralla, ei laivan osalta. Suomessa myös vientitulli kuuluu myyjän suoritettaviin lähetyskustannuksiin ja mikäli myyjä on velvollinen toimittamaan tavarat vapaasatamassa olevaan laivaan, tulee hänen suorittaa myös tuontitullikin, joka on normaalisti ostajan suoritettava. Yleisenä sääntönä Suomessa oli, että *fob*-toimituksessa myyjä hankkii vientiluvan ja maksaa kuljetukset ostajan maksaessa muut kulut tavaralla saavuttua laivaan. *Cif*- myynnissä myyjä täyttää sopimusvelvollisuutensa luovuttamalla tavaraa koskevat asiakirjat, muttei tavaraa. Sopimuksen edellyttämänä aikana myyjä rahtaa laivan ao. määräsatamaan, ja kun tavara on laivassa, tarjoaa ostajalle laiva-asiakirjat. Kun tavaroita koskevat asiakirjat on esitetty ostajalle, on tämä velvollinen maksamaan hinnan huolimatta siitä, tuleeko tavara koskaan.

kauppatilastoissa siirryttiin kirjaamistapaan, joka perustui jaotteluun alkuperämaan ja lopullisen määrämaan eli kulutusmaan mukaan. Suomessa puolestaan tuonti- ja vientimaa merkittiin vuoden 1919 tilastouudistuksen jälkeen myyjän tai ostajan asuinmaan mukaan, mikä nosti eräiden maiden osalta tuonnin arvon suuremmaksi kuin se muutoin olisi ollut. Vasta vuoden 1935 alusta tuojat ja viejät velvoitettiin ilmoittamaan osto- ja myyntimaan lisäksi myös alkuperä- ja kulutusmaa.

Unkarin kauppatilaston laatimisperusteista johtuen Suomen Unkariin suuntautuneen viennin arvo kohosi 1930- luvulla huomattavasti SVT:n lukuja suuremmaksi. Unkarin otettua 1930-luvulla käyttöön ns. lisähintajärjestelmän suomalaisten tuontitavaroiden hintaan laskettiin lähinnä kauppapoliittisia näkökohtia silmälläpitäen kauppahinnan lisäksi tavaroiden kuljetus, tulli sekä 25-53% lisähinta, kun taas vientitavaroiden hinnat merkittiin edelleenkin *fob*-hintoina. Lisäksi suuri osa Unkarin Suomeen suuntautuneesta viennistä tapahtui jonkin välittäjämaan, suurimmaksi osaksi Saksan kautta, jääden näin kauppatilastojen ulkopuolelle.

Tavaravaihdon volyyymi- ja arvokehitystä seurattaessa on noudatettu SVT:n osto- ja myyntimaan mukaista jaottelua, mikä osoittaa maiden välisten suorien kauppasuhteiden laajuuden. Alkuperä- ja kulutusmaatilastoja on käytetty lähinnä osoittamaan ns. välityskaupan laajuutta Suomen ja Unkarin välisessä kaupan kokonaisvaihdossa. Suomesta Unkariin suuntautuneen viennin osalta SVT:n ilmoittamista myyntimaatiedoista on lisäksi vähennetty eräinä vuosina sangen suureksikin kohonnut takaisinvientti, mikä ei kuulu varsinaisen vientikaupan piiriin. Kaupan arvo sekä tuotteiden hinnat on tutkielmassa ilmoitettu pääasiallisesti käypähintaisina. Reaalisen arvokehityksen osoittamiseksi on kuitenkin eräiden tuotteiden kohdalla laskettu myös kiinteähintaiset hinta- ja arvoindeksit. Perusvuodeksi on tällöin valittu viimeinen toista maailmansotaa edeltänyt rauhan vuosi 1938.

Tuonti- ja vientitavaroiden jaottelu SVT:ssa poikkesi tutkimusajanjaksona nykyisin käytettävästä SITC- tavaranimikkeistöstä, johon Suomessa siirryttiin vuonna 1939. Koska mahdollisuuksia korjata vanhoja tilastoja nykykäytännön mukaiseksi ei juurikaan ole, on tutkielmassa

Myyjän on omin kustannuksin lastattava laiva ja vakuutettava tavara kaikkien vahinkojen (paitsi sodanvaara) varalle. Myyjän vakuutuksen tulee kattaa kuljetusvahingot ostajan laiturille saakka. *Cif*-toimituksissa myyjä hankkii tuotteelle konossementin, toimittaa ostajalle vakuutussertifikaatin, huolehtii vientitulleista ja maksuista sekä hankkii ostajan vaatimuksesta ostajan kustannuksella alkuperäistodistuksen, faktuuran ja sertepartiakin. Ostaja maksaa tuontitullit ja tuontimaksut maksaen lisäksi pakkaus- ja pinoamiskustannukset, mikäli nämä eivät kuulu rahtiin. Raninen 1946, s. 129-132.

noudatettu SVT:n vuosina 1919-1939 käyttämää päänimikkeistön mukaista tavaraluokitte-
lua. Tämä on ollut sangen helppoa, koska SVT:n tavaranimikkeistö pysyi muuttumattomana
koko tarkasteluajanjakson ajan. Maiden ulkomaankauppatilastojen välisten vertailujen
tekemiseksi Unkarin ulkomaankauppatilaston tavaranimikkeistö on pyritty saattamaan
yhteismitalliseksi SVT:n nimikkeistön kanssa. Viennin rakennetta tarkasteltaessa SVT:n
tavaranimikkeistöä on muokattu uudelleen siten, että tuonti Unkarista on jaoteltu yhdeksään
ja vienti seitsemään tavararyhmään. Unkarin eräiltä osin hieman yksityiskohtaisempi
kauppatilasto on taas jaoteltu maan Suomeen suuntautuneen viennin osalta yhdeksään ja
tuonnin osalta kahdeksaan pääryhmään.

Mikäli mahdollista, tiedot eri tuotteiden vientimääristä ja hinnoista on pyritty hankkimaan
yritysten oman tilastoinnin ja vuosikertomusten pohjalta. Tämä onkin ollut mahdollista
metsäteollisuuden suurvientä edustaneiden rullateollisuuden, paperiteollisuuden ja sellu-
loosateollisuuden osalta. Yritysten ilmoittamat tiedot poikkeavat eräiltä osin SVT:n tiedoista,
mikä johtuu mm. siitä, että yritysten kirjanpituvuosi ei läheskään aina noudattanut kalenteri-
vuotta. Toisaalta SVT:n ulkomaankauppatilastoon tulee suhtautua varauksellisesti. SVT ei
läheskään aina ilmoita todellista vientimaata, vaan välilaivaussatamasta on tullut lopullinen
vientisatama ja välilaivausmaasta vientimaa. Vientimäärien virheellisyyksien lisäksi myös
hintatiedot ovat usein puutteellisia ja kaavamaisia, joten kriittisyys tilastoa käytettäessä on
aina paikallaan ja oman lisänsä tuo myös se, etteivät läheskään kaikki vientiyritykset kuulu-
neet myyntijärjestöihin.

Mainittuja kauppatilastoja täydentävät mm. *Suomen Pankin kasvututkimuksia*- sarjassa
ilmestynyt Heikki OKSASEN ja Erkki PIHKALAN teos *Suomen ulkomaankauppa 1917-1949*
sekä Kaarina VATTULAN kokoama taloushistoriallinen tilasto *Suomen Taloushistoria III* .
Teoksista löytyvät mm. tullihallituksen ulkomaankaupan vuositilastojen pohjalta laaditut
ulkomaankaupan arvo-, volyymi- ja yksikköarvotaulukot, joita tutkielmassa on käytetty
ohjeellisesti apuna. Teosten ilmoittamia tuonnin ja viennin arvomääriä on käytetty apuna
pyrittäessä suhteuttamaan Suomen ja Unkarin välistä kauppaa maamme kokonaiskauppa-
vaihtoon vuosina 1918-1938.

2. VIRALLINEN ULKOMAANEDUSTUS ULKOMAANKAUPAN TUKENA

Ennen kuin ryhdytään tarkastelemaan, millaisiksi Suomen ja Unkarin väliset sopimukselliset kauppasuhteet 1920- ja 1930-luvuilla kehittyivät, on tarpeen luoda silmäys niihin toimijoihin, jotka vaikuttivat näiden sopimusten muotoutumiseen. On syytä esittää lyhyt luonnehdinta Suomen ja Unkarin virallisen ulkomaanedustuksen kehityksestä ja tarkastella, millaiset edellytykset Suomen ulkomaanedustuksella oli maailmansotien välillä valvoa maamme kaupallisia etuja Unkarissa.

Toiseen kaupallisen edunvalvonnan keskeiseen tekijään, kaupan ja teollisuuden omien myyntiorganisaatioiden kautta harjoittamaan myynninedistämistyöhön palataan jäljempänä tässä esityksessä, mutta esityksen kokonaisrakenteen kannalta lienee johdonmukaisinta tarkastella jo alussa, mitä mahdollisuuksia ja kuinka suuri halu maamme virallisella ulkomaanedustuksella oli tukea teollisuuden Unkariin suuntautuvia vientiponnistuksia. Vaikka sangen laajakin kauppavaihto saattaa olla täysin mahdollista ilman valtiovallan taholta saatavaa tukea, kulkevat kaupallinen ja poliittinen diplomatia usein käsikädessä avartaen toinen toisensa toimintamahdollisuuksia. Suomen ja Unkarin, kahden vastaitseenäistyneen valtion, kohdalla tämä kytkentä oli erityisen ilmeinen.

Toisin kuin Unkarissa, ulkoministeriön rooli Suomen kauppapolitiikka koordinoivana tekijänä oli hyvin keskeinen. Vaikka Suomen Pankin ja muiden ministeriöiden kauppapoliittinen asema korostui 1930-luvulla mm. valuutta- ja tullipolitiikassa,² säilyi kauppapoliittinen päätöksenteko lähes täysin ulkoministeriön seinien sisässä ja omien käskyjensä ohella ministeriö välitti niitä informaatiovirtoja, jotka risteilivät maamme teollisuuden ja Suomen Unkariin asettaman ulkomaanedustuksen välillä.

Ministeriössä vuonna 1933 tehdyn uudelleenjärjestelyn kautta aiempi itsenäisyyden varhaisvuosilta periytynyt kauppapoliittisten asioiden osasto jaettiin kauppasopimusosastoksi ja talouspoliittisten asioiden osastoksi, joista edellisen päällikkönä toimi K.R.Savolahti (1933-1941) ja jälkimmäistä johti Niilo Orasmaa (1933-1937). Jaon myötä kauppasopimusosaston henkilökuntaa lisättiin perustamalla uusia jaostopäällikön virkoja, kunnes osastot vuonna 1939 yhdistettiin jaon osoittauduttua epätarkoituksenmukaiseksi.³ Kyetäkseen tekemään

²Paasivirta 1968, s. 216.

³Paasivirta 1968, s. 218-219.

tarkoituksenmukaisia päätöksiä ulkoministeriö oli kuitenkin suurelta osin konsuleilta ja diplomaateilta saatavan informaatioaineiston varassa ja kyetäksemme arvioimaan, oliko tämä informaatio riittävää, on tarpeen tarkastella Suomen Unkariin asettaman ulkomaanedustuksen kehitystä. Samalla tarkastelu paljastaa myös sen, kuinka suurta huomiota maamme valtiolta kiinnitti suhteidensa kehittämiseen Unkarissa ja kuinka suuren painoarvon kaupalliset ja taloudelliset näkökohdat näissä ennakkolaskelmissa saivat.

2.1. Suomen diplomaattiedustuksen alkutaival Unkarissa

Kuolinkouristuksissaan kamppailut Itävalta-Unkarin Kaksoismonarkia tunnusti Suomen valtiollisen itsenäisyyden ensimmäisten maiden joukossa 13.1.1918. Kaksoismonarkian syksyllä 1918 ensimmäisessä maailmansodassa kokeman tappion seurauksena syntynyt uusi itsenäinen Unkarin kuningaskunta⁴ puolestaan tunnusti Suomen tasavallan 23.8.1920 ja runsaan kahden viikon kuluttua tästä 20.9.1920 Suomi tunnusti heimokansansa kuuluvaksi itsenäisten valtioiden laajentuneeseen perheeseen.⁵ Kahden sukulaismaan poliittisia ja kaupallisia suhteita ryhdyttiin välittömästi kehittämään molempien maiden ryhtyessä pikaisiin toimenpiteisiin konsuliedustuksen asettamiseksi toistensa maaperälle.

Jo 1800- luvun lopulla kiinteät suhteet Unkarin kulttuuripiireihin luonut kielen- ja kansanrunoudentutkija sekä poliitikko Eemil Nestor Setälä vaikutti 1920- luvun alun toiminnallaan keskeisesti Suomen konsuliedustuksen muotoutumiseen Unkarissa. Unkarinkielen taitoinen ja maan kulttuurista kiinnostunut Setälä oli luonnollinen valinta, kun maamme ulkoministeriö päätti helmikuussa 1921 lähettää edustajansa kolmen kuukauden ajaksi Budapestiin ja Wieniin neuvottelemaan diplomaatti- ja konsulisuhteiden järjestämisestä Suomen ja Kaksoismonarkian seuraajavaltioiden välillä. Käydyissä neuvotteluissa kulttuurihenkilöillä oli hyvin vahva rooli - Unkarin ulkoministeriksi vuonna 1921 valittu Nicolaus Bánffy oli ammatiltaan kirjailija ja taidemaalari⁶ ja tämä 'henkilökemia' lienee vaikuttanut myös käytyjen keskustelujen sisältöön. Kauppavaihdon kehittäminen ei ollut suurimpana huolenaiheena heimokansallisessa ilmapiirissä käydyissä neuvotteluissa.

⁴16.11.1918 Unkari julistettiin tasavallaksi. Lyhyehkön Bela Kúnin johtaman kommunistihallinnon jälkeen, jolloin Unkari oli neuvostotasavalta, maa palasi parlamentin päätöksellä muodollisesti monarkiaan. Entisen Habsburg-sukuisen kuninkaan Kaarlen jälkeen maata johti valtionhoitajana amiraali Miklós Horthy.

⁵Suomen diplomaattiset suhteet ulkovaltoihin 1918-1992 1993, s. 143-144.

⁶VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (Kansio 10), UM:n asiakirjoja vuodelta 1926, Suomen Kööpenhaminan lähetystön raportteja. Suomen Kööpenhaminassa ja Budapestissa olevan lähettilään K.G. Idmanin raportti nro. 23 9.11.1926.

Setälän ulkoministerien Bánffyn ja Gustaf Gratzin - Unkarin ulkoministeri vaihtui neuvottelujen kestäessä - kanssa käymissä neuvotteluissa molemmat maat ilmaisivat tahtonsa keskinäisten suhteidensa kehittämiseen toivoen voivansa perustaa pysyvän lähetystön toistensa maaperälle. Unkarin hallitus lupasi - heti kun maan valuuttaolot sen sallisivat - perustaa lähetystönsä Helsinkiin ja myös Setälä henkilökohtaisesti uskoi Budapestiin sijoitettavan lähetystön palvelevan parhaiten Suomen etuja Unkarissa ja muissa Kaksoismonarkian seuraajavaltioissa. Taloudellisten ja poliittisten syiden vuoksi tavoitteet kuitenkin lykkääntyivät vuosiksi. Unkari perusti lähetystönsä Helsinkiin vuonna 1929 ja Suomen Budapestin lähetystö avasi ovensa vasta vuonna 1934. Lähes 1930- luvun puoliväliin saakka Suomen valtiovallan taholta Unkariin asetettu kaupallinen edustus pohjautui konsuliedustukseen (Ks. liite 1).

Runsaan kymmenen vuoden ajan Suomen etuja Unkarissa valvottiin Tanskasta käsin, sillä vuodesta 1922 lähtien Kööpenhaminan lähettiläät oli akkreditoitu myös Budapestiin.⁷ Tanskan lähettilään oleskelu Budapestissa rajoittui vuosittain vain muutamaan viikkoon⁸ ja käytännön työtehtävät Unkarissa jäivät miltei täysin konsuliedustuksen varaan. Kauppasuhteiden kehittämisen kannalta epätarkoituksenmukaiseen järjestelyyn ryhdyttiin unkarilaisten toivomuksesta. Unkarin poliittisten suhteiden naapurimaidensa kanssa ollessa hyvin huonot, unkarilaiset eivät halunneet lähettilääksi ketään maan naapurimaihin jo akkreditoitua henkilöä.⁹ Tanskan valinta asemamaaksi johtui Setälän mukaan ainakin osittain ulkoministeri Bánffyn henkilökohtaisesta tahdosta¹⁰, mutta Kööpenhamina lienee sopinut myös Suomen ulkoministeriön suunnitelmiin. Vuonna 1918 perustetusta Kööpenhaminan lähetystöstä tuli 'Suomen ikkuna Eurooppaan' maamme ulkoasiainhallinnon seurattessa sen kautta laajalti Euroopan poliittista kehitystä.¹¹

Setälän henkilökohtainen tahto näkyi myös Suomen 1920- luvun alussa tekemissä konsulivalinnoissa. Koska Unkarissa ei ollut ketään tehtävään sopivaa liikemiestä, esitti Setälä Budapestin pääkonsuliksi maassa jo kauan asunutta kuvanveistäjä Yrjö Liipolaa. Tarmokkaaksi tuntemansa Liipolan kautta Setälä uskoi voitavan tukea maiden välisten

⁷Suomen diplomaattiset suhteet ulkovaltoihin 1918-1992 1993, s. 143-144.

⁸K.G.Idman oleskeli Budapestissa vuosittain kuukauden ajan ja Onni Talas oleskeli maassa kahdesti vuodessa syksyisin ja keväisin, Idman 1954, s.154 ja Talas 1960, s.173,175.

⁹Idman 1954, s.154.

¹⁰VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokolema (kansio 10), Matka Itävaltaan ja Unkariin vuonna 1921 diplomaattisten suhteiden järjestämistä varten, Raportti- ym. konsepteja, Setälän kirje UM:lle 21.5.1921.

¹¹Paasivirta 1968, s.168.

kulttuurisuhteiden kehittämistä. Koska etenkin Unkarin taholta oli kuitenkin esitetty toiveita myös maiden kauppasuhteiden kehittämisestä, vaati Setäläkin nimitettävältä varakonsulilta perehtyneisyyttä liike-elämään. Ehdokkaina olleista Erwin Limburghista ja Tibor Latinovitsista piti Setälä jälkimmäistä sopivampana, koska tämä oli 'hyvin ihastunut Suomeen'. Limburgh, jolla Setälä tiesi olleen kiinteät suhteet erään suuren tuontitukkuliikkeen kanssa, syrjäytettiin, koska tämä ei juurikaan tuntenut Suomen oloja.¹²

Maamme liike-elämä suhtautui ainakin aluksi sangen epäillen Yrjö Liipolan konsulinkykyihin. Keskuskauppakamari, joka aina 1920-luvun lopulle saakka antoi lausuntonsa ehdotetuista konsuliehdokkaista, kieltäytyi jo keväällä 1920 suosittelemasta Liipolan nimittämistä Suomen Unkarin kunniakonsuliksi ehdottaen kaupallista kokemusta vailla olleelle kuvanveistäjälle vain 'erikoisattashean' nimeä. Tämä kokemattomuus lieneekin vaikuttanut siihen, että Liipolan nimitys Suomen Budapestin konsuliksi lykkääntyi aina vuoteen 1925 saakka. Taiteilijan kokemus kuitenkin varmastikin karttui käytännön työtehtävien hoidossa, sillä vuosina 1933-1937 hän toimi myös Unkarin pääkonsulina Helsingissä.¹³ Pitkäaikainen toiminta Unkarin konsuliedustajana kertoo Unkarin Liipolaa kohtaan tuntemasta luottamuksesta ja Suomessakin kuvanveistäjä onnistui saavuttamaan ainakin Setälän suosion. Puoltaessaan vuonna 1928 Liipolan esittämää palkankorotusvaatimusta, Setälä mainitsi Liipolan ansiosta vilkastuneen heimokansojen kulttuurimatkailun lähentäneen myös maiden kauppasuhteita.¹⁴

Jos liikemiespiirien suhtautuminen Suomen konsuliedustukseen olikin hieman varauksellista, edustivat maamme Kööpenhaminan lähettiläät suurta poliittista kokemusta ja ainakin ulkopoliittisen johdon luottamus heihin oli vahva. NEVAKIVEN mukaan ulkoministeri Rudolf Holsti ajoi vuonna 1919 henkilökohtaisesti Kansainliittopolitiikassakin myöhemmin ansioitunutta Karl Gustaf Idmania Kööpenhaminan lähettilääksi, missä tehtävässä Idman toimi aina kevääseen 1927 saakka.¹⁵ Tämän kahdeksanvuotisen toimikauden päätyttyä Kööpenhaminaan nimitettiin maamme ulkoministerinä 1925-1926 toiminut E.N. Setälä, joka hoiti lähetystösihteeri Jussi Nyysösen avustamana lähettilään tehtävää vuoteen 1931 saakka.

¹²VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (kansio 10), Matka Itävaltaan ja Unkariin vuonna 1921 diplomaattisten suhteiden järjestämistä varten, Raportti- ym. konsepteja, Setälän kirje UM:lle 21.5.1921.

¹³Vesikansa 1993, s. 33 ja 36.

¹⁴VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (kansio nro. 21), Toiminta lähettiläänä Tanskassa 1927-1930, Virkakirjeiden konsepteja, E.N. Setälän kirje nro. 1 195 UM:lle 19.7.1928.

¹⁵Nevakivi 1988, 63 ja 89, Idman 1954, 154, Valtioneuvoston historia IV, Ministerimatrikkeli 1917-1966. Helsinki 1976.

Setälän edellytykset Unkarin-suhteiden hoitoon olivat hänen edeltäjänsä paremmat, sillä hän - kuten edellä jo mainittiin - hallitsi erinomaisesti Unkarin kielen¹⁶ ja kykeni hyödyntämään vuosikymmenien saatossa Unkarissa solmimiaan henkilösuhteita. Viimeinen Unkariin akkreditoituista Tanskan lähettiläistä oli Onni Talas, joka siirtyi nelivuotisen Kööpenhaminan kautensa (1931-1934) jälkeen vuonna 1934 perustetun Budapestin lähetystön johtoon hoitaen tätä tehtävää aina vuoteen 1940 saakka.

Jos Suomen konsuliedustuksen maamme vientikaupalle antaman tuen mittapuuna pidetään taloudellisten raporttien tai muun ulkoasiainministeriölle kertyneen informaation määrää, ei Suomen Unkariin asettama konsuliedustus kyennyt antamaan vientitoiminnalle sen tarvitsemaa tukea. Budapestin konsulaatin tiedotustoiminta oli hyvin hajanaista ja epäsäännöllistä ja asemapaikkaansa kaukana Unkarista pitäneet lähettiläät kykenivät konsuleitakin rajoitetummin raportoimaan tapahtumista Unkarissa. Konsuli- ja diplomaattiedustus pyrkivät luonnollisestikin auttamaan vientiteollisuutta Unkarissa syntyneiden konfliktitilanteiden selvittämisessä, mutta aktiivinen kaupanedistäminen oli vielä 1920- luvulla ja 1930-luvun alussakin melko vierasta. Väliäntöä tarvetta tähän ei edes välttämättä ollut, sillä aina 1930-luvun alkuunsaakka maamme teollisuus saattoi harjoittaa vientiään melko vapaasti tukeutumatta valtiovallan apuun. Muutos tapahtui vasta 1930-luvulla, jolloin teollisuuden valtiovaltalta saama tuki oli suorastaan myyntitoiminnan ehdoton edellytys.

2.2. Lähetystö Budapestiin vuonna 1934

Suomen vientiteollisuuden 1930- luvun alussa lähes kaikkialla kokemat vaikeudet osoittivat käytännössä vientipiirien riippuvuuden valtiovallan taholta saatavasta tuesta, ilman valtion aktiivista taustatukea oli enää mahdotonta murtaa maamme vientikaupalle asetettuja esteitä. Ulkomaisten edustustojen kaupalliset tehtävät lisääntyivät ja konsulaattien ja edustustojen päälliköt ottivat hoitaakseen aiemmin vientiasiamiehille kuuluneita tehtäviä. Myyntiagenttien kaupallisten tiedotusten rinnalla edustustot alkoivat laatia asemamaistaan taloudellisia tiedotuksia ja välittää tietoja kulloinkin noudatettavista säännöstely- ja valuuttamääräyksistä ja voimavarojensa mukaan edustustot pyrkivät myös antamaan virka-apua vientiteollisuuden myyntiagenteille.¹⁷

¹⁶Nevakivi 1988, s. 86, Paasivirta 1968, s. 169..

¹⁷Paasivirta 1968, s. 217- 218.

Vaikka Suomen Unkariin 1920-luvulla asettama konsuliedustus luonnollisestikin pyrki kaikin tavoin edistämään maiden kauppavaihtoa, voidaan maamme vientiteollisuuden valtiovallan taholta Unkarissa saamaa tukea pitää vielä 1930-luvun alussakin täysin riittämättömänä. Merkittävä käänne parempaan tapahtui vasta 1930-luvun puolivälissä, jolloin Suomi organisoii diplomaattisen edustuksensa itäisessä Keski-Euroopassa uudella, entistä rationaalisemmalla tavalla. Kuten mm. Vientiyhdistyksen myyntiorganisaation kehittämisen kohdalla tapahtui (ks. jäljempänä), myös Suomen diplomaattinen edustus Unkarissa kytkettiin osaksi koko itäistä Keski-Eurooppaa ja Balkania palvelevaa laajempaa kokonaisuunnitelmaa, jonka tavoitteena oli lujittaa Suomen poliittisia ja taloudellisia suhteita tällä vielä melko tuntemattomalla Euroopan kolkalla.

Pysyvän diplomaattisen edustuksen puuttuminen itäisessä Keski-Euroopassa muodosti merkittävän pullonkaulan Suomen ja alueen maiden valtiollisten ja taloudellisten suhteiden kehitykselle. Venäjän rajanaapuruuteen vedoten Suomi tosin perusti jo vuonna 1920 lähetystön Bukarestiin, jonne va. asiainhoitajana lähetetty Väinö Tanner oli akkreditoitu myös Ateenaan, Konstantinopoliin ja Sofiaan. Määrärahojen vähäisyyteen vedoten Tanner kutsuttiin kuitenkin kotiin jo 8.12.1922, jonka jälkeen Suomi oli noin kymmenen vuotta vailla vakituista edustustoa Balkanilla ja itäisessä Keski-Euroopassa.¹⁸ Koko Kaakkois-Eurooppaa palvelevan lähetystön perustaminen Budapestiin vuonna 1934 onkin nähtävä osana Suomen ulkomaanedustuksessa 1930-luvulla tapahtunutta laajempaa muutosprosessia. Kaupallisen diplomatian rooli vientikaupan turvaamiseksi korostui kaikkialla lisääntyneen protektionismin vuoksi¹⁹ ja Unkariin perustettu lähetystö täytti osaltaan sitä 'diplomaattista tyhjiötä', joka oli muodostunut uudelle, kaupallisestikin houkuttelevalle alueelle.

Myös Itävalta-Unkarin Kaksoismonarkian hajoamisen myötä Kaakkois-Euroopassa tapahtunut poliittinen muutos pakotti Suomen 1920-1930-lukujen vaihteessa arvioimaan uudelleen ulkomaanedustuksensa toimintatapoja. Puolan, Tšekkoslovakian ja Romanian edustus yhdistettiin Varsovan lähetystöön, kun taas Puolan ja ns. Pikku-Ententen ulkopuolelle jääneiden Itävallan ja Unkarin edustus hoidettiin vielä 1930-luvun alussa Berliinistä ja Kööpenhaminasta käsin. Valtiollispoliittisista syistä edustus Itävallassa liitettiin edustukseen Unkarissa ja 20.7.1933 alkaen Kööpenhaminan lähettiläs Onni Talas edusti Suomen etuja molemmissa entisen Kaksoismonarkian ydinvaltioissa.²⁰ Tehdyistä uudelleenjärjestelyistä

¹⁸Nevakivi 1988, s.70.

¹⁹Nevakivi 1988, s. 129.

²⁰Suomen ulkoasiainhallinnon matrikkeli 1918-1993, s. 228-229, Mikkeli 1996.

huolimatta Balkan ja Kaakkois-Eurooppa muodostivat vielä 'valkoisen alueen' maamme diplomaattiedustuksen kartalla ja tarve pysyvän edustuston luomiseen alueelle oli hyvin ilmeinen. Lähetystön perustaminen alueelle herätti kuitenkin vilkasta poliittista keskustelua, eikä Budapestin valinta sijaintipaikaksi ollut läheskään kiistaton.

Suomen ulkoasiainhallinnon historian kirjoittanutta Jukka NEVAKIVEÄ ei voida syyttää liioittelusta hänen mainitessaan vuonna 1934 perustetun Budapestin lähetystön palvelleen vanhoja heimokansallisia intressejä;²¹ kauppapoliittisia perusteluja ei aluksi edes mainittu Antti Hackzellin hallituksen jättäessä syksyllä 1933 eduskunnalle aloitteensa pysyvän edustuston perustamiseksi Unkariin. Hallituksen esityksen mukaan 'diplomaattinen vastavuoroisuus' vaati lähetystön perustamista Unkariin, joka vuodesta 1929 lähtien oli ylläpitänyt omaa edustustoaan Helsingissä. Säästäväisyssyiden vuoksi useasti lykätyn, veljeskansojen välisten kulttuurisuhteiden kehittämisen kannalta tarpeellisenä pidetyn edustuston perustamista puolusteltiin myös juuri säästönäkökohtiin vedoten. Vaikka hallitus joutui anomaan lähetystön perustamiskustannuksiin ja tarvikerahoitukseen 540 000 markkaa, uskoi se maamme ulkoasiainhallinnonsaavuttavan suuria kustannussäästöjä organisoimalla ulkomaanedustuksen Kaakkois-Euroopassa entistä rationaalisemmalla tavalla.²²

Aloite Budapestin lähetystön perustamisesta lähti Maalaisliiton piiristä²³ ja puolueen kansanedustaja Antti Kukkosen pitämä eduskuntapuheenvuoro kuvaa kärjekkäimmin porvaripuolueissa lähetystöhankkeen tueksi esitettyjä kansallisia perusteluja. Värikkääseen, heimotunteen kyllästävään sävyyn, joka kuvaa hyvin 1930-luvulla eräissä maamme poliittisissa piireissä vallinnutta ajatusilmastoa, Kukkonen pyrki hankkimaan eduskunnassa kannatusta lähetystön taakse. Kaunopuheiseen ja ihannoivaan sävyyn hän - pappismies kun oli - painotti, kuinka 'tärkeää Suomen oli lähestyä kansaa, joka uskoen ja toivoen oli kestänyt kovan kohtalonsa' - viittaus Trianon rauhansopimukseen - 'eikä ainoastaan kestänyt, vaan itsenäisellä

²¹Nevakivi 1988, s. 111.

²²Hallituksen esityksen mukaan lähetystön toimipiiriin tulivat kuulumaan Unkarin ohella läheiset Balkanin maat (Bulgaria ja Jugoslavia) sekä Turkki. Sensijaan Romanian haluttiin edelleen jäävän hoidettavaksi Varsovasta ja Kreikan Roomasta käsin. Romanian kohdalla epätarkoituksenmukaiselta tuntuvaan menettelyyn lienee vaikuttaneet Unkarin ja Romanian huonot suhteet. Myöhemmin ulkoasiainvaliokunnan suosituksesta lähetystön toimialueeseen lisättiin myös Itävalta, joka oli helpommin valvottavissa Budapestista kuin Kööpenhaminasta käsin Uudelleenjärjestelyn myötä toivottiin säästettävän Kööpenhaminan lähettilään vuosittain 60 000 markkaan kohonneet matkakulut Unkariin ja akkreditoimalla lähettiläs Turkkiin ja Balkanin maihin kyettäisiin vähentämään Rooman lähettilään menoja lakkauttamalla hänen matkansa Balkanille, Vuoden 1933 Valtiopäivien asiakirjat I-II, Vuoden 1934 Tulo- ja menoarvioesitys (5. Pt, s.107), Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan lausunto nro. 1 valtiovarainvaliokunnalle 10.10.1933, valiokunnan puolesta Väinö Voionmaa.

²³Nevakivi 1988, s. 92.

politiikallaan raivannut tietä valtiollisen oikeudentunnon tulolle'. Kukkosen sanoin 'Suomi ei saanut Kainin tavoin unohtaa veljeään', etenkin, kun Unkarikin oli ylläpitänyt lähetystöään Suomessa. Lähetystön perustaminen Budapestiin oli 'kunniavelka', joka Suomen tuli veljeskansalleen suorittaa.²⁴

Hallituksen esittämä, ilmeisen löyhin perustein vuoden 1934 tulo- ja menoarvioesitykseen sisällytetty lähetystöaloite joutui vaikeuksiin valtiovarainvaliokunnassa. Valiokunnan enemmistö piti lähinnä maalaisliittolaisesta oppositioryhmästä²⁵ huolimatta hallituksen esittämiä kansallisia ja tunnuseikkoihin pohjautuvia perusteluja riittämättöminä ja kustannussyihin vedoten se poisti sosialidemokraattisen puheenjohtajansa Johan Helon johdolla seuraavan vuoden tulo- ja menoarvioon lähetystölle esitetyn perustamismäärärahan.²⁶

Valiokuntamietinnössä esiinnoussut, vasemmistoedustajien myöhemmissä eduskuntapuheenvuoroissa ja ulkoasiainvaliokunnassa ilmaisema lähetystöhanketta vastustanut kanta oli johdonmukaista seurausta ryhmän omaksumasta säästäväisyysperiaatteesta. Eduskunta vaati useasti 1930-luvun vaihteessa hallitusta lakkauttamaan tarpeettomia lähetystöjä ja myös valtioneuvoston vuonna 1931 asettama lautakunta yhtyi vaatimuksiin ulkoasiainhallinnon menojen leikkaamiseksi. Hallituksen esitystä, joka merkitsi ulkoasiainhallinnon menojen kasvattamista 4,1 prosenttiyksiköllä vuonna 1934, pidettiin vasemmistossa eduskunnan tahdon vastaisena. Lähetystön tueksi esitetyt perustelut - vastavuoroisuus ja kulttuurisuhteet - olivat riittämättömät lähetystön perustamiseksi taloudellisesti vaikeana aikana.²⁷

Eräitä poikkeustapauksia lukuun ottamatta hallituksen esitys jokoikin eduskunnan mielipiteet kahteen leiriin. Poliittinen vasemmisto suhtautui perinteisesti hyvin penseästi ulkoasiainhallinnon menojen kasvattamiseen ja vaikka mainittu kanta saavutti 1930-luvun alussa laajenevaa kannatusta myös muissa puolueissa, oli rintamajako lähetystökysymyksessä

²⁴Vuoden 1933 Valtiopäivien pöytäkirjat II, Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, 5. pääluokka, keskustelu 1.12.1933.

²⁵Valiokunnan mietinnön vastaisen vastalauseen allekirjoittivat maalaisliittolaiset K.A.Lohi, E.M. Tarkkanen, P.V. Heikkinen, V. Vesterinen, Kaapro Huittinen, J.E. Piippula, K.J. Ellilä, T.J. Janhonen ja Taave Junnila (Kok.), Eljas Erkko (Ed.) sekä Vilho Annala ja L.P. Tapaninen (IKL.). Suomen Valtiopäivien asiakirjat 1933 I-II, Vastalause valtiovarainvaliokunnan esitykseen nro, 1 18.11.1933.

²⁶Suomen Valtiopäivien asiakirjat 1933 I-II, Valtiovarainvaliokunnan mietintö nro. 23 hallituksen esityksen johdosta valtion tulo- ja menoarvioon vuonna 1934. Myöhemmissä eduskuntakäsittelyssä Helo viittasi mm. 7.12.1932 hyväksytyyn eduskunnan ponteen ulkoasiainhallinnon menojen supistamisesta. Vuoden 1933 valtiopäivien pöytäkirjat II, Tulo- ja menoarvio, 5. pääluokka keskustelu 1.12.1933.

²⁷Ks. mm. Vuoden 1933 valtiopäivien asiakirjat, Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan lausunto nro 1 valtiovarain valiokunnalle 10.10.1933, Eriävä mielipide.

melko selkeä: vasemmiston suuri enemmistö vastusti hanketta porvarillisten puolueiden kannattaessa sitä. Vaikka useimmat porvarilliset kansanedustajat olivat Kukkosen tavoin valmiit yhtymään hallituksen esittämiin perusteluihin, ei lähetystöhanke saavuttanut kuitenkaan täysin jakamatonta kannatusta edes Maalaisliiton piirissä. Monet eduskuntaryhmän kansanedustajat olivat taipuvaisia asettumaan SDP:n ajaman säästölinjan kannalle ja myöhemmin myös puolueen pää-äänenkannattaja 'Maakansa' yhtyi hankkeen vastustajiin pitäen lähetystä tarpeettomana.²⁸

Vasemmiston taholta esitetyn arvostelun edessä porvarilliset hallituspuolueet joutuivat toteamaan lähetystön tueksi esitettyjen alkuperäisten perustelujen ilmeisen heikkouden, jolloin hankkeen tueksi haluttiin etsiä uusia, entistä painavampia motiiveja. Hallitus katsoi Budapestiin perustettavan lähetystön tarjoavan keskeisen sijaintinsa ansiosta parhaat mahdollisuudet yleispoliittisten havaintojen tekoon kaikkialla Kaakkois-Euroopassa. Samalla lähetystö tukisi Suomen Unkariin suuntautunutta vientitoimintaa, joka oli vain tilapäisen hoidon varassa. Kööpenhaminan lähettilään vuotuisen vierailun Unkarissa ja Itävallassa ei katsottu enää voivan muuttuneissa taloudellisissa oloissa antaa maamme vientiteollisuudelle sen kiipeästi tarvitsemaa tukea.²⁹

Ratkaiseva vaikutus hallituksen esittämien perustelujen uudelleenmuotoutumiseen oli ulkoasiainvaliokunnalla, joka valtiovarainvaliokunnasta poiketen kannatti lähetystön perustamista. Vaikka ulkoasiainvaliokunnan pyrkimys motivoida lähetystön perustaminen hallituksen esityksestä poikennein kaupallisin ja taloudellisin perusteluin haluttiinkin leimata vasemmiston taholta vain poliittiseksi juonitteluksi³⁰, uskoivat monet poliitikot varmasti vilpittömästi lähetystön muodostuvan Suomen Kaakkois-Eurooppaan suuntautuneen vientikaupan pelastajaksi. Alueella harjoitettava myynninedistämistyö oli syksyn 1933 kuuma poliittinen puheenaihe, sillä myös Vientiyhdistys lähestyi samana syksynä valtiovaltaa tehostakseen myyntitoimintaansa Itä-Euroopassa. Kiinnostus kaupallisen diplomatian kehittämiseen ei voinut olla saavuttamatta vastakaikua maamme poliittisissa piireissä.

Vaikka ulkoasiainvaliokunnankin pieni vähemmistö - lähinnä SDP ja ruotsalainen vasemmisto - vaatikin lähetystöhankkeen lykkäämistä vasemmiston aiemmin esittämiin perusteluihin

²⁸Nevakivi 1988, s. 167, "Tarpeeton lisäys", Maakansa 30.10.1935.

²⁹Vuoden 1933 valtiopäivien pöytäkirjat II, Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, 5. pääluokka, keskustelu 1.12.1933.

³⁰Mainittua jyrkkää kantaa edusti ek. Ruotsalaisen vasemmiston Max Sergelius, Vuoden 1933 valtiopäivien pöytäkirjat II, Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, 5. pääluokka, keskustelu 1.12.1933.

vedoten,³¹ oli valiokunnan enemmistö vakuuttunut lähetystön myötä Kaakkois-Euroopassa saavutettavista taloudellisista eduista. Uskoa kaupallisiin mahdollisuuksiin laajalla, lähes 46 miljoonaa asukasta käsittäneellä markkina-alueella (Unkari, Jugoslavia, Bulgaria, Itävalta ja Turkki) vahvisti maamme alueelle suuntautuneen vientikaupan voimakas kasvu. Vuosina 1928-1932 viennin arvo Kaakkois-Eurooppaan lähes nelinkertaistui kahdesta miljoonasta markasta 7,8 miljoonaan markkaan ja suhteellisesti vielä edullisemmat vientinäkyvät tarjosi Unkari, jonne suuntautunut vienti kasvoi samalla aikavälillä 0,2 miljoonasta markasta 1,2 miljoonaan markkaan. Unkarin keskeistä asemaa korosti edelleen se, että vuonna 1931 maahan Suomesta suuntautunut 3,2 miljoonaan markkaan noussut vienti vastasi yli 43% Suomen Kaakkois-Euroopassa harjoittaman vientikaupan arvosta.³²

Voimakkaimmin lähetystöhanketta ulkoasiainvaliokunnassa puolsi SDP:n Väinö Voionmaa, joka mursi puolueensa ryhmäsidonnaisuuden ja kannatti puolueveljistään poiketen lähetystöhankkeen tueksi esitettyjä kauppapoliittisia perusteluja. SDP:n puolueeryhmässä Unkaria kohtaan tunnettu, maan epädemokraattisena pidetystä hallitustavasta aiheutunut, ideologinen vieraantuneisuus ei saanut Voionmaan mukaan tukahduttaa lähetystön tueksi esitettyjä kaupallisia perusteluja. Voionmaan eduskuntakäsittelyssä 1.12.1933 pitämässä puheenvuorossa kiteytyi hyvin koko 1930-luvun kauppapolitiikan luonne hänen lausueessaan 'ettei kauppa-asioissa saanut kysyä kansallisia tai parlamentillisia tunteita'. Edustaja asettui 'tunnetun kauppaneuvoksen kannalle, joka myytyään paperia vastustajilleen, vastasi tämän menettelytapaa kummastelemaan kysymykseen myyvänsä paperia vaikka ihmisyydelle.'³³ Kaikki mahdollinen tuki oli välttämätöntä taisteltaessa kiristyneistä vientimarkkinoista.

Hallituksen ja porvarillisten kansanedustajien alunperin sangen idealistiset perustelut muutuivat konkreettisemmiksi ja käytännönläheisemmiksi lähetystökiistan pitkittyessä. Konsuliedustuksen katsottiin olevan riittämätön murtamaan Kaakkois-Euroopassa suomalaisille vientiliikkeille asetettuja kiintiömääräyksiä. Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta, vientiteollisuuden edustajat sekä porvarillisten kansanedustajien yksityiset eduskuntapuheenvuorot vakuuttivat yhteen ääneen skandinaaviisiin esimerkkeihin vedoten Suomen kykenevän laajentamaan vientivalikoimaansa Tonavan ja Balkanin maihin organisoimalla alueen ulko-

³¹Lähetystön perustamista ulkoasiainvaliokunnassa vastustivat Max Sergelius, Anni Huotari, Yrjö Räisänen ja Väinö Hakkila. Vuoden 1933 valtiopäivien asiakirjat. Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan lausunto nro 1. valtiovarainvaliokunnalle 10.10.1933, eriävä mielipide.

³²SVT 1A. Ulkomaankauppatilasto 1928-1932.

³³Vuoden 1933 Valtiopäivien pöytäkirjat II. Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, 5. pääluokka, keskustelu 1.12.1933.

maanedustuksen maamme kauppapoliittisten etujen kannalta tarkoituksenmukaisemmaksi.³⁴

Antamassaan mietinnössä ulkoasiainvaliokunta uskoi Unkariin perustettavan lähetystön edistävän maamme vientirakenteen laajentamista perinteisten vientituotteiden - puujalosteiden sekä kautsu- ja kumituotteiden - ulkopuolelle ja auttavan suorien kauppayhteyksien luomisessa supistamalla häiritsevänä pidettyä Saksan kautta tapahtunutta välityskauppaa.³⁵ Edistyspuolueen Toivola sortui propagandassaan jopa täysin epärealistiseen ylioptimismiin mainitessaan vasemmiston ponnekkaasti vastustaman määrärahan olleen vain pieni uhraus Kaakkois-Euroopassa tulevaisuudessa saavutettavien kymmenien, jopa satojen miljoonien markkojen kauppaetujen rinnalla. Edustaja uskoi diplomaattien tuovan konsuleilta ja kaupallista agenteilta, joiden apuun vientikauppiaat joutuivat yhä useammin turvautumaan, puuttunutta arvovaltaa ja kykenvän murtamaan viimeisimmätkin pienteollisuuden viennille asetetut esteet.

Vientiteollisuuden puheenvuoron lähetystökeskustelussa esitti Suomen Vientiyhdistyksen stipendiaattina itäisessä Keski-Euroopassa vuosia työskennellyt pääkonsuli Rainer Heikel, joka vaati valtiovaltaa heräämään kauppapoliittisissa asioissa nukkumastaan 'Ruususen unesta'. Kun Heikel mainitsi suomalaisten viejien joutuneen taistelemaan lisenssi-, kiintiö- ja valuuttamääräyksiä vastaan 'ilman valtiovallan vähäisintäkään tukea,'³⁶ kuvastaa tämä ilmaus - niin liioiteltu ja tarkoitushakuinen kuin se onkin - ainakin kotimarkkinateollisuuden tyytymättömyyttä Suomen konsuliedustukselta saatuun tukeen. Käänteisesti Heikelin luottamus virallisen ulkomaanedustuksen mahdollisuuksiin edistää kauppavaihtoa heijasti pienteollisuuden piirissä yleisesti tunnettua ylioptimismia konsuli- ja diplomaattiedustukselta saatavan tuen luonteesta. Kuten PAASIVIRTA on todennut, jo konsulit saatettiin viennin hyödyn kannalta rinnastaa pienteollisuuden piirissä jopa kaupallisiin agentteihin³⁷ ja usko diplomaattiedustajien ihmeitätekeviin kykyihin lienee ollut tätäkin vahvempi.

³⁴Vertailun vuoksi Ruotilla oli Kaakkois-Euroopassa 6 diplomaattista edustajaa (3 lähettilästä, lähetystösihteeri ja 2 kaupallista attasheaa) ja myös Tanskalla ja Norjalla oli alueella huomattava edustus, Vuoden 1933 valtiopäivien pöytäkirjat II. Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, 5. pääluokka, keskustelu 1.12.1933, Vuoden 1933 valtiopäivien asiakirjat. Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan lausunto nro. 1 valtiovarainvaliokunnalle 10.10.1933, valiokunnan puolesta Väinö Voionmaa..

³⁵Vuoden 1933 valtiopäivien asiakirjat, Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan lausunto nro. 1 valtiovarainvaliokunnalle 10.10.1933, valiokunnan puolesta Väinö Voionmaa.

³⁶'Ulkomaanedustuksessamme pantava pääpaino puhtaasti kauppapoliittisille realiteeteille', pääkonsuli Rainer Heikelin haastattelu. Kauppa-lehti nro. 260 11.11.1933.

³⁷Paasivirta 1968, s. 226-227.

Hallituksen esittämiä perusteluja - kulttuurisuhteiden edistäminen ja vastavuoroisuusperiaate - Heikel piti riittämättöminä ja vasemmistopuolueiden tavoin pääkonsuli piti 'kulttuurilähetystön' perustamista hyvin arveluttavana. Ulkomaanedustuksen Unkarissa tuli edustaa asiantuntemusta taloudellisissa asioissa ja henkilövalinnoissa tuli menetellä tämän mukaisesti. Nimittämällä Unkariin taloudellisten arvojen merkityksen ymmärtävä lähettäjä uskoi Heikel voitavan välttää Romaniassa 1920-luvun alussa kohdatut ongelmat. Pääkonsulin mukaan vuonna 1923 lakkautetun, vain noin kolme vuotta toimineen Bukarestin lähetystön toiminta epäonnistui juuri virheellisestä lähettäjänsä valinnasta (Tanner) johtuen.³⁸

Suomen edustajaksi Budapestiin 1.2.1934 nimitetty Helsingin yliopiston hallinto-oikeuden professori Onni Talas täytti hyvin lähettäjäälle asetetut muodolliset pätevyysvaatimukset. Diplomaatturansa jälkeen satukirjailijana³⁹ mainetta saavuttanut Talas oli kuitenkin poliittisesti hyvin kiistelty henkilö. Hänen ulkoministeri Holstin suosiollisella avustuksella käynnistynyt asiainhoitajakautensa Madridissa päättyi epäonnistumiseen vuonna 1921,⁴⁰ eikä Talas onnistunut saavuttamaan kaikkien poliittisten piirien varauksetonta luottamusta. NEVAKIVI mainitsee ajatusmaailmaltaan konservatiivisen presidentti Svinhufvudtin vaikuttaneen henkilökohtaisella tahdollaan vasemmiston suuresti arvosteleman entisen itsenäisyysenaattorin nimittämiseen toivemaahansa Unkariin.⁴¹ Ajatusrakennelma on varsin mahdollinen - yhdistihän 'Ukko-Pekkaa' ja Talasta yhteinen poliittinen menneisyys itsenäisyyden varhaisvuosilta.

Vaikka säästönäkökohdat muodostivat vasemmiston taholta esitetyn vastustuksen ytimen, välittyi SDP:n edustajien esittämästä arvostelusta vahvoja ideologisia ja henkilöpoliittisiakin arvoarvostelmia. Lähetystön perustamista 'taantumuksellisena' pidettyyn Unkariin ei pidetty suotavana ja sitäkin epätoivotumpaa tämä oli silloin, kun lähettäjäksi ajateltu Onni Talas leimattiin puolueessa tehtävään sopimattomaksi. Vasemmiston taholta Talakseen kohdistettu vastustus ilmeni kärjekkäämmin SDP:n kansanedustaja Räsäsen ('Sasu Punasen') eduskuntapuheenvuorossa. Räsäsen kuuleman huhun mukaan Unkarin lähettäjäksi 'predestinoitu' Talas edusti ulkoasianhallinnon virkakunnassa 'henkilöitä, jotka sopivat ministeriksi, muttei muihin tehtäviin'. Edustusrahoja ei saanut lisätä lähettämällä tällaisia

³⁸Ulkomaanedustuksessamme pantava pääpaino puhtaasti kauppapoliittisille realiteeteille', pääkonsuli Rainer Heikelin haastattelu. Kauppalehti nro. 260 11.11.1933.

³⁹'Isä-Onnina'- tunnettuna kirjailijana Talas julkaisi muutamia, lähinnä omille lapsille tarkoitettuja satukirjoja, Suomen ulkoasiainhallinnon matrikkeli 1918-1993, s. 228-229, Mikkeli 1996.

⁴⁰Nevakivi 1988, s. 67.

⁴¹Nevakivi 1981, s. 84, Nevakivi 1988, s. 111.

virkamiehiä 'ihanaan Unkarin maahan itseään hoitamaan ja isänmaata edustamaan'.⁴²

Kiivaan puoluepoliittisen kiistelystä jälkeen lähetystö päätettiin perustaa vuonna 1934⁴³ ja 'epäkelpoakin' pidetyn Onni Talaksen johdolla Budapestin lähetystöstä kehittyi 1930-luvulla normaalit mittasuhteet ylittänyt diplomaattinen edustusto.⁴⁴ Hänen lähettiläskaudellaan hankkimansa Géllert-vuoren rinteellä sijainnut entinen pankkiirinpalatsi oli näyttävien Suomen ennen toista maailmansotaa hankkimista edustuskiinteistöistä. Uusrenessanssityyliin rakennettu talo tarjosi hyvät edustus-, asuin- ja työskentelytilat edustustolle, joka toimi Suomen diplomaattisen edustuksen keskuksena koko Kaakkois-Euroopassa.⁴⁵ Lähettilään apuna toimi aluksi sihteeri ja kanslia-apulainen, kunnes vuonna 1939 kanslia-apulaisten määrä laajeni kahteen. Tällä ryhmittäytymällä lähetystö valvoi Suomen etuja laajalla maantieteellisellä alueella; vuonna 1938 Talas oli sivuakkreditoitu samanaikaisesti Bulgariaan, Itävaltaan (Anschlussiin saakka), Jugoslaviaan, Turkkiin sekä Kreikkaan.⁴⁶

Valvottavana olleen alueen laajuuden ja lähetystön lisääntyneen työtaakan vuoksi lisähenkilökunnan tarve osoittautui välttämättömäksi. Jo vuonna 1938 Talaksen apuna lähetystössä työskenteli kanslia-apulaisten Martta Laurikaisen lisäksi ylimääräinen kanslia-apulainen Tauno Sutinen ja näiden alainen Istanbulin kaupallisen osaston avustaja Asko Ivalo. Talaksen lukuisten virkamatkojen vuoksi suuri määrä käytännön töistä jäi edellämainittujen hoidettaviksi. Lähettilään laajaa poissaoloa vuonna 1938 kuvaa se, että hänen sijaisensa hoitivat työtehtäviä Budapestissa yhteensä 143 työpäivää.⁴⁷ Tärkeimmistä asioista Talas oli kuitenkin lähes poikkeuksetta osallisena, olihan raportointivelvollisuuskin säilytetty juuri lähetystöjen päälliköiden harteille.

Budapestin lähetystön työmäärää ja toiminnan tehokkuutta voidaan yrittää arvioida tarkaste-

⁴²Vuoden 1933 Valtiopäivien pöytäkirjat II. Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, 5. pääluokka, keskustelu 1.12.1933.

⁴³Päätös lähetystön perustamisesta syntyi hyvin niukan äänieron turvin. Eduskuntakeskustelun päätteeksi edustaja Lohen lähetystöä puoltanut ehdotus hävisi valtiovarainvaliokunnan Helonlähetyttä vastustaneelle kannalle äänin 94-90. Avoimessa äänestyksessä eduskunta kuitenkin hyväksyi Lohen ehdotuksen äänin 98-91 ja hallituksen lähetystölle anomat määrärahat hyväksyttiin. Vuoden 1933 valtiopäivien pöytäkirjat II. Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, 5. pääluokka, keskustelu 1.12.1933.

⁴⁴Budapestista muodostui neljän virkamiestä lähetystö. Vertailun vuoksi eräissä suurissa lähetystöissä Berliinissä ja Tukholmassa toimi päällikön lisäksi kaksi tai kome muuta virkamiestä, Nevakivi 1988, s. 111 ja 118.

⁴⁵Nevakivi 1988, s. 162, Talas 1960, s. 175 ja 183.

⁴⁶Nevakivi 1988, s. 111 ja 114, Talas 1960, s. 184.

⁴⁷UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön vuosikertomus 1938.

lemalla lähetystön maamme ulkoministeriölle lähettämien taloudellisten raporttien lukumäärää. Vuonna 1938 laaditun lähetystön työtilaston mukaan lähetettyjen tiedotusten lukumäärä lisääntyi vuoden 1934 kuudesta raportista 24:ään vuonna 1938. Vuoden 1936 poikkeuksellisen suureen lukuun - lähetettyjä tietoja oli peräti 62- vaikutti vuoden 1936 lisäkauppasopimuksen aiheuttama paperisota, mutta yleisestikin lähetystön tiedotustoiminta vilkastui 1930- luvun jälkipuoliskolla huomattavasti. Syyskuusta 1936 alkaen lähetystö alkoi toimittaa kauppavaihdosta kuukausikatsauksia ja 1930- luvun jälkipuoliskolla lähettämässään raporteissa Budapestin lähetystö seurasi hyvin tarkasti Unkarin taloudellista kehitystä. Mm. maan valuuttapolitiikka ja maatalouden kehitysnäkymät olivat tarkan seurannan alaisia.⁴⁸

Kaupallisesta näkökulmasta katsoen vielä 1930- luvun alussa Budapest puolusti paikkaansa lähes koko Kaakkois-Euroopan kattavan lähetystön sijaintipaikkana. Vuosina 1928-1931 Unkari oli Suomen merkittävin vientikohde alueella ja mm. vuoden 1933 kahdeksan ensimmäisen kuukauden aikana vienti Unkariin kiihtyi entisestään edellisvuoteen verrattuna. Kun vienti vuoden 1932 kolmen ensimmäisen vuosineljänneksen aikana oli vain 0,5 miljoonaa markkaa oli viennin vastaava arvo vuonna 1933 jo 2,9 miljoonaa markkaa. Jo vuonna 1932 mm. Turkki ohitti kuitenkin Unkarin Suomen kauppakumppanina ja maamme vienti tänne voimistui 1930- luvun jälkipuoliskolla entisestään.⁴⁹

NEVAKIVEN väittämää siitä, että puhtaasti kaupallisista syistä pysyvä lähetystö olisi tullut sijoittaa Turkkiin,⁵⁰ ei voida kumota perusteettomana. Maan suuruus tarjosi suomalaisviejille Unkaria lupaavimmat kehitysnäkymät ja lähetystön perustaminen Turkkiin olisi varmasti auttanut kauppasuhteiden kehittymistä edelleen. Turkkiin perustettavan lähetystön perustamista ei voitu kuitenkaan Unkarin tavoin motivoida heimokansallisin, tunteisiin vetoavin perusteluin ja Unkaria kohtaan tunnettu 'kohtalonyhteys' lienee vaikuttanut siihen, että lähetystö Budapestissa säilytettiin ulkomaanedustuksessa 1930- luvun lopulla virinneistä uudistuspyrkimyksistä huolimatta. Suunnitelmat lähetystön perustamiseksi Ateenaan, Sofiaan ja Belgradiin olisivat toteutuessaan lakkauttaneet Budapestin lähetystön hoitamat sivuakkreditoinnit ja tehneet Unkarin lähetystön toiminnan osittain epätarkoituksenmukaisiksi.⁵¹

⁴⁸UM 58 B2, Suomen-Budapestin lähetystön vuosikertomus 1938, Ennenvuoden 1936 syyskuuta Unkarin tilastotoimisto toimitti kauppatilastot vain neljännesvuosittain, UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 2 561 10.11.1936, lähetystön taloudellisia tietoja nro. 51, Suomen-Unkarin kauppa syyskuussa 1936.

⁴⁹SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1932-1938.

⁵⁰Nevakivi 1988, s. 189.

⁵¹Nevakivi 1988, s. 159.

2.3. Unkarin edustus Suomessa

1920- luvun alkuvuosina Unkari hoiti poliittiset ja kaupalliset suhteensa Suomeen muista Pohjoismaista käsin. Lyhyen ajan vuosina 1920-1921 Unkarin etuja maassamme valvoi Kööpenhaminaan diplomaattiseksi edustajaksi nimitetty Barza, jonka jälkeen vuosina 1921-1923 Unkarin Tukholman lähettiläs, paroni Julius Bornemisza de Kaszon edusti maataan myös Suomessa.⁵² Pitkäaikaisimman uran Unkarin edustajana maassamme loi Michael Jungerth, joka työskenteli vuosina 1923-1933 asiainhoitajana Tallinnassa vierailen kuitenkin hyvin usein myös Suomessa. Jungerth onnistui saavuttamaan myös suomalaisten luottamuksen, sillä mm. lukuisat lehtikirjoitukset kiittävät hänen uupumatonta toimintaansa Suomen ja Unkarin suhteiden kehittämiseksi.

Jungerthin seuraaja Alexander (Sándor) Kish de Nemesker ei saavuttanut Suomessa edeltäjänsä nauttimaan arvonantoa. Onni Talas mainitsee muistelmissaan 1933-1934 Tallinnan asiainhoitajana, sittemmin Helsingin lähettiläänä (1934-1937)⁵³ työskennelleen de Kishin toiminnan Suomessa olleen 'erikoisen epäonnistunutta'. De Kishin Suomea halventaneen kirjoittelun johdosta - johon Suomen lehdistö kärkevästikin vastasi - Unkarin ulkoministeri von Kánya joutui kutsumaan lähettiläänsä kotiin vuonna 1937⁵⁴. Unkarin diplomaattiedustajien suurta vaihtuvuutta 1930- luvun lopulla osoittaa se, että maan lähettiläänä ehti toimia toisen maailmansodan kynnyksellä vielä Belá de Török (1937-1939) sekä Louis Villani (1939-1940) (Ks. liite 1).

Suomen tavoin Unkarin kaupallisten asioiden hoito Suomessa jäi 1920- luvulla konsuliedustuksen varaan pysyvän diplomaattiedustuksen puuttuessa. Vuonna 1923 Unkarin Suomen konsuliksi nimitettiin kauppaneuvos Karl Alwar Niklander, joka hoiti konsulin tehtäviä vuoteen 1929 saakka. Mainittuna vuonna konsuliedustus tuli osittain epätarkoituksenmukaiseksi Unkarin perustettua Helsinkiin pysyvän edustustonsa, jonka lisääntyvä henkilökunta otti 1930- luvulla hoitaakseen enenevässä määrin aiemmin konsuliedustajalle kuuluneita tehtäviä. Vuosina 1929-1933 Unkarin lähetystössä työskenteli ainoastaan lähetystösihteeri

⁵²Lähteet ovat tältä osin hieman ristiriitaiset, sillä K.G. Idman mainitsee muistelmissaan Bornemiszan tulleen valituksi edustajaksi Suomeen samanaikaisesti, jolloin hänet nimitettiin Suomen edustajaksi Unkarissa - siis keväällä 1922, Idman 1954, s. 154.

⁵³Suomen Valtiokalenteri 1918-1939, Suomen diplomaattiset suhteet ulkovaltoihin 1918-1992 1993, s. 143-144.

⁵⁴Talas 1960, s. 187-188.

Andar Szentnik Iony de Szentnikler, mutta Kish de Nemeskerin siirryttyä vuonna 1934 Tallinnasta Helsinkiin maan lähetystöstä kehittyi täydet mittasuhteet täyttävä diplomaattinen edustusto. 1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla lähetystöön perustettiin lisää lähetystösihteerin virkoja (ks. liite 1), kun taas vuoteen 1933 saakka Helsingissä oleskellut sotilasatlashea siirtyi vuonna 1935 Varsovaan.⁵⁵

E.N.Setälä, joka vuonna 1921 työskenteli aktiivisesti Suomen konsuliedustuksen luomiseksi Unkariin pyrki vaikuttamaan myös Unkarin konsuliedustuksen muotoutumiseen maassamme. Vuonna 1924 Setälä teki Unkarin Tallinnan asiainhoitaja Michel Jungerthille aloitteen Itä-Suomen Rautakauppa Oy:n E. Sellgrenin nimittämiseksi Unkarin varakonsuliksi Viipuriin.⁵⁶ Täysin Unkarin hallituksen päätösvallasta riippunut hanke jäi vain suunnitelmien asteelle. Ilmeisestikin Unkari piti hankkeen tueksi Suomessa esitettyjä perusteluja - Viipurin tarjoamat kaupalliset mahdollisuudet ja rajanaapuruus Venäjän kanssa - riittämättöminä, eikä maa halunnut vaikeassa taloudellisessa tilanteessa laajentaa konsuliedustuksensa määrää Suomessa.

Kaupalliset motiivit eivät olleet päällimmäisinä Unkarin päättäessä perustaa lähetystönsä Helsinkiin. Unkarilaisen lähdemateriaalin puuttuessa turhan jyrkkien päätelmien tekemisestä on syytä pidättäytyä, mutta eräitä johtopäätöksiä voitaneen kuitenkin tehdä. Vaikka 'heimorakkauskään' - toisin kuin eräät suomalaispoliitikot syksyllä 1933 väittivät⁵⁷ - tuskin yksin vaikutti Unkarin diplomaattisen edustuksen muotoutumiseen maassamme, ei heimokansallisia motiiveja voida täysin syrjäyttää. Puhtaasti taloudellisten suhteiden kannalta Unkarin olisi ollut edullisempaa säilyttää lähetystönsä Tukholmassa, jonka lähetystön maa kuitenkin lakkautti vuonna 1932.

Vähäisen lähdemateriaalin valossa on vaikea arvioida Unkarin lähetystön toimintaa kaupallisten kysymysten hoidossa. Siitä, kuinka aktiivista lähetystön taloudellinen tiedotustoiminta on ollut, ei ole tietoa, mutta on syytä olettaa lähteenmuodostuksen olleen alunperinkin sup-

⁵⁵ Suomen Valtiokalenteri 1918-1939.

⁵⁶ Aloite varakonsulin viran perustamisesta lähti alunperin juuri Sellgrenin taholta. VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (kansio 10), UM:n asiakirjoja vuodelta 1926, Suomen Kööpenhaminan lähetystön raportteja. Matka Itävaltaan ja ja Unkariin v. 1921 diplomaattisten suhteiden järjestämiseksi, sekalaisia asiakirjoja, E.N. Setälä Unkarin UM:lle 24.8.1924, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (kansio 22), lähettilään toimi Tanskassa ja Unkarissa 1927-1930, E.N. Setälän konsepteja, päiväämätön kirje Jungerthille..

⁵⁷ Vuoden 1933 valtiopäivien pöytäkirjat II. Tulo- ja menoarvio vuodelle 1934, 5. pääluokka, keskustelu 1.12.1933.

peampaa kuin Suomen Budapestin lähetystön osalla. Lähteistöä muodostuu eniten silloin, kun taloudellinen toiminta poikkeaa 'normaaliuomistaan' ja eri intressipiirit vaativat lähetystöitä toimia esteettömän kauppavaihdon takaamiseksi. Kun Unkarin tuonti Suomeen oli miltei esteetöntä, ei Unkarin kannalta merkittäviä konfliktitilanteita syntynyt ja lähteistönmuodostuskin lienee näin jäänyt suppeammaksi.

Esitettyä olettamusta tukee se, että Unkarin lähetystön Suomen ulkoministeriölle osoittama kirjeenvaihto kasvoi merkittävimmin vasta, kun Suomessa syksyllä 1939 sodan myötä voimaantulleet lisenssimääräykset kavensivat Unkarin tuontikaupan maassamme tavoittelemissa etuja. Tällöinkin lähetystön toimialaa taloudellisten asioiden hoidossa kavensi 1930-luvulla perustettu, erityisesti Suomea ja Viroa varten asetettu pysyvä kauppavaltuuskunta, jonka nimenomaisiin tehtäviin kuului Unkarin kaupallisten etujen valvonta maassamme.

Kansainvälisen kauppavaihdon muuttaessa 1930-luvun laman myötä luonnettaan kaupapoliittiset kysymykset laajenivat Unkarissa Suomea korostuneemmin ulkoministeriön piiristä muualle valtiokoneistoon. Elokuusta 1935 alkaen yksinomaan maan kauppaministeriön toimialaan kuuluneet asiat jaettiin kauppa- ja kulkulaitosministeriön ja uuden teollisuusministeriön kesken. Näistä jälkimmäisen toimialaan kuuluivat kartelliasioiden ohella mm. eräiden valtion omistamien tuotantolaitosten tavarahankinnat edellisen päättäessä kaikista kauppaan ja liikenteeseen liittyvistä kysymyksistä. Yhdessä ministeriöt päättivät kartelliasioista, hintojen järjestelystä, yleisistä hankinnoista sekä kauppa- ja tullipoliittisista toimenpiteistä.⁵⁸ Edelleen kaupapoliittiseen päätöksentekoon osallistui maan keskuspankki, Unkarin Valtionpankki, joka varsinkin 1930-luvulla kykeni ratkaisevasti kontrolloimaan Unkarin ulkomaankauppaa.

Myös monet Suomessa vapaaehtoisuuteen perustuneet kaupalliset organisaatiot ja järjestöt saivat Unkarissa valtiollisen tai ainakin puolivirallisen leiman. Unkarissa mm. kauppakamarijärjestön rooli ulkomaankauppassakin korostui, sillä mannermaisen käytännön mukaisesti yksityisen yrityksen kuuluminen kauppakamariin oli pakollista.⁵⁹ Useimmat Unkarista Suomeen otetut kaupalliset yhteydenotot kanavoituivat Budapestin kauppakamarin välityksellä

⁵⁸Samanaikaisesti organisaatiouudistuksen kanssa suoritettiin eräitä henkilöjärjestelyjä. Aiemmin kauppaministerinä toiminut Gezá Bornemisza, joka nimitettiin perustetun teollisuusministeriön päälliköksi, jatkoi edelleen kauppaministeriön päällikkönä, mutta varsinaiseksi kauppaministeriksi nimitettiin ulkomaankauppaviraston päällikkö tohtori István Winckler, UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro 16, Suomen Budapestin lähetystön J. Nyysösen kirjelmä nro. 1 121 UM:lle 12.8.1935, kirjelmä nro. 1 213 4.9.1935.

⁵⁹Vesikansa 1993, s. 131.

suomalaisten kauppalehtien sivuille ja kauppakamarin rooli tehostui 1930-luvun jälkipuoliskolla sen toiminnan monipuolistuessa. Vuoden 1937 alussa Budapestin kauppakamari perusti maan teollisuusministeriön tuella erityisen kotiteollisuustuotteiden vientilaitoksen (Exportinstitut für Handwerk), jonka puoleen ulkomaiset ostajat saattoivat suoraan kääntyä.⁶⁰

3. VUODEN 1925 KAUPPASOPIMUS KAUPPASUHTEIDEN PERUSTANA

3.1. Sopimustavoitteet ja sopimukseen johtanut kehitys

Kansainvälisessä tavaravaihdossa kauppasopimus on kauppapoliittinen tehoväline, jonka puitteissa sopimusosapuolet voivat sopia keskinäisen tavaravaihtonsa tärkeimmistä periaatteista: tulleista, tuonti- ja vientikiintiöistä ja muista kauppavaihtoa rajoittavista toimenpiteistä omaksumansa ulkomaankauppapoliittisen linjan mukaan. Itsenäisen Suomen kauppapoliittista linjavalintaa leimaa jo alusta alkaen vapaakauppa. Vuoden 1928 lamaa edeltäneet kauppasopimukset olivat kaikki pitkäaikaisia suosituimmuus- ja tariffisopimuksia, joiden kautta Suomi tuli osalliseksi muiden maiden toisilleen jo aiemmin tai vastaisuudessa myöntämistä eduista.⁶¹ 1920-luvun alkuvuosina juuri itsenäistyneiden Suomen ja Unkarin kauppasopimusjärjestelmä oli vasta muotoutumassa. Aikaisemman sopimuksen puuttuessa maat saattoivat ryhtyä omaksumansa kauppapoliittisen linjan mukaisesti neuvottelemaan kauppavaihtonsa periaatteista 'puhtaalta pöydältä'. Maiden välistä kauppavaihtoa aiemmin säädelleet määräykset menettivät merkityksensä ensimmäisen maailmansodan jälkiselvittelyissä.

Suomen Senaatin 10.5.1918 antaman asetuksen nojalla Venäjän ja ulkovaltojen välillä tehtyjä elokuun ensimmäisenä päivänä 1914 voimassaolleita kauppa- ja merenkulkusopimuksia sovellettiin Suomea koskevilta osin edelleen käytäntöön.⁶² Näin myös Venäjän ja Itävalta-Unkarin Kaksoismonarkian vuonna 1906 solmima tariffisopimus pysyi muodollisesti voimassa, tosin ainoastaan runsaan kahden viikon ajan. Senaatin vuonna 1918 antama

⁶⁰Suomen Ulkomaankauppa nro. 1 15.1.1937.

⁶¹Jalanti 1946, s. 60-61.

⁶²Suomen sopimukset vieraiden valtioiden kanssa 1918-1920, nro. 1, Venäjän tekemien kauppa- ja merenkulkusopimusten soveltaminen. Ks. myös Suomen Asetuskokoelma 1918, nro. 24, Pihkala 1978, s. 21.

asetus kumottiin vasta 4.3.1920⁶³, mutta kireän kauppapoliittisen tilanteen ja lähinnä Saksan taholta tapahtuneen painostuksen vuoksi Suomi joutui jo keväällä 1918 järjestämään kauppasuhteensa sotaakäyviin Keskusvaltoihin solmimalla näiden kanssa uudet kauppasopimukset.

Suomen ja Itävalta-Unkarin 29.5.1918 solmima keskinäinen rauhansopimus lopetti maiden välillä syksystä 1914 lähtien vallinneen sotatilan. Maat normalisoivat suursodan vuoksi katkenneet suhteensa ja pyrkivät diplomaattisten ja konsulisuhteiden aikaansaantiin välittömästi rauhansopimuksen vahvistamisen jälkeen. Kiinteänä osana sopimukseen kuulunut oikeuspoliittinen lisäsopimus vakiinnutti yksityiset ja julkiset oikeussuhteet ja maiden väliset taloudelliset suhteet järjestettiin erityisellä taloudellisella lisäsopimuksella.⁶⁴

Suomen Saksan ja sen tärkeimmän sotilaallisen liittolaisen Itävalta-Unkarin⁶⁵ kanssa solmimat rauhansopimukset sekä näihin läheisesti liittyvät, maamme kannalta epäedulliset kauppa- ja merenkulkusopimukset, antoivat keskieuropalaisille suurvalloille laajan määräysvallan Suomen talouselämässä. Käytännön kannalta sopimukset jäivät kuitenkin lähes merkityksettömiksi. Itävalta-Unkarin kanssa solmitun sopimuksen pohjalta käyty kauppa jäi vallinneen valuuttapulan vuoksi hyvin vaatimattomaksi ja käytännössä Suomen kauppasuhteet Kaksoismonarkiaan katkesivat 3.11.1918 jälkimmäisen maan antauduttua ehdoitta ympäryrvalloille.⁶⁶ Lopullisesti keväällä 1918 tehdyt sopimukset kumoutuivat Versailles'n ja Trianon' rauhansopimuksissa 1920.⁶⁷ ja Suomi ja Unkari joutuivat lähes viideksi vuodeksi sopimuksettomaan tilaan.

Jo syksyllä 1922 alkanut prosessi Suomen ja Unkarin välisten kaupallisten suhteiden saattamiseksi sopimukselliselle pohjalle huipentui 29.5.1925, jolloin Helsingissä allekirjoitet-

⁶³Suomen sopimukset vieraiden valtioiden kanssa 1918-1920, nro. 17, Ks. myös Suomen Asetuskokoelma 1920, nro. 44, Pihkala 1978, s. 21.

⁶⁴Suomen puolelta sopimuksen allekirjoittivat Suomen Saksan lähettiläs Edward Hjelt ja Suomen Norjan charge d'affaires Allan Serlachius. Kaksoismonarkian hallitusta edustivat ulkoasiainministeri Stephan Burián von Rajecz ja salaneuvos Kajetan Mérey von Kapos-Meré, Suomen sopimukset vieraiden valtioiden kanssa 1918-1920, julkaisut ulkoasiainministeriö, nro. 7-10, Itävalta-Unkarin kesken Wienissä 29.5.1918 tehty rauhansopimus.

⁶⁵Kirjallisuus sivuuttaa hyvin usein Suomen 29.5.1918 Itävalta-Unkarin kanssa solmiman rauhansopimuksen sekä siihen oleellisena osana liittyneen kauppa- ja merenkulkusopimuksen. Koska sopimus on lähes 'unohdettu', ei se ole myöskään herättänyt vastaavia poliittisia kiistoja kuin Edward Hjeltin omavaltaisesti maaliskuussa 1918 Saksan kanssa tekemä sopimus.

⁶⁶Hornborg 1943, s. 30.

⁶⁷Pihkala 1978, s.12-13, Suomen sopimukset vieraiden valtioiden kanssa 1918-1920, Ulkoasiainministeriön julkaisuja 1932, nro:t 3-5 ja 6-11, Ahvenainen - Vartiainen 1982, s. 177.

tiin maiden välinen yleiseen rajoittamattomaan suosituimmuuteen perustuva kaupp- ja merenkulkusopimus. Se monimutkainen kehityskulku, joka johtaa sopimusaloitteesta lopullisen sopimustekstin ratifiointiin, jää Unkarin kohdalla suurelta osin historian hämärään lähdeaineiston puuttuessa. Kauppasopimuksen taustalla vaikuttanut moniportainen vaikutushierarkia, joka käsittää Suomessa tasavallan presidentin, maan hallituksen ja ulkoasiainhallinnon, taloudelliset järjestöt, lehdistön, neuvotteluvaltuuskunnan ym.⁶⁸ vaikenee kirjallisen jäämistön puutteen vuoksi. Ainoa dokumentti, joka valaisee Unkarin kauppasopimukseen johtanutta kehitystä, on ulkoministeri Hjalmar Procopén laatima kauppasopimusehdotus ja siihen liittyvä muistio Unkarin taloudellisista oloista.

Toisaalta kehitysprosessi Unkarin osalta oli oletettavasti huomattavasti yksinkertaisempi kuin niiden maiden kohdalla, joissa maallamme oli valvottavanaan suurempia taloudellisia intressejä. Sopimuksen 'toisarvoisuutta' kuvaa jo se, että neuvotteluja niiden käynnistettyä varsinaisesti vasta kesällä 1924 - käytiin kirjeitse maamme ulkoministeriön ja Tallinnassa oleskelleen Unkarin Suomen asiainhoitajan kesken. Vasta tammikuussa 1925 asiainhoitaja Michael Jungerth saapui Helsinkiin neuvottelemaan sopimusehdotelmassa esiintyneistä vähäisistä erimielisyyksistä, joita ei voitu selvittää noottienvaihdon avulla.⁶⁹

Neuvotteluprosessi Suomen ja Unkarin kesken poikkesi eräiltä osin siitä yleisestä kehityskuvasta, jonka KORPELA esittää tutkimuksessaan itsenäisen Suomen käymistä kauppasopimusneuvotteluista. Sopimuksen muotoiluun käytetty lyhyt esivalmistelu-aika kertoo, paitsi tietystä 'helppoudesta' päästä sopimukseen sukulaismaiden kesken, myös niistä vähättelevistä arvioista, joita ainakin suomalainen neuvotteluosapuoli esitti maiden välisen kaupan tulevasta kehityksestä. Vaikka sopimusta Unkarin kanssa pidettiin luonnollisesti toivottavana, ei Unkarin kauppasopimus ollut Suomen ulkoministeriön suurimpana huolenaiheena 1920-luvun alussa, jolloin maamme koko kauppasopimusjärjestelmän perusteita vasta luotiin. Myös Unkari kävi keväällä ja kesällä 1925 vaikeiksi osoittautuneita neuvotteluja tärkeiden keskieurooppalaisten kauppakumppaneidensa Itävallan, Italian, Tšhekkoslovaki-an, Saksan ja Ranskan kanssa⁷⁰, joten sopimuksen esivalmistelutyö lienee Unkarissakin jäänyt sängen pinnalliseksi.

Kesäkuussa 1924 Unkarin Tallinnan asiainhoitaja Michel Jungerth ilmoitti Suomen sikäläisel-

⁶⁸Kauppasopimuksen muotoutumiseen vaikuttavista sidosryhmistä, ks. Korpela, Asko, Suomen kauppasopimusneuvottelut, 1966.

⁶⁹Kauppalehti nro. 14 20.1.1925.

⁷⁰Kauppalehti nro. 110 15.5.1925, nro. 152 7.7.1925, nro. 184 13.8.1925 ja nro. 185 14.8.1925.

le asiainhoitajalle hallituksensa antamista valtuuksista kauppasopimusneuvottelujen uudelleenaloittamiseksi. Käytetty sanamuoto viittaa siihen, että sopimuksesta oli jo aiemmin alustavasti neuvoteltu, mutta neuvotteluyhteys - mahdollisesti Unkarin aloitteesta - oli sittemmin katkennut. Nyt neuvottelujen aloittamista pidettiin Unkarissa otollisena, koska eräät Trianon rauhansopimuksen häiritsevät määräykset menettivät voimansa kesäkuun 1924 alussa.⁷¹ Yleisestä neuvottelukäytännöstä poiketen Unkari ei esittänyt omaa sopimusehdotustaan, jolloin neuvottelujen pohjaksi otettiin ministeri Hjalmar Procopén jo lokakuussa 1922 laatima sopimusluonnos Suomen ja Ruotsin väliseksi kauppasopimukseksi.⁷² Unkarilaisten haluttomuus tehdä omaa ehdotustaan kuvanee heidän negatiivista näkemystään maiden välisen kauppavaihdon mahdollisuuksista. Myöskään Procopén luonnoksesta välittyvä, maamme viralliseen ulkomaankauppatilastoon perustunut kuva maiden välisestä kauppavaihdosta, ei tarjonnut suurta rohkaisua kauppavaihdon tulevista näkymistä.

Ensimmäistä maailmansotaa edeltäneet kauppatilastot, jotka sisällyttivät Unkarin ulkomaankaupan osaksi Itävalta-Unkarin harjoittamaa kauppavaihtoa, osoittivat maiden välisen kaupankäynnin olleen hyvin vähäistä. Vuosina 1910-1917 vientiä Suomesta ei esiintynyt ja tuonti Kaksoismonarkiasta oli käsittänyt vain eräitä ylellisyystuotteita, jotka nekin oli suurella todennäköisyydellä valmistettu monarkian Unkariin kuulumattomilla alueilla.⁷³ Virallisen tilaston esittämiin lukuihin viitaten voidaan perustellusti yhtyä Procopén väitteeseen, hänen sanoessaan kauppavaihdon Unkarin kanssa olleen täysin merkityksetöntä maailmansotaa edeltäneinä vuosina.⁷⁴

Procopén negatiivista käsitystä kaupan tulevasta kehityksestä vahvistivat edelleen vuosien 1920 ja 1921 kauppatilastot. Vuonna 1920 kauppavaihtoa maiden välillä ei ollut lainkaan ja vuonna 1921 tilastoihin kirjattiin vain runsaan 215 000 markan arvoinen tuontierä viennin

⁷¹UM 58 B1, Suomen Tallinnan lähetystön kirje nro. 629 UM:lle 13.6.1924. Siitä, mitä rauhansopimuksen määräyksiä Jungerth tarkoitti ei ole täyttä varmuutta. Trianon rauhassa Unkari mm. määrättiin syyskuusta 1921 lähtien viemään Jugoslaviaan vuosittain 800 tonnia hiiltä viiden vuoden ajan. Edelleen maan maksettavaksi määrättiin vuonna 1923 200 miljoonan kultakruunun sotakorvaus 20 vuodessa, mitkä aiheuttivat osaltaan taloudellista epävarmuutta, Berend - Ránki 1974, s.184-185.

⁷²Unkarin sopimuksen mallina ollut malli oli sama kuin Ruotsilla. Tärkeitä salaisia klausuuleja sisältänyt Ruotsin kauppasopimus solmittiin vasta 14.12.1927, Korpela 1966, s. 49.

⁷³Vuonna 1914 alkanut maailmansota tyrehdytti lähes täysin tuontikaupan, sillä vuosina 1915-1917 Suomeen tuotiin ainoastaan vähäisiä määriä kudelmia ja kokosilkkiä. Vuonna 1918 tuonti hieman elpyi, sillä maahamme tuotiin tavaroita runsaan 111 000 markan arvosta (pääasiassa metalliteollisuustuotteita). SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1910-1918.

⁷⁴UM 58 B1, Ministeri Hjalmar Procopén ehdotus Suomen ja Unkarin väliseksi kauppasopimukseksi 1.11.1922.

Unkariin ollessa täysin pysähdyksissä.⁷⁵ Suurta rohkaisua eivät antaneet myöskään lukemat vuoden 1922 kauppavaihdosta. Lokakuussa 1922 sopimusluonnostaan laatiessaan Procopélla oli käytössään vuoden yhdeksän ensimmäisen kuukauden kauppatilastot. Syyskuun loppuun mennessä Unkariin oli viety 41 000 markan arvosta separaattoreita tuonnin arvon kohotessa vastaavana aikana 28 150 markkaan. Tuonnin yksityiskohtat osoittivat Procopén mielestä olleen kyseen vain satunnaisista kauppasuhteista, olivathan tuontitartikkelit katta- neet erilaisia tuotteita hakaneuloista postikortteihin. Suurempaa kaupallista merkitystä hän näki ainoastaan Suomeen tuodulla kymmenen tonnin nahkaerällä (arvo 145 000 mk) sekä jo mainitulla Unkariin viedyllä separaattoritoimituksella.⁷⁶

Unkarin maantieteellisen etäisyyden ja maan talouden sekasortoisen tilan 1920- luvun alussa katsottiin UM:ssa vaikeuttavan Suomen ja Unkarin välistä kauppavaihtoa. Unkarin sodassa kokemien menetysten vuoksi maan tuotantoedellytyksiä pidettiin rajallisina, eikä maan uskottu kykenevän laajamittaisempiin kaupallisiin suhteisiin maamme kanssa. Unkarin teollisuustuotannon kehitysmahdollisuuksia Procopé piti vähäisinä johtuen siitä, että maan merkittävimmät teollisuusalueet olivat joutuneet Trianon´ ja Sevres´n rauhansopimuksissa naapurivaltioiden alueelle. Lisäksi maasta puuttui mineraaleja, kivihiiltä, metsiä ja öljyä, mistä johtuen maan taloudellinen struktuuri oli leimallisesti agraarinen. Kaupallisia mahdolli- suuksia Procopé katsoi olleen lähinnä vain Unkarin viljajalituotannolla ja karjataloustuotteil- la.⁷⁷

Unkarin oli pakko tuoda maahan teollisuuden raaka-aineita ja teollisuustuotteita samoin kuin tekstiilejä, rautatavaroita sekä paperi- ja puutuotteita. Vaikka Suomikin vei maasta ainakin osittain näitä tuotteita, oli Procopén mukaan kuitenkin otettava huomioon ne vaikeudet, joita Unkarin maantieteellinen sijainti kaukana maastamme aiheutti. Ympäröivät valtiot saattoivat tyydyttää Unkarin tavarantarpeen nopeammin ja halvemmalla. Puutavaran tarpeensa maa saattoi tyydyttää tuonnilla Romaniasta ja Jugoslaviasta ja teollisuustuotteita oli tuotu Unkariin perinteisesti Böömistä, Puolasta, Itävallasta ja Saksasta.

Edellämainittujen olosuhteiden valossa Procopé uskoi Suomen vientimahdollisuuksien rajoittuvan lähinnä eräisiin harvoin erikoistuotteisiin. Oireellisena osoituksena tästä hän

⁷⁵SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1920-1921.

⁷⁶UM 58 B1, Ministeri Hjalmar Procopén ehdotus Suomen ja Unkarin väliseksi kauppasopimukseksi 1.11.1922.

⁷⁷Ibid.

näki jo aikaansaadun separaattorien viennin. Mahdollisina Unkarista tuotavina tuotteina hän mainitsi lähinnä viljan sekä tietyt karjatalous- ja nahkatuotteet uskoen kuitenkin liikenteellisten vaikeuksien rajoittavan näiden kauppaa. Vaikka kauppa maiden välillä olikin miltei olematonta, eikä tulevaisuuskaan näyttänyt paljon lupaavan, piti Procopé tarpeellisena luoda sopimukseen perustuvat kauppasuhteet Suomen ja Unkarin välille jo yksistään kansojen välisen heimoyhteyden vuoksi. Suosituimmuusaseman tai kaupallisten helpotusten vaatimista näillä perusteilla hän ei kuitenkaan pitänyt mahdollisina eikä edes soveliainakaan vaatia.⁷⁸

Vuoden 1925 lopullinen kauppasopimus oli suurelta osin Hjalmar Procopén käsialaa. Vaikka lopullinen sopimusteksti huomattavastikin laajeni ja tarkentui, sekä suomalaisen että unkarilaisen sopimusosapuolen toivomuksesta, noudatti valmis sopimusteksti keskeisiltä periaatteiltaan Procopén sopimusehdotuksen henkeä. Kauppasopimuskomitean⁷⁹, joka tavallisesti 1920-luvulla antoi lausuntoja kauppasopimusehdotuksesta ja vaikutti osaltaan sopimusehdotuksen sisältöön, osuus sopimuksen syntyprosessissa jää historian hämärään. Komitea oli istunnoissaan toki käsitellyt myös Unkarin sopimusta. Kööpenhaminan lähettiläs K.G. Idman tiedusteli helmikuussa 1924 UM:n kauppajaostolta sopimusluonnosta voidakseen esittää sen unkarilaiselle osapuolelle matkustaessaan Budapestiin saman vuoden maaliskuussa.⁸⁰ Ulkoministeriön K.R. Savolahden välittömän vastauksen mukaan kauppasopimusehdotus ei kuitenkaan ehtinyt valmistua Idmanin esittämään määräaikaan 3.3.1924 mennessä, koska asia oli vielä käsittelemättä sopimuskomiteassa.⁸¹

Unkarin ilmoitettua neuvotteluhaluudestaan 13.6.1924 neuvottelut pääsivät pikaisesti käyntiin. Suomen ulkoministeri Procopé ilmoitti maamme Tallinnan asiantuntijan välityksellä Suomen olevan valmis Helsingissä käytäviin neuvotteluihin, josta ilmoitettiin myös kauppa-

⁷⁸Ibid.

⁷⁹ 11.12.1919 perustetun pysyvän kauppasopimuskomitean tehtävänä oli seurata Suomen kauppasuhteiden kehitystä, valmistaa ehdotuksia kauppasopimuksiksi, seurata neuvottelujen kulkua ja antaa lausuntoja sopimusten tekemistä koskevista kysymyksistä. Komiteaan, joka toimi UM:n 'tuntosarvena' talouselämään päin, olivat edustettuina eri intressipiirit: raaka-aineita ulkoa tuova teollisuus, kuluttajat, merenkulku, vientiteollisuus, vähittäiskauppa, tuontitukuliikkeet, maatalous sekä KTM ja UM:n kauppapoliittinen osasto. Hallinnon ja vientipiirien etuja koordinoi elin menetti asemaansa 1930-luvulla. Vuoden 1933 jälkeen kauppasopimusten neuvotteluvaiheeseen osallistui enää komitean työvaliokunta, jossa Axel Solitander edusti puunjalostusteollisuuden etuja. 1930-luvulla kauppapoliittinen päätöksenteko keskittyi yhä enemmän juuri Solitanderin ja UM:n kauppasopimusosaston päällikön K.R. Savolahden käsiin. Korpela 1966, s. 10-11, Pihkala 1978, s. 30, Nevakivi 1988., Paasivirta 1968, s. 216-217.

⁸⁰UM 58 B1, Suomen Kööpenhaminan lähetystön K.G. Idmanin sähke UM:lle 13.2.1924.

⁸¹UM 58 B1, UM:n K.R. Savolahden sähke Suomen Kööpenhaminan lähetystölle 14.2.1924,

neuvottelijaksi ehdotetulle K.G.Idmanille⁸² Kauppasopimusneuvotteluihin ryhtyminen ja sopimusehdotus voitiin ottaa esiin valtioneuvoston yleisessä istunnossa jo 20.6.1924⁸³ ja Suomen puolelta neuvottelijaksi nimitetty lähettiläs Idman saattoi aloittaa työnsä. Kuinka neuvotteluprosessi tästä sitten eteni, on täysin epäselvää. Ulkoasiainministeriön arkistossa neuvotteluista ei ole säilynyt kirjallisia dokumentteja.

Neuvottelutaktisesti Suomi ja Unkari olivat kesällä 1924 lähes samalla lähtöviivalla. KOVE-
RON mukaan maalla, jonka vienti toiseen maahan on vastaavaa tuontia suurempi, on kauppaneuvotteluissa vahvempi asema tämän voidessa vaatia suurempia etuja viennilleen.⁸⁴ Kauppatilastojen mukaan Suomi oli siis tältä osin jopa hieman edullisemmassa asemassa, mutta käytännön merkitystä tällä seikalla tuskin lienee ollut. Neuvotteluja ei myöskään rasitettu turhilla ennakkoehdoilla: ainoana ennakkovaatimuksenaan Suomi esitti neuvottelujen käymistä Helsingissä. Tämäkin on varmastikin ollut vain käytännön sanelema ratkaisu. Asiainhoitaja Jungerthin oli yksinkertaisinta piipahtaa Suomenlahden yli Helsinkiin, jossa hän muutenkin - ainakin myöhemmin 1920-luvulla usein vieraili.

KORPELA mainitsee tutkimuksessaan heimoyhteyden lujittamisen muodostaneen luonnollisen motiivin käydyille kauppaneuvotteluille,⁸⁵ mitä käsityskantaa tukevat lukuisat seikat. Eduskunnalle 29.1.1926 antamassaan selonteossa maamme hallitus piti käytyjä neuvotteluja häiriöttöminä mainiten samalla, ettei niihin olisi ollut tarvetta ryhtyä puhtaasti kaupallisista syistä.⁸⁶ Sama heimokansojen ystävyys- ja kulttuurisiteitä korostava sävy välittyi jo Procopén sopimusluonnoksesta sekä edelleen K.G. Idmanin ja Michel Jungerthin sopimusneuvottelujen aikana käymistä keskusteluista. Kaupallisten mahdollisuuksien vähäisyyttä osoitti myös eduskuntakäsittelyn pohjaksi annettu hallituksen selonteko, joka oli vain lyhyt SVT:n tilastotietoihin pohjautuva katsaus maiden vuosina 1923-1925 käymästä kauppavaihdosta. Vaikka kauppavaihto kehittyi mainittuna ajanjaksona tyydyttävästi - sekä viennin että tuonnin arvo karkeasti ottaen kaksinkertaistui - oli kauppa edelleen hyvin marginaalista ja sellaisena sen uskottiin pysyvänkin.

⁸² UM 58 B1, UM:n sähkö nro. 58 Suomen Kööpenhaminan lähetystölle 18.6.1924.

⁸³UM 58 B1, UM:n esittelylista Tasavallan Presidentille Valtioneuvoston yleisessä istunnossa 20.6.1924.

⁸⁴Kovero 1937, s. 423.

⁸⁵Korpela 1966, s. 21, 220 ja 226..

⁸⁶Valtioneuvoston asiakirjat 1926 I, Hallituksen esitys nro. 11 eduskunnalle Suomen ja Unkarin välisen kauppa- ja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 29.1.1926.

Suomen Unkarin kanssa käytävän kauppavaihdon tulevaan kehitykseen asetettuja ennako-odotuksia kuvaa myös hallituksen sopimusesityksen eduskunnassa saama kohtelu. Eräitä päätelmiä tästä voi tehdä siitäkkin huolimatta, että maamme eduskunta kykeni osallistumaan vain hyvin rajoitetusti kauppapoliittiseen päätöksentekoon. Suomen hallitusmuodon 33. pykälän mukaisesti tehty kauppasopimus täytyi alistaa nootteineen lainsäädännön alaan kuuluvilta määräyksiltään eduskunnan hyväksyttäväksi. Eduskunnassa kauppasopimus eteni valiokuntakäsittelyineen lähes normaalin lakialoitteen tavoin, kuitenkin sillä rajoituksella, ettei eduskunnalla ollut valtuuksia kauppasopimusneuvotteluissa muotoutuneiden päätösten muuttamiseen. Kansanedustajakunta saattoi ainoastaan hyväksyä tai hylätä jo tehdyn päätöksen.⁸⁷

16.2.1926 laatimassaan mietinnössä eduskunnan ulkoasiainvaliokunta asettui puoltamaan hallituksen lakiesitystä muuttamattomana ja kun myös suuri valiokunta jakoi ulkoasiainvaliokunnan ilmaiseman kannan, hyväksyi eduskunta edellisten suosituksesta hallituksen esityksen kauppasopimuksesta.⁸⁸ Valiokunta- ja eduskuntakeskustelujen täydellinen puuttuminen - ainakin säilyneiden dokumenttien pohjalta - osoittaa sen, kuinka vähän huomiota Unkarin kanssa tehty sopimus herätti. Pienen ystävällismielisen sukulaiskansan kanssa solmittu kauppasopimus ei aiheuttanut suuria taloudellisia ja poliittisia intohimoja maamme poliittisessa johdossa. Kun kauppasopimuksen määräykset siihen liittyvine nootteineen oli 27.3.1926 annetulla lailla hyväksytty ja sopimusten ratifioimisasiakirjat vaihdettu Budapestissa 20.4.1926, astui tehty kauppasopimus voimaan valtioiden välisenä 5.5.1926.⁸⁹ Toukokuussa 1926 annettu asetus merkitsi puolen vuosikymmenen mittaisen sopimuksettoman tilan päättymistä Suomen ja Unkarin kauppasuhteissa ja se määritteli useiksi vuosikymmeniksi maiden välisessä kauppavaihdossa noudatettavat periaatteet.

⁸⁷Valtiopäivien asiakirjat 1926 I, Hallituksen esitys nro. 11 eduskunnalle Suomen ja Unkarin välisen kauppaja- ja merenkulkusopimuksen hyväksymiseksi 29.1.1926., Järvinen 1928, s. 157.

⁸⁸Ulkoasiainvaliokunnassa päätöksentekoon osallistuivat pj. Vennolan lisäksi edustajat Arffman, Janhonen, Juutilainen, Jyske, Mannerman, Paavolainen, Procopé, Pullinen, Raatikainen, Schauman ja Voionmaa sekä varajäsenet Helo ja Strengell, Valtiopäivien asiakirjat 1926 I, Ulkoasiainvaliokunnan mietintö nro. 1. hallituksen esityksen johdosta Suomen ja Unkarin välisen kauppaja- ja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 16.2.1926, suuren valiokunnan mietintö nro. 3 hallituksen esityksen johdosta Suomen ja Unkarin välisen kauppaja- ja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 24.2.1926, eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen Suomen ja Unkarin välisen kauppaja- ja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 2.3.1926.

⁸⁹Järvinen 1928, s. 154-155., Suomen Asetuskokolema 1926, Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppaja- ja merenkulkusopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926, Laki nro. 120 eräiden Suomen ja Unkarin välisen kauppaja- ja merenkulkusopimuksen säännöksiä hyväksymisestä 27.3.1926.

3.2. Sopimuksen sisältö ja merkitys

Suomen ja Unkarin 29.5.1925 solmima peruskauppasopimus on hyvä esimerkki maamme 1920- luvulla tekemistä liberalistisista, yleiseen suosituimmuuteen perustuvista kauppasopimuksista, jotka 'kauppa- ja merenkulkusopimuksen' nimellä käsittelivät sopimusosapuolten sisäisiin talouspoliittisiin yksityiskohtiin suuresti puuttumatta (vrt. kiintiö- ja maksusopimukset) tulleja, sisäisiä maksuja sekä yksittäisten kansalaisten ja yhteisöjen kohtelua sopimusmaassa.⁹⁰ Jo 1880- luvun lopulta lähtien kauppasopimuspolitiikassa yleistynyt suosituimuuslausakkeen käyttö synnytti maailmaan - SUONTAUSTAN ilmaisua käyttäen - 'kaupallisen turvallisuuden vähimmäismäärän' takaavan tasa-arvoisen kohtelun verkoston,⁹¹johon Suomen ja Unkarin välinen kauppavaihto kiinteästi kytkeytyi. Yleisen suosituimmuuden muodostaessa kaikkialla maailmassa vapaakaupan periaatteellisen selkärangan Suomen ulkomaanhallinnon pohdittavaksi jäi vuonna 1925 lähinnä kysymys Unkarille myönnettävän suosituimmuuden asteesta. Myös Unkarin täytyi sovittaa Suomen kanssa tehty sopimus kauppasopimusjärjestelmänsä osaksi.

Suomen tavoin Unkarin kauppasopimusjärjestelmä oli 1920- luvun alussa vasta muotoutumassa, mutta jo vuoteen 1925 mennessä maa oli sopinut kauppavaihdon periaatteista tärkeimpien kauppakumppaniensa kanssa joko väliaikaisten tai pysyvien kauppasopimusten avulla. Unkarin 1.6.1920 Saksan kanssa solmima väliaikainen tariffisopimus perustui suosituimmuuteen ja syksyllä 1920 maa solmi samanlaiset sopimukset myös Sveitsin ja Italian kanssa.⁹² Saksan kanssa tehty suosituimmuussopimus oli eräs itsenäisen Unkarin ensimmäisistä kauppasopimuksista ja alusta alkaen suosituimmuus - sen eri ilmenemismuodoissaan - muodosti keskeisen periaatteen myös Unkarin kauppasopimuspolitiikassa.

Hyvän kuvan Unkarin kauppasopimuspoliittisesta tilanteesta kesällä 1925 antaa katsaus siihen, kuinka maa oli järjestänyt kauppasuhteensa Suomen lähimpien naapurimaiden ja eräiden tärkeiden kauppakumppaniensa kanssa. Tanskan ja Ruotsin kohdalla vanha monarkianaikainen kauppasopimus pysyi voimassa, kun taas Viron kanssa 18.10.1922 rajoitettuun suosituimmuuteen pohjautuva kompensaatiosopimus astui Norjan ja Latvian kanssa tehtyjen sopimusten tavoin voimaan kesällä 1925. Suomen kanssa tehdyn sopimuk-

⁹⁰Paasivirta 1968, s. 89.

⁹¹Suontausta 1946, s. 39-40.

⁹²Ränki 1981a, s. 86.

sen tavoin ratifiointia odotti viisi kauppasopimusta (mm. Yhdysvaltojen kanssa tehty sopimus) ja kauppaneuvottelut tai valmistelut solmittavasta tariffisopimuksesta olivat käynnissä Itävallan, Tšhekkoslovakian, Italian ja Ranskan kanssa. Maan kauppapoliittista toimintaa leimasi vuonna 1925 huomattava aktiivisuus maan tavoitteen ollessa saada korvatuiksi kaikki väliaikaiset kauppasopimukset uusilla pysyvillä tariffisopimuksilla⁹³.

Suomen ja Unkarin solmima kauppasopimus täyttää hyvin tutkimuskirjallisuudessa kauppapoliittiselle yleiselle suosituimmuusasemalle asetetut kriteerit. Teoreettisessa keskustelussa kauppapoliittisella suosituimmuudella tarkoitetaan suppeasti ottaen vain ehdotonta (rajoittamatonta) suosituimmuutta⁹⁴ - periaatetta, joka on tuotu selkeästi julki Suomen-Unkarin kauppasopimuksessa. Periaatteen nojalla maat sitoutuivat myöntämään toisilleen tuontituloihin ja muihin maksuihin nähden ehdottomasti ja automaattisesti jokaisen edun, alennuksen ja vapautuksen, jonka sopimusosapuolet olivat myöntäneet (tai vastaisuudessa myöntäisivät)⁹⁵ eräitä maiden yleisen kauppapolitiikan mukaisia poikkeuksia lukuun ottamatta. Ehdottoman suosituimmuuden periaatteellinen ero ehdolliseen suosituimmuuteen on hyvin selkeä. Kun jälkimmäisen periaatteen mukaisesti jollekin maalle myönnetyt edut koituvat suosituimmuutta nauttivan maan eduksi vain, kun tämä on suorittanut kolmannen maan saamistaan eduista suorittamaa maksua vastaavan korvauksen,⁹⁶ koituvat kaikki myönnetyt edut edellisen periaatteen nojalla vastikkeettomasti myös toisen sopimusmaan eduksi.

Unkarin maassamme nauttimaan ehdotonta rajoittamatonta suosituimmuutta kavennettiin vain Suomen yleisesti noudattamien kauppapoliittisten päätösten puitteissa. Muiden tekemiensä kauppasopimusten tavoin Suomi ei myöntänyt Unkarille Baltian maille - Virolle, Latvialle ja Liettualle - suomiaan etuoikeuksia.⁹⁷ Vuonna 1922 Viron kanssa tekemässään kauppasopimuksessa Suomi myönsi eteläiselle heimokansalleen eräiden tuotteiden (elävät

⁹³Kauppalehti nro. 242 20.10.1922, 'Unkarin kauppasopimukset', Kauppalehti nro. 152 7.7.1925, Esim. vuosina 1920-1921 Itävalta-Unkarin seuraajavaltiot solmivat keskenään kompensatio- ja kiintiösopimuksia, joista Unkari nyt pyrki vapautumaan, Järvinen 1928, s. 169..

⁹⁴Kovero 1937, s. 427.

⁹⁵Suomen Asetuskokoelma 1926, Asetus nro 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppa- ja merenkulkusopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926, Suomen ja Unkarin välinen kauppa- ja merenkulkusopimus 29.5.1925, ks. mm. artikkelit 10. ja 11.

⁹⁶Kovero 1938, s. 426-428, Suontausta 1946, s. 40.

⁹⁷Suomen Asetuskokoelma 1926, Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppa- ja merenkulkusopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926, Suomen ja Unkarin välinen kauppa- ja merenkulkusopimus 29.5.1925, artikla 19, Suomen ja Iso-Britannian sopimuksessa joulukuussa 1923 ns. Viron klausuuli laajennettiin käsittämään koko Baltiaa, Korpela 1966, s. 170.

eläimet, naudat, siemenet, perunat, tuoreet omenat) tullittoman maahantuonnin. Suomen Unkarin kanssa käymän kauppavaihdon kehityksen kannalta merkitystä oli myös niillä suuruudeltaan 10-80% tullinalennuksilla, jotka Suomi myönsi mm. Virosta tuotavalle sianlihalle, perunajauholle, sipuleille, kutomoteollisuustuotteille ja puuteollisuustuotteille.⁹⁸ Unkarin jääminen osattomaksi näistä tullieduista, jotka koskivat eräitä maan tuottamia vientituotteita, kavensi huomattavasti maan Suomeen suuntautuneen vientikaupan kehitysedellytyksiä.

Toisen merkittävän poikkeukseen ehdottoman suosituimmuuden periaatteeseen muodostivat Suomen- Ranskan kauppasopimukseen sisältyneet määräykset. Suomi myönsi 13.7.1921 Ranskan kanssa allekirjoittamansa kauppasopimuksen 6. artiklassa jälkimmäisessä maassa tuotetuille alkoholijuomille tuontimonopolin sitoutuen ostamaan Ranskasta kaikki laillista kulutusta varten tarvitsemansa alkoholipitoiset juomat (mikäli Ranska kykeni niitä tuottamaan). Samalla Suomi alensi 95 ylellisyystavaran tähtitulleja 50-95% Ranskan ja sen siirtomaiden hyväksi, mitä etuja Suomi ei automaattisesti myöntänyt Unkarille.⁹⁹

Suomen Ranskalle antama sitoumus viinien tuontimonopolista rajoitti Unkarin - huomattavan viinintuottajamaan - kauppapoliittisia etuja Suomessa, mistä johtuen unkarilaisten viinien tuonnista jouduttiin sopimaan erityisellä noottien vaihdolla. Vallinnut kieltolaki ja suomalais-ranskalainen sopimus eivät estäneet Suomea ostamasta ns. 'lailliseen kulutukseen' unkarilaisia erikoislajeja viinejä, joiden maahantuonti oli sallittu maamme sisäisen lainsäädännön nojalla. Unkarilaisen alkuperän ja tuotteen hyvän laadun osoittamiseksi unkarilaiset viinit tuli varustaa niitä maahan tuotaessa unkarilaisten viranomaisten ja laboratoriodien antamalla alkuperä- ja analyysitodistuksella - varovaisuustoimenpide, jonka tarpeellisuudesta molemmat sopimusosapuolet olivat vakuuttuneet.¹⁰⁰ Teoreettisesti suoritettu noottienvaihto avasi tien unkarilaisten viinien maahantuonnille, mutta käytännössä viinien tuontikauppa käynnistyi vasta vuonna 1932, jolloin kieltolaki maassamme oli päättynyt.

⁹⁸ Vuonna 1930 Virolta poistettiin perunoiden ja elävän teuraskarjan tullivapaus ja 1934 tehdyn lisäkauppasopimuksen nojalla virolaisen rukiin tuontitullia huomattavasti alennettiin. Rukiin tuontimäärä kiintiöitiin kolmeksi vuodeksi ja virolaiselle vehnälle myönnettiin vuotuinen 3 000 tonnin tulliton määräkiintiö. Kovero 1937, s. 445-446, 455 ja 459.

⁹⁹ Suomen Asetuskokoelma 1926, Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppaja-merenkulкусopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926, Suomen ja Unkarin välinen kauppaja-merenkulкусopimus 29.5.1925, artikla 20. Pihkala 1978, s. 22, Kovero 1937, s. 445.

¹⁰⁰ Suomen Asetuskokoelma 1926, Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppaja-merenkulкусopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926. Suomen ulkoministeri K.G. Idmanin nootti Unkarin Helsingin-asiainhoitajalle Michel Jungerthille 29.5.1925, Unkarin Helsingin-asiainhoitaja Michel Jungertin nootti Suomen ulkoministeri K.G. Idmanille 29.5.1925.

nyt ja Ranska oli luopunut etuoikeudestaan viinien myyntiin Suomen kanssa tekemänsä uuden sopimuksen nojalla.¹⁰¹

Vaikka Suomen Ranskan kanssa vuonna 1921 tekemä kauppasopimus - itsenäisen Suomen ensimmäinen - kavensi Suomen ja Unkarin sopimuksessa määritellyn suosituimmuuden vaikutuspiiriä, viitoitti se Suomen noudattaman kauppasopimuspolitiikan suuntaa ja oli esimerkkinä useissa maamme seuraavissa kauppasopimuksissa. Procopé mainitsi kauppasopimusehdotuksensa noudattaneen suurelta osin Ranskan sopimuksen sisältämiä periaatteita ja vertailu valmiiden sopimustekstien välillä osoittaa esitetyn toteamuksen suurelta osin paikkansapitäväksi.¹⁰² Suomen ja Unkarin kauppasopimuksen viisi ensimmäistä artiklaa, jotka käsittelivät sopimusmaiden oikeutta harjoittaa elinkeinoa toistensa alueella noudattelivat pääpiirteissään Suomen ja Ranskan välisen kauppasopimuksen määräyksiä. Määräykset kauppamatkustuksesta ja määräykset niiden tapausten varalta, joissa sopimusosapuolet asettaisivat rajoituksia ulkomaankaupalle, seurasivat myös ranskalaista esikuvaansa.

Kauttakulkuliikenteessä sopimusosapuolet sitoutuivat noudattamaan jo Suomen ja Ranskan välisessä sopimuksessa mainittuja kansainvälisesti hyväksytyjä periaatteita ja sopimuksessa käsiteltiin tarkemmin myös rautatiekuljetusten maksuja, säädettiin alkuperäistodistuksista suosituimmuusaseman turvaamiseksi, säännösteltiin kauppamerenkulkua suosituimman valtion oikeudella sekä määrättiin oikeudesta asettaa konsuleja. Yleistä suosituimmuutta rajoittavista toimista säädettiin sopimuksen 19. ja 20. artikloissa ja edellämainittujen Ranskan ja Baltian maiden kohdalla tehtyjen poikkeusten ohella sopimuksessa myönnettyä suosituimmuutta ei kansainvälisten sopimusperiaatteiden mukaisesti ulotettu käsittämään naapurivyöhykettä. Unkari ei saanut hyötyä etuoikeuksista, joita Suomi oli myöntänyt Venäjälle hylkeenpyyntiin Pohjoisella Jäämerellä eikä Ruotsille myönnettyä etuoikeutta luotsinottovelvollisuuteen nähden.¹⁰³

Suomi puolestaan suostui poikkeuksellisesti Jungerthin kauppasopimusneuvottelujen kulu-

¹⁰¹Kovero 1937, s. 457, 459, SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1932.

¹⁰²UM 58 B1, Ministeri Procopén ehdotus UM:n kauppaosastolle Suomen ja Unkarin väliseksi kauppasopimukseksi 1.11.1922, vrt. Suomen Asetuskokoelma 1921, Asetus nro. 187, Suomen ja Ranskan välinen kauppasopimus 13.7.1921, Suomen Asetuskokoelma 1926, Asetus nro. 121, Suomen ja Unkarin välinen kauppa- ja merenkulkusopimus 29.5.1925.

¹⁰³Suomen Asetuskokoelma 1926, Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppa- ja merenkulkusopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926. Suomen ja Unkarin välinen kauppa- ja merenkulkusopimus 29.5.1925, 19. artikla.

essa ilmaisemaan toivomukseen, ettei sopimuksen 8. artiklan mukaisia, kauppapoliittisen suosituimuuden takaavia määräyksiä, sovellettaisi eräisiin erikoisrajoituksiin, tuonti- ja vientikieltoihin eikä Unkarin ja eräiden Keski-Euroopan välisiin sopimuksiin, joissa eräiden tavaroiden hankinta ja myynti oli myönnetty vastavuoroisesti vastikkeen muodossa. Suomen suosituimuusasemaa rajoittavaan poikkeukseen myönnyttiin maassamme ottamalla huomioon poikkeuksellisen vaikea tilanne, johon Unkari oli Trianon rauhansopimuksen vuoksi joutunut.¹⁰⁴

Tullipoliittinen suosituimus - joko rajoitettu tai rajoittamaton - muodosti keskeisen periaatteen kummankin maan kauppasopimuspolitiikassa. Toisen maailmansodan aattona Suomi oli solminut yleiseen suosituimuuteen perustuvan kauppasopimuksen 33 maan kanssa.¹⁰⁵ Vuonna 1925 Suomi solmi molemminpuoleiseen yleiseen suosituimuuteen perustuvan kauppasopimuksen Unkarin ohella myös Espanjan ja USA:n kanssa ja vuoteen 1928 mennessä puhtaita suosituimuussopimuksia - ilman rajoituksia tai nimikkeisiin kohdistuvia tullinalennuksia maamme oli solminut Iso-Britannian, Japanin, USA:n, Unkarin ja eräin rajoittein Ruotsin kanssa.¹⁰⁶

Kun myös Unkari 1920-luvun jälkipuoliskolla kallistui taloudellisten olojen maassa vähitellen parannuttua kaupan vapauttamisen kannalle, oli tehty rajoittamattomaan suosituimuuteen pohjautuva kauppasopimus solmimisaikanaan molempien maiden kannalta johdonmukainen valinta. Näin varsinkin, kun sopimuksen tekohetkellä ei millään eturyhmällä näyttänyt olleen valvottavanaan merkittäviä kauppapoliittisia etuja ja usko kauppavaihdon kehittämiseen oli yleisesti pieni. Sopimuksen käyttökelpoisuus Suomen kannalta ottaen kyseenalaistui vasta, kun taloudelliset olot 1930-luvulla Unkarissa oleellisesti muuttuivat kummankin maan vienti-intressien samanaikaisesti voimistuessa.

Jo solmimishetkellä sopimuksen sisältämä, kauppavaihdon vapautteen tähtäävä periaate tullisuosituimuudesta, oli käytännössä lähinnä vain näennäinen. Vaikka tullipoliittinen

¹⁰⁴Suomen Asetuskokoelma 1926, Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppaja merenkulkusopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926, Unkarin Helsingin-asiainhoitaja Michel Jungerthin nootti nro. 3. Suomen ulkoministeri K.G. Idmanille 29.5.1925, Suomen ulkoministeri K.G. Idmanin nootti nro. 4. Unkarin Helsingin-asiainhoitaja Michel Jungerthille 29.5.1925. Edelleen St. Germainin (art. 222) ja Trianon (art. 205) rauhansopimukset mm. tarjosivat Itävallalle, Tšhekkoslovakialle ja Unkarille oikeuden viiden vuoden ajan tehdä keskinäisiä erikoissopimuksia eri luonnontuotteiden vapaasta kaupasta, Ks. Järvinen 1928, s. 169.s.

¹⁰⁵Jalanti 1946, s. 59-60.

¹⁰⁶Järvinen 1928, s. 182-183.

suosituimmuus tavallisesti edistää kaupan vapautta, riippuu saavutetun vapauden aste sopimusmaiden aiemmin tekemien tariffi- ym. myönnytysten laajuudesta sekä maiden valitsemasta kauppapoliittisesta linjavalinnasta. KOVERON mukaan suosituimmuus on sovelias kauppapoliittinen valinta maalle, joka haluaa noudattaa tai kykenee noudattamaan itsenäistä ja autonomista ulkomaankauppapolitiikkaa. Kyseessä oli hänen mukaansa tuolloin ehdoton vapaakauppamaa, joka halusi pitää harvoja tuotteita koskevat finanssitullit koskemattomina tai äärimmäinen suojelumaa, joka piti kiinni suojelutulleista eikä sallinut finanssitulojensa alennusta.¹⁰⁷

Eräiltä osin 1920- luvun Suomi ja Unkari täyttivät nämä KOVERON asettamat teoreettiset ehdot. Suurin osa Suomen tullituloista 1920- luvulla koostui finanssitulleista (ks. luku 'Tullit kauppavaihdon pidäkkeenä') eikä vapaakauppaan pyrkinyt Unkarikaan vielä 1920- luvulla noudattanut seuraavalla vuosikymmenellä omaksumaansa voimakkaan protektionistista kauppapolitiikkaa. Sensijaan kahden pienen maan mahdollisuudet autonomisen ulkomaankauppapolitiikan hoitoon olivat alusta alkaen hyvin rajoitetut . Suomen ja Unkarin kauppapolitiikassaan noudattamat pelisäännöt eivät määräytyneet maiden kahdenkeskisten suhteiden perusteella, vaan niitä hallitsivat laajemmat kauppapoliittiset edut.

Parhaimmillaankin tullipoliittinen suosituimmuus kykeni luomaan vain karket puitteet tullitason muotoutumiselle ja sen myötä tapahtuneelle kauppavaihdon kehittymiselle. Suosituimmuussopimuksen luonteen mukaisesti Suomi ja Unkari joko hyötyivät tai hävisivät muiden maiden antamista tariffinalennuksista ja sopimuksen heikkouksiin kuului myös se, että ehdottoman suosituimmuuden pitkäaikaisvaikutuksia oli hyvin vaikea arvioida. Tullirasitus, jonka toivottiin sopimuksen tekohetkellä vähentyvän, saattoi vuosien saatossa nousta jopa huomattavasti.¹⁰⁸ Jos rajoittamattoman suosituimmuuden vaikutuksia tarkastellaan vain kahden valtion välisenä, saattoi periaate joskus näyttäytyä täysin epätarkoituksenmukaisena. JÄRVISEN mukaan suosituimmuusperiaatetta noudattava maa satoi liian helposti tulevan kauppapoliittisen toimintansa vapautta antamalla sopimuskumppanilleen vastikkeetomasti ilmaisia tullipoliittisia etuja.¹⁰⁹ Kaupanteko tulleilla, joka liittyy hyvin usein tariffisopimusten luonteeseen, ei kuulunut Suomen ja Unkarin välisen kauppapolitiikan kuvaan.

Vaikka suosituimmuus ei ole yksin vapaakaupallinen periaate - eihän kyseessä ole tullien

¹⁰⁷Kovero 1937, s. 429-431.

¹⁰⁸Kovero 1937, s. 429-431.

¹⁰⁹Järvinen 1928, s. 161.

alennus, vaan keskinäinen sopimus tasa-arvoisesta kohtelusta - uskoi suhteellisen vapaaseen kauppavaihtoon luottava Suomen ulkopoliittinen johto periaatteen takaavan esteettömän kaupan Unkarin kanssa. Tullisuosituuksisuus olikin yleisesti hyvä kauppapoliittinen apuväline niin kauan, kuin tullit muodostivat kansainvälisessä kaupassa ainoan pidäkkeen tavaroiden kuljettamisessa.¹¹⁰ Vuoden 1925 kauppasopimukseen kirjattu suosituimmuuslauseke menetti kuitenkin ainakin osan merkityksestään, kun Unkari alkoi 1930-luvulla asettaa esteitä tuonnille kiintiöinnin, tuontirajoitusten ja valuuttasäännöstelyn muodossa. Vaikka kaikki rajoitustoimet eivät rikkoneetkaan kauppasopimuksen kirjainta, pidettiin niitä Suomessa yleisesti sopimuksen hengen vastaisina.

Teoriassa tehdyn kauppasopimuksen olisi pitänyt kyetä turvaamaan Suomen vientiedut myös kasvavan protektionismin oloissa. Suosimisyhtäläisyyden lisäksi vastavuoroinen suosituimmuus sisältää myös suosimattomuusyhtäläisyyden. Sopimusmaahan mahdollisesti kohdistuvat kaupan rajoitustoimenpiteet eivät saaneet poiketa kolmansiin maihin suunnatuista rajoitusmääräyksistä.¹¹¹ Suosimattomuusyhtäläisyys, jota Suomi 1930-luvulla koki Unkarin loukkaavan on kirjattu selkeästi vuoden 1925 peruskauppasopimukseen. Tuonti- ja vientikieltojen ja -rajoitusten suhteen suomalaistuotteille tuli myöntää kilpailijamaihin nähden tasavertainen kohtelu ja suosimattomuus (tai suosituimmuus) käsitti tullien ja sisäisten maksujen lisäksi myös kulutus-, vaihto- ja tuotantomaksut.¹¹² Kuten käytäntö 1930-luvulla tuli osoittamaan Suomen oli kuitenkin vaikea osoittaa sitovasti Unkarille joutuneensa syrjittyyn asemaan. Ja vaikka se siihen pystyikin, oli Suomen vaikea pakottaa sopimuskumppaninsa noudattamaan sopimuksen määräyksiä, mikäli se koki niitä loukatun.

Huolimatta vaikeuksista, joita Suomen Unkariin suuntautuneelle vientikaupalle 1930-luvulla jälkimmäisessä maassa asetettiin, halusi Suomi pitää kiinni vuoden 1925 peruskauppasopimukseen kirjatusta periaatteista. Tehty sopimus muodosti pitkäaikaisen pohjan maiden kauppasuhteille, sillä toisen maailmansodan aikaisen poikkeusjärjestelyn jälkeen sopimuksessa kirjattuun tullisuosituuksuuteen palattiin uudelleen helmikuussa 1948.¹¹³ Vuonna 1925 tehty peruskauppasopimus loi näin aluksi pohjan myös kansandemokratiaksi muuttu-

¹¹⁰Suontausta 1946, s. 41.

¹¹¹Kovero 1937, s. 425-426.

¹¹²Suomen Asetuskokoelma 1926, Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppa- ja merenkulkusopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926. Suomen ja Unkarin välinen kauppa- ja merenkulkusopimus 29.5.1925, artikkelit 6, 8, 10 ja 11.

¹¹³Valtiovarainministeriön kirje nro. 900 5.2.1948, Nyssönen, Jussi, Ulkomaankaupan ohjekirja, Lahti 1955.

neen Unkarin kanssa käydylle kauppavaihdolle.

Suomen ja Unkarin kauppasopimuksen asemaa maamme kauppasopimuspoliittisessa kentässä voi tarkastella käyttämällä KORPELAN vuonna 1966 ilmestyneessä teoksaan käyttämää typologiaa Suomen kauppasopimusneuvotteluista. Kun suurten kauppakumppanien: Saksan, Englannin tai Ranskan kanssa tehtyjen sopimusten taustalla vaikuttivat voimakkaat taloudelliset ja poliittiset motiivit, painottuivat Unkarin kanssa tehdyssä sopimuksessa vanhat heimokansalliset intressit. Suhteet Unkariin, joka edusti ns. ystäväämaalinjaa, olivat vakiintuneet ja maan merkitys kauppakumppanina oli vähäinen.¹¹⁴ Taloudellisten intressien vähäisyys ja tulevaisuuden kauppavaihdon vielä selkiintymätön kuva heijastuivat välittömästi tehdyn kauppasopimuksen luonteeseen. Suurten kauppakumppanien kanssa tehtyihin sopimuksiin verrattuna Unkarin kauppasopimus oli huomattavasti ylimalkaisempi.

4. KAUPPAPOLITIIKAN TEHOVÄLINEET

4.1. Tullit kauppavaihdon pidäkkeenä

Ennen ensimmäistä maailmansotaa ja vielä välittömästi sen jälkeenkin tullit muodostivat kaikkialla maailmassa tärkeimmän kauppapoliittisen välineen, joskin lisääntyneet kiintiö- ja valuuttamääräykset alkoivat monissa maissa kontrolloida tulleja tehokkaammin tuontikauppaa. Bilateraalisten eli kahdenkeskisten kauppasopimusten ohella jopa satoihin prosentteihin nousseet tullinkorotukset toimivat varsinkin 1930-luvulla monissa maissa tehokkaana aseena tuonnin ehkäisemiseksi¹¹⁵ Muiden Itä-Euroopan uusien pienvaltioiden tavoin Unkari pyrki noudattamaan itsenäistä talouspolitiikkaa yrittäen mm. tullisuojelun avulla vahvistaa poliittista ja taloudellista itsenäisyyttään.

Kaksoismonarkian ennen ensimmäistä maailmansotaa soveltama tullitariffi oli varsin kohtuullinen, siitäkin huolimatta, että vuoden 1878 tullitariffi oli voimakkaasti kotimaista tuotantoa suosiva ja vuosina 1882 ja 1887 annetut uudet tullitariffit kohottivat edelleen maatalous- ja teollisuustulleja. Itävalta-Unkarin vuoden 1887 tullitariffi takasi 15-30% keskimääräisen suojelun, josta tullitaso laski edelleen noin neljänneksen vuoden 1891 tehtyjen sopimusten nojalla. 13.2.1906 annettu nimikejaottelultaan yksityiskohtaisempi

¹¹⁴Piinkala 1978, s. 24.

¹¹⁵Ahvenainen - Kuusterä 1982, s. 229.

tullitariffi kohotti sitten uudelleen maan teollisuuden tullisuojelua.¹¹⁶ Itävallan ja Böömin teollisuuden suojelemiseksi laadittu tariffi ei soveltunut maatalousvaltaisen Unkarin talous- ja kauppapoliittisiin päämääriin maan vasta pyrkiessä luomaan omaa itsenäistä teollisuutta. Monarkian romahdettua Unkarin kansalliset tavoitteet ja pyrkimys itsenäiseen talouspolitiikkaan viitoittivat 1920-luvun alusta lähtien maan noudattaman tullipolitiikan suuntaviivat.

Välitöntä muutosta itsenäisen Unkarin tullipolitiikassa ei tapahtunut Itävalta-Unkarin personaaliunionin hajottua. Muiden seuraajavaltioiden tavoin maa otti käyttöön Kaksoismonarkian tullitariffin vuodelta 1906, joka sisälsi yli 2 000 nimekettä ja takasi kotimaiselle tuotannolle 10-40% tullisuojelelun. Yli 100 tuontiarikkeliä oli vapautettu tuontitullista ja suurimmasta osasta tavaroita (880 nimikettä) kannettiin ainoastaan vähäinen 10% arvotulli. Suuruudeltaan 10-20% arvotulli kannettiin 553 nimikkeeltä, 20-40% tulli 260 nimikkeeltä ja 260 nimikettä rasitti yli 40% arvotulli.¹¹⁷

Vuoden 1919 jälkeen Unkarissa valloilleen päässyt inflaatio heikensi maan tullisuojelua. Inflatorisissa oloissa kiinteät painotullit menettivät vaikutuksensa siten, että ennen sotaa saavutettu 10-20 prosentin (eräiden tuotteiden osalta 30-40%) efektiivinen tullisuoja katosi ainoastaan 1-4% muodolliseen tullisuojaan.¹¹⁸ Vuonna 1919 alkanutta kilpailua laukkaavan inflaation ja alenevan tullisuojan välillä ei kyetty ratkaisemaan asetettujen tariffibonusten avulla. Vaikka Unkarin kruunun voimakkaasti aleneva arvo toisaalta suojelemaan kansallisia markkinoita,¹¹⁹ eivät Kaksoismonarkian ajoilta periytyneet tullit enää kyenneet kontrolloimaan tavaravaihtoa eivätkä edistämään maan ulkomaankaupalle ja talouspolitiikalle asetettuja tavoitteita. Maan taloudellinen normalisaatio ja rauhansopimusten rajoitusten asteittainen poistaminen avasivat tien uudelle autonomiselle tullitariffille, josta tuli vuoteen 1931 saakka merkittävin väline Unkariin suuntautuneen tuontikaupan rajoittamisessa.

Ensimmäinen itsenäisen Unkarin säätämä tullitariffi astui voimaan heinäkuussa 1921. Vuoden 1921-1922 taitteessa tulleja edelleen finanssipoliittisista syistä korotettiin ja valuutta-

¹¹⁶Järvinen 1928, s.97.

¹¹⁷Ránki - Tomaszewski 1986, s. 11-12, Berend - Ránki 1974, s. 87 ja 202.

¹¹⁸Ránki - Tomaszewski 1986, s. 12.

¹¹⁹Berend - Ránki 1974, s. 203, Ránki - Tomaszewski 1986, s. 12.

poliittisista syistä ne määrättiin maksettavaksi kullassa.¹²⁰ Syksyllä 1924 tullimääriä edelleen korotettiin ja 1.1.1925 voimaan astunut uusi tullitariffi oli vielä huomattavasti entistä korkeampi sisältäen peräti 2 444 tavaranimikettä. Aiempi monarkian 20% keskimääräinen tullisuoja korvattiin itsenäisessä Unkarissa 30% keskimääräisellä tullitariffilla ja maahan tuotujen teollisuustuotteiden osalta tullirasitus kasvoi aina 50% saakka.¹²¹ Tavaranimikkeiden lisäämisen tarkoituksena oli estää kolmansia maita nauttimasta etuja, joita Unkari oli joillekin maille tekemiensä kauppasopimusten sisältämän suosituimmuuslausekkeen nojalla myöntänyt.¹²²

Taulukko 1. Tullitaso Suomessa ja Unkarissa 1913-1931 (% tavarann hinnasta)

Vuosi	Elintarvikkeet			Puolivalmis- teet			Teollisuustuotteet		
	1913	1927	1931	1913	1922	1931	1913	1927	1931
Suomi	49	57,5	102	18,8	20,2	20	37,6	17,8	22,7
Unkari	29,1	31,5	60	20	26,5	32,5	19,3	31,8	42,6

Yleinen tullitaso			
Vuosi	1913	1927	1931
Suomi	35	31,8	48,2
Unkari	22,8	30	46

Lähteet: Drabek, Z., Foreign Trade Performance and Policy, Kaser, M.C. ja Radice, E.A. (toim.), The Economic History of Eastern Europe 1919-1975, vol.1. Economic Structure and Performance between the Wars, Oxford 1985, s. 476, Teichova, Alice, Kleinstaaten im Spannungsfeld der Grossmächte. Wirtschaft- und Politik in Mittel- und Südosteuropa in der Zwischenkriegszeit. Sozial- und wirtschaftshistorische Studien. Verlag für Geschichte und Politik. Wien 1988, s. 180.

Vaikka JÄRVINEN mainitsee Unkarissa syksyllä 1924 voimaan tulleen uuden tullitariffin - jota siis edelleen laajennettiin tammikuussa 1925 - esimerkkinä jyrkästä tullisuojelujärjestelmästä¹²³, ei maan 1920- luvulla noudattamaa tullipolitiikkaa voida pitää poikkeuksellisen

¹²⁰Järvinen 1928, s.111.

¹²¹Berend - Ránki 1987, s. 806, Ránki - Tomaszewski 1986, s. 16, Berend - Ránki 1974, s. 205.

¹²²Berend - Ránki 1974, s. 205, Ránki - Tomaszewski 1986, s. 15-16..

¹²³JÄRVISEN laskelmien mukaan Unkari edusti korkeaa tullisuojelua. Kun Euroopan maiden tullimuurin indeksi elokuussa 1927 oli Hollannissa vain 6, oli vastaava indeksi Suomessa 13 ja Unkarissa ja Romaniassa 19. Eräissä Itä-Euroopan maissa pisteluku oli hieman yli 20 ja äärimmäistä tullisuojelua Euroopassa edusti Espanja pisteluvulla 28, Järvinen 1928, s. 115 ja 119.

ankarana. Tullitariffin asteittaisista korotuksista huolimatta yleinen tullitaso Unkarissa jäi 1920-luvulla jopa hieman Suomen vastaavaa tasoa alhaisemmaksi (Ks. taulukko 1). Vaikka puolivalmisteiden ja teollisuustuotteiden tullirasitus kohosi Unkarissa Suomen tasoa korkeammaksi, kohotti elintarvikkeiden korkea tullisuoja Suomessa maamme yleisen tullitason Unkaria korkeammaksi. Unkarissa elintarvikkeiden tulli vuonna 1927 oli sen sijaan Itä-Euroopan alhaisin, vaikkakin perinteisen vientituotteen, jauhojen kohdalla tullitaso kohosi 47 prosenttiin tuontihinnasta.¹²⁴

Taulukko 2. Maksimitariffit Unkarissa vuosina 1913, 1927 ja 1931 (% hinnasta)

	Elintarvikkeet	Puolivalmisteet	Teollisuustuotteet	Keskiarvo
1913	31,2	21,8	24,2	25,7
1927	34,5	32	41	35,8
1931	64,4	40,6	55,5	53,5

Elintarvikkeisiin ei sisälly alkoholi ja tupakka eikä puolivalmisteisiin kuulu mineraaliöljy, jotka olivat Unkarissa kaikkina aikoina korkean tariffin alaisia. Lähteet: Liepmann, H., *Tariff Levels and the Economic Unity of Europe*. London 1938, s. 392, 395, 397-399, Ránki, György and Tomaszewski, J.; *The Role of State in Industry, Banking and Trade. The Economic History of Eastern Europe 1919-1975*, vol.2., *Interwar Policy, The War and Reconstruction*. Ed. by M.C. Kaser and E.A. Radice, Clarendon Press, Oxford 1986, s. 17.

Vuoden 1913 tullitasoon verrattuna Unkarin tullisuojelelun kasvuvauhti oli kuitenkin huomattavasti Suomea nopeampaa. Kun vuoden 1913 yleistä tullitasoa merkitään molemmissa maissa indeksin pisteluvulla 100, saavutti yleinen tullitaso Suomessa vuonna 1927 pisteluvun 91 ja vuonna 1931 pisteluvun 134 vastaavien arvojen Unkarin kohdalla ollessa 144 ja 207. Voimistuneesta protektionismista huolimatta kummankaan maan tullitaso ei vielä vuonna 1931 ollut kansainvälisesti mitaten poikkeuksellisen korkea. Puolan, Romanian ja Espanjan yleinen tullitaso kohosi 60-65 prosenttiin tuontihinnoista ja tullisuojelelun huippua Euroopassa edusti Bulgaria, jonne tuotujen tuotteiden hinnasta peräti 96,5% koostui tullimaksuista.¹²⁵ Myös maksimitariffit, jotka kohosivat Unkarissa vuonna 1931 keskimäärin 53,5 prosenttiin tavarantoontihinnasta, olivat edelleen moniin Itä-Euroopan maihin verrattuna suhteellisen alhaiset.¹²⁶

Huomattavimmat erot Suomen ja Unkarin noudattamassa tullikäytännössä paljastuvat, kun tarkastellaan tullien luonnetta. Kun Suomen monille tuontituotteille asettamia tulleja voidaan

¹²⁴Drabek 1985, s.405 ja 411.

¹²⁵Drabek 1985, s. 476.

¹²⁶Ránki - Tomaszewski 1986, s. 16-18.

pitää luonteeltaan finanssi- eli verotulleina - tavoitteena valtion verotulojen kasvattaminen - olivat monet Unkarin kotimarkkinateollisuustuotteille 1920-1930- luvulla asettamat tullit puhtaasti suojele- ja kasvatustulleja.¹²⁷ Tuotavien raaka-aineiden suopeahko tullikohtelu ja jalostetuille teollisuustuotteille asetettu korkea tullitaso tähtäsivät selkeästi uusien teollisuuden tuotannonalojen kehittämiseen Unkarin pyrkiessä muiden Itä-Euroopan maiden tavoin poistamaan kotimarkkinateollisuuden kehitystä estävän kilpailun. Tullisuojelelun avulla Unkari pyrki muuttamaan teollisuutensa tuotantorakennetta rauta- ja koneteollisuudesta kevyen teollisuuden suuntaan, mitä pyrkimystä kuvaa mm. valmistekstiilien tullirasituksen kohoaminen 25 prosentista 34 prosenttiyksikköön vuosina 1927-1931.¹²⁸

Asetelma 1. Matalat, keskimääräiset ja korkeat tullit Unkarissa 1927

Matala (15% hinnasta)	Keskimääräinen (15-40% hinnasta)	Korkea (yli 40% hinnasta)
elintarvikkeet, tekstiilit, puoli-valmisteet	vilja, jauhot, eläimistä saatavat elintarvikkeet, hedelmät, metallit, kemikaalit, mineraaliöljy, lasi, paperi, instrumentit, koneet ja laitteet	metallit

Lähde: Drabek, Z., Foreign Trade Performance and Policy., Kaser, M.C. ja Radice, E.A. (toim.), The Economic History of Eastern Europe 1919-1975. Osa 1, Economic Structure and Performance between the Wars, Oxford 1985, s. 411.

Puhtaasti tullimääriä tarkastellen tullirasitus Unkarissa näyttää melko maltilliselta. Mikäli kokonaistullirasitukseen kuitenkin lasketaan kaikki maan tullitariffissa mainitut tullinluontoiset verot ja maksut, kohoaa ulkomaisen tuojan kohtaamakokonaisrasitus huomattavasti taulukoiden esittämiä lukuja korkeammaksi. Kuvaavan esimerkin tarjoaa eräisiin Unkariin tuotaviin puuvillalankoihin ja -kankaisiin vuonna 1936 kohdistettu tullisuojelelu. Normaalin tullitariffin lisäksi - tullimäärät kohosivat tuotteen jalostusasteen mukaan - maahan tuoduista puuvillatuotteista täytyi suorittaa vaihteleva 20-45 prosentin tuontivero sekä erityinen prosenttiyksikön suuruinen maatalouden avustusmaksu. Eräät teollisuuden tarvitsemat puuvillalangat oli vapautettu kokonaan tuontitullista tai niitä saatiin tuoda rajoitetuin ehdoin alennetuin tullein maan kauppaministeriön ankaran tarkkailun alaisena. Kauppasopimusten määräämien alennustullien saamiseksi monen tuotteen osalta vaadittiin alkuperäistodistus.¹²⁹

¹²⁷Tullien teoreettisesta jaottelusta. Ks. mm. Suontausta 1946, s. 38, Kovero 1937, s. 317-318, 352 ja 388-390. Järvinen 1928, s. 123-141.

¹²⁸Drabek 1985, s. 461, Ránki - Tomaszewski 1986, s. 16, 18.

Vaikka Unkari noudatti etenkin 1920- luvulla naapurimaitaan huomattavasti maltillisempaa tullipolitiikkaa, kasvoi maan tullirasitus tasaisesti. Vuosina 1927-1930 tapahtuneiden tullinkorotusten ansiosta Unkarista tuli eräiden teollisuustuotteiden osalta yksi Euroopan suojelluimista markkina-alueista. Vuoden 1931 jälkeen Unkari joutui - osin taloudellisten olosuhteiden pakottamana - tehostamaan tullien vaikutusta tuonnin lisensoinnilla. Vaikka Unkari korotti tullitasoaan ainakin vuonna 1933, ei tullitariffi enää vuoden 1931 jälkeen anna täysin realistista kuvaa suojelun asteesta.¹³⁰ 1930- luvulla Unkarin tiukentuva tuontisäännöstely ja valuuttarajoitukset muodostivat tulleja tehokkaamman pidäkkeen Suomesta Unkariin suuntautuvalla tavaraviennille.

Vaikka tullitaso Unkarissa - korostettakoon vielä - edelleenkin 1930- luvulla pääsääntöisesti kasvoi¹³¹, menettivät tullit muiden säännöstely- ja rajoitustoimenpiteiden vuoksi sen keskeisen aseman, joka niillä oli kauppapoliittisissa asioissa aiemmin ollut. Tullien merkityksen vähentyessä myös yleinen suosituimmuus menetti osan käytännön merkityksestään, vaikkei periaatetta Suomessa ja Unkarissa täysin hylätty sen sisältämien etujen vuoksi. Tullien vähentyntä merkitystä kuvaa edelleen se, että vain hyvin harvoin suomalaiset vientiyritykset valittivat korkeiden tullien vaikeuttaneen niiden Unkariin suuntautunutta vientitoimintaa.¹³² Tarvetta tähän ei edes ollut; vaikka vuoden 1925 peruskauppasopimus oli menettänyt osan merkityksestään, takasi se edelleen Suomelle tulleihin nähden tasapuolisen kohtelun. Ongelmana oli nyt vain se, etteivät tullit olleet enää keskeisin vapaata tavaravaihtoa rajoittava tekijä.

Venäjäan kuuluneen autonomisen Suomen noudattama tullipolitiikka oli melko maltillista. Vuonna 1913 eniten suojeltujen kulutustavaroiden tullit kohosivat Suomessa 20-40 prosenttiin tuotteen hinnasta ja ainoastaan ylellisyystavaroiden ja nautintoaineiden tullirasitus oli hyvin huomattava saattaen kohota jopa satoihin prosentteihin. Yhteensä tuontitullien arvo oli

¹²⁹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön va. kanslia-apulaisen Yrjö Liipolan kirje nro. 2278 Suomen Ulkoasiainministeriölle 3.9.1936, UM:n jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 32 932 Oy Finlayson-Forssa Ab:lle 8.9.1936.

¹³⁰Drabek 1986, s. 460.

¹³¹Eräiden tuotteiden kohdalta tullitariffia vuonna 1935 lievennettiin. Suomen vientiteollisuuden kannalta suurin merkitys oli eräiden tärpättiöljyvalmisteiden vapautuminen tuontitullista entisen 100 kultakruunun asemasta, UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön J. Nyysösen kirjelmä nro. 433 UM:lle 8.3.1935, lähetystön taloudellisia tietoja nro. 3.

¹³²Eräs harvoista poikkeuksista on vuodelta 1937, jolloin Suomen Rullatehdasyhdistys vaati toimia rullien tuontitullin alentamiseksi, UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Gunnar Strengellin muistio UM:lle 12.7.1937.

vain runsaat 10% tuonnista, mikä oli varsin alhainen tullitaso Euroopassa.¹³³ Unkarin tavoin myös itsenäistynyt Suomi joutui muuttamaan tullipolitiikkansa suuntaa. Venäjän vanha, vuoden 1869 tullitariffi, joka mm. salli viljan tullittoman maahantuonnin, ei soveltunut vastaisenäistyneen maan talouspoliittisiin päämääriin. Vuosina 1918-1919 uutta tullitariffia valmistelleen komitean mukaan Suomen tuli luoda tullitariffi, jota voitaisiin muuttaa joustavasti olosuhteiden mukaan säilyttämällä samalla mahdollisimman suuri tullipoliittinen toimintavapaus ulkovaltoihin nähden.¹³⁴

Ensimmäisen askeleensa itsenäisen tullipolitiikan suuntaan Suomi otti vientitullien muodossa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä vaikeassa taloudellisessa tilanteessa maamme puu- ja paperiteollisuudelle asetettiin 5.3.1919 korkeat vientimaksut, joista luovuttiin lopullisesti vasta vuonna 1922.¹³⁵ Vientitullien tueksi 26.3.1919 astui voimaan uusi tuontitullitariffi, joka merkitsi myös meillä kasvavaa protektionismia Suomen asettuessa kasvavan tullisuojelun ja korkeiden finanssitullien kannalle. Samalla luotiin suuntaviivat Suomen koko maailmansotien välisellä kaudella noudattamalle tullipolitiikalle. Vuosina 1919-1922 muovautunut tullitariffin perusrakenne - jako perustulleihin, sopimustulleihin ja tähtitulleihin - säilyi muuttumattomana vuoteen 1939 saakka.¹³⁶

Tullitariffissa esiintynyt jako perustulleihin ja sopimustulleihin asetti tuojamaat tullipoliittisesti eriarvoiseen asemaan. Sopimustulleja korkeampia perustulleja sovellettiin tuontiin niistä maista, jotka eivät olleet sopineet Suomen kanssa sopimusteitse kauppavaihdon periaatteista. Perustulleja pääasiallisesti alhaisemmat sopimustullit määräytyivät Suomen kauppakumppaniensa kanssa käymien sopimusneuvottelujen pohjalta. Suomi joutui usein mukautumaan voimakkaampien sopimus Kumppaniensa tahtoon ja joutui sitomaan eräiden tuotteiden tullimäärät huomattavasti perustulleja alhaisemmaksi. Suomen Unkarin kanssa käymän kauppavaihdon kannalta keskeistä on se, että vuoden 1925 kauppasopimukseen sisältyneen yleisen suosituimmuuden nojalla Unkarista tuotuihin tavaroihin sovellettiin - ellei sopimusosapuolten kesken toisin sovittu¹³⁷ - Suomen tullitariffissa mainittuja sopimustulleja.

¹³³Hjerppe 1990, s. 145.

¹³⁴Viljanen 1936, s. 7.

¹³⁵Järvinen 1928, s. 122, Oksanen - Pihkala 1975, s. 14-15..

¹³⁶Jalanti 1946a, s. 56.

¹³⁷ Vuonna 1936 Suomen ja Unkarin kesken tehdyssä ensimmäisessä täydennys sopimuksessa Suomi ja Unkari luopuivat vastavuoroisesti noudattamasta eräitä puuvillakankailta koskevia perustulleja alhaisempia sopimustulleja, joita Suomi oli vuonna 1933 Englannin kanssa tekemänsä kauppasopimuksen nojalla jälkimmäiselle maalle myöntänyt. Myös Puola ja Tsekkoslovakia luopuivat jo vuonna 1934 näistä yleisen suosituimmuuden nojalla Unkarin eduksi tulleista tullieduista, UM 58 B1, Suomen ja

Teollisuuden ja maatalouden tullisuojausten kasvattamisen ohella vuoden 1919 tullitariffi tähtäsi tarpeettomana pidetyn tuonnin supistamiseen. Tullinalaisten nimikkeiden määrä kasvoi huomattavasti ja ylellisyystarvikkeille asetettiin suuri tulli. Suoritetut toimenpiteet osoittautuivat kuitenkin riittämättömiksi poikkeusoloissa. Vallinneen inflaation vuoksi tulleja jouduttiin seuraavina vuosina edelleen korottamaan ja tarpeettoman tuonnin rajoittamiseksi Suomi otti vuonna 1921 käyttöön omalaatuisen, aluksi luonteeltaan väliaikaisena pidetyn tähtitullijärjestelmän. Hallitukselle annettiin valtuudet korottaa 260 tähdellä merkityn ylellisyystavaraksi katsotun tai erityistä suojelua kaipaavan tuotteen tulli kymmenkertaiseksi. Käytännön vaikutuksiltaan tähtitullit, joilla oli myös kauppasopimuspoliittisesti suuri merkitys, vaikuttivat aluksi tuontikieltojen ja -lisenssien tavoin.¹³⁸

Vuoden 1922 jälkeen käyttöön vakiintuneet tähtitullit, joita hallitus saattoi muuttaa joustavasti kauppapoliittisten tavoitteidensa mukaisesti, muodostivat maailmansotien välillä tehokkaan tullipoliittisen aseensa tarpeettoman tuonnin rajoittamiseksi. Vaikka hallitukselle vuonna 1921 myönnettyjä valtuuksia jo seuraavana vuonna kavennettiinkin, oli valtioneuvostolla edelleenkin oikeus eduskuntaa kuulematta nostaa tullitariffissa tähdellä merkittyjen tuotteiden tullit¹³⁹ nelinkertaiseksi perustullimäärään nähden. Vastaavasti eräiden kahdella tähdellä merkittyjen tuotteiden tulleja saatettiin alentaa eduskuntaa kuulematta kolmanneksella.¹⁴⁰

Kaikilla indikaattoreillamitatun tullirasituksen Suomessa kiristyi 1920-luvulta alkaen. Kun vuosina 1911-1913 tullivapaiden tuotteiden osuus tuonnin kokonaisarvosta oli vielä 40%, oli niiden osuus vuonna 1924 supistunut 14 prosenttiin. LAVONIUKSEN 1920-luvulla julkaistun tutkimuksen mukaan tullinalaisten tavaroiden arvosta kannettiin ennen ensimmäistä maailmansotaa tullimaksua vain 19,8%, mutta vuonna 1924 osuus oli kohonnut jo 26,5 prosenttiin. Vaikka taulukossa 3. esitetyt tulliosuudet huomattavasti edellä mainituista unkarilaisten lähteiden esittämistä arvoista - tarkasteluvuodet, tavararyhmittely ja laskenta-perusteetkin ovat varmastikin hieman erilaiset - välittyy kaikista lähteistä yksi yhteinen kehityspiirre. Kun raaka-aineiden ja puolivalmisteiden, tuotantohyödykkeiden sekä valmiiden teollisuustuotteidenkin tullirasitusta voidaan pitää maassamme maltillisena, leimaa

Unkarin välinen ensimmäinen lisäkauppasopimus 31.10.1936, Viljanen 1936, s. 54 ja 56.

¹³⁸Pihkala 1978, s. 15, 17-18.

¹³⁹ Vuoden 1921 lopussa noin kolmannes (316 nimekettä) Suomen tullitariffin sisältämästä 961 nimekkeestä oli merkitty tähdellä, Viljanen 1936, s. 7.

¹⁴⁰Järvinen 1928, s. 139-140., Pihkala 1978, s. 16.

ravinto- ja nautintoaineiden tulleja huomattava korkeus. Tuoteryhmän suureen tullirasitukseen vaikuttaa kahvin, sokerin ja tupakan kaltaisiin nautintoaineisiin maassamme kohdistettu korkea finanssiverotus, mutta jo 1920- luvulla ja varsinkin 1930- luvulla maahamme tuotua viljaa rasitti yhä kasvava tullirasitus - seikka, jolla oli merkityksensä Suomen Unkarin kanssa käymässä kauppavaihdossa. Puuttumatta tässä tarkemmin Suomen noudattaman tullipolitiikan vaikutukseen Unkarista tuodun viljakaupan kehitykseen, lienee kuitenkin paikallaan selostaa yleisellä tasolla viljatullien erikoispiirteitä ja niihin Suomessa asetettuja tavoitteita.

Taulukko 3. Tullin osuus tullinalaisten tavaroiden arvosta Suomessa 1913 ja 1924

Vuosi	Raaka-aineet ja puolivalmisteet	Tuotantovalmistukset	Teollisuus-tuotteet	Ravinto- ja nautintoaineet	Yhteensä
1913	3,4	6,5	10,3	18,7	19,8
1924	5,1	11,0	15,4	45,0	25,5

Lähde: Lavonius, W,A, Tullipolitiikkamme suuntaviivoja. Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja, Porvoo 1926, s. 105.

Vaikka Suomi ainakin 1920- luvun alussa harjoitti tullipolitiikkaansa pääasiassa verotuksellisista syistä¹⁴¹ ja vehnän ja vehnäjauhojenkin tullinkorotuksia perusteltiin aluksi finanssitulleina, alkoivat maatalouspoliittiset päämäärät viimeistään 1930- luvun alusta alkaen ohjata maataloustuotteisiin noudatettua kauppapolitiikkaa. Tulleja korotettiin jo 1920- luvun alussa ja 1930- luvulla tapahtuneiden suurten tullinkorotusten tavoitteena oli parantaa kotimaisten maataloustuotteiden kilpailukykyä kompensoimalla maataloustuotteiden hinnoissa tapahtunut painuma. Vehnätullitkin kehittyivät Suomessa 'rinnakkaissuojelutulleista' puhtaiksi suojelutulleiksi.¹⁴²

Joustavan keinon asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tarjosivat Suomen 1930- luvulla käyttöönottamattomat liukuvat viljatullit, joiden suuruutta voitiin muuttaa kulloinkin vallinneen viljan hintatason mukaan. Aikana, jolloin viljan suuretkin hintavaihtelut olivat tavallisia, liukuvan

¹⁴¹Ennen ensimmäistä maailmansotaa verotullien osuus oli LINDGRENIN mukaan koko tullinkannosta 70%, maatalouden suojelutullien 2,3% ja teollisuustullien 27,7%. Tuodun tavarain arvosta verotullit olivat ennen sotaa 31,5 %, teollisuuden suojatullit 11,3% ja Maatalouden suojatullit 6,2%. Vuonna 1924 verotullit muodostivat 64,6% koko tullinkannosta teollisuuden suojatullien osuuden ollessa 19,3% ja maatalouden suojatullien osuuden ollessa 16,1%. Vastaavasti tuodun tavarain arvosta laskien verotullien osuus oli noin 37,5%, teollisuuden suojelutullien 12,7% ja maatalouden suojatullien 22,7%, Lavonius 1926, s. 107.

¹⁴²Pinkala 1978, s. 19, Jutikkala 1982, s. 212, Ahvenainen-Vartiainen 1982, s. 182.

tullin uskottiin tarjoavan tehokkaamman tullisuojan kotimaiselle maataloudelle sen toisaalta kannustaessa kuluttajia ostamaan ulkomaista viljaa edullisten hintasuhteiden vallitessa. Viljatullien erikoisluonnetta maassamme kuvaa rukiin tullitason käyttäytyminen 1930- luvulla. Viljan tuontihintojen alentuessa alkaneen maailmanlaman myötä 25 pennissä kilolta pysytellyt rukiin tulli kohosi 50 penniin. Vuonna 1930 käyttöön otettiin liukuva, *cif*- hinnoista riippunut ruistulli, jonka mukaan rukiin tulli oli 1,25 markkaa rukiin tuontihinnan ollessa myös alle 1,25 markkaa. Tuontihinnan ollessa 1,25-1,5 markkaa tulli oli markan suuruinen ja hinnan ylittäessä 1,5 markkaa tulli aleni 75 penniin kilolta. Viljan hintojen pysytellessä jatkuvasti alhaisena rukiin tulli vakiintui käytännössä kiinteäksi pysytellen 1,25 markassa lukuunottamatta lyhyttä jaksoa vuonna 1932, jolloin se oli markan suuruinen. Vuoden 1936 alusta lähtien ruistulli oli sitten jälleen kiinteä 1,1 markkaa kilolta.¹⁴³

Maatalous oli 1930- luvun Suomessa valtiovallan erityissuojelun alainen. Maatalouden omavaraisuutta pyrittiin tullipoliittisten keinojen ohella lisäämään mm. vuonna 1931 säädetyn kotimaisen viljan sekoituspakon avulla ja kasvaneen kotimaisen tuotannon ansiosta mm. leipäviljan omavaraisuusaste kohosi jo vuonna 1934 ensimmäistä maailmansotaa edeltäneestä 41 prosentista 95 prosenttiin vuonna 1934.¹⁴⁴ Maataloutta suosiva poliittinen ilmapiiri heijastui Suomen maailmansotien välillä noudattamaan tullipolitiikkaan. LAVONIUKSEN mukaan teollisuuden kasvatustullien käyttö Suomessa oli ainakin 1920- luvun puolivälissä mahdotonta; teollisuusmaaksi pyrkiminen tullipoliittisin keinoin ei ollut sopusoinnussa yleisen maataloutta arvostaneen sisäpoliittisen suunnan kanssa.¹⁴⁵

Täysin osattomaksi tullisuojusta maamme teollisuuskaan ei jäänyt. Etenkin lamavuosina 1929-1933 tulleja maassamme nostettiin ja entistä useampi nimike kohotettiin tähtitullien joukkoon.¹⁴⁶ Monet teollisuustuotteille asetetut tullit vakiintuivat käytännössä suojelutulleiksi valtiovallan joutuessa alistumaan kotimarkkinateollisuuden esittämiin vaatimuksiin kotimaisen tuotannon tukemiseksi. Täyttä yksimielisyyttä tullisuojusta tarpeellisuudesta ei teollisuuden piirissä kuitenkaan saavutettu. Maailmansotien välistä tullipolitiikkaa leimasi taistelu perinteisen vientiteollisuuden ja kotimarkkinateollisuuden välillä. Edellinen vaati alhaisia tulleja voidakseen vaatia alhaisempia tulleja vientimaissa jälkimmäisen vaatiessa korotettua

¹⁴³Kovero 1937, s. 356, 395-397.

¹⁴⁴Kovero 1937, s. 356.

¹⁴⁵Lavonius 1926, s. 107, 123-124.

¹⁴⁶Ahvenainen - Vartiainen 1982, s. 188.

tullisuojaa.¹⁴⁷ Vallinnut eturistiriita lienee osaltaan vaikuttanut siihen, että teollisuustullit pysyttelivät - kuten edellä jo on havaittu - sangen kohtuullisina.

Suomen ja Unkarin maailmansotien välillä noudattamaa tullipolitiikkaa voidaan yrittää suhteuttaa myös 1920-1930- lukujen yleiseen tullipoliittiseen kehitykseen maailmassa. USA:n ja Iso-Britannian tulli- ja kauppapolitiikassaan 1920- luvulla noudattama ehdoton tullisuosituimmuus viitoitti tien kansainväliselle tullipolitiikalle. Yleisesti vallalla oli kohtuullinen tullisuojelelu, eivätkä kaupan rajoitteet vielä 1920- luvun lopullakaan olleet erityisen ankaria. Maatalouden osalta tosin ankarahko tullisuojelelu muodosti poikkeuksen, mutta yleisesti teollisuuden tullirasitus ei ollut eräitä poikkeusmaita lukuunottatta kovinkaan ankara.¹⁴⁸ 1920- luvulla käydyt kauppapoliittiset keskustelut tähtäsivät edelleen maailman-kaupan vapauttamisen. Vuonna 1927 Kansainliiton Genovassa järjestämä taloudellinen maailmankonferenssi suositti tullirajoitusten vähentämistä ja suosituimmuuden mahdollisimman laajaa noudattamista - periaate, jota myös Suomi ja Unkari kannattivat.

Ylevistä tavoitteista huolimatta maailma ajautui 1930- luvulla yhä syvemmälle kohti protektionismia. Ainoa Genovan konferenssin käytännön saavutus oli vuonna 1928 solmittu vuotien ja luiden kansainvälistä kauppaa koskeva sopimus¹⁴⁹ ja myös vuosina 1930-1931 ja 1933 pidettyjen taloudellisten kokousten tulos jäi lähes olemattomaksi. 10.9.1929 solmittu kansainvälinen tullivälirauha, johon Suomi ja Unkari kymmenen muun maan kanssa liittyivät, ei kyennyt tukahduttamaan kasvavaa protektionismia ja viimeistään lamavuosina maailma ajautui tilanteeseen, jossa kaupan vapaus ja tullipoliittinen suosituimmuus uhrattiin itsekkäiden autarkiapyyteiden alle.

Eräiden maiden kohdalla tämä oli jopa pakon sanelema ratkaisu. Kun tullisuojelelu Unkarissa vielä 1920- luvulla oli pitkälti vapaaehtoinen talouspoliittinen valinta, olivat tullipolitiikkaa 1930- luvulla täydentäneet säännöstelytoimenpiteet miltei välttämätön ratkaisu maan ajautuessa lähes valtionvararikon partaalle. Suppeissa alueellisissa puitteissa toteutettavat tullipoliittiset järjestelyt eivät kyenneet parantamaan Unkarin vaikeaksi muodostunutta kauppapoliittista asemaa. Vuonna 1933 Strezan konferenssissa esitetyt suositukset, jotka tähtäsivät taloudellisen avun antamiseen Kaakkois-Euroopan viljanviejämille kaksipuoli-

¹⁴⁷Hjerppe 1990, s. 146.

¹⁴⁸Suontausta 1946, s. 41-42.

¹⁴⁹Viljanen 1936, s. 18.

sen preferenssijärjestelmän puitteissa, eivät toteutuneet.

4.2. Valuuttapolitiikka kauppapolitiikan osana

Valuuttakurssipolitiikka liittyy kiinteänä osana ulkomaankauppapolitiikkaan. Valuuttojen vaihtokurssia muuttamalla voidaan edistää hyvinkin paljon vientikaupan kilpailumahdollisuuksia ulkomaanmarkkinoilla ja rajoittaa ulkomailta suuntautuvaa tarpeetonta tuontia. Tiukempaan valuuttapolitiikkaan suoranaisten valuuttasäännöstelyyn muodossa turvaututaan tavallisesti vain poikkeusaikoina - kyseessä on usein joko sotatila tai muu maan talouselämää kohdantanut poikkeuksellinen häiriö - ja useimmiten noudatetut poikkeustoimet ovat kestoaltaan melko lyhytaikaisia.

1930- luku tekee merkittävän poikkeuksen tähän 'perussääntöön'. Kurssipolitiikka ja valuuttakontrolli kohosivat useissa Euroopan maissa tärkeimpien kauppapolitiikan tehovälineiden joukkoon ja yhden parhaimmista esimerkeistä tarjoaa tässä suhteessa Unkari. Maan keskuspankin vuodesta 1931 alkaen noudattama valuuttakontrolli vaikutti yhdessä kaupan kiintiöinnin kanssa kysyntä- ja tarjontatekijöitä, tehtyjä kauppasopimuksia sekä tullitariffia voimakkaammin Suomen Unkariin suuntautuneen viennin kehitysmahdollisuuksiin. Unkarin valuuttapolitiikan erikoisluonteen selvittämiseksi on paikallaan pysähtyä tarkastelemaan hieman tarkemmin tämän politiikan vaikutusta ja valuuttapolitiikalle maailmansotien välillä Unkarissa asetettuja tavoitteita.

Valuuttapoliittisten toimien selostuksessa tarkastelu on rajoitettu miltei yksinomaan Unkariin. Suomi joutui turvautumaan valuuttakaupan säännöstelyyn vain itsenäisyyden ajan poikkeusoloissa. Toukokuussa 1918 alkanut valuuttasäännöstely päättyi lopullisesti maassamme 28.10.1920 kauppataseen korjaututtua Suomea tyydyttävällä tavalla¹⁵⁰ ja Suomen 29.12.1925 tekemä päätös siirtyä Iso-Britannian esimerkin tavoin kultakantaan edisti valuuttapolitiikan osalta maamme pyrkimystä kaupan mahdollisimman suureen vapauteen. Lyhyttä 1930- luvun alussa vallinnutta häiriöjaksoa lukuunottamatta Suomella ei, toisin kuin Unkarilla ollut välitöntä tarvetta kaupan edistämiseen valuuttasäännöstelyyn keinoin.

Ensimmäisen maailmansodan seurauksena Unkari joutui monien Euroopan maiden tavoin turvautumaan kauppavaihdon vapautta rajoittavaan valuuttasäännöstelyyn. Vielä vuonna

¹⁵⁰Pihkala 1978, s. 14, Pihkala 1982, s. 262, Oksanen - Pihkala 1975, s. 12.

1923 ulkomaisen valuutan vapaa osto maassa oli kielletty ja unkarilaiset liikemiehet saattoivat saada vain tekemänsä anomuksen perusteella käyttöön eriyiseen maksukeskukseen (Devisenzentral) kertynyttä valuuttaa. Kun valuutan kysyntä lähes aina ylitti sen tarjonnan, joutuivat ulkomaiset liikemiehet odottamaan kauan maksua myymistään tavaroista - seikka, mikä ei ainakaan auttanut Suomen pyrkiessä luottamuksellisiin kauppasuhteisiin Unkarin kanssa.

Kun unkarilaisen ostajan puolestaan täytyi, jättäessään anomuksensa ulkomaanvaluutan hankkimiseksi, tallettaa johonkin maan liikepankkiin valuuttasuoritusta vastaava määrä kruunuja, eivät nämäkään aina halunneet tehdä valuutta-anomusta saamatta pitäviä takeita siitä, että anomukseen suostuttaisiin. Maksukeskus valvoi itsevaltiaan tavoin Unkarin ulkomaankauppaa, sillä ainakin vuonna 1923 se saattoi päättää yksin, kenelle valuuttaa myönnettäisiin. Lähettiläs Idmanin mukaan keskuksen yksinvaltainen menettely aiheutti suoranaisia väärinkäytöksiä - lähinnä korruptiota - ja väärinkäytösten runsaus lienee ollut taloudellisten olojen parantumisen ohella osasy s keskuksen antamien määräysten lieventymiseen. Myöhemmin keskukselle riitti vain unkarilaisen ostajan tekemä ilmoitus suorittamastaan valuuttakaupasta¹⁵¹.

Parantuneen taloudellisen tilanteen ansiosta valuuttapolitiittisia rajoitteita alettiin vuodesta 1924 alkaen lieventää. Ison-Britannian johdolla toteutetun taloudellisen vakauttamisohjelman seurauksena maan laukkaava inflaatio saatiin kuriin ja vanha, Kaksoismonarkian ajoilta periytynyt rahayksikkö muutettiin 1.1.1927 pengöksi.¹⁵² Osana taloudellista uudelleenjärjestelyä maahan luotiin riippumaton keskuspankki - Unkarin Kansallispankki -, joka otti tavoitteekseen noudattaa budjettitasapainoon pyrkivää talouspolitiikkaa. Tavoitteen saavuttamista vaikeutti kuitenkin se, että maan maksutase oli heikko sotaa edeltävien suurten velkojen ja sodan jälkeen käynnistyneen jälleenrakennustoiminnan vuoksi. Johtavan unkarilaisen pankkiasiantuntijan Tibor Ráczin 1930-luvun alussa esittämän aikalaisnäkemys mukaan Unkarin mahdollisuudet itsenäisen talouspolitiikan hoitoon olivat hyvin rajalliset. Taloudellisen vakauttamisohjelman seurauksena maa kytkeytyi yhä tiiviimmin kansainvälisen kaupan ja rahaliikenteen suhdannevaihteluihin ja maksutaseen tasapaino riippui enenevässä määrin kauppataseesta.¹⁵³

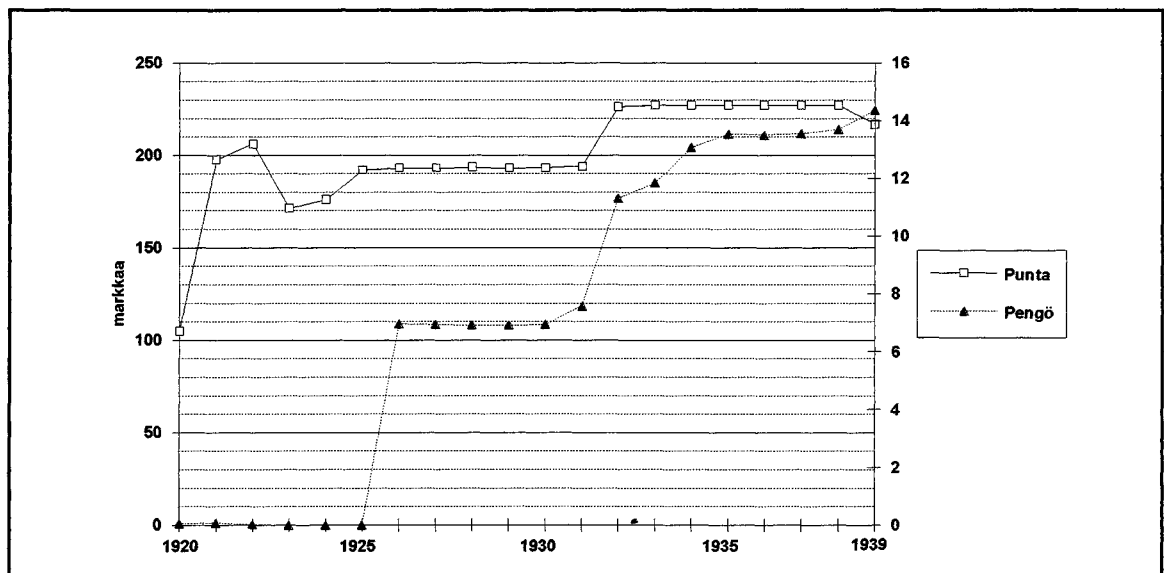
¹⁵¹UM 5 C27, Ministeri K.G. Idmanin raportti nro. 12 8.4.1924.

¹⁵²Yksi pengö vastasi 12 500 vanhaa paperikruunua.

¹⁵³Ferber 1983, s. 283-284

Vuoden 1931 heinäkuussa valuuttamarkkinoilla tapahtuneeseen suureen sekasortoon saakka Sándor Popovicsin johtama Kansallispankki pyrki ensisijaisesti takaamaan kruunun ja pengön vakauden kansainvälisissä vaihtosuhteissa. Maailmassa vallinneen kultakantamekanismin puitteissa tavoite saavutettiin varsin hyvin, sillä pengö säilytti vuosina 1926-1931 pariteettiarvonsa suhteessa dollariin (1 dollari = 5,7176 pengöä) kuukausikeskiarvojen vaihdellessa prosenttein ilmaistuna 99,2-100,35 välillä.¹⁵⁴ Sama vaihtosuhteen vakaus suhteessa markkaan välittyi kuviosta 1; viisivuotiskaudella 1926-1931 markan ja pengön vaihtosuhte pysytteli kiinteästi runsaassa 6,9 markassa.

Kuvio 1. Punnan ja pengön* kurssikehitys 1920-1939

* Vuoden 1926 lokakuuhun saakka Unkarin rahayksikkönä oli kruunu. Marraskuussa 1926 (päätös astui voimaan 1.1.1927) kruunu korvattiin pengöllä, jolloin 12 500 paperikruunua vastasi yhtä pengöä. Pengön ja markan välinen vaihtosuhte on muodostettu Aution ja Kaserin teoksia hyväksikäyttäen laskemalla ensin Aution ilmoittamista dollarin kuukausittaisista keskipursseista vuotuinen keskipurssi ja kertomalla tämä sitten Kaserin ilmoittamilla kruunun ja pengön dollaripohjaisilla vaihtokursseilla. Täten on saatu selville pengön "virallinen" kurssi, joka poikkeaa KOP:in vuodesta 1936 noteeraamasta päiväkursseista. Vuosina 1936 ja 1937 KOP:in noteeraama pengön päiväkurssi pysytteli noin 9,2 markan tuntumassa ollen näin keskimäärin 47,5% alhaisempi kuin Aution ja Kaserin teoksien pohjalta muodostetussa taulukossa. 15.1.1936- 30.6.1937 välisenä aikana KOP:n noteeraaman pengön päiväkurssein vaihteluväli oli 8,87 ja 9,63 markkaa. Vuodesta 1936 lähtien ilmenevä ristiriitaisuus selittyy Aufgeld-järjestelmällä, joka otettiin käyttöön vuodenvaihteessa 1935-1936. Lähteet: Autio, Jaakko, 1992, s. 12-16 ja 107-111, Kaser, M.C (ed.), The Economic History of Eastern Europe 1919-1975, vol.1, s.xii. Ks. myös esim. Suomen Ulkomaankauppa nro 1. 15.1.1936 - nro. 12 30.6.1937.

Yleensäkin maailman valuuttaoloja leimaa maailmanlamaa edeltävinä vuosina silmiinpistävä vakaus, jolloin kurssivaihtelujen merkitys kaupan kehitykselle oli hyvin vähäistä. Koska

¹⁵⁴Péteri 1980, s. 385.

Suomen rullateollisuus sekä paperi- ja selluloosateollisuus hinnoittelivat Unkariin suuntautuneen vientinsä puntapohjaisena, on kuviossa 1 esitetty myös markan ja punnan välinen kurssikehitys. Kuten pengön kohdalla, kurssi pysytteli vuosina 1925-1931 kiinteällä uralla; yksi punta vastasi 193 markkaa. Kultakantamekanismi sitoi 1920- luvulla eri valuutat yhteen ja määräsi pitkälti näiden käyttäytymisen kansainvälisessä rahaliikenteessä. Varsinkin pengön ja markan suhde puntaan oli hyvin kiinteä. Suomi hinnoitteli suurimman osan ulkomaankaupastaan puntapohjaisena ja 1920- luvun puolivälissä Ison-Britannian valtionpankin johdolla toteutettu Unkarin rahauudistus asetti käytännössä pengön kiinteään suhteeseen punnan kanssa.

Kultakannan suojassa pengön vaihtosuhteen vakaus ja sen asema valuuttamarkkinoilla riippui miltei automaattisesti maan maksutaseen kehityksestä; aktiivinen maksutase vahvisti pengöä passiivisen taseen heikentäessä sitä. Krooninen maksutaseen alijäämä vuosina 1926-1931, jota jouduttiin paikkaamaan ulkomaisella lainanotolla, vaikeutti Kansallispankin valuuttakurssin vakaudelle asettamia tavoitteita¹⁵⁵ ja vuonna 1931 maailmalla tapahtuneet kultakannan häiriöt sekä kansainvälisen kaupan lisääntyneet ongelmat pakottivat Unkarin muuttamaan noudattamansa valuuttapolitiikan suuntaa.

Kesällä 1931 Unkari ajautui taloudellisen katastrofin partaalle. Maataloustuotteiden viennin ja hintojen täydellisesti romahdettua maa ajautui vaikeaan maksutasekriisiin. Suurta ulkomaista velkataakkaa kyettiin lyhentämään vain Kansallispankin valuuttavarastoa kuluttamalla ja Österreichische Creditanstalt- pankin romahdus sekä Saksan pankkijärjestelmän vaikeudet tyrehtyttivät Unkarin viimeisetkin toiveet ulkomaisesta luotonotosta. Taloudellisessa kriisissä ulkomaiset luotonantajat päinvastoin vetivät saatavansa pois Unkarista, jolloin touko-heinäkuun 1931 välillä Unkarin Kansallispankin valuuttavaranto supistui noin 200 miljoonalla pengöllä (n. 2 mrd. markkaa).¹⁵⁶

Taloudellinen kriisi pakotti maan, joka edelleen halusi pitää kiinni kultakannasta, valuuttasäännöstelyyn. 17.7.1931 annetun lain nojalla pengön vapaa vaihto lakkasi ja kaikki ulkomaankauppa tuli riippuvaiseksi Kansallispankin myöntämistä luvista. Jotta yleisön luottamus pengön pysyvyyteen palautuisi, 15.8. annetulla lailla luotiin käsite 'kultapengö'. Kaikissa maksusuorituksissa pengö laskettiin kultapengöksi, jonka arvoksi määrättiin annetussa

¹⁵⁵Péteri 1980, s. 382.

¹⁵⁶Ránki - Tomaszewski 1986, s. 29, UM 5 C27, Suomen Kööpenhaminan lähetystön kirjelmä nro. 1 108 Suomen ulkoministeri A.S. Yrjö-Koskiselle 18.6.1932, Suomen Budapestissa olevan lähetystön raportti nro. 1 18.6.1932..

laissa 0,26315789 grammaksi hienoa kultaa.¹⁵⁷ Vaikka käsitteellinen kultapengö aiheuttikin joskus sekaannusta suomalaisten kauppasuhteille¹⁵⁸, ei sillä ollut suurta käytännön merkitystä Suomen ja Unkarin välisen kaupan kehitykselle. Kultapengön luomisella haluttiin lähinnä vain säilyttää kotimainen luottamus kultakantaan.

Vaikean taloudellisen tilanteen pakottamana käyttöön otettu valuuttasäännöstely laajeni 1930-luvun kuluessa palvelemaan monia päämääriä. 1920-luvun jälkipuoliskoon verrattuna Unkarin talous- ja valuuttapolitiittinen tavoitteenasettelu koki huomattavan muutoksen: valtionpankin tavoitteena ei enää ollut pengön ulkoisen pariteetin säilyttäminen. Kansallispankin vuonna 1931 esittämien tavoitteiden mukaisesti maan taloudellista rakennetta tuli muuttaa siten, että maksutaseen vajaus kyettäisiin poistamaan tuotantoa ja vientiä lisäämällä. Kansainvälisen laman myötä kotimaiset tekijät Unkarin raha- ja valuuttapolitiikassa korostuivat. Maksutaseen yli- tai alijäämä tai kultavaranto eivät enää automaattisesti määränneet maan keskuspankkipolitiikkaa, vaan kansalliset poliittiset tavoitteet: kotimainen hintataso, työllisyys sekä viennin edistäminen määräsivät yhä laajemmin maan valuuttapolitiikan suunnan.¹⁵⁹

Unkarin vuosina 1924-1931 noudattama vapaamielinen valuuttapolitiikka muodosti vain lyhyen poikkeusjakson maan sotienvälisessä historiassa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen noudatettuihin poikkeusmääräyksiin palattiin uudelleen heinäkuussa 1931 ja maan Kansallispankki otti nyt hoitaakseen 1920-luvun alussa maksukeskukselle kuuluneet kontrollitehtävät. Kaikki ulkomaanvaluutta ja muut maksuvälineet tuli luovuttaa rahaliikennettä tiukasti valvovan Kansallispankin käyttöön. Unkarilainen asiakas saattoi maksaa hankkimansa tuontitavarat tallettamalla maan keskuspankin luvalla johonkin liikepankkiin velkaa vastaavan määrän kultapengöjä väliaikaiselle suoritustilille.¹⁶⁰ Mikäli Kansallispankki kieltäytyi siirtämästä maksua väliaikaiselta tililtä, palautui maksusuoritus takaisin velalliselle. Jos taas Kansallispankin lupa saatiin, siirrettiin maksu jollekin sen hyväksymälle pengötilille.

¹⁵⁷UM 5 C27, Suomen Kööpenhaminan lähetystön kirjelmä nro. 1 108 Suomen ulkoministeri A.S.Yrjö-Koskiselle 18.6.1932, Suomen Budapestissa olevan lähetystön raportti nro. 1 18.6.1932.

¹⁵⁸ Esimerkiksi Unkarin Tupakkamonopoli suostui ostamaan savukepaperia vain Itävallasta ja Jugoslaviasta, jotka Suomesta poiketen hyväksyivät maksun paperipengöissä.

¹⁵⁹Pèteri 1980, s. 381-384 ja 394

¹⁶⁰Puunjalostusteollisuuden osalta nämä valuuttalisenssin saantia odottaessa unkarilaiseen pankkiin talletetut tavaratoimitusta vastaavat pengötilit, jotka olivat korollisia, muuttuivat korottomiksi 1.9.1936 alkaen vaikeuttaen näin unkarilaisen tuojan ja suomalaisen viejänkin asemaa, UM 58 B2, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirjelmä UM:lle 30.9.1936, UM:n kirje nro. 9 859 Suomen Budapestin lähetystölle 1.10.1936..

Tilit, jotka olivat hyvin erilaisia maksusuorituksen luonteesta riippuen,¹⁶¹ olivat ankanan kontrollin alaisia ja tilisaatavien siirtämiseen toiselle tarvittiin aina keskuspankin erikoislupa.¹⁶²

Tiukat valuuttamääräykset hidastivat maksuliikennettä ja kavensivat Suomen vientimahdollisuuksia. Vuonna 1932 Unkarin Kansallispankki myönsi tuontivaluutaa vain ankanan tarveharkinnan jälkeen ja kahta vuotta myöhemmin se myönsi ulkomaanvaluutaa enää etupäässä eräiden vientiteollisuuden tarvitsemien raaka-aineiden ja välttämättömyystarvikkeiden tuontiin. Muuhun tuontiin keskuspankilta riitti vain vähän valuutaa, vaikkakin raaka-aineiden tuonti voitiin eräissä tapauksessa maksaa kompensatiojärjestelyjen pohjalta. Tavarantuonnin maksamiseen voitiin lisäksi käyttää ns. vapaata valuutaa, jota Unkari oli saanut myymällä ulkomaille tavaroita, joilla ei muuten ollut menekkiä. Tällaisen valuutan ostohinta ylitti kuitenkin noin 30% virallisen kurssin.¹⁶³

Aikana, jolloin monet maat turvautuivat valuuttansa devalvointiin vientikauppansa edistämiseksi, joutui poikkeusoloissa elänyt Unkari toteuttamaan poikkeuksellisia toimia. Pengön devalvointi olisi edistänyt maan vientikauppaa - tai ainakin tarjonnut mahdollisuuden palauttaa 'normaalin', vuotta 1931 edeltäneen vaihtosuhteen-, mutta samalla toimenpide olisi kasvattanut kohtuuttomasti maan suurta pengömääräistä ulkomaanvelkaa. Syntyneen ongelman ratkaisemiseksi maa otti käyttöönsä Saksan kehittämän lisämaksujärjestelmän (ns. Aufgeld- järjestelmä), joka antoi valtiolle mahdollisuuden konvertoida valuuttoja toiseen virallista kurssia korkeampaan hintaan.¹⁶⁴

Ulkomaisen tavaran ostamiseksi hankkimastaan valuutasta unkarilaisen asiakkaan tuli suorittaa Kansallispankin virallisen myyntikurssin lisäksi määrätty lisämaksu. Vastaavasti Kansallispankki hyvitti niitä viejiä, jotka toimittivat sille ulkomaanvaluutaa, maksamalla näille valuutasta virallista ostokurssia korkeamman hinnan. Käytännössä tuontilisämaksu vaikutti tullin tavoin vaikeuttaessaan ulkomaisen tuojan kilpailumahdollisuuksia Unkarissa. Unkarin Kansallispankin vientivaluutasta maksama ylihinta puolestaan rohkaisi maan viejiä suurem-

¹⁶¹UM 5 C27, Suomen Kööpenhaminan lähetystön kirjelmä nro. 1 108 Suomen ulkoministeri A.S. Yrjö-Koskiselle 18.6.1932, Suomen Budapestissa olevan lähetystön raportti nro. 1 18.6.1932.

¹⁶²Suomen Ulkomaankauppa nro. 11 15.6.1934.

¹⁶³UM 5 C27, Suomen Kööpenhaminan lähetystön kirjelmä nro. 1 108 Suomen ulkoministeri A.S. Yrjö-Koskiselle 18.6.1932, Suomen Budapestissa olevan lähetystön raportti nro. 1 18.6.1932, Suomen Ulkomaankauppa nro. 11 15.6.1934.

¹⁶⁴Ránki - Tomaszewski 1986, s. 28.

piin vientiponnistuksiin vaikuttaessaan käytännössä vientipalkkion tavoin.

Vuoteen 1935 saakka lisämaksukäytäntö oli hyvin joustava; tavaralajikkeesta riippuen Unkarin Kansallispankki maksoi viejille 20-50% valuuttalisämaksun¹⁶⁵ ja myös unkarilaisen tuojan tuontivaluutasta maksama ylihinta vaihteli tavaralan laadun mukaan. Suomalaistuotteiden osalta paperintuonnista Unkariin täytyi suorittaa 25% valuuttaveron, kun muiden maastamme tuotujen tavaroiden maksamiseksi valuuttaa myönnettiin 40% ylihintaan.¹⁶⁶ Käytännön kannalta järjestelmä oli epäkäytännöllinen, mikä antoikin Unkarin viranomaisille aiheen lisämaksukäytännön yhdenmukaistamiseen.

Tammikuussa 1935 voimaanastuneen asetuksen mukaisesti lisämaksu tuli olemaan kiinteä kaikille tavaralaaduille ja saman vuoden joulukuun 2. päivänä tavarakohtaisen lisämaksun korvasi kiinteä, eri valuuttoihin perustunut lisämaksu. Pengön arvoa ei sidottu yksittäiseen valuuttaan, vaan unkarilaisen tavarantostajan täytyi maksaa tuontivaluutasta virallisen kurssin lisäksi tietty, hankitusta valuutasta riippunut ylihinta. Suomen kaltaisille maille, joilla oli vapaasti vaihdettava valuutta, asetettiin 53% ylihinta. Pengön tosiasiallinen arvo- virallinen kurssi, johon ylihinta perustui - muodostettiin joulukuussa siten, että pengön noteeraus Zürichissa asetui 50% Aufgeld mukaan lukien 57-57,5 Sveitsin frangiin 100 pengöä kohti.¹⁶⁷

Maat, joilla ei ollut Unkarin kanssa käymässä kaupassa käytössään vapaata valuuttaa, olivat solmineet kaupalliset suhteensa Unkariin joko tavarakompensaation tai Saksan, Jugoslavian ja Kreikan tavoin deviisikompensaation kautta.¹⁶⁸ Ensiksi mainitussa tapauksessa Aufgeld- prosentin suuruus oli määrättävissä kompensaatiokumppanin kanssa ja jälkimmäisten maiden kohdalla lisähinta määräytyi Unkarin Kansallispankin kontrolloiman valuutan kysynnän ja tarjonnan mukaan. Kysynnästä ja tarjonnasta riippuen lisähintaprosenttia voitiin muuttaa päivittäin tai tietyn määräajan välein riippumatta siitä, mitä tavaroita deviisikompensaation kautta liikuteltiin. Järjestelmän myötä Aufgeld asetui automaattisesti tasolle, joka vastasi pengön ja vaihdettavan valuutan suhdetta. Saksan kohdalla

¹⁶⁵Ránki - Tomaszewski 1986, s. 28.

¹⁶⁶UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 105 Suomen UM:lle 23.1.1936, UM:n jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 24 390 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 3.2.1936.

¹⁶⁷UM 58 B1, Unkarin Kansallispankin Ambrón ja UM:n kaupallisen osaston päällikön Ferenczin muistio Unkarin deviisipolitiikasta 28.7.1936, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 1971 UM:lle 4.8.1936..

¹⁶⁸Deviisikompensaation toiminnasta Saksan osalta, ks. UM 56A, Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 1705 ulkoministeriölle 7.12.1935, Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro. 32 5.12.1935.

ylihinta vakiintui käytännössä 18-19,5 prosenttiin riippuen siitä, oliko kyseessä osto- vai myyntikurssi.

Maihin, jotka olivat solmineet Unkarin kanssa clearingsopimuksen - vuonna 1936 mm. Itävalta, Sveitsi, Ranska ja Italia - sovellettiin suuruudeltaan 38-41 prosentin lisähintaa.¹⁶⁹ Itävallan shillingille määrätty 10-13% lisähinta oli unkarilaisten mukaan täysin verrannollinen muille clearingmaille asetetun lisämaksun kanssa. Budapestissa Itävallan shillinki noteerattiin 29% virallista kansainvälistä kurssia alhaisempaan hintaan ¹⁷⁰ ja lisäämällä tähän kansainvälisen kurssin pohjalta laskettu 10-13% lisähinta, asettui itävaltalaisista tuotteista kannettu lisämaksu yhdenvertaiseksi muiden clearingmaiden kanssa.

Taulukko 4. Eräiden valuuttojen "Aufgeld"- prosentit huhtikuussa 1938

	Myyntikurssi	Ostokurssi
Saksan marka	19,5	18
Lei	1,5	0
Dinari	47,5	46
Liira	48,5	47
Zloty	42,5	40,5
Leva	35,0	33,5
Schilling	13	10
Tshekin kruunu	46,5	45
Englannin punta ym. vapaat valuat	53	50

Lähde: UM 58 B1, UM:n muistio Suomen-Unkarin kaupasta 19.4.1938, Liite nro. 2 308.

Taulukkoon 4. kootut vuonna 1938 voimassa olleet lisähintaprozentit auttanevat selvittämään lisämaksujärjestelmän luonnetta kauppapolitiikan kannalta. Kun vapaille valuutoille asetettu 53% lisämaksu merkitsi tuontitavaroiden kallistumista Unkarissa kyseisen prosenttiyksikön verran, toimi Kansallispankin unkarilaisille viejille myöntämä 50% kurssihyvitys vastaavansuuruisena vientipalkkiona. Järjestelmä asetti vapaavaluuttaiset ja clearingmaat ainakin näennäisesti eriarvoiseen asemaan ja clearingmaidenkin sisällä Itävalta sai poikkeuksellisen edullisen kohtelun. Eräältä osin kaikki maat olivat kuitenkin muodollisestikin

¹⁶⁹Kyseisistä maista 11.12.1935 jälkeen tuotujen tavaroiden maksamiseksi myönnetystä valuutasta tuli suorittaa 41% lisämaksu, kun taas yrityksiä, jotka 14.12. jälkeen suorittivat Kansallispankin clearintilille kyseisten maiden valuuttoja, hyvitetiin 38% lisämaksulla, UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro. 31 4.12.1935, Suomen Budapestin lähetystön J. Nyssösen kirjelmä nro. 1 700 ulkoministeriölle 4.12.1935.

¹⁷⁰Vuonna 1936 shillingin kansainvälinen kurssinoteeraus oli : 100 shillinkiä = 62,5 pengöä, kun se noteerattiin Budapestissa kurssiin: 100 shillinkiä = 80,454 pengöä.

samalla lähtöviivalla: 50-53% valuuttalisämaksua sovellettiin myös Unkarin clearing- ja kompensatiomaiden kanssa käymään kauppavaihtoon clearingin ulkopuolella oleviin tuotteisiin nähden.¹⁷¹

Unkarin viranomaisten mukaan yhdenmukaistettu, käytännön vaikutuksiltaan devalvaatiota muistuttanut, lisähintajärjestelmä toteutettiin puhtaasti valuuttapoliittisista syistä haluamatta loukata kauppapoliittisesti Suomen tai muiden maiden vientietuja. Eri valuutoille vuonna 1935 asetettu valuuttavero merkitsi pengön devalvoitumista 35,5 prosentilla ja Unkari katsoi saavuttaneensa valuuttauudistuksen avulla muiden maiden devalvaation kautta aiemmin hankkimat edut. Järjestelmän katsottiin vain vakiinnuttavan eri valuuttojen 'normaalit' kansainväliset vaihtosuhteet.¹⁷² Tällä 'normaaliudella' Unkari lienee tarkoittanut ennen vuotta 1931 valuuttakursseissa vallinnutta tilaa. Lisähintajärjestelmän ansiosta ainakin pengön ja markan vaihtosuhte kyettiin palauttamaan lähemmäs vuotta 1931 edeltänyttä tasoa ja Suomen vientiteollisuus menetti sen edun, jonka markan huomattava devalvoituminen suhteessa pengöön vuosina 1931-1936 olisi sille antanut. Unkarin valuuttaverojärjestelmä onkin nähtävä defensiivisenä aseena muiden maiden noudattamaa devalvaatiopolitiikkaa vastaan. Sveitsin ja Ranskan devalvoidessa vuonna 1936 valuuttansa, Unkari peruutti väliaikaisesti näiden kanssa tekemänsä clearingsopimuksen saadakseen aikaan uudet sopimukset korotetuilla vaihtoveroin.¹⁷³

Suomen kohdalla tapahtunut kehitys käy ilmi kuviosta 1 ja sen kuvatekstistä. Vuosina 1931-1932 tapahtunut pengön kurssimuutos 7,59 markasta 11,31 markkaan merkitsi markan devalvoitumista pengöön nähden noin 49% ja vuoteen 1935 mennessä, jolloin pengön kurssi oli noin 13,5 markkaa, valuuttojen vaihtosuhte oli kokenut lähes 78 prosentin kurssimuutoksen. Vuonna 1935 saavutettu vaihtosuhte säilyi karkeasti ottaen vuoteen 1938 saakka; huomattavampi muutos tapahtui vasta 1939, jolloin pengö vastasi 14,4 markkaa. Mainitut pengön virallista vaihtokurssia kuvaavat arvot antavat kuitenkin vääristyneen kuvan valuuttojen vaihtosuhteesta. Lisäarvojärjestelmän ansiosta pengölle vakiintui

¹⁷¹UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro. 31 4.12.1935, Suomen Budapestin lähetystön J. Nyysösen kirjelmä nro. 1 700 ulkoministeriölle 4.12.1935.

¹⁷²UM 58 B1, Unkarin Kansallispankin deviisiasioita hoitavan johtajan Ambrón ja UM:n kaupallisen osaston päällikön Ferenczin muistio Unkarin deviisipolitiikasta 28.7.1936, Suomen Budapestin lähetystön va. asiainhoitaja J. Nyysösen kirjelmä nro. 1 971 UM:lle 4.8.1936, UM 56 A, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro 802 ulkoministeriölle 27.4.1937, Suomen Budapestin lähetystön kaupallinen vuosikertomus nro.1 vuodelta 1936..

¹⁷³UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 802 ulkoministeriölle 27.4.1937, Suomen Budapestin lähetystön kaupallinen vuosikertomus nro. 1 vuodelta 1936.

käytännössä kaksi kurssia: virallinen kansainvälisesti noteerattu vaihtokurssi sekä Unkarin ja ulkomaiden väliseen maksuliikenteeseen sovellettu Aufgeld- kurssi. Kun pengön virallinen kurssi vaihteli 1936-1937 Suomessa 13,51-13,55 markan välillä, pysytteli KOP:n noteeraama myyntikurssi samana ajankohtana keskimäärin 9,2 markassa.

Sama kehityskuvio toteutui myös punnan kohdalla, jonka vakaan kurssikehityksen Suomessa katkaisi maamme 12.10.1931 tekemä päätös luopua Englannin esimerkkiä noudattaen kultakannasta. Päätös merkitsi maassamme lyhytaikaista valuuttasäännöstelyä; Suomen rahan myynti tuli riippuvaiseksi Suomen Pankin luvista, jolloin ulkomaanvaluuttojen virallinen noteeraus loppui ja valuuttakurssit nousivat. Vuonna 1932 viralliset valuuttakurssit muodostuivat valuutan kysynnän ja tarjonnan mukaan, mutta kiinteälle uralle palattiin jälleen maaliskuussa 1933, jolloin markka sidottiin virallisesti puntaan ¹⁷⁴ Punnan arvo 'naulattiin' 227 markkaan ja tämä vaihtosuhte säilyi muuttumattomana heinäkuuhun 1939 saakka, eikä toiseen maailmansotaan saakka tarvetta valuuttasäännöstelyyn ilmennyt. Markan sitominen puntaan merkitsi markan devalvoitumista puntaan nähden noin 15 prosenttia, mikä yleisesti edisti puntapohjalta käydyn metsäteollisuustuotteiden viennin kilpailukykyä. Vaikka kuvio 1 ei ker-rokaan pengön ja punnan välistä kurssimuutosta, menetti maamme metsäteollisuus Unkarin noudattaman valuuttasäännöstelyn vuoksi myös punnan kurssimuutoksen ansiosta saadun edun. Markan tavoin puntaan sovellettiin Unkarissa 53% valuuttalisämaksua, joka välittyi edelleen Suomeen metsäteollisuuden heikentyneenä kilpailukykyinä.

Lisähintajärjestelmästä muodostui 1930- luvun jälkipuoliskolla ehkä merkittävin kitkatekijä Suomen ja Unkarin välisissä kauppasuhteissa. Unkarin joulukuussa 1934 tekemä päätös korottaa kaikista tuontitavaroista maksettava lisämaksu 25 prosentista 40 prosenttiin herätti suurta vastustusta paperiteollisuuden piirissä¹⁷⁵ ja ratkaisevana iskuna Suomen paperinviejiin kilpailukyvyille itävaltalaisia tuottajia kohtaan pidettiin Unkarin joulukuussa 1935 tekemää päätöstä korottaa Suomen valuutasta maksettava ylihinta 40% Itävallan shillingille asetettua lisämaksua korkeammaksi. Maamme vientiteollisuuden mukaan suoritettu deviisijärjestelmän yhdenmukaistaminen merkitsi - Unkarin viranomaisten vastakkaisista vakuutteluista huolimatta - Itävallan asettamista valuuttapolitiikan keinoin Suomea edullisempaan ase-

¹⁷⁴Pihkala 1982, s. 263-264, Ahvenainen - Vartiainen 1982, s. 187, s. 263-264, Oksanen - Pihkala 1975, s. 13..

¹⁷⁵UM 58 B1, Suomen Budapestin lähettilään Onni Talaksen kirjelmä nro. 952 UM:lle 27.12.1934, UM:n kirje nro. 23 287 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 7.1.1935, UM:n kirje nro. 23 288 Suomen Vientiyhdistykselle 7.1.1935.

maan. Paperiteollisuuden suhteellisen kilpailuaseman säilyttämiseksi ja kauppapoliittisen oikeudenmukaisuuden takaamiseksi lähettiläs Talas vaatikin, että Suomen valuutasta maksettava ylihintaa voitaisiin korottaa aiemmasta 25 prosentista vain 38 prosenttiin - samassa suhteessa kuin Itävallan shillingille määrätty lisämaksu.¹⁷⁶

Lähettiläs Talaksen keväällä 1936 aikaansaama järjestely, jonka mukaan Suomi sai viedä määräkiintiön sanomalehtipaperia ja selluloosaa entiseen 25% ylihintaan¹⁷⁷ jäi ainoaksi Unkarin myöntämäksi valuuttapoliittiseksi myönnytykseksi ja tähänkin maa suostui hyvin vastahakoisesti. Unkarin kauppaministeriön mukaan unkarilaisten sanomalehtien valuutasta maksama hinta ei koskenut tuotteensa ulkomaanvaluutassa hinnoittelevien myyjien etuja, niin kauan kuin suomalaistuottajat kykenivät myymään paperia niille myönnetyn 3 000 tonnin vuosikiintiön puitteissa. Unkarilaisille sanomalehdille kysymys ei ollut näin yhdentekevä. Koska suomalaisen paperin hinta osaltaan määräsi itävaltalaisen sanomalehtipaperin hintatason, pelkäsivät Unkarin suuret päivälehdet Suomen valuutasta maksetun ylihinnan välittyvän myös itävaltalaisen sanomalehtipaperin hintoihin.¹⁷⁸ Unkarilaislehtien maansa valtiovaltaa vastaan kohdistama painostus lieneekin keskeisesti vaikuttanut määräkiintiöstä suoritettua ylihinnan pysyttämiseen ennallaan.

Käytännön vientitoimintaa vaikeuttanut järjestelmä sai myös kauppasopimuspoliittista ulottuvuutta. Huomattavan kauppaoikeuden asiantuntijan Rafael Erichin mukaan Aufgeld-järjestelmä loukkasi vuoden 1925 kauppasopimuksessa määriteltyjä toimintaperiaatteita. Vaikka eri tavoin eri valuuttoihin kohdistuvaa järjestelmää voitiin pitää myös valuuttapoliittisena toimenä, jota kauppasopimus ei koskenut, loukkasi järjestelmän toteutustapa Erichin mukaan Suomelle myönnettyä suosituimmuutta.¹⁷⁹ Suomen mahdollisuudet Unkarin yleisen valuuttapolitiikan muuttamiseen olivat kuitenkin lähes olemattomat. Käytännössä suomalais- tuotteiden ostoa varten Unkarissa tarvittavan valuutan saanti edullisemmin ehdoin oli lähes mahdotonta. Kun Unkarin Kansallispankki vuonna 1936 maksoi kaikille sille ulkomaanvaluuttaa myyville tahoille 51% ylihinnan, olisi tuontivaluutan myynti halvemmin hinnoin

¹⁷⁶UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen verbaalinootti Unkarin UM:lle 21.2.1936, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 225 Suomen UM:lle 20.2.1936.

¹⁷⁷Suomen Ulkomaankauppa nro. 7 20.4.1936.

¹⁷⁸UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 105 Suomen UM:lle 23.1.1936, UM:n jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 24 390 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 3.2.1936.

¹⁷⁹UM 58 B1, 'Huomautuksia eräistä Suomen ja Unkarin kauppaa koskevista kysymyksistä', laatinut Rafael Erich, Lisähintajärjestelmä loukkasi ek. kauppasopimuksen 6. (2 momentti), 8. (1. ja 2. momentti) ja 10. artiklan (1 ja 2 momentti) määräyksiä.

aiheuttanut pankille tappiota.¹⁸⁰

Erään mahdollisuuden edullisempien vientiehtojen saavuttamiseen olisi tarjonnut Unkarin kanssa solmittava clearingsopimus; asettihan clearingmaille Unkarissa määrätty alhaisempi valuuttalisämaksu nämä maat ainakin näennäisesti valuuttapoliittisesti Suomea edullisempaan asemaan. Maamme puunjalostusteollisuus sekä eräät pienteollisuuden alat kannattivat vuodesta 1936 alkaen painokkaasti clearingsopimusta saadakseen varmuuden valuuttasta ja nopeuttaakseen maksusuorituksia. Lankarullien viennin osalta clearingmenettelyyn siirtymistä ehdottivat unkarilaiset ostajat ja vuoden 1936 kauppaneuvottelujen kynnyksellä maamme puunjalostusteollisuus piti ensisijaisena toiveenaan - mikäli lisämaksut eivät muuten olisi vältettävissä - clearingsopimuksen solmimista Unkarin kanssa.¹⁸¹

Ajatuksen clearingsopimuksen solmimisesta esitti ensimmäisen kerran lähetti Talas jo vuonna 1932, jolloin Unkarin ulkoasiainministeriön kauppapoliittisen osaston johtaja Alfred de Nickl piti käytäntöä maiden kesken epätarkoituksenmukaisena. Koska maiden kauppa käsitti vain harvoja tuotteita, kyettiin kauppavaihdon 'kuittaus' hoitamaan pankkien välityksellä tai sopimalla tapauskohtaisesti vaihtokaupoista.¹⁸² Talas palasi asiaan syksyllä 1934, jolloin hän ehdotti kaikkien maiden välisten maksusuoritusten suorittamista valtionpankkien välityksellä. Tarkoitusta varten Unkarin Kansallispankin tuli avata Suomea varten erityinen suoritustili ja lisäksi lähetti vaati Unkarilta sitoumusta olla rasittamatta suomalaista tuontia korkeammilla kurssiveroilla, välirahoilla ym. maksuilla.¹⁸³ Toteutuessaan ehdotettu järjestely olisi vakiinnuttanut maksukäytännön: suomalaisten viejien varmuus valuutan saannista olisi kasvanut ja käytännössä maiden välinen kauppavaihto olisi tasaantunut samansuuruiseksi.

Käytäntöehdotukseen, joka oli pitkälti Talaksen henkilökohtainen mielipide, Unkari ei suostunut vaan maa halusi säilyttää aktiivisen vientinsä Suomeen. Vaikka noin 70% Unkarin

¹⁸⁰UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 105 Suomen UM:lle 23.1.1936, UM:n jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 24 390 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 3.2.1936.

¹⁸¹UM 58 B1, Suomen Gummitehdas Oy:n kirje UM:lle 13.10.1936, Suomen Gummitehdas Oy:n promemoria kumijalkineiden viennistä Unkariin 12.10.1936, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistio puunjalostusteollisuuden vientitoivomuksista 3.9.1936 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistio UM:lle 12.7.1937, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirjelmä UM:lle 28.1.1938.,

¹⁸²UM 5 C27, Suomen Kööpenhaminan lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 109 ulkoministeri A.S. Yrjö-Koskiselle 24.6.1932, Suomen Budapestin lähetystön raportti nro. 2 24.6.1932.

¹⁸³UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 561 Suomen UM:lle 25.9.1934, Onni Talaksen muistio Unkarin kauppaministeriön valtiosihteeri Péterille 25.9.1934.

vuosina 1932-1933 käymästä ulkomaankaupasta tapahtui clearingsopimusten puitteissa,¹⁸⁴ oli maa yleensä haluton clearing- ja maksusopimusten tekoon. Vaikeassa taloudellisessa tilanteessa kamppailevalle maalle oli eduksi pyrkiä säilyttämään vapaaseen valuutanvaihtoon pohjautuva kauppa mahdollisimman suurena. Myös Suomi vieroksui 1930-luvulla clearingsopimuksia; kaksipuolisia maksusopimuksia niihin liittyvine clearingjärjestelyineen Suomi solmi Italian, Espanjan ja Balkanin maiden kanssa vain jälkimmäisten maiden vaatimuksesta.¹⁸⁵ Clearingjärjestelyt eivät sopineet ideologisesti Suomen noudattamaan vapaakauppaan ja käytännössäkin clearingjärjestelyjen toteuttaminen maassamme, joka ei noudattanut valuuttasäännöstelyä, olisi ollut melko hankalaa.

Unkarin joulukuussa 1935 toteuttaman valuuttapoliittisen uudelleenjärjestelyn vaikutuksia on tarkasteltu edellä lähennä maamme vientiteollisuuden etuja silmälläpitäen. Ei kuitenkaan sovi unohtaa, että Unkarin Kansallispankin maan vientikauppiailta ostamasta ulkomaisesta, vapaastivaihdettavasta valuutasta maksama 50-51% ylihinta edisti suuresti Unkarin vientimahdollisuuksia Suomeen. Eräiden Suomeen tuotavien tuotteiden kohdalla vientipalkkion tavoin vaikuttanut lisämaksujärjestelmä oli jopa ehtona tuontikaupan jatkumiselle, mitä osoittaa erään helsinkiläisen syksyllä 1936 osoittama huoli kuulemastaan - virheellisestä osoittautuneesta - huhusta, jonka mukaan Kansallispankki lakkaisi maksamasta 50% ylihintaa Suomeen myydyistä tavaroista saamistaan deviiseistä. Yrittäjän mukaan päätös olisi lakkauttanut täysin edustamansa toimialan tuonnin Suomeen¹⁸⁶

Vaikka suomalaisliikemiehen turhaksi osoittautunut pelko perustui väärinkäsitykseen, paljastaa se kuitenkin Unkarin vientikaupan edistämiseksi harjoittamassaan politiikassa tapahtuneen muutoksen. Maan Kansallispankki oli maksanut erikoisia vientipalkkioita Suomeen viemistään, kysynnältään vähäisistä vientituotteista, mutta syksyllä 1936 näiden tukipalkkioiden maksaminen ainakin eräiden tuotteiden osalta lakkautettiin. Lähettiläs Talaksen mukaan vientipalkkioiden lakkauttamiseen vaikutti Unkarin halu vähentää vientiään Suomeen voidakseen itse kieltäytyä myöntämästä Suomelle enempiä tuontikiintiöitä.¹⁸⁷ Toisaalta teon motiivit saattavat olla täysin päinvastaisetkin. Käytännössä vientipalkkioiden

¹⁸⁴Teichova 1988, s. 189, Ensimmäisen clearingsopimuksen Unkari solmi Sveitsin kanssa 14.11.1931 ja 1931-1932 sopimus astui voimaan myös Itävallan, Ranskan ja Saksan kanssa. Vielä kesäkuussa 1932 sopimukset Belgian ja Italian kanssa eivät olleet astuneet voimaan, UM 5 C27, Suomen Kööpenhaminan lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 109 ulkoministeri A.S. Yrjö-Koskiselle 24.6.1932, Suomen Budapestin lähetystön raportti nro. 2 24.6.1932.

¹⁸⁵Pihkala 1978, s. 26, Ahvenainen - Vartiainen 1982, s. 189.

¹⁸⁶UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 2 612 UM:lle 20.11.1936.

¹⁸⁷UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 2 612 UM:lle 20.11.1936.

tavoin vaikuttanut lisähintajärjestelmä vähensi erillisten vientipalkkioiden tarvetta.

Yhdessä kiintiömääräysten kanssa Unkari kykeni valuuttapoliittisin keinoin kontrolloimaan tehokkaasti Suomesta suuntautunutta tuontikauppaa. Suomen vaatimukset valuuttaveron poistamisesta tai edes valuuttapoliittisesti tasaveroisesta asemasta clearingmaihiin nähden kaikuivat Unkarissa kuuroille korville ja vuoden 1936 kauppaneuvotteluissa Talas totesi alistuneesti Suomen joutuvan tyytymään siihen, että Itävalta oli Suomea edullisemmassa asemassa.¹⁸⁸ Valuuttakysymyksiin palattiin aina, kun maiden kauppasuhteet olivat esillä, mutta todellista mahdollisuutta Unkarin valuuttapolitiikan muuttamiseen ei ollut.

4.3. Kiintiö- ja lisenssimääräykset kauppavaihdon kontrolloijina

Osana taloudellisia autarkiapyrkimyksiä Unkari pyrki 1930- luvulla rajoittamaan tarpeetonta tuontia tehostamalla valuuttakontrollia tuontikaupan kiintiöimisellä. Kiintiö- ja valuuttapolitiikka muodostivat kiinteän ykseyden maan pyrkiessä saavuttamaan aktiivisen kauppataseen taloudellisten vaikeuksiensa lieventämiseksi. Maa kuului niiden 16 Euroopan protektionistisen maan joukkoon, jotka 1930- luvun puolivälissä rajoittivat - toisin kuin Suomi - tuontikauppaansa tavarakiiintiöiden muodossa.¹⁸⁹ Vapaata kauppavaihtoa rajoittaneet kiintiömääräykset kavensivat edelleen niitä puitteita, joissa Suomen vientikauppa Unkariin saattoi kehittyä

Tavarakiiintiöt kuuluivat keskeisesti Suomen ja Unkarin vuosina 1936-1938 käymiin kauppaneuvotteluihin, joiden sisällöstä kerrotaan lähemmin toisaalla tässä esityksessä. Tutkielman kokonaisrakenteen ja Unkarin noudattaman kiintiöpolitiikan luonteen selvittämiseksi on kuitenkin tarpeen käsitellä kiintiöitä jo esityksen tässä vaiheessa. Näin varsinkin, kun kiintiöpolitiikka kytkeytyi hyvin läheisesti valuuttapolitiikkaan ja Unkarin aikomus rajoittaa tuontia Suomesta yksipuolisesti määräkiintiöiden avulla oli juuri voimakkaana pontimena vuoden 1936 kauppaneuvotteluille. Samalla kiintiöpolitiikan käsittely täydentää kuvan yleisen kansainvälisen kauppapolitiikan luonteen muuttumisesta, joka välittyi jo Unkarin valuuttapolitiikkaa käsittelevästä luvusta.

Valuutta- ja kiintiöpolitiikan kiinteää yhteyttä Unkarin kauppapolitiikassa kuvaa aikataulu,

¹⁸⁸UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön kirje nro. 2 449 UM:lle 16.10.1936

¹⁸⁹Capie 1994, s. 62- 63.

jonka puitteissa kiintiömääräyksiä maassa toteutettiin. Ensimmäisestä maailmansodasta lähtien Unkarissa muodollisesti voimassaolleita säännöstelytoimia ei noudatettu 1919-1921 ja useimmat tuotteet olivat sallittujen tuontitavaroiden listalla.¹⁹⁰ Heinäkuussa 1921 erityisesti valmiiden teollisuustuotteiden tuontia rajoitettiin ja tuontirajoitteita muotoiltiin uudestaan lokakuussa 1924, jolloin useiden artikkelien tuonti kiellettiin.¹⁹¹ Paluu vapaaseen tuontikauppaan tapahtui vain muutaman kuukauden kuluttua. Samanaikaisesti 1.1.1925 voimaanastuneen autonomisen tullitariffin kanssa Unkari kumosi kaikki tuonti- ja vientirajoitukset,¹⁹² minkä jälkeen maa salli runsaan puolen vuosikymmenen ajan suhteellisen vapaan tavaroiden maahantuonnin.

Paluu tuontikaupan säännöstelyyn tapahtui vuoden 1931 taloudellisen romahduksen myötä. Unkarin hallituksen 23.1.1932 julkaiseman määräyksen mukaisesti mm. juuston, puun, hedelmien, radiolaitteiden, sanomalehtipaperin sekä muiden paperilaatujen tuonti tuli riippuvaiseksi maan kauppaministeriön myöntämistä tuontiluvista. Taloudellisten olojen asteittaisesta parantumisesta huolimatta poikkeusmääräykset jäivät pysyviksi. 19.4.1935 uudistetun asetuksen nojalla Suomen vientiteollisuuden kannalta keskeisten tuotteiden: sanomalehtipaperin, pergamenttipaperin ja muiden paperilaatujen tuonti riippui edelleen Unkarin kauppaministeriön tuontilisensseistä¹⁹³ ja 1930- luvun jälkipuoliskolla tuontisäännöstely laajeni käsittämään miltei kaikki tuontituotteet. Samalla tuontisäännöstelyn luonne muuttui. Unkarin yksipuolisesti soveltaman lisensoinnin sijaan Suomi ja Unkari sopivat 1930- luvun jälkipuoliskolla yhdessä suomalaisen tavarantuonnin ehdoista kiinteiden tavarakiintiöiden puitteissa.

Taulukko 5 osoittaa sen kolmeportaisen tien, jonka kautta Suomen 1930- luvun jälkipuoliskolla Unkarin kanssa harjoittama vientikauppa eteni. Suomen vientiteollisuuden esittämien kiintiötoivomusten pohjalta Suomen Budapestin lähetystö yritti saavuttaa Unkarissa vienetietuja pyrkien neuvotellen määräkiintiöiden mahdollisimman suureen laajentamiseen. Kuten taulukko 5 osoittaa, tässä tehtävässään lähetystö onnistui varsin hyvin sanomalehtipaperikiintiötä lukuunottamatta. Useimmat Suomen vientiteollisuuden esittämistä kiintiötoivomuksista toteutuivat ja eräiden urheilutarvikkeiden osalta tuonti Unkariin oli jopa täysin vapaata.

¹⁹⁰Ránki - Tomaszewski 1986, s. 15.

¹⁹¹s.204

¹⁹²Kauppalehti nro. 91 22.4.1925.

¹⁹³Suomen Ulkomaankauppa nro. 4. 29.1.1932, Kauppalehti nro. 10 31.5.1935..

Taulukko 5. Suomalaisuotteille elokuussa 1938 myönnetyt vuosikiintiöt ja myönnetyt tuontiluvat kiintiövuonna 1.9.1938-31.8.1939.

Tavaranimike	Kiintiötoivomus (tn)	Vuosikiintiö (tn)	Myönnetyt tuontiluvat 1.9.1938-31.8.1939
Puolukat	200	20	7,5
Vasikanvuodat	150	150	
Sulfaattipiki	200	200	
Mäntyöljy	100	100	10
Raakatärpätti	500	500	7
Puhdistettu tärpätti	500	100	45
Juokseva hartsi	50	50	
Suksivoiteet	0,1	0,1	
Kenkävoide "Lapin salaisuus"	0,1	0,1	
Puiset rullat	150	150	22,2
Sukset	5	500 paria	
Kiekot	0,2	0,2	0,1
Keihäät	0,5	0,5	0,07
Suksisauvat	100 pr.	100 paria	
Jääkiekkomailat	300 kpl.	300 kpl	
Nahkaiset urheilupallot	0,5	vapaa	
Nyrkkeilykäsineet	70 pr.	vapaa	
Suksien metallireunat	50 pr.	50 paria	
Koivuvaneri	20	2	
Visakoivuviihut	5	5	4,5
Selluloosa	5 000	5 000	1 478,20
Eristyslevyt	250	250	20
Voimapaperi levyinä	50	50	72,1
Sementtisäkkien valm. käytetty käärepaperi	300	350	260
Sanomalehtipaperi rullissa	7 000	5 600	6 685,70
Sulfaattipakkauspaperi	500 tn	kieltäydytty	
Syväpainopaperi	500		
Savukepaperi		*	
Puuvapaa silkkipaperi ja hiilipap. valm. käyt. paperi	100	100	95,55
Tapetit (painetut tai värjätyt)	50	50	
Pergamentti ja pergamiinipaperi	100	50	47,85
Oikea pergamenttipaperi	70	70	62,7
Urheilukengät	1	1 000 pr	
Kumijalkineet	10 000 pr	7 500 paria	60 paria
Suksisiteet	100 pr.	100 paria	
Urheilukenkien piikit	0,1	0,1	
Abloy-lukot	0,3	0,3	
Separaattorit	12,5	12,5	2,4
Vesurit	1	0,1	
Kaivospuut	40	kieltäydytty	

Lähteet: UM 58 B2, Matti Virkkusen promemoria vuoden 1938 kauppaneuvotteluissa ehdotetuista tavarakiiintiöistä 15.8.1938, UM 56A, Luettelot suomalaistuotteille Unkarissa myönnettyistä tuontiluvista 1.9.1938- 31.8.1939.

Se, millä perusteella Suomelle myönnetty tavarakiintiöt lopullisesti määräytyivät, on epäselvää. Suomen jatkuvasti alijäämäinen kauppa Unkariin nähden (ks. jäljempänä) puolusti tuontikiintiöiden laajentamista, mutta tämä ei täysin tyhjentävästi kykene selittämään, mille tuotteille ja kuinka paljon Unkari suostui kiintiöitä myöntämään. On varsin oletettavaa, että Unkarin Suomeen soveltamaa kiintiöpolitiikkaa määräisivät maan sisäisen talouspolitiikan ja maiden kahdenkeskisten kauppasuhteiden ohella myös Unkarin muille kauppakumppaneille antamat taloudelliset sitoumukset. Maa lienee myöntänyt - tai joutunut myöntämään - tavarakiintiöitä ensisijaisesti clearingmaille ja maille, joiden kaupallinen merkitys Unkarille oli Suomea suurempi.¹⁹⁴ Suomea kiintiöjärjestelmän katsottiin loukkaavan pelkällä olemuksellaan suosituimmuusperiaatetta¹⁹⁵ ja sitä oikeutetumpi väite oli, mikäli Suomen viranomaisetkaan eivät olleet täysin selvillä Unkarin kiintiöpolitiikassaan soveltamista periaatteista. Pelko, että jokin maa asetettaisiin kiintiöpolitiikan keinoin Suomea edullisempaan asemaan, eli suomalaisten mielessä.

Taulukon 5 esittämien kiintiömäärien pohjalta ei voida yksin muodostaa kuvaa Suomen vientikaupan laajuudesta tai edes Unkarin noudattaman rajoituspolitiikan tehokkuudesta. Tavaralle myönnetty vuosikiintiö ilmaisi ainoastaan sen maksimaalisen tuontimäärän, jonka puitteissa Suomi saattoi kauppaansa harjoittaa. Käytännössä myönnetty määräkiintiöt osoittautuivat lähes merkityksettömiksi, sillä Unkarin kauppaministeriö ja Kansallispankki kykenivät autonomisten määräystensä avulla tehokkaasti kontrolloimaan kaikkea kauppavaihtoa. Maan kauppaministeriö myönsi tuontiluvan vasta, kun Kansallispankki oli myöntänyt unkarilaiselle tavaranoostajalle tämän tarvitseman valuutan. Jos Kansallispankki ei halunnut tai kyennyt valuuttaa myöntämään, ei edellytyksiä tavarantuonnille ollut, huolimatta siitä mitä maiden välillä poliittisella tasolla oli määräkiintiöistä sovittu.

Unkarin viranomaisten rajoitustoimien lisäksi tuontikehitys riippui luonnollisesti kunkin tuotteen Unkarissa saavuttamasta kysynnästä sekä siitä, kannattiko tavaraa yleensäkin maahan tuoda rahtikustannusten korkeuden vuoksi. Myös tarjontatekijöillä oli oma vaikutuksensa. Maailmansodan kynnyksellä 1939 suomalaisvalmistajat eivät kyenneet toimittamaan Unkariin riittävästi kiintiölistassa mainittuja tärpättivalmisteita, koska tuotanto oli myyty lähes kokonaisuudessaan Saksaan.

¹⁹⁴Esimerkiksi vuonna 1932 Unkari antoi etusijan itävaltalaiselle paperille suostuen tuomaan sieltä 17 000 tonnia selluloosaa ja 9 000 tonnia paperia, kun tuontia Suomesta voitiin vain 'kohtuullisesti' lisätä, UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön sähke nro. 9 UM:lle 25.11.1932.

¹⁹⁵UM 58 B1, Huomautuksia eräistä Suomen ja Unkarin kauppaa koskevista kysymyksistä, laatinut Rafael Erich 2.5.1938.

Kaikki edellämainitut varaukset mielessä pitäen Unkarin kiintiö- ja lisenssipolitiikan vaikutuksesta Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon kehitykseen voidaan muodostaa ainakin karkea kuva vertaamalla keskenään suomalaistuotteille määrättyjen kiintiöiden ja tavaroille myönnettyjen tuontilupien suhdetta. Käytännön syistä esimerkkivuodeksi on taulukkoon 5 valittu kiintiövuosi 1938-1939. Tutkimuksellisesti tämä on helppointa, sillä maiden vuonna 1938 käymien kauppaneuvottelujen tuloksena Unkarin kauppaministeriö veloitettiin toimittamaan Suomen Budapestin lähetystölle kuukausittain luettelot sen suomalaistuotteille myöntämistä tuontiluvista. Taulukko ei välttämättä anna kokonaiskuvaa Unkarin 1930-luvulla noudattaman kiintiöpolitiikan kireydestä, sillä yleiset sotaodotukset vuonna 1939 vaikuttivat varmastikin maan noudattamaan kauppapolitiikkaan ja saattoivat lieventää tuontilupien myöntämisehtoja. Yleinen kehityskuva oli kuitenkin hyvin paljon taulukon 5 esittämän kaltainen: jyrkän tuontilupamenettelyn johdosta Suomi kykeni hyödyntämään vain murto-osan sille myönnettyistä tavarakiintiöistä.

Unkarin kiintiöpolitiikkaa, joka muodosti selkeän vastakohtan Suomen tuontikaupan vapauteen tähtäävälle kauppapolitiikalle, voi tarkastella ainakin kahdesta eri lähtökohdasta. Maan 1930-luvulla noudattamassa kiintiöjärjestelmässä huipentuu pyrkimys omavaraisuuteen, johon maa oli jo 1920-luvulla pyrkinyt kasvaneen tullisuojelelun muodossa. Toisaalta kiintiö- ja valuuttasäännöstely kumpusivat siitä taloudellisesta ahdinkotilasta, johon maa 1930-luvun alussa ajautui. Puitteet, jossa Suomen vientikauppa Unkariin 1930-luvun jälkipuoliskolla kehittyi, vastaa ainakin osittain eräiden tutkijoiden luonnehdintaa poikkeusaikoina noudatettavasta tyypillisestä kauppapolitiikasta. Liikemiesten osuus rajoittui minimiin kauppavaihdon riippuessa ensisijaisesti Unkarin viranomaisten myöntämistä tuontiluvista. Säännöstelypolitiikka valmisti Unkarissa jo 1930-luvulla tien valtijohtoiselle kauppaorganisaatiolle, joka osoittautui Suomessa välttämättömäksi vasta 1940-luvun taitteessa.¹⁹⁶

Suomessa kaupan kiintiöintiin suhtauduttiin hyvin varauksellisesti ja vain äärimmäisissä poikkeustapauksissa maamme joutui turvautumaan kauppavaihdon vapautta rajoittaviin toimenpiteisiin. Suomessa tuontikauppaa rajoittavia toimenpiteitä määräisivät selkeät periaatteet. Maamme tuontirajoitukset eivät yleensä loukanneet suosituimmuusperiaatetta, vaan harvat rajoitustoimenpiteet - kuten eri tuotteille myönnetyt tullikiintiöt - takasivat ainakin suhteellisen oikeudenmukaisen kohtelun kaikille Suomen kauppakumppaneille. Varsinaisiin määräikiintiöihin, samassa mielessä kuin Unkarissa, Suomi ei AHVENAISEN mukaan

¹⁹⁶ Aarnio 1946b, s. 27, Järvinen 1943, s. 19.

joutunut maailmansotien välillä koskaan turvautumaan.¹⁹⁷ Kun tuontikaupan vapautta maassamme jouduttiin kiintiöiden ja lisenssien avulla rajoittamaan, vaikutti taustalla sotatilan aiheuttama poikkeustilanne, eikä aktiivinen pyrkimys jonkin määrätyn maan tuontikaupan hillitsemiseksi.

Aktiivinen ulkomaankauppapolitiikka Suomessa alkoi vientisäännöstelyllä helmikuussa 1918 ja saman vuoden kesäkuussa säännöstelytoimet ulotettiin koskemaan myös tuontikauppaa. Perustetun kauppaja- ja teollisuuskomission lisenssikanslia päätti sille toimitettujen vienti- ja tuontilupahakemusten perusteella kauppavaihdon rajoista,¹⁹⁸ joista vapauduttiin asteittain vuosina 1919-1921. Syyskuussa 1919 noin kolmannes tullitariffin nimikkeistöstä vapautui tuontisäännöstelystä ja 1.4.1921 alkaen Suomen ulkomaankauppa vapautui lopullisesti Neuvosto-Venäjää, Viroa ja Latviaa lukuunottamatta.¹⁹⁹ Suomen Unkarin kanssa käymän kaupan kannalta merkitystä oli myös maamme kauppavaihdon vapaudelle asetettujen kansainvälisten esteiden murtumisella. Länsivaltojen kauppakomissio (Inter Allied Trade Committee) ja Lontoon saartokomitea, joiden myöntämistä luvista Suomen Pohjoismaiden ulkopuolinen tuonti riippui,²⁰⁰ lakkauttivat Suomen osalta toimintansa vuonna 1919.

Tuontikaupan määrälliseen rajoittamiseen suhtauduttiin Suomessa maailmansotien välillä hyvin kriittisesti ja vakavamman keskustelun aiheeksi asia nousi vasta maailmanlaman myötä eräiden maiden pyrkiessä rajoittamaan tuontiaan Suomesta. Kesällä 1932 Sunilan hallitus esitti tuontikaupan kiintiöimistä pääsemiseksi neuvotteluihin 'maiden kanssa, jotka kohtuuttomasti rajoittavat vientiämme'. Maamme liikemiespiirit suhtautuivat hallituksen - lähinnä Saksaa vastaan tähdättyyn - esitykseen kielteisesti. Keskuskauppakamarin yliasiamiehen Yrjö Pulkkisen mukaan 'jonkin toisarvoisen kauppaedun vuoksi lisenssointiin ei kannattanut ryhtyä'. Pulkkisen sanoin 'pieni Suomi ei voinut odottaa, että se ryhtymällä vastatoimiin voisi saada näiden vieraiden maiden yleisen kaupapolitiikan muutetuksi.'²⁰¹

Pulkkisen Keskuskauppakamarissa esittämät, määräkiintiöitä vastustaneet argumentit soveltuvat myös Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon problematiikkaan. Lausunto paljas-

¹⁹⁷Ahvenainen - Vartiainen 1982, s. 188.

¹⁹⁸Oksanen - Pihkala 1975, s. 14.

¹⁹⁹Oksanen - Pihkala 1975, s. 15, Ahvenainen - Vartiainen 1982, s. 177, Pihkala 1978, s. 13..

²⁰⁰Oksanen - Pihkala 1975, s. 14, Pihkala 1978, 13..

²⁰¹Keskuskauppakamarin työvaliokunta asettui määräkiintiöiden kannalle, ainoastaan Teollisuusliiton V.M.J. Viljanen puolsi kiintiöintivaltuuksien myöntämistä hallitukselle, Vesikansa 1993, s. 112-113.

taa kiintiöpolitiikan defensiivisen luonteen; tavaravaihdon kiintiöintiä voitiin pitää lähinnä aseena kauppakumppanin taholta suunnattua loukkausta vastaan. Lisäksi loukkauksen täytyi vastatoimiin ryhtymiseksi vahingoittaa merkittävästi Suomen kauppapoliittisia etuja. Vaikka Suomen vientiä Unkariin oli jo vuodesta 1932 lähtien lisenssien avulla merkittävästi vaikeutettu ja 1930-luvun jälkipuoliskon kiintiömääräykset edelleen kavensivat Suomen vientimahdollisuuksia, ei toimiin Unkarista suuntautuneen tuonnin kiintiöimiseksi haluttu ryhtyä. Mahdollisuudet Unkarin yleisen kauppapolitiikan muuttamiseksi olivat rajalliset, eikä maassa mahdollisesti saavutettavien etujen vuoksi haluttu muuttaa maamme suhteellisen vapaamielistä kauppapolitiikkaa.

Säännöstelytoimiin ryhdyttiin vasta äärimmäisen pakon edessä. Maailmansodan 1.9.1939 puhjettua Suomen ulkomaankauppa kytkettiin palvelemaan maan huoltotilanteen turvaamista. Vienti alistettiin osittain ja tuonti kokonaisuudessaan lisenssiluvalla tapahtuvaksi ja tuonti- ja vientilupien myöntäminen tuli kuulumaan perustetun ulkomaankauppaa valvovan lisenssitoimikunnan tehtäviin. Kaikkien tavaroiden tuonti ilman lisenssitoimikunnan lupaa kiellettiin 18.9. alkaen²⁰² ja lisenssejä myönnettiin pääsääntöisesti vain liikkeille, jotka olivat jo rauhan aikana harjoittaneet tuonti- tai vientikauppaa ulkomaille. Eri liikkeille myönnetty tuonti- ja vientiosuudet jaettiin suhteessa, joka vastasi liikkeiden osuutta ennen sotaa harjoittamasta tavarakaupasta.²⁰³

Ensimmäisen 2.9. annetun vientitavaroita koskeneen kieltolistan pyrkimyksenä oli estää viemästä maasta raaka-aineita, elintarvikkeita ja muita teollisuuden kipeästi tarvitsemia tuotteita. Runsaan viikon kuluttua 12.9. annettu toinen vientikieltolista rajoitti puunjalostusteollisuuden vientiä, jolloin vientimäärien ja kohdemaiden kontrolloimiseksi tärkeimpien puujalosteiden²⁰⁴ vienti Suomesta kiellettiin 29.9. alkaen ilman lisenssitoimikunnan lupaa. Puujalosteiden vientiä koskevat lisenssianomukset tuli lähettää joko myyntiyhdistyksen kautta tai suoraan Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton yhteydessä toimineelle lisenssitoimistolle,²⁰⁵ joka edelleen välitti hakemukset valtion lisenssitoimikunnalle.

²⁰²Määräystä ei sovellettu tavaroihin, jotka olivat maassa 18.9.1939 tai oli lastattu laivaan, joka oli saapunut maahan ennen 30.9, Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 18 15.9.1939.

²⁰³Aarnio 1946b, s. 28-29, Oksanen - Pihkala 1975, s. 15, Pihkala 1978, s. 32.

²⁰⁴Unkariin viedyistä, vuoden 1938 kiintiölistassa mainituista tuotteista vientilisenssi jouduttiin anomaan selluloosalle, sanomalehtipaperille, tärpättiöllylle, mäntyöllylle ja juoksevalle hartsille, Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 18 15.9.1939.

²⁰⁵Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 18 15.9.1939.

Vaikka Suomen syyskuussa 1939 käyttöönottamat lisenssimääräykset rajoittivat myös maamme Unkarin kanssa harjoittamaa kauppavaihtoa, eivät ne - tutkielman aikarajauksesta johtuen - kykene muuttamaan Suomen ja Unkarin noudattamasta kiintiö- ja lisenssipoliitikasta muodostettua kuvaa. Kuva on selkeän kaksijakoinen: 1930- luvulla Unkari harjoitti tuontikaupan rajoittamista kiintiöiden muodossa, Suomi ei. Tämä periaatteellinen ero vaikutti keskeisesti maiden välisen kauppavaihdon kehityskulkuun.

5. KAUPPAVAIHDON TASAPAINO TEOREETTISENA 'TAVOITTEENA'

5.1. Kauppavaihdon muuttuneet periaatteet

Vuoden 1925 peruskauppasopimuksen määrittelemä suosituimmuus, joka loi pohjan Suomen Unkariin suuntautuneen vientikaupan kehitykselle, ei enää 1930- luvulla kyennyt turvaamaan maamme vientiteollisuuden etuja Unkarin ryhdyttyä maailmanlaman myötä noudattamaan tiukkaa kiintiö- ja valuuttapolitiikkaa. Vaikka Unkarissa tuonnille asetettuja esteitä sovellettiinkin kaikkiin maihin nähden näennäisen yhtenäisesti, muodosti Suomen valuutasta Unkarissa maksettava kilpailijamaita korkeampi valuuttavero esteen vientiteollisuutemme kilpailukyvyille ja soti ainakin osittain vuoden 1925 sopimukseen sisältyneitä suosituimmuuslauseketta vastaan. Kun Unkari saattoi samanaikaisesti tuoda tavaroitaan Suomeen lähes rajoituksetta, muodostui maiden välinen kauppa Suomen kannalta alijäämäiseksi (Ks. kuvio 2)

Kansainvälisessä kaupassa 1930- luvun alussa otettu pitkä askel kohti protektionismia heijastui yleisesti Suomenkin kauppasuhteisiin ja kansainvälisen kauppavaihdon periaatteet koki oleellisen muutoksen. 1930- lukua leimasi useiden maiden luopuminen vapaakaupasta, multilateralismin tilalle tuli bilateralismi. Kunkin maan vientimahdollisuuksien riippuessa enenevässä määrin tuonnista yhä useampi maa pyrki noudattamaan kauppavaihdossa tasapainoperiaatetta. Tasapaino pyrittiin saavuttamaan mm. kahdenkeskisten clearingsopimusten avulla ja kauppavaihdolle asetetut keinotekoiset esteet: korkeat tullit ja tuontikiellot olivat arkipäiväisessä käytössä kaikkialla.²⁰⁶ Kaupasta, joka oli aiemmin yksityisten liikemiesten käsissä, tuli yhä enenevässä määrin valtioiden välinen asia näiden sopiessa keskinäisen tavaravaihdon periaatteista määrä- tai valuuttakiintiöiden puitteissa.

Myös Suomen täytyi sopeutua muuttuneisiin olosuhteisiin. Kiristyneessä taloudellisessa il-

²⁰⁶Aarnio 1946b, s. 24.

mapiirissä kauppasopimusneuvotteluista tuli miltei jokavuotinen ilmiö maamme pyrkiessä erilaisin kiintiö-, maksu- ja kompensatiosopimuksin varmistamaan kaupan häiriöttömän kehityksen.²⁰⁷ Suomalaisviejien Unkarissa kohtaamat, kiintiö- ja valuuttapolitikasta aiheutuneet vaikeudet ja vuosi vuodelta kasvanut kauppavaihdon alijäämä olivat painavimmat syyt maamme ulkoasiainhallinnon sopiessa vuosina 1936 ja 1938 tehdyin lisäsopimuksin Unkarin kanssa käydyn kaupan periaatteista. Ainakin Unkarin kohdalla pitää paikkansa PIHKALAN esittämä toteamus, jonka mukaan Suomen kauppapoliittinen aktiviteetti 1930-luvulla johtui ulkopuolisten tekijöiden aiheuttamista defensiivisistä toimista, eikä omakohtaisesta halusta muuttaa perinteistä vapaakauppasävytteistä kauppapolitiikkaa.²⁰⁸ Vuonna 1925 solmittu kauppasopimus muodosti edelleen kiinteän rungon Suomen ja Unkarin välisille kauppasuhteille, mutta muuttuneiden olosuhteiden vuoksi Suomi halusi Unkarilta lisätakuita vientikaupan häiriöttömälle kehitykselle.

5.2 Vuoden 1936 täydennys sopimukseen johtanut kehitys

Unkarin joulukuussa 1935 antamat uudet määräykset ulkomaanvaluutasta maksettavasta ylihinnasta (Aufgeld)²⁰⁹ sekä maan yritys rajoittaa yksipuolisesti suomalaisen sanomalehtipaperin tuontia määräkiintiötä asettamalla, antoivat Suomelle aiheen pyrkiä Unkarin kanssa neuvotteluihin maiden välisten kauppasuhteiden uudelleenjärjestelemiseksi. Tammikuussa 1936 alkaneet, aluksi lähinnä vuoden 1936 paperikiintiötä koskeneet, kauppaneuvottelut laajenivat käsittämään yleisempiä kauppapoliittisia periaatteita ja käsiteltävien asioiden lisääntyessä neuvottelut pitkittyivät. Balkanin maiden tavoin Unkarissa ei tunnettu - Talaksen henkilökohtainen mielipide - nopeita neuvotteluja ja vasta lokakuussa 1936 maiden kauppavaihdon muuttuneista periaatteista kyettiin sopimaan uuden sopimuksen muodossa.

Aloite kauppasopimusneuvotteluista esitettiin Suomen taholta. Tämä oli hyvin luonnollista, sillä Unkarilla ei ollut Suomen tavoin tarvetta kauppavaihdon periaatteiden muuttamiseen. Maa kykeni viemään tavaroitaan Suomeen miltei täysin rajoituksetta ja Suomeen nähden voimakkaan aktiivinen kauppatase auttoi maksutasekriisissä kamppaillutta maata selviytymään vaikeuksistaan. Vaikka neuvotteluhaluus Unkarissa lieneekin ollut vähäistä, on

²⁰⁷Paasivirta 1968, s. 90-91.

²⁰⁸Pihkala 1982, s. 264.

²⁰⁹Ks. Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro. 31 4.12.1935, Suomen Budapestin lähetystön kirje nro. 1 700 UM:lle 4.12.1935.

käytetyn lähdemateriaalin valossa kuitenkin uskallettua yhtyä lähettiläs Talaksen esittämään syytökseen unkarilaisten tahallisesta viivyttelystä sopimuksen esivalmistelutyössä.²¹⁰ Maan kauppaministeriön valtiosihteeri Ferenczy palasi vasta elokuun 1936 alussa laajalta ulkomaanmatkalta, eikä sopimusehdotusta haluttu esittää ennen hänen paluutaan kotimaahansa. Kun maan kauppapoliittinen päätöksenteko-organisaatio oli lisäksi hyvin monimutkainen - päätöksentekoon osallistuivat ulkoministeriö, liikenneministeriö, kauppaministeriö ja valtionpankki - oli sopimusehdotuksen esivalmisteluprosessi hyvin hidasta.

Olipa syy esivalmistelutyön viivästymiseen Unkarissa mikä tahansa, Suomen etujen mukaisesti oli pyrkä neuvottelukosketukseen mahdollisimman pikaisesti. Talas muistuttikin useasti unkarilaisia neuvottelujen kiireellisyydestä ja hänen vierailtuaan kesällä 1936 jaostopäällikkö Jalannin kanssa Unkarin ulkoministeriössä vastaehdotus Suomen jo maaliskuussa esittämään sopimusehdotukseen luvattiin elokuun 15. päivään mennessä.²¹¹ Tämänkin määräajan umpeuduttua Suomi joutui turvautumaan suoranaiseen painostukseen neuvotteluprosessin nopeuttamiseksi. Neuvotteluaseman turvaamiseksi Talas halusi Suomen 'jäädettävän' kauppasuhteensa Unkariin ja pidättäytyvän kaikista maan kanssa tehtävistä ostopäätöksistä.

Välittömän painostuskeinon tarjosi Suomen samanaikaisesti Unkarissa käymät neuvottelut materiaalin hankkimiseksi puolustusvoimille. Puolustusministeri Oksalan vieraillessa kesällä 1936 hankintojen tiimoilta Budapestissa, ilmoitti Talas myynneistä päättävälle Unkarin teollisuusministeriölle Suomen puolustusministeriön pidättäytyvän kaikista ostosopimuksista, ennen kuin uusi kauppasopimus maiden välillä olisi astunut voimaan. Talas eväsi apunsa myös asekauppias Kovátsilta, joka toivoi elokuussa lähettilään auttavan suunnitellussa materiaalienkaupassa, ja Talas toivoi edelleen, että asekauppa - mikäli se olisi Suomen kannalta edullinen - tulisi sitovaksi vasta uuden kauppasopimuksen astuttua voimaan.²¹² Painostus tuotti myös tulosta, sillä Talas mainitsi teollisuusministeri Bornemiszan puolestaan ryhtyneen kiirehtimään maan kauppaministeriötä, joka kykenikin melko pikaisesti esittämään oman vastaehdotuksensa.²¹³

²¹⁰UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 301 UM:lle 16.9.1936.

²¹¹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön v.a. asiainhoitaja J. Nyssösen kirjelmä nro. 1 971 Suomen UM:lle 4.8.1936.

²¹²UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 023 Suomen UM:lle 21.8.1936.

²¹³UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 301 Suomen UM:lle 16.9.1936.

Vielä syyskuussa 1936 - aivan kauppaneuvottelujen alla - ainakin Talaksen mieltä vaivasi syvä epäluuloisuus unkarilaisten aikomuksia kohtaan. Lähettiläs pelkäsi Unkarin pyrkivän tahallisesti viivyttämään esivalmistelua, jotta maa kykenisi hyödyntämään vapaata vientiään Suomeen. Neuvottelujen nopeuttamiseksi ja unkarilaisten pakottamiseksi neuvottelupöydän ääreen Talas halusi taustatukea maamme ulkoministeriöltä ja lähettilään toivomuksesta kauppapoliittisen osaston jaostopäällikkö Tauno Jalanti saapuikin Budapestiin 30.9.1936.²¹⁴ Vaikka Jalannin matka palveli myös samanaikaisesti Budapestissa pidettyjä Bulgarian kanssa käytyjä kauppaneuvotteluja,²¹⁵ oli sillä merkitystä myös Unkarin kanssa pidetyille neuvotteluille. Jalannin mukanaan tuoma kauppapoliittinen kokeneisuus oli epäilemättä tarpeen Unkarin kanssa käydyissä vaikeissakin neuvotteluissa ja hänen mukanaan tuomansa arvovalta lienee myös osaltaan edesauttanut unkarilaisten saamisessa neuvottelupöydän ääreen.

Jos Unkari ei ollut järin halukas muuttamaan hyväksi havaitsemiaan sopimusehtoja, olivat maamme vuoden 1936 neuvotteluissa esittämät periaatteet jo varhain selvillä. Suomen alkuperäinen, ulkoministeri Antti Hackzellin johdolla jo maaliskuussa 1936 muotoiltu, sopimusehdotus ei halunnut rajoittaa vuoden 1925 peruskauppasopimuksessa hahmoteltua yleistä suosituimmuutta. Unkarin noudattamista säännöstelytoimista huolimatta Suomi oli edelleen valmis sallimaan unkarilaistavaroiden vapaan tuonnin jo vuoden 1925 sopimuksessa mainittuja, maamme yleisesti noudattamia rajoitustoimia lukuun ottamatta. Unkarinkin vaadittiin aluksi sallivan suomalaistuotteiden rajoittamattoman maahantuonnin, mutta Talaksen suosituksesta tästä Unkarin yleisen kauppapolitiikan vastaisesta vaatimuksesta luovuttiin.²¹⁶ Kauppavaihdon täydellisen vapauden Unkarissa ollessa vain utopistinen haave maamme ulkoministeriö mukautui vallitseviin olosuhteisiin ja vuoden 1936 neuvotteluille asetetut tavoitteet olivat näiden olosuhteiden mukaiset. Suomi tyytyi vaatimaan tavarakiintiöiden suurentamista ja vientitavaroista maksettavan ylihinnan saattamista clearingmaita vastaavalle tasolle.²¹⁷

²¹⁴UM 58 B1,Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 301 Suomen UM:lle 16.9.1936,Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 312 Suomen UM:lle 19.9.1936, UM:n sähke nro. 30 Suomen Budapestin lähetystölle 25.9.1936.

²¹⁵UM 58 B1, UM:n sähke nro. 29 Suomen Budapestin lähetystölle 23.9.1936.

²¹⁶UM 58 B1Ulkoministeri Antti Hackzellin kirjelmä nro. 2 757 Suomen Budapestin lähetystölle 13.3.1936, Suomen ehdotus kaupallisista järjestelyistä Suomen ja Unkarin välille., UM:ssa laadittu "tuntematon raportti" 17.9.1936, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 301 Suomen UM:lle 16.9.1936.

²¹⁷UM 58 B1,Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 312 Suomen UM:lle 19.9.1936.

Myös Unkarin neuvottelutavoitteet olivat hyvin selkeäpiirteiset. Maa halusi vakiinnuttaa Suomessa saavuttamansa asemat haluten maaltamme sopimukselliset takuut vapaaseen tuontikauppaan. Tapausten varalta, joissa Suomen yleisesti noudattamien tuontirajoitusten katsottaisiin loukkaavan unkarilaisten vientietuja, halusi Unkari pidättää itsellään oikeuden vaatia näiden tuontiesteiden poistamiseen tähtääviä neuvotteluja ja tarvittaessa irtisanoa täydennyssojimus kuukauden irtisanomisajalla.²¹⁸

Samalla, kun Unkari teki kaikkensa vientikauppansa turvaamiseksi, suhtautui maa hyvin vastahakoisesti Suomen vaatimuksiin tuonnin laajentamiseksi. Sopimusehdotuksensa toisessa artiklassa Unkari lupautui myöntämään suomalaistuotteille tuontilupia 'oman kansallisen tuotantonsa edut huomioonottaen'. Käytetty sanamuoto olisi äärimmilleen ymmärrettynä merkinnyt tuonnin täydellistä riippumista Unkarin viranomaisten autonomisista päätöksistä, mutta käytyjen kauppaneuvottelujen tuloksena tämä tuli kuitenkin merkitsemään Suomelle myönnettyjä - maamme vaatimuksia huomattavasti alhaisempia tavarakiintiöitä. Sopimusehdotuksensa nojalla Unkari oli valmis myöntämään ainoastaan sanomalehtipaperille 3 000 tonnin vuosikiintiön, mutta Suomen vaatimuksesta maa lupautui myöntämään kiinteän tuontikiintiön myös muille tuotteille. Näiden kiintiömäärän Unkari halusi kuitenkin rajoittaa vain puoleen vuoden 1935 tuontimäärästä ja tämäkin vain edellytyksellä, ettei maan aktiivinen kauppatase kääntyisi vuonna 1936 passiiviseksi.²¹⁹

Unkarilaisten vastaehdotus, joka ei Talaksen mukaan 'kelvannut edes keskustelujen pohjaksi',²²⁰ tulee täysin johdonmukaisesti ymmärretyksi, kun tätä yksittäistapausta tarkastellaan Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon kehityksen ja Unkarin sisäisen talouskehityksen muodostamaa yleistä taustaa vasten. Olosuhteissa, joissa Unkari rajoitti suomalaisten tavaroiden tuontia kyeten samanaikaisesti harjoittamaan Suomessa miltei rajoituksetonta vientikauppaa, Unkarin eduksi syntynyt huomattava kauppaylijäämä oli täysin odotettu tulos. Vuonna 1936 Unkarin tuonnin arvo Suomeen oli nelinkertainen Suomen Unkariin suuntautuneeseen vientikauppaan verrattuna ja tämän suhteen, jonka katsottiin Unkarissa kuvaavan maiden välisen kauppavaihdon 'luonnollista' tilaa, toivottiin edelleen säilyvän.

²¹⁸UM 58 B1,Unkarin UM:n verbaalinootti nro. 55.411/4 Suomen Budapestin lähetystölle 14.9.1936, Unkarin ehdotus uudeksi kauppasopimukseksi.

²¹⁹UM 58 B1, Unkarin UM:n verbaalinootti nro. 55.411/4 Suomen Budapestin lähetystölle 14.9.1936, Unkarin ehdotus uudeksi kauppasopimukseksi.

²²⁰UM 58 B1,Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 301 Suomen UM:lle 16.9.1936.

Maksutaseongelmiensa kanssa kamppailut Unkari tavoitteli aktiivisen kauppataaseensa säilyttämistä haluamalla määrätä Suomen kanssa käytävän kauppavaihdon suhteeksi 1:4 omaksi edukseen. Tavoite oli Unkarin yleisten menettelytapojen mukainen, sillä mm. maan vuonna 1932 Itävallan kanssa solmima clearingsopimus määritteli maiden kauppavaihdon suhteen 1: 1,5 Unkarin hyväksi.²²¹ Suomen vapaakaupallisille periaatteille vierasta ehdotetaan valtiosihteri Ferenczy puolusteli nimenomaan valuuttapoliittisilla syillä, jopa suoranaishalla valuuttapulalla. Suomeen myydyistä kauppatavaroista saamallaan valuutalla Unkari lyhensi suurta ulkomaista velkataakkaansa, mistä johtuen maalla ei Ferenczyn mukaan ollut käytettävissään riittävästi vapaata valuuttaa kasvavan suomalaistuonnin maksamiseksi.²²²

Perustelu ei ollut - kuten Talaskin neuvottelujen kuluessa huomautti - loogisestikaan kovin kestävä. Se, mihin Unkari käytti kaupan välityksellä saamansa valuutat, ei kuulunut Suomalaiselle ja Suomikin joutui käyttämään osan Unkarista saamastaan valuutasta velkojensa maksuun. Myöskään se, että Ruotsi ja Englanti olivat Unkarin kanssa solmimissaan sopimuksissa suostuneet huomattaviin myönnytyksiin Unkarin eduksi, ei muuttanut suomalaisten kielteistä suhtautumista ehdotukseen. Mainituilla mailla oli Unkarissa huomattavissa määrin jäätyneitä saatavia, jotka suoritettiin Unkarille myönnettyllä marginaalilla. Koska Suomella ei jäätyneitä saatavia ollut, ei maallamme tästäkään syystä ollut aihetta myöntyä Unkarin vaatimuksiin.²²³

Neuvottelutavoitteiden ollessa näin varsin kaukana toisistaan syyskuussa lukkiutuneita neuvotteluja jatkettiin Ferenczyn pyynnöstä lokakuun alussa. Virallisestikin varsinaisiin kauppaneuvotteluihin oli mahdollisuus ryhtyä vasta 25.9.1936, jolloin presidentti Svinhufvudt valtuutti lähettiläsTalaksen ja jaostopäällikkö Jalannin edustamaan Suomea käytävissä neuvotteluissa²²⁴ ja pitkään kestäneestä esivalmistelutyöstä huolimatta sopimuksen solmiminen lykkääntyi aina lokakuun lopulle saakka. Vaikka suuri osa sopimukseen johtaneesta kehitysprosessista jääkin historian hämärään, kertoo kauppaneuvotteluihin käytetty suhteel-

²²¹UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro 802 27.4.1937, va. asiainhoitaja J. Nyysösen kaupallinen vuosikertomus vuodelta 1936, nro 1.

²²²UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 312 Suomen UM:lle 19.9.1936.

²²³UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 312 Suomen UM:lle 19.9.1936.

²²⁴UM 58 B1, Suomen tasavallan presidentin P.E.Svinhufvudtin 25.9.1936 allekirjoittama valtakirja kauppaneuvottelijoille, Suomen UM:n kirjelmä nro. 11 593 Suomen Budapestin lähetystölle 10.11.1936. Vielä uuden kauppasopimuksen solmimishetkellä 31.10.1936 Talakselle osoitettu allekirjoitusvaltakirja oli saapumatta Budapestiin. Valtakirja toimitettiin Budapestin lähetystölle vasta 10.11.1936.

lisen pitkä aika jotain neuvotteluiden vaikeudesta. Sopimuksen sisältöä ja merkitystä voidaan puolestaan yrittää arvioida suhteessa maiden neuvotteluihin asettamiin tavoitteisiin ja maiden yleiseen kauppapoliittiseen toimintaan nähden.

5.3. Vuoden 1936 täydennys­sopimuksen sisältö ja merkitys

Suurta käytännön muutosta maiden kauppapolitiikkaan Gabriel Aporin ja Onni Talaksen Budapestissa 31.10.1936²²⁵ allekirjoittama täydennys­sopimus ei aiheuttanut. Vuoden 1925 peruskauppasopimukseen kirjatut peruseriaatteet pysytettiin edelleen voimassa, mutta Suomen toivomuksesta täydennys­sopimukseen kirjattiin määräyksiä, joiden toivottiin johtavan Unkarin eduksi syntyneen kauppaylijäämän tasoittumiseen. Asetetut tavoitteet pyrittiin saavuttamaan tuontikiintiöitä suurentamalla sekä sopimalla entistä yksityiskohtaisemmin keskinäisen kauppavaihdon periaatteista. Sopimus sisälsi myös solmimishetkellä lähinnä teoreettisena pidetyn määräyksen kauppavaihdon pysyttämistä tasapainossa - periaate, johon kummatkaan maat eivät neuvotteluissa alunperin aktiivisesti pyrkineet, mutta joka tuli leimaamaan lähes kaikkia maiden vuosina 1936-1938 käymiä kauppaneuvotteluja.

Unkarin neuvotteluille asettama ensisijainen tavoite, oikeus vapaaseen tuontikauppaan, toteutui täysin maan toiveiden mukaisesti. Maiden yhteisten tavoitteiden mukaisesti Suomi sitoutui edelleen sallimaan unkarilaisten tuotteiden vapaan maahantuonnin lukuun ottamatta tavaroita, joiden tuonti maahamme oli kaikkiin maihin yleisesti sovelletun erikoissäännöstelyn alainen. Tapauksessa, jossa erikoissäännöstely loukkaisi Unkarin Suomeen suuntautuneen viennin etuja, tuli sopimusosapuolten Unkarin hallituksen pyynnöstä ryhtyä neuvotteluihin molempia osapuolia tyydyttävän sopimuksen aikaansaamiseksi. Elleivät sopimusneuvottelut johtaneet yksimielisyyteen kuukauden kuluessa, oli Unkarin hallituksella oikeus yleisistä irtisanomisehdoista poiketen sanoa sopimus irti kuukauden irtisanomisajalla.

Toisin oli Suomen Unkariin suuntautuneen viennin laita. Kun Unkarin tavarantuontia Suomeen ei mainittavasti rajoitettu, asetettiin Suomen Unkariin suuntautuneelle tavaraviennille vastaavasti kiinteät määräkiintiöt. Käytäntö ei sinänsä merkinnyt suurta periaatteellista muutosta maiden välisessä kaupassa. Vuoden 1936 täydennys­sopimus itseasiassa vain

²²⁵ Unkarilaisten esittämistä muotoseikoista johtuen sopimuksen allekirjoittaminen lykkääntyi suunnitellusta alkuperäisestä päivämäärästä (16.10), vaikka sopimus parafoitiinkin jo 15.10.1936. UM 68 B1, Suomen Budapestin lähetystön sähke nro. 30 Suomen UM:lle 16.10.1936, Tauno Jalannin kirje nro. 32 449 K.R. Savolahdelle 16.10.1936, Suomen Budapestin lähetystön sähke nro. 31 UM:lle 2.11.1936.

saattoi sopimuksen muotoon Unkarin jo vuosia Suomeakin kohtaan harjoittaman säännö-
telykäytännön ja asetti selkeät puitteet Suomen Unkariin suuntautuneelle vientikaupalle.
Suomalaisten tavaroiden tuonti Unkariin sallittiin täydennys sopimuksen salaisessa kiintiölis-
tassa mainittujen määräkiintiöiden (ks. taulukko 6) rajoissa, mutta Unkarin hallitus pidätti
itselleen oikeuden päättää autonomisten määräystensä mukaisesti tavaroiden tarvitsemista
tuontiluvista. Suomi sai Unkarilta ainoastaan löyhän lupauksen siitä, ettei maan noudattama
tuontisäännöstely loukkaisi 'ratkaisevasti Suomen etuja'.

Taulukko 6. Suomen teollisuuden vuoden 1936 kiintiöneuvotteluissa esittämät kiintiötoivomukset ja
täydennys sopimuksessa myönnetty kiintiöt.

TAVARANIMIKE	KIINTIÖTOIVO- MUS	KIINTIÖ (tn)
Raakatärpätti	..	50
Puiset rullat	150	150
Sukset	..	500 paria
Kiekot	..	5
Keihäät	..	2,5
Selluloosa	2 000	3 000*
Eristyslevyt	50	50
Sementtisäkkien val. käytetty käärepaperi	220	220
Sanomalehtipaperi rullissa	5 000 - 6 000 **	4 500
Puuvapaa silkkipaperi ja hiilipaperin val. käytetty paperi	60	60
Tapetit (painetut ja värjätyt)	..	50
Oikea pergamenttipaperi	80	70
Kumijalkineet	10 000 paria	5 000 paria
Urheilukenkien piikit	..	0,5
Abloy- lukot	..	0,3
Separaatit ja kuorimakoneet	..	12,5

* = Myönnetystä selluloosakiintiöstä 1 000 tonnia sulfaattiselluloosaa

**= Toivomus painopaperille 6 000 tn, josta korkeintaan 1 000 tn muuta kuin sanomalehtipaperia

Lähteet: UM 58 B1, Suomen ulkoministeriön sähkö nro. 32 Suomen Budapestin lähetystölle 8.10.1936,
Täydennys sopimus Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkulkusopimukseen
31.10.1936, liite 2132, kiintiöluettelo, UM 58 B2, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistio
puunjalostusteollisuuden toivomuksista 3.9.1936, Suomen Gummitehdas Oy:n kirje ulkoministeriölle
13.10.1936, Suomen Gummitehdas Oy:n promemoria kumijalkineiden viennistä Unkariin 12.10.1936.

Yksityisten vientiyritysten kannalta sopimuksessa saavutetut kiintiömäärät muodostivat käy-
tyjen kauppaneuvottelujen keskeisimmän ytimen. Neuvotteluja varten Suomen vientiteolli-
suus sai esittää ulkoministeriön välityksellä toivomuksia Unkarilta pyydetävistä määräkiinti-
öistä.²²⁶ Suurimmat kiintiötoivomukset oli suurvientä edustaneella puunjalostusteollisuudella,
joka alansa kehitysmahdollisuuksiin vakaasti luottaen toivoi - mikäli Unkari myöntäisi ostajille

²²⁶UM 58 B1, Suomen UM:n osastopäällikkö Niilo Orasmaan ja jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro.
30 875 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 16.7.1936.

riittävän halpaa valuuttaa - sanomalehtipaperille 5 000 - 6 000 tonnin vuotuista kiintiötä kiintiötoivomuksen rajoituessa selluloosan osalta 2 000 tonniin. Muiden paperilaatujen kohdalla Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto, joka oletti käytyjen neuvottelujen pohjautuvan valuuttakiintiöihin, esitti yhteensä 1 000 - 1 500 tonnin kiintiömäärää.²²⁷

Muita puunjalostusteollisuuden esittämiä kauppapoliittisia toivomuksia ja tavarakiintiöiden yksityiskohtia käsitellään tarkemmin metsäteollisuuden vientikehitystä kuvaavassa luvussa, mutta oheinen taulukko 6 kuvaa yleisesti Suomen vientiteollisuuden syksyllä 1936 esittämien kiintiötoiveiden ja Unkarin myöntämien tavarakiintiöiden suhdetta. Taulukko osoittaa sen, mikä todettiin jo aiemmin Unkarin kiintiöpolitiikan luonnetta tarkasteltaessa: vaikka vuoden 1936 kauppaneuvottelut aiheuttivat maamme puunjalostusteollisuudelle pettymyksen sanomalehtipaperikiintiön kohdalla, täytyivät puunjalostusteollisuuden asettamat kiintiötoivomukset melko hyvin. Selluloosan osalta asetetut kiintiötavoitteet jopa ylittyivätkin.

Pienteollisuuden vuonna 1936 esittämistä kiintiötoiveista ei ole kaikkien tavararyhmien osalta tietoa. Unkarin viranomaisten Oy Urheilutarpeita Ab:lle myöntämien urheiluvälineiden määräkiintiötä voidaan kuitenkin pitää melko suurina. Yritys sai tuontikiintiön 500 suksiparille, 5 000 kilolle kiekkoja sekä 2 500 kilolle keihäitä. Oy Suomen Gummitehdas Ab puolestaan joutui tyytymään vain puoleen esittämästään tavarakiintiöstä unkarilaisten myöntäessä kumijalkineille 5 000 parin kiintiön. Mainittujen tavararyhmien lisäksi Unkari suostui myöntämään 500 kilon määräkiintiön juoksukenkien piikeille ja Abloy- lukoille sekä 12,5 tonnin kiintiön separaattoreille ja kuorimakoneille.²²⁸

Sovitut määräkiintiöt loivat pääasiassa ne enimmäispuitteet, johon saakka Suomen tavaravienti Unkariin saattoi kehittyä. Lisäsopimuksessa sovittiin kuitenkin myös periaatteista, joita sovellettiin kiintiöluettelossa mainitsemattomien suomalaistuotteiden tuontiin. Jos kiintiöinnin lisäksi Unkarissa kaikkiin maihin yleisesti sovelletut erikoissäännöstelyn määräykset loukkaisivat Suomen vientiteollisuuden tärkeitä etuja, oli molemmilla sopimuspuolilla velvollisuus pyrkiä yksimielisyyteen sopimusratkaisuun pääsemiseksi. Neuvottelujen päättyessä tuloksettomana oli Suomella vastaava oikeus kuin Unkarilla täydennys sopimuksen irtisano-

²²⁷Halutusta 6 000 tonnin painopaperikiintiöstä enintään 1 000 tonnia toivottiin olevan muuta kuin sanomalehtipaperia. Muille paperilaaduille esitetyt kiintiötoivomukset vaihtelivat 50-220 tonnin välillä ja aiemmin Terwakoski Ab:lle esitetystä savukepaperikiintiöstä luovuttiin puunjalostusteollisuuden toivomuksesta. UM 58 B2, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistio puunjalostusteollisuuden toivomuksista 3.9.1936, Suomen UM:n sähkö nro. 32 Suomen Budapestin lähetystölle 8.10.1936..

²²⁸UM 58 B1, Liite nro. 2 132, kiintiöluettelo Budapestissa 31.10.1936 tehtyyn Suomen ja Unkarin väliseen kauppaja-merenkulkusopimukseen 19.5.1925.

miseen.

Kiinnostavan yksityiskohdan täydennys sopimuksessa muodosti kolmannen artiklan sisältämä määräys maiden välisen tavaravaihdon periaatteellisesta tasapainosta. Vaikka eri asiantuntijapiireissä tasapainon saavuttamista pidettiin hyvin teoreettisena tavoitteena, kirjattiin periaate sopimustekstiin Suomen vaatimuksesta. Tasapainon toteamiseksi Suomen Budapestin lähetystön ja Unkarin viranomaisten tuli suorittaa puolivuositain tavaravaihtoa koskevien tilastonumeroiden vertailu alkuperäistodistusten pohjalta. Suomeen tuotujen unkarilaistavaroiden arvo laskettiin *cif*- hinnoin tullihallituksen kokoamien tilastonumeroiden perusteella ja suomalaisten tuontituotteiden arvo Unkarissa määrättiin vapaasti rajalla Unkarin viranomaisten tilastotietojen pohjalta. Tapauksessa, jossa kauppatilastojen vertailu osoittaisi jomman kumman sopimusosapuolen aktiivisuutta, tuli molempien maiden hallitusten passiiviseksi jääneen osapuolen pyynnöstä ryhtyä neuvotteluihin syntyneen enemmyyden poistamiseksi - kuitenkin vain, jos enemmyys kohosi 20% suuremmaksi.²²⁹

Suomen yleisten kauppapoliittisten periaatteiden vastaiseen tasapainovaatimukseen päädyttiin maamme nimenomaisesta vaatimuksesta. Sopimuspykälä oli seurausta neuvottelujen aikana käydystä 'kaupanteosta', jossa Suomi luopui vaatimuksestaan vapaaseen tuontiin Unkariin ja tyytyi määräkiintiöiden suurentamiseen samalla, kun Unkari vastavuoroisesti luopui vaatimasta sopimuksellista vaihtosuhdetta 4:1 omaksi edukseen. Kummallekaan maalle vaatimus kauppavaihdon tasapainoon ei ollut mikään itseisarvo: molemmat maat halusivat vain laajentaa vientikauppaansa ja sopimukseen kirjattu tasapainovaatimus oli vain kompromissiratkaisu maiden välisten erimielisyyksien ratkaisemiseksi. Suomen kannalta sopimuskohta oli lopuksi jopa edullinen. Kauppavaihdon ollessa Suomen kannalta poikkeuksetta alijäämäinen, Suomi saattoi käyttää mainittua sopimuskohtaa neuvottelutaktisena aseena vaatiessaan Unkarilta toimia tuontikaupan esteiden poistamiseksi.

Kun tehdyn sopimuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan maamme vientiteollisuuden ja kansantalouden kokonaisetujen kannalta, olisi sopimus toteutuessaan taannut - vuonna 1936 käytössä olleen informaation valossa - myös kauppavaihdon tosiasiallisen tasapainon. Vuonna 1936 kauppavaihdon suhde oli SVT:n mukaan 4:1 Unkarin eduksi ja unkarilaisen tuonnin arvo kohosi samana vuonna 26,7 miljoonaan markkaan. Kun Suomen vienti samanaikaisesti oli noin 6,7 miljoonaa markkaa, olisivat Unkarin myöntämät, *fob*-arvoltaan

²²⁹UM 58 B1, Luottamuksellinen täydennys sopimus Suomen ja Unkarin väliseen kauppa- ja merenkulkusopimukseen 29.5.1925 31.10.1936.

21,2 miljoonanmarkkaan kohonneet tavarakiintiöt²³⁰ kyenneet takaamaan tasapainotilan maiden välisessä kaupassa. Tämä kuitenkin sillä edellytyksellä, että Unkarin tuonti olisi pysytellyt vuoden 1936 tasolla ja maa olisi myöntänyt tuontiluvat Suomelle myöntämilleen tavarakiintiöille. Ehdoton edellytys oli myös riittävän halvan valuutan saaminen unkarilaisten ostajien käytettäväksi, mutta mitään ehdottoman sitovia takeita näiden ennakkoehtojen toteutumisesta maamme ei Unkarilta saanut.

Huomionarvoista onkin, että merkittävimmän heikkouden sopimuksessa muodosti suomalaisviejiä eniten huolestuttaneiden Aufgeld- määräysten jääminen ennalleen. Vaikka Unkarin soveltama valuuttavero oli ehkä huomattavin Suomen vientikauppaa vaikeuttanut yksittäinen tekijä, joutui Suomi jo edellä esitettyihin syihin viitaten mukautumaan Unkarin valuuttapoliittisiin oloihin. Itävalta jäi edelleen Suomea valuuttapoliittisesti edullisempaan asemaan, mutta kaikille vapaavaluuttaisille maille - maaliskuusta 1937 alkaen myös Sveitsille - Unkarin Kansallispankki lupasi taata tasa-arvoisen kohtelun.²³¹ Valuuttakysymyksen jääminen löyhien lupauksen ja Unkarin Kansallispankin 'hyväntahtoisuuden' varaan oli ilmeinen puute sopimuksessa, mutta Suomen neuvottelutavoitteisiin nähden tulos oli jopa odotettu. Maaliskuussa 1936 tehdyssä sopimusluonnoksessakin Suomi vaati Unkarilta ainoastaan löyhähkön sitoumuksen myöntää tuontitavaroille 'riittävästi valuuttaa'.²³²

Myöskään Unkaria tehty täydennyssojimus, joka kuului osana maan vuonna 1936 harjoittamaan aktiiviseen kauppapoliittiseen toimintaan, ei liene täysin tyydyttänyt. Tehty kauppo- liittinen sopimus ei antanut kaivattua tukea maan valuuttapoliittisille pyrkimyksille. Kauppa- ja valuuttapolitiikan kiinteää suhdetta maassa osoitti se, että useimmat maan vuonna 1936 solmimat taloudelliset sopimukset käsittelivät valuutta- ja maksutapakysymyksiä. Suomen- kin kohdalla maa halusi säilyttää aktiivisen kauppataaseensa ja maan vaatimuksen - kauppa- vaihdon suhde 4:1 Unkarin eduksi - vaihduttua Suomen kohdalla sopimukseen kauppavaih- don tasapainosta oli unkarilaisille epäilemättä suuri takaisku. Tämä katkeruus purkautui - kuten Suomen Budapestin lähetystön lähetystösihteeri Jussi Nyysönen asian tulkitsi - Unkarin Kansallispankin valuuttaosaston pyrkimyksenä vaikeuttaa kaikin tavoin suomalaista

²³⁰UM 58 B2, Matti Virkkusen pro- memoria vuoden 1938 kauppaneuvotteluissa ehdotettavista tavarakiintiöistä 15.8.1938.

²³¹M 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 2 312 Suomen UM:lle 19.9.1936, Tauno Jalannin kirje nro. 2 449 K.R. Savolahdelle 16.10.1936. .

²³²UM 58 B1, Ulkoministeri Antti Hackzellin kirjelmä nro. 2 757 Suomen Budapestin lähetystölle 13.3.1936, Suomen ehdotus kaupallisista järjestelyistä Suomen ja Unkarin välille.

tuontia Unkariin.²³³

Vaikka edelläesitetty jyrkkä arvio edustaakin ehkä vain Nyysösen subjektiivista mielipidettä, paljastivat unkarilaisten tavaranoistajien joulukuussa 1936 kokemat vaikeudet näiden jääneen valuuttakysymyksissä miltei täysin viranomaisten armoille. Kaikki Unkarin kauppapolitiikasta päättävät tahot - maan ulkoministeriön kauppaoistasto, kauppaministeriö sekä Kansallispankki - vakuuttivat Nyysöselle kuin yhdestä suusta maan voivan maksaa Suomesta hankkimansa tuontitavarat ainoastaan sitä mukaa, kun Kansallispankkiin kertyi Suomen markkoja. Koska Suomen kanssa solmitussa, Unkarin mukaan sen kannalta epäedullisessa, sopimuksessa ei ollut mainintaa maksutavasta pitivät unkarilaiset ainoana keinona jäädä odottamaan kauppavaihdon tulevaa kehitystä.²³⁴

Syntyneen ongelman ratkaisemiseksi maksutapakysymykset annettiin väliaikaisesti Kansallispankin clearingosaston huoleksi, kunnes maksujen suoritus saatiin järjestetyksi kauppaministeriön ja Kansallispankin yhteistyön tuloksena. Kansallispankki suostui myöntämään suomalaistavaroiden maksamiseksi tarvittavaa valuuttaa aluksi omista ja myöhemmin kauppaministeriön varoista aina kesäkuuhun 1937 saakka, jolloin ensimmäinen täydennys-sopimuksen edellyttämä tavaravaihdon vertailu suoritettiin. Kiista, joka koski ennen sopimuksen voimaantuloa tapahtuneen tuonnin maksamiseksi pyydettyä 1 400 punnan määrää, pidettiin Suomessa vain kiusantekona, tyytymättömyyden osoituksena tasapainoperiaatetta kohtaan.²³⁵

Vaikka suomalaisten tulkinta tekeekin unkarilaisille vääryyttä - näkemys syrjäytti täysin Unkarissa vallinneen vaikean valuuttatilanteen -, osoitti mainittu yksittäistapaus kuitenkin jälleen kerran konkreettisesti, kuinka suuri merkitys valuuttapoliittisilla kysymyksillä saattoi olla Suomen ja Unkarin välisessä kaupassa ja kuinka helposti Unkarin Kansallispankki saattoi kontrolloida tuontikauppaa, olivatpa Suomelle myönnetyt tavarakiintiöt kuinka huomattavia tahansa.

Unkarilaisten toivomuksesta tavarakiintiöiden ja tasapainolausekkeen vuoksi salaisena pidetyn täydennys-sopimuksen²³⁶ määräyksiä täydensi sen kanssa samanaikaisesti

²³³UM 56A Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 802 27.4.1937, v.a. asiainhoitaja J. Nyysösen laupallinen vuosikertomus vuodelta 1936, nro. 1. 16.4.1937.

²³⁴UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 46 UM:lle 15.1.1937.

²³⁵UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 46 UM:lle 15.1.1937.

31.10.1936 allekirjoitettu lisäpöytäkirja, jossa maat sopivat vuoden 1925 peruskauppasopimuksen 15. artiklan mukaisesti alkuperäistodistusten käyttöönottamisesta keskinäisen kauppavaihdon kontrollin tehostamiseksi. Samalla tehty lisäpöytäkirja kavensi eräiden puuvillakankaiden osalta maiden noudattamaa rajoittamattoman suosituimmuuden periaatetta. Sopimusosapuolet lakkasivat poikkeuksellisesti ja vastaisuuteen nähden sitoutumatta noudattamasta Suomen Iso-Britannian kanssa 29.9.1933 tekemässä kauppasopimuksessa määrättyjä perustulleja alhaisempia sopimustulleja.²³⁷

Unkarilaisten puuvillakankaiden kohdalla tekemä myöntymys oli Suomen yleisten kauppapoliittisten tavoitteiden mukainen. Puola ja Tshekkoslovakia luopuivat yleisen suosituimmuuden nojalla saamistaan sopimustulleista jo vuonna 1934²³⁸ ja myöhemmin myös Saksa luopui saavuttamistaan tullieduista. Suomen ja Unkarin päätös luopua sopimustulleista riippui edellämainittujen maiden suostumuksesta ja päätös oli voimassa niin kauan kuin em. tulleja sovellettiin mainittujen maiden tuotteisiin. Tehty sopimus koski eräitä värjäämättömiä tai värjättyjä, painamalla tai kutomalla valmistettuja puuvillakankaita, joiden kasvanut tuonti Unkarista ja muista Keski-Euroopan maista loukkasi Suomen Iso-Britannialle antamia kaupallisia sitoumuksia.

Toinen lisäpöytäkirjan kohta koski alkuperäistodistusten käyttöönottoa. Tammikuussa 1936 käydyt paperikiintiöneuvottelut nostivat uudelleen esille Suomen jo huhtikuussa 1935²³⁹ esittämän ajatuksen tämän 'instrumentin' käyttöönottamisesta maiden välisen kauppavaihdon kontrolloimiseksi. Vaikka Unkarin omakin kauppatilasto osoitti maan olleen vuonna 1935 kauppavaihdon aktiivinen osapuoli²⁴⁰, kieltäytyi maan kauppaministeriö passiiviseen

²³⁶Täydennys sopimuksen määräyksistä ilmoitettiin vain asianosaisille: Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle ja muille vientipiireille. Ks. mm. UM 58 B1, UM:n osastopäällikkö K.R. Savolahden ja jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 35 899 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 16.11.1936.

²³⁷Suomen noudattamat tullit olivat tariffinimikkeen 241b kohdalla 13, 15 ja 10,80 markkaa sekä nimikkeen 244b. kohdalla 31,35 ja 25 markkaa. Vuoden 1924 ja 1936 Unkarin tullitariffissa vastaavista kankaista kannettiin kankaan laadusta riippuen 135-750 kultakruunun tulli 100 kiloa kohden. Suurin 750 kultakruunun tulli kannettiin hienoimmista värillisistä painamalla tai kutomalla valmistetuista kankaista. Eräiden hienimpien puuvillakankaiden osalta käsityöliikkeille voitiin tiettyä lupaa vastaan määrätä asetusteitse ehtoja ja sallia kontrollin alaisena suorituksia puolella tullilla. Ks. Suomen Tullitariffi 1936, UM 58 B1, UM:n Tauno Jalannin kirje OY Finlayson AB:lle 7.8.1936, Suomen Budapestin lähetystön va. kanslia-apulaisen Yrjö Liipolan kirje nro. 2278 Suomen Ulkoasiainministeriölle 3.9.1936, UM:n jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 32 932 Oy Finlayson-Forssa Ab:lle 8.9.1936.

²³⁸Viljanen 1936, s. 54 ja 56.

²³⁹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön verbaalinootti nro. 604 Unkarin ulkoministeriölle 15.4.1935.

²⁴⁰Kauppavaihdon suhde oli 1: 1,2 Unkarin eduksi, Magyar Statisztikai Közlememeyk, Magyarország Küikereskedelmi Forgalma 1935.

kauppataaseeseen vedoten suurentamasta paperikiintiötä ja vasta pitkällisten neuvottelujen jälkeen ministeriö joutui luopumaan tästä suomalaisten käsityksen mukaan virheellisestä kannastaan. Vaikka Unkarin viranomaisten haluttomuus lisätä paperikiintiötä johtuikin useiden eri tekijöiden summasta, vaikuttivat maiden välillä syntyneen ristiriidan taustalla osin yksinkertaiset tilastolliset syyt. Yksimielisyyttä maiden välisen kauppavaihdon todellisesta tilasta ei vielä 1930- luvun puolivälissäkään kyetty saavuttamaan.

Molempien maiden kauppatilastojen laatimisperusteista on kerrottu jo johdantoluvussa, mutta ymmärtääksemme, miksi alkuperäispakkoa pidettiin välttämättömänä lienee kuitenkin syytä sivuta vuonna 1936 esitetyn ehdotuksen tueksi Suomessa esitettyjä tilastollisia perusteita. Kummankin maan laskiessa vientinsä *fob*- hintaisena ja tuontinsa *cif*- hinnoin vääristivät suomalaisen paperin hintaansa nähden suhteellisesti suuremmat rahtimenot (kuin rahtikustannukset Unkarin Suomeen lähettämistä tavaroista) tilastolukuja. Näin Unkarin tuonti Suomesta muodostui Unkarin tilaston mukaan suuremmaksi kuin Suomen vienti Unkariin SVT:n kokoamien tilastotietojen pohjalta. Vastaava eroavaisuus tilastoissa oli myös Unkarin Suomeen myymien tavaroiden kohdalla - seikka, jonka Talas miltei kokonaan sivuutti.²⁴¹

Vaikka Unkarin hallitus ei täysin vakuuttunutkaan Talaksen esittämistä perusteluista, - kummatkin luottivat yleensä mustasukkaisesti omien tilastojensa oikeellisuuteen - maa ilmoitti jo helmikuussa 1936 alkuperäistodistusten käyttöönoton olevan välttämätöntä tilastoerimielisyyksien eliminoinniseksi. Unkari pelkäsi kuitenkin alkuperäistodistuksiin yleensä vaadittavien, suomalaisviranomaisten myöntämien tuontiviisumien aiheuttavan kohtuuttomia menoja maan viejille, mutta tästäkin ongelmasta selviydettiin Talaksen ilmoitettua Suomen voivan hyväksyä unkarilaisviranomaisten, ilman Suomen lähetystön vahvistusta antamat alkuperäistodistukset.²⁴² Mitään käytännöllisiä tai periaatteellisia esteitä todistusten käyttöönotolle ei siis kummassakaan maassa ollut.

Jos alkuperäistodistusten käyttöönotto oli alkutalvesta 1936 ainoastaan suotavaa, katsottiin

²⁴¹ UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 105 Suomen UM:lle 23.1.1936, UM:n jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 24 390 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 3.2.1936.

²⁴² UM 58 B1, Unkarin UM:n nootti nro. 50.717/4 Suomen Budapestin lähettiläs Onni Talakselle 19.2.1936, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 237 Suomen UM:lle 21.2.1936, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 105 Suomen UM:lle 23.1.1936, UM:n jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 24 390 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 3.2.1936,

menettelyn saman vuoden syksyllä muodostavan suorastaan ennakkoehdon tehtyyn täydennys sopimukseen kirjatun tasapainoperiaatteeseen toteutumisen kannalta. Molemmat maat halusivat todistuksista instrumentin, jonka avulla kauppavaihdon kehitystä - nykyistä ja tulevaa - kyettäisiin tehokkaasti kontrolloimaan.²⁴³ Maiden tulliviranomaisten kokoamien virallisten tuontilukujen (*fob*) ohella juuri alkuperäistodistukset olivat väline, joiden perusteella Suomen Budapestin lähetystö yhdessä unkarilaisten viranomaiset kanssa suorittivat puolivuositain tavaravaihdon vertailun kauppavaihdon todellisen tilan paljastamiseksi.

Suomen oli helppo myöntyä alkuperäistodistusten käyttöönottoon, koska mitään periaatteellista estettä käytännölle ei ollut ja koska menettely oli jopa edullinen Suomen kannalta. Koska transitomaiden tulliviranomaisten antamat todistukset eivät kelvanneet -ainoastaan suomalaisten ja unkarilaisten viranomaisien antamat alkuperäistodistukset otettiin tavaravaihdon vertailussa huomioon - ja koska noin 15% unkarilaisista tavaroista saapui Suomeen transitona, oli etu sangen huomattava. Vaikka myös suomalaisiakin tavaroita saattoi kulkeutua Unkariin välittäjämaiden kautta sangen runsaastikin - SVT ei tätä kerro - ei tästä ollut maallemme haittaa. Unkarin asia oli todistaa tämä alkuperäpapereiden avulla.²⁴⁴

Täydennys sopimuksen ja lisäpöytäkirjan määräyksiä täydennettiin edelleen maiden välisellä noottienvaihdolla, joista tärkein koski unkarilaisten viinien suosituimmuuskohtelua Suomessa. Oy Alkoholiliike Ab:n ilmoitukseen viitaten lähettiläs Talas vakuutti neuvottelukumppanilleen paroni Gabriel Aporille suomalaismonopolin ostaneen - ja vastaisuudessakin ostavan - ainoastaan unkarilaisia Tokay- viinejä.²⁴⁵ Viinintuottajiensa edusta huolestuneelle Unkarille annetulla vakuutuksella oli nyt entistäkin suurempaa kantavuutta, sillä kieltolaki Suomessa oli kumoutunut jo huhtikuussa 1932 ja Suomen Ranskan kanssa 20.2.1933 solmima lisä sopimus oli kumonnut Suomen-Ranskan 13.7.1921 kauppasopimuksen 6. artiklan määräykset. Mitkään kauppapoliittiset esteet eivät siis enää estäneet unkarilaisia viinintuottajia nauttimasta Suomessa vuoden 1925 peruskauppasopimuksessa määriteltyä

²⁴³Lisäpöytäkirjaan liittyneelle noottienvaihdolla maat sopivat, että -pöytäkirjan ensimmäisestä artiklasta poiketen- alkuperäistodistus pakko maiden välillä astui voimaan 1.12.1936 alkaen. Mainitusta päivämäärästä lähtien Suomen Tullihallitus veloitettiin kokoamaan kaikki Unkarista Suomeen tuotujen tavaroiden alkuperäistodistukset ja toimittamaan ne UM:lle kolmen kuukauden välein. Sama velvoite koski luonnollisesti myös Unkarin tulliviranomaisia. UM 58 B1, Gabriel Aporin nootti lähettiläs Talakselle 31.10.1936, UM:n osastopäällikkö K.R.Savolahden ja jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 35 873 Suomen Tullihallitukselle 16.11.1936.

²⁴⁴UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Tauno Jalannin kirje nro. 2 449 K.R. Savolahdelle 16.10.1936.

²⁴⁵UM 58 B1, UM:n sähke nro. 32 Suomen Budapestin lähetystölle 8.10.1936.

suosituimmuutta.²⁴⁶

Vuonna 1936 tehtyjä täydennys sopimusta ja lisäpöytäkirjaa voidaan pitää eräänlaisina avainsopimuksina, joiden toivottiin helpottavan Suomen vientikaupan esteeksi Unkarissa kasaantuneita ongelmia. Useimpien Suomen 1930- luvulla tekemien kaupallisten täydennys sopimusten ja välipuheiden tavoin järjestelyä pidettiin vain väliaikaisena ja sama kauppapoliittinen varovaisuus leimasi myös Unkarin viranomaisten toimia. Joustavan kauppapoliittisen pelivaran säilyttämiseksi molemmat maat halusivat rajoittaa 15.11. 1936 voimaan astuneiden sopimusten keston vain yksivuotiseksi, joskin järjestelyjä voitiin jatkaa äänettömällä sopimuksella, ellei niitä irtisanottu säädetyn irtisanomisajan kuluessa.²⁴⁷

Käytännössä vuoden 1936 täydennys sopimuksen määräyksiä ehdittiin noudattaa runsaan vuoden ajan huolimatta siitä, että jo alusta alkaen sopimuksen säädökset toteutuivat Suomen kannalta epätydyttävästi. Vuonna 1937 Unkarin tuonti Suomeen oli SVT:n mukaan liki kahdeksankertainen Suomen Unkariin suuntautuneeseen vientiin verrattuna ja maamme ulkoministeriö joutuikin kyseisen vuoden lopulla toteamaan pettymyksensä vuoden 1936 täydennys sopimukseen asetettujen toiveiden romahdettua. Suomi halusi kuitenkin vielä loppuvuonna 1937 jäädä odottamaan Unkarilta toimia suomalaisen viennin lisäämiseksi, eikä vielä tällöin halunnut irtisanoa sopimusta sopimuksen sisältämien yleisten irtisanomisehtojen puitteissa. Kun täydennys sopimuksen kolmannessa artiklassa mainitut neuvottelut kauppavaihdon tasapainosta eivät sitten vuoden 1938 alussa johtaneet Suomen kannalta toivottuun tulokseen, irtisanoi Suomi sopimuksen ²⁴⁸ ryhtyen valmistaviin toimiin

²⁴⁶UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirje nro. 2 420 paroni Gabriel Aporille 31.10.1936, Gabriel Aporin nootti Suomen Budapestin lähettiläs Onni Talakselle 31.10.1936, UM:n jaostopäällikkö Tauno Jalannin kirje nro. 36 025 Oy Alkoholiliike Ab:lle 16.11.1936.

²⁴⁷UM 58 B1, Ulkoministeri Antti Hackzellin kirjelmä nro. 2 757 Suomen Budapestin lähetystölle 13.3.1936, Suomen ehdotus kaupallisista järjestelyistä Suomen ja Unkarin välille, Unkarin UM:n verbaalinootti nro. 55 411/4 Suomen Budapestin lähetystölle 14.9.1936, Unkarin ehdotus uudeksi kauppasopimukseksi.

²⁴⁸Täydennys sopimuksen yleinen irtisanomisaika oli 3 kuukautta, kuitenkin niin, että Unkari, mikäli Suomessa joihinkin tavaroihin kohdistettu erikoissäännöstely erityisesti loukkaisi unkarilaisten tavaroiden tuontia, eikä neuvottelut, joihin asian korjaamiseksi oli ryhdytty, johtaneet tyydyttäviin tuloksiin, oli oikeutettu irtisanoamaan sopimuksen kuukauden irtisanomisajalla. Sama oikeus oli tavaravaihdossa passiiviseksi jääneellä maalla, jollei tavaravaihdon tasapainon palauttamista koskeneet neuvottelut olleet johtaneet sopimukseen 6 viikon kuluessa. Ellei sopimusta sanottu irti kolme kuukautta ennen sopimusajan päättymistä, jatkui se hiljaisena sopimuksena irtisanomisajan ollessa 3 kuukautta. Myös lisäpöytäkirja oli yksivuotinen astuen voimaan väliaikaisesti 15.11.1936. Jos lisäpöytäkirjaa ei sanottu irti kolme kuukautta etukäteen, jatkui sen voimassaolo puolivuositain hiljaisella sopimuksella irtisanomisaajan ollessa kolme kuukautta., UM 58B1, Unkarin väliseen kauppa- ja merenkulkusopimukseen 29.5.1925 tehty täydennys sopimus 31.10.1936. Suomen Asetuskokoeleman Sopimussarja 1936, Asetus nro. 53 Suomen-UNkarin kauppa- ja merenkulkusopimukseen tehdyn lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta. Lisäpöytäkirja Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkulkusopimukseen

uuden täydennys sopimuksen aikaansaamiseksi.

6. TASAPAINOPERIAATE NEUVOTTELUTAKTISENA VÄLINEENÄ

6.1. Toteutumaton tasapaino

Ensimmäinen vuoden 1936 täydennys sopimuksen edellyttämä tavaravaihdon vertailu suoritettiin kesäkuussa 1937. Molemmat neuvottelijat - lähettiäs Talas ja valtiosihteeri Ferenczy - totesivat Suomen passiivisuuden Unkariin nähden, mutta Unkarin viranomaiset olivat hyvin haluttomia kompensoimaan maan eduksi syntynyttä kauppaylijäämää vuoden 1936 sopimuksen edellyttämällä tavalla. Suomea syksyllä 1936 kohdanneen katovuoden seurauksena maamme joutui keväällä 1937 ostamaan huomattavissa määrin unkarilaista ruista, jonka tuonnin tilapäiseen luonteeseen vedoten Ferenczy kieltäytyi kompensaa-tiovaatimuksista. Rukiin tuonti oli unkarilaisten mukaan ollut mahdollista vain maan hallituksen tukitoimien ansiosta ja tammikuussa 1938 maa jopa vaati Suomea 'oikeudenmukai-suuden nimissä' jättämään rukiintuonti huomiotta tuolloin käytävissä tasapainovertailuis-sa.²⁴⁹

Koska kauppavaihto oli kuitenkin Unkarille huomattavan ylijäämäinen, ei maa voinut ummistaa täysin korviaan Suomen esittämiltä uusilta kiintiövaatimuksilta. Pitäen uusien vientietujen saavuttamista 'enemmän kuin todennäköisenä' maamme ulkoministeriö pyysi keskeisimmiltä vientiyrityksiltä näiden toivomuksia noudatettavan kauppapolitiikan suunnasta ja tavarakiintiöiden laajentamisesta.²⁵⁰ Laajimmat tavoitteet oli suurvientä edusta-neella Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolla, jonka ensisijaisena - alunperinkin hyvin epärealistisena toivomuksena - oli kiintiörajoitusten täydellinen poistaminen,²⁵¹ mutta joka sai muun vientiteollisuuden tavoin tyytyä esittämään kiintiömäärien korottamista taulukossa 7 esitettyjen toiveiden mukaisesti.

Tinkimättömästi vuoden 1936 kauppasopimuksen määräyksistä kiinnipitäen Talas onnistui monien neuvottelujen jälkeen saamaan lisäkiintiön 500 tonnille syväpainopaperia, 150

31.10.1936.

²⁴⁹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 209 UM:lle 23.6.1937, Unkarin kuninkaallisen Helsingin lähetystön verbaalinootti nro. 1 724/1937 Suomen UM:lle 7.1.1938.

²⁵⁰UM 58 B2, UM:n kirje nro 29 643 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 1.7.1937.

²⁵¹UM 58 B2, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistio UM:lle 12.7.1937.

tonnille sanomalehtipaperia sekä 1 000 parille kumijalkineita.²⁵² Vaikka Unkarin myöntämät tavarakiintiöt olivat maamme teollisuuden esittämiin toivomuksiin nähden sangen epätydyttävät, osoitti Suomen ulkoasiainhallinto kesän 1937 vertailuneuvotteluissa pidättyvää maltillisuutta. Äärimmäisiin painostuskeinoihin Unkaria kohtaan, joka osoitti välinpitämättömyytensä vuonna 1936 solmittua sopimusta kohtaan, ei ryhdytty. Unkarilaisten toivomuksesta kauppavaihdon lopullinen vertailu lykättiin syyskuuhun ja Suomi jäi odottamaan kauppavaihdon kehityksen kääntymistä kesäkuukausina maamme kannalta suotuisammaksi.²⁵³

Taulukko 7. Kauppavaihdon vertailuissa kesäkuun 1937 ja tammikuun 1938 välisenä aikana teollisuuden esittämät kiintiötoivomukset

TAVARANIMIKE	KIINTIÖTOIVE (tn, ellei muuta ilmoiteta)		KIINTIÖ
	VII ja IX -X1937	I 1938	
Selluloosa	3 000*	5 000	3 000
Sanomalehtipaperi rullissa	6 000 - 7 000	7 000	-
Kiillotettu puuvapaa rotogravyyr-paperi	5 00 - 1 000	500 -	-
Sementtisäkkien val. käytetty voimapaperi	300	300	-
Puuvapaa silkkipaperi	40	40	-
Pergamenttipaperi	70		-
Hiilipaperin valm. käytetty paperi	60		-
Sukset	1 000 paria		-
Juoksukengät	0,2		-
Nyrkkeilykäsineet	0,2		-
Verkkopallomailat	0,25		-
Painovärit ja sanomalehtivärit	100 000 mk		-
Nitroselluloosavärit ja lakat	100 000 mk		-

Lähteet: UM 58 B2, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistio UM:lle 12.7.1937, Suomen Gummitehdas Oyn pro-memoria UM:lle 27.7.1937, UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 28.1.1938., UM:n Tauno Jalannin kirje nro. 10 739 Suomen Budapestin lähetystölle 23.9.1937.

Kun kauppavaihdon vertailuun syyskuussa 1937 uudelleen ryhdyttiin, osoitti vertailuneuvottelujen yhteydessä 4.10.1937 laadittu tavaravaihtopöytäkirja Unkarin tuontilyijäämän kohonneen ensimmäisellä puolivuotiskaudella 1.11.1936-30.4.1937 yli 15,8 miljoonaan markkaan. Maiden tulliviranomaisten tullitilastoihin perustunut vertailu osoitti Suomen Unkariin viemien tavaroiden arvoksi vain 8,7 miljoonaa markkaa unkarilaisten tuotteiden tuontiarvon kohotessa vastaavana aikana liki kolminkertaiseksi eli noin 24,6 miljoonaan

²⁵²UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 209 UM:lle 23.6.1937.

²⁵³UM 58 B1, Lykkäyspöytäkirja, allekirjoittaneet Alfred de Nickl ja Onni Talas, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro 1 209 UM:lle 23.6.1937.

markkaan.²⁵⁴ Suomen tappioksi jääneen kauppaliikkeen kohottua näin moninkertaisesti vuoden 1936 täydennys sopimuksessa määrättyä 20% suuremmaksi, oli maamme viranomaisilla 12.10.1937 täysi syy vaatia Unkarilta toimia kauppavaihdon tasoittamiseksi tehtyjen sopimuksellisten periaatteiden mukaiseksi.²⁵⁵

Aikaisempien neuvottelujen tavoin Suomi uudisti vaatimuksensa kiintiömäärien laajentamiseksi. Ulkoministeri Väinö Voionmaa evästi Budapestin lähetystä vertailuneuvotteluissa lähettämällä sille taulukkoon 7 kootut, vientiteollisuuden esittämät kiintiötoivomukset. Kuten ennenkin, metsäteollisuuden viennin voimistaminen oli ensisijaisena tavoitteena, mutta tuontikiintiöitä vaadittiin nyt myös täysin uusille tuoteryhmille, joista huomattavimpana oli D. Winter & Co:n painoväreille vaatima kiinteä kiintiö. Vaikka ulkoministeriö ei pitänyt kiinteä kiintiötoivomuksen esittämiä vaatimuksia kovin tärkeinä, haluttiin vientivalikoimaa laajentaa ja varmistaa ainakin näytelähetysten esteetön pääsy Unkariin.²⁵⁶ Kiintiöiden keskeistä merkitystä vertailuneuvotteluissa osoittaa se, että maamme teollisuus ei juurikaan valittanut muista viennistä Unkariin vaikeuttaneista esteistä. Vain urheiluvälineiteollisuus esitti toivomuksensa tullialennuksista.

Yleisellä tasolla Unkarille haluttiin asettaa selvät ehdot vuoden 1936 täydennys sopimuksen määräysten täyttämiseksi ja maamme asetti eteläisen heimokansamme selkeän valintatilanteen eteen. Mikäli Unkari suostuisi Suomen vaatimukseen kiintiömäärien laajentamiseksi, oli Suomi vielä valmis pidättäytymään vaatimasta Unkarin eduksi syntyneen aktiivisuuden tasoittamista. Jos Unkari sitä vastoin edelleenkin vaikeuttaisi suomalaistuotteiden maahan tuontia, oli Suomi ulkoministeri Voionmaan sanoin 'pakotettu' harkitsemaan unkarilaistavarojen, lähinnä viljatuotteiden tuonnin rajoittamista.²⁵⁷

Muodostunut 'joko-tai'- tilanne lienee vaikuttanut siihen, että Unkari suostui myöntämään Suomelle eräitä - maamme teollisuuden esittämiin toivomuksiin nähden vähäisiä - lisäkiintiöi-

²⁵⁴Unkariin tuotujen suomalaistavaroiden arvo oli noin 650 000 pengöä unkarilaisten tuotteiden tuonnin Suomeen kohotessa 1 827 000 pengöön. Ylijäämä oli täten 1 177 000 pengöä. Vertailu perustui Unkarin Kansallispankin viralliseen kurssiin (100 markkaa = 7,44 pengöä tai 1 pengö = 13,44 markkaa). UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 752 UM:lle 8.10.1937, Budapestissa 4.10.1937 tehty tavaravaihtopöytäkirja.

²⁵⁵UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön verbaalinootti nro. 1 761 Unkarin UM:lle 12.10.1937, Ks. myös. Täydennys sopimus Suomen ja Unkarin väliseen kauppaa- ja merenkulkusopimukseen 31.10.1936, 3. artikla 5. pykälä.

²⁵⁶UM 58 B1, Tauno Jalannin kirje nro. 10 739 Suomen Budapestin lähetystölle 23.9.1937.

²⁵⁷UM 58 B1, Suomen vt. ulkoministeri Väinö Voionmaan ja Tauno Jalannin kirjelmä nro. 10 585 Suomen Budapestin lähetystölle 16.9.1937.

tä. Talas onnistui saamaan 60 tonnin lisäkiintiön Insuliitti- eristyslevyille sekä alustavan lupauksen saada viedä Unkariin jo myydyt 500 tonnia sanomalehtipaperia. Kumijalkineille hän olisi saanut jopa 4 000 parin lisäkiintiön, mutta koska unkarilaisen asiamiehen mukaan suomalainen tehdas ei voinut toimittaa edes sille aiemmin myönnettyä kiintiömäärääkään, kiintiövaatimuksesta luovuttiin.²⁵⁸

Vaikka Suomen kauppavaihdon tasoittamiseen ja viennin lisäämiseen tähänneet toimet jäivätkin puolitiehen, suhtautui Suomi vielä lokakuussa 1937 melko maltillisesti kauppavaihdon kehitykseen. Vaikka mahdollisuutta unkarilaisen viljantuonnin supistamiseksi olikin jo esitetty, ei aktiivista halukkuutta Unkarin tuonnin rajoittamiseksi vielä ollut. Tähän on löydettävissä myös varsin luonnollinen syy. Kauppavaihdon tasapaino olisi voitu tuki saavuttaa unkarilaista tuontia rajoittamalla, mutta mitään käytännöllistä hyötyä tällä toimenpiteellä ei välttämättä olisi saavutettu. Tasapainoperiaate ei ollut mikään itseisarvo, vaan tähän periaatteen vedoten maamme pyrki saavuttamaan Unkarissa uusia vientietuja. Aktiivinen hyökkäys unkarilaista tuontia vastaan olisi päinvastoin saattanut rohkaista Unkaria vastatoimiin ja vaarantaa Suomen vientiteollisuuden jo aiemmin Unkarissa saavuttamat markkinat. Vuoden 1937 kesäkuun tavoin Suomi jäi odottamaan Unkarilta toimia suomalaisen viennin lisäämiseksi ja vasta seuraavan - alkuvuonna 1938 pidetyn - puolivuotisvertailun yhteydessä Suomi esitti Unkarille uudet, entistä jyrkemmät vaatimuksensa uusien vientietujen saavuttamiseksi.

Toinen, 1.5.1937-31.10.1937 välistä aikaa koskenut, kauppavaihdon vertailu ei muuttanut Suomen kannalta yhä alijäämäisemmäksi muodostunutta kauppavaihdon kehityskuvaa. Unkarin aktiivisuus kohosi vuoden 1937 toisella vuosipuoliskolla lähes 44 miljoonaan markkaan ja maan eduksi syntynyt aktiivisaldo kasvoi lähes 60 miljoonaan markkaan. Unkarin tuontiylijäämän edelleen kasvaessa Suomen Budapestin lähetystö uudisti 21.2.1938 lähettämässään nootissa jo lokakuussa 1937 esittämänsä vaatimuksen neuvotteluista syntyneen kauppaylijäämän poistamiseksi.²⁵⁹ Neuvotteluihin oli nyt entistäkin parempi syy, sillä tullitilastojen vertailu osoitti Unkarin tuonnin Suomeen yli kaksinkertaistuneen vuoden 1937 toisella vuosipuoliskolla 24,5 miljoonasta markasta noin 52,5 miljoonaan markkaan.²⁶⁰ SVT:n mukaan Unkarin tuonnin arvo oli kalenterivuonna 1937 lähes kahdeksankertainen Suomen vastaa-

²⁵⁸UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 752 UM:lle 8.10.1937.

²⁵⁹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen verbaalinootti nro. 460 Unkarin UM:lle 21.2.1938.

²⁶⁰Markkapohjainen alijäämä on muodostettu vuoden 1937 vaihtokurssin mukaan. Kiintiökauden ensimmäisellä vuosipuoliskolla alijäämä oli 1,8 ja jälkimmäisellä puoliskolla 3,8 miljoonaan pengöä.

vaan vientiin verrattuna.²⁶¹

Viimeistään keväällä 1938 Suomen ulkoministeriö joutui toteamaan vuoden 1936 täydennys­sopimukseen asetettujen toiveiden romahtaneen. Täydennys­sopimuksessa mainittu vaihtosuhte 1:1 osoittautui, kuten ministeriössä oli jo ennakoitukin, täysin teoreettiseksi, eikä periaatteen avulla kyetty tehokkaasti painostamaan Unkaria myöntämään Suomelle uusia tuontikiintiöitä. Vaikka Unkari myönsi tammikuussa 1938 eräänlaisen 'hyväntahdon osoituksena' suomalaispaperille 4 000 tonninn tuontiluvan luvaten myöntää jatkuvasti vapaasti tuontilupia²⁶², eivät maan antamat löyhät lupaukset paremmasta enää tyydyttäneet maamme kauppapolitiikan päättäjiä ja teollisuuden edustajia. Puunjalostusteollisuus toivoi jo kertaalleen korotetun sanomalehtipaperikiintiön korottamista 5 000 tonniin saakka ja myös muiden puujalosteiden tuontikiintiöitä vaadittiin korotettaviksi Unkarin valuuttapolitiikan sallimissa puitteissa. Valuuttapoliittisesti tasa-arvoisen kohtelun saavuttamista kilpailijamaihin nähden - vaikka pakolliseen clearingiin perustuvan maksusopimuksen muodossa - pidettiin edellytyksenä sanomalehtipaperille, selluloosalla ja rotogravyrpaperille pyydyttävien suurempien kiintiöiden hyödyntämiseksi²⁶³

6.2. Vehnäjauhokiintiö kiistakapulana

Vuoden 1938 alkuun saakka Suomi pyrki kauppavaihdon tasapainoon vedoten laajentamaan vientikauppaansa ryhtymättä aktiivisiin vastatoimiin Unkarista suuntautuneen tuonnin rajoittamiseksi. Talvella 1938 maamme ulkoministeriö kuitenkin kääntyi varovaiselta odottelukannalta avoimeen hyökkäykseen unkarilaisten tuontituotteiden tulvan hillitsemiseksi. Unkarin eduksi syntyneen yli 50 miljoonan markan kauppaylijäämän vuoksi kauppavaihdon tasa-painoa ei uskottu enää teoriassakaan saavutettavan vientiä lisäämällä - varsinkaan, kun Unkari oli hyvin haluton myöntämään suomalaistuotteille vähäisimpiäkään lisäkiintiöitä.

Unkarin eduksi syntyneen ylijäämän tasoittamiseksi lähettiläs Talas kehotti helmikuussa

²⁶¹SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1937.

²⁶²Unkarin kuninkaallisen Helsingin lähetystön verbaalinootti nro. 1 724/1937 Suomen UM:lle 7.1.1938.

²⁶³UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Kesksuliiton kirje UM:lle 28.1.1938.

1938 Unkarin hallitusta luopumaan 3 267 vehnäjauhotonnin preferenssitullista,²⁶⁴ jonka maa oli saavuttanut suosituimmuuslausekkeen kautta Suomen ja Iso-Britannian vuonna 1937 tekemän kauppasopimuksen pohjalta. Tullisuosituuksien peruuttaminen koettiin Suomessa vain defektiivisenä toimenä Unkarin taholta tapahtuneita loukkauksia vastaan. Vaatimusta pidettiin oikeutettuna vastatoimenpiteenä, koska Suomen ei enää katsottu nauttineen vuoden 1925 peruskauppasopimuksessa mainittua suosituimmuutta maan alettua soveltaa lisämaksu- ja kiintiöjärjestelmäänsä.²⁶⁵ Suomen yleisiin kauppapoliittisiin periaatteisiin nähden melko vieras päätös tuonnin rajoittamiseksi oli täysin sopusoinnussa 31.10.1936 tehdyn täydennyssovimuksen kanssa, mutta tuontirajoitteiden ankaruus ja niiden kohdistaminen Unkarin tärkeimpään vientielinkeinon aiheutti maiden välillä pitkäaikaisen neuvotteluprosessin. Samalla syntynyt kiista rakensi sillan elokuun 1938 kauppaneuvotteluille, joiden kuluessa Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon periaatteista sovittiin jälleen uudelleen.

Suomen pyrkimys rajoittaa Unkarin tuontikauppaa poistamalla vehnäjauhojen preferenssitulli kytkeytyi kiinteästi maamme laajempiin kauppapoliittisiin tavoitteisiin. Vaikka Suomen Unkarin kanssa käymä kauppavaihto kehittyi 1930-luvulla maamme kannalta yhä alijäämäisemmäksi ja aktiiviset toimet vuoden 1936 täydennyssovimuksessa mainitun kauppavaihdon tasapainon saavuttamiseksi olivat täysin perusteltuja, ei maiden kahdenkeskisen kaupan kehitys yksin sanellut Suomen ulkopoliittisen johdon keväällä 1938 tekemiä kauppapoliittisia ratkaisuja. Unkarin kanssa saavutettava tasapaino ei ollut Suomelle mikään itseisarvo, vaan päätöksentekoprosessissa ulkoasiainhallinnon täytyi ottaa huomioon myös muille kauppakumppaneille annetut kaupalliset sitoumukset. Jotta Suomen Unkariin kohdistamat rajoitustoimenpiteet kyettäisiin asettamaan laajempiin yhteyksiinsä, onkin tarpeen tarkastella, kuinka Unkarin ja Iso-Britannian jauhontuottajien edut leikkasivat maassamme 1930-luvulla toisiaan.

Vuonna 1933 tehdyn suomalais-englantilaisen kauppasopimuksen nojalla Suomen Tukku-kauppiain Liitto lupautui antamaan etusijan englantilaisille vehnäjauhoille. Annetun sitoumuksen mukaisesti kukin suomalainen siirtomaatavara- ja tukkuliike veloitettiin täyttämään

²⁶⁴Differentiaali- I. eritullit, joista tyypillisimpiä olivat suosinta I. preferenssitullit, kuuluivat keskiesenä osan 1930-luvun kansainväliseen tullipolitiikkaan. Tullin alennuksia ja korotuksia hyväksikäyttäen eritulleilla oli mahdollisuus asettaa jokin maa kilpailijamaataan edullisempaan asemaan. Alhaisempia tulleja haluttiin tavallisemmin soveltaa maihin, joihin haluttiin luoda kiinteä yhdysside. Suontausta 1946, s. 38, Kovero 1937, s. 390-391.

²⁶⁵UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen verbaaliootti nro. 460 Unkarin ulkoasiainministeriölle 21.2.1938.

ulkomaisten vehnäjauhojen tarve tuonnilla Iso-Britanniasta tai tämän siirtomaista²⁶⁶, mikä kavensi unkarilaisten vehnäjauhojen tuontimahdollisuuksia. Koska kotimaisten vehnäjauhojen jauhatus lisääntyi kasvaneen viljaomavaraisuuden myötä ja englantilaiset myllytkin lipesivät ennaltasovitusta hintapolitiikasta, oli Iso-Britannialle annettu lupaus kuitenkin vaikea täyttää. Useiden muiden maiden joukossa Unkarikin kykeni vuonna 1934 tuomaan maamme vajaan 1 250 tonnia vehnäjauhoja, mikä vastasi noin 4,8% Suomeen kyseisenä vuonna tuodusta 26 000 tonnin vehnäjauhomäärästä.²⁶⁷ Tuonti Unkarista ei siis vielä kovinkaan merkittävässä määrin uhannut Iso-Britannian myllyteollisuuden Suomessa tavoittelemia kaupallisia etuja, joskin tämä vähäinenkin tuonti jo loukkasi annetun sitoumuksen kirjainta.

Suomalaisten esityksestä vuoden 1933 sopimus korvattiin 11.4.1937 uudella, kiinteän tullikiintiön puitteissa käytävään vapaaseen kilpailuun perustuvalla sopimuksella. 10.5.1937 voimaan astuneen sopimuksen mukaisesti jauhojen tuonti kustakin maasta kiintiöitiin ja kiintiömäärälle myönnettiin yleistä sopimustullia alhaisempi tulli, joka sai olla enintään 60 penniä korkeampi kuin kiintiöihin sovellettu vehnätulli vuosina 1935-1936. Iso-Britannialle myönnettiin 19 850 tonnin kiintiöosuus ja muille maille määrätty kiintiömäärä jaettiin tuojamaiden kesken suhteessa, joka vastasi näistä maista vuosina 1935-1936 tapahtuneen tuonnin keskiarvoa. Edelleen sovittiin, että kiintiöiden lisäksi mahdollisesti tuotavan vehnän tulli sai olla enintään markan kilolta vehnän tullia korkeampi.²⁶⁸ Unkarille sopimuksen nojalla myönnetty 3 267 tonnin vehnäjauhojen tullikiintiö oli toiseksi suurin heti Iso-Britannian jälkeen.²⁶⁹

Unkari, joka koko 1930-luvun ajan oli määrätietoisesti tavoitellut etuja vaikeuksien keskellä kamppailleen maataloutensa tukemiseksi naapurimaidensa kanssa muodostettavan vientikartellin ja läntisiltä vientimailta saatavien preferenssitullien muodossa²⁷⁰ käytti

²⁶⁶Suomi sitoutui sopimukseen, koska vaihtoehtona hämötti valtion tuontimonopoli, jota tukkukaupparyhmä suuresti vieroksui. Ks. Kertomus Suomen Tukkukauppiain Liiton toiminnasta 1933, s. 11.

²⁶⁷ Kertomus Suomen Tukkukauppiain Liiton toiminnasta 1934, s. 16.

²⁶⁸ Kauppalehti nro. 87 19.4.1937.

²⁶⁹ Kauppalehti nro. 106 13.5.1937. Kirjaa kiintiöistä pitäneen tullihallituksen tariffiosaston mukaan muille maille myönnetyt kiintiöt olivat seuraavat: Iso-Britannia 19 850 tonnia, Kanada 2 320 tn. ja USA 1 202 tn., Kauppalehti nro. 162 20.7.1937. Suomen Asetuskokoelma 1937, asetus nro 185, Suomen Asetuskokoelman sopimussarja 1937, nro. 14, Suomen tullitariffi 1938.

²⁷⁰ Unkarin pyrkimyksistä, ks. mm. Kauppalehti nro. 131 11.6.1931 ja nro. 267 18.11.1930. 15.11.1931 voimaanastunut etuisuustullisopimus Saksan ja Unkarin kesken raukesi, koska Saksan kanssa suosituimmussopimuksen tehneet Tšekkoslovakia, Turkki ja Argentiina kieltäytyivät antamasta suostumustaan sopimukselle. Kauppalehti nro. 265 16.11.1931.

välittömästi hyväkseen sille Suomessa avautuneen markkinatilaisuuden. Ensimmäisenä, samalla viimeiseksi jääneenä, 10.5.1938 päättyneenä kiintiövuonna maa täytti saamansa kiintiömäärän jo heinäkuuhun 1937 mennessä,²⁷¹ kun monet sen kilpailijamaat - näiden joukossa Iso-Britannia olivat käyttäneet kiintiöstään vasta murto-osan.

Kiintiövuonna 1937-1938 lähes 14% kaikista maahamme kiintiösopimuksen nojalla tuoduisista vehnäjauhoista oli unkarilaista alkuperää, joten näiden suhteellinen tuontiosuus kohosi siten hieman sopimuksessa Unkarille myönnettyä tuontiosuutta suuremmaksi. Unkarin saavuttama suhteellisen edullinen asema johtui siitä, ettei vuoden 1937 kiintiösopimuksessa mainittua kokonaistuontimäärää saavutettu. Eräiden maiden jätettyä kiintiönsä kokonaan käyttämättä kiintiövehnäjauhojen tuonti Suomeen rajoittui vain 23 463,4 tonniin sovittuun 30 000 tonnin sijasta.²⁷²

Jos unkarilaisten vehnäjauhontuottajien Suomessa vuonna 1937 saavuttamaa markkina-asemaa voidaan pitää näiden kannalta vähintäänkin tyydyttävänä, ei Iso-Britannian asema ollut aivan näin valoisa. Kiintiövuonna 10.5.1937-10.5.1938 Iso-Britannia kykeni myymään Suomeen vain 17 300 tonnia vehnäjauhoja, runsaat 2 500 tonnia sille myönnettyä tullikiintiötä vähemmän. Vastavuoroisuusperiaatetta ohjeenaan pitäneet kaupalliset piirit seurasivat 1930-luvulla yleisesti huolestuneena Iso-Britannian supistuvaa asemaa Suomen tuontikaupassa ja myös maamme ulkoministeriö piti Britannian ulkopuolelta tapahtunutta vehnäjauhojen kasvavaa tuontia huolestuttavana kehityspiirteenä. Vaikka Unkari ei kovinkaan ratkaisevasti kyennyt horjuttamaan Iso-Britannian vehnäntuottajien Suomessa tavoittelemia etuja, nostatti kiintiövehnäjauhojen tuonti maamme tärkeimmän kauppakumppanin ulkopuolelta laajaa vastustusta: sekä myllynomistajat että 1930-luvun kuluessa voimakkaasti kotimaista tuotantoa laajentaneet vehnänviljelijät vastustivat vehnäntuonnin laajentamista.²⁷³

Vaikeus täyttää Iso-Britannialle tullikiintiön muodossa annettuja kaupallisia sitoumuksia antoi

²⁷¹Suomen Tullihallituksen tariffiosaston mukaan Unkari toi 10.5.1937 jälkeen Suomeen vehnäjauhoja toukokuussa 981,8, kesäkuussa 1 076,9 ja heinäkuussa 1 271,3 tonnia. Kiintiökirjanpitoa pidettäessä noudatettavan järjestelmän vuoksi eroavat tuontiluvut tuontitilaston vastaavista luvuista sen vuoksi, että ko. kiintiölukuihin sisältyy myös kaikki yksityiseen varastoon pannut vehnäjauhot, jotka esiintyvät tuontitilastossa vasta sitten, kun ne otetaan yksityisestä varastosta ja sen vuoksi, että makaroniteollisuuden raaka-aineeksi vakausmenetelmää käyttäen tuodut vehnäjauhot eivät sisälly kiintiöön. Kiintiövuosi päättyi 10.5.1938. Kauppalehti nro. 105 10.5.1938, Kauppalehti nro. 182 12.8.1937

²⁷²Kauppalehti nro. 109 14.5.1938.

²⁷³Um 58 B1. UM:n pro-memoria Suomen ja Unkarin kauppasuhteista 19.4.1938.

Suomen ulkoministeriölle ainakin muodollisen syyn peruuttaa Unkarille myönnetty tullikiintiö. Päätös ei ollut - toisin kuin ulkoministeriön asiasta laatimassa muistiossa mainitaan - välttämättömyyden sanelema ratkaisu, mutta englantilaisten vehnäjauhojen tuojien ulkoministeriössä esittämä tyytymättömyys kiintiösopimuksen tuloksiin²⁷⁴ vaikutti varmastikin Suomen ulkoasiainhallinnon Unkarin osalta tekemiin kauppapoliittisiin päätöksiin. Ulkoministeriö halusi päästä pikaisesti maamme suurinta kauppakumppania²⁷⁵ tyydyttävään ratkaisuun rajoittamalla unkarilaisten jauhojen tuontia. Samalla tavoite palveli Suomen pyrkimystä päästä tasapainoon Unkarin kanssa käymässään kauppavaihdossa ja toimi pakoitteena maamme pyrkiessä saavuttamaan Unkarissa uusia vientietuja.

Useat lähteet tukevat edellä esitettyä ajatusrakennelmaa. Syyskuussa 1937 tapahtuneen vierailunsa aikana 40 vuoden ajan vehnäjauhoja Suomeen tuoneen englantilaisen myllyliikkeen Joseph Rank Ltd:n toimitusjohtaja James V. Rank toivoi Suomen täyttävän antamansa sitoumuksen vajaan 20 000 vehnäjauhotonnin ostamiseksi. Vastavuoroisuuden nimissä puhunut Rank uskoi vehnäjauhojen tuonnin Iso-Britanniasta koituvan Suomen vientikaupan eduksi²⁷⁶ ja nämä vanhan kauppakumppanin esittämät perustelut näyttävätkin saavuttaneen vastakaikua maamme ulkoministeriössä. Ei voi olla sattumaa, että juuri syyskuussa 1937 Suomi esitti ensimmäistä kertaa mahdollisuutta unkarilaisten viljatuotteiden tuonnin rajoittamiseen²⁷⁷. Keväällä 1938 tämä kuukausia vireillä ollut suunnitelma ainoastaan ajankohtaistui Unkarin oltua kaikin tavoin haluton lisäämään tuontia Suomesta.

Perimmäisiä motiiveja, jotka vaikuttivat Unkarille myönnetyn jauhokiintiön peruuttamiseen 6.5.1938, ei ollut luonnollisestikaan syytä paljastaa unkarilaiselle neuvotteluosapuolelle. Iso-Britannian osuus prosessin taustalla tuli yrittää salata ja maamme ulkoministeriön tavoite oli verhota peruuttamispäätös täysin Suomen ja Unkarin kahdenkeskisen kauppavaihdon problematiikasta kumpuavaksi erityiskysymykseksi. Vaikka ongelmia kauppavaihdossa oli yllin kyllin ja Suomella oli vuoden 1936 täydennys sopimuksen sisältämän tasapainoperiaatteen vuoksi täysi juridinen oikeus vaatia Unkarilta toimia kauppavaihdon tasoittamiseksi, ei kiintiön peruuttaminen ollut muodollisestikaan täysin yksinkertaista. Suomen aktiivinen hyökkäys Unkarin tuontikaupan rajoittamiseksi tuli sisä- ja ulkopoliittisista syistä kääntää

²⁷⁴UM 58 B1, UM:n pro- memoria Suomen ja Unkarin kauppasuhteista 19.4.1938.

²⁷⁵Suomen vienti Englantiin oli noin 48% maamme koko viennistä vastaavan tuontiosuuden ollessa ainoastaan 23%, joten kaupan vastavuoroisuusperiaatekin vaati viennin lisäämistä Englantiin.

²⁷⁶Kauppalehti nro. 217 22.8.1937.

²⁷⁷UM 58 B1, Suomen vt. ulkoministeri Väinö Voionmaan ja Tauno Jalannin kirjelmä nro. 10 585 Suomen Budapestin lähetystölle 16.9.1937.

oikeutetuksi vastatoimeksi Unkarin taholta koettuja loukkauksia vastaan.

Unkarin tuontikauppaan kohdistuneita rajoitustoimia pidettiin myös ulkoministeriössä poikkeuksellisena toimenpiteenä. Tätä osoittaa se, että ministeriö pyysi toukokuussa- juuri ennen kiintiön peruuttamisesta annetun asetuksen voimaantulusta - kauppa- ja valtio-oikeuden asiantuntija Rafael Erichiltä lausuntoa keinoista Unkarin tuontikaupan rajoittamiseksi. Arvostetun oikeusoppineen Suomen ja Unkarin välisen kaupan tilasta antama lausunto pyrki poistamaan ulkoministeriön virkamiesten mielistä viimeisimmänkin oman-tunnonpistoksen, jota Suomen yksipuolinen päätös tullikiintiön lakkauttamiseksi oli näiden keskuudessa saattanut aiheuttaa.

Erich vahvisti auktoriteetillaan ulkoministeriön virkamiestenkin jakaman kannan vuoden 1936 täydennys­sopimuksen sisältämän tasapainoperiaatteen luonteesta. Lausunnon mukaan Suomen kaltaisen melko vapaata kauppavaihtoa harjoittaneen maan oli lähes mahdoton pyrkiä miltei yksinomaan pakkokeinoin saavutettavaan tasapainoon. Periaatetta ei saanutkaan ymmärtää imperatiivisena vaatimuksena vaan normatiivisena ohjeena, jonka tuli kannustaa Suomea ja Unkaria keskinäisiin myönnytyksiin. Tulkinnan mukaan Suomelle epäedullinen vaihtosuhde ei ollut sopimusoikeudellisesti riittävä syy Unkarin syyttämiseksi sopimuksenvastaisesta toiminnasta.²⁷⁸ Perusteet rajoitustoimille oli etsittävä muualta.

Erichin vuoden 1925 peruskauppasopimuksen suosituimmuusmääräyksistä muodostama tulkinta yhdessä Suomen autonomisen lainsäädännön suomien edellytysten kanssa antoivat maamme ulkoministeriölle mahdollisuuden naamioida unkarilaista tuontia rajoittanut hyökkäystoimi kansainvälisoikeudellisestikin hyväksyttäväksi puolustukselliseksi vastatoimenpiteeksi. Unkarin kiintiö- ja vaihtoverojärjestelmän oli jo kauan katsottu loukkaavan Suomelle peruskauppasopimuksen nojalla myönnettyä tasapuolista kohtelua²⁷⁹ ja vaikka jälkimmäisen kauppasopimuspoliittinen luonne olikin hieman horjuva, piti Erich koettuja loukkauksia riittävinä vastatoimien käynnistämiseksi. Sopimusoikeudellisesti Suomella oli oikeus kauppasopimusta irtisanomatta reagoida 'kohtuuden rajoissa' suosituimmuuden loukkauksiin, eikä preferenssitullin peruuttamisen katsottu tätä kohtuutta ylittävän. Suomen suunnittelema toimenpidehän oli täysin täydennys­sopimuksessa vahvistetun

²⁷⁸UM 58 B1, Huomautuksia eräistä Suomen ja Unkarin kauppaa koskevista kysymyksistä, laatinut Rafael Erich 2.5.1938.

²⁷⁹Ks. vuoden 1925 peruskauppasopimus artikkelit 6 (momentti 2), 8 (momentit 1 ja 2) sekä 10. artikla (momentit 1 ja 2)

tasapainoperiaatteen - joskin nyt normatiivisena pidetyn - mukainen.²⁸⁰

Unkarin oltua haluton laajentamaan suomalaistavaroille myönnettäviä tavarakiintiöitä maamme turvautui Suomen sisäisen lainsäädännön tarjoamiin mahdollisuuksiin estääkseen unkarilaisten jauhojen maahantuonnin. Useimpien maiden tavoin myös Suomi oli turvannut kaupalliset etunsa valtiosisäisen oikeusjärjestyksen kannalta ja 10.11.1937 annettu laki hallituksen oikeuttamisesta antamaan tarvittavia säännöksiä maamme vientikaupan turvaamiseksi (2. pykälä) avasi mahdollisuuden Unkarille myönnetyn preferenssitullin lakkauttamiseen.²⁸¹ Lain nojalla saatettu peruuttamispäätös astui voimaan 10.5.1938 ja myöhemmin syksyllä myös eduskunta yhtyi hallituksen päätökseen. Ulkoasiainministeriön kauppasopimusosaston päälliköltä saamansa selvityksen nojalla ulkoasiainvaliokunta puolsi yksimielisesti asetuksen voimassapysyttämistä ja 7.10.1938 eduskunta yhtyi valiokunnan esittämään kantaan.²⁸²

Näin merkittävä Suomen yksipuolinen puuttuminen Unkarin tärkeimmän tuotantosektorin vientietuihin ei voinut olla aiheuttamatta jälkimmäisessä maassa suurta vastustusta. Odotustikin Unkarin hallitus mainitsi peruuttamispäätöksen loukkaavan vuoden 1925 peruskauppasopimuksessa mainittua suosituimmuutta²⁸³ ja edelleen jauhojen tuonnin tilapäiseen luonteeseen vedoten Suomen reaktiota pidettiin kohtuuttomana. Kasvanut tuonti 10.5.1937 alkaenena kiintiövuonna oli maan mukaan ainoastaan seurausta vuoden 1936-1937 'viljakampanjasta', jonka aikana Unkarin vehnänviljelijät vientipalkkioiden tukemana hyödynsivät tilapäisesti parantuneet maailmanmarkkinahinnat. Osoituksena tuonnin tilapäisestä luonteesta sekä siitä, että etuisuustullilla oli todellakin suuri merkitys unkarilaisten jauhojen tuonnille voidaan pitää sitä, että tullikiintiön lisäksi Unkari kykeni tuomaan maahamme elokuun 1937 jälkeen yleisen tullin alaisena ainoastaan 615 tonnia vehnä jauhoja.²⁸⁴

²⁸⁰UM 58 B1, Huomautuksia eräistä Suomen ja Unkarin kauppaa koskevista kysymyksistä, laatinut Rafael Erich 2.5.1938.

²⁸¹Valtiopäivien asiakirjat IV 1938, Asetus Unkarille myönnetyn vehnä jauhojen tullikiintiön peruuttamisesta, Suomen Asetuskokoelma 1938, Asetus nro. 189 Unkarille myönnetyn vehnä jauhojen tullikiintiön peruuttamisesta, annettu Helsingissä 6.5.1938.

²⁸²Valtiopäivien asiakirjat 1938 IV, Ulkoasiainvaliokunnan mietintö nro 19 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus Unkarille myönnetyn vehnä jauhojen tullikiintiön peruuttamisesta 30.9.1938, Eduskunnan kirjelmä sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus Unkarille myönnetyn vehnä jauhojen tullikiintiön peruuttamisesta 7.10.1938, Valtiopäivien pöytäkirjat I 1938, s. 1067.

²⁸³Muistio vehnä jauhokiintiön peruuttamisesta, laadittu Helsingissä 24.3.1938.

²⁸⁴UM 58 B2, Unkarin vehnä jauhomuistio 24.2.1938.

Tulliedun menettäminen merkitsi tietysti käänteisesti Suomeen tuotavien vehnäjauhojen kallistumista vastaavassa suhteessa ja Unkarin hallitus uskoi brittiläisiä tai muita etuisuustulleja nauttavia maita epäedullisemmän tullikohtelun merkitsevän suoranaisesti Suomen markkinoiden täydellistä menetystä. Etuisuustullin ansiosta maa oli kyennyt tuomaan Suomeen jauhoja 25-25/6 shillingin hintaan (*cif*-hinta sadalta kilolta suomalaisessa satamassa) vastaavan hinnan Iso-Britannian jauholle ollessa 26/6 shillinkiä. Tulliedun - 25 penniä kilolta - menettäminen merkitsi unkarilaisten vehnäjauhojen kallistumista 27/9 shillinkiin heikentäen merkittävästi tuotteen kilpailukykyä Suomessa.²⁸⁵ Talaksen ehdottama menettely tulliedun korvaamiseksi Unkarissa vehnäjauhoista maksettavaa vientipalkkiota korottamalla²⁸⁶ ei luonnollisestikaan unkarilaisia tyydyttänyt.

Mainittujen käytännön syiden ohella Unkarin oli myös periaatteellisesti syistä vaikea luopua soveltamasta suosituimmuuslauseketta. Suomen vaatimus kosketti perinteisesti maan hallituksen erikoissuojelua nauttineen suurimman tuotannonalan vientietuja, joten asian tiimoilta Unkarissa noussut sisäpoliittinenkin vastustus lienee ollut hyvin kiivasta.²⁸⁷ Kauppapoliittisesti Suomen tekemä peruuttamispäätös nähtiin Unkarissa vakavana uhkana maan kaupallista kokonaisuutta kohtaan. Vehnäjauhot olivat vuonna 1937 Unkarin tärkein vientiarikkeli Suomeen ja Itävallan jälkeen maamme muodosti unkarilaisen vehnäjauhon toiseksi merkittävimmän markkina-alueen. Jauhojen suosituimmuuskohtelun poistamisen Suomen kaltaiselta tärkeältä markkina-alueelta uskottiin Unkarissa koituvan ennakkotapaukseksi, jolla 'olisi kestäättömiä seurauksia' maan koko jauhonviennille.²⁸⁸

Jos Suomi piti tiukasti kiinni päätöksestään tullikiintiön peruuttamisesta, leimasi Unkarin toimia keväällä 1938 vastaavasti tinkimätön halu säilyttää sen maassamme saavuttama suosituimmuusasema. Helmikuussa Unkari vaati Suomea luopumaan peruuttamispäätöksestä haluten päinvastoin korottaa kiintiön 6 000 tonniin uudella, toukokuussa 1938 alkavalla kiintiökaudella. Vuonna 1937 tapahtunutta vehnäjauhojen todellista tuontikehitystä vastanneen korotusvaatimuksen ei uskottu kohtuuttomasti rasittavan Suomen muille maille antamia kau-

²⁸⁵Muistio vehnäjauhokiintiön peruuttamisesta, laadittu Helsingissä 24.3.1938.

²⁸⁶UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 495 UM:lle 26.2.1938.

²⁸⁷Lähettiläs Talas mainitsi vehnäjauhokiintiötä koskeneiden neuvottelujen suurimmaksi hidasteeksi sen, että kysymys kosketti Unkarissa lukuisia intressipiirejä. UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 659 Suomen UM:lle 1.4.1938.

²⁸⁸UM 58 B1, Unkarin ulkoministeriön verbaalinootti nro. 51 001/4 Suomen Budapestin lähetystölle 24.2.1938.

pallisia sitoumuksia.²⁸⁹

Huhtikuuhun tultaessa Unkarin hallituksen vaatimukset olivat Suomen peräänantamattomasta asenteesta johtuen hieman lieventyneet. Maa ilmoitti tyytyvänsä kiintiön supistamiseen 1 600 tonniin, jonka lisäksi kiintiön ylittävistä tuonnista kannettava tulli haluttiin sitoa 1,85 markkaan. Lisäksi Unkari vaati, että vuoden 1936 täydennys sopimuksen sisältämää, kauppavaihdon todellista kehitystä vastaamattomasta, tasapainoperiaatteesta luovuttaisiin. Vastavuoroisesti maa lupasi 'suhtautua suopeasti' suomalaisten esittämiin toivomuksiin tuontikiintiöiden laajentamiseksi.²⁹⁰ Näennäisistä myönnytyksistä huolimatta Unkarin tavoite oli hyvin silmiinpistävä: maa halusi turvata vehnäjauhojensa viennin ja aktiivisen kauppataseen Suomeen haluamatta antaa maallemme sitovia lupauksia tuontikaupan laajentamisesta.

Kiintiöneuvottelujen Unkarissa pitkittyessä ja uuden kiintiövuoden alkamispäivän 10.5.1938 uhkaavasti lähestyessä Suomen ulkoministeriö halusi ehdottomasti estää Unkaria edellivuoden tavoin täyttämästä välittömästi jauhakiintiötään.²⁹¹ Unkarin löyhiin lupauksiin tavarakiintiöiden laajentamisesta ei luotettu, eikä maalle haluttu myöntää enää edes muodollistakaan jauhakiintiötä. Ulkoministeriöstä poiketen lähettiläs Talas kannatti maltillisempaa menettelyä. Talas oli valmis myöntämään Unkarille aikavälille 10.5.-10.8.1938 entistä pienemmän, 800 tonnin jauhakiintiön ja muissakin painostustoimissa Talaksen toimintaa leimasi huomattava varovaisuus. Kauppasopimuksen irtisanomisella uhkailua Talas piti sopimattomana ja hän halusi painostaa Unkaria vain sopimusoikeudellisiin ja jopa moraalisiin seikkoihin vedoten.²⁹²

Ulkoministeriön kanta puolestaan oli täysin järkkymätön. Jo edellä mainituista sisä- ja kaupapoliittisista syistä ulkoministeriö kehotti Talasta pidättäytymään kaikista myönnytyksistä²⁹³ ja Unkarin osoittaessa jatkuvasti joustamattomuutta tuontikiintiöiden suurentamiseksi perusteet vehnäkiintiön lakkauttamiseen asetusteitse olivat olemassa. Vaikka Unkarikin, jolle jätettiin mahdollisuus välttyä rajoitustoimista, voidaan katsoa keväällä 1938 pelanneen 'kortin-

²⁸⁹UM 58 B2, Unkarin vehnäjauhomuistio 24.2.1938.

²⁹⁰UM 58 B1, Unkarin UM:n verbaalinootti nro. 51 840/4 1938 Suomen Budapestin lähetystölle 7.4.1938.

²⁹¹18.7.1937 mennessä unkarilaisia jauhoja oli tuotu jo 2 523 tonnia - enemmän kuin Iso-Britannian vastaavana aikana tuoma määrä - ja huomioimalla matkalla olleet tuontierät kiintiö oli täytetty jo heinäkuun loppuun mennessä, Kauppalehti nro. 162 20.7.1937.

²⁹²UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 659 UM:lle 1.5.1938.

²⁹³UM 58 B2, Muistio vehnäjauhokiintiöstä 24.3.1938.

sa väärin' kieltäytyessään Suomelle annettavista myönnytyksistä, ei tapahtumaprosessia voitane kuitenkaan säilyttää yksin Unkarin joustamattomuuden tiliin. Iso-Britannian taholta tapahtunut painostus ja ehkä liioiteltukin pelko kauppaetujen menettämisestä siellä vaikuttivat varmasti hyvin voimakkaina tapahtumien taustalla.

7.VUODEN 1938 SOPIMUSNEUVOTTELUISTA KOHTI KAUPALLISTA UMPIKUJAA

Budapestissa käytyjen kauppaneuvottelujen laajentuessa käsittelemään tavarakiintiöiden ja preferenssitullin ohella myös laajempia kauppapoliittisia periaatteita unkarilaiset suostuivat Talaksen esityksestä jatkamaan Suomen 6.5. antaman asetuksen johdosta pitkittyneitä neuvotteluja Helsingissä. Ministeri de Nicklin matkusteltua kesällä 1938 laajalti ulkomailla neuvottelut lykkääntyivät aina elokuun alkuun saakka ja esivalmistelutyö Unkarissa jäi de Nicklin lähimmän alaisen lähetystöneuvos Vladárin huoleksi.²⁹⁴ Suomen ulkoministeriö, joka uskoi sopimuksen yleisistä suuntaviivoista kyettävän sopimaan myös Budapestissa²⁹⁵, piti unkarilaisen neuvottelukunnan saapumista jopa turhana suostuen toki neuvottelujen käymiseen kotimaan kamaralla. Unkari puolestaan suhtautui alkaviin neuvotteluihin kaikella vakavuudella, mitä osaltaan osoitti maasta Suomeen saapunut mittava neuvotteluvaltuuskunta.

Vaikutusvaltainen unkarilainen kauppavaltuuskunta saapui Helsinkiin Alfred de Nicklin johdolla 8.8.1938. Kaikki maan kauppapolitiikasta vastanneet piirit olivat edustettuina, sillä valtuuskuntaan kuuluivat lähetystösihteeri Geveg Perényi-Lukács ulkoministeriöstä, esittelijäneuvos István Kesserü kauppaministeriöstä sekä tohtori Marcel Jankovics Kansallispankista. Suurta asiantuntemusta edustaneen kolmikon lisäksi neuvotteluvaltuuskuntaan kuului myös kansliapäällikkö Georges Frater²⁹⁶, joka lienee hoitanut neuvotteluissa sihteerin tehtävää. Suomen neuvotteluvaltuuskuntaan verrattuna Unkarin edustus oli huomattavan suuri, sillä maattamme 10.8. alkaneissa neuvotteluissa edustivat ulkoministeriön kauppapo-

²⁹⁴UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 065 Suomen UM:lle 14.6.1938, Gabriel Aporin kirje nro 53 101/4 1938 Suomen Budapestin lähetystön Onni Talakselle 10.6.1938.

²⁹⁵UM 58 B1, Suomen UM:n osastopäällikkö K.R. Savolahden ja vt. avustaja Matti Virkkusen kirje nro. 28 795 Suomen Budapestin lähetystölle 23.6.1938.

²⁹⁶UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön va. asiainhoitaja Asko Ivalon kirjelmä nro. 1 174 UM:lle 20.7.1938, Suomen Budapestin lähetystön sähke nro. 17. Suomen UM:lle 3.8.1938. Suomen Budapestin lähetystön v.a. asiainhoitaja Tauno Sutisen kirjelmä nro. 1 211 Suomen UM:lle 3.8.1938, Kauppalehti nro. 181 11.8.1938.

liittisen osaston vt. jaostopäällikkö Helge von Knorring sihteerinään Matti Virkkunen.

Pidetyille jatkoneuvotteluille Unkari asetti kaksi ennakkoehtoa. Maa vaati edelleen Suomelta suostumusta myöntämään periaatteellinen preferenssitulli pienehkölle, määrältään täsmen-tämättömälle vehnäjauhomäärälle. Toinen vaatimus koski kauppasopimuksen tulevaa luonnetta. Unkari halusi uuden kauppasopimuksen muistuttavan maan aiemmin Norjan ja Ruotsin kanssa tekemiä sopimuksia, joiden nojalla osa näiden Suomen skandinavisten naapureiden tuonnista Unkariin tuli tapahtumaan kiinteän valuuttakiintiön puitteissa. Puoli-vuosittain tapahtuvasta kauppatilastojen vertailusta maa oli sensijaan halukas luopumaan. Unkarin pohjimmaisena tavoitteena oli edelleen säilyttää oikeus vapaaseen tuontikauppaan ja tavoitteidensa saavuttamiseksi maa oli valmis eräisiin taloudellisiin myönnytyksiin. Eräänlaisena hyvätahdon ilmauksena maa myönsi tuontiluvat eräille kiintiölistassa mainit-semattomille suomalais-tuotteille, joista oli huhtikuussa kiivaasti neuvoteltu.²⁹⁷

Unkarilaisen valtuuskunnan julkisuudessa esittämät neuvottelutavoitteet poikkesivat huomattavasti edelläesitetyistä tavoitteista. Kuten vuonna 1936, kauppaneuvottelut tapahtuivat suurelta osin julkisuuden ulottumattomissa ilman, että lehdistö juurikaan tiesi tulevan sopimuksen kaikista kauppapoliittisista ulottuvuuksista. Kauppalehdelle antamas-saan haastattelussa tohtori Jankovics mainitsi uuden kauppasopimuksen ensisijaiseksi tavoitteeksi vain kauppavaihdon volyymin laajentamisen. Lausunnon mukaan Unkari halusi lisätä viinien, jauhojen ja eräiden viljalajien vientiä Suomeen sekä toivoi Suomenkin monipuolistavan vientiään perinteisten puujalosteiden, nahkateollisuustuotteiden, urheiluväli-neiden ja maatalouskoneiden piirin ulkopuolelle. Unkarin suurin mielenkiinto kohdistui suomalaisiin rauta- ja terästeollisuustuotteisiin sekä kuparimalmiin²⁹⁸ - metallituotteisiin, joiden kysyntä kasvoi kaikkialla suuresti sotaodotusten Euroopassa jo voimistuttua.

Kummankin maan tavoitellessa vientikaupansa laajentamista elokuun 1938 kauppaneuvottelujen perusasetelma oli hyvin selkeä. Unkarin etujen mukaista oli säilyttää oikeutensa rajoittamattomaan tuontikauppaan Suomen tavoitellessa edelleen vuoden 1936 täyden-nyssopimuksessa mainittujen tavarakiintiöiden laajentamista. Kuten tavallista, kiistaa aiheutti kuitenkin kysymys keinoista näiden osittain vastakkaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Jo Suomen neuvotteluille asettamat ennakkoehdot poikkesivat eräiltä keskeisiltä osin unkari-

²⁹⁷UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 065 Suomen UM:lle 14.6.1938, Gabriel Aporin kirje nro. 53 101/4 1938 Suomen Budapestin lähetystön Onni Talakselle 10.6.1938.

²⁹⁸Kauppalehti nro. 181 11.8.1938.

laisten ennakkosuunnitelmista.

Neuvotteluyhteyden saavuttamiseksi lähettiläs Talas oli valmis luopumaan tasapainoperiaatteesta Unkarilta saatavia kiintiömyönnytyksiä vastaan. Samoin edellytyksin Talas oli valmis hyväksymään Unkarin neuvottelupohjaksi esittämän ehdotuksen valuuttakiintiöstä ja, kuten jo aiemmin keväällä, lähettiläs oli ulkoministeriön kannasta poiketen edelleen valmis myöntämään Unkarille tullisuosituimmuuden 500 vehnäjauhotonnille.²⁹⁹ Muiden unkarilaisten esittämien ennakkoehtojen saadessa Suomen ulkoministeriön hyväksynnän oli ministeriön kanta kiintiökysymyksessä täysin järkkymätön. Kesäkuun 1938 lopulla Budapestiin lähettämässään neuvotteluohjeissa ministeriö kielsi jo aiemmin mainittuihin ulkomaankauppa- ja sisäpoliittisiin syihin vedoten lähettilästä myöntämästä pienintäkään periaatteellista kiintiötä.³⁰⁰ Mitkään kauppapoliittiset syyt eivät vaatineet Unkarin tuontikaupan edistämistä ja käytännössäkään kiintiöön myöntyminen olisi ollut miltei mahdotonta. Touku-kuussa annetun asetuksen peruuttaminen jo kesäkuussa olisi ollut ulkomaille ilmeinen signaali maamme kauppapolitiikan häilyväisyydestä.

Kiintiöluettelossa mainitsemattomille, säännöstelynalaisille tavaroille varattavan - kesäkuussa vielä täsmentymättömän suuruisen - arvokiintiön suhteen Suomi halusi säilyttää tilastojen vertailun ennallaan. Vertailu haluttiin kuitenkin suorittaa vain kerran vuodessa ja aiemmasta tasapainoperiaatteesta, jota oli ainakin neuvottelutaktisista syistä usein pidetty velvoittavana, haluttiin tehdä todellisuudessa vain 'periaatteellinen'. Suomen ehdotuksen mukaan vuosittain suoritettavan vertailun yhteydessä määrättäisiin seuraavalle vuodelle arvokiintiö, jonka suuruus riippuisi siitä, kuinka paljon tuonti Unkarista ylittäisi Suomesta Unkariin tapahtuneen viennin. Jos Suomi ei pyytäisi tuontilupia koko 'arvokiintiölle' ei Unkaria veloitettaisi mitenkään hyvittämään aktiivisuuttaan.³⁰¹

Keskeisimmät Unkarille esitetyt vaatimukset liittyivät jälleen tavarakiintiöiden laajentamiseen. Vuoden 1938 kauppaneuvottelujen yhteydessä pyydetty tavarakiintiöt ja Suomelle myönnetty tavarakiintiöt on koottu oheiseen taulukkoon 8. Vaikka separaattorien, Abloy-lukkojen ja raakatärpätin osalta vuonna 1936 saavutettuja määräkiintiöitä pidettiin täysin riittävinä, lei-

²⁹⁹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 033 Suomen UM:lle 4.6.1938, Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 065 UM:lle 14.6.1938.

³⁰⁰UM 58 B1, Suomen UM:n osastopäällikkö K.R. Savolahden ja avustaja Matti Virkkusen kirje nro. 28 795 Suomen Budapestin lähetystölle 23.6.1938.

³⁰¹UM 58 B1, Suomen UM:n osastopäällikkö K.R. Savolahden ja vt. avustaja Matti Virkkusen kirje nro. 28 795 Suomen Budapestin lähetystölle 23.6.1938.

Taulukko 8. Suomen vientiteollisuuden vuoden 1938 kauppaneuvotteluissa esittämät kiintiötoivomukset ja kiintiövuodeksi 1.9.1938-31.8.1939 myönnetyt määräkiintiöt

TAVARANIMIKE	TOIVOMUS (tonnia)	TOIVOMUS (milj. mk.)	VUOSIKIINTIÖ
Puolukat	200	0,8	20
Vasikanvuodat	300 (150)	4,5	150
Poronnahat	5	0,3	-
Sulfaattipiki	200	0,4	200
Mäntyöljy	100	0,5	100
Raakatärpätti	500	..	500
Puhdistettu tärpätti	100 (500)	0,5	100
Juokseva harts	50	0,125	50
Suksivoiteet	0,1	..	0,1
Kenkävoide 'Lapin salaisuus'	0,1	..	0,1
Puiset rullat	150	..	150
Sukset	5	..	500 paria
Kiekot	0,2	..	0,2
Keihäät	0,5	..	0,5
Suksisauvat	100 paria	..	100 paria
Hockey-sauvat	300 kpl.	..	300 kpl.
Suksien metallireunat	50 paria	..	50 paria
Koivuvaneri	20	..	2
Visakoivuviilut	5	0,5	5
Selluloosa	5 000	..	5 000
Eristyslevyt	250	..	250
Voimapaperi levyinä	50	..	50
Sementtisäkkien valm. käytetty käärepaperi	300	..	350
Sanomalehtipaperi rullissa	7 000	..	5 600
Syväpainopaperi	500	..	-
Savukepaperi	-	..	*
Puuvapaa silkkipaperi ja hiilipaperin valm. käyt.	100	..	100
Tapetit (painetut ja värjätyt)	50	..	50
Pergamentti ja pergamiinipaperi	100	..	50
Oikea pergamenttipaperi	70	..	70
Urheilukengät	1	..	1
Kumijalkineet	10-15 000 par.	..	7 500 paria
Suksisiteet	100 paria	..	100 paria
Urheilukenkien piikit	0,1	..	0,1
Abloy- lukot	0,3	..	0,3
Separaattorit	12,5	..	12,5
Vesurit	1	..	-
Kaivospuut	40	..	-
Nahkaiset urheilupallot	0,5	..	vapaa
Nyrkkeilykäsineet	70 paria	..	vapaa
Sulfaattipakkauspaperi	500	..	-

* = Kiintiö vastasi määrää, jonka Suomi saisi mahdollisesti toimittaa Unkarin Tupakkamonopolille hankintakilpailun kautta, johon Suomi tulitaisiin kutsumaan. Vielä syksyllä 1939 kysymys Unkariin toimitettavasta savukepaperista oli edelleen avoin.

Lähteet: UM 58 B1, Toinen täydennyssojimus Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkulkusopimukseen 15.8.1938, kiintiöluettelo, Suomen Vientiyhdistyksen p. Jaakko Kahman ja T.M. Kivimäen kirjelmä UM:lle 27.1.1938, Suomen Vientiyhdistyksen kirje UM:lle 24.2.1938., UM 58 B2, Matti Virkkusen muistio vuoden 1938 kauppaneuvotteluissa pyydetävistä tavarakiintiöistä 15.8.1938.

masi etenkin Suomen Vientiyhdistyksen toimintaa aktiivinen pyrkimys vientikaupan monipuolistamiseen. Tätä osoittaa se, että Vientiyhdistyksen nahkateollisuustuotteille, metsäteollisuuden sivutuotteina syntyneille tärpättituotteille sekä eräille vähäisille pienteollisuuden tuotteille vaatimien tavarakiintiöiden kokonaisarvo kohosi 7 625 000 markkaa. Erikoisuutena kiintiötoiveiden joukossa olivat mm. puolukat, joiden vientimahdollisuuksia pidettiin otollisina. Vuoden 1937 puolukkasato Unkarissa ja Itävallassa oli heikko ja Suomessa runsain mitoin varastoidun astiapolukan menekkimahdollisuuksiin Keski-Euroopassa uskottiin lujasti. Unkarista oli tehty useita ostotiedusteluja, mutta juuri kiintiön puuttumisen vuoksi kauppajoja ei oltu voitu solmia.³⁰²

Kuten Unkarin kiintiöpolitiikan yleistä luonnetta ja vuoden 1936 kauppaneuvotteluja kuvanneissa luvuissa jo ehdittiin todeta, Suomi onnistui 1930-luvun jälkipuoliskolla käymissään kauppaneuvotteluissa varsin hyvin ajamaan läpi maamme vientiteollisuuden esittämät kiintiötoivomukset. Elokuussa 1938 huomattavimman poikkeuksen muodosti vain kumijalkineille myönnetty tavarakiintiö. Kauppaneuvottelujen kuluessa Suomen Gummitehdas Oy:n alkuperäinen 10 000 parin kiintiövaatimus kohosi aina 15 000 pariin saakka, mutta sitkeiden neuvottelujen jälkeen Unkari suostui myöntämään kiintiön ainoastaan 7 500 parille. Tämäkin oli huomattava myönnytys unkarilaisten taholta, sillä aluksi maa halusi määrätä tuontikiintiön suuruudeksi vain 5 000 paria.

Suurin kaupallinen merkitys oli Unkarin sanomalehtipaperille myöntämällä määräkiintiöllä. 15.8.1938 Unkarin kauppavaltuuskunnan johtaja Alfred de Nickl ilmoitti maansa suostuneen laajentamaan sanomalehtipaperikiintiön 5 600 tonniin saakka³⁰³ ja sopimuksen allekirjoituksen yhteydessä käydyllä noottien vaihdolla Unkari suostui edelleen Helge von Knorringin esittämään anomukseen korottaa Suomelle myönnettävä sanomalehtipaperikiintiö 6 000 tonniin. Annettu lupaus oli täysin riippumaton suomalaisten savukepaperin valmistajien Unkarin Tupakkamonopoliilta mahdollisesti saatavien tilausten suuruudesta, mutta vastavasti Suomen tuli pidättäytyä käyttämästä täydennyssojimuksessa mainittua 15 000 punnan valuuttakiintiötä sanomalehtipaperin tai muiden paperilaatujen tuontiin.³⁰⁴

³⁰²UM 58 B1, Suomen Vientiyhdistyksen pj. Jaakko Kahman ja T.M. Kivimäen kirjelmä UM:lle 27.1.1938, Suomen Vientiyhdistyksen kirje UM:lle 24.2.1938.

³⁰³Kiintiö sisälsi samalla tuontiluvan 100 tonnille silkkipainopaperia, UM 58 B2, Suomen ulkoministeri Rudolf Holstin kirje Alfred de Nicklille 15.8.1938.

³⁰⁴UM 58 B1, Suomen UM:n vt. avustajan Matti Virkkusen kirjelmä nro. 12 176 Suomen Budapestin lähetystölle 13.9.1938, UM 58 B2, Unkarin kauppavaltuuskunnan puheenjohtajan Alfred de Nicklin kirje Suomen kauppavaltuuskunnan pj. Helge von Knorringille 7.9.1938, Alfred de Nicklin kirje Helge von Knorringille 30.8.1938, Suomen vt. ulkoministeri Väinö Voionmaan kirje Alfred de Nicklille 8.9.1938.

Yleisesti kauppaneuvottelut Helsingissä sujuivat hyvin nopeasti huipentuen 15.8.1938 ulkoministeri Rudolf Holstin Suomen osalta allekirjoittamaan toiseen täydennys­sopimukseen. Kahta vuotta aiemmin tehdyn sopimuksen tavoin Suomi sitoutui sallimaan unkarilaisten tavaroiden maahantuonnin ja maamme yleisesti noudattaman käytännön mukaisesti Unkarilta vaadittiin vuoden 1938 sopimuksessa ainoastaan takeet viennin 'normaalista' kehityksestä. Ulkoministeriö katsoi Unkarin Suomelle myöntämien, vuodesta 1936 merkittävästi laajentuneiden, tavarakiintiöiden antavan riittävän varmuuden maamme vientikaupan kehitykselle. Sopimuksessa mainittujen tavarakiintiöiden *fob*- arvon kohoamista yli kymmenellä miljoonalla markalla vuoden 1936 sopimukseen verrattuna pidettiin Suomessa tyydyttävänä varsinkin, kun Suomelle myönnetty 15 000 punnan arvokiintiö³⁰⁵ kiintiölistassa mainitsemattomien tavaroiden tuomiseksi näytti entisestään laajentavan Unkariin suuntautuvan vientikaupan kehitysmahdollisuuksia.³⁰⁶

Luopumista tasapainoperiaatteestakaan³⁰⁷ ulkoministeriö ei pitänyt vahingollisena: Suomen yleisten kauppapoliittisten periaatteiden vastaista periaatetta oli ulkoministeriössäkin pidetty käytännössä 'mahdottomana'³⁰⁸ Kauppapoliittisesti luopumispäätöstä pidettiin päinvastoin tärkeänä, koska Suomen uskottiin olleen nyt helpompi torjua Iso-Britannian taholta tavara­vaihdon tasapainon saavuttamiseksi esitetyt vaatimukset.³⁰⁹ Luopuminen periaatteesta, joka ei edes ollut sopusoinnussa Suomen vuonna 1936 tavoittelemien päämäärien kanssa, ei varmastikaan aiheuttanut maamme ulkoministeriössä suurta päänvaivaa. Periaatehan ei ollut toiminut kunnolla edes neuvottelutaktisena aseena maamme pyrkiessä painostamaan Unkaria tuontikauppansa avaamisessa. Kuten käytäntökin osoitti (ks. kuvio 2) tavaravaihto kehittyi 1930- luvun jälkipuoliskolla kohti suurempaa epätasapainoa osoittaen tasapainoperiaatteen vain teoreettiseksi ajatusrakennelmaksi.

1.9.1938 voimaan astunut sopimus, joka korvasi 31.10.1936 tehdyn täydennys­sopimuksen, oli edeltäjänsä tavoin vain yksivuotinen. Sopimuksen yleinen irtisanomisaika oli kolme kuu-

³⁰⁵Vuoden 1938 punnan keskikurssin mukaan (1 punta = 227 mk) arvokiintiön suuruus oli noin 3,4 miljoonaa markkaa, Autio 1992, s. 107-111.

³⁰⁶UM 58 B1, Täydennys­sopimus Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkul­kusopimukseen 15.8.1938.

³⁰⁷UM 58 B1, Täydennys­sopimus Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkul­kusopimukseen 15.8.1938.

³⁰⁸UM 58 B1, Matti Virkkusen pro- memoria Suomen ja Unkarin keskeisistä kaupallisista sopimuksista 15.8.1938.

³⁰⁹UM 58 B1, Matti Virkkusen promemoria Suomen ja Unkarin keskeisistä kaupallisista sopimuksista 15.8.1938.

kautta, mutta sopimusta voitiin jatkaa - ellei sitä nimenomaisesti irtisanottu - vuosittain hiljaisella sopimuksella. Niiden tapausten varalta, joissa sopimuksen perusteena olleet seikat oleellisesti muuttuisivat tai sopimus johtaisi maiden kannalta epätydyttävään kehitykseen, oli molemmilla osapuolilla oikeus vaatia neuvotteluja näiden epäkohtien poistamiseksi. Aikaa neuvotteluille annettiin 15 päivää, jonka määräajan umpeuduttua neuvotteluja pyytäneellä hallituksella oli oikeus yleisistä sopimusehdoista poiketen irtisanoa sopimus kuukauden irtisanomisajalla.³¹⁰

Kuten kahta vuotta aiemmin, tehdyn täydennys­sopimuksen määräyksiä tehosti sen kanssa samanaikaisesti 15.8.1938 laadittu toinen lisäpöytäkirja, joka kumosi aiemman lisäpöytäkirjan ensimmäisessä artiklassa mainitut alkuperäis­pakkoa koskevat määräykset. Samalla vuoden 1925 peruskaup­pasopimuksen 21. artiklassa mainittu sopimuksen irtisanomisaika lyhennettiin kolmesta kuukaudesta vain yhteen kuukauteen. Ulkoministeri Rudolf Holstin ja Alfred de Nicklin allekirjoittama pöytäkirja saatettiin väliaikaisesti voimaan jo 1.9.³¹¹, mutta sopimusosapuolia velvoittavaksi se tuli vasta 16.11.1938, kun lähettiläs Talas oli suorittanut ratifioimisasiakirjojen vaihdon Unkarin valtuutetun kanssa.³¹²

Vuoden 1925 peruskaup­pasopimuksen irtisanomisajan lyhentäminen yhteen kuukauteen on ymmärrettävä kauppapoliittisena varotoimenpiteenä Unkarista Suomeen suuntautuvaa tavaratulvaa vastaan. Jommankumman osapuolen irtisanoessa vain täydennys­sopimuksen yhden kuukauden irtisanomisajalla Suomi oli vaarassa joutua tilanteeseen, jossa Unkari tuontisäännöstelynsä turvin estäisi maamme vientikaupan ilman, että Suomi - vaikka se olisikin irtisanonut kauppa- ja merenkulkusopimuksen - voisi millään tavoin rajoittaa unkarilaisten tavaroiden tuontikauppaa.³¹³ Kun peruskaup­pasopimuksen ja vuonna 1938 tehdyn

³¹⁰UM 58 B1, Täydennys­sopimus Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkulkusopimukseen 15.8.1938.

³¹¹Suomen Asetuskokoelma 1938, Asetus nro. 285, Suomen-UNkarin kaup­pasopimukseen tehdyn toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta 26.8.1938. Ks. myös lisäpöytäkirjan teksti, Suomen Asetuskokoelman sopimussarja 1938, nro. 27.

³¹²UM 58 B1, Toinen lisäpöytäkirja Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkulkusopimukseen 15.8.1938, Suomen Asetuskokoelman sopimussarja 1938, ulkovaik­kain kanssa yehdyt sopimukset,asetus nro. 27 Suomen-Unkarin kauppa- ja merenkulkusopimukseen tehdyn toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta 26.8.1938, UM 58 B2. Suomen ulkoministeri Rudolf Holstin antama valtakirja toisen lisäpöytäkirjan ratifioimiseksi 26.8.1938, UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön sähkö nro. 28 Suomen UM:lle 16.11.1938, Suomen Budapestin va. as­iainhoitaja Tauno Sutisen kirjelmä nro. 1 576 Suomen UM:lle 27.11.1938,Suomen Asetuskokoelma 1938, Asetus nro. 285, Suomen-UNkarin kaup­pasopimukseen tehdyn toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta 26.8.1938. Ks. myös lisäpöytäkirjan teksti, Suomen Asetuskokoelman sopimussarja 1938, nro. 27.

³¹³UM 58 B1, Matti Virkkusen promemoria Suomen ja Unkarin keskeisistä kaupallisista sopimuksista 15.8.1938.

täydennys­sopimuksen irtisanomisaika saatettiin samanpituiseksi, oli suomalaisilla käytös­ sään käyttökelpoinen ase unkarilaisen tuon­nin hillitsemiseksi. Suomalai­sten irtisanoessa tehdyt kauppasopimukset suosituim­muusasemansa maassamme menettänyt Unkari olisi tuskin kyennyt ainakaan hyvin laajamittaiseen tuontiin.

Suomalaisten tietty 'hyväuskoisuus', luottamus siihen, että unkarilaiset täyttäisivät tinkimättö­mästi sopimukselliset velvoitteensa oli viimeistään vuonna 1938 jo hä­lvenemässä. Suomen Unkarissa kokemien loukkausten johdosta vuoden 1938 täydennys­ sopimus sisälsikin vuonna 1936 tehdyistä ratkaisui­sta poiketen hyvin yksityiskohtaisia tuontilupien voimassa­ oloaika­a, myöntämistapaa ja niiden siirtämistapaa koskevia määräyksiä, joiden toivottiin selkiyttävän maiden välisessä kauppavaihdossa noudatettuja pelisääntöjä ja parantavan Suomen mahdollisuuksia vientikaupan kontrolloimiseksi. Yksityiskohtaisten lupamääräysten selostaminen saattaa vaikuttaa lukijasta ehkä turhaltakin, mutta Unkarin noudattaman tuontilupamenettelyn ymmärtämiseksi lienee kuitenkin syytä mainita ainakin pääpiirteissään elokuussa 1938, tuontilupamääräyksiä koskeneista toimintaperiaatteista. Nämä periaatteet kuvaavat samalla sitä laajaa säännösviidakkoa, jossa suomalaiset vientikauppiat ja ulkomaanedustus joutuivat 1930- luvun lopulla toimimaan.

Aikaisemman käytännön mukaisesti Unkarin hallitus veloitettiin 1938 myöntämään auto­ maattisesti tuontiluvat kiintiöluettelossa mainituille tavaroille kahden viikon sisällä unkarilai­ sen ostajan tekemän lupahakemuksen jättämisestä. Sensijaan kiintiöluettelossa mainitse­ mattomille, sovituksen 15 000 punnan valuuttakiintiön puitteisiin kuuluneille tuotteille, myön­ nettiin tuontilupa vain erityisen, Suomen Budapestin lähetystön tekemän anomuksen pohjalta. Unkarilaisten tavarano­stajien pyynnöstä jälkimmäisten tuontilupien yleinen kolmen kuukau­ den voimassaoloaika pidennettiin neljään kuukauteen ja ellei välitöntä mahdollisuutta tuontilupien myöntämiseen ollut, asiakkaalle tuli antaa takuut lupien myöntämisestä vuosi­ kiintiön neljän­nestä vastaavalle määrälle. Kumijalkineiden, suksien ja urheilutarvikkeiden kaltaisten sesonkitavaroiden kohdalla mainitusta perussäännöstä voitiin poiketa: näille tuontilupia voitiin myöntää myös vuosineljän­nestä suuremmalle määrälle.³¹⁴

Tuontilupien siirtämistä sitoivat myös hyvin yksityiskohtaiset määräykset. Jos unkarilainen tuoj­a jätti, vaikkapa taloudellisiin vaikeuksiin ajauduttuaan, käyttämättä maan viranomaisten tälle myöntämän tuontiluvan, voitiin lupa Suomen Budapestin lähetystön pyynnöstä siirtää

³¹⁴UM 58 B1, Täydennys­ sopimus Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkul­ kusopimukseen 15.8.1938.

yhden tai useamman uuden tuojan käyttöön. Jos taas jonkun neljännesvuoden lopussa kyseisen vuosineljänneksen aikana jaettavaksi määräytyistä kiintiöosuuksista oli käyttämättä, siirrettiin käyttämätön osa automaattisesti saman vuoden seuraavaan neljännekseen. Vuoden kolmannen neljänneksen kuluessa maat saattoivat kuitenkin sopia siitä, että käyttämätön tuontilupa siirrettäisiin muille kiintiöluettelossa mainituille tai mainitsemattomille tuotteille.³¹⁵

Toisen lisäpöytäkirjan ja täydennys­sopimuksen määräyksiä täydennettiin näiden kanssa samanaikaisesti käydylle noottienvaihdolla. Suomi vaati Unkarilta nootin, jossa jälkimmäinen maa ilmoitti tyytyvänsä sille myönnetyn vehnä­jauhojen tullikiintiön peruuttamiseen ja siihen, että asetus - Suomen lainsäädännön niin vaatiessa - uudistettaisiin.³¹⁶ Vuoden 1936 tavoin Suomi puolestaan vakuutti hankkivansa Tokaj-viinejä ainoastaan Unkarista.³¹⁷ Viiniensä vientikehityksestä huolestuneella Unkarilla oli vuonna 1938 tavallista vakavampi syy vaatia Suomelta kirjallisia takuita viinien esteettömälle tuonnille. Keväällä 1938 Talas oli kehottanut Oy Alkoholiliike Ab:ta pidättäytymään hankkimasta unkarilaisia viinejä painostaakseen Unkaria myöntämään maallemme suurempia tuontikiintiöitä. Painostus kohdistettiin unkarilaisten viinien viennistä Suomeen kiinnostuneeseen maatalousministeri Marschalliin, jonka uskottiin kykenevän painostamaan maan kauppaministeriötä suostumaan Suomen esittämiin vaatimuksiin.³¹⁸

Elokuun 1938 täydennys­sopimuksen sisältämistä hyvin yksityiskohtaisista määräyksistä huolimatta Suomen vienti Unkariin kehittyi vuonna 1939 hyvin epätydyttävästi; tehty sopimus ei kyennyt poistamaan lähes koko 1930-luvun maamme Unkariin suuntautunutta vientikauppaa rajoittaneita ongelmia. Elokuussa 1938 tyydyttävälle tasolle saatuja kiintiömääriä ei kyetty hyödyntämään Unkarin viranomaisten asetettua edellisvuosien tavoin esteitä suomalaiselle tavarantuonnille. Omaan, kauppavaihdon alijäämää osoittaneeseen tilaustonsa ja maan valuuttapulaan vedoten Unkarin viranomaiset kieltäytyivät vuonna 1939 lähes poikkeuksetta myöntämästä tuontilupia Suomesta tuotaville tavaroille. Rajoitustoimien ankaruutta osoittaa se, että ainoastaan murto-osa vuoden 1938 sopimuksessa sovituista

³¹⁵UM 58 B1, Täydennys­sopimus Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppa- ja merenkulussopimukseen 15.8.1938.

³¹⁶UM 58 B1, Matti Virkkusen pro- memoria Suomen ja Unkarin tekemistä kaupallisista sopimuksista 15.8.1938.

³¹⁷UM 58 B2, Suomen ulkoministeri Rudolf Holstin kirje Unkarin kauppavaltuuskunnan johtajalle Alfred de Nicklille 15.8.1938, UM 58 B1, Matti Virkkusen ohjeita kaupallisiin neuvotteluihin Unkarin kanssa valtioneuvoston esittelyssä 15.8.1938.

³¹⁸UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 661 Suomen UM:lle 1.4.1938.

kiintiömääristä kyettiin täyttämään (ks. kuvio, s.) ja ennen talvisodan puhkeamista myös sovittu 15 000 punnan valuuttakiintiö oli jäänyt täysin koskemattomaksi.

Vaikka mm. hinta- ja kysyntätekijät Unkarissa luonnollisestikin vaikuttivat siihen, missä määrin maamme kykeni saavuttamiaan kiintiömääriä hyödyntämään, vaikeutti Unkarin viranomaisten joustamaton asenne vuonna 1939 kiistattomasti maamme vientiä. Tuontilupien myöntämismenettelyssä sovittu automatiikka, joka oli ollut elokuussa 1938 korostetusti esillä, ei toiminut eikä Unkari halunnut muillakaan tavoin avata markkinoitaan suomalaisille tuontituotteille. Maa kieltäytyi Suomen ehdottamasta, kauppaa helpottavasta kompensaatiojärjestelystä³¹⁹ eikä se halunnut valtiollisesta laajentumisestaan huolimatta suurentaa sanomalehtipaperikiintiötä maamme vientiteollisuuden esittämien toivomusten mukaisesti.³²⁰ Unkarin Kansallispankki ei myöskään halunnut antaa tuontilupaa suomalaiselle ferrokromille, jonka Unkarin Valtion Rautatehtaat tilasivat kesäkuussa 1939 Oy Vuoksenniska Ab:lta ja tämä yksityiskohdiltaan hyvin monimutkainen ferrokromikauppa lienee ollut 'viimeinen pisara', joka sai kesällä 1939 maamme ulkoministeriön harkitsemaan vakavasti kauppasopimuksen irtisanomista.

Suunniteltu kauppa koski määrältään 30 tonnia ferrokromia, jonka budapestilainen toiminimi Firma Hayer Emil sai tehtäväkseen hankkia Oy Vuoksenniska Ab:lta tämän tukholmalaisen myyntikonttorin Ab Ferro-Exportin kautta.³²¹ Koska Vuoksenniska Oy:n valmistama ferrokromi ei kuitenkaan ollut alkuperältään ruotsalaista - seikka, jota ruotsalaisen myyntiagentin kautta ostotiedustelunsa tehnyt unkarilainen toiminimi ei ilmeisestikään tiennyt -, kieltäytyivät Unkarin viranomaiset sallimasta tuotteen maahantuontia. Kansallispankki ei tuontilupaa myöntänyt ja kauppaministeriö oli aluksi jopa haluton keskustelemaan koko asiasta, koska ferrokromille ei oltu elokuussa 1938 myönnetty kiinteää kiintiötä.

Kansallispankin kielteisen suhtautumisen taustalla vaikuttivat jälleen kerran myös tilastolliset syyt. Koska Unkarin kauppatilastot osoittivat Suomen olleen, SVT:n tilastoluvuista poiketen, vuoden 1939 ensimmäisellä vuosipuoliskolla aktiivinen osapuoli, oli Kansallispankin suomalaisten vastustelusta huolimatta helppo perustella kielteinen suhtautumisensa tuontilupien

³¹⁹Suomi halusi hankkia Unkarista kenttäleiviuuneja ja maksaa hankinnat toimittamalla maahan Terwakoski Oy:n savukepaperia. UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön H. Martolan kirje nro. 1 082 Suomen UM:n apulaisosastopäällikkö Tauno Jalannille 28.7.1939.

³²⁰UM 58 B1, Suomen UM:n Eljas Erkon kirjelmä nro. 10 646 Suomen Budapestin lähetystölle 18.8.1939.

³²¹UM 58 B2, AB Ferro-Exportin kirje Budapestiin toiminimi Firma Hayer Emilille 15.7.1939, Ferro Export AB:n kirje nro. 2 132 UM:lle.

myöntämiseen. Kun vastaavasti Unkarin Ruotsin kanssa käymä kauppa oli edelliselle maalle aktiivinen, ei Kansallispankin mukaan mitään esteitä tuontiluvan myöntämiselle ruotsalaiselle ferrokromille voinut olla³²² Se, kuvasiko Unkarin kauppatilasto SVT:ta 'todellisemmin' maiden välistä kauppavaihtoa, ei ollut ratkaisevaa. Ratkaisevaa oli se, että molemmat maat luottivat tinkimättömästi omiin tilastoihinsa ja asettivat kauppapoliittiset tavoitteensa näiden mukaisesti.

Vaikka suomalaiset pitivät unkarilaisten esittämiä perusteluja vain tekosyynä, oli päinvastaiten todisteiden esittäminen myös hyvin vaikeaa. Heinäkuussa 1939 'muodollisen tarkastuksen hengessä' suoritettu kauppatilastojen vertailu osoitti näiden kesken vallinneen sovittamattoman ristiriidan, eikä mahdollisuuksia kauppavaihdon todellisen tilan selvittämiseksi uskottu edes olleen. Edes unkarilaisten myyjien omien tilastojen vertailun ei uskottu muuttavan kehityskuvaa, sillä nämäkään eivät olleet selvillä eri tukku- ja välitysliikkeiden kautta tapahtuneesta myyntitoiminnasta.³²³

Loppukesällä 1939 Suomen ja Unkarin kauppasuheet ajautuivatkin lähes täydelliseen umpikujaan ja maamme ulkoministeriö ryhtyi avoimeen hyökkäykseen painostaakseen Unkaria avaamaan markkinansa suomalaistuotteille. Maamme ulkoministeriö kehotti painokkaasti Unkaria luopumaan puheistaan tuontivoittoisuudesta ja Budapestin lähetystön lähetystösihteeri Martola tehosti näitä vaatimuksia käyttämällä jo 5.5.1939 saamiaan valtuuksia uhata unkarilaisia kauppasopimuksen irtisanomisella.³²⁴ Vaikka uhkailu kauppasopimuksen irtisanomisella oli osa vaikutuspolitiikkaa, keino saada unkarilaiset myöntämään suomalaistuotteille tuontilupia, oli maamme ulkoministeriö myös todellisuudessa valmistautunut sanomaan irti maiden kauppasuhteita säädelleet kauppasopimukset ja aloittamaan neuvottelut maiden välisten kauppasuhteiden järjestämiseksi täysin uudelta pohjalta. Budapestiin 18.8.1939 lähettämässään kirjeessä ulkoministeri Eljas Erkkö valtuutti maamme lähetystön sanomaan tarvittaessa irti maiden kauppaa säännöstelleet kauppasopimukset³²⁵

³²²UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön H. Martolan kirje nro. 1 082 Suomen UM:n apulaisosastopäällikkö Tauno Jalannille 28.7.1939.

³²³UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön H. Martolan kirje nro. 1 082 Suomen UM:n apulaisosastopäällikkö Tauno Jalannille 28.7.1939.

³²⁴UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön H. Martolan kirje nro. 1020 Suomen UM:n apulaisosastopäällikkö Tauno Jalannille 26.7.1939.

³²⁵UM 58 B1, Suomen UM:n Eljas Erkon kirjelmä nro. 10 646 Suomen Budapestin lähetystölle 18.8.1939.

Budapestin lähetystön ja ulkoministeriön mielipiteet Unkaria vastaan noudatettavista toimenpiteistä olivat yhteneväiset. Niin lähettiläs Talas kuin ulkoministeriön kauppapoliittisen osaston apulaisosastopäällikkö Tauno Jalantikin kannattivat siirtymistä pakolliseen clearingmenettelyyn, jonka uskottiin ajan mittaan tasaavan maiden välisen kauppavaihdon. Teoriassa clearingsopimuksen solmimisen katsottiin Suomessa olevan jopa hyvin mutkatonta. Jos unkarilaiset - kuten he jatkuvasti väittivät - olivat passiivisia Suomeen nähden, ei näillä olisi pitänyt olla mitään menettelyä vastaan.

Suomi halusi suorittaa kauppasopimusten irtisanomisen muodollisessa järjestyksessä kaikkien voimassaolleiden kauppasopimusten sisältämien velvoitteiden mukaisesti. Vuoden 1925 peruskauppasopimus ja siihen vuonna 1936 tehty täydennysopimus olivat irtisanottavissa vaivattomasti kuukaudessa ja vain puolivuositain voimassaollut ensimmäinen lisäpöytäkirja vaati kolmen kuukauden irtisanomisajan. Kun vuonna 1938 tehtyä luottamuksellista lisäsopimusta ei irtisanottu kesäkuun 1939 alkuun mennessä, jatkui se 1.9.1940 saakka, mutta tästäkin oli mahdollisuus vapautua lisäsopimuksen 5. artiklan toisen kappaleen mukaisesti kuukauden irtisanomisajalla Unkarin kanssa käytävien neuvottelujen jälkeen. Toisaalta unkarilaisten taivuttelemiseksi katsottiin riittävän vain painokas uhkaus vuoden 1925 peruskauppasopimuksen irtisanomisesta.³²⁶ Suomalaisten irtisanoessa peruskauppasopimuksen maamme ei olisi tarvinnut soveltaa unkarilaisiin tuontituotteisiin tullisuosituuksiin, joka oli useimpien tuontituotteiden kohdalla ehdoton edellytys tuonti-kaupalle (ks. jäljempänä).

Vaikka ulkoministeriö oli siis varautunutkin äärimmäisiin toimiin Unkarin painostamiseksi myönnytyksiin, eivät maiden kauppasuhteet päässeet syksyllä 1939 kehittymään täydellisen katkeamisen partaalle. Budapestin lähetystön Unkarin kauppaministeriön ja maan ulkoministeriön paroni Lukácsin kanssa käymissä neuvotteluissa pelkkä mainintakin pakolliseen clearingiin siirtymisestä pelotti unkarilaisia³²⁷ ja sai nämä myöntämään tuontiluvat eräille kiistanalaisille tuotteille. Unkarin ulkomaankauppaviraston 23.9.1939 antaman ilmoituksen mukaan Comissio Getreideausfuhr und Warenverkehrs G.m.b.H saattoi hallituksen puolesta tuoda Unkariin sovitut 30 tonnia ferrokromia³²⁸ ja vastoin Kansallispankin tahtoa

³²⁶UM 58 B1, Suomen UM:n Tauno Jalannin kirje Suomen Budapestin lähetystön lähetystösihteeri H. Martolalle 31.7.1939.

³²⁷UM 58 B1, Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirje nro. 1 357 UM:lle 24.8.1939.

³²⁸UM 58 B1, Unkarin kuninkaallisen ulkomaankauppaviraston kauppavaltuuskunnan Suomea ja Eestiä varten päällikön Georgy von Pogány en Csedin kirje UM:n kauppapoliittisen osaston päällikölle Tauno Jalannille 23.9.1939.

Unkarin kauppaministeriö myönsi tuontiluvan myös huomattavalle määrälle suomalaisia sardiineja.³²⁹

Unkarilaisilta saavutetut myönnytykset - niin vähäisiä kuin ne olivatkin - lienevät osaltaan vaikuttaneet siihen, ettei vuoden 1925 peruskauppasopimusta siihen liittyvine lisäsopimuksineen syksyllä 1939 irtisanottu. Toisaalta ajankohta kovin jyrkkään kauppapolitiikan suunnanmuutokseen ei ollut loppukesästä 1939 kaikkein otollisin - varsinkin, kun kauppasopimuksen irtisanomiseksi annettu valtuutus tavallaan 'myöhästyi'. Päätös kauppaa säädelleiden sopimusten irtisanomisesta tehtiin jo 7.8.1939, mutta ulkoministeri Erkon antama valtuutus saavutti Budapestin vasta 18.8. Jotta voimassaolleet kauppasopimukset olisi voitu purkaa kaikkien muodollisten sääntöjen mukaisesti vuoden 1939 puolella, olisi ensimmäinen lisäpöytäkirja tullut irtisanoa kuitenkin jo 15.8 ja toisen lisäpöytäkirjan edellyttämät neuvottelut Unkarin kanssa olisi tullut saattaa alulle.³³⁰ Näihin neuvotteluihin ei kuitenkaan ehditty vakavasti ryhtyä, sillä syyskuussa 1939 syttynyt suursota muutti ratkaisevasti molempien maiden kauppapolitiikkaa ja kaupalliset tavoitteet tuli nyt asettaa kriisiajan olosuhteiden mukaisiksi.

Syyskuun 1939 jälkeen välitöntä tarvetta sopimusten irtisanomiseen ei itseasiassa edes ollut. Kuten edellä jo mainittiin, Suomi alkoi syyskuussa 1939 syttyneen suursodan vuoksi noudattaa yleistä tuonti- ja vientisäännöstelyä ja tämä menettely antoi maallemme tarvittavan välineen säännöstellä Unkarista suuntautunutta tavarantuontia. Muuttuneet olosuhteet antoivat 'kuin sattumalta' Suomelle mahdollisuuden kontrolloida Unkarista suuntautuvaa tuontikauppaa aseina, joita Unkari oli lähes koko 1930-luvun ajan soveltanut maahamme.

8. TEOLLISUUDEN JA KAUPAN MYYNTIORGANISAATIO JA MYYNNINEDISTÄMISTYÖ

8.1. Pioneerityötä kaupan hyväksi

Edellä kerrottu, maiden kauppasopimusneuvotteluja kuvannut esitys antaa lukijalle hieman liian rajoittuneen kuvan Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon kokonaisluonteesta. Vaikka 1930-luvulla suuri osa kauppapoliittisesta päätöksenteosta tapahtuikin valtioiden välillä, ei ulkoministeriön ja Budapestin lähetystön toiminta kyennyt syrjäyttämään kaupan

³²⁹UM 58 B1, Suomen lähetystön H. Martolan kirje nro. 1 160 Suomen UM:n apulaisosastopäällikkö Tauno Jalannille 4.8.1939.

³³⁰UM 58 B1, Suomen lähetystön H. Martolan kirje nro. 1 160 Suomen UM:n apulaisosastopäällikkö Tauno Jalannille 4.8.1939.

ja teollisuuden myyntiorganisaatioiden kentällä suorittamaa myynninedistämistoimintaa. Vasta myyntiasiamiesten ja kaupallisten agenttien Unkarissa suorittaman myyntityön kautta voitiin saavuttaa kauppavaihtoa valtiollisella tasolla sovittujen kiintiömäärien puitteissa.

1920-luvun alussa Unkari oli suomalaisille viejille lähes tuntematon markkina-alue ja kaupan eri vientijärjestöjen maassa suorittama myynninedistämistyö oli hyvin hajanaista. Kummankin maan vientiorganisaatio oli vasta muovautumassa ja 1920-luvun alku kului molemmilla mailla asiamiesverkoston luomisessa ja toistensa tarjoamiin kaupallisiin mahdollisuuksiin tutustuessa. Heinäkuussa 1922 unkarilainen kolmemiehinen komissio oleskeli Suomessa perehtyen maamme liike-elämän tarjoamiin taloudellisiin mahdollisuuksiin ja konsuli Niklanderin johdolla joukko vieraili mm. Tampereen maanviljelysnäyttelyssä, joka herätti kaukaisissa vieraisissa 'suurta innostusta'.³³¹

Vaikka myös suomalaisviejät lienevät jo varhain suorittaneet vastaavia perehtymismatkoja Unkariin, ei jälkimmäisen maan 1920-luvulla tuonti- ja vientikaupan edistämiseksi suorittamaa työtä ole syytä aliarvioida. Suomen talouselämän vuonna 1927 liikesuhteiden luomiseksi ottama pitkä askel, suuren liikemiesjoukon yhteisretki Unkariin, tapahtui Budapestin Kauppa- ja teollisuuskamarin edustajan Berthóld Lászlón aloitteesta. Vaikka matka jäi välittömiltä vaikutuksiltaan melko vähäiseksi, lujitti se entisestään maiden välisiä ystävyyssiteitä ja oli tärkeä osa maiden kaupan hyväksi 1920-luvulla tehtyä pioneerityötä. Ainakin retkeen osallistuneet suomalaisyritykset edustivat toimialoja, joilla vielä 1930-luvullakin oli keskeinen asema maiden välisessä tuonti- ja vientikaupassa (ks. viite 332).

Alustavan ohjelman mukaan 10.10.1927 alkaneelle retkelle kutsuttu yli 450 suomalaista toimintameä ja yksityishenkilöä käsittänyt kutsuvierasjoukko rajoittui lopulta 37 henkilöön, jotka edustivat kattavasti maamme elinkeinoelämää. Laajin edustus oli tuontitukkukauppiailla ja maataloustuottajilla, joiden kiinnostus maiden välisten kauppasuhteiden kehittämiseen oli suurin, mutta näiden lisäksi osanottajajoukkoon kuului myös teollisuudenharjoittajia sekä eräitä kuntien ja valtionlaitosten edustajia.³³² Kolme viikkoa kestäneen matkansa aikana

³³¹Vierasjoukkoon kuuluivat Unkarin entinen Puolan-lähettiläs kreivi Csekonics, Unkarin Yleisen Krediittipankin johtaja v. Kallay sekä diplomi-insinööri Hochstein, Kauppalehti nro. 148 3.7.1922.

³³²Tuontitukkukauppiaita retkellä edustivat Ab Stockmann Oy:n tukkukauppaosaston johtaja Walter Rydman, Kotkan Tukku- ja kauppa Oy:n toimitusjohtaja, Tukku- ja kauppa r.l:n hallintoneuvoston ja Suomen Tukku- ja kauppiain Liiton johtokunnan jäsen K.E. Hartikainen, joka jo 1800-luvulla oli matkustellut Unkarissa sekä konsuli S.A. Nylund (Nylund & Wärenius Oy). I.A. Karhi (Suomen Mineräalilijä Oy), Oskari Huttunen (Osk. Huttunen Oy) ja Vilho Karjalainen (Viipurin Kauppa Oy). Tukku- ja kauppiaita edustivat myös Hjalmar Aarnio (Hj. Aarnio Oy), J. Sokka (T:mi Sokka & Kopra Oy), Jalkinetehtaiden Hankintayhtiön ja Oy Osk. Nikander Ab:n edustaja Oskar Nikander, A. Puurtinen (H. Rehell & K:ni, Oy

tämä retkikunta saattoi luoda kattavan katsauksen eteläisen heimokansansa tuotanto-oloista vieraillessaan Unkarin myllyissä, tehtaissa ja maataloilla.

Unkarin teollisuus- ja maatalouskeskuksiin suuntautunut retki sai sydämellisen vastaanoton ja juhlallisuuksien sekä luentotilaisuuksien täyttämän matkan yleistunnelma oli vahvan heimotunteen kyllästävä, jopa niin, että matkan päätarkoitus -kaupallisten suhteiden kehittäminen - oli jäädä täysin taka-alalle. Liikemiesten opinto- ja myyminenedistämismatkasta muodostui propagandatilaisuus; lähettiläs Setälän sanoin 'poliittinen harrastus oli kaikkialla Unkarissa taloudellisten harrastusten edellä' unkarilaisten toivoessa Suomelta sympatiaa maan Trianon rauhansopimuksessa kokeman 'vääryyden' johdosta.³³³ Tämä ei ollut ainoastaan Setälän henkilökohtainen vaikutelma, sillä Budapestin Kauppiasliiton ja Unkarin Teollisuusliiton järjestämällä päivällisillä käytyjä keskusteluja leimasi vahva poliittinen sävy.³³⁴

Vaikka Unkarin liike-elämää sanottiin leimaavan - jälleen Setälää lainaten - Lászlón osoittaman aktiivisuuden kanssa ristiriidassa ollut 'fatalistinen passiivisuus' ja maan liikemiesten mainittiin olleen haluttomia ponnisteluihin uusien markkinoiden valtaamiseksi³³⁵, kyettiin syksyllä 1927 ainakin kartoittamaan keskeisimmät kauppavaihtoa rajoittaneet tekijät ja eräitä myyntisopimuksiakin onnistuttiin solmimaan. Metsäteollisuutta retkellä edustanut Tor von Wright solmi pienehkön paperisopimuksen suurten unkarilaisten päivälehtien Pesti Hirlapin ja Pester Lloydin kanssa ja eräiden tuotteiden kohdalla myös tuontimahdollisuuksia pidettiin lupaavina. Erikoisuutena voi mainita unkarilaisten maatalousasiamies E. Sihvolalle tekemän

Ernest Muona, Suomen Sähköteollisuus Oy) sekä Suomen Tukkukauppiain Liiton asiamies Paavo Korpisaari. Maataloustuottajia edustivat T. Arola Keskusosuusliike Hankkijasta, vuodesta 1926 Voinvienti Oy Valio r.l:n prokuristina Keski-Euroopan vientimarkkinoilla työskennellyt K.W Gottberg sekä Suomen Juustonvalmistajien yhdistyksen sihteeri S. Mattson. Matkalle ottivat osaa myös Kotimaisen Työn Liiton ja Osuuskunta Suomen Messujen edustaja F. Hallio, Suomen Rullatehdasyhdistyksen Tor von Wright, kangasalan agenttina Tampereella työskennellyt V. Pahlman sekä Oy Johto Ab:n toimitusjohtaja N. Eskola. Myöskin Suomen ja Helsingin Agenttiyhdistyksillä oli oma edustuksensa. Näitä edustivat T. Pajari (Oy Mediator ja Kattohuopayhdistys) ja Sören Berner & Co:n toimitusjohtaja Rolf Berner. Retken, jonka puheenjohtajaksi valittiin professori Antti Tulenheimo, valmistelutoimikunnan kokoukseen ottivat osaa myös MTK:n Juho Jännes, Kauppalehden päätoimittaja Yrjö Koskelainen sekä aloitteen "isä" Berthold László. Ks. Suomen Liikemiehiä I-II, 1930, Kauppalehti nro 228 3.10.1927 ja nro. 229 4.10.1927.

³³³VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (kansio 21), Ministeri Setälän raportit 1927-1929. Suomen Kööpenhaminan lähetystön raportti nro. 6 27.10.1927, "Taloudellinen retkikunta Unkarissa".

³³⁴ "Suomalainen retkikunta Unkarissa", Kauppalehti nro. 244 21.10.1927 ja "Suomalaisen retkikunnan riemukulku Unkarissa", Kauppalehti nro. 249 27.10.1927.

³³⁵VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (kansio 21), Ministeri Setälän raportit 1927-1929. Suomen Kööpenhaminan lähetystön raportti nro. 6 27.10.1927, "Taloudellinen retkikunta Unkarissa".

tarjouksen toimittaa koe-erä hevosia Suomen valtion upseeriratsuiksi ³³⁶.

Syksyllä 1927 suoritettu retki paljasti maiden halukkuuden kauppavaihdon laajentamiseen, mutta maiden asettamista toiveista huolimatta jo aiempina vuosina ilmenneitä kylmiä realiteettaja, maiden maantieteellisen aseman kauppavaihdolle asettamia rajoituksia ei kyetty kiistämään. Retkelle osallistuneen tukkukauppias Rolf Bernerin vaatimuksiin rahtialennusten saavuttamiseksi³³⁷ oli monen muun vienninharjoittajan helppo yhtyä ja vuoden 1927 syysretken suurin ansio olikin siinä, että niin Suomessa kuin Unkarissakin jatkettiin keinojen etsimistä heikkojen kuljetusyhteyksien parantamiseksi.

1920- luvun vanhetessa Suomen Unkarissa suorittama myynninedistämistyö sai kiinteämmät muodot. Keskeisten myynninedistämisyjärjestöjen: Keskuskauppakamarin, Suomen Vientiyhdistyksen ja metsäteollisuuden myyntiorganisaation keskinäinen työnjako selkiintyi ja kullekin näistä lankesi oma osansa vientikaupan edistämisessä. Suomen Keskuskauppakamari ei kuitenkaan ehtinyt saavuttaa merkittävää asemaa Suomen Unkariin kohdistamassa myynninedistämistyössä. Jo 1920- luvulla ulkomaankaupan edistäminen lipui selkeät vienti-intressit omaaville Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle sekä kotimarkkinateollisuuden vientiä aja-neelle Vientiyhdistykselle (vuodesta 1938 Suomen Ulkomaankauppaliitto).³³⁸ Kuten edellä jo mainittiin 17.7.1918 perustettu Keskuskauppakamari ehti kuitenkin vaikuttaa sille perustamisvaiheessa asetettujen tavoitteiden mukaisesti³³⁹ maamme kaupallisen ulkomaanedustuksen muotoutumiseen Unkarissa.

Kun Keskuskauppakamarin johdossa toimi aktiivisesti tuontitukkukauppiaiden edustajia³⁴⁰ eräät liikemiespiirit suhtautuivat epäillen sen mahdollisuuksiin vientikaupan edistämiseksi. 1930- luvun kuluessa Keskuskauppakamarin ja Jaakko Kahman johtaman Vientiyhdistyksen välinen työnjako syveni edellisen menettäessä aktiivisen roolinsa viennin edistämisessä ja keskittyessä lähinnä tiedotustoimintaan sekä rajoituksissa yhdessä muiden kauppakamarien kanssa antamaan lausuntoja kauppatavoista.³⁴¹ Jo 1920- luvun alussa Keskuskaup-

³³⁶UM 56A, Maatalousasiamies E. Sihvolan selostus tutkimusmatkasta Unkarin taloudellisten järjestöjen kutsuman suomalaisten talousmiesten retkikunnan mukana 7-31.10.1927 13.1.1928.

³³⁷Kauppalehti nro. 253 1.11.1927.

³³⁸Vesikansa 1993, s. 131.

³³⁹Paasivirta 1968, s. 137, Paasivirta 1984, s. 175.

³⁴⁰Keskuskauppakamarissa toimi monia merkittäviä tukkukauppiaita, jotka solmivat jo 1920- luvulla suhteita myös Unkariin. Tunnetuinia heistä olivat Stockmannin pitkäaikainen johtaja Walter Rydman, Tukkukauppiaaliiton asiamies Paavo Korpisaari, Tuontiteollisuusliiton V.M.J. Viljanen sekä tukkukauppias S.A. Hohenthal (Harima), jolla oli keskeinen asema Suomen Tukkukauppiaiden Liitossa., Ks. mm. Vesikansa 1993, s. 125.

pakamarin julkaisemasta lehdestä 'Suomen Keskuskauppakamarin Tiedonantoja' tuli väylä, jonka kautta unkarilaiset liikemiehet etsivät liikeyhteyksiä Suomessa ja vuodesta 1929 alkaen Keskuskauppakamarin ja Vientiyhdistyksen yhteislehti 'Suomen Ulkomaankauppa' jatkoi tiedotustoimintaa kauppavaihdon edistämiseksi.

8.2. Metsäteollisuuden myyntiorganisaatio

Maamme johtavat puunjalostusteollisuusyritykset organisoivat ulkomaisen myyntitoimintansa jo autonomian ajan lopulla, mutta vasta Venäjän markkinoiden sulkeutuminen kesällä 1918 antoi Suomen metsäteollisuudelle pontimen kehittää vientiään eri tuotannonalojen toimintaa tehostamalla. Päämäärän saavuttamiseksi perustettiin kesällä 1918 eri alojen keskeisimmät myyntijärjestöt³⁴² ja vuonna 1919 Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen, Suomen Selluloosayhdistyksen, Suomen Puuhiomoyhdistyksen ja Suomen Rullatehdasyhdistyksen kattojärjestöksi perustetusta Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitosta kehittyi sotien välillä puunjalostusteollisuuden myynti-intressejä koordinoiva järjestö ja vientipolitiikan johtaja.³⁴³

Keskusliiton keskittyessä johtajansa Axel Solitanderin johdolla hoitamaan laajempia kauppapoliittisia tehtäviä käytännön myyntityö ulkomaille tapahtui tehtaiden omien myyntikartellien kautta. Suomen Paperitehdasyhdistyksen alunperin neljä myyntiosastoa yhdistettiin kahteen - sanomalehtipaperin ja muiden papereiden osastoon -, jotka vastasivat jäsenyritysten tekemän yhdistyssopimuksen nojalla tehtaiden valmistaman paperituotannon myyntitoiminnasta. Yhdistykselle ulkomailta saapuneet tilaukset jaettiin myyntiosuuksiin, jotka määräytyivät suhteessa tehtaiden valmistamien eri paperilaatujen tuotantomääriin.³⁴⁴ Vaikka Kymi-yhtiö erosi jo vuonna 1921 myyntiyhteistyöstä alkaen luoda ulkomaille omaa agenttiverkostoaan³⁴⁵ ja myöhemmin esimerkiksi seurasi valtion omistama Oy Terwakoski Ab, jonka erikoispaperit soveltuivat standardipaperilaatua paremmin yksilölliseen myyntiin, edusti Suomen Paperitehdasyhdistys 1930-luvun puolivälissä noin 70% maamme kaikesta

³⁴¹Vesikansa 1993, s. 39, Raninen 1946, s. 123-124, 126..

³⁴²Autio - Lodenius 1968, s. 41, 48 ja 52, Halme 1955, s. 147-148.

³⁴³Paasivirta 1968, s. 204-205, Paasivirta 1984, s. 171.

³⁴⁴Nystén 1946, s. 165-166.

³⁴⁵Autio - Lodenius 1968, s. 81-82. Yhteinen myyntiorganisaatio poikkesi Ruotsin vastaavasta järjestelmästä, jossa yhtymät markkinoivat itse oman tuotantonsa. Paasivirta 1968, s. 208.

paperinmyynnistä.

Paperiteollisuuden tavoin myös selluloosan ja lankarullien myyntitoiminta Suomessa oli hyvin keskitettyä. Vuonna 1934 Suomen Selluloosayhdistys edusti kaikkia maamme selluloosanvalmistajia käkisalmelaista Waldhofin tehdasta lukuun ottamatta ja samana vuonna Yhdistyksen myyntitoiminta kattoi noin 90% maamme kaikesta selluloosan myynnistä. Rullatehdasyhdistys edusti peräti 90-95% kaikesta lankarullien myyntitoiminnasta, eikä keskitetty vientiorganisaatio - huomautettakoon sivumennen - ollut täysin vierasta metsäteollisuuden ulkopuolellakaan. Mm. karjataloustuotteista voin myynti ulkomaille tapahtui miltei täysin Keskusosuusliike Valion välityksellä. Unkariin viedyistä suomalaistuotteista vuodat ja nahat olivat suurin vientiartikkeli, joiden myynti ulkomaille tapahtui itsenäisten vientiliikkeiden kautta.

Keskitetty myyntiorganisaatio oli tehokas apu Suomen metsäteollisuuden taistellessa 1930-luvulla kiristyneistä ulkomaisista markkinoista. Yhdistetyn myyntitoiminnan kautta kyettiin saavuttamaan laaja asiamiesverkosto ja tuotteiden ulkomaista kilpailukykyä voitiin parantaa teollisuuden keskinäistä kilpailua poistamalla. Yhteistoimintaa tehostamalla saavutettiin säästöjä agenttipalkkioissa ja hankittiin alennuksia rahti-, vakuutus- ym. maksuissa³⁴⁶ - kaikki seikkoja, joilla oli erityistä merkitystä harjoitettaessa vientikauppaa Unkarin kaltaiselle, maantieteellisesti eristettynä sijaitsevalle marginaaliselle markkina-alueelle. Myyntiyhteistyön kautta Unkarissa saavutettujen kustannussäästöjen merkitystä ei ole syytä väheksyä siksiäkään, että vientierät Unkariin olivat melko pieniä, joiden kohdalla kustannussäästöjen saavuttaminen oli entistäkin suotavampaa.

Metsäteollisuustuotteiden osalta käytännön myyntityö Unkariin tapahtui erityisten myyntiasiamiesten eli agenttien välityksellä. Vaikka maamme paperiteollisuus pyrki 1920-luvun lopulta lähtien siirtymään suoriin myynteihin ja suomalaisten myyntiagenttien käyttöön asiakkaidensa ja markkinoidensa valvomiseksi, olivat käytetyt myyntiasiamiehet pääosin ulkomaisia, toimialueensa myyntitavat ja laatuvaatimukset tuntevia miehiä, jotka informoivat myyjä hintakehityksestä ja myyntisuhdanteista toimialueellaan³⁴⁷ Pienille markkina-alueille ei useinkaan riittänyt omaa myyntiagenttia, vaan kustannusten säästämiseksi myyntiedustus yhdis-

³⁴⁶Suomen Ulkomaankaupan vienti- ja laivauskäsikirja. Suomen Ulkomaankauppa nro. 11 15.6.1934, "Suomen Vientikaupan organisaation yleispiirteitä".

³⁴⁷Nystén 1946, s.168-170, Paasivirta 1968, s. 209.

tettiin läheisen, taloudellisesti merkittävämmän kauppakumppanin myyntiedustukseen.³⁴⁸ Unkarin kohdalla saksalaisten myyntiasiamiesten asema oli suorastaan täysin hallitseva.

Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen ja yhdistykseen kuulumattoman Kymmene Ab:n yhteisenä myyntiagenttina Saksassa ja Unkarissa toimi vuosina 1918-1952 hampurilainen toimiminen J. Joseph Flach. Myös budapestiläinen Tibor Ernyei, joka vuosina 1947-1952 työskenteli edelleen Paperitehdasyhdistyksen agenttina Unkarissa, toimi jo maailmansotien välillä erilaisissa paperiteollisuuden välitystehtävissä. Suomen Selluloosayhdistyksen myyntitoiminta Unkariin tapahtui niinkään hampurilaistoiminimien Flach & Muther Co. ja H.A. Gratenau välityksellä ja ja saksalaisten välittäjien keskeistä merkitystä Unkariin suuntautuneessa vientikaupassa täydensi edelleen se, että Suomen Rullatehdasyhdistyksen myynnit Unkariin ja laajemminkin Keski-Eurooppaan tapahtuivat vuodesta 1925 lähtien Crimmitschaussa toimineen toiminimen Carl H. Schubach välityksellä.³⁴⁹

Kun puunjalostusteollisuuden myyntitoimintaa 1920- luvulla leimaa huomattava itsenäisyys, pakotti 1930- luvun alun yleismaailmallinen lama Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muuttamaan suhtautumistaan valtiovaltaan. Keskusliiton hoitaessa 1920- luvulla omien myyntijärjestöjensä kautta keskitettyä vientipolitiikkaansa sen yhteydet maamme virallisen ulkomaanedustuksen kanssa jäivät hyvin pinnallisiksi. Suomalaisten diplomaattien kaupallista kokemusta epäiltiin, mikä kirvoitti toisinaan Axel Solitanderin (Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton toimitusjohtaja 1922-1940) arvostelevaan voimakkaan sanoin ulkoministeriön toimia.³⁵⁰

Synkkien pilvien kerääntyessä 1930- luvun alussa maailmantalouden taivaalle maamme suurvientiä edustanut puunjalostusteollisuus joutui yhä enenevässä määrin turvautumaan ulkomaanedustukselta saatavaan tukeen vientietujensa turvaamiseksi.³⁵¹ Unkarin kohdalla Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton ja Budapestin lähetystön yhteistyö oli 1930- luvulla jopa vientitoiminnan ehdottomana edellytyksenä. Puunjalostusteollisuuden esittämät kauppapoliittiset toivomukset kanavoituivat ulkoministeriön kautta Suomen Budapestin lähetystölle, jonka tarmokkaan toiminnan ansioksi voidaan lukea suuri osa maamme

³⁴⁸Oli hyvin tavallista, että samalla edustajalla saattoi samanaikaisesti olla valvottavanaan kahden tai useamman läheisen maan markkinat, varsinkin kun Unkarin kaltaisella rajallisella markkina-alueella ei kannattanut pitää omaa myyntiagenttia. Ks. Rautanen 1946, s. 183.

³⁴⁹Autio - Lodenius 1968, s. 264, Finnish Timber and Paper Calendar 1934/1935, Malm 1928, s. 45.

³⁵⁰Paasivirta 1968, s. 210-211.

³⁵¹Paasivirta 1968, s. 211, 226-227.

paperiteollisuuden 1930- luvulla Unkarissa saavuttamasta kohtalaisesta myyntimenestyksestä. Ilman ulkomaanedustukselta saatua taustatukea Suomen metsäteollisuuden olisi ollut hyvin vaikeaa kamppailla yksin Unkarin kiintiö- ja tuontilupaviidakossa.

Puunjalostusteollisuuden viennin suuriin ostajamaihin supistuessa 1930- luvun alussa maamme metsäteollisuus halusi valtiovallan tukemana ohjata vientiään uusille, koskemattomille markkina-alueille, jollaisena Balkania ja itäistä Keski-Eurooppaakin vielä voitiin pitää. Puunjalostusteollisuuden Unkariin suuntaama vientitoiminta sai 1930- luvulla maamme ulkoasiainhallinnolta kipeästi tarvitsemaansa taustatukea - jopa niin, että valtiovallan muille vientisektoreille suuntaamaa tukitoimintaa pidettiin täysin riittämättömänä. Mm. pitkäaikainen ulkoministeri Antti Hackzell suhtautui yleisesti hyvin epäillen kotimarkkinateollisuuden vientimahdollisuuksiin³⁵² ja sama metsäteollisuuden vientietuja korostava linja välittyi myös valtiovallan suhtautumisessa vientitoiminnan kehittämiseen Unkarissa.

8.3. Suomen Vientiyhdistys pienteollisuuden etujen puolustajana

29.9.1919 perustettu Suomen Vientiyhdistys (vuodesta 1938 lähtien Suomen Ulkomaankauppaliitto) jatkoi 1930- luvulla Keskuskauppakamarin aloittamaa työtä vientipropagandan harjoittamiseksi ulkomailla. Aluksi vain pienteollisuuden viennin edistämiseksi toimineesta yhdistyksestä pyrittiin 1930- luvulla luomaan koko maan vientitoiminnan kattava kattoorganisaatio. Jo vuonna 1924 Yhdistys kirjasi yhteistyötavoitteensa kaupan ja teollisuuden eri keskusjärjestöjen kanssa ja samana vuonna Vientiyhdistys halusi tiivistää yhteistyötään myös metsäteollisuuden viejien kanssa.³⁵³ Vientijärjestöjen yhteistyöhön tähännyntä tavoite, joka oli Yhdistyksen pitkäaikaisen toimitusjohtajan Jaakko Kahman (1928-1953) 'kunin-gasajatus', epäonnistui. Vientiyhdistyksen ja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton suhteet pysyivät kireinä jälkimmäisen suhtautuessa epäillen viennin monipuolistamiseen tähänneisiin pyrkimyksiin.

³⁵²Kantaan vaikutti varmastikin Hackzellin henkilökohtainen suhde Axel Solitanderiin, Paasivirta 1968, s. 218.

³⁵³Suomen Vientiyhdistyksen merkittävimmät yhteistyökumppanit olivat MTK, Suomen Työn Liitto, Suomen Tukkukauppiaiden liitto, Valio sekä OTK. Vientiyhdistyksen puheenjohtajana toimi vuoteen 1922 V.M.J. Viljanen, joka siirtyi 1922 Suomen Teollisuusliiton puheenjohtajaksi, hallituksen jäsenenä olivat mm. konsuli Christian Saxlund ja johtaja S.A. Hohenthal. Suhteet puunjalostusteollisuuteenkaan eivät ainakaan alussa olleet täysin poikki. Vuonna 1924 Yhdistyksen hallitukseen liittyivät puunjalostusteollisuutta edustaneet Gösta Serlachius ja Axel Solitander, joka toimi vuonna 1925 vuoden ajan hallituksen puheenjohtajana. Vielä 1928 Solitander oli varapuheenjohtajana., Tollet 1969, s. 5, 7-9.

Nimestään huolimatta Vientiyhdistyksen jäsenistöön kuului vuodesta 1928 alkaen myös tuontikauppiaiden edustajia, joiden asema Yhdistyksessä vuodesta 1935 alkaen edelleen vahvistui.³⁵⁴ Säännöstelytoimien lisääntyessä kansainvälisessä kaupassa Vientiyhdistys halusi edistää maamme kauppavaihdon kokonaisetuja vienti- ja tuontikauppiaiden välistä yhteistyötä tiivistämällä. Yhdistys toivoi tuontikauppiaiden tukevan kotimarkkinateollisuuden vientitoimintaa suuntaamalla ostonsa maihin, joiden kanssa käytävä kauppa palvelisi parhaiten Suomen kansantalouden kokonaisetua ja vientikauppiaiden kulloinkin asettamia tavoitteita. 1930-luvun jälkipuoliskolla tuonin ja viennin keskinäinen riippuvuus korostui entisestäänkin kansainvälisessä kaupassa ja vastavuoroisuusperiaatteen saavuttaessa yhä laajempaa kannatusta myös Vientiyhdistys muutti vuonna 1938 nimensä Suomen Ulkomaankauppaliitoksi, mikä entistä nimeään paremmin kuvasi Yhdistyksen muuttunutta asemaa.³⁵⁵

Valtiovallan tukeen nojautuen Vientiyhdistys harjoitti ulkomaista myynninedistämistoimintaa tukemalla vientistipendiaatteja ja myyntiagenteja sekä järjestämällä messu- ja näyttelytoimintaa. Yhdistyksen vuonna 1928 asettamien tavoitteiden mukaisesti vientitoimintaa rajoittavia esteitä haluttiin edelleen vähentää lisäämällä vientikoulutusta, parantamalla heikkoja kuljetusyhteyksiä sekä tehostamalla propagandatoimintaa vientimarkkinoiden ja -tuotteiden tunnetuksi tekemiseksi - kaikki tavoitteita, jotka oli vielä Unkarinkin kohdalta lähes täysin laiminlyöty.

Myynninedistämistoiminnassa esiintyneet puutteet kuitenkin tiedostettiin ja viimeistään 1920-luvun lopulla Vientiyhdistys ryhtyi aktiivisiin toimiin markkinointi- ja propagandatoimintansa kehittämiseksi. Vuonna 1928 Yhdistys alkoi rakentaa uusille markkina-alueille omaa edustajaverkkoaan vähentääkseen kolmansien maiden kautta tapahtuvaa välityskauppaa. Ajatus ei sinänsä ollut uusi, sillä jo 1920-luvun alussa ulkoministeriö oli myöntänyt määrärahoja yksityisten vientiyriyten ulkomailla harjoittamaan myynninedistämistyöhön³⁵⁶, mutta tehty päätös merkitsi myyntipropagandan keskittämistä enenevässä määrin tärkeimpiä kotimarkkinateollisuuden viejiä edustaneen Vientiyhdistyksen käsiin. Osoituksena Yhdistyksen toiminnan aktivoitumisesta kotimaassa oli mm. sen 1920-luvun lopulla vilkastunut julkaisutoiminta. Maaliskuusta 1929 alkaen ilmestynyt Yhdistyksen äänenkannattaja 'Suo-

³⁵⁴ Vuonna 1935 Yhdistykseen liittyivät mm. Alvar Niklander, Paavo Korpisaari ja Väinö Tanner - kaikki huomattavia tuontikaupan edustajia. Tollet 1969, s. 10.

³⁵⁵ Tollet 1969, s. 10.

³⁵⁶ Tollet 1969, s. 9 ja 13.

men Ulkomaankauppa', joka oli samalla myös Keskuskauppakamarin tiedotuslehti,³⁵⁷ toimi tärkeänä siltana koti- ja ulkomaisten kauppiaiden välillä.

Suomen Vientiyhdistyksen uusviennin edistämiseksi Itä- ja Kaakkois-Euroopassa suorittama toiminta voimistui merkittävästi vasta 1930- luvun alun laman myötä, jolloin maamme kauppa- ja teollisuusministeriö alkoi jakaa - Vientiyhdistyksen ehdotuksesta - erityisiä vientistipendejä markkinatutkimusten suorittamiseen uusilla, kaupallisesti houkuttelevina pidetyillä markkina-alueilla. Kaupallisesti vielä melko tuntematon Itä-Eurooppa oli alusta alkaen Vientiyhdistyksen suurimpia stipendikohteita³⁵⁸ ja jo vuonna 1930 Richard Rapelille myönnettiin 24 000 markan vientiapuraha oleskeluun Balkanin maissa.³⁵⁹ Kenkäteollisuuden raaka-aineiden välittäjänä aiemmin toimineen Rapelin toiminta Balkanilla helmikuun 1930 ja elokuun 1931 välisenä aikana riippui valtion tuen ohella myös yksityisestä rahoituksesta. Tamperelainen Aaltosen Kenkätehdas, nykyisen Nokia Oy:n edeltäjä Suomen Gummitehdas Oy sekä helsinkiläinen Kone- ja Siltarakennus Oy maksoivat suurimman osan hänen oleskelustaan ja propagandatoiminnastaan aiheutuneista kuluista.³⁶⁰

Vaikka Vientiyhdistyksen 1930- luvun alussa yksinomaan Unkarissa suorittama myy- ninedistämistyö näyttää täysin puuttuvan -Yhdistyksen vientistipendiaattoiminta keskittyi kauemmas Balkanille - ei Unkariin jäänyt täysin osattomaksi Yhdistyksen Kaakkois- Euroopassa suorittaman myyntipropagandan hedelmistä. Kumiteollisuuden Unkarissa vuonna 1931 saavuttama vientimenestys voidaan ainakin osittain laskea Vientiyhdistyksen lisääntyneen myyntipropagandan tiliin. Vuonna 1931 Kaakkois-Eurooppaan suuntautuneen tutkimusmatkansa tuloksena Rainer Heikel sai Vientiyhdistyksen vakuuttuneeksi eräille uutuustuotteille aluella avautuvista laajoista markkinoista³⁶¹ ja mainittuna vuonna maamme kumiteollisuus onnistui viemään Unkariinkin peräti 21,9 tonnia erilaisia kumivalmisteita. Määrä, joka koostui pääasiassa kumiteräjäalkineista - vähäisemmässä määrin myös kalos- seista, päälly- ja kesäkengistä sekä leikkipalloista - ei ollut aivan vähäinen, sillä se vastasi

³⁵⁷Tollet 1969, s. 9 ja 11.

³⁵⁸Tollet 1969, s. 13.

³⁵⁹Rapelin asemapaikka Balkanilla oli Belgrad ja hänen pääasiallinen tehtävänsä oli järjestellä kaup- pasuhteita Bulgariassa, Jugoslaviassa ja Kreikassa. Voidaan kuitenkin otaksua, että hänen toimintansa on vaikuttanut myöskin maamme Unkariin suuntautuneeseen vientiin. Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1930 sekä jäsenluettelo, s. 8 ja 21.

³⁶⁰Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1930 sekä jäsenluettelo, s. 48.

³⁶¹Vientiyhdistys tuki vuonna 1931 rahallisesti Rainer Heikeliä tämän tutkiessa kumivalmisteiden menekkimahdollisuuksia lähinnä Jugoslaviassa. Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1931 sekä jäsenluettelo, s. 34 ja 54-55.

lähes 5% Suomen vuonna 1931 myymien kumituotteiden kokonaisarvosta Unkarin ollessa seitsemänneksi suurin ostajamaa.³⁶²

Saavutetuista satunnaisista myyntisaavutuksista huolimatta vientistipendiaattitoimintaa pidettiin riittämättömänä ja vuonna 1933 Vientiyhdistys päätti muuttaa organisaatorakennettaan tehostaakseen toimintaansa Itä- ja Kaakkois-Euroopan markkinoiden valtaamiseksi. Aloite erityisen Itä-Euroopan osaston perustamiseksi Yhdistyksen yhteyteen tehtiin jo vuonna 1929, mutta vasta lokakuussa 1933 Suomen Vientiyhdistys, Suomen Teollisuusliitto sekä Suomen Metalliteollisuusliitto esittivät valtioneuvostolle aloitteen erityisen 'intressikeskuksen' perustamisesta Itä-Euroopan kauppaa varten.³⁶³ Valtiovallan suosiollisella avustuksella vuonna 1934 perustetun keskuksen uskottiin vientipiireissä palvelevan kaupan laajentumista Puolan ja Baltian maiden ohella myös Balkanille ja alisen Tonavan maihin, myös Unkariin.

Itä-Euroopan keskuksen perustamisen taustalla vaikuttivat käytännölliset syyt; yksityisten vientiyhtymien Itä- ja Kaakkois-Euroopassa risteilleet myyntiasiamiehet eivät välttämättä palvelleet parhaalla mahdollisella tavalla maamme vientikaupan kokonaisuutena ja myös asiamiesten taloudellinen riippuvuus yksittäisistä vientiyhtymistä oli ilmeinen rasite vientikaupan kokonaisvaltaisen kehittämisen kannalta. Mm. edellämainitun Rapelin helmikuussa 1930 alkanut toiminta alueella keskeytyi, koska Balkanin maihin suunnatun myyntitoiminnan huomattavin rahoittaja Suomen Gummitehdas Oy järjesti kaupallisen edustuksensa uudelleen, eikä Suomeen palanneen Rapelin tilalle saatu hankituksi uutta asiamiestä.³⁶⁴

Myyntitoiminnan rationalisointi ja keskittäminen olivatkin keskeisimpinä perusteluina Vientiyhdistyksen 6.10.1933 hallitukselle tekemän aloitteen taustalla. Kotimarkkinateollisuuden vienti kaikkialle Itä-Eurooppaan koostui tavallisimmin pienistä tavaraeristä, joten yksittäisten teollisuus- ja vientiliikkeiden ei useinkaan kannattanut lähettää omaa myyntiedustajaansa yksittäiseen maahan. Valtiovallan taloudellisella tuella saavutettavan viejien kollektiivisen myyntitoiminnan kautta uskottiin luotavan parhaat edellytykset viennin laajentamiselle. Yhdistyksen hallitukselle esittämään positiivista tulevaisuudenkuvaa pyrittiin edelleen kirkastamaan mainitsemalla myönteisenä esimerkkinä Ruotsi, joka oli 'järjestäes-

³⁶²SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1931, Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1931 sekä jäsenluettelo, s. 15.

³⁶³Tollet 1969, s. 16, Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1933 sekä jäsenluettelo, s. 10.

³⁶⁴Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1932 sekä jäsenluettelo, s. 59-60.

sään jo vuosia sitten vientiedustuksensa tarkoituksenmukaisella tavalla' saavuttanut huomattavat markkinat Kaak-kois-Euroopassa. Vuonna 1932 Ruotsin tavaraviennin arvo alisen Tonavan maatalousmaihin - Unkariin ja Romaniaan - sekä Balkanille oli kohonnut jo 225 miljoonaan markkaan Suomen vastaavan viennin rajoituessa vain 14,5 miljoonaan markkaan.³⁶⁵

Perustetun osaston tuli sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti toimia välittömässä yhteydessä kaikkien Itä-Euroopassa toimineiden vienti- ja teollisuusliikkeiden kanssa. Osasto keräsi ja systematisoi kaiken Itä-Euroopan maiden markkinoita ja vientimahdollisuuksia koskevan tiedon, valvoi Balkanilla ja muualla Kaakkois-Euroopassa toimineiden vientiliikkeiden edustajien toimintaa sekä huolehti osaltaan myös alueelle suunnatusta taloudellisesta propagandasta. Osaston toimintaa valvoi johtokunta, joka edusti tärkeimpiä alueella toimineita vientiliikkeitä ja teollisuusyrityksiä. Suurin käytännön merkitys oli kuitenkin Tonavan maissa liikkuneella, entisiä vientistipendiaatteja vastaavalla kauppa-asiamiehellä, jonka tehtävänä oli perehtyä edustamiensa maiden oloihin ja solmia kauppayhteyksiä edustamilleen vientiliikkeille.³⁶⁶

Perustamisehdotuksen mukaisesti vientiasiamies sitoutui vähintään vuodeksi Vientiyhdistyksen palvelukseen hankkiakseen mahdollisimman runsaasti tietoja Kaakkois-Euroopan maiden kaupallisista oloista. Asiamiehen tuli viipyä vuosittain kuukauden ajan myös Unkarissa ja etsiä sieltä suomalaistuotteiden ostajiksi ja välittäjiksi sopivia liikkeitä, joiden kanssa Vientiyhdistys saattoi solmia turvallisesti kauppasuhteita. Erityistä huomiota Unkarissa, kuten Balkaniillakin, asiamiehen tuli kiinnittää asiakkaan maksukykyisyyteen. Kiertomatallaan tekemiensä havaintojen perusteella asiamies esitti Vientiyhdistyksen välityksellä myyntiagentteja ja ostajia edustamilleen suomalaisliikkeille toimien itse välittäjänä agenttien ja ostajien välillä. Asiamies velvoitettiin myös tekemään tarkastusmatkoja asetettujen agenttien työn seuraamiseksi sekä käymään tarvittaessa henkilökohtaisia neuvotteluja suomalaisten vientiliikkeiden kanssa.³⁶⁷

³⁶⁵Esitys Valtioneuvostolle Itä-Euroopan osaston perustamiseksi Suomen Vientiyhdistyksen yhteyteen 6.10.1933, Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1933 sekä jäsenluettelo, s.72-75, Unkarin osuus Suomen alueelle suuntautuneesta rajoittui edelleen vajaaseen kymmenesosaan eli 1,2 miljoonaan markkaan, SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1932.

³⁶⁶Esitys Valtioneuvostolle Itä-Euroopan osaston perustamiseksi Suomen Vientiyhdistyksen yhteyteen 6.10.1933, Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1933 sekä jäsenluettelo, s.75.

³⁶⁷Esitys Valtioneuvostolle Itä-Euroopan osaston perustamiseksi Suomen Vientiyhdistyksen yhteyteen 6.10.1933, Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1933 sekä jäsenluettelo, s.76-77.

Perustetun keskuksen toiminnalle asetetuista laajamittaisista tavoitteista huolimatta tehty organisaatiomuutos ei käytännössä juurikaan muuttanut Vientiyhdistyksen aiemmin vakiintuneita toimintamuotoja. Vanhaa vientistipendiaattilinjaa noudattaen yhdistys myönsi 1934-1935 pääkonsuli Paul Huurille noin 40 000 markan määrärahan liikesuhteiden luomiseksi Balkanilla ja alisen Tonavan maissa. Saamansa tuen turvin Huuri saattoi oleskella jälkimmäisenä vuonna neljän kuukauden ajan lähinnä Jugoslaviassa Romaniassa ja Bulgariassa, mutta näiden maiden vaikeiden taloudellisten olojen vuoksi maamme kotimarkkinateollisuuden näissä maissa saavuttamat kaupalliset edut jäivät hyvin vähäisiksi.³⁶⁸

Vientiponnistelujen kohdentuminen juuri Balkanille - ohi Unkarin - voi kertoa ainakin kahdesta seikasta. Maamme vientipiirit lienevät asettaneet suurempia odotuksia suomalaisilta lähes koskemattomiksi säilyneille Balkanin markkinoille. Toisaalta tarve vientiorganisaation kehittämiseen oli täällä suurempi kuin Unkarissa, johon oli jo varhain solmittu läheisiä kulttuurisuhteita ja kauppasuhteetkin oli saatu ainakin orastavalle alulle. Myös Budapestiin vuonna 1934 perustettu lähetystö otti hoitaakseen monia aiemmin vientiasiamiehien toimenkuvaan kuuluneita asioita ja lähetystöstä muodostui 1930-luvun lopulla koko Kaakkois-Euroopan kaupallisen edustuksen tukipylväs. Vientiyhdistyksen marraskuussa 1935 ilmaiseman kannan mukaan Suomen vientietuja alueella tuli kuitenkin - Budapestin lähetystön toimintaa täydentäen - edelleen valvoa. Yhdistyksen Itä-Euroopan osaston johtaja Gösta Kiander halusi edelleenkin ulottaa matkansa myös Tonavan maihin, jonne hän vuonna 1936 saapuikin tukeakseen Paul Huurin alueella edelleen harjoittamaa myyminenestämistyötä.³⁶⁹

Itä-Euroopan osaston toiminnan rahoitus oli alusta lähtien ongelmallista. Ensimmäisen toimintavuoden 345 000 markkaan kohonneet kustannukset jouduttiin kattamaan kokonaisuudessaan valtion varoista. Kauppa- ja teollisuusministeriön vientistipendivaroistaan myöntämät 40 000 markkaa käytettiin Tonavan ja Balkanin maihin kauppa-asiamieheksi lähetetyn Paul Huurin menoihin³⁷⁰ ja osaston ylläpitämiseksi valtiolta jouduttiin anomaan 305 000 markan määräraha. Hankkeesta aiheutuneiden menojen peittämiseksi suunnitelmaan osallistuneet yritykset lupasivat alunperin osallistua kustannuksiin sitä mukaa, kuin niiden

³⁶⁸Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1935 sekä jäsenluettelo, s. 11, 20-21.

³⁶⁹Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1935 sekä jäsenluettelo, s. 20-21, Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1936 sekä jäsenluettelo, s. 83, Suomen Vientiyhdistyksen kirje Kauppa- ja Teollisuusministeriölle 11.1.1936.

³⁷⁰Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1934 sekä jäsenluettelo, s.9 ja 98-99, Suomen Vientiyhdistyksen kirje Kauppa- ja Teollisuusministeriölle 7.7.1934..

vienti Itä-Eurooppaan kasvaksi,³⁷¹ mutta väliaikaisena pidetty julkisen rahoituksen tarvemuo-
dostui pysyväksi. Suomalaisyriykset olivat haluttomia osallistumaan myyntiosaston aiheutta-
miin taloudellisiin kustannuksiin vientikehityksen Itä-Eurooppaan osoittautuessa suuriin
ennakko-odotuksiin nähden sittenkin pettymykseksi eikä Vientiyhdistyksellä ollut lainkaan
omia varoja suurisuuntaisten suunnitelmiensa toteuttamiseen.

Taloudelliset vaikeudet pakottivat vuonna 1937 Vientiyhdistyksen arvioimaan uudelleen Itä-
Euroopassa harjoittamansa myynninedistämistyön perusteita. Perustamisvaiheessaan oma-
varaiseksi suunnitellun Itä-Euroopan osaston toimintaa tuettiin jatkuvasti yleisin varoin ja
vuonna 1937 jo noin 10% kauppa- ja teollisuusministeriön Vientiyhdistykselle myöntämästä
vajaan 1,2 miljoonan markan määrärahasta käytettiin osaston tarpeisiin.³⁷² Rahoitus-
vaikeudet yhdessä suomalaisviejien taholta esitetyn arvostelun kanssa - Vientiyhdistyksen
Itä-Euroopan myyntiorganisaatiota pidettiin epätarkoituksenmukaisena - olivat painava syy
Itä-Euroopan osaston lakkauttamiseen vuoden 1937 lopulla. Itä-Eurooppaan ja Ruotsiin
suunnattu vienninedistämistoiminta keskitettiin nyt yhteiseen 'Itä-Euroopan ja Skandinavian
osastoon' ja toiminta kentällä korvattiin alueensa tärkeimmissä pääkaupungeissa toimineilla,
vientistipendein avustetuilla, konsulaattien sihteereillä.³⁷³

TOLLETIN mukaan kaupalliset messut ja näyttelyt kuuluivat 1930- luvulla näkyvänä osana
Suomen Itä-Euroopassa harjoittamaan myyntitoimintaan.³⁷⁴ Messutoiminta Unkarissa herätti
kuitenkin hyvin vähäistä huomiota Vientiyhdistyksen piirissä. Runsaaseen kansainväliseen
messutoimintaan vedoten Suomen Vientiyhdistys kieltäytyi Budapestin kauppakamarin kut-
susta osallistua Budapestin Kansainväliseen Riemujuhlanäyttelyyn toukokuussa 1930³⁷⁵
eikä Yhdistys ollut mukana myöskään vuoden 1934 kevätmessuilla. Jälkimmäisessä
tapauksessa Yhdistys ilmoitti osallistuvansa messuille vasta, kun Budapestiin samana
vuonna asetettu diplomaattinen edustus 'olisi pohjustanut maaperää' Unkariin suuntautuval-

³⁷¹Osamaksut jakaantuivat suunnitelman mukaan jaettavaksi suhteessa jonkin yrityksen alueella
saavuttamaan markkinaosuuteen Yhdistyksen kokonaisviennistä. Esitys Valtioneuvostolle Itä-Euroopan
osaston perustamiseksi Suomen Vientiyhdistyksen yhteyteen 6.10.1933, Suomen Vientiyhdistyksen
vuosikertomus 1933 sekä jäsenluettelo, s. 77-78.

³⁷²Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1937 sekä jäsenluettelo, s. 18. Suomen Vientiyhdistyksen
kirje Kauppa- ja teollisuusministeriölle 20.1.1937, ulkomaankaupan edistämiseksi myönnetyn määrära-
han käyttö vuonna 1937.

³⁷³Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1937 sekä jäsenluettelo, s. 34, Tollet 1969, s. 16.

³⁷⁴Tollet 1969, s. 20.

³⁷⁵Suomen Ulkomaankauppa nro. 5 15.3.1930, Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1930 sekä
jäsenluettelo, s. 13..

le vientitoiminnalle. Samalla Yhdistys kuitenkin rohkeni epäillä, 'oliko maamme vientipiireillä yleensäkin riittävää harrastusta Suomen tuotanto-oloja monipuolisesti edustavan ryhmänäyttelyn järjestämiseen'.³⁷⁶

Jos suomalaisen myyntiasiamiehen taival kulkikin pustan halki kauemmas Balkanille, piti Suomen Vientiyhdistys Balkanin maita messu- ja näyttelytoiminnankin osalta Unkaria houkuttelevampana kohteena. Vuonna 1930 miltei samanaikaisesti Budapestin Riemujuhlanäyttelyn kanssa pidetyille Ljubljanan tavaramessuille osallistui seitsemän suomalaista näytteillepanijaa, jotka edustivat maamme kotimarkkinateollisuuden kärkiosaamista.³⁷⁷ Koska näidenkin Jugoslaviassa pidettyjen messujen suomalaisosanottajat olivat yrityksiä, jotka 1930-luvulla harjoittivat ainakin vähäistä vientitoimintaa Unkariin, voi hyvin olettaa, että Vientiyhdistyksen Balkanilla harjoittama messutoiminta tuki välillisesti myös Suomen ja Unkarin välistä kauppavaihtoa. Messuilla mukana olleet Vientiyhdistyksen ja Suomen Gummitehdas Oy:n edustajat Rainer Heikel ja Richard Rapeli saattoivat hyvinkin solmia suoria asiakaskontakteja näyttelyssä vierailleiden unkarilaisten kanssa.

Vientiyhdistyksen Unkarissa suorittaman myynninedistämistyön tehokkuutta on vaikea arvioida. On täysin mahdotonta sanoa, missä määrin kotimarkkinateollisuuden vientikehitys Unkariin riippui maassa kulloinkin vallinneesta kysyntäkehityksestä tai missä määrin suomalaisten suorittama myyntipropaganda vaikutti unkarilaisten asiakkaiden ostopäätöksiin. Edelleenkin ei voida määritellä sitä, oliko Vientiyhdistyksen asiamiesten suorittama myyntipropaganda yksityisten myyntiasiamiesten työtä tehokkaampaa. Messu- ja näyttelytoiminnan Suomessa herättämän vähäisen kiinnostuksen vuoksi Vientiyhdistyksen voi väittää laiminlyöneen eräitä myynninedistämiskanavia, mutta täytyy silti välttää liian jyrkän tuomion antamista. Vaikka myynninedistämistyö saattoikin olla puutteellista ja osin epätarkoituksenmukaistakin, Vientiyritys ponnisteli silti utterasti kotimarkkinateollisuuden kaikkialla Itä-Euroopassa - ei vähiten Unkarissa - kohtaamien ongelmien ratkaisemiseksi.

³⁷⁶Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1933 sekä jäsenluettelo, s.14, Ks. myös liite 3. s. 79, Vientiyhdistyksen kirje kauppa- ja teollisuusministeriölle 15.12.1933,

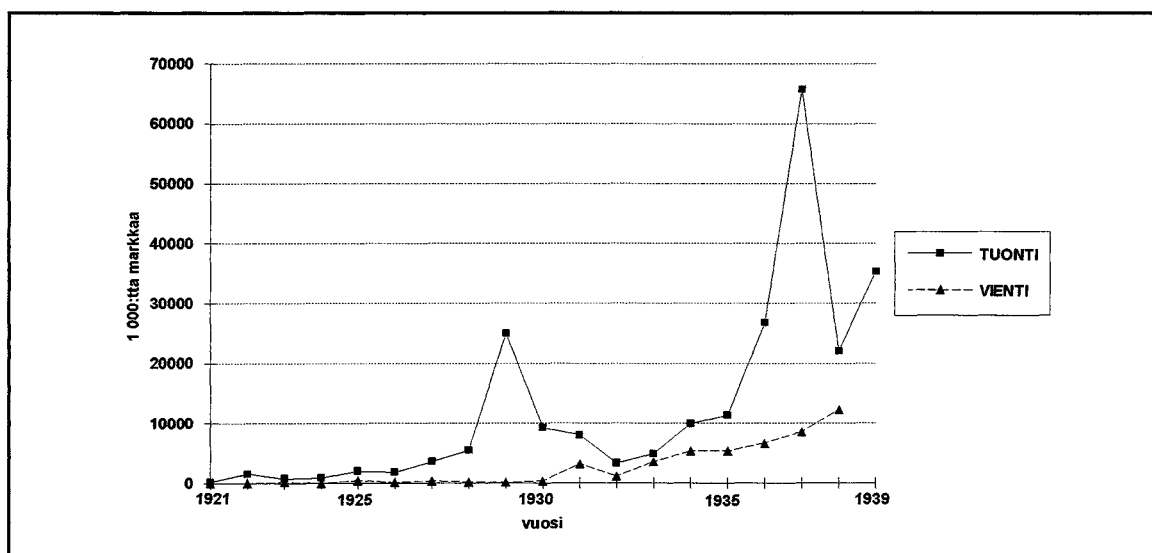
³⁷⁷Ljubljanan messuilla mukanaolleet yritykset olivat: Arabia, Nokia, Kone- ja Siltarakennus Oy, Lämmityslaite Oy, Fazer, Haarla ja Oy Urheilutarpeita Ab, Suomen Ulkomaankauppa nro. 10 31.5.1930.

9. KAUPPAVAIHDON KEHITYS MAAILMANSOTIEN VÄLILLÄ

9.1. Unkarin osuus Suomen kokonaiskaupassa

Edellä tässä tutkielmassa käsitellyistä syistä johtuen Unkari ei saavuttanut kovin merkittävää asemaa Suomen kauppakumppanina. Unkarin osuus Suomen kaikkien maiden kanssa vuosina 1921-1938 käymästä kauppavaihdosta oli keskimäärin ainoastaan 0,11%. Suhteellinen osuus saattoi kohota näinkin merkittäväksi ainoastaan Unkarin ajoittain suureksi kasvaneesta tuonnista johtuen. Kun Unkarin suhteellinen osuus Suomen kokonaisviennistä oli kaudella 1921-1938 keskimäärin 0,04%, kohosi unkarilaisen tuonnin osuus vastaavana aikana keskimäärin 0,19 prosenttiyksikköön.³⁷⁸

Kuvio 2. Suomen ja Unkarin välinen kauppavaihto 1921-1938 käyvin hinnoin Suomen Virallisen Tilaston mukaan (arvo 1000:tta markkaa)

Vuonna 1918 viennin arvo Itävalta-Unkariin 3 130 723 markkaa ja tuonnin arvo 111 096 markkaa. Vuodesta 1935 lähtien viennin arvo myyntimaan ja tuonnin arvo ostomaan mukaan. Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1918-1938.

Erityisen huomattavaksi tuonti kohosi vuonna 1937, jolloin Unkarin osuus maamme kokonaistuonnista oli 0,8%. Kun viennin osuus samana vuonna kohosi 0,1 prosenttiin, saavutti Suomen ja Unkarin välinen suhteellinen kauppavaihto sotaa edeltäneen ennätyksen 0,45%.

Etenkin 1920-luvulla, jolloin maiden väliset kauppasuhteet olivat vasta vakiintumassa, jäi kauppavaihto suhteellisestikin mitaten hyvin vaatimattomaksi pysytellen huomattavasti koko

³⁷⁸SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1921-1938, Vattula 1983, s. 206-213..

tarkasteluajanjakson keskiarvon alapuolelle. Tuonti- ja vientiosuudet kasvoivatkin - niin suhteellisesti kuin absoluuttisesti mitaten - vasta vuodesta 1935 lähtien, jolloin lamakausi alkoi hellittää otettaan ja 1930- luvun lopulla tehdyt kauppapoliittiset päätökset alkoivat vaikuttaa. Ripeän taloudellisen kasvun vuosina 1935-1938 Unkarin suhteellinen osuus Suomen käymästä ulkomaankaupasta kohosi 0,3 prosenttiin. Vaikka vienninkin osuus kasvoi 0,12 prosenttiin, oli unkarilaisen tuonnin merkitys suhteellisesti mitaten suurempi. 1935-1938 0,47% maamme tuontitavaroista ostettiin Unkarista.³⁷⁹

Kuvio 2. kuvaa Suomen Unkarin kanssa vuosina 1921-1938 käymän kaupan markkamääristä arvokehitystä. Unkarilainen tuonti ja varsinkin Suomen vienti Unkariin pysyttelivät 1920- luvulla hyvin vaatimattomalla tasolla. Kun Unkarin tuonnin käypähintainen arvo kohosi jo vuonna 1922 1,6 miljoonaan markkaan lannoitteena käytetyn luujauhon kohonneen tuonnin vuoksi, jäi Suomen Unkariin suuntautuneen viennin arvo vielä vuonna 1930 vajaaseen 400 000 markkaan. Vuonna 1931 Suomen viennin arvo Unkariin lähes kymmenkertaistui ja vuonna 1938 maamme viennin arvo oli jo 12,3 miljoonaa markkaa. Suomen vienti pysytteli kuitenkin hyvin yksipuolisena, viennin arvoa kyettiin kasvattamaan vain lisäämällä sanomalehtipaperin viennin volyyymia.

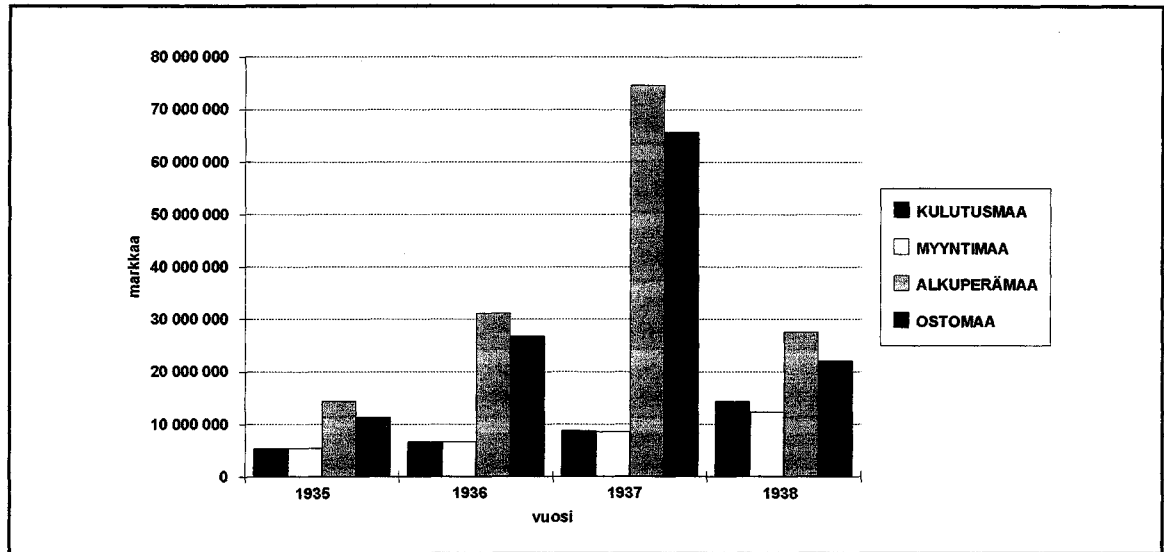
Maamme kauppatilastossa käytetyistä tilastointiperusteista johtuen kuvion 2 esittämä kehityskuva on etenkin tuonnin osalta osittain harhaanjohtava. Ulkomaankaupan tilastointi varsinkin 1920- luvulla on puutteellista, koska suuri osa maiden kauppavaihdosta tapahtui kauttakulkutietä. Vuodesta 1935 lähtien, jolloin SVT alkoi tilastoida tuonnin alkuperä- ja ostomaan mukaan, voidaan tarkastella, mikä merkitys ns. välityskaupalla oli Unkarin Suomeen suuntautuneessa tuonnissa. Kuten allaolevasta kuviosta ilmenee, alkuperältään unkarilaisten tuotteiden arvo ylitti huomattavasti suoraan Unkarista ostettujen tavaroiden tuontiarvon. Vuonna 1935 alkuperältään unkarilaisten tuotteiden enemmisyys suoraan Unkarista ostettuihin tuotteisiin nähden oli 20,9% ja vuonna 1938 ero oli lähes yhtä suuri eli 19,9%. Ainoastaan vuosina 1936 ja 1937 vastaava enemmisyys pysytteli alle viidenneksessä käypähintaisen tuonnin arvosta, ollen tuolloin 14 ja 11,9 prosenttiyksikköä (Ks. kuvio 3). Tosin vuonna 1937, jolloin tuonnin volyyymi kohosi poikkeuksellisen suureksi, peräti 8,9 miljoonaa markkaa Suomen tuonnista Unkarista tuli maahamme jonkin kolmannen maan kautta.

Eräiden tavaroiden kohdalla välityskaupan merkitys oli huomattavan suuri. Niinpä vuonna

³⁷⁹SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935-1938.

1935 100% muokkaamaattomista nahoista, 44% eräistä puuvillakankaista ja yli 2/3 häkilöimättömästä ja häkilöidystä hampusta tuotiin Suomeen jonkin välittäjamaan kautta. Sensijaan maataloustuotteiden: maitaiden, hirssiryynien, vehnä jauhojen ja -lestyjen sekä sipulien kohdalla välityskaupan osuus oli miltei olematon. Myöskin viinejä ja villakankaita tuotiin vuon

Kuvio 3. Suomen ja Unkarin välinen kauppavaihto 1935-1938 SVT:n mukaan (vienti kulutus- ja myyntimaan mukaan, tuonti osto- ja alkuperämaan mukaan).

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935-1938.

na 1935 yksinomaan suoraan Unkarista.³⁸⁰ Paljon vähäisempi merkitys välittäjillä oli sensijaan Suomen Unkariin suuntautuneessa viennissä. Vuonna 1937 noin 3% Suomen noin 8,8 miljoonan markan kokonaisviennistä meni Unkariin jonkin kolmannen maan kautta. Vastakkaisista pyrkimyksistä huolimatta vastaava suhde kohosi sitten seuraavana vuonna jo 14,1%:iin ja välittäjien viemän viennin arvo runsaaseen kahteen miljoonaan markkaan.³⁸¹

Suomen Unkarin kanssa käymän kauppavaihdon kehitys poikkeaa maamme ulkomaankaupan kokonaiskehityksestä. Maamme vientiystävällisestä talouspolitiikasta johtuen viennin kokonaisvolyymi kaksinkertaistui vuosina 1913-1938³⁸², mutta vienti Unkariin kasvoi absoluuttisesti mitaten moninkertaisesti luonnollisestikin alemmasta lähtötasostaan johtuen. (Ks. taulukko 9 ja kuvio 4).

³⁸⁰SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935.

³⁸¹SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935-1938.

³⁸²Halme 1955, s. 152, Pihkala 1982, s. 266..

Kun Suomen viennin kasvu yleisesti pysähtyi jo 1928, laman varsinaisesti saapuessa maahamme 1930, koettiin pudotus viennissä Unkariin vuonna 1929. Sitten vuosina 1930-1931, laman maassamme ollessa syvimmillään, viennin arvo Unkariin kohosi huomattavasti laajentuneen volyymin ansiosta. Kysynnän perinteisissä vientimaissa tyrehtyessä uusia markkinoita pyrittiin valtaamaan juuri itäisessä Keski-Euroopassa, mitä osoittaa mm. Vientiyhdistyksen aktiivinen toiminta Unkarissa 1930- luvun alusta lähtien. Vuosina 1933-1937 ulkomaankauppa sitten yleisesti laajeni hintojen nousun tukemana ja vastaava kehitys on nähtävissä myös Unkarin kohdalla.

Taulukko 9. Suomen Unkarin tuonnin ja viennin arvo sekä arvoindeksi (1938=100) 1918-1938

Vuosi	Tuonti (mk)	Indeksi	Vienti (mk)	Indeksi	Tuonnin ja viennin suhde
1918	111 096	0,5	3 130 723	25,4	0,04
1921	215 296	1	-	-	-
1922	1 603 723	7,3	41 000	0,3	39,1
1923	758 516	3,4	188 721	1,5	4
1924	930 332	4,2	5 000	0	1 860,70
1925	2 007 415	9,1	455 265	3,7	4,4
1926	1 783 574	8,1	91 081	0,7	19,6
1927	3 612 383	16,3	341 860	2,8	10,6
1928	5 414 996	24,5	169 061	1,4	32
1929	25 037 563	113,3	76 170	0,6	328,7
1930	9 211 068	41,7	375 605	3	24,5
1931	8 001 260	36,2	3 221 819	26,1	2,5
1932	3 273 367	14,8	1 192 333	9,7	2,7
1933	4 931 944	22,3	3 522 340	28,6	1,4
1934	9 941 502	45	5 368 295	43,6	1,9
1935	11 354 392	51,4	5 358 620	43,5	2,1
1936	26 757 657	121,1	6 650 799	54	4
1937	65 740 694	297,5	8 527 595	69,2	7,7
1938	22 096 707	100	12 324 500	100	1,8

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1918-1938.

Kun maailmanlama 1930- luvun taitteessa vaikutti yleensä enemmän Suomen tuontiin kuin vientiin tuontihintojen aletessa vientihintoja nopeammin³⁸³, kehittyi Suomen kauppavaihto 1930- luvulla yleisesti maamme kannalta suotuisaan suuntaan. Näin ei tapahtunut Unkarin kohdalla. Vaikka Unkarista Suomeen tuotujen maataloustuotteidenkin tuontihinnat alenivat Suomen vientihintoja nopeammin, kasvoi Suomen absoluuttinen alijäämä Unkariin nähden

³⁸³Pihkala 1982, s. 266.

jälkimmäisen maan tuontikaupan volyymin yhä laajentuessa. Vuonna 1929 unkarilaisten tuontituotteiden arvo kohosi 25 miljoonaan markkaan kohotakseen muutaman maltillisemman vuoden jälkeen yli 65 miljoonaan markkaan vuonna 1937. Vaikka tuonti Unkarista pysytteli useimpina vuosina yleistä tuontikehitystä maltillisempänä, muodostavat vuodet 1929 sekä 1936-1937 merkittävän poikkeuksen. Kun tuonnin yleistä arvoa merkitään vuonna 1929 indeksin pisteluvulla 81,3 (1938=100), oli vastaava luku Unkarin kohdalla 113,3. Vuosina 1936 ja 1937 luvut Unkarin osalta olivat 121,1 ja 297,5 (yleinen arvoindeksi 74 ja 108,1).

Maiden välinen kauppavaihto kehittyi tarkasteluajanjaksona Suomen kannalta voimakkaasti alijäämäiseksi. 1920-luvulla maiden välisten kauppasuhteiden ollessa vasta muotoutumassa taulukon 9 esittämät suuret vuotuiset poikkeamat niin tuonnin kuin vienninkin osalta ovat mahdollisia. Lamavuosina 1930-1931 maamme vienti Unkariin laajentui vähitellen ja unkarilaisen tuonnin samanaikaisesti supistuessa Unkarin voimakkaasti aktiivinen kauppatase Suomeen nähden supistui. Kehitys oli kuitenkin tilapäinen; vuosina 1933-1937 maiden välinen kauppatase kehittyi Suomen kannalta epäedulliseen suuntaan. Kun tuonnin ja viennin suhde vuonna 1933 oli ainoastaan 1,4 Unkarin eduksi, oli suhde vuonna 1936 noussut jo neljään ja edelleen 7,7:ään vuonna 1937.

Erityisen voimakasta Unkarin tuonnin kasvu oli vuosina 1936 ja 1937. Vuoden 1936 ensimmäisellä neljänneksellä maan tuonti Suomeen kasvoi vuoden 1935 vastaavaan ajankohtaan nähden peräti 188,5 prosentilla (tuonnin yleinen kasvu 20,2%). Vaikka myös Suomen vienti Unkariin kasvoi vastaavana aikana 56,6 prosenttia viennin yleisen kasvun ollessa vain 23%, kehittyi kauppavaihto huomattavan alijäämäiseksi.³⁸⁴ Vaikka tuonti loppuvuodesta 1936 hieman laantuikin, kasvoi unkarilaisen tuonnin arvo vuodesta 1935 yli 135 prosentilla Suomen Unkariin suuntautuneen viennin kasvaessa vain vajaalle neljänneksellä (Ks. taulukko 10).

Alkanut kehitys voimistui edelleen vuonna 1937, jonka ensimmäisellä vuosipuoliskolla tuonti Unkarista kolminkertaistui etupäässä viljan, mutta myös koneiden ja laitteiden sekä metallien tuonnin kasvaessa. Poikkeuksellisen suuren rukiintuonnin johdosta Unkarin tuonti Suomeen ylitti arvossa mitaten liki 8-kertaisesti Suomen vastaavan viennin Unkariin. Tammi-syyskuussa 1937 viljaostot Unkarista kasvoivat edeltäneen vuoden vastaavaan

³⁸⁴Suomen Ulkomaankauppa nro. 8. 30.4.1936, Suomen Budapestin lähetystön tiedonanto vuoden 1936 ensimmäiseltä neljännekseltä.

ajanjaksoon verrattuna 10,6 miljoonasta markasta 44,7 miljoonaan markkaan, tuonnin kasvun Unkarista kohotessa kolmanneksi nopeiten (193,4%). Vertailun vuoksi maamme kokonaistuonti vastaavana ajanjaksona oli ainoastaan 48,1% edellisvuotta suurempi. Vaikka myös vienti Unkariin kohosi 38,1% (kokonaisviennin kasvu 29,2%) vientivalikoiman samalla monipuolistuessa, oli kauppavaihdon kehitys epätydyttävä Suomen kannalta.³⁸⁵ Vuoden viimeinen neljännes ei suurestikaan muuttanut kehityskuvaa. Vuonna 1937 Suomen tuonti Unkarista kasvoi vuoteen 1936 verrattuna 145,7 prosenttia ja vienti 28,2%. Kauppavaihdon epätasapaino oli suurin sitten vuoden 1930, jolloin Unkarin tuonti Suomeen oli ollut peräti 24-kertainen vastaavaan vientiin verrattuna.

Taulukko 10. Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon ja Suomen kokonaiskauppavaihdon vuotuisvaihtelut 1922-1938. (tuonnin ja viennin arvosta)

Tuonnin muutos % edeltävästä vuodesta Viennin muutos % edeltävästä vuodesta

Vuosi	Unkari	Koko tuonti	Unkari	Koko vienti
1922	644,9	10,7	-	31,8
1923	-52,7	15,9	360,3	-1,7
1924	22,7	2,5	-3 674,4	13,2
1925	115,8	17	9 005,3	12,1
1926	-11,2	2,7	-398,5	1,3
1927	102,5	12,7	275,3	12,1
1928	49,9	25,5	-50,5	-1,1
1929	362,4	-12,6	-54,9	2,9
1930	-63,2	-25	393,1	-16
1931	-13,1	-34	757,8	-17,4
1932	-59,1	1,1	-63	3,8
1933	50,7	12,1	195,4	14,5
1934	101,6	21,6	52,4	17,5
1935	14,2	11,9	-0,2	0,2
1936	135,7	19,2	24,1	15,7
1937	145,7	46,1	28,2	29,9
1938	-66,4	-7,5	44,5	-10,5

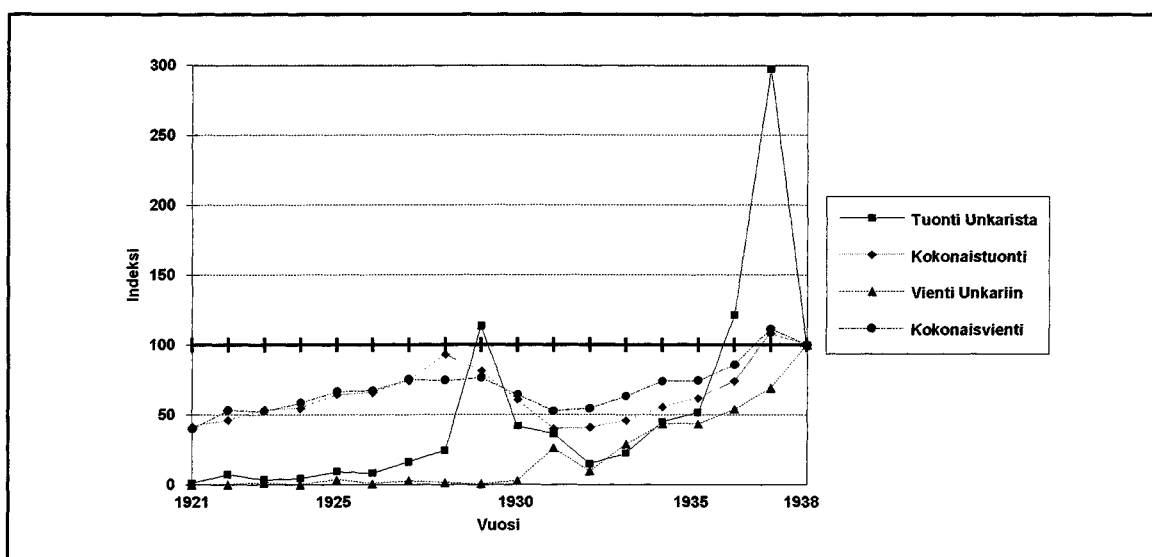
Lähteet: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1922-1938, Halme, Veikko, Vienti Suomen suhdannetekijänä vuosina 1870-1939. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja B:16. Helsinki 1955, s. 216 ja 287, Oksanen, Heikki - Pihkala, Erkki, Suomen ulkomaankauppa 1917-1949. Kasvututkimuksia IV. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Helsinki 1975, s. 39.

Koska seuraavana vuonna suhde Unkarin eduksi oli enää 1,8, voidaan vuonna 1938 tehtyjä kauppapoliittisia ratkaisuja (mm.vehnäjauhojen preferenssitullin peruuttaminen) pitää Suomen kannalta onnistuneina aikana, jolloin kauppavaihdon tasapainoa pidettiin meilläkin

³⁸⁵Suomen Ulkomaankauppa nro. 20 30.10.1937.

ohjenuorana. Myös vuonna 1938 tehty kiintiösopimusta osoittautui edulliseksi, sillä vienti kehittyi jo vuonna 1938 huomattavasti aiempia vuosia ripeämmin. Maamme Unkariin suuntautuneen viennin arvo kasvoi kyseisenä vuonna 44,5 prosenttia ja Unkarin tuonnin samanaikaisesti voimakkaasti supistuessa, saavutettiin ainakin osittain ne tavoitteet joihin Suomi oli maiden kauppaneuvotteluissa 1930-luvun jälkipuoliskolla pyrkinyt. Täydelliseen tasapainoon ei kuitenkaan ennen maailmansotaa päästy, sillä vuoden 1939 ensimmäisellä puoliskolla tuonti Unkarista oli vientiin nähden 2,2-kertainen tuonnin markkamääräisen arvon kohotessa 13,5 miljoonaan markkaan ja viennin 6,1 miljoonaan. Kulutus- ja alkuperä-maittain suhde oli Suomelle vieläkin epäedullisempi tuonti- ja vientiarvojen ollessa 23,1 ja 7,5 miljoonaa markkaa.³⁸⁶ Kun Suomen kauppataase ainoastaan eräinä vuosina 1920-luvulla - voimakkaaimmin 1928 ja 1929 - sekä edelleen 1937 muodostui alijäämäiseksi³⁸⁷ pysytteli kauppavaihto Unkarin kanssa jatkuvasti Suomelle epäedullisena.

Kuvio 4. Suomen ja Unkarin välisen kaupan sekä Suomen kokonaiskauppavaihdon arvokehitys 1921-1938 (1938=100)

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1921-1938, Vattula, Kaarina (toim.), Suomen Taloushistoria 3. Historiallinen Tilasto. Helsinki 1983, s. 206-213.

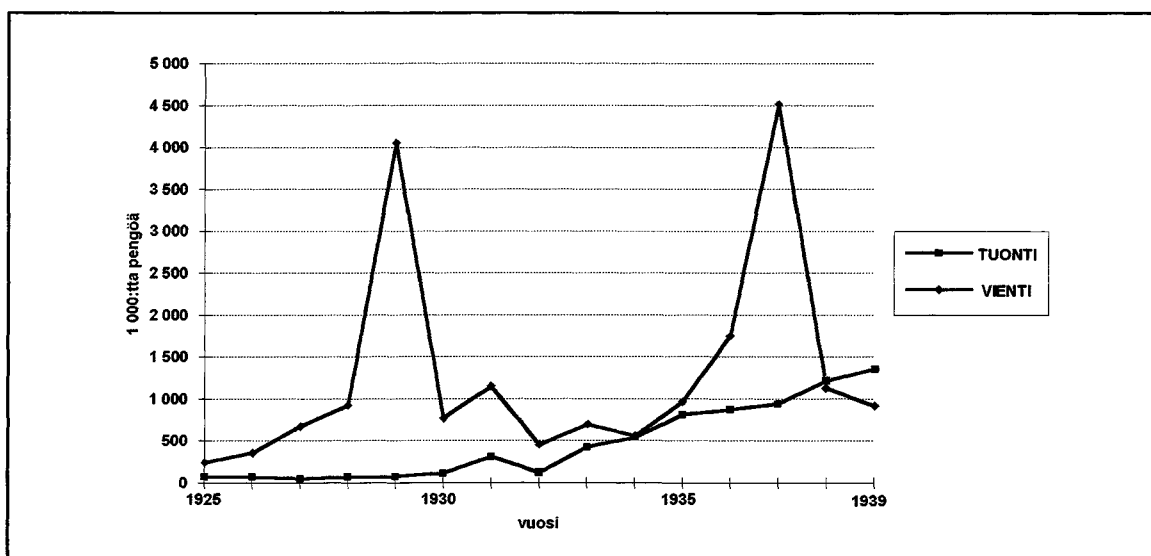
³⁸⁶UM 58 B1, UM:n Tauno Jalannin pro- memoria Suomen-Unkarin kaupasta 1.8.1939.

³⁸⁷Vattula 1983, s. 206-213.

9.2. Suomi osana Unkarin kauppavaihtoa

Jos Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon kehitystä tarkastellaan Unkarin kannalta, huomataan, ettei kehitys suuresti poikkea jo Suomen kohdalla esitetystä kehityskuvasta. Myös Unkarille Suomi oli marginaalinen kauppakumppani. Suomen osuus Unkarin vuosien 1925-1939 kauppavaihdon kokonaisarvosta oli keskimäärin 0,16 % jääden 1920-luvulla ja vielä 1930-luvun alussakin tämän keskiarvon alapuolella. Suomen merkitys kauppakumppanina kasvoi 1930-luvun lopulla maamme osuuden Unkarin kauppavaihdon kokonaisarvosta kohotessa yli 0,2 prosenttiin. Vuonna 1937 Suomen osuus oli jopa 0,49 prosenttia, mikä vastasi melko tarkalleen osuutta, jonka Unkarikin oli Suomen kauppavaihdon kokonaisarvosta samana vuonna saavuttanut.

Kuvio 5. Unkarin tuonti Suomesta ja Unkarin vienti Suomeen 1925-1939 Unkarin ulkomaankauppatilaston mukaan (arvo 1 000:ttä pengöä)

Lähde: Magyar Statisztikai Közlememeyk, Magyarország Külkereskedelmi Forgalmá 75-111, 1925-1939.

Unkarin ulkomaankauppatilaston mukaan Suomen osuus Unkarin tuontikaupan kokonaisarvosta oli 15-vuotiskaudella 1925-1939 keskimäärin vain 0,11%. Arvo on kuitenkin yli kaksinkertainen verrattuna siihen suhteelliseen osuuteen, jonka suomalaiset vientikauppiat onnistuivat Unkarissa SVT:n mukaan saavuttamaan. 1920-luvulla Suomen osuus Unkarin kokonaistuontikaupasta pysytteli ainoastaan 0,01%:ssa, mutta kohosi 1930-luvun jälkipuoliskolla 0,2-0,3 prosenttiin. Vastaavana ajanjaksona Suomen osuus Unkarin vientikaupan kokonaisarvosta kohosi keskimäärin 0,21 prosenttiin, mutta vuonna 1937 vientiosuus kohosi 0,77% Unkarin suuren rukiinviennin ansiosta.

Vaikka Suomen Unkariin suuntautunut vienti kehittyi suotuisasti 1930-luvulla oli kokonaiskauppavaihdon suotuisa kehitys useimpina vuosina Unkarin kasvaneen tuonnin varassa. Vuosien 1934 ja 1938-1939 poikkeuksia lukuun ottamatta Suomen tuontiosuus jäi, joskus jopa huomattavastikin Unkarin vastaavaa vientiosuutta pienemmäksi.³⁸⁸ Vaikka maiden ulkomaankauppatilastojen osoittamat erot suhteellisten tuonti- ja vientiosuuksien kohdalla ovatkin hyvin minimaaliset, voidaan Unkarin katsoa saavuttaneen suhteellisesti hieman laajemmat markkinat Suomessa kuin vastaavasti maamme Unkarissa. Tulos ei tietenkään ole kovinkaan yllättävä pitämällä mielessä maiden noudattamien kauppapoliittisten linjausten eroavaisuus.

Taulukko 11. Unkarin vienti Suomeen ja tuonti Suomesta sekä tuonnin ja viennin suhde 1925-1939 Unkarin ulkomaankauppatilaston mukaan (arvo 1 000:tta pengöä)

Vuosi	Vienti	Indeksi	Tuonti	Indeksi	Viennin yli/alijäämä	Tuonnin ja viennin suhde
1925	243	21,5	76	6,3	167	2,6
1926	356	31,5	71	5,8	285	5
1927	675	59,7	51	4,2	624	13,2
1928	923	81,7	70	5,8	853	13,2
1929	4 056	358,9	78	6,4	3 976	52
1930	775	68,6	118	9,7	657	6,6
1931	1 149	101,7	312	25,7	837	3,7
1932	454	40,2	122	10	332	3,7
1933	696	61,6	424	34,9	272	1,6
1934	558	49,4	541	44,6	17	1
1935	970	85,8	813	67	157	1,2
1936	1 756	155,4	873	71,9	883	2
1937	4 518	399,8	945	77,8	3 573	4,8
1938	1 130	100	1 214	100	-84	0,9
1939	918	81,2	1 355	111,6	-437	0,7

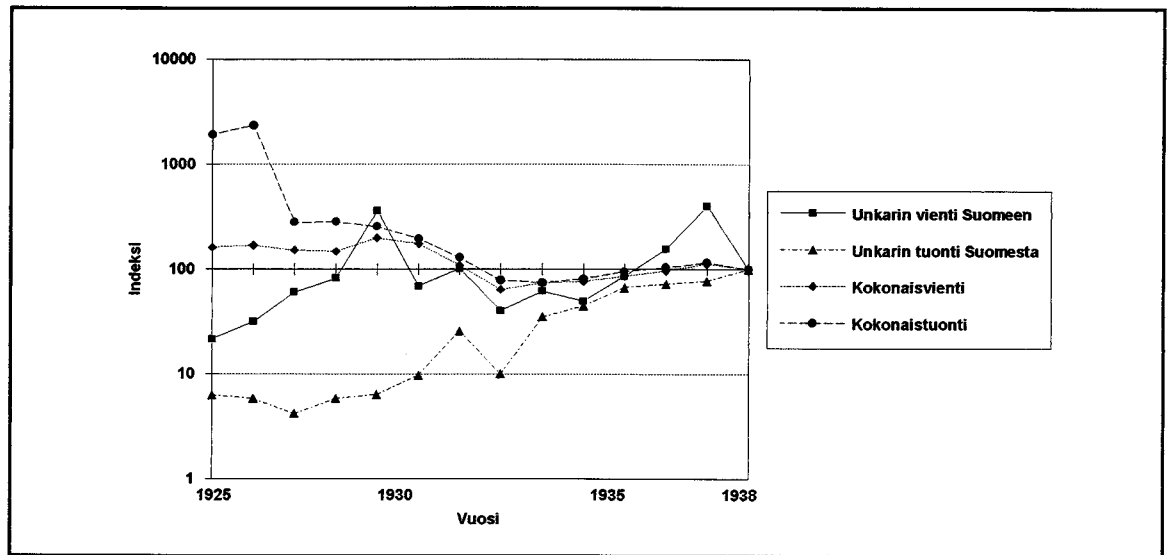
Lähde: Magyar Statisztikai Közlememeyk, Magyarország Külkereskedelmi Forgalmá 75-111, 1925-1939.

Vaikka maiden kauppatilastojen laadintaperusteet poikkeavat hieman toisistaan, ei kuviossa 5 esitetty, Unkarin ulkomaankauppatilaston pohjalta laadittu, kehityskuva suurestikaan poikkea edellä kuviossa 2 esitetystä yleiskehityksestä. Koska unkarilainen tuontitilasto on laadittu alkuperämaan mukaan ja vientitilasto myyntimaan mukaan, ei Suomen Unkariin suuntautunut vienti - siis tuonti Unkarin kannalta katsoen - ole täysin yhteismitallinen SVT:n tilastotietojen kanssa. Samaan suuntaan vaikuttaa edelleen se, että Unkarin otettua käyttöön 1930-luvulla ns. lisähintajärjestelmän, tuontitavaroiden hintaan laskettiin lähinnä kauppapo-

³⁸⁸ Magyar Statisztikai Közlememeyk. Magyarország Külkereskedelmi Forgalmá 75-111, 1925-1939.

liittisiä näkökohtia silmälläpitäen kauppahinnan lisäksi tavaroiden kuljetus, tulli ja 25-53% lisähinta, kun vientitavaroiden hinnat merkittiin edelleen yleisen tavan mukaan *fob*- hintaisina.

Kuvio 6. Unkarin ja Suomen välisen kaupan sekä Unkarin kokonaiskauppavaihdon arvokehitys 1925-1938 (1938 = 100)

Lähteet: Magyar Statisztikai Közlememeyk. Magyarország Külkereskedelmi Forgalma 75-110, 1925-1938, Drabek, Z, Foreign Trade Performance and Policy s. 468-469, teoksessa Kaser, M.C. ja Radice e.A. (toim.), The Economic History of Eastern Europe 1919-1975. Osa I Economic Structure and Performance Between the Wars, Oxford 1985. Drabekin ilmoittamien Unkarin tuonnin ja viennin volyymi-indeksin ja hintaindeksin (1927 = 100) avulla laskettu maan kokonaistuonnin ja viennin arvoindeksi (1938 = 100).

Mainituista tilastointiperusteista johtuen Unkarin ulkomaankauppatilaston esittämän kuvan maiden välisen kauppavaihdon suhteesta tulisi olla SVT:hen verrattuna Suomen kannalta huomattavasti edullisempi. Pääsääntöisesti näin näyttääkin olevan (vrt. taulukko 9 ja taulukko 11); ainoan poikkeuksen muodostavat vuosi 1927 sekä lamavuodet 1931-1933. Sensijaan vuonna 1934 maiden välinen kauppavaihto näytti olleen Unkarin tilastonumeroiden valossa täysin tasapainossa ja vuosina 1935-1938, jolloin kauppavaihdon tasapaino otettiin jopa viralliseksi tavoitteeksi, oli Suomen alijäämä huomattavasti SVT:n ilmoittamia tilastolukuja pienempi. Koska erot olivat lähinnä tilastoteknisiä, ei ole ihme, että kiistely kauppavaihdon tasapainosta saavutti 1930-luvun jälkipuoliskolla tässä esityksessä jo edellä kuvatut mittasuhteet. Kaupallisten etujen saavuttamiseksi molemmat maat pitivät järkähtämättömästi kiinni omista, eri perusteilla laadituista kauppatilastoistaan.

Suomen asemaa Unkarin kauppakumppanina voidaan tarkastella myös suhteessa Unkarin

vuosina 1925-1938 käymän kokonaiskauppavaihdon kehitykseen. Vuoden 1929 ja vuosien 1936-1937 poikkeuksia lukuun ottamatta Unkarin viennin yleinen arvo kehittyi Suomeen suuntautunutta vientiä ripeämmin. Kun Unkarin yleinen vienti saavutti vuonna 1929 pisteluvun 198,6 (1938 = 100), oli vastaava luku Suomen kohdalla 358,9. Vuonna 1936 viennin yleinen arvoindeksi saavutti pisteluvun 96,5 ja seuraavana vuonna 112,4. Suomeen suuntautuneen viennin osalta vastaavat luvut olivat huomattavasti korkeammat; 155,4 vuonna 1936 ja 399,8 vuonna 1937. (Ks. taulukko 11 ja kuvio 6).

Esitettyjen numeroiden valossa Unkari onnistui saavuttamaan 1930-luvun lopulla Suomessa ajoittain vähäiset, mutta maan vientikaupan kannalta hyvin tarpeelliset markkinat. Kuten toisaalla tässä tutkielmassa ilmenee, Unkarin rukiinviennin voimakas kasvu vuonna 1937 aiheutui maan kannalta poikkeuksellisen edulliseksi muodostuneesta maailmanmarkkinatilanteesta ja Suomen kasvaneesta kulutuskysynnästä. Kun tuontiedellytykset Suomessa sitten heikkenivät, maan viljantvienti Suomeen lähes romahti. Samoin oli tilanne monien muiden unkarilaisten vientituotteiden kohdalla. Kun hehkulamppujen vienti 1930-luvun alkupuoliskolla ja erilaisten kankaiden vienti vuosikymmenen jälkipuoliskolla oli Unkarille edullista Suomen sangen alhaisesta tullitasosta johtuen, vaikuttivat Suomen tekemät, tuontia rajoittavat tulli- ja kauppapoliittiset päätökset, tuontia ehkäisevästi supistaen käänteisesti Unkarin vientikaupan toimintamahdollisuuksia.

10. VIENNIN RAKENNE

Tarkasteltaessa Suomen Unkariin suuntautuneen viennin kokonaisrakennetta vuosina 1918-1938 tulee kiinnittää huomio lähinnä kolmeen seikkaan: Suomen elinkeinoelämän tuotanto- ja vientirakenteeseen, kulutuskysyntään Unkarissa sekä maiden kesken tehtyihin kauppaja tullipoliittisiin ratkaisuihin. Koska Suomi saavutti Unkarissa keskinäisen suositimmuuden nojalla saman tullikohtelun kuin kilpailijamaansa, ei maan ajoittain sangen korkea tullitaso muovannut ratkaisevasti Suomen vientirakennetta. Tuontitullien merkitys Unkarissa väheni edelleen maan alkaessa kiintiöidä tuontiaan 1930-luvun puolivälissä, jonka jälkeen viennin rakenne Unkariin muotoutui pohjimmiltaan sen mukaan, kuinka suomalaiset onnistuivat Unkarin viranomaisten kanssa käymissään neuvotteluissa hankkimaan tarvittavia tuontilupia.

Unkarin Kansallispankin noudattama valuuttakontrolli lienee - ainakin välillisesti - vaikuttanut viennin rakenteeseen. Ennen joulukuuta 1935, jolloin Kansallispankki yhtenäisti lisämaksu-

järjestelmänsä, eri tuontituotteista kannettiin erisuuruista lisämaksua. On varsin oletettavaa, että maamme vei 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa Unkariin tuotteita, joista kannettu lisämaksu oli alhainen. Maiden välinen maantieteellinen etäisyys ja vaikeat liikenneolot kavensivat edelleen Suomen vientituotteiden valikoimaa. Perinteisten puunjalostusteollisuuden tuotteiden ohella Suomi kykeni viemään Unkariin ainoastaan harvoja erikoistuotteita, joiden valmistus muualla oli vähäistä tai jotka säilyttivät kilpailukykyä kiristyneessä kansainvälisessä kilpailussa. Eräät Suomen valmistamat uutuustuotteet, lähinnä separaattorit ja eräät urheiluvälineet, kykenivät myös saavuttamaan Unkarissa pienet, mutta symboliarvoltaan merkittävät markkinat.

Maiden ulkomaankauppatilastojen pohjalta muodostetut kuviot 7 ja 8 kuvaavat Suomen Unkariin suuntautuneen viennin rakennetta. Tilastoinnin epätarkkuuden ja käytetyn ryhmitelyyn vuoksi ryhmä 'muut' muodostuu SVT:ssä eräinä vuosina sangen huomattavaksi. Vuosina 1919-1921 ei vientiä Unkariin esiintynyt ja vuosina 1922-1924 sekä vuosina 1926 ja 1928-1929, joiden osalta SVT ilmoittaa ainoastaan viennin kokonaisarvon, on vienti kuviossa 7 sisällytetty ryhmään 'muut'. Käytetty jaottelu hieman vääristää todellista vientirakennetta, sillä jo 1920-luvulla Unkariin vietiin mm. melko huomattavia lankarullamääriä. Kuviossa 7 ei myöskään ole huomioitu Suomen virallisessa kauppatilastossa mainitsema tonta, vuonna 1922 Unkariin vietyä 40 000 markan arvoista separaattoritoimitusta³⁸⁹, joka kohottaa metalliteollisuustuotteiden vientiosuuden kyseisenä vuonna 97,6 prosenttiin.

Unkarin ulkomaankauppatilasto tarjoaa yksityiskohtaisemman kuvan viennin rakenteesta mainituilta vuosilta, mutta erilaisista tilastointiperiaatteista johtuen se ei ole täysin yhteismittainen maamme kauppatilaston kanssa. Unkarin tilaston pohjalta laadittu kuvio 8 täydentää kuitenkin eräiltä osin hyvin SVT:n sisältämiä puutteita. Luokittelemattoman viennin osuus pienenee myös SVT:ssä 1930-luvun myötä pysytellen vuosikymmenen lopulla korkeimmillaan enää runsaan viiden prosenttiyksikön tuntumassa. Esimerkiksi vuonna 1934 ryhmän osuutta kasvatti poikkeuksellisen suureksi kohonnut kirjojen ja aikakauslehtien vienti. Englannin Bibliaseuran toimesta maassamme painettiin huomattava määrä unkarinkielisiä Raamattuja näiden painokustannusten ollessa Suomessa huomattavasti Unkaria alhaisempia.³⁹⁰

³⁸⁹UM 58 B1, Ministeri Procopén ehdotus UM:n kauppaoastolle Suomen ja Unkarin väliseksi kauppasopimukseksi 1.11.1922.

³⁹⁰UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellinen vuosikertomus vuonna 1934, Suomen Ulkomaankauppa nro. 12.30.6.1935.

10.1. Yksipuolinen vientirakenne

Venäjän kaupan poisjäänti vuonna 1918 yksipuolisti maamme viennin rakennetta. Vuosina 1917-1939 maamme kokonaisvienti käsitti 90-95- prosenttisesti maataloustuotteita, raaka-puuta sekä puu- ja paperiteollisuustuotteita. Metsäteollisuuden merkitys maamme kokonaisviennissä oli hyvin keskeinen ja alan suhteellinen merkitys maamme kansantaloudessa saavutti huippunsa maailmansotien välillä. 1920- ja 1930- luvuilla peräti 85% Suomen kokonaisviennistä rakentui puusta saatavien tuotteiden ja raakapuun varaan. Samalla vienti metsäteollisuuden sisällä entisestäänkin yksipuolistui. Puuteollisuustuotteiden viennin osuus supistui 1930- luvun pulavuosina 40-50 prosentista 30-40 prosenttiin paperiteollisuustuotteiden eduksi.³⁹¹

Venäjän paperimarkkinoiden poisjääminen alensi aluksi metsäteollisuuden viennin jalostusastetta ja varsinkin 1930- luvun lamavuosista lähtien toimialan läntinen vienti rakentui selluloosan ja puuhiokkeen varaan.³⁹² Aina vuoteen 1936 saakka selluloosan vienti seurasi yleisesti tuotantolukuja, jonka jälkeen tapahtui jalostusasteen nousu lisääntyneen paperinviennin muodossa.³⁹³ Paperiteollisuuden tuotannon osuus maamme teollisuuden arvonnäyksestä pysyttelikin vuosina 1920-1939 noin 15% tasolla ja se lisäsi osuuttaan suurimpana vientitoimialana.³⁹⁴ Puujalosteiden kokonaistuotanto lisääntyi voimakkaasti ja maamme maailmansotien välillä harjoittama vientiystävällinen talouspolitiikka mahdollisti viennin maantieteellisen laajentumisen uusille markkinoille.³⁹⁵ Pulavuosien myötä puujalosteiden vientiä pyrittiinkin voimaperäisesti ohjaamaan Unkarinkin kaltaisille toissijaisille markkinoille viennin suuriin ostajamaihin 1930- luvun alussa supistuessa.

Kuten oheisesta kuviosta 7 ilmenee, eri puunjalostustuotteiden osuus Suomen Unkariin suuntautuneessa viennissä kohosi hyvin merkittäväksi. Jo vuonna 1918 Itävalta-Unkariin suuntautuneen viennin runsaan kolmen miljoonan markan kokonaisarvosta koko summa koitui puujalosteiden; pääosin sanomalehtipaperin ja vähäisessä määrin lankarullien osalle.

³⁹¹Pihkala 1982, s. 267.

³⁹²Ibid., s. 159.

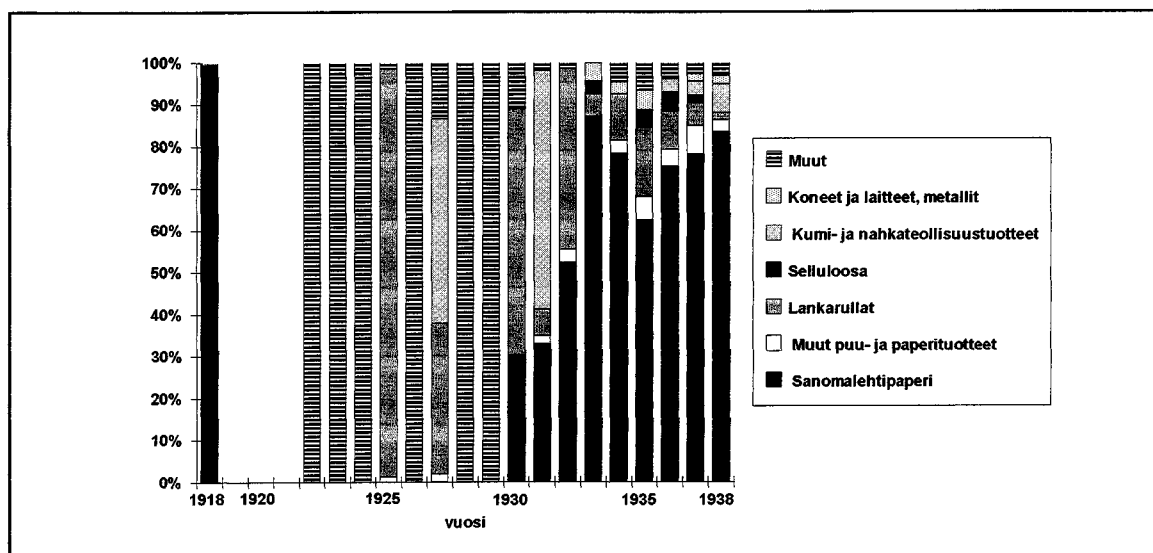
³⁹³Ahvenainen - Kuusterä 1982, s. 243.

³⁹⁴Hjerpe 1990, s. 62-63.

³⁹⁵Halme 1955, s. 152.

Puu- ja paperiteollisuustuotteiden³⁹⁶ suhteellinen vientiosuus kohosi 1925-1938 keskimäärin 65,3 prosenttiin. Kun Suomen Paperitehtaitten Yhdistys aloitti vuonna 1930 säännölliset sanomalehtipaperitoimitukset Unkariin, kohosi puujalosteiden suhteellinen vientiosuus 1930-1938 86,5 prosenttiin ja esimerkiksi vuonna 1932 peräti 98,5% maamme viennistä Unkariin koostui metsäteollisuuden tuotteista. Ottamatta huomioon vuotta 1931, jolloin eri puujalosteiden osuus oli ainoastaan 41%, pysytteli maamme metsäteollisuuden osuus viennin kokonaisarvosta 1930-luvulla säännöllisesti 90% tuntumassa. Vuonna 1938, jolloin maamme Unkariin suuntautuneen viennin arvo saavutti yli 12,3 miljoonan markan ennätystuloksen, puunjalostustuotteiden suhteellinen osuus oli 87,9% ja yksin sanomalehtipaperin osuus kohosi 83,4 prosenttiin (ks. liite 4).

Kuvio 7. Suomen Unkariin suuntautuneen viennin rakenne 1918-1938.

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1918-1938.

Metsäteollisuussektorin sisällä vienti Unkariin oli melko yksipuolista poiketen eräiltä osin huomattavasti Suomen yleisestä vientirakenteesta. Kun sotien välillä 60% Suomen paperinviennistä arvon mukaan laskien oli sanomalehtipaperia³⁹⁷, oli tämän osuus Unkarissa 1930-1938 vain hieman tätä suurempi eli 65,9 prosenttia. Selluloosan osalta kehityskuva Unkarin kohdalla poikkesi täydellisesti yleisestä vientikehityksestä. Kun maailmansotien välillä selluloosan ja puuhiokkeen vienti oli keskimäärin 27% vientiarvosta³⁹⁸, jäi alan vientiosuus

³⁹⁶Sisältää sanomalehtipaperin, selluloosan, lankarullien sekä muiden puu- ja paperiteollisuustuotteiden viennin, Ks. liite 5.

³⁹⁷Ahvenainen - Kuusterä 1982, s. 243.

³⁹⁸Rautanen 1946, s. 182.

Unkarissa - niinä harvoina vuosina, jolloin vientiä esiintyi - ainoastaan muutamaan prosenttiyksikköön. Vuosina 1933-1937, jolloin selluloosan vientiä esiintyi, sen keskimääräinen vientiosuus supistui ainoastaan 2,8 prosenttiin. Vuonna 1934 vientiä ei SVT:n mukaan ollut lainkaan.

Rullateollisuus, joka maailmansotien välillä kuului jo taantuvien teollisuudenalojen piiriin, saavutti Unkarissa mittavat markkinat. Rullien suhteellinen vientiosuus kohosi 1925-1938 keskimäärin 20,7 prosenttiin, vaikkei vientiä SVT:n mukaan joka vuonna ollutkaan. Vuonna 1925 peräti 97,2 % maamme viennin arvosta oli lankarullia ja vielä 1930 niiden vientiosuus kohosi 58,6 prosenttiyksikköön. Säännöllisen sanomalehtipaperin viennin vuonna 1930 alettua rullateollisuus menetti hieman suhteellista vientiosuuttaan alan absoluuttisten vientimäärien vielä tosin kasvaessa. Ala säilytti silti melko hyvin asemansa, sillä lankarullien vientiosuus 1930-1938 oli edelleen 17,4%. Ero maamme rullateollisuuden yleiseen vientiin on huomattava, sillä 1920- luvulla sen osuus maamme viennin kokonaisarvosta oli ainoastaan runsas prosentti ja 1930- luvun lopulla enää vain noin puoli prosenttiyksikköä.³⁹⁹

Mainittujen ryhmien lisäksi Unkariin vietiin vielä muita puu- ja paperiteollisuustuotteita, lähinnä erilaisten erikoispaperilaatujen muodossa. Näiden vienti oli varsinkin 1920- luvulla hyvin satunnaista ja niiden vientiosuus jäi 1925-1938 ainoastaan noin 2,2 prosenttiin. Erikoispapereiden viennin merkitys kasvoi vasta vuosina 1934-1938, jolloin niiden suhteellinen vientiosuus kasvoi 4,5 prosenttiin. Vuonna 1939, jonka osalta tilastotietoja ei ole käytettävissä, osuus kohoaa vielä mainittuakin huomattavasti suuremmaksi erikoispapereiden voimakkaasti kasvaneen vientivolyymien ansiosta.

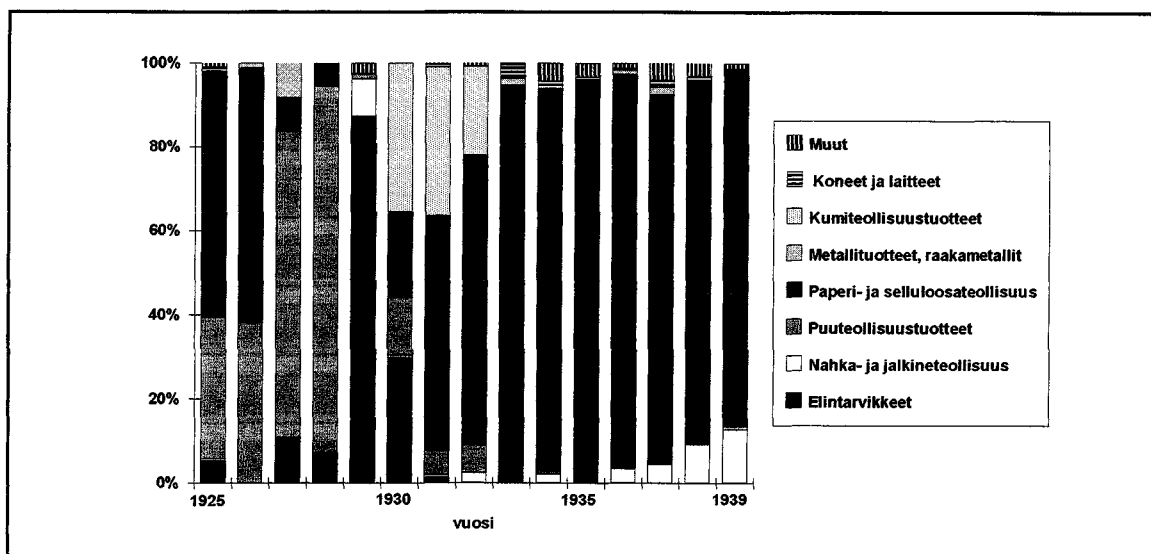
Yleisestä kehityksestä poiketen puujalosteiden vienti Unkariin koostui yksinomaan lankarullien, sanomalehtipaperin, selluloosan sekä vähäisessä määrin muiden paperituotteiden viennistä. Kun 1920- luvulla sahatavaran viennin arvo oli noin 40% Suomen koko viennin arvosta⁴⁰⁰, jäivät Unkarin sahatavaramarkkinat suomalaisten ulottumattomiin lähinnä maantieteellisen etäisyyden aiheuttamista ongelmista johtuen. Unkarin metsäriikkaat naapurimaat kykenivät tyydyttämään sen sahatavaran tarpeet huolimatta siitä, että Unkarin poliittiset ja taloudelliset suhteet naapurimaihin pysyivät Trianon rauhansopimuksen vuoksi heikkoina lähes koko maailmansotien välisen ajan.⁴⁰¹

³⁹⁹Ruuskanen 1992, s. 219.

⁴⁰⁰Paloposki 1970, s. 8.

⁴⁰¹Paasivirta 1987, s. 158.

Kuvio 8. Unkarin tuonnin rakenne Suomesta 1925-1939.

Lähde: Magyar Statisztikai Közlememeyk. Magyarorszag Külkereskedelmi Forgalma 1925-1939.

Myös 1930- luvulla voimistuneet pyrkimykset maailman sahatavaratuotannon kiintiöimiseksi kavensivat suomalaisen sahatavaran vientimahdollisuuksia Unkariin. Vaikka vuonna 1935 solmittu ETEC- sopimus ja Keski-Euroopan puutavarantuottajien jo kesällä 1932 aloittama yhteistyö⁴⁰² eivät tähänneetkään suoranaisesti sahatavaramarkkinoiden alueelliseen jakamiseen, lienevät sopimukset käytännössä vakiinnuttaneet markkinat siten, että vastatulle tuottajan oli vaikeaa tunkeutua täysin uusille markkina-alueille. Kun lisäksi otetaan huomioon tuotteen hintaan nähden korkeat rahtikustannukset sahatavaran ja selluloosan kaltaisille raaka-aineille ja puolivalmisteille, ei ole ihme, että puujalosteiden vienti Unkariin keskittyi miltei yksinomaan sanomalehtipaperin varaan.

Suomen Unkariin suuntautuneen viennin rakenne poikkeaa yleisestä kehityksestä myös siten, että maataloustuotteiden (lähinnä karjataloustuotteiden) vienti pysytteli hyvin vähäisenä. Kun vuosina 1920-1938 keskimäärin 10,8% maatalouden ja sen sivuelinkeinojen tuotteista meni vientiin⁴⁰³ tyrehtyi 1920- luvulla orastanut maatalous- ja karjataloustuotteiden

⁴⁰²Itävallan, Puolan, Tšekkoslovastian, Romanian ja Jugoslavian puutavaran vientijärjestöt muodostivat kesällä 1932 yhteisen puutavarakaupan elimen " Comité Permanent International de la Production de l'Industrie et de Commerce du Bois" (CIB), joka teki esityksiä sahatavaratuotannon rajoittamisesta ja noudatetusta hintapolitiikasta. Kööpenhaminassa syksyllä 1935 solmittu ETEC- sopimus, johon mainittujen maiden lisäksi kuuluivat myös Suomi, Ruotsi ja Neuvostoliitto, tähtäsi sahatavaramarkkinoiden vakiinnuttamiseen yhteisen kiintiöpolitiikan kautta. Ahvenainen 1984, s. 357-358 ja 360, Paloposki 1970, s. 73-74 ja 79-81.

⁴⁰³Järvinen 1943, s. 10.

vienti Unkariin täydellisesti 1930- luvulla. Unkarin ulkomaankauppatilaston pohjalta laadittu kuvio 8 antaa liian edullisen kuvan toimialan Unkariin suuntautuneesta viennistä. Kuvion mukaan suomalaisten elintarvikkeiden osuus maan tuonnista oli 1925-1931 keskimäärin 20,2% ja vuonna 1929 elintarvikkeiden tuontiosuus kohosi peräti 87,2 prosenttiin. Vaikka elintarvikkeiden suhteellinen tuontiosuus saattaakin olla oikea, tulee ainakin Unkarin kauppatilaston ilmoittamiin arvo- ja määrätietoihin suhtautua suurin varauksin. Vuonna 1929 suomalaisten elintarvikkeiden - lähinnä juustojen ja kalasäilykkeiden - yhteenlaskettu tuontiarvo kohosi tilaston mukaan 68 000 pengöön.⁴⁰⁴ Summa vastaa noin 471 000 markkaa, mikä on yli kuusi kertaa SVT:n ilmoittamaa Suomen kokonaisviennin arvoa suurempi.

Syntynyt poikkeama selittyy tilastojen erilaisista laadintaperusteista. Unkarin kauppatilasto sisältää kaikki suomalaista alkuperää olevat, eri välittäjämaiden kautta kulkeneet tuotteet, jotka SVT:ssa kirjataan välittäjämaan - Unkarin kohdalla tavallisemmin Saksan osalle. Yksityiskohtaisissa vientimäärissä esiintyvistä epätarkkuuksista huolimatta Unkarinkin tilasto heijastelee maamme karjataloustuotteiden, lähinnä juuston, viennin edistämiseksi tehtyjä ponnisteluja. Vuosina 1923-1925 maamme juustonvienti lähes kolminkertaistui taantuen sitten huomattavasti 1926-1927.⁴⁰⁵ Viennin perinteisiin vientimaihinkin tyrehtyessä Valio pyrki valtion myöntämien vientipalkkioiden vauhdittamana valtaamaan uusia markkina-alueita mm. Unkarissa. Osittain vientipyrkimyksissä onnistuttiinkin. Vuosina 1925-1931 Unkariin tuotiin keskimäärin 8,2 tonnia suomalaisia juustoja ja kalasäilykkeitä. Huippuvuonna 1929 juustojen tuonti kohosi 26,7 tonniin ja kalasäilykkeitäkin kyettiin tuomaan 1,7 tonnia (ks. liite 5).

Lamavuosien myötä elintarviketeollisuuden tuontimäärät vuosi vuodelta supistuivat. Vielä vuonna 1931 kyettiin viemään 0,8 tonnia juustoja ja 0,9 tonnia kalasäilykkeitä, mutta seuraavana vuonna vienti täydellisesti tyrehtyi. Vuonna 1930 vielä lähes kolmannekseen kohonnut toimialan tuontiosuus supistui 1,3 prosenttiin vuonna 1931 ja tyrehtyi myöhemmin 1930- luvulla kokonaan. Kalasäilykkeiden vienti elpyi uudestaan vasta elokuussa 1939, jolloin Unkarin Kansallispankki suostui myöntämään Suomelle 1 500 puntaa sardiinien tuomiseksi maastamme. Mainitun valuutan turvin Suomen Kalastus Oy kykeni sitten vuonna 1940 viemään Unkariin 30 tonnia sardiineja.⁴⁰⁶

⁴⁰⁴Magyar Statisztikai Közlememeyk. Magyarorszag Külkereskedelmi Forgalma 1929.

⁴⁰⁵Harmaja 1940, s. 211.

⁴⁰⁶UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 1 150 Suomen UM:lle 2.8.1939, UM:n kirje Suomen Kalastus Oy:lle 9.8.1939, Suomen Budapestin lähetystön kirje nro. 1 357 Suomen UM:lle 24.8.1939..

10.2. ' Neljäs ryhmä '

1930- luvun maailmanlamana myötä halu viennin kvalitatiiviseen laajentamiseen puuteollisuuden ja maatalouden ulkopuolelle kasvoi kaupallisen mielenkiinnon suuntauduttua Suomen ennen 'koskemattomille' alueille Balkanille ja itäiseen Keski-Eurooppaan. Kuten edellä esitetystä jo kävi ilmi, etenkin Suomen Vientiyhdistys ponnisteli tarmokkaasti ns. 'neljännen ryhmän'⁴⁰⁷ vientiosuuden laajentamiseksi Unkarin kaupassa. Vientiyhdistyksen Unkarissa suorittaman myynninedistämistyön tuloksellisuutta voidaan tarkastella seuraamalla, kuinka sen edustama vienti kehittyi tarkasteluajanjaksona. Epätäydellisestä tilastoinnista johtuen yksityiskohtaisen kehityskuvan muodostaminen on eräiltä vuosilta mahdotonta. SVT:n mukaan vuosina 1922-1924 ja 1928-1929 maamme vienti Unkariin olisi koostunut yksinomaan ryhmän 'muut' sisältämistä tuotteista, so. lähinnä juuri kotimarkkinateollisuuden valmisteista, mutta kuten edellä jo mainittiin varsin suuri osa viennistä näinäkin vuosina lienee kuulunut perinteisen viennin piiriin. Lähdeaineiston niukkuudesta huolimatta kotimarkkinateollisuuden yleinen vientikehitys tulee kuitenkin pääpiirteissään ilmi.

Kotimarkkinateollisuuden vienti Unkariin rakentui 1920- ja 1930- luvuilla ainoastaan harvojen tuoteryhmien varaan, joista merkittävimmät olivat kumi- ja nahkateollisuustuotteet sekä koneet ja metalliteokset. Vaikka mainittujen tuotteiden viennin arvo absoluuttisesti mitaten olikin melko vähäinen, kohosi niiden suhteellinen osuus eräinä vuosina sangen merkittäväksi metsäteollisuuden viennin Unkariin kangerrellessa. Vuosina 1927 ja 1931 kumi- ja nahkateollisuuden vientiosuus yhdessä muiden tuoteryhmien kanssa kohosi 2/3 Unkariin suuntautuneen viennin kokonaisarvosta kumituotteiden poikkeuksellisen suuren viennin johdosta. Mainitut vuodet muodostivat kuitenkin huomattavan poikkeuksen, sillä metsäteollisuustuotteisiin kuulumattoman kotimarkkinateollisuuden suhteellinen vientiosuus rajoittui 1925-1938 keskimäärin 34,7 %:iin. Kun jätetään huomioimatta vuodet 1926, 1928 ja 1929, jolloin 100% viennistä kuului ryhmään 'muut', supistuu 'neljännen ryhmän' vientiosuus 16,9 prosenttiin ja vuosina 1930-1938, säännöllisten paperitoimitusten käynnistyttyä vientisektorin osuus rajoittuu ainoastaan 13,6%:iin. Laskentatavasta ja valitusta aikajaksosta riippumatta kotimarkkinateollisuuden vientiosuus Unkariin pysytteli yleistä keskiarvoa hieman korkeammalla tasolla. Ns. neljännen ryhmän osuus Suomen kokonaisviennistä kohosi 1930

⁴⁰⁷1960- luvulla käytetyn "uusvientii"- termin sijasta puhuttiin 1930- luvulla ns. "neljänneistä ryhmästä" tarkoitettaessa vientituotteita, jotka eivät kuuluneet perinteisen viennin (eläinkunnasta saatavat elintarpeet, puutavara ja paperituotteet) piiriin. Käsite perustui vientitilaston ryhmittelyyn, Tollet 1969, s. 23.

lunun kuluessa viidestä prosentista 11 prosenttiyksikköön.⁴⁰⁸

1930-luvulle tultaessa maamme kumiteollisuus oli kehittynyt jo huomattavaksi teollisuudenalaksi. Vuonna 1934 tamperelaisen Kumiteollisuus Oy:n toimitusjohtaja Verner Spåre mainitsi tehtaansa valmistamien kumijalkineiden ja korkojen saavuttaneen markkinoita lähes kaikissa Euroopan maissa monien maiden harjoittamista tuonti- ja valuuttarajoituksista sekä korkeista tulleista huolimatta. Tehdas oli onnistunut myymään kalosseja, päällyskengiä sekä kumisaappaita kumikorkojen ja kesäkenkien viennin ollessa vaikeampaa.⁴⁰⁹ Juuri kumijalkineet muodostivat 1920- ja 1930- luvuilla tuotteen, jonka varassa toinen tamperelainen yritys, Suomen Gummitehdas Oy saattoi harjoittaa vientiä Unkariin.

Keväällä 1927 Suomen Gummitehdas Oy alkoi valmistaa vientiin kumi- ja kumiteräsaappaita⁴¹⁰, jotka uutuustuotteina saavuttivat jalansijan myös Unkarin markkinoilla. Tätä osoittaa se, että samana vuonna kumituotteiden osuus Unkariin suuntautuneen viennin kokonaisarvosta kohosi 48,7 prosenttiin. Vaikka tarkat tilastotiedot vuosilta 1928 ja 1929 puuttuvatkin, lienee oletettavaa, että alan vientikehitys jatkui tyydyttävänä 1930-luvun alkuun saakka. Vuonna 1931 sektorin osuus maamme Unkarin viennistä kohosi jopa 57,1 prosenttiin. Suhteellisen vientiosuuden kasvun ohella myös absoluuttiset vientimäärät kehittyivät suotuisasti. Vuonna 1927 kumituotteita vietiin Unkariin 2,5 tonnia ja neljä vuotta myöhemmin maahan vietyjen tuotteiden määrä oli jo kasvanut liki 10- kertaiseksi 21,9 tonniin saakka.⁴¹¹

Unkarin tilasto tukee SVT:sta välittyvää kuvaa kumiteollisuuden suotuisasta vientikehityksestä. Vuosina 1930-1931 kumiteräjalkineiden osuus Unkarin suomalaisesta tuonnista kohosi 35,6 prosenttiin ja vielä seuraavanakin vuonna tuote saavutti yli viidenneksen tuontiosuuden. Unkarilaisten tilastotietojen mukaan vienti vuonna 1931 rajoittui vain 14 tonniin, mutta sen mukaan tuontia esiintyi SVT:n tiedoista poiketen myös vuosina 1930 ja 1932. Tuontimäärä kohosi edellisenä vuonna 4,5 tonniin ja jälkimmäisenä kolmeen tonniin. (ks. liite 5)

⁴⁰⁸Tollet 1969, s. 23.

⁴⁰⁹Näyttöä siitä, että Kumiteollisuus Oy olisi vienyt tuotteitaan Unkariin ei ole, mutta yritys oli Suomen Gummitehdas Oy:n ohella alan viennin pioneereja ja on toki saattanut viedä jotain myöskin Unkariin. Kauppalehti nro. 48 27.2.1934.

⁴¹⁰Kumiteräsaapas on jalkine, jossa varsi on nahkaa ja kenkäosa kumia, Kauppalehti nro. 2 4.1.1927.

⁴¹¹SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1927 ja 1931.

Suomen Gummitehdas Oy:n mukaan parhaimmillaan yli 15 000 pariin kohonnut kumijalkineiden vienti tyrehtyi 1930- luvulla Unkarin perustaessa korkeiden tullimuurien suojassa uusia kumitehtaita.⁴¹² Kiristyneiden valuutta- ja tuontilupamääräysten vuoksi kumituotteiden vienti suorastaan romahti 1930- luvun jälkipuoliskolla. Kauppatilastojen mukaan vientiä ei vuosina 1933-1936 lainkaan esiintynyt ja Unkarin tilaston mukaan suomalaisjalkineita tuotiin vuonna 1937 enää 0,7 tonnia. Vuoden 1931 111 000 pengön tuontiarvosta kumijalkineiden arvo laski neljään tuhanteen pengöön, mikä vastasi enää 0,4 prosenttia kokonaistuonnista.

Kumijalkineiden tullirasitus Unkarissa kohosi vuonna 1938 huomattavasti Suomen vastavaa tullitasoa korkeammaksi ollen noin 26 markkaa kilolta.⁴¹³ Moniin Balkanin maihin nähden verrattain alhaisesta nimellisestä tullista huolimatta jalkineiden vientikustannukset kohosivat Unkarin soveltamien tuonti- ym. maksujen johdosta korkeiksi vaikeuttaen ratkaisevasti alan vientiä. Säädetyin 53% valuuttalisämaksun lisäksi Unkariin tuotujen kumijalkineiden arvosta tuli maksaa edelleen 12% suuruinen tuontivero. Muiden kumituotteiden kohdalla tullikohtelu oli vielä tätäkin ankarampi.

Useimpien vientituotteiden tavoin kumijalkineiden vienti oli mahdollista ainoastaan Unkarin viranomaisten myöntämien kiintiöiden puitteissa. Vaikka jalkineiden vientimäärät jäivät vuoden 1931 jälkeen hyvin vähäisiksi, piti Suomen Gummitehdas Oy vuonna 1936 sovittua määräkiintiötä liian pienenä.⁴¹⁴ Heinäkuussa 1937 yritys uudisti jo syksyllä 1936 esittämänsä toivomuksen kumijalkineiden vientikiintiön laajentamiseksi aina 10 000 pariin saakka 1937-1938. Mikäli jo kerran vuonna 1937 5 000 parista 6 000 pariin korotetun kiintiön kasvattaminen osoittautuisi mahdottomaksi, ilmoitti yritys tyytyvänsä vuoden 1938 kiintiön korottamiseen 10 000 pariin ja edelleen 15 000 - 20 000 pariin saakka vuonna 1939.⁴¹⁵ Yhtiön vaatimus 10 000 parista - arvoltaan noin 500 000 markkaa - uudistettiin elokuun 1938

⁴¹²SuomenGummitehdasOsakeyhtiön kirje Suomen Ulkoasiainministeriölle K.R. Savolahdelle 13.10.1936., Suomen Gummitehdas Oy:n muistio 12.10.1936.

⁴¹³Viitteen Unkarin kumijalkineille soveltaman tullitariffin ankaruudesta antaa vertailu Suomen tullitariffiin. Vuoden 1938 alussa varrellisten kumijalkineiden perustulli aleni maassamme vuoden 1935 10 markasta vain 3 markkaan, joka oli useita kilpailijamaita huomattavasti alempi. Myös korotettu tulli aleni vastaavasti vuoden 1935 20 markasta 10 markkaan vuonna 1938. Ks. Suomen Tullitariffi 1935-1938, UM 58 B1, Suomen Gummitehdas Oy:n kirje UM:lle 23.7.1938.

⁴¹⁴ELKA, Suomen Teollisuusliitto, AF 29 kirjeet 1937 L-Ö, Suomen Gummitehdas Oy:n kirje vuorineuvos V.M.J. Viljaselle 8.1.1938.

⁴¹⁵ELKA, Suomen Teollisuusliitto, AF 29 kirjeet 1937 L-Ö, Suomen Gummitehdas Oy:n promemoria Suomen Teollisuusliitolle 27.7.1937, Ks. myös UM:n kirje nro. 29 642 Suomen Teollisuusliitolle 1.7.1937 ja Suomen Teollisuusliiton kirje SuomenGummitehdas Oy:lle 5.7.1937 sekä Suomen Gummitehdas Oy:n promemorat 11.9. ja 13.10.1936, Suomen Gummitehdas Oy:n kirje UM:lle 27.7.1937.

kauppaneuvotteluissa, jonka kestäessä yritys ilmoitti tyytyvänsä 7 500 parin määräkiintiöön vastineena Unkarin myöntämälle tullinalennukselle.⁴¹⁶

Vaikka maamme kumiteollisuuden vaatimaa tullinalennusta ei myönnettykään, oli Suomen Gummitehdas Oy:n tyydyttävä 7 500 jalkineparin kiintiöön. Tämäkin määrä osoittautui vahvasti ylimitoitetuksi: kiintiövuonna 1.9.1938-31.8.1939 Unkarin Kauppaministeriö myönsi tuontiluvan ainoastaan 60 parille suomalaisia kumijalkineita. Myönnetyt tuontiluvat vastasivat näin ainoastaan 0,8 prosenttia vuoden 1938 neuvotteluissa saavutetusta määräkiintiöstä. Unkarin virallisen kauppatilaston mukaan kumijalkineiden tuonti rajoittui vuonna 1938 vain 1,6 tonniin. Viiden tuhannen pengön arvoinen tuonti oli vain 0,4 prosenttia tuonnin kokonaisarvosta.

Esitysteknisistä syistä johtuen nahkateollisuuden vientiosuus esitetään kuviossa 7 yhdessä kumiteollisuuden kanssa. Koska kumi- ja nahkateollisuuden vienti oli hyvin satunnaista - useimpina vuosina 1920- ja 1930- luvuilla vientiä ei ollut lainkaan - jäi toimialojen yhteinen vientiosuus 1925-1938 ainoastaan 8,5 prosenttiin. Vuosina 1936-1938 vientiosuus edelleen supistui keskimäärin 4,4 prosenttiin. Samalla ryhmän sisäinen rakenne muuttui, kumiteollisuustuotteiden asemasta Unkariin vietiin nyt pääasiallisesti vain raakanahkoja ja vuotia.⁴¹⁷

Vaikka myös nahkateollisuuden vienti Unkariin oli hyvin satunnaista - useana vuonna alan vientiä ei lainkaan esiintynyt - voidaan pääosin Unkarin ulkomaankauppatilastosta saatavien tietojen pohjalta havaita toimialan sisäisessä rakenteessa 1930- luvulla tapahtunut muutoskehitys jalostettujen nahkavalmisteiden viennistä raakanahkojen suuntaan. Unkariin vuosina 1925 -1926 viedyt runsaat 100 jalkineparia vastasivat vientialan 500 pengön kokonaisarvosta suhteellisen vientiosuuden rajoituksessa keskimäärin vain 0,3%:iin. Vielä vuonna 1931 jalkineiden vientimäärä kohosi 700 pariin (arvo 2 000 pengöä), mutta mainitun vuoden jälkeen Unkariin kyettiin viemään enää muokkaamattomia raakanahkoja.

Oireellinen muutos tapahtui jo vuonna 1929, jolloin maasta vietyjen muokkaamattomien nahkojen 7 000 pengön arvo vastasi 9 prosenttiyksikköä Suomen kokonaisviennistä. Vuodesta 1932 lähtien toimialan vienti kasvoi säännöllisesti vuoden 1933 poikkeusta lukuun ottamatta. Raakanahkojen vientimäärä 25-kertaistui vuoden 1932 0,7 tonnista 17,6 tonniin vuonna 1937 ja samana ajanjaksona viennin arvo kasvoi 3 000 pengöstä 42 000 pengöön

⁴¹⁶UM 58 B1, Suomen Gummitehdas Oy:n kirje UM:lle 23.7.1938.

⁴¹⁷SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1936-1938.

eli 14-kertaiseksi. Absoluuttisten vientiarvojen voimakkaasti kasvaessa pysytteli suhteellinen vientiosuus vuosina 1932-1937 melko vakaana. Osuus vaihteli runsaan kahden ja neljän prosenttiyksikön välissä.

Käytetystä tilastolähteestä riippumatta osoitti vuotien sekä muokkaamattomien nahkojen ja turkisten vienti voimakasta kasvua vuosina 1936-1938. SVT:n mukaan viennin volyymi kasvoi vuoden 1936 3,4 tonnista liki 19-kertaiseksi eli 64 tonniin vuonna 1938. Alan alenevaa hintakehitystä osoittaa se, että samanaikaisesti viennin arvo kohosi ainoastaan nelinkertaiseksi 200 000 markasta vajaan 850 000 markkaan. Suhteellisesti mitaten vientiala menestyi kuitenkin täysin tyydyttävästi, sillä sen osuus kohosi vuoden 1936 kolmesta prosenttiyksiköstä 6,8 prosenttiin vuonna 1938.

Erityisen voimakkaasti vuotien ja nahkojen vienti Unkariin kasvoi vuosina 1938 ja 1939 sodan uhan kasvattaessa kaikkien raaka-aineiden kysyntää. Maksusuoritusten hitaudesta huolimatta turkulainen toiminimi Bernhard Posener kykeni vuonna 1938 toimittamaan unkarilaiselle asiakkaalleen, budapestilaiselle Mitteleuropäische Handels-Verkehrs & Warenaustausch G.m.b.H:lle nahkatuotteita yli 10 000 punnan arvosta. Vaikka alan vientiä vaikeutti syksyllä 1939 Unkarin ulkomaankauppaministeriön päätös vaatia tuontilisenssejä suomalaisille lehmän ja härännahoille, onnistui toiminimi Suomen lähetystön myötävaikutuksella poistamaan vientiä haitanneet esteet. Posenerin esittämä toivomus saada Unkarin UM:lta kiintiö 25 000 punnan arvoiselle nahkojen viennille⁴¹⁸ lienee kantanut hedelmää, sillä vuonna 1939 suomalaisten nahkojen tuonti Unkariin kasvoi 1,5-kertaiseksi edeltäneeseen vuoteen verrattuna. Vuonna 1938 112 000 pengöön kohonnut viennin arvo vastasi 9,2% Suomen Unkariin suuntautuneen tuonnin kokonaisarvosta ja jälkimmäisenä vuonna saavutettu 173 000 pengön tuontiosuus oli tätäkin huomattavampi, 12,8 prosenttiyksikköä.⁴¹⁹

Koneiden ja laitteiden sekä erilaisten rauta- ja metallituotteiden vienti Unkariin pysytteli hieman toimialan yleistä vientikehitystä vähäisempänä. Kun metalliteollisuustuotteiden vuotuinen vientiosuus yhdessä malmien kanssa oli maailmansotien välillä keskimäärin 3-4% viennin kokonaisarvosta⁴²⁰, saavutettiin vastaava taso Unkariin suuntautuneessa viennissä

⁴¹⁸UM 58 B1, Toiminimi Bernhard Posenerin kirje Suomen UM:lle 3.8.1939, UM:n kirje Suomen Budapestin lähetystölle 9.8.1939.

⁴¹⁹Magyar Statisztikai Közlememeyk. Magyarorszag Külkereskedelmi Forgalma 1925-1939.

⁴²⁰Mäkinen 1946, s. 202.

vain harvoina vuosina 1930- luvulla . Vuonna 1935 metalliteollisuuden tuotteiden suhteellinen osuus kohosi poikkeuksellisen korkeaksi, noin 4,7 prosenttiin, mutta useimpina vuosina toimialan vientiä ei esiintynyt (ks. kuvio 7). Tuoteryhmän keskimääräinen osuus maamme viennin kokonaisarvosta Unkariin oli vuosina 1933-1938 2,6%, mitä tosin laskee hieman vuosi 1936, jolloin vientiä ei esiintynyt. Kun metalliteollisuuden suhteellinen vientiosuus kasvoi yleisesti vuoden 1935 1,6 prosentista 3,3 prosenttiin vuonna 1938 ⁴²¹, oli toimialan vientikehitys Unkarin kohdalla päinvastainen. Vientiosuus laski 3-5 prosentista vuosina 1933-1935 vain noin kahteen prosenttiyksikköön vuosina 1937-1938. ⁴²²

Metalliteollisuuden vienti Unkariin pysytteli myös äärimmäisen yksipuolisena. Helsinkiläisen Kone- ja Siltarakennus Oy:n vuodesta 1911 valmistamat separaattorit ja maitotalouskoneet olivat lähes ainoat metalliteollisuustuotteet, joita Unkariin kyettiin viemään. Yrityksen valmistamat 'Lacta' ja 'Milka'- separaattorit saavuttivat suurta suosiota ja vuonna 1922 tehtaan kokonaistuotanto oli kohonnut jo 15 000 laitteeseen. Tästä markkinat edelleen laajentuivat siten, että vuonna 1929 laitteiden ulkomaanvienti saavutti jo lähes 17 000 kappaleen laajuuden. ⁴²³ Vaikka vuonna 1922 Unkariin viety 40 000 markan arvoinen separaattorierä vastasi lähes yksin kyseisen vuoden tavaraviennistä, ei separaattorien vienti Unkariin kohonnut kovinkaan merkittäväksi Unkarin talouden agrarisesta rakenteesta ja suomalaistuotteiden maailmalla saavuttamasta hyvästä maineesta huolimatta. ⁴²⁴ Maitotalouskoneiden vientimäärä vaihteli 1933-1938 vajaan neljän tonnin ja runsaan viiden tonnin välillä viennin arvon pysytellessä 150 000 markan paikkeilla. Tuotteen kokonaisvientiin suhteutettuna viennin arvo oli sangen vaatimaton, sillä jo vuonna 1929 separaattorien vientiarvo oli kohonnut 15,7 miljoonaan markkaan väheten tästä tosin hieman alkaneen laman myötä. ⁴²⁵

Laman myötä heikentynyt unkarilaisten ostokyky yhdessä valuutta- ja tuontirajoitusten kanssa vähensi suomalaisseparaattoreiden kysyntää. Myös hinta- ja maksuaikakilpailu muodostui alalla hyvin voimakkaaksi. Unkarissa vuonna 1933 vierailleen Kone- ja Siltarakennus Oy:n vientijohtajan K. Tegengrenin mukaan ruotsalaiskilpailijat saattoivat suomalais-

⁴²¹Tollet 1969, s. 23.

⁴²²SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1933-1938.

⁴²³ " 40-vuotias Kone- ja Siltarakennus Oy", Suomen Ulkomaankauppa nro. 16-17, 29.4.1932.

⁴²⁴Kone- ja Siltarakennus Oy:n valmistamat voima- ja käsiseparaattorit "Lacta" ja "Milka" saivat kultamitalin Argentiinan maatalousnäyttelyssä 1924 sekä saivat suurta suosiota myös suuressa meijerinäyttelyssä USA:ssa joulukuussa 1924, Kauppalehti nro. 19. 24.1.1925..

⁴²⁵Kauppalehti nro. 17 22.1.1930, Suomen Ulkomaankauppa nro. 47 7.11.1931.

sista poiketan antaa jopa 24 kuukautta maksuaikaa vaikeuttaen näin suomalaisen viejän asemaa. Alan kilpailu, jota ennen oli käyty teknisellä tasolla, muuttui nyt laman myötä maksuaika- ja hintakilpailuksi.⁴²⁶ Huolimatta siitä, että suomalaisseparaattorit menettivät 1930- luvulla markkinoita teknisesti kehittyneemmille ruotsalaiskilpailijoilleen, oli niiden viennillä eräinä vuosina - ainakin suhteellisesti mitaten - melko suuri merkitys Suomen ja Unkarin välisessä kaupassa. Viennin yksipuolisesta rakenteesta johtuen vuonna 1933 Unkariin viety 5 065 kilon separaattorierä yhdessä muiden koneiden ja laitteiden kanssa edusti yksin ns. uusvientä 4,4% suhteellisella osuudellaan.

Separattorien ohella ainoastaan hyvin harvat metalliteollisuustuotteet pystyivät tunkeutumaan Unkarin markkinoille. Vuonna 1935 244 kiloa metallitakeita ja valurautaa vastasi yksin kyseisen vuoden neljännesmiljoonan arvoisesta metalliteollisuuden viennistä ja vuonna 1938 maahan vietiin vajaat 2 500 kiloa viiloja ja raspeja, arvoltaan runsaat 100 000 markkaa.⁴²⁷ Kone- ja Siltarakennus Oy lienee vienyt Unkariin myöskin varmuuslukkoja, sillä 12,5 tonnin separaattoriintiön lisäksi kiintiövuonna 1.9.1938-31.8.1939 Unkariin sallittiin tuoda myös 300 kiloa Abloy- lukkoja.⁴²⁸

Kysyntä- ja hintasuhteet maailman metallimarkkinoilla olisivat 1930- luvun lopulla olleet otolliset maamme metalliteollisuuden suhteellisen vientiosuuden suurentamiseksi. Yleisen varustelun ilmapiirissä kaikkien metallilaatujen kysyntä kasvoi suureksi ja niiden maailmanmarkkinahinnat kohosivat voimakkaasti. Myös Unkarissa tuontikiellot olivat muuttuneet vientikielloiksi maan pyrkiessä hankkimaan kipeästi tarvitsemiaan metalleja. Keväällä 1937 Unkarissa vierailleen Lauri Heleniuksen mukaan etenkin romuraudan vientiä oli jouduttu maassa rajoittamaan sotateollisuuden raaka-aineiden turvaamiseksi.⁴²⁹ Pontimen metallien hankkimiseksi antoi keväällä 1937 Unkarissa aloitettu pitkäaikainen investointiohjelma maan jälleenvarustamiseksi, joka nopeutui edelleen elokuussa 1938 maan saatua Pienen Ententen luvalla tasaveroisen oikeuden varustautumiseen.⁴³⁰

⁴²⁶Kauppalehti nro. 252 2.11.1933.

⁴²⁷SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935 ja 1938.

⁴²⁸ELKA, Suomen Teollisuuden Keskusliitto AF 29 A-K 1938, liiton kirjeenvaihto vuonna 1938. Suomen Teollisuuden Keskusliiton kirje Kone ja Silta Oy:lle 6.9.1938, UM:n kirje nro. 1 239 Suomen Teollisuuden Keskusliitolle 3.9.1938.

⁴²⁹Kauppalehti nro. 60 13.3.1937.

⁴³⁰Trianon rauhassa 1920 Unkarin armeijan miesluku oli rajoitettu, rajoituksia oli myös tykistössä eikä maalla saanut olla ilmavoimia, tankkeja tai raskasta aseistusta. Aseiden ja sotamateriaalin vienti ja tuonti oli kielletty ja sotamateriaalin valmistus sallittiin vain yhdessä valtion omistamassa tehtaassa. Hauner 1985, s. 94-95.

Helmikuussa 1937 Unkarin Valtion Rauta-, Teräs- ja Konetehtaat halusi hankkia Suomesta romurautaa ja eräitä jaloteräslaatuja⁴³¹, mutta suurehko kauppa jäi toteutumatta. Kasvaneen kotimaisen ja ulkomaisen kysynnän vuoksi ferromangaania valmistaneen Oy Vuoksenniska Ab:n tuotanto oli jo loppuunmyyty⁴³² ja myös Outokumpu Oy, jolle oli tehty ostotiedusteluja jo kuukautta aiemmin, joutui ilmoittamamaan budapestilaiselle myyntiagentille Tibor Ernyeille yrityksen myyneen koko kuparintuotantonsa vuosiksi eteenpäin.⁴³³

Myöskään romurautaa ei Unkariin viety tuotteen maailmalla vallinneesta, lähes rajattomasta kysynnästä huolimatta. Suomalaisen rautateollisuuden tuotantoedellytysten turvaamiseksi maamme metalliteollisuus sai vuonna 1934 Suomen Metalliteollisuusyhdistyksen toimitusjohtaja G.Strömin suureksi tyydytykseksi läpi asetuksen, jonka nojalla romuraudan vienti Suomesta kokonaan kiellettiin. Asetus kykeni vuonna 1929 rautaromukilolle määrättyä 10 pennin vientimaksua tehokkaammin estämään arvokkaan rautaraaka-aineen maastaviennin. Vientimaksusta huolimatta ennen vientikieltoa maasta oli kyetty viemään noin 20 000 rautaromua hinnoin, joita kotimainen teollisuus ei kyennyt maksamaan.⁴³⁴ Vuonna 1934 annettu asetus uudistettiin tammikuussa ja se pysytettiin voimassa vuoden 1938 loppuun saakka. Kun metalliteollisuuden vaatimukseen vientikiellon jatkamiseksi elokuussa 1939 varmastikin valtiovallan taholta suostuttiin ja kun asetuksen määräykset valtiovarainministeriön ehdotuksesta jo helmikuussa 1937 ulotettiin koskemaan myös muuta metalliromua⁴³⁵, ei edes alan potentiaalistakaan vientiä Unkariin voinut olla.

Kun myyntihalukkuutta Suomessa sitten esiintyi, uhkasi kauppa kariutua Unkarin viranomaisten virkavaltaiseen toimintaan. Kesällä 1939 Oy Vuoksenniska Ab oli tukholmalaisen myyntikonttorinsa Ab Ferro-Exportin välityksellä sopinut myyvänsä Unkarin Valtion Rautatehtaille 30 tonnia ferrokromia. Tukholmalaisen myyntikonttorin väite Unkarin viranomaisten haluttomuudesta myöntää tavaralle valuuttaa ja tarvittavat tuontiluvat⁴³⁶ lienee ollut osittain väärä, sillä tuotteen tilaajan ja Unkarin kauppaministeriön mukaan Rautatehtaat joutuivat

⁴³¹UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön Jussi Nyssösen kirjelmä nro. 219 UM:lle 12.2.1937, Suomen Ulkomaankauppa nro. 1 15.1.1937.

⁴³²UM 58 B2, UM:n osastopäällikkö Niilo Orasmaan ja avustaja E.O. Ramstedtin kirjelmä Suomen Budapestin lähetystölle 20.2.1937.

⁴³³ELKA, Suomen Teollisuuden Keskusliitto AF 29 L-Ö 1937, Suomen Teollisuuden Keskusliitto Tibor Ernyeille 26.1.1937, Oy Outokumpu Ab:n kirje Tibor Ernyeille 26.1.1937.

⁴³⁴Kauppalehti nro. 46 24.2.1934.

⁴³⁵Kauppalehti nro. 23 29.1.1937, Kauppalehti nro. 44 23.2.1937, Kauppalehti nro. 194 25.8.1939

⁴³⁶UM 58 B2, Oy Vuoksenniska Ab:n kirje UM:lle 11.7.1939.

tilaamaan tuotteen muualta suomalaisen ferrokromin odotettua korkeampien hintojen vuoksi. Ainakaan Ferro-Exportin maininta tuontilupien epäamisestä ei pitänyt paikkansa, sillä Valtion Rautatehtaat ei ollut kääntynyt niiden saamiseksi Suomen lähetystön puoleen, kuten vuoden 1938 kauppasopimus edellytti.⁴³⁷

Laajemman kauppapoliittisen ulottuvuuden kiista sai myyntikonttorin ilmoitettua 15.7. 1939 unkarilaisten peruuttaneen ferrokromitilauksen siksi, ettei tuote ollut ruotsalaista alkuperää. Tilaukseen kuulumatonta vaatimusta Oy Vuoksenniska Ab:n edustaja Olle Heinrichs piti luonnollisesti kohtuuttomana toivoen Suomen Budapestin lähetystön tekevän unkarilaisille tietäväksi tällaisen käytöksen syvästi loukkaavan Suomen vientietuja.⁴³⁸ Kuten jo edellä on mainittu melko huomattavaa vientierää koskenut tapaus liittyi osana tapahtumaketjuun, joka antoi vuonna 1939 maamme ulkoasiainhallinnolle virikkeen pyrkiä vuoden 1925 kauppasopimuksen irtisanomiseen ja siirtymiseen pakolliseen clearingmenettelyyn. Metalliteollisuuden vientikehityksen kannalta Talaksen uhkailu sopimuksen irtisanomisesta ainakin tuotti tulosta: elokuussa 1939 hän sai suullisen lupauksen ferrokromille myönnettävästä tuontikiintiöstä.⁴³⁹

Edellä mainittujen vientituotteiden ohella kuviot 7 ja 8 sisältävät ryhmän 'muut', johon kuuluvat tavarat, joita ei voi selkeästi ryhmitellä mihinkään pääryhmään. Koko tarkasteluajanjaksona tämän ryhmän suhteellinen osuus kohoaa 25,1 prosenttiin, mutta jättämällä tässäkin huomioimatta vuodet 1926 ja 1928-29, supistuu ryhmän osuus vain 4,6 prosenttiin. Tuoteryhmä koostuu lähinnä tärpättiöljystä, lasituotteista sekä eräistä urheiluvälineiden tapaisista, määrältään vähäisistä, mutta Suomi- kuvan kannalta melko tärkeistä tuotteista.

Suomalaisten urheiluvälineiden ulkomainen kysyntä seurasi 1920- ja 1930- luvuilla urheilijoidemme saavutuksia kilparadoilla. Entisen paikallistason aktiivihiihtäjän Arno Hohenthalin⁴⁴⁰ vuonna 1916 perustaman maamme suurimman urheiluvälineitehtaan Oy Urheilutarpeita Ab:n valmistamat 'Hiihtävä Karhu'- merkkiset urheiluvälineet saavuttivat suurta suosiota kaikkialla maailmassa, myös Unkarissa. Oy Urheilutarpeita Ab:n tuotteet valtasivat alallaan huomattavan osan maailmankaupasta ja vuonna 1926 yhtiö oli jo huhtikuuhun mennessä kyennyt viemään Unkariin 1 000 paria piikkikenkiä. Myös suksien vienti kasvoi talvella 1926

⁴³⁷UM 58 B2, Budapestin lähetystön v.a. asiainhoitaja H.R. Martolan kirje UM:lle 21.7.1939.

⁴³⁸UM 58 B2, Oy Vuoksenniska AB:n Olle Heinrichsin kirje UM:lle 22.7.1939.

⁴³⁹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 1 357 UM:lle 24.8.1939.

⁴⁴⁰Hohenthal oli merkittävä talouselämän vaikuttaja 1920- ja 1930- luvuilla toimien mm. Suomen Teollisuusliiton, Suomen Vientiyhdistyksen, Kotimaisen Työn Liiton sekä Suomen Messujen johtokunnissa. "Arno Hohenthal 50 vuotta", Kauppalehti nro. 35 12.2.1934.

yhtiön alettua valmistaa niitä ulkomaalaisten asiakkaidensa erikoistoivomuksesta⁴⁴¹. Erityisen suuren suosion Keski- Euroopassa saavuttivat yhtiön valmistamat Karpat- ja Alpina- sukset.⁴⁴²

Oy Urheilutarpeita Ab:n ulkomaanvienti jatkui suotuisasti edelleen vuonna 1927, sillä yrityksen kokonaisvienti kohosi talvisesonkina edellisvuodesta 15% yrityksen saatua kevään 1927 aikana tilauksia jokaisesta Euroopan maasta.⁴⁴³ Unkariinkin on varmastikin viety jotain, joskin maan ulkomaankauppatilasto on tuoteryhmän osalta hieman epätarkka. Eräinä vuosina puiset voimistelu- ja urheiluvälineet ja urheilumetsästystarvikkeet mainitaan omana ryhmänään, mutta useimmin ne sisältyvät puuteosten ryhmään yhdessä mm. lankarullien kanssa. Yksittäiset vientimäärät jäävät kuitenkin historian hämäriin. Muiden vientialojen tavoin urheiluvälineiden vientivaikeudet Unkarissa alkoivat 1930- luvun puolivälissä. Maan vuoden 1935 joulukuussa entisestään tiukentamat määräykset valuuttakontrollista eivät ainakaan edistäneet yrityksen vientipyrkimyksiä, varsinaan kun Hohenthalin perheyritys oli jo vuoden 1934 huhtikuussa ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin ulkomaalaisista myynneistä aiheutuneiden luotto- ja kurssitappioiden vuoksi⁴⁴⁴.

Kesällä 1937 pidetyn Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon vertailun yhteydessä Oy Urheilutarpeita Ab pyrki elvyttämään 1920- luvulla säännöllisiksi muodostuneita kauppasuhteitaan. Yritys pyysi Suomen Teollisuusliiton välityksellä määräkiintiöitä 1 000 suksiparille, 800 kilolle keihäitä, 400 kilolle kiekkoja, 250 kilolle tennismailoja sekä 175 kilolle juoksukenkiä ja nyrkkeilyvälineitä. Vaikka urheiluvälineiden vienti oli huomattavasti taantunut 1920- luvulta korkeiden tullien vuoksi, piti liikkeen unkarilainen myyntiasiamies Tibor Erneyi toivottua, arvoltaan 270 000 markkaan kohonnutta vientimäärää täysin realistisena.⁴⁴⁵

Vaikka Oy Urheilutarpeita Ab:n kiintiötoivomuksiin suhtauduttiin Unkarissa pääosin myönteisesti ja monen tuotteen maahantuonti oli täysin vapaata, kehittyi vienti seuraavina vuosina epätyytyttävästi. Maahan kyettiin viemään vain vähäisiä vientieriä ja yritys joutui odottamaan Kansallispankista maksusuorituksia jopa useita kuukausia, vaikka asiakkaat olivatkin

⁴⁴¹Kaupalehti nro. 92 23.4.1926.

⁴⁴²Kaupalehti nro. 52 4.3.1926, Kaupalehti nro. 253 1.11.1927.

⁴⁴³Kaupalehti nro. 105 9.5.1927.

⁴⁴⁴Kaupalehti nro. 78 7.4.1934.

⁴⁴⁵UM 58B1, UM:n Tauno Jalannin kirje nro. 29 642 Suomen Teollisuusliitolle 1.7.1937, Oy Urheilutarpeita Ab:n kirje UM:lle 6.7.1937.

maksaneet tavarat heti niiden saavuttua. Koetut vaikeudet eivät kuitenkaan lannistaneet Hohenthalin perheyrittä, sillä elokuun 1938 kauppaneuvotteluissa uudisti vuotta aiemmin esittämänsä kiintiötoivomukset.⁴⁴⁶ Unkarin harjoittama säännöstelypolitiikka rajoitti kuitenkin tehokkaasti urheiluvälineiden vientiä: kiintiövuonna 1938-1939 maahan vietiin vain 100 kiloa kiekkoja ja 70 kiloa keihäitä. Urheiluvälineiden vientimäärä rajoittui siis vain muutama kymmeneen kappaleeseen.

Turhan usein yritykset Unkariin suuntautuvan viennin monipuolistamiseksi jäivät vain suoritettujen hajanaisten markkinatutkimusten varaan. Oy Arabia Ab:n toimitusjohtaja C.G. Herlitz kävi loppuvuodesta 1935 Keski-Euroopassa tutkimassa alansa vientimahdollisuuksia perehtyen mm. Unkarin posliini- ja fajanssitehtaisiin. Matkansa perusteella Herlitz piti Suomen vientimahdollisuuksia Unkariin heikkoina. Maan useat omat tehtaot valmistivat halpaa ja osaltaan huonolaatuistakin tavaraa, jotka pääosin tyydyttivät maan suppeat markkinat. Tullirajoituksista ja lisensseistä johtuen ei Unkariin kyetty Herlitzin mukaan myymään juuri mitään.⁴⁴⁷ Alan markkinatilanteen heikkoutta Unkarissa osoittaa osaltaan myös se, ettei Oy Arabia Ab:lla ollut vuonna 1937 mitään erikoistoivomuksia uusien etujen saamiseksi Suomesta Unkariin suuntautuvalla alansa viennille.⁴⁴⁸ Aivan tyrehyksissä posliini-, fajanssi- ja lasiteollisuuden vienti ei suinkaan ollut. Kesällä 1935 lähettiläs Talas onnistui pitkien neuvottelujen jälkeen saamaan valuuttaa 2 000 kilolle Riihimäen Lasitehtaan valmistamia kristalleja⁴⁴⁹ ja vähäisiä vientieriä kyettiin viemään myös muulloin 1930-luvulla (ks. liite 5)

Suomen Unkariin suuntautunutta vientiä on edellä takasteltu suhteessa maamme viennin kokonaisuuteen, mutta maamme vienti voidaan suhteuttaa myös Unkarin kokonaisuuteen. Tämäkin tarkastelutapa osoittaa maamme äärimmäisen yksipuolisen vientirakenteen. 1920-1930-luvun vaihteen poikkeusvuosia lukuunottamatta maataloustuotteiden tuonti Suomesta pysytteli Unkarin yleistä tuontia alhaisemmalla tasolla huolimatta siitä, että tuoteryhmän osuus laski Unkarissa vuosien 1928-1929 6,4%:sta 4,8 prosenttiin 1937-1938. Huomattavin supistus Unkarin yleisessä tuonnissa tapahtui maailmansotien välillä kulutustavaroiden (nahka-, puu-, paperi-, tekstiili-, lasi-, huonekalu- ja vaatetusteolli-

⁴⁴⁶ UM 58 B1, Oy Urheilutarpeita Ab:n kirje UM:lle 23.7.1938.

⁴⁴⁷ Kauppalehti nro. 253 1.11.1935.

⁴⁴⁸ UM 58 B1, Oy Arabia Ab:n kirje Suomen UM:lle 14.7.1937.

⁴⁴⁹ UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 625 Suomen UM:lle 13.4.1935.

suus) tuonnissa. Näiden tuontiosuus supistui vuoden 1925 48,9 prosentista 39,6 %:iin 1928-1929 ja edelleen 26,5%:iin vuosina 1937-1938.⁴⁵⁰ Suomesta peräisin olleeseen tuontiin nähden ero on huomattava, kuuluihan valtaosa Suomen viennistä - so. tuonnista Unkarin kannalta - juuri mainittuun ryhmään.

Verrattiinpa Suomen Unkariin suuntautunutta vientiä maamme kokonaisviennin rakenteeseen tai Unkarin tuontirakenteeseen, leimaa sitä silmiinpistävä yksipuolisuus. Metsäteollisuus hallitsi suvereenisti vientiä, eivätkä kotimarkkinateollisuuden ponnistelut viennin laadulliseen laajentamiseen tuoneet toivottua tulosta. Protektionistisen kauppapolitiikan avulla Unkari pyrki vähentämään ulkomaista tuontia voimistamalla omaa kotimaista tuotantoaan ja BEREND mainitseekin teollisten kulutustavaroiden tuonnin Unkariin loppuneen jo 1930-luvun alussa maan tullessa näiden osalta omavaraisiksi.⁴⁵¹ Vaikka maininta onkin hieman liioiteltu, sisältää se ainakin osatotuuden. Unkarin tuotantorakenne ja maan noudattama autarkiapolitiikka vaikuttivat Suomen vientirakenteen muotoutumiseen vähintäänkin yhtä tehokkaasti kuin maamme yksipuolinen tuotanto- ja vientirakenne.

11. PAPERITEOLLISUUDEN HALLITSEVA ASEMA VIENNISSÄ

11.1. Unkarin paperimarkkinat maailmansotien välillä

Vuoden 1920 Trianon rauhansopimuksen nojalla Unkari menetti 71% ensimmäistä maailmansotaa edeltäneestä maa- alastaan pinta-alan supistuessa 325 411 neliökilometristä 93 073 neliökilometriin. Maan metsäaala supistui suunnilleen samassa suhteessa 7,4 miljoonasta hehtaarista noin 1,2 miljoonaan hehtaariin.⁴⁵² Unkarin metsäisten vuoristoalueiden jäätyä rauhanteossa naapurimaille raaka-ainepula muodosti keskeisimmän ongelman maan paperi- ja selluloosateollisuuden omavaraiselle kehittämiselle. Sodalla oli myös välittömät vaikutuksensa maan paperituotantoon. Rauhansopimuksen nojalla Unkari menetti kaikki paperitehtaansa Diósgyorin tehdasta lukuun ottamatta ja maa säilytti ainoastaan 21,6% sotaa edeltäneestä paperiteollisuuden tuotannostaan.⁴⁵³ Yhtä huono tilanne oli muiden paperituotteiden osalta. Vuonna 1935 maahan perustettu Nagybatony Ujlaker Industrie

⁴⁵⁰Drabek 1985, s 472, Teichova 1988, s. 197..

⁴⁵¹Berend 1985, s. 20-21.

⁴⁵²Keresztesi 1991, s.2, Ks. myös UM 5C27, Suomen Kööpenhaminan lähetystön K.G. Idmanin kirje nro. 632 Suomen ulkoasiainministeri Carl Enckellille 9.8.1922, Suomen Budapestissa olevan lähettilään ministeri Idmanin raportti nro. 1 8.8.1922.

⁴⁵³Bán 1926, s. 315-316, Pester Lloyd nro. 25, joulukuu 1937.

A.G:n kartonkitehdas oli vasta toinen, vuonna 1923 perustetun Die Erste Ungarische Pappfabrik A.G:n jälkeen. Maan paperiteollisuus, joka kärsi eri teollisuudenaloista pahiten sodan seurauksena, joutui raaka-ainepulan vuoksi turvautumaan laajenevaan tuontiin.

Raaka-aineen puutteesta johtuen Unkarin paperiteollisuuden tuotantokapasiteetti pysytteli maailmansotien välillä sangen vaatimattomana. Vuosina 1928-1936 sanomalehtipaperituotantoa Unkarissa ei käytännössä esiintynyt⁴⁵⁴ ja vasta 1930-luvun puolivälin jälkeen maan kykeni saavuttamaan suuremman omavaraisuuden myös paperiteollisuuden alalla. Amerikkalaisen The News Print Service Bureaun tietoihin nojautuen mainitsi Suomen Puu- ja paperitavaralehti Unkarin valmistaneen vuonna 1936 ainoastaan 51 tonnia paperia, josta sanomalehtipaperin osuus oli vain viisi tonnia. Saman lähteen laatimien tilastojen mukaan oli Unkarin sanomalehtipaperin tuotanto kuitenkin jo vuonna 1937 kohonnut 4 000 shorttonniin.⁴⁵⁵ Maan paperintuotanto voimistui tuotantokapasiteetin huomattavasti laajentuessa, kun maahan varsinkin vuoden 1936 jälkeen alettiin rakentaa uusia paperikoneita ja -tehtaita.

Vuonna 1936 Unkariin alettiin rakentaa neljää uutta paperikonetta, jotka korvasivat ulkomaista tuontia muiden kuin sanomalehtipaperin osalta. Hazai Papirgárin tehtaalle kesäkuussa valmistunut leveydeltään 200 cm:n paperikone kykeni valmistamaan vuosittain 5 000 - 6 000 tonnia käärepaperia, greaseproof- paperia sekä puuvapaata paperia.⁴⁵⁶ Myöhemmin vuonna 1936 valmistunut Papierfabrik A.G:n 144 cm:n paperikone tuotti vuosittain 1 200-1 500 tonnia käärepaperia ja Papierfabrik Szentendre A.G:n tehdas puolestaan kykeni valmistamaan vuosittain 5 000 tonnia eri paperilaatuja sanomalehtipaperia lukuun ottamatta.⁴⁵⁷ Szolnokin tuotantokapasiteetiltaan 4 000 - 5 000 tonnin tehdas tyydytti edelleen Unkarin savuke- ja silkkipaperin tarpeita. Paperiteollisuuden kehitys olikin hyvin ripeää, sillä vuonna 1937 Unkarissa toimi jo yhteensä 13 paperi- ja kartonkitehdasta, jotka kaikki em. poikkeusta lukuun ottamatta oli rakennettu ensimmäisen maailmansodan jälkeen.

⁴⁵⁴Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 6. 31.3.1938.

⁴⁵⁵Kurt Smedslund "Maailman paperikauppa", Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 15a 15-16.8.1938 sekä nro. 6 31.3.1938. Short- tonni á 907,185 kg.

⁴⁵⁶Paperikoneen tuotantokapasiteetti ei ollut eurooppalaisessa mittakaavassa aivan vaatimaton. Vuonna 1930 tuotantokapasiteetiltaan 11 000 - 14 000 tonnin tehdas oli Suomessa keskisuuri. Pohjois-Amerikkaan rakennettiin 1920-luvun lopulla jo yleisesti 40-45 000 tonnin paperikoneita, mutta näitä, kuten suomalaiskoneitakin käytettiin yleisesti vain sanomalehtipaperin valmistukseen. Ks. Ahvenainen 1976, s 9 ja 13.

⁴⁵⁷UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro. 55 30.11.1936, Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1936..

Voimakkaasta tuotannon kasvusta huolimatta, tai ehkä juuri siitä johtuen, Unkarin paperimarkkinoilla ilmeni vuonna 1937 suurta levottomuutta. Selluloosan vakaat hinnat vuoden 1937 lopulla aiheuttivat suuria ostoja ja paperiteollisuuden oli mahdollista työskennellä täydellä kapasiteetillaan. Toiveet paperin hinnan noususta - selluloosan hinnan kohottua noin 90%, kohosivat hinnat vuoden 1937 ensimmäisellä puoliskolla 10-20% - aiheuttivat vuoden ensimmäisellä neljänneksellä vallinneen suuren kysynnän jatkumisen. Vuoden puolivälissä tapahtui kuitenkin käänne, kun suuret varastot hankkineet kauppiat supistivat tilauksiaan hintojen noustessa. Pidättyväisyys tilausten teossa ilmeni selviten vuoden 1937 lopulla useimpien tehtaiden ryhtyessä rajoittamaan tuotantoaan ja siirtyessä lyhennettyyn työviikkoon.⁴⁵⁸ Budapestilainen sanomalehti Pester Lloyd mainitsikin huolestuneena em. taantumien merkinneen 1930-luvulla Unkarissa tapahtuneen paperiteollisuuden voimakkaan laajentumisen ainakin väliaikaista pysähtymistä.⁴⁵⁹

Tuotannon voimakkaan kehityksen ansiosta Unkari saavutti 1930-luvun lopulla eräitä paperilaatua lukuun ottamatta omavaraisuuden. Vuonna 1937 maan paperi- ja kartonkitehtaiden yhteenlaskettu vuosituotanto kohosi 95 000 tonniin vastaavan kysynnän ollessa vain 90 - 92 000 tonnia. Saavutetusta omavaraisuudesta huolimatta Unkari oli joutunut myöntämään Itävallalle, Saksalle, Suomelle ja Tšekkoslovakialle yhteensä 40 000 tonnin vuotuisen paperin tuontikiintiön turvatakseen markkinat eräille tärkeille maataloustuotteilleen.⁴⁶⁰ Koska myönnettyjen kiintiöiden peruuttamista pidettiin hyvin vaikeana, katsottiin ainoan keinon kotimaisen tuotannon tehostamiseksi olleen paperin käytön lisääminen. Alan vientimahdollisuuksia pidettiin vähäisinä heikkojen kuljetusmahdollisuuksien ja kansainvälisen kilpailun vuoksi.

Kasvaneesta paperintuotannosta huolimatta vielä 1930-luvullakin Unkariin jouduttiin tuomaan suuressa määrin erilaisia paperituotteita. Suurin merkitys oli sanomalehtipaperin tuonnilla, koska Unkari monien muiden raaka-aineen puutteesta kärsivien maiden tavoin keskittyi tuottamaan korkeampilaatuisia hienopapereita. Maahan vuonna 1936 tuodusta 35 000 paperitonniasta runsas puolet eli 20 000 tonnia oli sanomalehtipaperia. Muiden paperilajien osalta tuonti käsitti 4 000 tonnia kirjoitus- ja painopaperia sekä 11 000 tonnia käärepa-

⁴⁵⁸UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro. 14 28.12.1937.

⁴⁵⁹Pester Lloyd, nro. 25, joulukuu 1937.

⁴⁶⁰UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro. 14 28.12.1937. Ks. myös Pester Lloyd, nro. 25, joulukuu 1937. Ilmeinen epäsuhta kotimaisen ylituotannon ja muille maille samanaikaisesti myönnettyjen tuontikiintiöiden välillä selittää hyvin pitkälle Unkarin nihkeyttä myöntää tuontikiintiöitä suomalaiselle sanomalehtipaperille.

peria. Maailman paperimarkkinoilla Unkari muodosti sangen marginaalisen markkina-alueen. Maan tuonnin suhteellinen osuus vuoden 1936 maailman paperintuonnista oli kaikkien laatujen osalta 0,7%, osuuden vaihdellessa sanomalehtipaperin 0,5 ja käärepaperin 1,4 prosenttiyksikön välillä.⁴⁶¹

Sanomalehtipaperin osuus Unkarin koko paperintuonnista ei vuonna 1936 ollut poikkeuksellisen suurta. Kun peräti 77,9% vuonna 1936 maailmankaupassa liikkuneesta paperista oli sanomalehtipaperia, oli osuus Unkariin tuoduista paperilaaduista 'ainoastaan' 57,1%. Kirjoitus- ja painopaperin osuus koko paperintuonnista oli 11,5% ja käärepaperin 31,4%.⁴⁶² Käärepaperin erityisen huomattava suhteellinen osuus selittynee Unkarin mylly- ja elintarviketeollisuuden suurella pakkausmateriaalin tarpeella.

Itävallan asema Unkarin paperimassa-, paperi- ja pahvimarkkinoilla oli 1930-luvulla hyvin keskeinen. Suomen paperiteollisuuden tavoin Itävallan paperintuottajat keskittivät myyntitoimintansa perustamalla yhteisen myyntikartellin markkinatilanteen huonontuessa. Itävaltalaisien paperitehtaiden kolmevuotiset neuvottelut yhteistoiminnasta huipentuivat 18.7.1935, jolloin perustettiin meidän Paperitehdasyhdistystämme vastaava Österreichische Papierverkaufsgesellschaft m.G.H. Vuonna 1937 Itävallan paperimassan ja selluloosan vienti Unkariin kohosi sille myönnettyjen kiintiöiden puitteissa 28 000 tonniin ja paperia maa vei lähes yhtä paljon eli 24 000 tonnia erilaisten pahvituotteiden vienninkin kohotessa 4 300 tonniin.⁴⁶³ Itävallan keskeistä asemaa Keski-Euroopan paperimarkkinoilla kuvaa maan paperin viennin 44,4% kokonaiskasvu vuosina 1936-1937 Pohjoismaiden menettäessä samana aikana suhteellista asemaansa vajaan prosenttiyksikön verran.⁴⁶⁴ Itävaltalaisien paperitehtaiden kiinnostusta Unkarin markkinoihin osoittaa myös syksyllä 1936 perustetun pahvitehdasosakeyhtiö Papirlemez-és-papir-ipart r.t:n päätös rakentaa vuoden 1937 alussa Unkariin ruskeaa ja valkoista puupahvia valmistava tehdas.⁴⁶⁵ Suurta keskittyneisyyttä keskieuropalaisilla paperimarkkinoilla kuvaa tehtaan johdon päätös olla valmistamatta jo Unkarissa tuotettuja pahvilajeja ja keskittyä tuottamaan yksinomaan tuontipahvilajeja.

⁴⁶¹Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 15a 15.-16.8.1938.

⁴⁶²Ibid.

⁴⁶³Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 6. 31.3.1938.

⁴⁶⁴Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 15a 15.-16.8.1938.

⁴⁶⁵UM 56A, Budapestin lähetystön taloudellisia tiedotuksia nro. 55 30.11.1936.

11.2. Vaikeuksien kautta vientiin

Vaikka paperiteollisuuden vientiedellytykset olivat ensimmäisen maailmansodan jälkeen hyvät useimmissa maissa vallinneen paperipulan sekä vientiä helpottaneen rahan arvon alenemisen vuoksi, vaikeuttivat tuotteelle Suomessa asetetut, vasta vuonna 1922 kumotut vientimaksut ja vaikeat kulkuyhteydet alan Unkariin suuntautunutta vientiä. Vuoden 1918 aikana Unkariin myydyn 2 482 tonnin sanomalehti- ja painopaperierän⁴⁶⁶ ohella Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen vuonna 1927 myymä vähäinen 10 tonnin sanomalehtipaperimäärä⁴⁶⁷ jäi ennen 1930- lukua ainoaksi onnistuneeksi yritykseksi sijoittaa suomalaista paperia Unkarin markkinoille. Vuoden 1918 vaikeassa poliittisessa tilanteessa sotaikäyvät Keskusvallat muodostivat ainoan markkina-alueen, jonne länsimarkkinoiden avautumisen toiveessa tuotettua paperia ja selluloosaa kyettiin myymään.⁴⁶⁸ Huolimatta Saksan viranomaisten haluttomuudesta myöntää kauttakulkulisenssejä⁴⁶⁹ onnistuttiin mainittu vientierä Unkariin toimittamaan.

Keskusvaltojen antautuminen marraskuussa 1918 tyrehytti Suomen paperinviennin Unkariin. Ympärysvallat kohtelivat Suomea vihollismaana ja keväällä 1919 Englannin tiukentaessa Itämeren merisaartoa kaikki kauppayhteydet Suomen ja Keskusvaltojen välillä katkesivat.⁴⁷⁰ Vuonna 1920 itsenäistynyt Unkari ajautui useiden vuosien ajaksi poliittiseen ja taloudelliseen sekasortoon, mikä romahdutti täydellisesti maan ulkomaankaupan. Kun Suomen ja Unkarin kauppasuhteet olivat vielä vakiintumattomat - maiden välinen kauppasopimushan solmittiin vasta vuonna 1925 - eivät puitteet suomalaisen paperin viennille olleet kovinkaan otolliset. Näin siitäkkin huolimatta, että Trianon´n rauhansopimuksen sinetöimät aluemuutokset olivat lähes kokonaisuudessaan lamauttaneet Unkarin oman paperiteollisuuden.

Mainituista syistä johtuen maamme paperiteollisuuden voi katsoa jättäneen 1920- luvulla hyödyntämättä ne potentiaaliset markkinat, jotka olivat Unkarissa tarjolla maan oman paperiteollisuuden kehittymättömyydestä johtuen. Suomalaisyritysten vähäiseen menestyk-

⁴⁶⁶SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1918

⁴⁶⁷Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1927, s. 35.

⁴⁶⁸Autio-Lodenius 1968, s. 41 ja 48, Paasivirta 1984, s. 170, Pihkala 1978, s. 12-13, Hornborg 1943, s. 17-18, 25..

⁴⁶⁹Autio - Lodenius 1968, s. 59., Hornborg 1943, s. 25.

⁴⁷⁰Hornborg 1943, s. 36 ja 38.

seen Unkarin markkinoilla vaikuttivat myös maiden maantieteellisestä etäisyydestä aiheutuneet korkeat kuljetuskustannukset sekä tästä aiheutuva tuotteiden kilpailijamaita korkeampi hinta. Lisäksi voidaan ehkä kyseenalaistaa suomalaisten paperinviejien tarmokkuus vientimarkkinoiden laajentamiseksi ajankohtana, jolloin vienti perinteisiin läntisiin ostajamaihinkin kehittyi suotuisasti.

Suomalaisen paperin vientimahdollisuudet näyttivät poikkeuksellisen otollisilta syksyllä 1925, jolloin unkarilaiset tiedustelivat varakonsuli Liipolalta mahdollisuutta hankkia Suomesta setelipaperia ja erilaisia virastopapereita. Unkari joutui vielä 1920-luvulla tuomaan kaiken tarvitsemansa virastopaperin ulkomailta ja tämän innoittamana Liipola pyrki käymissään yksityisissä neuvotteluissa vaikuttamaan siihen, että kaikki maan tarvitsema virastopaperi hankittaisiin tulevaisuudessa Suomesta. Myös korkealaatuiselle paperille painettu suomalainen seteliraha herätti Unkarin viranomaisten keskuudessa myönteistä huomiota.⁴⁷¹ Koska Unkarin rahauudistuksen vuoksi maassa jouduttiin vuonna 1926 painamaan uutta rahaa, toimi Liipola ponnekkaasti rahoja varten tarvittavan paperin tilaamiseksi Suomesta. Varakonsuli ilmoitti tuntevansa henkilökohtaisesti kaupasta päättävät piirit ja mainitsi unkarilaisille näyttämiensä suomalaisten setelirahojen heitä suuresti miellyttäneen. Kaupan toteutumiseen vahvasti uskoen Liipola pyysikin suomalaisia paperinvalmistajia toimittamaan paperimallit sekä täydelliset hinnastot.⁴⁷²

Tarjoutunut tilaisuus herätti luonnollista kiinnostusta erikoispapereita maassamme valmistaneen Oy Terwakoski Ab:n piirissä. Yhtiö ilmoitti suorittavansa omalta taholtaan tiedusteluja Unkarissa ja mikäli aihetta ilmeni, oli yhtiön toimitusjohtaja konsuli L. Wasenius valmis matkustamaan Budapestiin neuvottelemaan asiasta.⁴⁷³ Waseniuksen matkasta ja hänen mahdollisesti käymistään neuvotteluista lähteet vaikenevat, mutta kaiken lopputulos oli kuitenkin se, ettei Terwakoski saanut kaivattua suurtilausta. Kauppa lienee kariutunut suomalaistuotteen korkeisiin hintoihin, kuten Liipola oli jo hieman etukäteen osannut pelätäkin. Paperiteollisuutemme kilpailukyky ei ollut 1920-luvulla paras mahdollinen. Vuodenvaihteessa 1923 sanomalehtipaperin maailmanmarkkinahinnat olivat jopa niin alhaiset, etteivät ne edes kattaneet tuotantokustannuksia.⁴⁷⁴ Jos hienolaatuisten seteli- ja

⁴⁷¹UM 58 B1, Suomen Budapestin pääkonsulinviraston Yrjö Liipolankirje nro. 92/1925 UM:lle 28.8.1925.

⁴⁷²UM 58 B1, Suomen Budapestin pääkonsulinviraston Yrjö Liipolan kirjelmä nro. 106 UM:lle 10.10.1925.

⁴⁷³UM 58 B1, UM:n v.t. jaostosihteeri V. Lagerträdin kirje Suomen Budapestin pääkonsulinviraston Yrjö Liipolalle 5.10.1925.

⁴⁷⁴Homborg 1943, s. 61.

virastopapereiden hintakehitys seurasi yleisempien paperilaatujen hintoja - mikä ei ole täysin varmaa - ei vientiedellytyksiä voinut olla.

Myös elokuussa 1927 yllättäen ilmennyt tilaisuus sanomalehtipaperin viemiseksi Unkariin jäi hyödyntämättä. Suomen Wienin pääkonsulinvirastossa vierailleet paperin tukkukauppiat ilmoittivat Unkarin sanomalehtien ja kustannusliikkeiden riitautuneen saksalaisten tehtaiden kanssa, jotka olivat aiemmin tyydyttäneet unkarilaisten ostajien paperin tarpeen. Saksan tuonnin tyrehtyessä olivat paperinostajat tehneet ostotiedusteluja ruotsalaisilta paperitehtailta ja Wienin pääkonsulinvirasto kehottikin suomalaisia paperitehtaita käyttämään hyväkseen syntynyttä 'ainutlaatuista tilannetta'.⁴⁷⁵ Paperin vientimahdollisuuksista tiedotettiin välittömästi maamme huomattavimmille paperitehtaille,⁴⁷⁶ mutta ilmeisesti tässäkin tapauksessa kauppa kariutui kilpailijoita korkeampiin hintoihin. Vuoden 1927 vienti rajoittui ainoastaan 10 tonniin sanomalehtipaperia, joka kyettiin myymään suomalaisen taloudellisen retkikunnan samana vuonna Unkariin suuntaaman matkan yhteydessä.

1920-luvun vaatimattomasta alustaan suomalaisen paperiteollisuuden vienti Unkariin laajeni huomattavasti 1930-luvulla. Vienti perinteisiin ostajamaihin kangerteli 1920-luvun lopulla alkaneen maailmanlamana myötä, mikä pakotti Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen voimistamaan myyntipyrkimyksiään aiemmin marginaalisina pidetyillä markkinoilla. Kun Unkari joutui lisäksi myöntymään Suomen painostukseen tuonnin laajentamiseksi - olihan pyrkimys kauppavaihdon tasapainoon 1930-luvun puolivälissä molempien maiden tavoitteena - avautui tilaa sanomalehtipaperin laajentuvalla viennille. Vienti saattoi kuitenkin kehittyä ainoastaan Unkarin noudattaman kiintiö- ja valuuttapolitiikan määräämissä ahtaissa puitteissa ja lisärajoituksen viennille asetti luonnollisesti paperin kulloinkin vallinneet hinta- ja kysyntäsuhteet. Vientitoiminnan alku ei myöskään ollut helppoa, kuten edellä käy hyvin ilmi.

Budapestin Päivälehtien Syndikaatin presidentin Agáin ja Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen Bertel Sjöbergin Berliinissä 9.10.1929 solmiman esisopimuksen nojalla, Syndikaatti ilmoitti aikomuksestaan hankkia vuonna 1930 kaikkiaan 6 000 tonnia suomalaista sanomalehtipaperia. Paperitehdasyhdistys sitoutui laivaamaan Unkariin kuukausittain 500 paperitonnia hintaan £ 11.12.6 (*cif* Stettin). Lisäksi sopimukseen sisältyi vuodelle 1931 optio

⁴⁷⁵UM 56 D, Suomen Wienin pääkonsulinviraston kirje nro. 395/27 Suomen UM:lle 17.8.1927.

⁴⁷⁶UM 56D, Suomen UM:n kirjeet nro. 20 568 Suomen Keskuskauppakamarille, nro. 20 569 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle, nro. 20 570 Suomen Paperitehtaitten Yhdistykselle ja nro. 20 571 Oy Kymmene Ab:lle 30.8.1927.

samalle vientimäärälle. Tohtori Berthold Lászlón välityksellä neuvoteltu sängen suuri periaatteellinen myyntisopimus herätti suuria toiveita maamme paperiteollisuuspiireissä, Unkarin toivottiin tulevaisuudessa jopa keskittävän kaikki sanomalehtipaperihankintansa Suomeen. Syndikaatin esimiehen tohtori Agáin mukaan kaupan lopulliseen päättämiseen tarvittava maan kauppaministerin päätös oli lähinnä vain muodollisuus ja todellisuudessa tämä kauppaministeriön suostumus - eräänlainen tuontilupa - oli jopa täysin tarpeeton. Vielä vuonna 1929 sanomalehtipaperin tuontiin ei sovellettu mitään tuontirajoituksia.

Suomen paperiteollisuuden asettamista suurista, jopa osin epärealistisistakin tavoitteista, johtuen kaupan raukeaminen marraskuussa oli teollisuudenalalle suuri pettymys. Sitä suurempaa katkeruutta Suomessa aiheutti se, että Agái oli neuvotellut samanaikaisesti kaupoista myös itävaltalaisien paperinvalmistajien kanssa. Pääkonsuli Saxlehnerin kanssa käymiensä keskustelujensa pohjalta ainakin lähettiäs Setälä vakuuttui siitä, että suomalaisien kanssa tehdyn yksityiskohtaisen esisopimuksen avulla Paperisyndikaatti yritti ainoastaan saavuttaa paremmat ehdot Itävallassa esittämällä suomalaisten kauppaehdot itävaltalaisille paperintuottajille.⁴⁷⁷ Tämä lienee kuitenkin vain osaselitys, sillä tapahtumien taustalla vaikutti Unkarin kansainvälisen laman myötä vaikeutunut taloudellinen tilanne. Lähettiäs Setälän asianosaisten kanssa käymät neuvottelut paljastivat lisäksi Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen ja unkarilaisen ostajan poikkeavat näkemykset tehdyn sopimuksen tulkinnasta.

Suomalaisen myyjän mukaan 9.10 solmittu esisopimus, jonka viimeisimmistäkin yksityiskohdista kyettiin sopimaan 15.10 mennessä, velvoitti sopimusosapuolia täysin sitovasti. Siitä peräytyminen oli luvallista ainoastaan, mikäli se ei ollut tullut täysivoimaiseksi ennen määräpäiväksi asetettua lokakuun 30. päivää. Suomalaisen tulkinnan mukaan täysivaltaisuus kuitenkin saavutettiin, kun kaikista sopimuksen edellytyksistä oli sovittu. Agáin mukaan tehty sopimus puolestaan oli juridista sitovuutta vailla ollut periaatteellinen esisopimus, jonka toteutuminen riippuisi siitä, kykenisivätkö ostajat hankkimaan kauppaan tarvittavan valuutan. Tulkinta on hämmästyttävä, sillä tehdyssä esisopimuksessa ja siihen liittyneessä muistiossa ei sanallakaan mainittu luottokysymyksistä.

Unkarilainen ostaja oli uskonut voivansa maan hallituksen suostumuksella saada valtion säästökassoista kaupan tarvitseman luoton ja 24.10. Agái ilmoitti asian järjestyneen

⁴⁷⁷UM 58 B1, Suomen Kööpenhaminassa ja Budapestissa olevan lähettiään raportti nro. 4 vuodelta 1929 4.12.1929.

kauppaministeri Budin kanssa käydyissä neuvotteluissa. Setälän vierailtua kauppaministeriössä ministeri Bud vaikutti täysin tietämättömältä asiasta, ilmeisistäkään Agái ei vastakkaisista vakuutteluistaan huolimatta ollut käynyt koko ministeriössä. Luottokysymys ei edes kuulunut kauppaministeri Budin vaan finanssiministeri Wekerlen toimialaan, johon Syndikaatti ei myöskään ollut ottanut yhteyttä. Keskusteluissa ulkoministeri Walkon ja pääministeriön sanomalehtipaperiosaston päällikön Elemér Szudyn kanssa Setälää odotti uusi yllätys. Maan lakien mukaan luotonanto valtion omistamista säästökassoista ei ollut edes mahdollista, seikka, joka hallitusystävälliseksi mainitun Sanomalehtipaperisyndikaatin olisi pitänyt tietää.⁴⁷⁸

Szudy lienee osunut asian ytimeen uskoessaan ongelman aiheutuneen suomalaisten myyjien esittämästä vaatimuksesta käteismaksusta. Kartellin aiemmin tekemät hankintasopimukset olivat sisältäneet 3-6-kuukautisen luoton, joten suomalaisten tiukempiin maksuehtoihin vedoten Syndikaatti katsoi nyt olleensa pakotettu luopumaan Berliinissä tehdystä esisopimuksesta. Unkarin valtiovalta, joka erityisesti ulkoministeri Walkon suulla toivoi maiden välisten suhteiden laajenevan perinteisten kongressiyhteyksien ulkopuolelle, pyrki tekemään kaikkensa sopimuksen pelastamiseksi. Szudyn toivomuksesta lähettiläs Setälä vetosi Paperitehdasyhdistykseen myyntiluoton myöntämiseksi, mutta yhdistyksen 6.11. lähettämä vastaus oli yksiselitteisen kielteinen. Yhdistys piti luotonantoa yhtymälle, joka oli yksipuolisesti rikkonut tekemänsä sopimuksen, mahdottomana ja pelkäsi Syndikaatin käyttävän uusiakin maksuehtoja hyväkseen pyrkiessään vaikuttamaan muihin myyjiin.

Sanomalehtipaperisyndikaatti ilmoitti 29.10.1929 lähettämässään kirjeessä olevansa maan hallituksen kanssa käymiensä keskustelujen - joita ei todellisuudessa siis edes liene käyty - pohjalta kykenemätön 'nykyisten taloudellisten olojen vallitessa käyttämään kuukausittain 200 000 pengöä remburssien⁴⁷⁹ muodossa ulkomaisen paperin hankkimiseksi' Kun unkarilaiset liikepankit eivät kyenneet valuuttaa myöntämään ja kun maan kauppaministeriö yhdessä Postisäästöpankin kanssa olivat haluttomia kauppaa takaamaan, kariutui kauppa suunnitellussa mitassaan. Syndikaatti halusi kuitenkin pitää yllä yhteyttä Paperiyhdistyksen kanssa ilmoittaen mahdollisuudesta ostaa kuukausittain 5-6 vaunulastillista painopaperia. Sovitun 6 000 tonnin sijasta tarjottu 1 800 tonnin määrä ei suomalaisia tyydyttänyt ja

⁴⁷⁸UM 58 B1, Suomen Kööpenhaminassa ja Budapestissa olevan lähettilään raportti nro. 4 vuodelta 1929 4.12.1929.

⁴⁷⁹Remburssi on ulkomaankaupassa käytetty yleinen maksu- ja luottojärjestely, tavarantoimittajan puolesta annettu maksusitoumus, johon liittyvien ehtojen tultua täytetyksi, ulkomainen pankki maksaa ulkomaiselle myyjälle tämän lähettämästä tavarasta kauppahinnan.

huonojen kokemustensa vuoksi Paperitehdasyhdistys ilmoitti 19.11. pidättäytyvänsä tekemästä myyntitarjousta jääden odottamaan kiinteää tarjousta ostajan taholta.⁴⁸⁰

Syksyn 1929 epäselvät neuvottelut osoittivat jo oireellisesti niitä vaikeuksia, joita suomalaiset paperinviejät joutuivat Unkarissa 1930- luvulla kohtaamaan. Ne osoittivat ensinnäkin sen joustamattomuuden, jota kaupan eri osapuolet - unkarilainen ostaja ja suomalainen myyjä - noudattivat, mutta myös eräänlaisen tahallisen tai tahattoman amatöörimaisuuden jopa vilpillisyyden, jolla sopimusneuvottelut hoidettiin. Kaiken taustalla vaikutti kuitenkin jo taloudellinen ahdinko, johon Unkari 1930-luvun alussa ajautui.

Vaikka suomalainen osapuoli syyttäessään unkarilaisia vilpillisestä menettelystä sivuuttikin sen tosiseikan, että Unkari todella oli vaikeassa taloudellisessa asemassa, voidaan unkarilaisten käytöstä pitää hyvien kauppatapojen vastaisena. Sanomalehtipaperisyndikaatin olisi jo ostosopimusta tehdessään pitänyt tietää olevansa kykenemätön suomalaisten vaatimiin käteismaksuihin. Edelleen neuvotteluprosessi oli sisältänyt osin valheellistakin tietoa mm. Ágain yhteydenotoista Unkarin viranomaisten kanssa, mitä suomalaisten taholta pidettiin tuomittavana. Lähettiläs Setälä pelkäsi Syndikaatin noudattaman suomalaisen oikeuskäsitukseen soveltumattoman menettelyn aiheuttavan pitkäaikaista vahinkoa yrityksille maiden välisen kauppavaihdon kehittämiseksi ja kehotti suomalaisia liikemiehiä erityiseen valpauteen näiden neuvotellessa unkarilaisten kanssa.⁴⁸¹ Ajan hengen mukaisesti suomalais-ugrilainen kielitieteilijä Setälä tosin vieritti valtionhoitaja Horthyn tavoin kaupankäynnissä esiintyneen epärehellisyyden juutalaisten kauppiaiden niskoille. Sopimusneuvotteluissa aktiivisesti toimineet tri. Agái, tri. László sekä hänen aliasiamiehensä herra Springer olivat kaikki juutalaisia.

11.3. Säännöllinen vienti 1930- luvulla

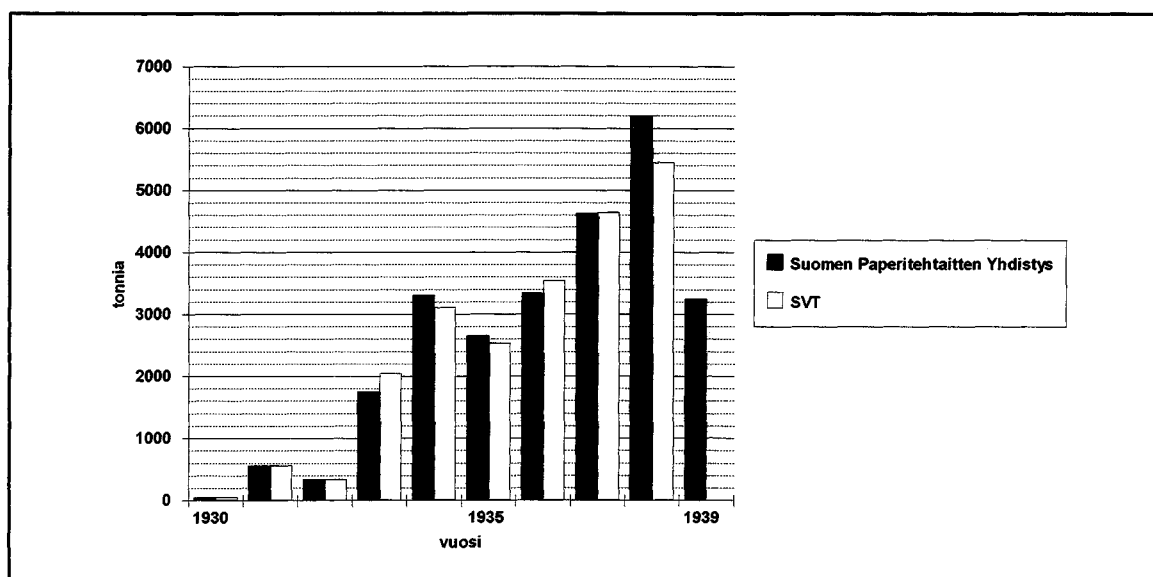
Setälän synkkä ennustus paperinviennin tyrehtymisestä ei pitänyt paikkansa, sillä vuodesta 1930 lähtien Suomi kykeni viemään Unkariin vuosittain ainakin vähäisiä määriä sanomaleh-

⁴⁸⁰VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (kansio 21), Toiminta lähettiläänä Tanskassa 1927-1930. Lähetystölle osoitettuja kirjeitä, Budapestin Päivälehtien Syndikaatin presidentin tri. Ágain kirje E.N. Setälälle 7.11.1929, UM 58 B1, Budapestissa ja Kööpenhaminassa olevan lähettilään E.N. Setälän raportti nro. 4.1929 4.12.1929.

⁴⁸¹VA, E.N. Setälän kokoelmat, Asiakirjakokoelma (kansio 22), LÄhettilästoimi Tanskassa ja Unkarissa 1927-1930. E.N. Setälän konsepteja. Päiväämätön kirje tohtori Agáille, UM 58 B1, Budapestissa ja Kööpenhaminassa olevan lähettilään E.N. Setälän raportti nro. 4/ 1929 UM:lle 4.12.1929, Ulkoministeriön kirje Suomen Paperitehtaitten Yhdistykselle 8.1.1930.

tipaperia. Vuoden 1930 vaatimattomasta 55 tonnin sanomalehtipaperimäärästä vienti laajeni aina 6 200 tonniin vuonna 1938, mikä oli jo suhteellisestikin sangen suuri määrä Unkarin rajallisilla markkinoilla. Vaikka vuonna 1929 sanomalehtipaperin viennille asetetut ylioptimistisetkin toiveet eivät toteutuneet, muodosti sanomalehtipaperin vienti Suomen viennin selkärangan. Tätähän juuri osoittaa tuotteen saavuttama suuri suhteellinen osuus maamme Unkariin suuntautuneen viennin kokonaisrakenteessa (ks. kuvio 7).

Kuvio 9. Sanomalehtipaperin määrällinen vienti Unkariin 1930-1939

Lähteet: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1930-1938, Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1930-1939. Laskutettu sanomalehtipaperi Unkarista 1930-1939.

Viennin volyymikehitystä 1930-1939 tarkasteltaessa käytössä ovat olleet SVT:n ulkomaankauppatilaston ohella Unkarin vastaava kauppatilasto sekä Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen vuosikertomuksista löytyvät tilastot yhdistyksen laskutuksesta ja sen vuosina 1930-1939 saamista tilauksista. Eräitä yksittäisiä poikkeamia lukuun ottamatta volyymikehitys noudattaa kaikissa lähteissä samansuuntaista kehityslinjaa. Erot Suomen Paperitehdasyhdistyksen omien vientitilastojen sekä SVT:n välillä selittyvät käytetyillä tilastointiperusteilla. Suomen Paperitehdasyhdistys ilmoitti tavaran tulleen laivatuksi heti lähetettyään laskun asiakkaalleen, vaikka tavara itse asiassa lähti vientisatamasta vasta myöhemmin. Toisaalta eräät Paperitehtaitten Yhdistyksen ja yksittäisten tehtaiden sanomalehtipaperiksi ilmoittamat paperilaadut sisältyvät SVT:ssa jonkin toisen nimikkeen alle.⁴⁸² Koska Paperitehtaitten Yhdistyksen vuosikertomukset ovat vientimäärien suhteen sangen yksityiskohtaisia,

⁴⁸²Ks. mm. Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta vuonna 1936, s. 22.

tarkastelen yksinkertaisuuden vuoksi näiden avulla viennin volyymikehitystä. Kuviossa 9 on ainoastaan vertailun vuoksi esitetty molempien lähdesarjojen ilmoittamat vientimäärät.

SVT:n ja Paperitehdasyhdistyksen ilmoittamat määrätiedot poikkeavat ainoastaan hyvin vähän toisistaan. SVT:n myyntimaatilaston mukaan Unkariin vietiin 1930-1938 22 270,8 tonnia sanomalehtipaperia, viennin kohotessa paperitehtaiden oman ilmoituksen mukaan 22 837 tonniin. Vientimäärien ero jää siis ainoastaan 2,5 prosenttiin Paperitehdasyhdistyksen eduksi, eikä eroa voida pitää tilastollisesti kovinkaan merkittävänä.

Kuten edellä on jo mainittu, Unkarin noudattaman tuontisäännöstelyn vuoksi sanomalehtipaperinkin maahantuonti oli mahdollista vain tiukkojen määräkiintiöiden puitteissa. Kuvion 9. esittämä suotuisa vientikehitys ei siis ole suora osoitus suomalaisen sanomalehtiperin kasvaneesta kysynnästä Unkarissa vaan siitä, kuinka Suomen paperiteollisuus ja maamme ulkomaanedustus onnistuivat pyrkimyksissään murtaa Unkarissa esiintyneitä vientiesteitä. Jos vertaamme keskenään Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen vuosittain Unkarista saamia tilauksia ja yhdistyksen laskutusta 1931-1939, havaitsemme edellisten olevan yhteismäärältään noin 10% jälkimmäisiä suurempia.⁴⁸³ Poikkeama on osaksi täysin odotettu, koska saadut tilaukset jakautuivat usein kahden laskutusvuoden osalle. Näin esimerkiksi osa vuonna 1939 saaduista vajaan 4 200 tonnin tilauksista toimitettiin ja laskutettiin vasta seuraavana vuonna. On myös mahdollista, että unkarilaiset asiakkaat joutuivat peruuttamaan jo tekemänsä tilauksen maan viranomaisten kieltäytyessä myöntämästä tavaralle tuontilupia. Pääsääntöisesti sanomalehtipaperia kuitenkin kyettiin myymään Unkarin myöntämien määräkiintiöiden puitteissa, joten kysyntä Unkarissa pysytteli ainakin kohtuullisella tasolla.

Taulukon 12 esittämä kuva Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen Unkariin suuntautuneesta viennistä vuosina 1934-1939 on hieman epätarkka. Vientiosuus vuosina 1934-1938 on laskettu Paperitehdasyhdistyksen sanomalehtipaperiosaston myynneistä, ei Yhdistyksen kokonaisymyynneistä. Niinpä vuosina 1934-1938 unkarilainen laskutus Yhdistyksen kaikesta paperinmyynnistä jää hieman kuviossa esitettyä alemmaksi vaihdellen 1,1 ja 2 prosenttiyksikön välillä. Ero jää hyvin vaatimattomaksi, eikä muuta vientikehityksen kokonaiskuva.

⁴⁸³Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1931-1939. Tiedot laskutuksesta ja Unkarista saaduista tilauksista.

Taulukko 12. Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen sanomalehtipaperin laskutus Unkarista ja sieltä saadut tilaukset sekä suhteellinen osuus kokonaistilauksista ja laskutuksesta 1927-1939.

Vuosi	Laskutus (tn)	Osuus (%)	Saadut tilaukset (tn)	Osuus (%)
1927	10			
1930	55**			
1931	559		770	0,5
1932	338		350	0,2
1933	1 750		2 895	1,6
1934	3 309	1,8*	2 628	1,3
1935	2 654	1,4*	4 787	2,1
1936	3 342	1,6*	5 246	2,2
1937	4 630	2,1*	2 281	1,1
1938	6 200	2,7**	5 977	1,8
1939	3 251	1,3	4 198	1,7**
Yhteensä	26 033		29 132	

Lähde: Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1927-1939.

* = Vuodesta 1934 osuus sanomalehtipaperiosaston myynneistä (I myyntiosasto)

**= vuoden 1930 55 tonniin sisältyy konekiillotetun sanomalehtipaperin lisäksi ohkopainopaperia, vuoden 1938 osuuteen Yhdistyksen koko laskutuksesta sisältyy 5 tonnia ohkopainopaperia.

Vuoden 1930 vaatimattomasta alustaan sanomalehtipaperin vientimäärä kasvoi seuraavana vuonna jo kymmenkertaiseksi ja vuosien 1932 ja 1935 taantumaa lukuun ottamatta viennin volyyymi kasvoi tasaisesti vuoteen 1938 saakka, jolloin toista maailmansotaa edeltäneessä viennissä saavutettiin 6 200 tonnin ennätystulos (Ks. kuvio 9, taulukko 12). Vaatimattomilta vaikuttavat vientimäärät asettuvat oikeisiin mittoihin, kun vertaamme niitä muiden keskieurooppalaisten tuottajamaiden vientiin Unkariin. Vuonna 1934 Saksan lähes 300 000 tonnin paperinviennistä ainoastaan 1 112 tonnia suuntautui Unkariin. Vientimäärä oli kaksinkertaistunut vuodesta 1933, jolloin Saksa vei Unkariin vain 527 tonnia sanomalehtipaperia. Vuosi 1933 lienee ollut kaikille erityisen vaikea markkinavuosi itäisessä Keski-Euroopassa, sillä myös maamme paperiteollisuus valitti vaikeutuneista myynneistä Unkarin ohella myös Turkissa ja Balkanin maissa.⁴⁸⁴

Erityisen voimakasta kasvu oli 1930-luvun jälkipuoliskolla. Vertaamalla Unkariin suuntautuneen paperinviennin kehitystä toimialan kokonaisvientiin 1936-1939 havaitaan viennin Unkariin kehittyneen maan asettamista tuontirajoituksista huolimatta yleistä vientiä ripeämmin. Kun alan viennin kokonaisvolyyymi kasvoi 1936-1937 edeltävään vuoteen verrattuna

⁴⁸⁴Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta vuonna 1933, s. 13,19.

11,7 ja 22 prosenttiyksikköä, oli vastaava kasvuprosentti Unkarin osalta 25,9 ja 38,5%. Vuonna 1938, jolloin teollisuudenalan kokonaisvienti supistui 6,3%, kasvoi vienti Unkariin edelleen runsaalla kolmanneksella (33,9%) huolimatta siitä, että maamme paperiteollisuus mainitsi Saksan aloittaneen kilpailua vaikeuttaneen 'voimakkaan rynnistyksen' Kaakkois-Euroopan markkinoilla.⁴⁸⁵ Suomen Unkarin kanssa vuonna 1938 tekemä kauppasopimuksen sisältämä määräkiintiön laajennus avasi tien laajentuville vientimäärille. Vasta 1939 syttynyt maailmansota katkaisi suotuisan vientikehityksen Unkariin: kun vienti kasvoi yleisesti 17,9%, supistui vienti Unkariin peräti 47,5%.⁴⁸⁶

Kuten maamme Unkariin suuntautuneen viennin kokonaisrakennetta käsittelevässä luvussa jo havaittiin, oli sanomalehtipaperi ylivoimaisesti merkittävin suomalainen vientiartikkeli. Sanomalehtipaperin suhteellinen osuus viennin kokonaisarvosta vaihteli 1930-luvulla vuoden 1930 vajaasta kolmanneksesta vuoden 1933 86,7 prosenttiin. Tuotteen keskimääräinen vientiosuus 1930-1938 oli 62,7%, mutta eräinä vuosina peräti 4/5 viennin arvosta koostui yksinomaan sanomalehtipaperista.

Taulukko 13. Sanomalehtipaperin viennin volyyymi-, arvo- ja hintaindeksit Unkariin käyvin hinnoin 1930-1938 (1938=100).

Vuosi	Määrä (tonnia)	Indeksi	Hinta (mk/tonni)	Indeksi	Arvo (markkaa)	Indeksi
1930	55,4	1	2050	108,8	113 603	1,1
1931	559,5	10,1	1889,4	100,2	1 057 019	10,1
1932	338,3	6,1	1838	97,5	621 823	5,9
1933	2039,1	36,7	1503,7	79,8	3 066 196	29,3
1934	3113,1	56	1348,1	71,5	4 196 632	40
1935	2531,1	45,7	1320,3	70,1	3 341 963	31,9
1936	3541,6	63,7	1410,3	74,8	4 994 694	47,7
1937	4644,6	83,5	1433,2	76	6 656 812	63,5
1938	5561,4	100	1884,7	100	10 481 794	100

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1930-1938. Vuoden 1938 arvotiedot kulutusmaan mukaan. Myyntimaan mukaan viennin arvo oli 10 283 130 markkaa. Vertaa hintoja Suomen paperitehdasyhdistyksen ilmoittamiin nettokeskihintoihin, Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1930-1938 tai Halme, 1955 s. 230, 246 ja 294.

Sanomalehtipaperin kohonneista vientimääristä huolimatta Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen Unkariin suuntautunut vienti pysytteli 1930-luvulla hyvin vaatimattomana teollisuudenalan kokonaisvientiin verrattuna. Unkarin osuus kaikkien paperilaatujen koko-

⁴⁸⁵Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta vuonna 1938, s. 10, 13.

⁴⁸⁶Halme 1955, s. 298.

naisviennin volyymista pysytteli vuosina 1935-1937 vain 0,7-0,9% tuntumassa ja vuonna 1938 - viennin ennätysvuonna - osuus kohosi ainoastaan 1,2 prosenttiin.⁴⁸⁷ Viennin näennäisestä vähäisyydestä johtuen vientikehitystä Unkariin ei kannatakaan suhteuttaa maamme paperiteollisuuden viennin kokonaisvolyyymiin tai tuotannon arvoon. Havainollisemman ja osin hieman yllättävänkin tuloksen saa tarkastelemalla Suomen Paperitehdasyhdistyksen laskutusta ja tilauskantaa Unkarista. Vuonna 1936 runsaaseen 5 200 tonniin kohonneet unkarilaiset tilaukset muodostivat 2,2% Paperitehdasyhdistyksen sanomalehtipaperiosaston kokonaistilaukannasta. Vuonna 1938 Unkarista laskutettu 6 200 tonnin sanomalehtipaperimäärä puolestaan vastasi 2,7% kyseisen osaston laskutuksesta ja Unkari olikin tuolloin Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen kolmanneksi tärkein eurooppalainen asiakas.⁴⁸⁸

Sanomalehtipaperin viennin volyymin, hintojen sekä arvon kehitystä 1930- luvulla kuvaa edeltävä, SVT:n tietojen pohjalta laadittu taulukko. Hintaindeksi on saatu jakamalla tilaston pohjalta muodostettu arvo-indeksi vastaavalla volyyymi-indeksillä. Tilastoinnin epätarkkuudesta johtuen hinnat poikkeavat hieman Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen vuosikertomusten ilmoittamista sanomalehtipaperin nettokeskihinnoista yleisen hintakehityksen ollessa molemmissa kuitenkin pääpiirteiltään samansuuntainen.⁴⁸⁹ Taulukon kehityskuvaa pistelukujen osalta vääristää hieman se, että indeksin perusvuodeksi on valittu vuosi 1938, jolloin sanomalehtipaperin vienti oli poikkeuksellisen suurta. Koska ei ole kuitenkaan olemassa mitään 'normaalivuotta', ei tällä liene suurempaa merkitystä.

Taulukosta ilmenee, että sanomalehtipaperin viennin volyymin kasvaessa vuosina 1930-1938 satakertaiseksi, viennin arvo kasvoi huomattavasti hitaammin vientihintojen alenevasta kehityksestä johtuen. Vielä vuosina 1930-1932 viennin arvoindeksi noudatti vastaavaa volyyymi-indeksiä, mutta pääsääntöisesti viennin arvoa kyettiin kohottamaan vain volyymia kasvattamalla. Paperiteollisuuden vientihinnat olivat kääntyneet laskuun jo vuonna 1926 ja aleneva hintakehitys jatkui yleisesti aina vuoteen 1933 saakka huipentuen vuodenvaihteessa 1932-1933.⁴⁹⁰ Unkarin kohdalla kehitys oli vielä tätäkin pitkäaikaisempi, sillä vientihinnat

⁴⁸⁷SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935-1938.

⁴⁸⁸Kaikki paperilaadut mukaan lukien Paperitehdasyhdistyksen vienti kohosi 6 259 tonniin. Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta vuonna 1936, s.43 ja vuonna 1938, s. 29 ja 42.

⁴⁸⁹Vertaamalla SVT:n hintatietoja Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen konekiillotetulle sanomalehtipaperille (48-65 g/neliometri) vuosina 1930-1938 noteeraamiin nettokeskihintoihin, huomaamme hintojen poikkeavan ainoastaan 0,6-7% puoleen tai toiseen. Hintaero voi selittyä pelkästään tilastollisista epätarkkuuksista lähtien, mutta mahdollinen yksilöllinen hinnoittelu Unkarin markkinoilla voi tulla myös kysynyksen. Ks. Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1930-1939.

⁴⁹⁰Hornborg 1943, s. 73,75-76 ja 81-90, Pihkala 1982, s. 265.

alenivat voimakkaasti aina vuoteen 1935 saakka. Sanomalehtipaperin käypä vientihinta Unkariin laski 1930-1935 peräti 35,6% ja kiinteähintainen vertailu (1938 = 100) osoittaa kehityksen olleen vielä tätäkin epäsuotuisampi - laskua 38,7%. 1930- luvun jälkipuoliskolla vientihinnat sitten kohosivat, mutta 1920- luvun korkeita hintoja ei enää saavutettua. Unkarissa vuonna 1938 saavutetut vientihinnat vastasivat suunnilleen vuoden 1931 hintatasoa.

Suomen Paperitehdasyhdistyksen Unkarissa 1930- luvulla saavuttamat sanomalehtipaperin vientihinnat olivat pääsääntöisesti hieman yleisiä hintoja korkeammat. Saavutetut 0,6-4% korkeammat vientihinnat saattavat olla vain tilastollista harhaa, vailla reaalista pohjaa. AHVENAISEN mukaan sanomalehtipaperin kaltaisella kansainvälisellä standarditavaralla oli yhtenäinen hinnanmuodostus, kilpailun johdosta tuotteelle muodostui yhtenäinen hinta, joka säteili kaikkialle.⁴⁹¹ Mahdollisuudet yksilölliseen hinnoitteluun olivat hyvin rajalliset, mutta täysin poissuljettu tämä mahdollisuus ei Unkarin kohdalla ole. Viennin ennätysvuonna 1938 sanomalehtipaperin vientihinta Unkariin jäi 7% yleistä hintatasoa alhaisemmaksi⁴⁹², joten osasyynä poikkeuksellisen suureen vientimäärään saattaa olla se, että Paperitehdasyhdistys myönsi unkarilaisille asiakkailleen hinnanalennuksia.

Todennäköisin selitys poikkeavalla hintakehitykselle lienee kuitenkin se, että sanomalehtipaperin usein pitkäaikaiset myyntisopimukset tehtiin tavallisemmin syksyllä kiintein hinnoin.⁴⁹³ Koska toimitussopimukset olivat kiinteitä, ei vuonna 1938 tapahtunutta voimakasta hinnannousua päästy hyödyntämään, vaan myynti Unkariin tapahtui ainakin osittain vuoden 1937 alhaisin hinnoin. Sama pätee myös 1930- luvun alussa saavutettuihin korkeampiin myyntihintoihin, sopimuksen solmimisajankohdasta johtuen maamme paperiteollisuus saavutti hienoista hintaetua maailmanmarkkinahintojen koko ajan laskiessa.

Tarkasteltaessa Suomen paperiteollisuuden kilpailukykyä Unkarissa tulee tunkeutua pelkkiä hintatietoja syvemmälle. Myyntihinnan ja tuotantoedellytysten ohella kilpailukyky kansainvälisillä markkinoilla määräytyy lähinnä tuotantokustannusten korkeuden perusteella.⁴⁹⁴ Mahdollisuudet kilpailukyvyn tarkasteluun ovat Unkarin kohdalla rajalliset, koska yksityiskohtaiset tiedot Suomen tärkeimpien kilpailijamaiden tuotantokustannuksista puuttuvat. Ainakin

⁴⁹¹Ahvenainen 1976, s. 7-8.

⁴⁹²Yleistä hintatasoa alhaisempia hintoja saavutettiin myös vuosina 1932, 1935 ja 1937.

⁴⁹³Ahvenainen 1976, s. 15.

⁴⁹⁴Aarnio 1946a, s.10.

viitteellisen kuvan Suomen paperiteollisuuden kilpailukyvyistä tarjoaa kuitenkin AHVENAINEN vuonna 1976 ilmestyneessä teoksessaan, jossa hän on tarkastellut sanomalehtipaperin tuotannon kannattavuutta vertaamalla paperista saatua keskihintaa tuotteen omakustannushintoihin. Vuosina 1930-1938 paperitonniin saatu voitto oli tonnia kohden keskimäärin noin 234 markkaa. Vuosina 1933-1937 voitto jäi keskimäärää huomattavasti alhaisemmaksi vaihdellen vuoden 1934 69 markasta 186 markkaan vuonna 1937. Vastaavasti vuosina 1932 ja 1938 voitto oli huomattavasti keskimääräistä suurempi: edellisenä vuonna 430 markkaa ja jälkimmäisenä 383 markkaa⁴⁹⁵, mikä ainakin jälkimmäisen vuoden osalta on vaikuttanut myyntitoimintaa piristävästi.

11.4. Kaupankäyntiä ahtaissa puitteissa

Vaikka monet Kaakkois-Euroopan maat tehostivat 1930-luvun laman myötä protektionistista kauppapolitiikkaansa tuontitulleja voimakkaasti korottamalla, ei Unkarin tullitaso merkittävästi vaikeuttanut paperiteollisuuden sinne suuntautunutta vientiä. Vuonna 1927 maassa sovellettiin paperituotteisiin 15-40% tullia, joka oli mm. Romanian vastaavaa tullia huomattavasti alhaisempi.⁴⁹⁶ Kuten edellä on jo mainittu, Unkarin 1930-luvun puolivälistä lähtien noudattamat valuutta- ja kiintiörajoitukset muovasivat tulleja tehokkaammin maamme vientirakennetta ja eri vientisektoreiden määrällistä kehitystä. Valuuttapolitiikkaa käsittelevässä luvussa ilmeni myös, että vuoden 1935 joulukuusta lähtien lähes kaikkia tuontituotteita kohdeltiin tasaveroisesti, kaikista tuli suorittaa maahantuotaessa 53% lisämaksu. Täten lähinnä kiintiöpolitiikasta muodostui se ase, joka määräsi Suomen sanomalehtipaperin viennin rajat.

Unkarin Kansallispankin joulukuussa 1934 tekemä päätös korottaa tuontivaluutasta maksettava lisämaksu 25 prosentista 40%:iin⁴⁹⁷ aiheutti suurta vastustusta maamme paperinviejien taholta. Koska korotus ei koskenut Unkarin kanssa clearingsopimuksen tehnyttä Itävaltaa, maamme paperiteollisuus pelkäsi säädöksen ratkaisevasti heikentävän sen kilpailukykyä itävaltalaisten tuottajien kanssa. Päätöksen muuttamiseksi lähettiläs Talas joutui turvautumaan painostuskeinoin ilmoittaessaan Unkarin kauppapoliittisen osaston päällikölle ministeri de Nicklille Suomen paperintuottajien luopuvan Unkarin markkinoista Itävallan

⁴⁹⁵Ahvenainen 1976, s. 15.

⁴⁹⁶Drabek 1985, s. 411.

⁴⁹⁷UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 953 UM:lle 27.12.1934.

eduksi tältä toisessa muodossa saatavaa hyvitystä vastaan.⁴⁹⁸ Toteutuessaan uhkaus, joka varmastikin oli vain 'bluffausta', olisi jättänyt Unkarin miltei täysin itävaltalaisen paperintuottajien armoille. Painostuksen tuloksena ministeri de Nickl joutuikin lupaamaan Suomelle 1 800 määräkiintiön entiseen 25% ylihintaan. Myönnettyä kiintiömäärä, joka vastasi vuoden 1933 vientimäärää, Talas piti riittämättömänä tyytyen kuitenkin siihen paperinviennin keskeytymisen välttämiseksi.

Unkarin valuuttamääräysten yhdenmukaistaminen joulukuussa 1935 oli uusi isku paperiteollisuuden jo entisestään vaikeutuneelle kilpailukyvyllä. Muiden tuotteiden tavoin sanomalehtipaperista unkarilaisille asiakkaille maksettavaksi koitunut valuuttalisämaksu kohosi 53%:iin.⁴⁹⁹ Eräille clearingmaille määrätty 41-43% ylihinta asetti nämä maat näennäisesti Suomea edullisempaan asemaan, mutta saavutettu valuuttapoliittinen etu katosi näiden joutuessa ostamaan unkarilaisia tuotteita kalliilla hinnoilla. Maamme paperiteollisuuden viejiä tämä kokonaistaloudellinen perustelu ei suinkaan lohduttanut ja erityisesti heitä ärsytti Unkarin Itävallalle - suomalaisen paperiteollisuuden pahimmalle kilpailijalle - myöntämä erikoiskohtelu. Itävallasta Unkariin tuoduista tuotteista ostaja joutui maksamaan ainoastaan 13% ylihinnan.

Unkarin Kansallispankki oli päätnyt mainittuun 13% ylihintaan ottamalla huomioon Itävallan shillingin 28% arvonalennuksen ja lisännyt tähän mainitut 13%. Täten todellinen itävaltalaisista tuotteista suoritettu ylihinta oli maan viranomaisten mukaan sama 41% kuin muillakin clearingmailla. Perustelua Talas piti hyvin erikoisena katsoen sen merkitsevän itävaltalaisen tuonnin suosimista. Suomen paperiteollisuuden kilpailukyvyä säilyttämiseksi hän katsoi, että suomalaiselle paperille määrätty aiempaa 25% ylihintaa voitaisiin korottaa ainoastaan 13% eli korkeintaan 38%:iin.⁵⁰⁰ Unkarin Kauppaministeriön kannan mukaan suomalaisten paperitehtaiden, jotka myivät tuotteensa ulkomaanvaluutassa, etuja ei koskenut unkarilaisten ostajien valuutasta maksama hinta, niin kauan kuin maa kykenisi myymään paperia sille myönnetyn kiintiömäärän puitteissa.⁵⁰¹ Ministeriön kanta oli hyvin jyrkkä, sillä ottaisivathan maan sanomalehdet toki huomioon hankkimastaan sanomalehtipaperista suorittamansa

⁴⁹⁸UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 952 UM:lle 27.12.1934, UM:n kirje nro.23 287 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 7.1.1935.

⁴⁹⁹UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tietoja nro. 31 4.12.1935, B1, Unkarin ulkoministeriön nootti nro. 50 481/4 Suomen Budapestin lähetystölle 18.2.1936.

⁵⁰⁰UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro 105 UM:lle 23.1.1936, Onni Talaksen verbaalinootti nro. 238 Unkarin UM:lle 21.2.1936, Onni Talaksen kirjelmä nro. 225 UM:lle 20.2.1936.

⁵⁰¹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 105 UM:lle 23.1.1936.

kokonaiskustannukset ja hankkisivat tuotteen mahdollisimman halvalla valtiotasolla sovituis-
ta määräkiintiöistä huolimatta. Unkarilaiset sanomalehdet, joiden etuihin kuului suomalaisen
paperin mahdollisimman alhainen ylihinta, yrittivätkin harjoittaa painostusta hinnan alentami-
seksi. Suomalaisen paperin hinta määräsi suurelta osin itävaltalaisen hintatason ja Suomes-
sa mahdollisesti tapahtuvien hinnannousujen pelättiin säteilevän Itävaltaan.⁵⁰²

Ylihintajärjestelmän yhdenmukaistamiseen vedoten Unkari ei suostunut tekemään Suomen
kohdalla mitään poikkeusta ja voimaan jäänyt määräys 53% ylihinnasta hiersi vuosikausia
maiden kauppasuhteita. Vaikka määräys pysyi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskuslii-
tossa jatkuvasti valituksen aiheena, ei se, suomalaisten pessimistisistä ennustuksista
huolimatta, kyennyt tyrehtyttämään sanomalehtipaperin käyntiin päässyttä vientikehitystä.
Vientimäärät kehittyivät 1930- luvulla suotuisasti, mutta vain Unkarin asettamien määräkiinti-
öiden puitteissa. Vuonna 1934, jolloin Unkarin kiintiöpolitiikka oli vielä selkiintymätön,
Suomen Paperitehtaitten Yhdistys kykeni viemään maahan yli 3 300 tonnia sanomalehtipa-
peria. Kahtena seuraavana vuonna vientikehitys sitten laantui Unkarin viranomaisten
kiristyneen politiikan seurauksena. Unkarin autarkiapolitiikan, maan taloudellisten ongelmien
sekä Itävallan ja muiden tärkeimpien kauppakumppaniensa kanssa tekemistä sitoumuksis-
ta johtuen maa halusi rajoittaa suomalaisen sanomalehtipaperin tuontia.

Jo keväällä 1935 lähettiläs Talas ilmoitti kuulleen hujua Unkarin Kansallispankin maan
suurimpien sanomalehtien kanssa tekemästä sopimuksesta, jonka mukaan sanomalehdet
sitoutuisivat ostamaan suomalaista sanomalehtipaperia ainoastaan 1 800 tonnia. Kiin-
tiömäärä olisi vastannut suunnilleen Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen vuoden 1933
vientimäärää. Koska kyseessä ei ollut virallinen kiintiöinti, vaan Unkarin tekemä autonomi-
nen rajoitustoimenpide, kehotti Talas Paperitehdasyhdistyksen unkarilaista asiamiestä
avoimesti myymään paperia mahdollisimman paljon. Tämä onnistuikin hankkimaan tilauksia
2 500 - 3 000 paperitonnille⁵⁰³ ja vuoden 1935 laskutus kohosi runsaaseen 2 600 tonniin.
Vaikka vientimäärä supistuikin noin viidenneksellä vuodesta 1934, oli se siis huomattavasti
Unkarin suunnittelemaa määräkiintiötä suurempi.

Myydyn paperimäärän suuruus osoittaa unkarilaisten sanomalehtien irtautuneen oletetusta
Kansallispankin kanssa tekemästään sopimuksesta. Vaikean taloudellisen laman vuoksi

⁵⁰²UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön kirjelmä nro. 105 UM:lle 23.1.1936, UM:n kirje nro. 24 390
Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 3.2.1936.

⁵⁰³UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 625 UM:lle 15.4.1935,
Talaksen kirje Unkarin UM:lle 15.4.1935.

Unkarin valtiovallan asenne oli huomattavasti jyrkentyneet vuodesta 1929, jolloin paperintuontia pidettiin jopa toivottavana. Osoituksena tästä pankki ilmoitti jyrkästi kieltäytyvänsä myöntämästä tuontivaluuttaa 1 800 tonnia suuremmalle määrälle, mistä vaatimuksestaan se joutui kuitenkin luopumaan lähettiläs Talaksen pitkien neuvottelujen tuloksena.

Unkarin voimakkaasti aktiivisen kauppataseen - vaikka maan kauppatilastot osoittivatkin päinvastaista - vuoksi maa joutui tekemään Suomen paperiteollisuudelle sen toivomia myönnytyksiä. Jo huhtikuussa 1935 aloitetut neuvottelut sanomalehtipaperikiintiön laajentamiseksi päättyivät vasta heinäkuussa 1935, jolloin Unkarin ulkoministeri von Kánya suostui lähettiläs Talaksen vaatimuksesta sallimaan 2 500 tonnin sanomalehtipaperierän tuonnin Unkariin. Lisäksi maan hallitus suostui myöntämään 500 tonnin lisäkiintiön, jos maiden välinen kauppavaihdon vertailu osoittaisi loka-marraskuussa 1935 Unkarin aktiivisuutta. Mikäli taas Unkari, kauppavaihdon todellisesta kehityksestä poiketen, olisi ollut vaihdossaan passiivinen, olisi mainittu 500 tonnia lisätty vuoden 1936 kiintiöön. Luvattessaan kiintiön von Kánya painotti vastavuoroisuusperiaatetta. Unkarin rajoittamaton vienti Suomeen palveli suomalaisten paperinviejien etuja tehden mahdolliseksi lisäkiintiön saamisen.⁵⁰⁴

Kauppavaihdon kehittyessä vuosi vuodelta Suomen kannalta yhä epäedullisempaan suuntaan paine sanomalehtipaperikiintiön suurentamiseksi kasvoi 1930-luvun lopulla. Paperiteollisuuden ja ulkoministeriön pyrkimykset olivat täysin yhdensuuntaiset molempien pyrkiessä laajentamaan sanomalehtipaperin vientiä Unkariin. Sanomalehtipaperi oli harvoja tuotteita, joita Unkariin kannatti viedä ja lisäksi K.R. Savolahdella, joka miltei itsevaltiaan tavoin päätti UM:n kauppapoliittisista asioista, oli hyvin läheiset suhteet metsäteollisuuteen. Osin juuri tämän vuoksi paperiteollisuus vaati voimakkaimmin määräkiintiöiden suurentamista; olihan sillä laajimmat resurssit kauppapoliittisten vaatimusten esittämiseen ja suurimmat vientiedut valvottavanaan. Kiintiöiden laajentamista puolsi lisäksi sanomalehtipaperin ajoittain vilkas kysyntä, jota osoittaa se, että useimpina vuosina myönnetty määräkiintiö kyettiin miltei kokonaisuudessaan täyttämään, jopa ylittämäänkin.

Vuoden 1936 lisäkauppasopimuksen nojalla suomalaisen sanomalehtipaperin tuontikiintiö kohosi kolmanneksella eli 4 500 tonniin tonniin⁵⁰⁵. Viennin suotuisan kehityksen innoittama-

⁵⁰⁴UM 58 B1, Suomen Budapestin lähettilään Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 014 Suomen UM:lle, UM:n kirje Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 20.7.1935, Unkarin Kuninkaallisen UM:n von Kányan kirje nro 54 100/4 1935 Suomen Budapestin lähettiläälle Onni Talakselle 19.7.1935, Suomen Budapestin lähetystön v.a. asiainhoitaja J. Nyssösen kirjelmä nro. 1 065 Suomen UM:lle 23.7.1935.

⁵⁰⁵UM 58 B1, Kiintiöluettelo Budapestissa 31.10.1936 allekirjoitettuun täydennys sopimukseen Suomen ja Unkarin väliseen kauppaja-merenkulkusopimukseen 29.5.1936, liite nro. 2 132.

na Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto esitti edelleen heinäkuussa 1937 täysin epärealistisena toiveenaan kiintiörajoitusten poistamista ja viennin täydellistä vapauttamista tyytymisen lopulta vaatimukseen sanomalehtipaperikiintiön korottamiseksi 6 000 - 7 000 tonniin.⁵⁰⁶ Sama toive uudistettiin tammikuussa 1938, sillä vuoden 1937 aikana 5 000 tonniin kohonnutta paperikiintiötä pidettiin edelleen riittämättömänä.⁵⁰⁷ Vuoden 1937 vientimäärä kohosikin 4 630 tonniin, mikä vastasi yli 90% myönnetystä kokonaiskiintiöstä.

Vuoden 1938 täydennys sopimuksessa tehtyjen laajempien kauppapoliittisten ratkaisujen yhteydessä sanomalehtipaperikiintiö laajeni 5 600 tonniin saakka, mikä tyydytti tuolloin täysin maamme paperiteollisuuden esittämät toivomukset.⁵⁰⁸ Sitä suurempi oli suomalaisten tyytyväisyys Unkarin kauppavaltuuskunnan puheenjohtajan Alfred de Nicklin ilmaistessa maansa myötämielisyyden kiintiön korottamiseksi 6 000 tonniin, mikäli Suomi pidättäytyisi pyytämästä kiintiötä sanomalehtipaperille tai muille paperilaaduille yli jo sovittujen kiintiöiden⁵⁰⁹.

Tyytyväisyys haihtui melko pian sovittuun kiintiön osoittaututtua Suomen metsäteollisuudelle liian pieneksi. Tammikuussa 1939 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto ilmoitti maan paperiteollisuuden joutuvan keskeyttämään myyntinsä kiintiön osoittaututtua kasvaneen kysynnän vuoksi riittämättömäksi. Keskusliitto halusi - vastoin elokuussa 1938 Unkarille annettua nimenomaista sitoumusta - korottaa sanomalehtipaperikiintiön 7 000 tonniin saakka. Muodollisesti se vetosi vuoden 1938 sopimuksen jälkeen tapahtuneeseen Unkarin alueelliseen ja väestölliseen suurentumiseen.⁵¹⁰ Vastamyönnytyksenä liitto oli valmis sovitun selluloosakiintiön pienentämiseen, jos lähes mahdottomaksi osoittautunutta selluloosanvientiä ei kyettäisi järjestämään puolustuslaitoksen Unkarissa samanaikaisesti

⁵⁰⁶UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Gunnar Strengellin muistio UM:lle 12.7.1937.

⁵⁰⁷UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 28.1.1938.

⁵⁰⁸UM 58 B2, Unkarin kanssa käydyn noottienvaihdon välityksellä sovittiin, että kiintiöön sisältyi myös 100 tonnia satinoitua puuvapaata rotogravyrpaperia. Kiintiöluettelo vuoden 1938 täydennys sopimuksessa, Ks. myös Matti Virkkusen muistio vuoden 1938 kauppaneuvotteluissa ehdotettavista kiintiöistä 15.8.1938.

⁵⁰⁹UM 58 B1, Unkarin kauppavaltuuskunnan pj. Alfred de Nicklin kirje Suomen kauppavaltuuskunnan pj. Helge von Knorringille 7.9.1938.

⁵¹⁰Italian ja Saksan tuella 2.11.1938 toteutetun Wienin ensimmäisen välitystuomion nojalla Unkaris sai pinta-alaltaan 11 927 neliökilometrin aluelisän. Slovakiasta ja Karpato-Ruteniasta saadut alueet olivat ennen ensimmäistä maailmansotaa kuuluneet Unkarin alueisiin. Paasivirta 1987, s. 219

harkittavana olleiden hankintojen yhteydessä.⁵¹¹ Paperiteollisuuden toiveita silmälläpitäen ulkoministeriö oli evästännyt tammikuussa 1939 Budapestiin matkustanutta puolustusministeriön Aamiota pidättäytymään tekemästä sitovia hankintoja, ellei Unkari suostuisi ostamaan paperia tai selluloosaa yli sovittujen kiintiöiden.⁵¹²

Myös paperiteollisuuden myyntitilastot puolsivat kaikin tavoin kiintiön laajentamista. Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen Unkariin suorittamat sanomalehtipaperin laivaukset kohosivat 1.8.-31.12.1938 yhteensä 3 270 tonniin. Mainitun määrän lisäksi Yhdistyksellä oli toimittamattomia tilauksia 1 440 tonnia ja ostajien tekemien varausten kokonaismäärä sopimusvuodeksi oli 860 tonnia, joten jo suoritettujen myyntien määrä kohosi 5 570 tonniin.⁵¹³ Suomalaisen viejän mukaan koko sovittu kiintiö oli siis jo myyty, kun taas Suomen Budapestin lähetystön mukaan tuontilupia suomalaiselle sanomalehtipaperille oli Unkarissa myönnetty 1.9.-31.12.1939 ainoastaan 2 600 tonnille.⁵¹⁴ Suoritettujen toimitusten ja tehtyjen ostosopimusten laajuus kuvaa hyvin sanomalehtipaperin laajentunutta kysyntää Unkarissa, kun taas myönnettyjen tuontilupien vähäisyys puolestaan kielii maan noudattaman kiintiö- ja valuuttapolitiikan tiukkuudesta.

Unkarin valtiollisen alueen laajentumista ei pidetty riittävänä edellytyksenä sanomalehtipaperikiintiön laajentamiseksi. Unkarin Helsingin lähetystö ilmoitti joulukuussa, siis jo ennen paperiteollisuuden esittämää korotusvaatimusta, maan Wienin sopimuksen nojalla takaisin saamien alueiden kuuluvan kiinteänä osana unkarilaiseen tullialueeseen, jonka sisäisessä tavaraliikenteessä sovellettiin jo voimassa olleita määräyksiä. Myönnettyjä kiintiöitä ei voitu aluelaajennuksen nojalla suurentaa, vaan alueelle mahdollisesti ostettavat tuotteet luettiin vuoden 1938 sopimuksessa mainitun kiintiötilin puitteisiin.⁵¹⁵

Unkarin kielteisestä päätöksestä huolimatta paperiteollisuuden vientiponnistelut vain voimistuivat. Tammikuussa 1939 ulkoministeriö kiirehti Budapestin lähetystön toimia vuoden

⁵¹¹UM 58 B1, UM:n osastopäällikkö K.R. Savolahden ja v.t. jaostosihteeri M. Virkkusen kirje Suomen Budapestin lähetystölle 25.1.1939, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 24.1.1939.

⁵¹²UM 58 B2, UM:n sähke nro. 9. Suomen Budapestin lähetystölle 21.1.1939.

⁵¹³UM 58 B1, UM:n kirje Suomen Budapestin lähetystölle 25.1.1939, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 24.1.1939.

⁵¹⁴UM 58 B1, UM:n sähke nro 2 Suomen Budapestin lähetystölle 12.1.1939, Suomen Budapestin lähetystön sähke UM:lle 13.1.1939.

⁵¹⁵UM 58 B1, Unkarin Kuninkaallisen Helsingin lähetystön kirje nro. 1 444/1938 Suomen Ulkoasiainministeriölle 27.12.1938. UM:n kirje nro. 21 020 Unkarin Helsingin lähetystölle 2.1.1939.

1939 sanomalehtipaperikiintiön korottamiseksi 7 000 tonniin ja Aarnion palattua helmikuussa Suomeen ja selluloosakauppojen kariuduttua, ulkoministeriö korotti sanomalehtipaperin kiintiövaatimuksen 9 000 tonniin.⁵¹⁶ Huolimatta siitä, että myös Saksa vaati Berliinissä 1939 käymissään neuvotteluissa Unkarilta 4 000 tonnin lisäkiintiötä sanomalehtipaperille, vaati UM Suomen lähetystä pysymään tiukasti esittämässään 9 000 tonnin kiintiövaatimuksessa.⁵¹⁷ Kiintiöneuvottelujen keskeistä asemaa kuvaa se, että UM:n ja Budapestin lähetysten sähkeiden vaihto oli hyvin vilkasta. Sähkeitä lähetettiin lähes päivittäin ja eräinä päivinä jopa useitakin⁵¹⁸

Kiintiöneuvottelut päättyivät 21.3.1939 suomalaisten kannalta täydelliseen pettymykseen. Suomelle luvattua 100 tonnin lisäkiintiötä pyydetyn 3 000 tonnin asemesta Talas piti "lähes hämäilynä".⁵¹⁹ Jos kyseessä oli se suuri "Entgegenkommen", josta ministeri de Nickl kesällä 1938 käydyissä neuvotteluissa oli puhunut, Talaksen pettymys on täysin ymmärrettävä. Ministeri de Nickl oli nimittäin luvannut Suomelle tiettyjä, tosin tarkkaan mainitsemattomia myönnytyksiä maamme luopuessa vaatimuksestaan viennin ja tuonnin periaatteellisesta tasapainosta.

Syynä neuvottelujen epäonnistumiseen Talas piti uutta kauppaministeri Kunderia, joka oli neuvotteluissa asettunut äärimmäisen torjuvalle kannalle. Talaksen mainittua Unkarin Suomeen suuntautuneen viennin ylittävän moninkertaisesti vastaavan tuonnin, kehotti Kunder Suomea vastaisuudessa meuvottelemaan etukäteen mahdollisista kompensatiovaatimuksistaan, eikä 'esittää jälkikäteen mitään laskuja'. Suomessa tämä ei käytännössä ollut mahdollista kuin valtion tekemissä tilauksissa, mutta näiden suhteen Talas ilmoitti ottavansa ministerin neuvon huomioon. Ärsytetty Talas piti 'luonnollisimpana vaihtoehtona' kauppasopimuksen irtisanomista, mutta hänen mukaansa voitiin kuitenkin tyytyä unkarilaisten painostukseen toisin keinoin. Koska Unkarin viinintuottajien joukossa oli monia valtiollisesti tärkeitä henkilöitä, toivoi Talas Oy Alkoholiliike Ab:n ilmoittavan unkarilaisille voivansa ostaa viinejä ainoastaan sanomalehtipaperikiintiön korottamista vastaan. Myös

⁵¹⁶UM 58 B1, UM:n Matti Wirkkusen säkösanoman jäljennös nro. 10 Suomen Budapestin lähetystölle 25.1.1939, UM:n Matti Wirkkusen sähkösanoman jäljennös nro. 13 Suomen Budapestin lähetystölle 1.2.1939.

⁵¹⁷UM 58 B1, UM:n Matti Wirkkusen sähkösanoman jäljennös nro. 18 Suomen Budapestin lähetystölle 6.3.1939.

⁵¹⁸UM 58 B1, UM:n Matti Wirkkusen sähkösanoman jäljennös nro. 19 Suomen Budapestin lähetystölle 10.3.1939., Suomen Budapestin lähetystön sähke nro. nro. 160 UM:lle 10.3.1939.

⁵¹⁹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 355 Suomen UM:lle 21.3.1939

valtion samanaikaisesti suunnitteleman viljan oston ja muiden kauppojen suhteen tuli asettaa sama ennakkoehto.⁵²⁰

Vaikka ulkoministeriönkin kannan mukaan de Nicklin lupaus sadan tonnin lisäkiintiöstä oli äärimmäisen loukkaava osoitti se Talasta suurempaa maltillisuutta ollessaan haluton kauppasopimuksen irtisanomiseen. Toisaalta ministeriö piti uhkausta sopimuksen irtisanomisesta hyvänä aseena neuvotteluissa, joita UM:n Tauno Jalanti kävi Unkarin Suomen lähettilään Törökin ja maan kaupallisen edustajan Pogányn kanssa. Török yritti kaikin keinoin tinkiä pienemmäksi Suomen asettamaa 3 000 tonnin minimivaatimusta, mistä Jalanti piti itsepintaisesti kiinni. Jalanti piti asian ratkeamista Suomen haluamalla tavalla toivottavana, sillä se olisi taannut maamme paperiteollisuudelle vientirauhan vuodeksi 1939.⁵²¹ Samalla se olisi palvellut Suomen laajempia kauppapoliittisia tavoitteita tasoittamalla maiden välisen kauppavaihdon epätasapainoa.

Lähes umpikujaan ajautuneet neuvottelut ratkesivat toukokuussa 1939 tehtyyn kompromissiin, jossa unkarilaiset ilmoittivat ostavansa Suomelle myönnetyn selluloosakiintiön valtion tarpeisiin ehdolla, ettei Suomi enää vaatisi sanomalehtipaperikiintiön korottamista. Johtuen Unkarin viranomaisten nihkeydestä korottaa paperikiintiötä ja siitä, että Suomen selluloosateollisuus oli keväällä 1939 kipeästi markkinoiden tarpeessa, katsoi Suomen UM voivansa suostua ehdotukseen sanomatta irti kauppasopimusta, varsinkin kun myös sanomalehtipaperin valmistajat olivat valmiit tähän sovintoratkaisuun. UM kehotti Suomen Unkarin lähetystä kiirehtimään Pagányn suullisesti antaman, vain kiintiövuotta 1938-1939 sitoumuksen vahvistamista ja kehotti lähetystä pitämään kielteisessä tapauksessa edelleen kiinni paperikiintiön korottamisvaatimuksesta.⁵²² Kuten jäljempänä ilmenee, lähetystön toimenpiteet olivat aiheettomia, sillä Unkarin valtio todellakin osti suomalaista selluloosaa, tosin huomattavasti sovittua kiintiötä vähäisemmän määrän.

Kun vastustus Suomen sanomalehtipaperin viennin laajentamiseksi oli aiemmin tullut Unkarin taholta, muutti sodan uhka ja syksyllä 1939 syttynyt suursota aiemmat asetelmat. Syksyllä 1939 maailmansodan jo puhjettua Suomelle avautui mahdollisuus myydä sanomalehtipaperia yli kiintiön. Myynti riippui kuitenkin siitä, pystyisikö Suomen UM saamaan

⁵²⁰UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 355 Suomen UM:lle 21.3.1939., UM:n kirje nro. 24 761 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 27.3.1939.

⁵²¹UM 58 B1, UM:n Tauno Jalannin kirje Suomen Budapestin lähetystön Onni Talakselle 18.4.1939.

⁵²²UM 58 B1, Suomen UM:n Tauno Jalannin kirjelmä nro. 355 Suomen Budapestin lähetystölle Tauno Sutiselle 5.5.1939.UM:n kirjelmä lähettiläs Talakselle Budapestiin 6.5.1939.

Saksalta kuljetuksen tarvitsemat 50 rautatievaunua viikossa ja pitäisikö Paperiyhdistys 2 000 tonnin konsignatiovarastoa Budapestissa.⁵²³ Unkarilaisten ostohalukkuudesta huolimatta Suomen paperiteollisuus suhtautui äärimmäisen pidättyvästi avautuneisiin vientinäkymiin. Lokakuussa 1939 suomalaisten paperinviejien saatavat Unkarissa kohosivat 13 000 puntaan, eivätkä valmistajat halunneet lähettää lisää paperia ennen vanhojen maksujen saantia.⁵²⁴

Vientivaikeudet eivät vuonna 1939 aiheutuneet niinkään valuutta- tai maksuvaikeuksista, vaan maksutapaongelmista ja sodan aiheuttamasta kasvaneesta vahingonvaarasta. Syyskuun kuluessa unkarilaiset paperinostajat suorittivat Midland Bankiin 12 000 puntaa ja loppukin velka lienee suoritettu Unkarin valtionpankin johtajan antaman lupauksen mukaisesti lokakuun 1939 alussa. Kun paperin tilaajat lisäksi suostuivat normaalin sopimuskäytännön mukaisesti korvaamaan 50% punnan arvon alenemisesta aiheutuneesta tappiosta, saattoi Suomen Paperitehdasyhdistyksen myyntiagentti J. Joseph Flach olla tässä suhteessa täysin tyytyväinen. Ongelmia aiheutti sensijaan se, että Unkarin valtionpankki suoritti maksun vasta tavaran saavuttua maahan, kun suomalaiset myyjät vaativat, osin tehdyn kauppasopimuksen vastaisesti, maksun etukäteen. Vaatimus, jota muut paperintuottajamaat eivät olleet asettaneet, vaikeutti Talaksen mukaan oleellisesti suomalaisen paperin menekkiä Unkarissa.⁵²⁵

Tätä äärimmäistä varovaisuutta leimaa Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen lokakuun 1939 lopulla tekemä päätös lakkauttaa paperitoimitukset Unkariin sodan aiheuttaman vahingonvaaran vuoksi. Yhdistyksen myyntiasiamies J. Joseph Flach pelkäsi Unkarin Kansallispankin kieltäytyvän myöntämästä tuontivaluutusta, paperilähetysten mahdollisesti tuhouduttua sotaa käyvän Saksan läpi kulkiessaan. Vaikka paperituotteet olikin vakuutettu Itämerellä tapahtuvan onnettomuuden varalta ja tavara kulki Saksan läpi vastaanottajan vastuulla (myyntiehdot *cif* Stettin), halusi myyntiasiamies ehdottoman varmuuden maksusta. Tavaran mahdollisesti tuhoutuessa Saksassa Unkarin Kansallispankki saattoi kieltäytyä myöntämästä valuutusta, jolloin vahingosta aiheutunut tappio olisi jäänyt suomalaismyyjän osalle. Saatavien varmistamiseksi Flach ehdottikin Talasta solmimaan Unkarin kanssa clearingsopimus tai ainakin maksamaan tavaran hinta ns. 'Vorfakturaa' vastaan. Vastavaa menettelyähän oli noudatettu suomalaisten lankarullien myynnissä kautta 1930-luvun.

⁵²³UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön sähke nro. 11 Suomen Ulkoasiainministeriölle 7.9.1939.

⁵²⁴UM 58 B2, Suomen Ulkoasiainministeriön sähke nro. 49 Suomen Budapestin lähetystölle 3.10.1939.

⁵²⁵UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 547 UM:lle 4.10.1939.

Jo useissa yhteyksissä esitetyn clearingsopimuksen aikaansaamista maiden välillä Talas piti toivottavana - alustavia suunnitelmia käytäntöön siirtymisestä oli jo ulkoministeriössä tehty -, mutta ajankohta ehdotuksen esittämiseen oli mahdollisimman epäedullinen. Myöskään valuutan myöntämistä 'Vorfakturaa' vastaan Talas ei pitänyt realistisena, sillä sodasta huolimatta Unkari saattoi hankkia riittävästi sanomalehtipaperia Saksasta. Maiden solmimasta clearingsopimuksesta johtuen oli varsin uskottavaa, että Unkari keskittäisi ostonsa Saksaan, mikäli Suomen myyntiehdot oleellisesti kiristyisivät.⁵²⁶

Syntyneen ongelman ratkaisemiseksi Talas ehdotti sangen monimutkaista maksujärjestelyä. Lähettilään ehdotuksen mukaan, jonka Flach aluksi hyväksyikin, paperituotteiden maksu olisi tapahtunut Suomen Budapestin lähetystön välityksellä. Paperin ostajat olisivat maksaneet tuotteen pengöissä lähetystölle Vorfakturaa vastaan ja tavaran saavuttua Unkariin lähetystö puolestaan olisi vaatinut maan Kansallispankilta pengöjä vastaavan summan puntia. Jos tavara olisi tuhoutunut Saksassa ja Kansallispankki olisi kieltäytynyt myöntämästä valuuttaa, olisi lähetystö Talaksen mukaan voinut käyttää talletetut pengöt omiin tarpeisiinsa Suomen ulkoministeriön suorittaessa niiden vasta-arvon markoissa Paperiyhdistykselle. Unkarilaisia ehdotus tyydytti, sillä unkarilaisten ostajien agentti Tibor Ernyei, ilmoitti paperinostajien olleen valmiit maksamaan hinnan pengöissä etukäteen.⁵²⁷ Ilmeisestikään Suomen Paperitehtaitten Yhdistys ei katsonut järjestelyn tuovan täyttä varmuutta maksuista, sillä se hylkäsi Talaksen ehdottaman järjestelyn.⁵²⁸

11.5. Muut paperiteollisuustuotteet

Sanomalehtipaperin vientiin verrattuna muiden paperilaatujen vienti Unkariin pysytteli koko 1930-luvun hyvin vähäisenä tuotteiden luonnollisestikin pienemmästä kysynnästä johtuen. Näiden erikoispaperilaatujen vienti oli sangen vähämerkityksistä, sillä vuosina 1934-1938 niiden osuus koko paperiteollisuuden Unkariin suuntautuneen viennin volyyymista vaihteli runsaasta prosenttiyksiköstä vajaan prosentin kymmenykseen. Vuonna 1939 eräiden

⁵²⁶UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 634 Suomen UM:lle 27.10.1939, Suomen UM:n kirje nro. 34 621 Suomen Paperitehtaitten Yhdistykselle 3.11.1939.

⁵²⁷UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 634 Suomen UM:lle 27.10.1939, Suomen UM:n kirje nro. 34 621 Suomen Paperitehtaitten Yhdistykselle 3.11.1939.

⁵²⁸UM 58 B1, Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen kirje UM:lle 8.11.1939.

erikoislaatuja, lähinnä pergamentin⁵²⁹ ja voimapaperin, suhteellinen osuus kohosi kuitenkin 7,5%:iin sotaodotusten kasvattaessa yleisesti lähes kaikkien raaka-aineiden kysyntää. Täysin vailla merkitystä muiden paperilaatuja vienti ei ollut, sillä vuonna 1935 ja 1937 niiden viennin osuus Unkariin suuntautuneen viennin kokonaisarvosta kohosi viiden prosenttiyksikön tuntumaan, edellisenä vuonna silkkipaperin ja jälkimmäisenä vuonna pergamentin kasvaneen viennin ansiosta.⁵³⁰ Viennin arvo kohosi vuonna 1937 jo runsaaseen 470 000 markkaan ja vuonna 1939, miltä vuodelta arvotiedot puuttuvat, viennin arvo kohosi moninkertaiseksi volyymin kasvaessa vuoteen 1937 verrattuna liki viisinkertaiseksi.

Jo vuonna 1927 Unkariin kyettiin viemään vähäinen 30 tonnin määrä Kraft- voimapaperia⁵³¹ ja pieniä paperimääriä myytiin myöskin vuosina 1930-1932. Säännölliset myyntitoimituksensa Unkariin Suomen Paperitehtaitten Yhdistys aloitti vuonna 1934 myyden sinne 2,8 tonnia greaseproof- paperia. Voimapaperi ja greaseproof- eli pergamenttipaperi olivatkin 1930-luvulla Suomen Paperitehdasyhdistyksen II myyntiosaston huomattavimmat vientituotteet Unkariin. Ainoastaan vuonna 1935 kyettiin 0,8 tonnin greaseproof-paperierän ohella viemään vähäinen 2,9 tonnin määrä kiekkopaperia ja maailmansodan kynnyksellä vuonna 1939 kysyntää ilmeni myöskin silkkipaperille⁵³², jota vietiin noin 4,5 tonnia (ks. kuvio 10).

Vuonna 1936 Suomen Paperitehdasyhdistyksen toisen myyntiosaston myynnit Unkariin tilapäisesti katkesivat.⁵³³ Viennin tyrehtymiseen ei ehtinyt vielä vaikuttaa Unkarissa samana

⁵²⁹ Pergamentti eli voipaperi oli aikasemmin puuvillapaperista, myöhemmin selluloosapaperista valmistettu paperi, jota on käytetty mm. voin ja lihan pakkaamisessa. Huomattava suomalainen valmistaja oli mm. G.A. Serlachiuksen Kankaan paperitehdas.

⁵³⁰ SVT 1A, Suomen Ulkomaankauppatilasto 1935 ja 1937.

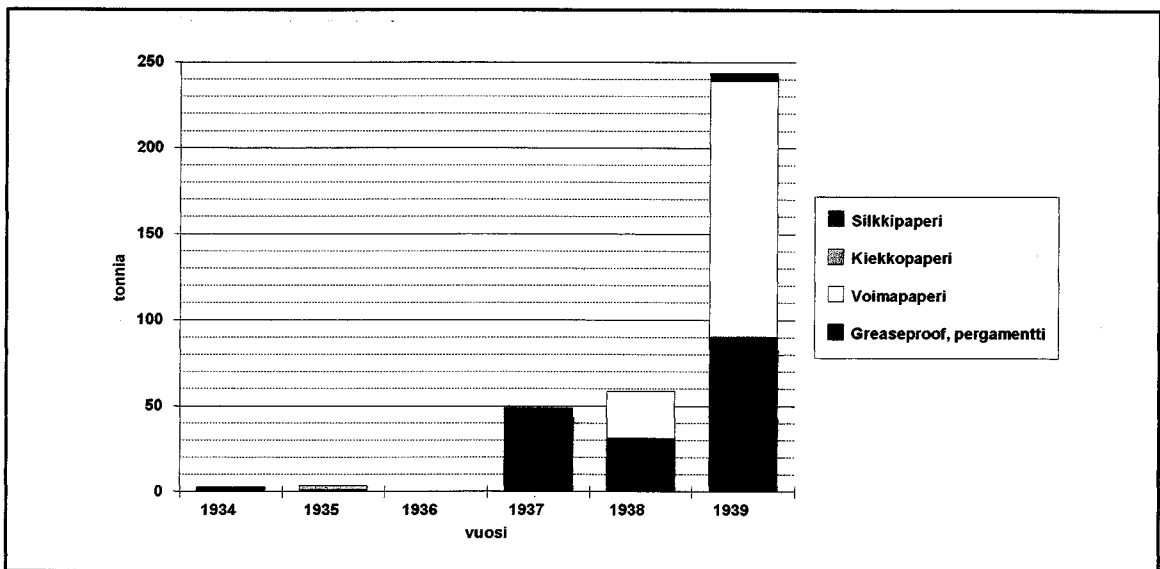
⁵³¹ Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta vuonna 1927, s.48.

⁵³² Silkkipaperia käytettiin aiemmin yleisesti hedelmien kääreenä, mikä selittää tuotteen kysyntää Unkarissa.

⁵³³ SVT:n mukaan vuonna 1936 vietiin 10 tonnia sanomalehtipaperiin kuulumattomia paperilaatuja. SVT:n määrätiedot poikkeavat Suomen Paperitehdasyhdistyksen tilastoista myös vuosien 1935 ja 1937-1938 osalta vientimäärien kyseisinä vuosina ollessa 16, 49 ja 198 tonnia. SVT:n myyntimaatilan mukaan vuosina 1935-1936 Unkariin vietiin noin 13,8 tonnia silkkipaperia, mikä ei välttämättä ole ristiriidassa Paperitehdasyhdistyksen tietojen kanssa, koska yhdistykseen kuulumaton Oy Terwakoski Ab valmisti myös silkkipaperia. Suurin eroavaisuus tilastojen välillä on vuoden 1938 kohdalla, vaikka SVT:n kulutusmaatilaston runsaan 54 tonnin kokonaisviennin ja paperitehtaiden ilmoittama 58 tonnin vientimäärä eivät suurestikaan poikkea toisistaan. Koska SVT:n kulutusmaan mukainen vientitilasto osoittaa pergamentin vientimääräksi vuonna 1938 juuri tehdasyhdistyksen ilmoittamat 31 tonnia ja ruskean käärepaperin osuudeksi vajaan 28 tonnia - siis juuri Paperitehdasyhdistyksen ilmoittama vientimäärä 59 tonnia - on hyvin todennäköistä, että laaditut tilastot ovat tältä osin virheelliset Yleisesti SVT:n myyntimaatilan vastaa pääpiirteissään Paperitehdasyhdistyksen tilastoa ja suurin poikkeama on vuoden 1938 kohdalla SVT:n kulutusmaatilastossa, joka ilmoittaa erikoispapereiden kokonaisviennin kohonneen peräti 183 tonniin. SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935-1938.

vuonna vilkastunut paperiteollisuuden rakennustoiminta, mikä oli tarkoitettu korvaamaan ulkomaista tuontia juuri muiden kuin sanomalehtipaperin osalta. Unkarin laajentuneesta tuotantokapasiteetista huolimatta muiden paperilaatujen vienti Suomesta kasvoi kolmena seuraavana vuonna. Greaseproof-paperin, imitoidun greaseproof-paperin sekä pergamentin vienti kohosi vuonna 1937 noin 49 tonniin. Vuoden 1938 59 tonnien kokonaisviennistä 28 tonnia oli voimapaperia ja noin 31 tonnia pergamenttia.

Kuvio 10. Suomen Paperitehdasyhdistyksen II myyntiosaston vienti Unkariin 1934-1939

Lähde: Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1934-1939.

Erikoispaperien menekki kasvoi vuonna 1939 huomattavasti, mihin lienee vaikuttanut halukkuus täydentää varastoja maailmansodan kynnyksellä. Toispuolisesti kiillotetun sulfaattipaperin, valkaistun ja valkaisemattoman voimapaperin sekä valkaistun sulfiittipaperin yhteenlaskettu vienti kohosi 149 tonniin. Vähäisen neljän tonnien silkkipaperierän lisäksi vuonna 1939 vietiin edelleen vajaa 90 tonnia greaseproof-paperia, imitoitua greaseproof-paperia sekä pergamenttia. Sotavuonna 1939 Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toisen myyntiosaston vienti kohosi ennätyselliseen 243 tonniin vientivalikoiman samanaikaisesti laajentuessa. Unkarin osuus Paperitehdasyhdistyksen II myyntiosaston myynneistä, joka oli pysytellyt 1935-1938 ainoastaan 0,01-0,04 prosenttiyksikön tuntumassa kohosi 0,24 prosenttiin vuonna 1939.⁵³⁴

⁵³⁴Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta vuonna 1939, s. 32.

Kun erilaisten erikoispapereiden hintakehitys oli 1930- luvun jälkipuoliskolla jatkuvasti kohoava⁵³⁵ hintojen pysytellessä jatkuvasti sanomalehtipaperia huomattavasti korkeammalla tasolla, halusi maamme paperiteollisuus hyödyntää tyydyttävän hintakehityksen laajentamalla vientiä myös Unkarin kaltaisille marginaalisille markkinoille. Etenkin voimapaperin kohdalla tuotteen suuri kysyntä ja kohoavat vientihinnat houkuttelivat voimistamaan myyntipyrkimyksiä Unkariin. Jo 1920-luvun puolivälissä alkanut voimapaperin laskeva hintakehitys taittui vuonna 1932 ja tonnia kohden lasketut vientihinnat kohosivat vuoden 1935 2 780,75 markasta peräti 4 230 markkaan vuonna 1937,⁵³⁶ mikä muodosti kiihokkeen viennin laajentamiselle 1930- luvun jälkipuoliskolla.

Vaikka vuosina 1936 ja 1938 tehdyt kauppapoliittiset neuvottelut tähtäsivätkin Suomen viennin laajentamiseen, selittyy erikoispapereiden viennin volyymin moninkertaistuminen vuonna 1939 Unkarin kasvaneella kysynnällä. Ennen vuotta 1939 Unkarin noudattama säännöstelypolitiikka vaikeutti eri paperilaatujen vientiä, maan myöntäessä sangen kitsaasti tuontilupia. Niinpä vuoden 1936 kauppaneuvotteluissa sanomalehtipaperiin kuulumattomille paperilaaduille sovitusta 450 tonnin määräkiintiöstä kyettiin täyttämään vain murto-osa. Ainoastaan noin 2/3 kiintiövuodelle 1936-1937 myönnetystä 70 tonnin pergamenttikiintiöstä kyettiin viemään.⁵³⁷

Vaikka vuonna 1936 myönnettyjä määräkiintiöitä ei saavutettukaan, vuoden 1938 kiintiösopimuksessa mainitut määräkiintiöt yli kaksinkertaistuivat 920 tonniin saakka. Suurin, 350 tonnin kiintiö, saatiin sementtisäkkien valmistukseen käytetylle käärepaperille eristyslevyille myönnetyn kiintiön ollessa 250 tonnia. Pienempiä suuruudeltaan 50- 100 tonnin kiintiöitä saatiin hankituksi levyinä myytävälle voimapaperille, pergamentille, pergamiinille, tapeteille sekä puuvapaalle silkkipaperille. Savukepaperille mahdollisesti määrättävä kiintiö jäi riippumaan Unkarin Tupakkamonopolin hankintatarjouksen lopputuloksesta⁵³⁸, eikä

⁵³⁵Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen II myyntiosaston nettokeskihinnat kohosivat vuoden 1934 291 pennistä kilolta 360 penniin vuonna 1938, Kertomus Suomen paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1934-1938.

⁵³⁶Halmeen ilmoittamista vuosineljänneksittäin ilmoitetuista keskihinnoina on laskettu vuotuiset keskihinnat. Halme 1958, s. 226, 230 ja 294.

⁵³⁷Vuonna 1936 tuontikiintiöitä myönnettiin sanomalehtipaperiin kuulumattomille paperilaaduille seuraavasti: sementtisäkkien valmistukseen käytetty käärepaperi 220 tn, hiilipaperin valmistukseen käytetty paperi 60 tn, erilaiset väritetyt paperilaadut 50 tn, oikea pergamenttipaperi 70 tn.. sekä Insuliitti-eristyslevyt 50 tn. Ks. UM 58 B1, Kiintiöluettelo Budapestissa 31.10.1936 allekirjoitettuun täydennys sopimukseen Suomen ja Unkarin väliseen kauppa- ja merenkulkusopimukseen 29.5.1925, liite 2 132.

⁵³⁸UM 58 B1, Suomen ja Unkarin väliseen kauppa- ja merenkulkusopimukseen 29.5.1925 tehty toinen lisäpöytäkirja 15.8.1938, kiintiöluettelo.

päätöstä kyetty tekemään ennen maailmansodan puhkeamista. Myönnetyt kiintiömäärät tyydyttivät lähes täysin suomalaisteollisuuden vuosina 1937 ja 1938 esittämät kiintiötoiveet. Ainoastaan kiilloitetulle puuvapaalle rotogravyr-paperille⁵³⁹ toivottu 500-1 000 tonnin kiintiö jäi toteutumatta.⁵⁴⁰

Kuten edellä jo havaittiin eri paperilaatujen vienti voimistui merkittävästi vuonna 1939. Kasvaneesta kysynnästä huolimatta vuonna 1938 myönnettyä 920 tonnin vientimäärä ei saavutettu viennin volyymin jäädessä vuosina 1938-1939 ainoastaan kolmannekseen sovituista. Jos taas tarkastellaan Unkarin viranomaisten syyskuun 1938 ja elokuun 1939 välillä eri paperilaaduille myöntämiä tuontilupia, on kuva suomalaisten viejien kannalta hieman lohdullisempi. Kiintiövuonna 1938-1939 eri paperilaaduille myönnettiin tuontilupia runsaalle 516 tonnille.⁵⁴¹ Vaikka tuontiluvat, joista suurin osa oli vuoden 1939 puolivälissä vielä käyttämättä, olisikin sittemmin käytetty, kyettiin ainoastaan runsaat puolet sovituista kiintiömääristä täyttämään. Eräiden tuotteiden osalta tilanne oli huomattavasti valoisampi: oikealle pergamenttipaperille sekä silkkipaperille oli elokuuhun 1939 tultaessa myönnetty tuontiluvat lähes sovittua kiintiötä vastaavassa määrin ja sementtisäkkien valmistukseen käytetylle paperillekin oli myönnetty tuontilupia 260 tonnin määrään saakka.⁵⁴²

Unkarin noudattaman tuontisäännöstelyn johdosta jouduttiin alituisesti nojautumaan Budapestin lähetystön apuun vähäisenkin viennin turvaamiseksi. Vuonna 1935 Insuliittinimistä rakennuslevyä Unkariin vieneen The Insulite Company of Finland Oy:n unkarilainen myyntiagentti Eugen Pollák valitti useasti päämieheelleen valuuttalupien saannin estäneen toimialan viennin. Yrityksen E.A. Lohman joutui kääntymään UM:n puoleen toivoen tämän puuttuvan virallisesti asiaan ja auttavan maahantuonti- ja valuuttalupien saannissa⁵⁴³ ja melko pian painostus tuottikin tulosta Unkarin kauppaministeriön luvattua myöntää tuontiluvan Pollákin tilaamalle 25 tonnin insuliittierälle ja luvaten samalla asettaa tuojan käyttöön

⁵³⁹Rotogravyri on rotaatiopainokonetta käyttävä syväpainomenetelmä (alkujaan rekisteröity tavaramerkki)

⁵⁴⁰Puunjalostusteollisuuden kauppaneuvotteluissa esittämistä toiveista: Ks. mm. UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Gunnar Strengellin muistio UM:lle 12.7.1937.UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 28.1.1938.

⁵⁴¹UM 56A, Luettelo Unkarin viranomaisten suomalaistuotteille myöntämistä tuontiluvista syyskuussa 1938-elokuussa 1939.

⁵⁴²Ibid.

⁵⁴³UM 58 B2, The Insulite Co. of Finland Oy:n kirje herroille Jansson ja Sundman 15.7.1935, The Insulite Co. of Finland Oy:n kirje UM:lle 20.7.1935, UM:n osastopäällikön K.R. Savolahden kirje nro. 12 033 Suomen Budapestin lähetystölle 23.7.1935.

tarvittavan määrän Englannin puntia.⁵⁴⁴ Annettu lupaus oli harvinainen poikkeus Unkarin johdonmukaisesti noudattamasta tiukasta kiintiöinnistä, sillä vasta vuoden 1936 kiintiösopimuksessa Insuliitille myönnettiin 50 tonnin kiintiö.⁵⁴⁵

Vuonna 1938, jolloin Unkarin olisi tullut tehdä Suomelle myönnytyksiä maiden välisen kauppavaihdon tasapainon saavuttamiseksi, osoitti maa ainakin erikoispaperien osalta tiukkaa joustamattomuutta kieltäytymällä Suomen vaatimista kiintiöistä. Heinäkuussa 1938 budapestilainen toiminimi Tibor Ernyei kääntyi Suomen Budapestin lähetystön puoleen ilmoittaen sikäläisen paperinostajan H. Galitzenstein A.G:n tilanteen hänen välityksellään 22 tonnin koe-erän suomalaista voimapaperia ja tämän anoneen maahantuontilupaa Unkarin kauppaministeriöltä.⁵⁴⁶ Koska väliaikaisessa kiintiöluettelossa Suomelle ei oltu myönnetty voimapaperikiintiötä, luotti toiminimi Suomen lähetystön myötävaikutukseen maahantuontin mahdollistavan erikoisluvan saamiseksi. Unkarin viranomaiset kieltäytyivät tätä erikoislupaa myöntämästä ja kauppa toteutui vasta, kun elokuun 1938 kauppaneuvotteluissa voimapaperille myönnettiin sopimuksellinen kiintiö. Vaikka erikoisluvan hakemista pidettiin osoituksena voimapaperin kysynnästä Unkarissa, vietiin tuotetta maahan vuonna 1938 mainitun 22 tonnin koe-erän ohella ainoastaan kuusi tonnia.⁵⁴⁷

Saman vuoden syyskuussa tapahtunut lähes vastaava tapaus, joka aiheutti vilkkaan periaatteellisen keskustelun maiden vuonna 1938 solmiman kauppasopimuksen tulkinnasta, osoitti edelleen Unkarin viranomaisten tinkimättömyyden noudattaa omaksumaansa tiukkaa säännöstelypolitiikkaa. Toiminimi Mitteleuropäische Handels- und Warenaustauschverkehr G.m.b.H halusi myydä asiakkaalleen 50 tonnia Triplex-kartonkia⁵⁴⁸, jolle ei maiden välisessä sopimuksessa oltu myönnetty kiintiötä. Kuten toisaalla tässä esityksessäni ilmenee, Unkarin kanssa elokuussa 1938 solmitussa sopimuksessa Suomelle myönnettiin 15 000 punnan valuuttakiintiö, jota tämä sitoutui olemaan käyttämättä sanomalehtipaperin tai muiden paperilaatujen vientiin Unkarin vastavuoroisesti suurennettua sanomalehtipaperikiintiön 6 000 tonniin. Ulkoministeriön kannan mukaan mainittua kiintiötä voitiin siis käyttää 900

⁵⁴⁴UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön v.a. asiainhoitaja J. Nyssösen kirjelmä nro. 1 103 UM:lle 3.8.1935, UM:n jaostosihteeri Tauno Jalannin kirje nro. 32 210 tuomari Idestamille, lakitoimisto Jansson & Sundmanille 9.8.1935.

⁵⁴⁵UM 58 B1, Kiintiöluettelo Budapestissa 31.10.1936 allekirjoitettuun täydennysopimukseen uomen ja Unkarin väliseen kauppa- ja merenkulkusopimukseen 29.5.1925, liite nro. 2 132.

⁵⁴⁶UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön v.a. asiainhoitaja Asko Ivalon kirjelmä nro. 1 191 UM:lle 20.7.1938.

⁵⁴⁷Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1938.

⁵⁴⁸UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Tauno Sutisen kirjelmä nro 1 349 UM:lle 24.9.1938.

punnan (cif Hampuri) suuruisen kartonkierän maksamiseen.⁵⁴⁹

Lähettiläs Talaksen tuotteelle Unkarissa anoma tuontilupa kuitenkin evättiin vetoamalla Suomen elokuussa antamaan sitoumukseen sekä siihen, että Triplex- kartonki kauppaministeri de Nicklin mukaan oli paperia. Talas piti de Nicklin tulkintaa 'suututtavan kierona' ja joutui pyytämään unkarilaisten taivuttelemiseksi asiantuntijalausuntoa paperin ja kartongin välisestä erosta.⁵⁵⁰ Suomen puunjalostusteollisuuden yksiselitteisen lausunnon mukaan kolmesta erillisestä levystä yhteenliimattu neliömetripainoltaan yli 250 grammaa painava Triplex-kartonki, joka ei edes Unkarin tullitariffissakaan sisältynyt paperilaatuihin, ei voinut olla paperia⁵⁵¹, joten mitään periaatteellista estettä kaupan toteutumiseksi ei siis näyttänyt olleen. Unkarin viranomaiset pitivät kuitenkin itsepintaisesti kiinni omasta tulkinnastaan ja vasta vuodenvaihteessa 1938-1939 jo useita kuukausia vireillä ollut kauppa toteutui Tauno Sutisen saatua Unkarin ulkoasiain- ja kauppaministeriössä käymissään keskusteluissa kauppaministeriöltä luvan 50 tonnin suuruisen erän tuonnille. Tämäkin tapahtui vielä sillä varauksella, ettei em. tapausta käytettäisi vastaisuudessa ennakkotapauksena anottaessa kartongille tuontilupia.⁵⁵²

Myös vuonna 1938 periaatteellisesti neuvoteltu savukepaperikauppa oli edelleen vuoden 1939 elokuussa täysin ratkaisematta. Suomalaisen savukepaperin myyntiä edistääkseen lähettiläs Talas oli useasti vierailut Unkarin kauppaministerin sekä finanssiministerin luona, jonka toimialaan valtiollinen Tupakkamonopoli kuului. Savukepaperin myymiseksi Talas ehdotti kompensatiokauppaa: Suomen valtio olisi valmis hankkimaan Unkarista kenttäleivinuuneja, mikäli Unkarin Tupakkamonopoli ostaisi vähintään saman arvoisesti savukepaperia. Molemmat ministerit antoivatkin Talakselle puoltavan lausuntonsa savukepaperin ostamisesta ja Talas itse suositteli pidättäytymästä antamasta leivinuunien tilausta muualle ennen kuin asia Unkarissa olisi ratkaistu. Vaikka Unkarin mahdollisesti ostama savukepaperimäärä ei olisi todennäköisesti kasvanutkaan kovin suureksi, piti Talas tärkeänä, että Suomi

⁵⁴⁹UM 58 B1, UM:n Matti Virkkusen sähke nro. 39 Suomen Budapestin lähetystölle 26.9.1938.

⁵⁵⁰UM 58 B1, Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 405 UM:lle 9.10.1938, UM:n kirjelmä nro. 33 388 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 14.10.1938.

⁵⁵¹UM 58 B2, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 24.10.1938. , Suomen UM:n osastopäällikkö K.R. Savolahden ja v.t. avustaja Matti Virkkusen kirjelmä Suomen Budapestin lähetystölle 25.10.1938. Neliömetripainon mukaan laskettu raja paperin ja kartongin välillä oli kiistanalainen, vaihdellen tulkinnasta riippuen 150-200 gramman välillä.

⁵⁵²UM 58 B1, G. von Pogany'n kirje Suomen UM:n Matti Virkkuselle 28.12.1938, Suomen Budapestin lähetystön v.a. asiainhoitaja Tauno Sutisen kirjelmä nro. 44 UM:lle 14.1.1939.

saavuttaisi ainakin jonkinlaisen jalansijan Unkarin markkinoilla.⁵⁵³ Jalansija jäi kuitenkin saavuttamatta, ainakaan ennen maailmansodan puhkeamista sitovaa päätöstä suomalaisen savukepaperin hankkimisesta ei Unkarissa oltu tehty. Uhkailemalla unkarilaisia pakollisella clearingsopimuksella Talas kuitenkin uskoi saaneensa savukepaperin ostajat ainakin hieman myötämielisemmiksi kaupan suhteen.

12. SUOMALAINEN SELLULOOSA UNKARIN MARKKINOILLA

12.1. Unkarin kehittyvä selluloosateollisuus

Paperiteollisuuden voimakas kasvu 1930-luvulla aiheutti Unkarin selluloosantuonnin moninkertaistumisen. Ulkomainen tuonti, joka vuonna 1932 oli 14 100 tonnia liki kolminkertaistui vuoteen 1936 mennessä (37 470 tonnia). Vastaavana aikana tuonnin arvo kohosi 2,6 miljoonasta pengöstä neljään miljoonaan pengöön.⁵⁵⁴ Suurimmalle tuontimaalle Itävalle vuodelle 1936 myönnetty 17 000 tonnin tuontikiintiö osoittautui riittämättömäksi tyydyttämään Unkarin paperiteollisuuden jatkuvasti kasvavia tarpeita. Jo vuosina 1934 ja 1935 unkarilaisten paperitehtaiden kysyntä oli ylittänyt itävaltalaisen tuonnin ja vuoden 1936 30 000 tonnin selluloosantarpeen tyydyttämiseksi jouduttiin turvautumaan lisätuontiin Saksasta, Tšekkoslovakiasta ja Romaniasta. Tuonti viimeainituista maista osoittautui välttämättömäksi, koska Itävalta jätti usein määräkiintiönsä käyttämättä myyden selluloosansa korkeammin hinnoin Saksaan ja Italiaan.⁵⁵⁵ Selluloosan saannissa esiintyneet vaikeudet antoivatkin osaltaan aiheen kotimaisen tuotannon lisäämiselle.

Unkarin selluloosateollisuus koki erityisen voimakkaan kasvukauden 1930-luvun puolivälin jälkeen. Vuoden 1936 lopulla Unkarin suurin paperitehdas Gebrüder Neményi A.G. Csepelissä päätti perustaa osaston selluloosan valmistamiseksi. Vaikka itävaltalaiset selluloosatehtaat myivät yritykselle tuotteitaan alle omien tuotantokustannuksiensa saaden vielä 7-8% vientipalkkiota viedyn tavaran hinnasta, pidettiin omaa selluloosantuotantoa kannattavana raaka-aineen hyvän laadun ja saannin turvaamiseksi. Suunnitellun tehtaan uskottiin

⁵⁵³UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 1 357 Suomen UM:lle 24.8.1939.

⁵⁵⁴UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön Tauno Sutisen kirjelmä nro. 2 372 Suomen UM:lle 28.12.1937, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tietoja nro. 14 28.12.1937.

⁵⁵⁵UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön J. Nyssösen kirjelmä nro. 2 640 Suomen UM:lle 28.11.1936, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tietoja nro. 54 28.11.1936. Täysin merkityksetöntä tuonti Itävaltasta ei kuitenkaan ollut, sillä Itävallan vuoden 1937 186 000 tonnin paperimassan ja selluloosan tuonnista 15% eli 28 000 tonnia vietiin Unkariin. Suomen Paperi- ja Puutavaralehti nro. 6. 31.8.1938.

tydyttävän Csepelin tehtaan 12 000 tonnin vuotuisen tarpeen ja valtion tukitoimista riippuen uskottiin jopa viennin olevan mahdollista.⁵⁵⁶ Unkarissa laskettiin, että kotimaista puuta raaka-aineena käyttäen tulevaisuudessa ainoastaan 40% selluloosan tarpeesta olisi tarpeen tyydyttää ulkomaisella tuonnilla. Tämä vastaisi 1,6-1,8 miljoonan pengön vuotuista säästöä.

Maan selluloosateollisuuden autarkiapyrkimykset voimistuivat edelleen seuraavana vuonna, jolloin mainittu Gebrüder Neményi A.G. teki periaatepäätöksen selluloosatehtaan perustamisesta Csepeliin keväällä 1938.⁵⁵⁷ Kuusesta selluloosaa valmistavan tehtaan vuotuiseksi tuotannoksi suunniteltiin 15 000 tonnia, jolloin tehdas olisi kattanut noin puolet maan koko selluloosan kysynnästä. Suunniteltu tuotantokapasiteetin laajennus aina 30 000 tonniin saakka olisi merkinnyt miltei täydellistä omavaraisuutta myöskin selluloosan osalta. Unkarin suurimman paperinvalmistajan Gebrüder Neményi A.G.:n asema maan puunjalostusteollisuuden johtajana korostui edelleen vuonna 1939, jolloin yhtiö alkoi rakentaa jo toimivan paperitehtaan tarpeisiin maan toista puuhiomoa. Valmistuvan tehtaan odotettiin täyttävän lähes puolet paperitehtaan vuotuisesta puuhiokkeen tarpeesta.⁵⁵⁸ Selluloosan ja puuhiokkeenkin osalta tuontitarve Unkariin siis pieneni huomattavasti 1930-luvun lopulla kaventaen näin Suomen vientimahdollisuuksia.

12.2. Viennin volyyymi- ja hintakehitys

Muun puunjalostusteollisuuden tavoin maamme selluloosateollisuus rakensi itsenäisyyden alkuvuosina oman keskitetyn myyntiorganisaationsa. Toimialan ulkomaanmyynnit kanavoituivat 6.12.1917 perustetun Suomen Selluloosayhdistyksen kautta. Käytännön myyntityötä hoitivat Selluloosayhdistyksen toimimaissaan työskennelleet agentit. Maailmansotien välillä Suomen Selluloosayhdistyksen edustajina Saksassa ja Unkarissa toimi kaksi hampurilaista toiminimeä Flach, Muther & Co. sekä H. & A. Gratenau.⁵⁵⁹ Myyntiagenttien ja selluloosateollisuuden käymän kirjeenvaihdon avulla voitaisiin tarkastella sangen yksityiskohtaisesti toimialan Unkarissa kohtaamia vaikeuksia, mutta tutkimuksen rajaamiseksi tukeudun lähinnä Suomen Selluloosayhdistyksen vuosikertomuksiin ja ulkoasiainhallinnon lähteisiin.

⁵⁵⁶Ibid.

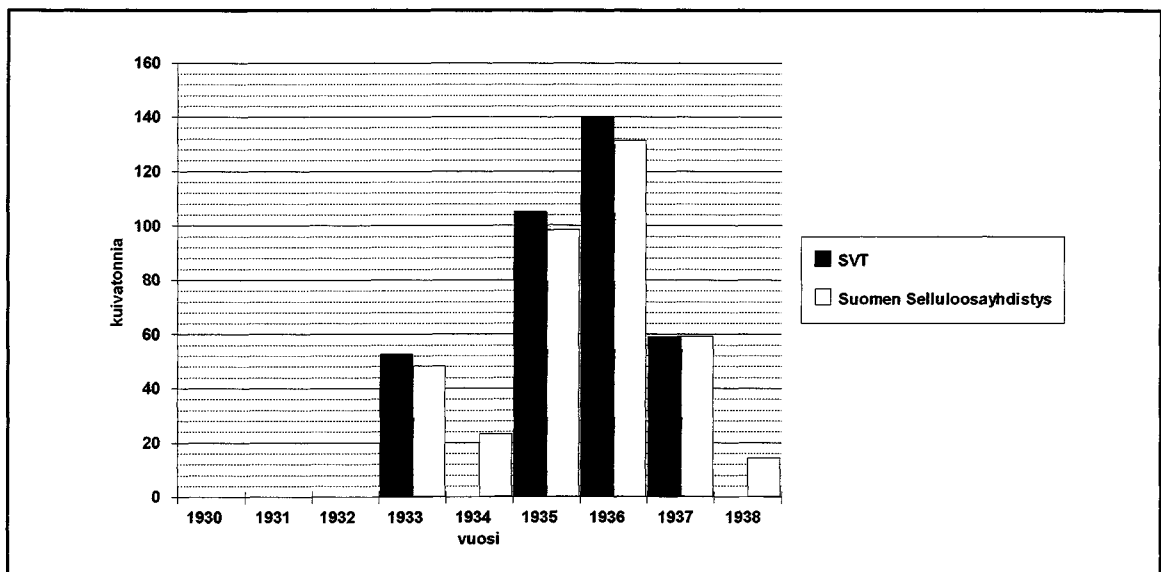
⁵⁵⁷Pester Lloyd nro. 25, joulukuu 1937.

⁵⁵⁸Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 9. 15.5.1939.

⁵⁵⁹Malm 1928, s.45.

Maamme selluloosateollisuuden vienti Unkariin käynnistyi vasta vuonna 1933 Oy Diesen Wood Ab:n myytyä maahan runsaat 48 tonnia valkaistua sulfaattiselluloosaa. Vähäinen vientimäärä vastasi ainoastaan 0,01% Suomen Selluloosayhdistyksen kyseisen vuoden kokonaislaskutuksesta ja tällä vaatimattomalla tasolla toimialan vientiosuus pysyttelikin lähes koko tarkastelujakson ajan.⁵⁶⁰ On kuitenkin varmaa, että vuonna 1939, jolloin viennin volyyymi jo syyskuussa kohosi yli 30- kertaiseksi vuoteen 1933 verrattuna, Unkarin suhteellinen vientiosuus Selluloosayhdistyksen kokonaislaskutuksesta muodostui myös vastaavasti huomattavasti ajanjakson keskiarvoa suuremmaksi. Vuoden 1934 taantumun jälkeen, jolloin Unkariin kyettiin viemään ainoastaan 23 tonnia valkaistua sulfaattiselluloosaa, kasvoivat selluloosan vientimäärät säännöllisesti vuoteen 1936 saakka. Volyyymi jäi tällöinkin ainoastaan runsaaseen 131 tonniin sulfaattiselluloosaa, eikä vientimäärissä tapahtunut merkittävää kehitystä ennen vuotta 1939, jolloin Unkariin vietiin vähintään 1 463,7 tonnia selluloosaa.⁵⁶¹

Kuvio 11. Selluloosan määrällinen vienti Unkariin 1930-1938

Lähteet: Kertomus Suomen Selluloosayhdistyksen toiminnasta 1930-1938, SVT 1A, Ulkomaankauppatalasto 1930-1938.

⁵⁶⁰Kertomus Suomen Selluloosayhdistyksen toiminnasta vuonna 1933-1938.

⁵⁶¹Määrä on ehdoton minimimäärä ja se perustuu Unkarin kauppaministeriön suomalaiselle selluloosalle tammi-syyskuussa 1939 myöntämiin tuontilupiin. Määrätiedot ovat kuitenkin luotettavia, sillä Unkarin kauppaministeriö myönsi tuontiluvan vasta, kun maan Kansallispankki oli myöntänyt unkarilaiselle ostajalle tämän tarvitseman valuutan. Edelleen Suomen ja Unkarin välillä 15.8.1938 solmitussa lisäkauppasopimuksessa Unkarin Kauppaministeriö veloitettiin kuukausittain toimittamaan Suomen lähetystölle suomalaistuotteille Unkarissa myönnettyt tuontiluvat. Ks. UM 58 B2, Luettelot Unkarin kauppaministeriön suomalaisille tuotteille myöntämistä tuontiluvista tammi-syyskuussa 1939.

SVT:n ulkomaankauppatilastossa ja Suomen Selluloosayhdistyksen omissa vientitilastoissa ilmenevä viennin määrällinen kehitys osoittavat pääpiirteissään yhteneväistä kehityslinjaa, vaikka SVT:n ilmoittamat luvut eräinä vuosina ovatkin hieman Selluloosayhdistyksen ilmoittamia vientiarvoja suuremmat. Toisaalta Selluloosayhdistyksen oman kirjanpidon mukaan se vei tuotteitaan Unkariin myöskin vuosina 1934 ja 1938, jolloin SVT:n mukaan vientiä Unkariin ei esiintynyt. Eroavaisuudet vientiluvuissa selittynevät tässäkin tapauksessa tilastointiperusteiden erilaisuudella. SVT:n tavararyhmittelyssä nimikkeen 'muut' alle saattaa sisältyä eräitä selluloosalaatuja, joskin SVT:ssa on todettu olevan suoranaisia virheitäkin. On myös huomattava, että selluloosan vientiä Unkariin saattoi harjoittaa jokin Selluloosayhdistykseen kuulumatonkin tehdas. Vuonna 1928 Oy Diesen Wood Ab:n Nurmisaaren sulfaattiselluloosatehdas oli kuitenkin ainoa Selluloosayhdistykseen kuulumaton tuotantolaitos⁵⁶² ja mainittu tehdaskin lienee 1930- luvulla liittynyt yhteiseen myyntiorganisaatioon, sillä Diesen- konserni oli maailmansotien välillä johtava selluloosaviejä Unkariin. (ks. kuvio 12). Keskitettyyn myyntiorganisaatioon kuulumattoman tehtaan lieneekin ollut hyvin vaikeaa myydä tuotteitaan Unkarin suljetuille markkinoille.

Suomen vähäinen selluloosan vienti Unkariin jakaantui vuosina 1933-1938 viiden tehtaan osalle. Oy Kaukas Ab, Enso-Gutzeitin Kotkan tehdas, myöhemmin Gutzeit-konserniin liittynyt Oy Tornatorin märkäselluloosatehdas sekä Oy Diesen Wood Ab yhdessä samaan konserniin kuuluneen Pitkärannan tehtaan kanssa vastasivat koko viennistä. Poistaakseen keskinäisen kilpailun Unkarin marginaalisilla markkinoilla vientiosuuksista sovittiin jäsenyritysten kesken yhteisen myyntikartellin piirissä.⁵⁶³ Vienti Unkariin koostui yksinomaan sulfaattiselluloosasta (valkaistu sulfaattiselluloosa sekä ns. kova sulfaattiselluloosa). 1930- luvulla Diesen- konserni oli johtava suomalaisen selluloosan viejä Unkariin. Vuosina 1933 ja 1934 vientiä yksin hallinnut Oy Diesen Wood Ab vei Unkariin runsaat 71 tonnia valkaistua sulfaattiselluloosaa. Vuonna 1935 markkinoille uutena yrityksenä tullut Oy Kaukas Ab sekä Diesen- konserniin kuulunut Pitkärannan tehdas veivät Unkariin yhteensä 98 tonnia selluloosaa, josta noin kolmannes oli Kaukaksen kovaa sulfaattiselluloosaa ja 2/3 Pitkärannan

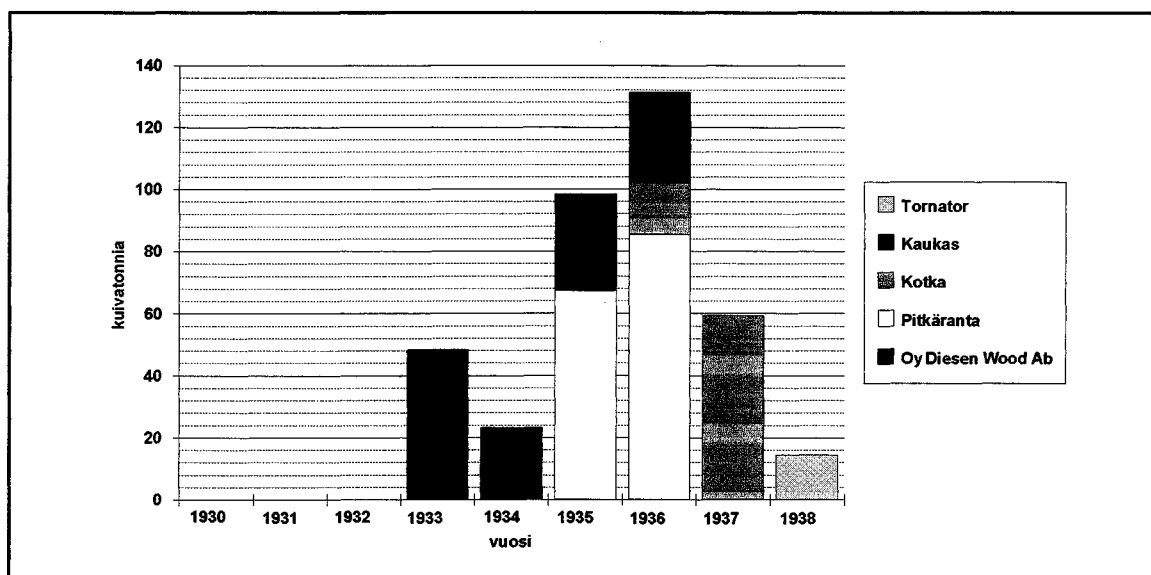
⁵⁶²Malm 1928, s.3, Vaikka lähes kaikki selluloosantuottajat kuuluivat yhteiseen myyntiyhdistykseen, oli yksityisten tuottajien mahdollista myydä tuotteitaan myös erikseen. Finnish Timber and Paper Calendar 1934/1935..

⁵⁶³Selluloosayhdistykselle saapuneet tilaukset jaettiin osakkaiden kesken suhteen mukaan, joka osoitti Yhdistyksen välityksellä myytävän tavaran tuotannon verrattuna muiden jäsenten saman tavaran yhteistuotantoon. Eri tehtaille annettiin tilaus, joka sopi parhaiten tehtaan koneille ja oli edullisn valmistaa. Tavallisesti pienehköt tilaukset annettiin kokonaisuudessaan jollekin tietylle tehtaalte. Malm 1928, s.14, Rautanen 1946, s.188.

tehtaan valmistamaa valkaistua sulfaattiselluloosaa.⁵⁶⁴

Vuonna 1936 yhteensä 131 tonnin vienti jakaantui kolmen suomalaistehtaan osalle. Kotkan ja Pitkärannan tehtaat veivät yhteensä runsaat 102 tonnia valkaistua sulfaattiselluloosaa, jonka lisäksi Oy Kaukas Ab toimitti Unkariin runsaat 29 tonnia kovaa sulfaattiselluloosaa. Laajentuneesta viennistä huolimatta vientiosuus vastasi ainoastaan puolta prosenttiyksikköä Unkarin vuoden 1936 25 000 tonnin kokonaistuonnista. Kahtena sotaa edeltävänä vuonna selluloosan vienti taantui edelleen huomattavasti. Vuonna 1937 Kotkan tehtaat veivät Unkariin enää 59 tonnia valkaistua sulfaattiselluloosaa ja vuotta myöhemmin Tornatorin märkäselluloosatehtaan viemä kovasulfaattierä oli ainoastaan neljänneksen edellisen vuoden viennistä. Viennin rakentuminen yksinomaan sulfaattiselluloosan varaan johtui Unkarin paikallisista erityistarpeista. Paperin, pahvin ja kartongin valmistuksen ohella valkaistua ja valkaisematonta sulfaattimassaa käytettiin hyvän lujuuden saavuttamiseksi mm. säkki- ja käärepapereissa sekä voimapaperin valmistuksessa.⁵⁶⁵

Kuvio 12. Selluloosan viennin jakaantuminen eri tehtaiden kesken 1930-1938

Lähde: Kertomus Suomen Selluloosayhdistyksen toiminnasta 1930-1938. Oy Diesen Wood Co. Ab ja Pitkäranta Bruk Ab kuuluivat samaan Diesen- konserniin.

Selluloosan viennin arvo pysytteli 1930- luvulla hyvin alhaisena ollen vuonna 1936 ainoastaan runsaat 300 000 markkaa. Summa vastasi 4,7 prosenttiyksikköä maamme viennin

⁵⁶⁴Kertomus Suomen Selluloosayhdistyksen toiminnasta 1935.

⁵⁶⁵Rautanen 1946, s. 179.

kokonaisarvosta.⁵⁶⁶Viennin absoluuttinen arvo vuonna 1939, miltä vuodelta tilastotiedot puuttuvat, kohosi kuitenkin huomattavasti edellämainittua suuremmaksi. Vientiä Unkariin vaikeutti 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa selluloosan epätydyttävä hintakehitys. Alalla vuosina 1924-1926 vallinnut yleinen korkeasuhdanne päättyi vuonna 1927, jonka jälkeen selluloosan hinnat kääntyivät yleisesti laskuun jatkuen aina 1930-luvun alkuun saakka.⁵⁶⁷SVT:n tietojen perusteella vuodesta 1933 alkanut vienti Unkariin jatkui vuoteen 1938 saakka nousevin hinnoin. Hintatiedot poikkeavat kuitenkin huomattavasti Suomen Selluloosayhdistyksen ilmoittamista nettokeskihinnoista, mikä johtuu osaltaan eri selluloosalaatujen erilaisesta hinnoittelusta.⁵⁶⁸

Tilastolliset epätarkkuudet tai suoranaiset tilastointivirheet eivät ole kuitenkaan täysin poissuljetut. SVT:n ulkomaankauppatilaston mukaan kemiallisesti valmistetun kuivan sulfaattiselluloosan vientihinnat Unkariin kohosivat tarkasteluajanjaksona tonnia kohden laskien vuoden 1933 2 033 markasta vuoden 1937 2 804 markkaan.⁵⁶⁹ Saatu tulos näyttää sangen omituiselta, sillä Suomen Selluloosayhdistyksen samalta ajanjaksolta kovalle sulfatitelluloosalle noteeraamat nettokeskihinnat (*fob*) vaihtelivat kuivatonna kohden 1 178 ja 1 449 markan välillä eivätkä valkaistun sulfaattiselluloosankaan hinnat kohonneet monenakaan vuonna yli 2 000 markan.⁵⁷⁰ Vaikka Atlantin takaiset selluloosan hinnat eivät AHVENAISEN mukaan suuresti kyenneetkään vaikuttamaan selluloosan hintoihin Euroopassa⁵⁷¹, voidaan perustellusti epäillä, olisiko Suomen Selluloosayhdistys kyennyt Unkarissa yksilölliseen, maailmanmarkkinahinnoista poikkeavaan hinnoitteluun. Ja vaikka se olisi tähän kyennytkin, olisi hintoja Unkarissa pitänyt pikemminkin laskea kuin nostaa johtuen niistä vaikeuksista, joita Suomen selluloosavienti 1930-luvulla Unkarissa kohtasi.

12.3. Toimialan vientivaikeudet

Muiden vientisektoreiden tavoin sellulosateollisuuden Unkarissa kohtaamat vaikeudet

⁵⁶⁶SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1936.

⁵⁶⁷Malm 1928, s. 26 -27, Halme 1955, s.156 ja 246.

⁵⁶⁸Vuotuiset hintapoikkeamat eri tehtaiden selluloosalaatujen kesken olivat hyvin tavallisia Esimerkiksi vuonna 1936 nettokeskihinta (*fob*) kuivatonna kohden oli Pitkärannan valkaistulle sulfaattiselluloosalle 1 689,57 markkaa ja Kotkan valkaistulle sulfaattiselluloosalle 2 649,61 markkaa. Ks. Kertomus Suomen Selluloosayhdistyksen toiminnasta 1933-1938.

⁵⁶⁹SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1933-1937.

⁵⁷⁰Kertomus Suomen Selluloosayhdistyksen toiminnasta 1933-1937.

⁵⁷¹Ahvenainen 1976, s. 21.

liittyivät maan noudattamaan tuontia rajoittavaan kauppaja- ja valuuttapolitiikkaan. Tuontivaluutasta maksetun 25-53% lisämaksun ohella selluloosateollisuuden vientiä Unkariin rajoittivat myöskin korkeat rahtikustannukset sekä maksettava tuontitulli. Vaikka puuhiokkeen ja selluloosan kaltaisista puolivalmisteista kannettu tulli oli Unkarissa sangen kohtuullinen pitemmälle jalostetuista paperituotteista kannettuun tullirasitukseen nähden⁵⁷², muodostivat kaikki tuontia rajoittavat määräykset yhdessä tehokkaan esteen selluloosateollisuuden viennille. Kun Unkari 1930-luvun lopulla pyrki lisäksi saavuttamaan selluloosateollisuudessaankin omavaraisuuden, olivat Suomen Selluloosayhdistyksen edellytykset myynnin laajentamiseen Unkarissa melko rajalliset.

Vaikka Unkarin kauppaministeri Alfred de Nickl vuoden 1934 joulukuussa ilmoittikin maan valmiudesta myöntää valuuttaa suomalaiselle selluloosalle "jokseenkin rajattomasti",⁵⁷³ muodosti Unkarin noudattama tiukka valuuttapolitiikka jatkuvan epävarmuustekijän selluloosan viennin jatkuvuudelle. Vaikeutuneista vientinäkymistä huolestuneena Suomen Selluloosayhdistyksen Unkarissa toiminut asiamies H. & A. Gratenau kääntyi syksyllä 1935 Budapestin lähetystön puoleen toivoen sen ponnistelevan vientiä vaikeuttaneen 25% deviisimaksun poistamiseksi. Samalla toiminimi vaati tuontilupien säännöstelyn poistamista tai ainakin huomattavaa lieventämistä. Tavoitteen saavuttamiseksi toiminimi oli harjoittanut propagandaa myös unkarilaisten ostajien keskuudessa.⁵⁷⁴

Unkarilaiset paperitehtaat valittivat H. & A. Gratenauille tuontivaluutasta maksetun ylihinnan merkinneen suomalaisen selluloosan kallistumista jopa mainittua 25% enemmän, mikä heikensi oleellisesti tuotteen kilpailukykyä itävaltalaisien ja tsekkoslovakialaisten laatujen kanssa.⁵⁷⁵ Koska unkarilainen ostaja ei uskonut omiin mahdollisuuksiinsa saada lisämaksua alennetuksi, katsoi H. & A. Gratenau Suomen virallisen ulkomaanedustuksen toimien olleen tarpeen lisämaksun alentamiseksi. Lähettiläs Talaksen aiemmin suorittamia, alan vientiä helpottaneita toimia - joilla toiminimi lienee tarkoittanut Talaksen onnistunutta toimintaa

⁵⁷²Ahvenainen - Kuusterä 1982, s. 242-243, Esim. vuoden 1927 tullitariffissa puolivalmisteista Unkarissa kannettu tulli oli enintään 15% tuotteen hinnasta vastaavan prosentin paperituotteiden kohdalla ollessa 15-40%. Drabek 1985, s. 411.

⁵⁷³UM 58 B2, Onni Talaksen kirjelmä nro. 954 UM:lle 28.12.1934, UM:n kirje nro. 23 286 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 7.1.1935.

⁵⁷⁴UM 58 B2, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 21.9.1935, H. & A. Gratenauin kirje Suomen Budapestin lähetystölle 17.9.1935.

⁵⁷⁵UM 58 B1, T.mi H. & A. Gratenauin kirje Suomen Budapestin lähetystön Onni Talakselle 17.9.1935, T.mi H. & A. Gratenauin kirje Suomen Selluloosayhdistykselle 17.9.1935, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Betray Diesenin kirje Suomen UM:lle 21.9.1935.

paperi- ja selluloosatuotteille määrätyn lisämaksun alentamiseksi 40%:sta 25%:iin - toiminimi piti oikeansuuntaisina, mutta riittämättöminä. Suomen selluloosateollisuuden kilpailukyvyyn säilyttämisen Unkarissa ainakin entisellä tasollaan katsottiin siis palvelevan suomalaisten myyjien lisäksi unkarilaisia ostajiaakin.

Vientialan vuonna 1935 Unkarissa kohtaamat vaikeudet eivät olleet poikkeuksellisia muualakaan itäisessä Keski-Euroopassa ja Balkanilla. Vastaavia deviisi- ja tuontilupavaikeuksia Selluloosayhdistys kohtasi myös Bulgariaan ja Romaniaan suuntautuneessa viennissään ja H. & A. Gratenau joutui useasti kääntymään Suomen Selluloosayhdistyksen puoleen ja vaatimaan toimia valuuttamääräysten poistamiseksi. Suomen valtiovallan mahdollisuudet alan vientiedellytysten parantamiseksi olivat kuitenkin sangen rajalliset. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle antamansa selostuksen mukaan UM mainitsi suomalaisesta selluloosasta maksettavan 25% lisämaksun aiheutuneen maiden välisen clearingsopimuksen puutteesta. Clearingsopimuksenaan, jota Suomi ei vielä vuonna 1935 ollut halukas Unkarin kanssa tekemään, ei uskottu takaavan halvempaa valuuttaa. Näkemykseen vaikuttivat muissa Balkanin maissa saadut kokemukset. Bulgaria, jonka Suomen kanssa solmimaan kauppasopimukseen liittyi vastikesopimus, oli myös haluton myöntämään suomalaiselle selluloosalle tarvittavaa tuontivaluuttaa. Romanian osalta ulkoministeriö jopa suositteli myyntien lakkauttamista toistaiseksi, mikäli varmuutta valuutasta ei saataisi.⁵⁷⁶

Unkarin valuuttamääräysten kanssa rinnan soveltama tuontikaupan kiintiöinti vaikeutti selluloosateollisuuden vientiä. Kohdatuista vaikeuksista huolimatta maamme selluloosateollisuus vaati lähes vuosittain tuontikiintiöiden suurentamista, vaikka toimialan vienti rajoittuikin useimpina vuosina ainoastaan muutamaan kymmeneen tonniin erikoislaatuja. Selluloosateollisuuden vuoden 1936 kauppaneuvottelujen alla esittämä 2 000 tonnin kiintiötoivomus ylittyi unkarilaisten myönnettyä suomalaisille 3 000 tonnin vuosikiintiön. Sulfaattiselluloosalle asetettiin kuitenkin 1 000 tonnin enimmäisrajoitus.⁵⁷⁷ Myönnetty kiintiö oli siis huomattavasti koko sitä vientimäärää suurempi, jonka Suomen Selluloosayhdistys kykeni 1930-luvulla Unkariin toimittamaan. Unkarin protektionistisen kauppapolitiikan ja tuotteen ehkä muutenkin kannattamattomien kuljetuskustannusten aiheuttamien vaikeuksien vuoksi kiintiö vaikuttaa melko ylimitoitetulta. Edes sulfaattiselluloosakiintiötäkään ei kyetty täyttämään, vaikka juuri

⁵⁷⁶UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Betray Diesenin kirje UM:lle 19.10.1935, T.mi H. A. Gratenauin kirje Suomen Selluloosayhdistykselle 18.10.1935..

⁵⁷⁷UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistio koskien puunjalostusteollisuuden toivomuksia 3.9.1936, Suomen-Unkarin kauppa- ja merenkulkusopimukseen 29.5.1925 tehty lisäpöytäkirja 31.10.1936, kiintiöluettelo.

sen kysyntä oli Unkarissa kaikkein suurinta.

Kesällä 1937 suoritettussa kauppavaihdon vertailussa Suomen Selluloosayhdistys toivoi 3 000 tonnin kiintiön säilyttämistä ennallaan⁵⁷⁸ huolimatta siitä, ettei se ollut kyennyt käyttämään kiintiötään Unkarissa esiintyneestä ostohalukkuudesta huolimatta. Seuraavana vuonna teollisuuden edustajat puolestaan ilmoittivat "olevansa kiitollisia pienimmästäkin vientimahdollisuuksien lisäämisestä toissijaisilla markkinoilla"⁵⁷⁹ toivoen selluloosakiintiön korottamista 5000 tonniin, mikäli edullista valuuttaa olisi tuojien käytettävissä. Samalla vaadittiin sulfaattiselluloosalle asetetun 1 000 tonnin katon poistamista, koska juuri sillä uskottiin olleen markkinoita Unkarissa.⁵⁸⁰ Kiintiö saatiinkin korotetuksi suomalaisten toiveiden mukaiseksi elokuussa 1938 tehtyjen laajempien kauppapoliittisten ratkaisujen yhteydessä.

Markkinanäkymät vuodelle 1939 eivät olleet myöskään järin valoisat. Alkuvuodesta 1939 Unkarin selluloosakauppa oli miltei kokonaan Saksan käsissä, joka kykeni myymään huonompilaatuista selluloosaa 20% suomalaisia alemmin hinnoin. Saksan asemaa helpotti myös se, että saksalaiset tuottajat pitivät Unkarissa konsignatiovarastoa ja tarjosivat asiakkailleen pitkäaikaista luottoa. Saksan kilpailuasemaa Suomeen nähden vahvisti lisäksi se, että Unkari joutui jo clearingtilanteenkin vuoksi suuntaamaan ostonsa Saksaan. Kun Suomen Selluloosayhdistyksen pääedustaja oli vielä samalla saksalaisen selluloosan päämyyjä Unkarissa,⁵⁸¹ ei suuria toiveita viennin laajentamiseksi ollut. Unkarin viranomaisten täytyi kuitenkin yhä enenevässä määrin ottaa huomioon suomalaisten toivomukset tuonnin laajentamiseksi ja tasapainon saavuttamiseksi maiden välisessä kauppavaihdossa. Suomalaisten painostuksesta (josta enemmän toisaalla) Unkarin viranomaiset joutuivat myöntymään kompromisseihin, jotka avasivat mahdollisuuksia myös selluloosan viennille.

Maamme valtiovallan ponnistelut selluloosaviennin lisäämiseksi voimistuivat etenkin keväällä 1939. Puolustusministeri Aarnion matkustaessa tammikuussa Budapestiin suoritta-

⁵⁷⁸UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton muistio UM:lle 12.7.1937.

⁵⁷⁹Vuosi 1938 oli selluloosateollisuudelle poikkeuksellisen vaikea. Selluloosan hintataso alkoi keväällä laskea ja myynnit jäivät hyvin rajoitetuiksi. Kesällä Suomen Selluloosayhdistys vastaanotti suuren määrän tilausten lykkäyksiä ja peruutuksia, jolloin varastot pääsivät kasvamaan ennätysuuriksi. Hinnat laskivat jopa alle kannattavuustason ja jo solmittujen vanhojen sopimusten hintoja jouduttiin alentamaan. Myös tuotantoa jouduttiin rajoittamaan kansainvälisin sopimuksin ja tehtaiden vapaaehtoisin tuotannonrajoituksin. Tilanne sulfaattiteollisuudessa oli vieläkin heikompi, millä oli vaikutuksensa myöskin Unkarin markkinoilla. Ks. Kertomus Suomen Selluloosayhdistyksen toiminnasta 1938.

⁵⁸⁰UM 58 B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirjelmä UM:lle 28.11.1938.

⁵⁸¹UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön (puolustusministeriön Aarnion) sähke nro. 5 UM:lle 25.1.1939.

maan ostoja Valtion Ruutitehtaalle, kehotti UM häntä painokkaasti pidättäytymästä sitovista ostoista, elleivät unkarilaiset suostuisi ostamaan paperia tai selluloosaa yli kiintiöiden.⁵⁸² Vaikka konekauppa päätettiin alustavasti suomalaisten saamatta sitovaa lupausa selluloosakiintiön suurentamisesta, lienee Aarnion ilmaisema kanta yhdessä muiden painostuskeinojen kanssa saanut unkarilaiset suhtautumaan myötämielisemmin maamme selluloosateollisuuden toivomuksiin. Näin näyttää tapahtuneen ainakin Unkarin kauppaministeriössä.

Maaliskuussa 1939 unkarilaiset ostajat ilmaisivat halukkuutensa ostaa suomalaista selluloosaa, mikäli hinta ei ylittäisi maailmanmarkkinahintoja. Vaikka tuotteen hinta olikin kilpailukykyinen, ei mahdollisuutta selluloosan vientiin ollut Unkarissa vallinneen Aufgeld- järjestelmän johdosta.⁵⁸³ Myös kauppaministeri Anton Kúnder piti suomalaisen selluloosan ostomahdollisuuksia Unkarissa vuonna 1939 hyvin heikkoina, vaikka hän ilmaisikin painokkaasti maansa halukkuuden myöntää tarvittavat tuontiluvat. Koska suomalaisen selluloosan korkeat hinnat tyrehtyttivät yksityisen ostohalukkuuden, ilmoitti ministeri Kúnder maaliskuussa maansa valtiovoimien halukkuudesta ostaa selluloosaa.⁵⁸⁴ Myös Unkarin ulkomaankaupparivaston edustaja Suomessa Georg Pagány uudisti toukokuussa maansa halukkuuden ostaa myöntämänsä selluloosakiintiö valtion tarpeisiin, kuitenkin ehdolla, että Suomi pidättäytyisi esittämästä vaatimuksia sanomalehtipaperikiintiön korottamiseksi. Koska Unkarin viranomaiset olivat osoittaneet jatkuvasti haluttomuutensa paperikiintiön korottamiseksi ja koska Suomen selluloosateollisuus oli tuolloin kipeästi markkinoiden tarpeessa, suostui UM tehtyyn sopimukseen pidättäytyen mm. tämän syyn varjolla sanomasta irti kauppasopimusta.⁵⁸⁵ Kiintiövuodeksi 1.9.1938- 31.8.1939 voimaansaatetun sopimuksen merkitys selluloosateollisuuden viennille oli mullistava. Syyskuun 1938 ja elokuun 1939 välisenä aikana Unkariin vietiin 1 478,2 tonnia selluloosaa⁵⁸⁶, siis moninkertaisesti aiempiin vuosiin verrattuna. Koko sovittua 5 000 tonnin kiintiötä Unkari ei kuitenkaan kyennyt ostamaan.

⁵⁸²UM 58 B1, UM:n sähke nro. 9 Suomen Budapestin lähetystölle 21.1.1939.

⁵⁸³UM 58 B1, Suomen Budapestin lähettilään Onni Talaksen nootti Unkarin ulkoministeri kreivi Etienne de Csákyille maaliskuussa 1939, Suomen UM:n kirje nro. 24 761 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle.

⁵⁸⁴UM 58 B1, Unkarin kauppaministeri Anton Kunderin kirje Suomen Budapestin lähetystölle 17.3.1939, Suomen UM:n kirje nro. 24 761 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle.

⁵⁸⁵UM 58 B1, UM:n apulaisosastopäällikkö Tauno Jalannin kirjelmä Suomen Budapestin lähetystön Tauno Sutiselle 5.5.1939.

⁵⁸⁶UM 58 B2, Luettelot Unkarin kauppaministeriön suomalaisille tuotteille myöntämistä tuontiluvista syyskuun 1938 ja elokuukuun 1939 väkisenä aikana.

Selluloosateollisuuden vientikehitys Unkariin saavutti huippunsa juuri maailmansodan kynnyksellä. Tähän vaikutti suurelta osalta vilkastunut raaka-aineiden kysyntä suursodan aattona, mutta myöskään maamme Unkariin kohdistamia painostustoimia selluloosan viennin laajentamiseksi, ei ole syytä aliarvioida. Syttynyt suursota, joka loi edellytykset kasvaneelle kysynnälle, keskeytti sittemmin alkuunpäässeeseen suotuisan vientikehityksen. Sotaa käyvän Saksan läpi kyettiin syyskuussa 1939 viemään Unkariin enää 0,7 tonnia selluloosaa. Toimialan vientimahdollisuuksia kavensi edelleen Suomen hallituksen päätös kieltää puunjalostustuotteiden vienti 29.9.1939 alkaen ilman valtion lisenssitoimikunnan lupaa.⁵⁸⁷

13. RULLATEOLLISUUDEN VIENTI

13.1. Kasvanut kysyntä suotuisan vientikehityksen taustalla

Lankarullateollisuuden vienti Unkariin käynnistyi vuonna 1918, jolloin maahan vietiin SVT:n mukaan 11 700 kiloa rullia. Vaikka Itävalta-Unkari oli ennen ensimmäistä maailmansotaa ollut sangen huomattava langantuottaja⁵⁸⁸, oli maahan kyetty 1800-luvun lopulla viemään vain pieniä lankarullaeriä. Poiketen entisestä Kaksoismonarkiasta, joka oli kyennyt tyydyttämään osan rulliansa tarpeesta kotimaisella tuotannolla, joutui itsenäisen Unkarin ompelulankateollisuus kattamaan rullien kysynnän lähes kokonaisuudessaan ulkomaisella tuonnilla. Suomalaisissa kauppalehdissä esiintyneistä koivukeppien ostotarjouksista⁵⁸⁹ päätellen Unkarissa oli myös kotimaista rullateollisuutta, joka oli kuitenkin riittämätön maan tekstiiliteollisuuden kasvaviin tarpeisiin. Lankarullia tarvitseva Unkarin lanka- ja tekstiiliteollisuus käänsi luonnollisesti katseensa Suomeen, jonka rullateollisuus hallitsi 1920- ja 1930-luvuilla kiistatta alan maailmanmarkkinoita. Vielä 1930-luvun päättyessäkin 80-85% maailmankaupassa liikkuneista rullista oli suomalaista valmistetta.⁵⁹⁰

Lankarullien myynti Unkariin tapahtui Suomen Rullatehdasyhdistyksen kautta, jonka maamme merkittävimmät rullatehtaat: Oy Saastamoinen Ltd., Ab Kaukas Fabrik, Ab Tornator Oy sekä Ab Pallas Oy olivat vuonna 1922 perustaneet yhteiseksi myyntiorganisaatiokseen. Oy

⁵⁸⁷ Suomen Paperi- ja puutavaralehti nro. 18 15.9.1939.

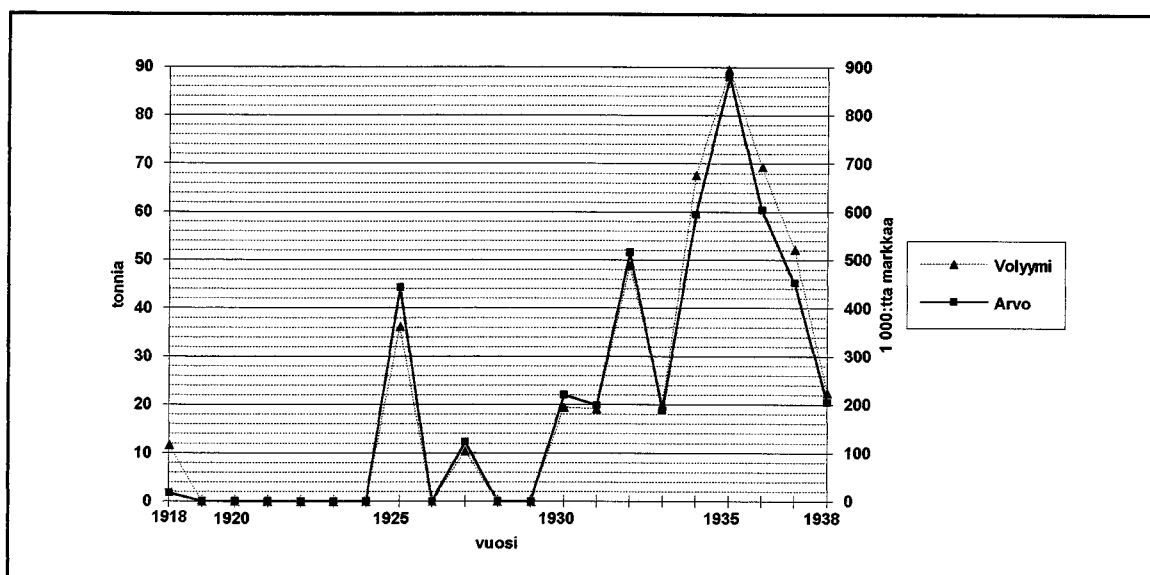
⁵⁸⁸ Vuonna 1913 Itävalta-Unkarin pellavalangantuotanto kohosi 146 000 tonniin ollen Euroopassa toisella sijalla Iso-Britannian jälkeen, Ruuskanen 1992, s. 48-49.

⁵⁸⁹ Ks. Kauppalehti nro. 247 27.10. 1937, Suomen Ulkomaankauppa nro. 2 31.1.1935 ja nro. 20 30.10.1937.

⁵⁹⁰ Ahvenainen - Kuusterä 1982, s. 240-241.

Heinola Wood Ab:n liittyä vuonna 1924 yhteistyöhön kuului suurin osa maamme rullateollisuudesta yhdistykseen, joka pääkonttorinsa kautta organisoii rullien ulkomaisen myynnin ja tilausten jakamisen jäsenyritystensä kesken⁵⁹¹. Pitkäaikaisen johtajansa Jacob von Julinin johdolla SRY pyrki vaikuttamaan myös kauppapolitiisiin päätöksiin sekä eri maissa rullille asetettuihin tuontitulleihin ja kiintiöihin, joiden tavoitteiden saavuttamista edesauttoi yhdistyksen liittyminen Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton jäseneksi vuonna 1924.⁵⁹² Unkarin kohdalla SRY:n ulkoministeriölle esittämät toivomukset kauppapolitiikasta kanavoituivatkin juuri Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kautta. Käytännön myyntityö Unkariin ja muuallekin Keski-Eurooppaan tapahtui SaksanCrimmitshaussa olleen toimintimen Carl H. Schubach välityksellä.⁵⁹³

Kuvio 13. Suomesta Unkariin vietyjen lankarullien volyyymi ja käypähintainen arvo 1918-1938.

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1918-1938. Vuonna 1918 vieni Itävalta-Unkariin. Jos käytämme lähteenä SVT:n kulutusmaatilastoa, kohoaa lankarullien vieni Unkariin vuosina 1937 ja 1938 hieman kuviossa esitettyä suuremmaksi. Kulutusmaan mukaan oli viennin volyyymi kyseisinä vuosina 61 006 kiloa ja 22 980 kiloa sekä arvo 532 327 ja 209 643 markkaa. Osa suomalaisista rullista siis myytiin Unkariin jonkin kolmannen maan välityksellä.

Vaikka Suomen rullateollisuus tuotannonalana supistuikin maailmansotien välillä, oli

⁵⁹¹Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA). Suomen Rullatehdasyhdistyksen (SRY) arkisto, D 1:1, vuosikertomukset 1.12.1922-30.11.1957, vk. 1.12.1922- 30.11.1923.

⁵⁹²Ruuskanen 1992, s. 201.

⁵⁹³Toiminimi huolehti vuodesta 1925 lähtien Suomen Rullatehdasyhdistyksen myyntien ohella erityisesti Oy Tomator Ab:n vientieduista Keski-Euroopan markkinoilla. Finnish Timber and Paper Calender 1934/1935, Ruuskanen 1992, s. 246. Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Suomen Rullatehdasyhdistyksen arkisto (SRY), D 1:1, vuosikertomukset 1.12.1922-30.11.1957, vk. 1.12.1924- 30.11.1925.

lankarullilla merkittävä asema maamme Unkariin suuntautuneessa viennissä. Rullateollisuuden suhteellinen osuus Unkariin suuntautuneen viennin kokonaisarvosta vaihteli vuoden 1925 97,2%:sta vuoden 1938 1,7 prosenttiin (ks. kuvio 7, s. 141) kauden pitkäaikaisen keskiarvon kohotessa noin viidennekseen viennin kokonaisarvosta. Kun toimialan osuus Suomen kokonaisviennistä laski 1920- luvun hieman yli prosentista 1930- luvun noin puoleen prosenttiin,⁵⁹⁴ nousi rullateollisuuden merkitys maamme Unkariin suuntautuneessa viennissä siis poikkeuksellisen korkeaksi. Vaikka lankarullateollisuus menetti 1930- luvulla suhteellista osuuttaan myös Unkariin suuntautuneessa viennissä mm. paperiteollisuuden kustannuksella, laajeni alan vienti niin volyymiltaan kuin arvoltaan. Kehitys ei kuitenkaan ollut tasaista, kuten kuviosta 13 hyvin ilmenee.

Kuviosta 13 käy ilmi SVT:n ilmoittamat lankarullien vientimäärät 1918-1938 sekä viennin käypähintainen arvo. Vertaamalla keskenään kuvioita 13 ja 14 havaitaan SVT:n ja SRY:n vientitilastojen antaman kuvan viennin volyymikehityksestä poikkeavan suuresti toisistaan. Eräinä vuosina tarkasteluajanjaksona SRY:n vientimäärät ovat huomattavasti SVT:n ilmoittamia suuremmat, kun taas useimpina vuosina (1925, 1930-1936 ja 1938) näitä selvästi pienemmät. Esimerkiksi vuonna 1932 Rullatehdasyhdistyksen vientimäärä oli ainoastaan 38,3% SVT:n ilmoittamasta vientimäärästä, osuuden vaihdellessa muina mainittuina vuosina 45,0 ja 98,4 prosentin välillä. Tilastojen valossa näyttäisi siis siltä, että Rullatehdasyhdistykseen kuulumattomat tehtaot olisivat saavuttaneet vankan aseman Unkarin markkinoilla. Kuva poikkeaisi yleisestä kehityksestä, sillä SRY:n osuus Suomen rullien viennistä oli 1923-1930 noin 95%, josta laski 85% 1930-luvun alussa ja 1930-luvun lopussa edelleen noin 80%:iin.⁵⁹⁵

Poikkeava kehityskuva selittyy tilastoteknisillä eroavuuksilla ja tilastoinnin epätarkkuudella. Virallisessa ulkomaankauppatilastossa tilastovuosi noudatti kalenterivuotta, kun SRY:n tilastoissa tilastovuosi alkoi 1.12. ja päättyi 30.11. Molempiin tilastosarjoihin tulee myös suhtautua tietyin varauksin, sillä ne saattavat sisältää suoranaisia virheitäkin. SVT:n epätarkkuuden puolesta puhuu osaltaan se, että Rullatehdasyhdistyksen mukaan Unkariin vietiin jo vuonna 1924 lankarullia ja puolia 24 630 kiloa, vaikka SVT:n mukaan vientiä ei esiintynyt.

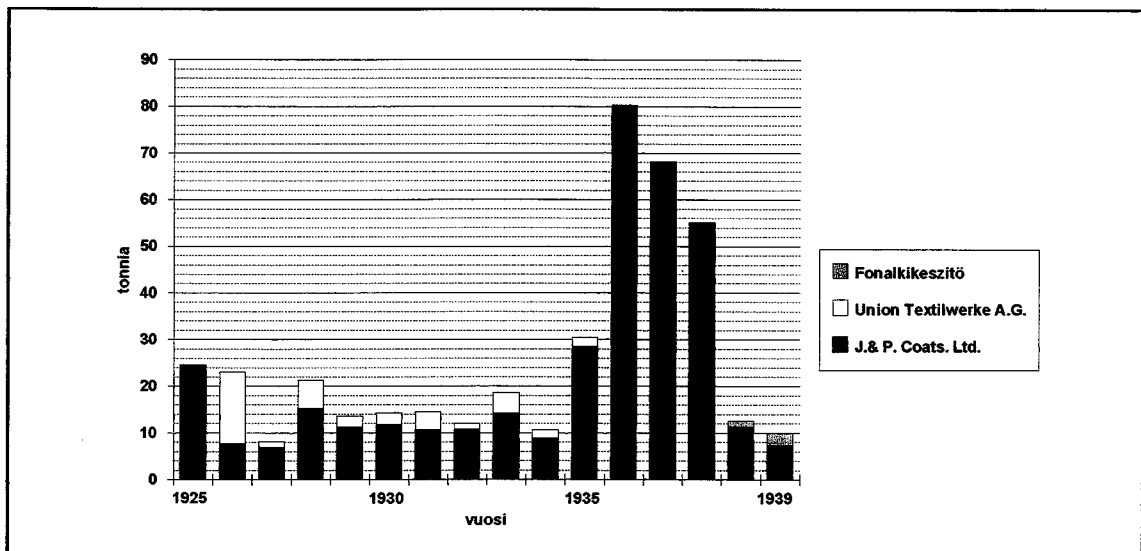
Rullatehdasyhdistyksen myynnit Unkariin jakaantuivat 1920- ja 1930- luvulla kolmen asiak-

⁵⁹⁴Ruuskanen 1992, s. 219.

⁵⁹⁵Ruuskanen 1992, s. 199.

kaan kesken. Merkittävin unkarilainen ostaja oli J. & P. Coats Ltd., britannialainen tekstiilialan suuryritys, joka tuotantokustannusten supistamiseksi sekä tullien ja kiintiöiden kiertämiseksi oli laajentanut tuotantoaan manner-Eurooppaan. Suomen Rullatehdasyhdistyksen yrityksen Unkarin tehtaille vuosina 1923-1932 myymien rullien osuus oli ainoastaan 0,6% kaikista Coatsille myydyistä rullista⁵⁹⁶, mutta Unkarin rullamarkkinoilla Coatsilla oli hallitseva asema. Vuoden 1925 poikkeusta lukuun ottamatta, jolloin J.&P. Coats Ltd:n osuus oli ainoastaan noin kolmannes SRY:n Unkariin myymistä rullista, yritys osti vähintään 70% yhdistyksen maahan toimittamista rullista. Eräinä vuosina yhtiö oli jopa yhdistyksen ainoa unkarilainen asiakas. (ks. kuvio 14).

Kuvio 14. Suomen Rullatehdasyhdistyksen unkarilaiset asiakkaat vuosina 1924-1939

Lähteet: Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA), Suomen Rullatehdasyhdistys K 1:3, Ostajatilastot 1923-1968, SRY K 1:4 Vientiilastot ym. tilastot 1930-1966, Tilausten jakautuminen maiden ja ostajaluokkien mukaan.

J. & P. Coatsin asemaa asiakkaana korosti se, että yritys yhdessä ESCC:n kanssa saavutti lähes duopoliaseman maailman ompelulankakaupassa. Trustien määräävä asema mahdollisti niiden määräysvallan puisten lankarullien hankinnassa ja hinnoissa, jolloin SRY:n mahdollisuudet itsenäisen hintapolitiikan harjoittamiseen olivat sangen rajoitetut yhdistyksen lähes täydellisestä tuotantomonopolista huolimatta.⁵⁹⁷ Koska rullateollisuuden tuotantokustannukset eivät mahdollistaneet hintojen laskemista joutui Rullatehdasyhdistys antamaan

⁵⁹⁶Ruuskanen 1992, s. 226-227, ELKA, Suomen Rullatehdasyhdistys, K 1:3, Ostajatilastot 1925-1968.

⁵⁹⁷Ruuskanen 1992, s. 235, 275.

usein hinta-alennuksia J.& P. Coatsin kaltaisille suurasiakkailleen.⁵⁹⁸

Vähäisempiä rullaeriä myytiin myöskin budapestiläisille Union Textilwerke A.G:lle sekä Fonalkikeszitölle, mutta näiden osuus vaihteli 10-30% välillä, poikkeuksena vuosi 1925, jolloin Union Textilwerke A.G. osti runsaat 2/3 SRY:n Unkariin viemistä rullista. Vuodesta 1925 alkaen yritys olikin Rullatehdasyhdistyksen asiakkaana kymmenen vuoden ajan, kunnes tehdas vuonna 1936 lakkautti ostonsa Suomesta rullien tuontikustannusten huomattavasti kohottua.

Rullien vientikehitystä pitkällä aikavälillä kuvaa alla oleva, SVT:n numerotietojen pohjalta laadittu taulukko. Rullien yksikköhinnat on laskettu jakamalla viennin käypähintainen arvo vastaavan vuoden volyyymilla. Poiketen Rullatehdasyhdistyksen tilastoista, joissa rullien hinnat on ilmoitettu krossia kohden, ilmoitetaan hinnat SVT:ssa kiloa kohden. Taulukon perusvuodeksi on valittu vuosi 1938, joka oli viimeinen maailmansotaa edeltävä 'normaali-vuosi'.

Taulukko 14. Lankarullien viennin volyyymi- arvo- ja hintakehitys 1918-1938 (1938=100)

Vuo- si	Määrä (kiloa)	Indeksi	Hinta (mk)	Indeksi	Arvo (mk)	Indeksi
1918	11 700	52,1	1,49	16,4	17 425	8,5
1925	36 228	161,4	12,22	134,1	442 700	216,4
1927	10 398	46,3	11,79	129,4	122 600	59,9
1930	19 435	86,6	11,32	124,3	220 100	107,6
1931	19 132	85,2	10,39	114,1	198 843	97,2
1932	48 757	217,2	10,56	115,9	514 815	251,7
1933	20 192	89,9	9,35	102,6	188 736	92,3
1934	67 608	301,1	8,79	96,5	594 778	290,8
1935	89 459	398,5	9,83	107,9	879 744	430,1
1936	69 306	308,7	8,72	95,7	604 138	295,3
1937	52 322	233,1	8,66	95,1	453 014	221,5
1938	22 450	100	9,11	100	204 559	100

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1918-1938.

Eri lähteiden ilmoittamat rullien hintatiedot osoittautuvat hyvin ristiriitaisiksi. SUVIRANNAN mukaan rihmarullien keskimääräinen vientihinta pysytteli vuosina 1929 ja 1930 noin 96

⁵⁹⁸SRY:n J.&P. Coatsin kanssa 1920- ja 1930- luvuilla tekemät vuoden tai kolmen vuoden säännölliset toimitussopimukset kavensivat myöskin SRY:n mahdollisuuksia yksilölliseen hinnoitteluun. Ruuskanen 1992, s. 201.

pennissä kilolta⁵⁹⁹, ollen siis vain noin 1/10 SVT:n ilmoittamista hintatiedoista. Koska on hyvin epätodennäköistä, että ulkomaankauppatilastossa esiintyvä virhe toistuisi systemaattisesti, on syytä uskoa SUVIRANNAN tietojen virheellisyyteen. Tämä absoluuttisten vientihintojen virheellisyys ei kuitenkaan kykene muuttamaan kuvaa yleisestä hintakehityksestä 1925-1938.

Vuoteen 1925 verrattuna rullateollisuuden vienti kasvoi volyymiltaan liki 2,5- kertaiseksi vuonna 1935. Nimellisten hintojen samanaikaisesti laskiessa noin viidenneksellä kasvoi viennin arvo vastaavana ajanjaksona noin kaksinkertaiseksi. 1920- ja 1930- lukujen vaihe oli vaikeaa aikaa maamme rullateollisuuden viennille Unkariin vientihintojen ja volyymin samanaikaisesti laskiessa. Taloudellisen laman vuoksi Rullatehdasyhdistyksen täytyi tehdä myös pienostajilleen myönnytyksiä myyntihintoja alentamalla⁶⁰⁰ ja vuosina 1930-1933 rullien markkamääräiset vientihinnat Unkariin laskivatkin yli 17 prosenttia.⁶⁰¹ Vienti elpyi hieman jo vuonna 1932 ja selkeä käänne parempaan tapahtui vuonna 1934 viennin volyymin voimakkaasti kasvaessa. Vaikka Unkarin kiintiö- ja valuuttapolitiikka vuosina 1935 ja 1936 edelleen kiristyi, ei se kyennyt estämään lankarullien kasvavaa vientiä vaan suomalaisten lankarullien kysyntä pysytteli korkeana aina vuoteen 1937 saakka. Hintasuhteet olivat kuitenkin edelleen epäsuotuisat, eikä viennin arvoa voitu kohottaa kuin volyymia kasvattamalla.

Kotimaisen rullateollisuuden Unkarissa puuttuessa suomalaisten lankarullien markkinoita kasvatti maan tekstiiliteollisuuden suotuisa kasvukehitys. Kuten RUUSKANEN on tutkimuksessaan todennut, seurasi Suomen rullien vienti pitkälti ompelulanka- ja tekstiiliteollisuuden suhdannekehitystä Euroopassa.⁶⁰² Näin oli tilanne myös Unkarissa, jossa tekstiiliteollisuus oli maailmansotien välillä maan voimakkaimmin kasvava tuotannonala. Neljännesvuosisadassa 1913-1938 maan tekstiiliteollisuuden tuotanto nelinkertaistui.⁶⁰³ Vastavasti suomalaisten lankarullien vientimäärä kasvoi vuonna 1938 kaksinkertaiseksi vuoteen

⁵⁹⁹Suviranta 1931, s. 104.

⁶⁰⁰Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA). Suomen Rullatehdasyhdistyksen (SRY) arkisto, D 1:1, vuosikertomukset 1.12.1922-30.11.1957, vk. 1.12.1929-30.11.1930.

⁶⁰¹SVT:n mukaan rullien vientihinnat laskivat 1930-1933 15,3%. Unkariin myytävien lankarullien ja -puolien hinnat noteerattiin punnissa, jolloin 1931-1932 toteutettu Suomen markan 17% devalvointi punnan suhteen edesauttoi maamme hintakilpailukykyä.. Ruuskanen 1992, s. 217.

⁶⁰²Ruuskanen 1992, s. 208.

⁶⁰³Puuvillateollisuuden voimakasta kasvua Unkarissa vuosina 1921-1938 kuvaa sukuloiden määrän lisääntyminen 35 000:sta 324 000:een sekä kangaspuiden määrän kasvu vastaavana aikana 4 000:sta 14 000:een, Teichova 1988, s. 142.

1918 verrattuna. Vertaamalla vuosia 1918 ja 1935 keskenään viennin kasvu kohosi vieläkin suuremmaksi, yli 8-kertaiseksi. (ks. taulukko 14). Kun ompelulangan kulutus yleensä väheni 1920- ja 1930- luvulla valmisvaatteiden ja trikooneuleiden yleistymisen myötä, säilytti kotiompelu edelleen merkityksensä Unkarin kaltaisella Euroopan reuna-alueella. Lisäksi on huomattava, että kun teollisuusompelulankaa puolattiin 1920-1930-luvuilla pääasiassa pahvipuolille⁶⁰⁴, lienee Unkarissa käytetty enemmän perinteisiä puupuolia tuotantovälineiden vanhanaikaisuudesta johtuen.

13.2. Toimialan vientivaikeudet

Vaikka maamme lankarullateollisuuden tuotanto yleisesti ottaen taantuikin maailmansotien välillä, ei kehitys ollut tasaista. Vuonna 1922 alkanut nouseva tuotantokehitys katkesi vuonna 1926 ja rullateollisuuden lama jyrkkeni 1930- luvulla huipentuakseen vuonna 1933, jolloin maassamme tuotettiin liki kolmanneksen vähemmän rullia edeltäneeseen vuoteen verrattuna.⁶⁰⁵ Yleismaailmallinen lama ja tekstiiliteollisuuden heikentyneet suhdanteet vaikeuttivat Suomen rullateollisuuden vientiä moniin Keski-Euroopan maihin. Lähdemateriaalin niukkuudesta johtuen on mahdotonta tarkastella yksityiskohtaisesti tekstiiliteollisuuden suhdannekehitystä Unkarissa, mutta on varsin oletettavaa, että myös Unkarin tekstiiliteollisuus kohtasi muiden maiden tavoin vaikeuksia 1930- luvun alun lamavuosina.

Suomen rullateollisuuden vientivaikeudet alkoivat jo ennen yleismaailmallisen laman alkua tuotannon vähentyessä ja kysynnän perinteisissä vientimaissa supistuessa. Jo vuonna 1929 lankarullamarkkinat muodostuivat heikoiksi. Monet suomalaistehtaat kärsivät tilausten puutteesta ja osa niiden tuotantokapasiteetista seisoj käyttämättömänä. Myös kansainvälinen kilpailu maailmanmarkkinoilla kiristyi eräiden tuottajien tarjottua rulliaan jopa alle tuotantokustannusten.⁶⁰⁶ Rullien kysynnän pienentyessä vähentyneen ompelulangan kysynnän vuoksi (mm. lisääntyneet valmisvaatteet ja trikooneuleet) Suomen Rullatehdasyhdistys tutki vuonna 1928 mahdollisuuksia saavuttaa myyntialueita uusissa Euroopan maissa.⁶⁰⁷ Keski-Euroopan vaikeista tulliooloista johtuen yritys jäi sangen vaatimattomaksi,

⁶⁰⁴Ruuskanen 1992, s. 235.

⁶⁰⁵Vattula 1983, s. 153-154.

⁶⁰⁶Lankarullamarkkinat vuonna 1929. Kauppalehti nro. 12 16.1.1930.

⁶⁰⁷ELKA, SRY D 1:1, Suomen Rullatehdasyhdistyksen vuosikertomukset 1.12.1922- 30.11.1957, vk. 1.12.1928-30.11.1929.

poikkeuksena Unkari, jonne Rullatehdasyhdistyksen vieni saavutti vuonna 1928 parhaan määrällisen tuloksen sitten vuoden 1925 ennätystuloksen.

Unkarin 1930-luvun laman myötä käyttöön ottama protektionistinen kauppapolitiikka ei luonut suotuisia edellytyksiä rullien viennin laajentamiselle maassa ajoittain esiintyneestä kysynnästä huolimatta. Monien muiden maiden tavoin maa rajoitti tai esti vuosina 1931-1935 lankarullien tuonnin korkeiden tullimaksujen, kiintiöiden tai suoranaisten tuontikieltojen avulla.⁶⁰⁸ Vuoden 1932 vuosikertomuksessaan Rullatehdasyhdistys mainitsi kauppapoliittisten rajoitteiden ja valuuttamääräysten olleen maassa niin tehokkaita, että kauppojen päättäminen oli osoittautunut suorastaan mahdottomaksi. Merkittävin syy viennin väheneemiseen vuonna 1933 oli se, että suurostaja Coats vähensi vuonna 1932 kaikkia tilauksiinsa peräti 35%:lla⁶⁰⁹ supistuksen ollessa yrityksen unkarilaisten tehtaiden osalta vielä tätäkin suurempi (ks. kuvio 14).

Vuonna 1933 rullamarkkinat osoittivat jo lievää kasvua yleisen talouden hiljaa elyessä, vaikkakin tullinkorotukset, tuontikiintiöt ja -kiellot, lisenssijärjestelmät sekä valuuttarajoitukset haittasivat yleisesti maamme rullateollisuuden vieniä. Vaikka myös Unkari noudatti useimpia näistä protektionistisen kauppapolitiikan välineistä, ei rullien vientikehitystä voida selittää yksinomaan Unkarin hallituksen rajoitustoimenpiteillä. Vuonna 1934 rullien vieni Unkariin kasvoi voimakkaasti ja vuonna 1935, jolloin Unkari otti käyttöön lisäraahajärjestelmänsä, rullien viennissä saavutettiin ennätys koko tarkasteluajanjaksona (ks. kuvio 13). Vuosina 1935-1936, jolloin maamme rullateollisuuden tilauskanta yleisesti aleni ja teollisuudenalan kannattavuus heikkeni tuotantokustannusten kohotessa ja vientihintojen samalla laskiessa⁶¹⁰, kohosi rullien vieni Unkariin ennätyslukemiin. Jos Unkarin protektionistinen kauppapolitiikka olisi muodostanut ehdottoman rajoitteen rullien viennille, olisi vientimäärien pitänyt pikemminkin laskea 1930-luvun puolivälissä, eikä kohota, kuten tosiasiallisesti tapahtui.

Rullateollisuuden vieni Unkariin näyttää myös 1930-luvun jälkipuoliskolla seuraavan kiihteästi tekstiiliteollisuuden yleiseurooppalaista suhdannekehitystä. Rullien vieni Eurooppaan kasvoi tasaisesti vuosina 1933-1937, jolloin tekstiiliteollisuuden suhdanteet paranivat

⁶⁰⁸Ruuskanen 1992, s. 218, ELKA, Suomen Rullatehdasyhdistys D 1:1 vk. 1.12.1931- 30.11.1936.

⁶⁰⁹Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA). Suomen Rullatehdasyhdistyksen (SRY) arkisto, D 1:1, vuosikertomukset 1.12.1922-30.11.1957, vk. 1.12.1931-30.11.1932.

⁶¹⁰Kauppalähti nro. 235 1.11.1935 ja nro. 61. 13.3.1936.,

ja ompelulangan tuotanto lisääntyi. Kun Euroopan tekstiiliteollisuus sitten Saksaa lukuun ottamatta ajautui lamaan syksyllä 1937, näkyy kehitys myös Unkarin kohdalla vähentyneenä lankarullien kysyntänä 1937-1939.⁶¹¹ Samalla vuosina 1935-1936 lievää nousua osoittanut maamme rullatuotanto kääntyi laskuun ulkomaisen kysynnän vähentyessä. Vuonna 1938 rullateollisuuden tuotanto supistui edeltävään vuoteen verrattuna peräti 22,6%.⁶¹² ja kokonaisvienti laski vuonna 1938 vuosikymmenen alun lamakauden tasolle. Vastaava supistus tapahtui myös viennissä Unkariin.

Vaikka tekstiiliteollisuuden suhdannekehitys Unkarissa viitoittikin suurelta osin Suomen rullien viennin kehityssuuntaa, ei maan protektionistisen kauppapolitiikan merkitystä voida aliarvioida. Valuuttasäännöstely, tuonnin kiintiöinti sekä korkea tullitaso muodostivat 1930-luvun puolivälistä alkaen huolenaiheen niin suomalaisille myyjille kuin unkarilaisille ostajillekin. Suosituimmuuteen perustuvan kauppasopimuksen nojalla maamme rullateollisuus ei joutunut tullipoliittisesti kilpailijamaita epäedullisempaan asemaan. Tulli ei myöskään ollut poikkeuksellisen korkea. Vuonna 1937 tulli oli värjäämättömille rullille 29 pengöä ja värjätyille rullille 46 pengöä sadalta kilolta. Samana vuonna Rullatehdasyhdistys esitti toivomuksensa, että tulli saataisiin alennetuksi 15 pengöön värjäämättömille ja 20 pengöön värjätyille rullille, mikä edelleen vastaisi noin 15% tavararavon arvosta.⁶¹³ Tähän vaatimukseen ei Unkarissa ilmeisestikään suostuttu.

Maltillisesta tullitasosta huolimatta tuonnin kokonaisrasitukset saattoivat kuitenkin koitua ostajalle ylivoimaisiksi. Vuonna 1936 Union Textilwerke AG. lakkautti ostonsa Suomesta yrityksen mahdollisesti ajaututtua taloudellisiin vaikeuksiin tai suomalaisten rullien osoittauttua sille yksinkertaisesti liian kalliiksi. Unkarin Kansallispankin ja maan kauppaministeriön noudattama kireä valuutta- ja kauppapolitiikka eivät myöskään ainakaan helpottaneet suomalaisten myyjien asemaa.

Vuoden 1934 elokuussa budapestilainen toiminimi Union Textilwerke A.G, Pestszentersebet tilasi 500 krossin lankarullaerän Suomen Rullatehdasyhdistykseltä, joka lähetti ostajalle

⁶¹¹Ruuskanen 1992, s. 218-219.

⁶¹²Vattula, Kaarina, Suomen Taloushistoria 3, s. 153-154.

⁶¹³UM 58B1, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Gunnar Strengellinmuistio UM:lle 12.7.1937, viite: UM:n kiertokirje nro. 29 643 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 1.7.1937. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 28.1.1938.

entiseen tapaan £ 32.7.2. ennakkolaskun.⁶¹⁴ Ostaja ilmoitti varsin pian, ettei Kansallispankki ollut suostunut myöntämään tuontilisenssiä, mikä aiheutti hämmennystä pankissa. Koska yritys ei ollut käynyt nostamassa pankin mukaan vapaasti saatavissa ollutta maksusuoritusta. Syntynyt ristiriita Kansallispankin ja tekstiilitehtaan näkemysten välillä antoi lähettiläs Talakselle aiheen puuttua asiaan ja hänen osapuolten kanssa käymissään neuvotteluissa kävi ilmi, ettei Union Textilwerke A.G. ollut halukas suorittamaan Kansallispankin valuutasta vaatimaa 40% ylihintaa.⁶¹⁵

Toiminimi ilmeisestikin halusi saada lähetystön avustuksella ylihinnan alennetuksi 25%:iin - aivan, kuten paperin ja selluloosan kohdalla oli jo tapahtunutkin, - mutta sen toiveet maksujärjestelyjen muuttamisesta eivät toteutuneet. Koska korotettu ylihintaa merkitsi itse asiassa pengön devalvoitumista, piti Talas alennuksen saamista yksinomaan lankarullille mahdottomana. Myöskään ostajien tekemää ehdotusta yksittäisclearingista Talas ei pitänyt suositeltavana nyt, kuten ei myöskään vuonna 1936.⁶¹⁶ Korkea ylihintaa tosin antoi etuja maille, joiden kanssa Unkarilla oli clearingsopimus, mutta vastaavan sopimuksen solmimista Talas ei pitänyt Suomen kannalta edullisena, ainakaan niin kauan kuin Unkarin Kansallispankki oli halukas myöntämään tarpeelliset valuutat tuonnilleen Suomesta. Maksutapajärjestelyjen muuttamiseen ei katsottu olleen aihetta, varsinkin kun Kansallispankki katsoi Union Textilwerke A.G:n olleen pakko hankkia tarvitsemansa rullat Suomesta ja ilmaisi itse halukkuutensa myöntää rullille riittävästi valuuttaa.⁶¹⁷

Asiaan palattiin uudelleen maaliskuussa 1935, jolloin Union Textilwerke A.G ilmoitti Suomen Rullatehdasyhdistykselle olevansa valmis maksamaan vaaditun 40% ylihinnan. Yrityksen mukaan Kansallispankki ei kuitenkaan halunnut myöntää tarvittavaa valuuttaa

⁶¹⁴Tilattuaan tavarat Rullatehdasyhdistykseltä unkarilaiselle asiakkaalle toimitettiin ennakkolasku, jota vastaan ostaja hankki maan Kansallispankiilta tuontilisenssin. Vasta ostajan ilmoitettua Unkarin Kansallispankin myöntäneen tarvittavan lisenssin - tähän saattoi kuluu aikaa useita kuukausia - toimitettiin tavara Suomesta. Vain kyseistä Unkarin Kansallispankin säännöstelymääräysten vastaista menettelyä noudattaen oli kyetty saamaan varmuus maksuista. UM 58 B1, UM:n osastopäällikkö K.R. Savolahden ja jaostosihteeri Tauno Jalannin kirje nro. 2 357 Suomen Budapestin lähetystölle 7.2. 1935, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Betray Diesenin kirjelmä UM:lle 7.2.1935. Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 315. UM:lle 23.2.1935. UM:n jaostosihteeri Tauno Jalannin kirje nro. 25 741 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 1.3.1935.

⁶¹⁵UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 315 UM:lle 23.2.1935, UM:n jaostosihteeri Tauno Jalannin kirje nro. 25 741 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 1.3.1935.

⁶¹⁶Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton promemoria puunjalostusteollisuuden toivomuksista kauppaneuvotteluissa 3.9.1936.

⁶¹⁷UM 58 B1, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 315. UM:lle 23.2.1935. UM:n jaostosihteeri Tauno Jalannin kirje nro. 25 741 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 1.3.1935.

500 krossille lankarullia edes korotettuun hintaankaan.⁶¹⁸ Kansallispankin pääjohtajan soitettua tekstiiliyrityksen pääjohtajalle, ilmoitti tämä, ettei hän halunnut mainittua vapaasti nostettavissa olevaa valuuttaa ylihintaan eikä ollut pyytänyt Suomen lähetystöökään asiaan puuttumaan. Pitemmän keskustelun jälkeen yrityksen pääjohtaja oli kuitenkin ilmoittanut ostavansa mainitut punnat⁶¹⁹ Siihen, oliko tapauksessa kyse Kansallispankin halusta estää suomalaisten rullien tuonti Unkariin vaiko Union Textilwerke A.G:n ajautuminen taloudellisiin vaikeuksiin, on vaikea vastata. Jälkimmäisen vaihtoehdon puolesta puhuu se, ettei yritys enää vuonna 1936, jolloin Suomen valuutasta maksettava lisämaksu kohosi 53%:iin, esiinny Suomen Rullatehdasyhdistyksen asiakkaana. Yritys suuntasi mahdollisesti ostonsa maihin, joiden valuutasta maksettava lisämaksu oli Suomea alhaisempi.⁶²⁰

Muun tuonnin tavoin myös lankarullien tuonti Unkariin kiintiöitiin vuonna 1936. Rohkaisuineen lankarullien menekistä Unkarissa - syyskuun alussa 1936 maahan oli myyty jo 70 tonnia rullia - maamme rullateollisuus esitti lankarullien tuontikiintiöksi 150 tonnia vuodessa, mikä kiintiö säilytettiin vuosina 1937 ja 1938 Rullatehdasyhdistyksen toivomuksen mukaisesti ennallaan⁶²¹ Myönnetty kiintiömäärä osoittautuikin täysin riittäväksi. Kiintiövuonna 1938-1939 tuontilupia myönnettiin ainoastaan 22,2 lankarullatonnille. Vuoden 1938 syyskuussa saatiin tuontilupa 4,7 tonnille rullia ja toukokuussa 1939 Unkari myönsi edelleen tuontiluvan 17,5 lankarullatonnille. Ainoastaan noin 1/7 myönnetystä tuontimäärästä kyettiin siis täyttämään.⁶²²

⁶¹⁸UM 58B2, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton Betray Diesenin kirje UM:lle 28.3.1935., UM:n osastopäällikkö K.R. Savolahden ja jaostosihteerin V. Lagerträdin kirje nro. 5 735 Suomen Budapestin lähetystölle 30.3.1935.

⁶¹⁹UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön Onni Talaksen kirjelmä nro. 559 UM:lle 5.4.1935, UM:n Tauno Jalannin kirje nro. 27 769 Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolle 12.4.1935.

⁶²⁰Manner-Euroopan maista lankarullien ja puolien viejinä maailmansotien välillä toimivat mm. Ranska, Italia, Saksa, Itävalta, Tšekkoslovakia ja Sveitsi. Tšekkoslovakiasta, jonka rullanvienti kasvoi varsinkin 1936-1939, vietiin rullia mm. Unkariin. Ruuskanen 1992, s. 239 ja 241.

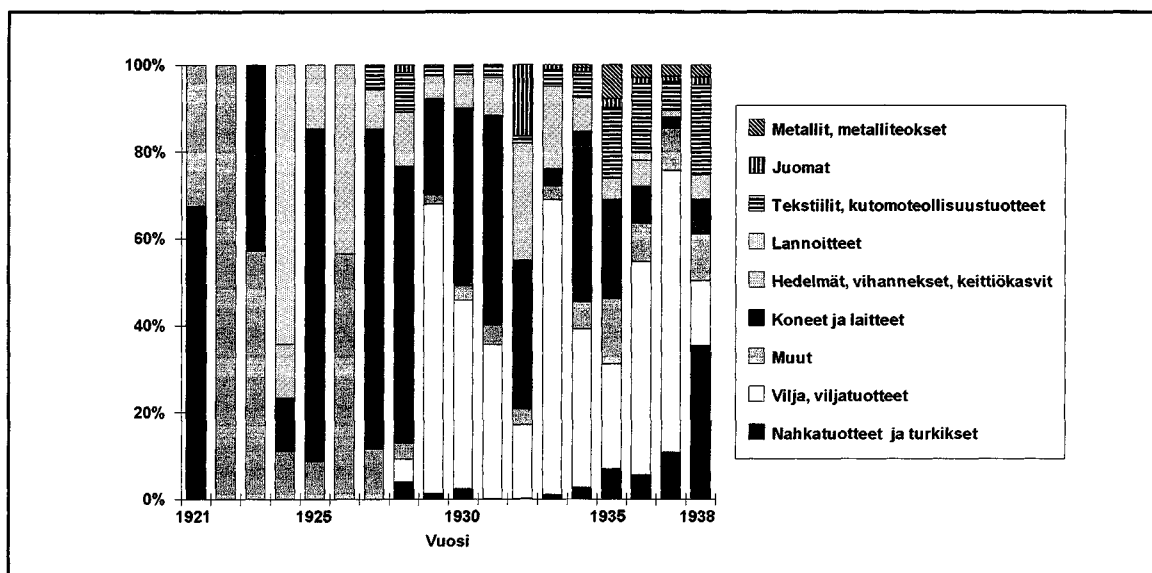
⁶²¹UM 58 B1, Kiintiöluettelo Budapestissa 31.10.1936 allekirjoitettuun täydennys sopimukseen Suomen ja Unkarin väliseen kauppa- ja merenkulkusopimukseen 29.5.1925, liite nro. 2 132. Kiintiöluettelo Suomen ja Unkarin välisessä kauppasopimuksessa 1938, Matti Virkkusen promemoria vuoden 1938 tavarakiintiöistä 15.8.1938., Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton kirje UM:lle 28.1.1938. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton promemoria puunjalostusteollisuuden toivomuksista kauppaneuvotteluissa 3.9.1936.

⁶²²UM 58 B1, Luettelo Suomelle elokuussa 1938-elokuussa 1939 myönnettyistä tuontiluvusta. On lisäksi huomattava, että toukokuussa 1939 myönnetty tuontiluvat saatettiin käyttää vasta vuonna 1940.

14. TUONNIN RAKENNE

Suomen Unkariin suuntaaman viennin tavoin Unkarin tuonti maahamme jäi melko yksipuoliseksi, huolimatta siitä, että varsinkin 1930- luvun jälkipuolella maahamme tuotiin ainakin vähäisessä määrin miltei kaikkia SVT:n 31- nimikkeisen tavaraluokituksen sisältämiä tuotteita. Vaikka Suomen Budapestin lähetystö piti vielä vuonna 1936 Unkarin tuontia Suomeen niin vakiintumattomana, ettei se kyennyt sanomaan, mitkä tuotteet pysyisivät maan vakituksina vientituotteina⁶²³, muovautui tuonnin rakenne jo 1920- luvulla hyvin kiinteäksi. Sähkötekniset koneet ja laitteet sekä erilaiset maataloustuotteet - hedelmät, vihannekset ja keittiökasvit sekä 1930- luvulla yhä enenevässä määrin villijatuotteet - käsittivät vuosina 1923-1938 lähes 3/4 Unkarin Suomeen suuntautuneen tuontikaupan arvosta.

Kuvio 15. Unkarin Suomeen suuntautuneen tuonnin rakenne 1921-1938

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1921-1938.

Erityisen hallitseva asema mainituilla tuoteryhmillä oli kymmenvuotiskaudella 1925-1934, jolloin niiden osuus kohosi keskimäärin 87 prosenttiin Unkarin Suomeen suuntautuneen tuontikaupan kokonaisarvosta. Tuonnin monipuolistuminen 1930- luvun jälkipuoliskolla supisti edellämainittujen tuotteiden keskimääräisen tuontiosuuden vuosina 1935-1938 enää 53 prosenttiin, vaikkakin vielä 1936 ja 1937 tuontiryhmien osuus pysytteli 2/3 tuntumassa voimakkaasti kasvaneen viljantuonnin ansiosta.

⁶²³UM 56A, Suomen Budapestin lähetystön taloudellisia tietoja nro. 12 15.5.1936, J. Nyysösen kirjelmä nro. 1 106 Suomen UM:lle 16.5.1936.

Tuontirakenteessa 1920-1930- luvulla tapahtunut muutos on selkeä, kun Unkarin Suomeen suuntautuneen tuonnin rakennetta verrataan Kaksoismonarkian aikaiseen, laajuudeltaan hyvin vaatimattomaan tuontiin. Vuonna 1918 Itävalta-Unkarista tuodusta runsaan 111 000 markan arvoisesta tuonnista suurimman yksittäisen tavaraerän muodosti 3,7 tonnia silattuja mustatakeita, joiden noin 96 000 markkaan kohonnut tuontiarvo vastasi yksin 87% Kaksoismonarkian Suomeen suuntaaman tuonnin kokonaisarvosta. Suhteellisesti mitaten seuraavaksi suurimman tuontiosuuden vuonna 1918 valtasi 390 kilon piparkakkuerä, joka vastasi 4,5% tuonnin kokonaisarvosta. Tuonnin vähäistä merkitystä osoittaa se, että seuraavina tuotteina SVT:n tuontitilastossa esiintyivät 192 kiloa metallinappeja (osuus 3,6%) ja 31 kiloa lasten kirjain- ja kuvakortteja (osuus 1,3%). Edelleen Suomeen tuotiin vähäisiä määriä mm. laakerinmarjoja ja -lehtiä sekä hyönteisjauhetta ja kärpäspaperia.⁶²⁴

Kaksoismonarkian lähes täysin omavaraisten sisämarkkinoiden romahtaminen pakotti Unkarin murtautumaan kaupallisesta eristyneisyydestään ja suuntaamaan katseensa uusille, ennen hyödyntämättä jääneille markkinoille. Tapahtunut muutos kykenee selittämään Unkarin Suomeen suuntaaman kauppavaihdon ensimmäisen maailmansodan jälkeen tapahtuneen laajentumiskehityksen, muttei sitä, millaiseksi tuonnin rakenne 1920-1930-luvuilla muotoutui. Kytäksemme vastaamaan jälkimmäiseen kysymykseen tulee kiinnittää huomio ainakin molemmissa maissa vallinneisiin kysyntä- ja tarjontatekijöihin, maiden tekemiin kauppapoliittisiin sopimuksiin ja Suomen unkarilaisiin tuotteisiin soveltamaan tullirasitukseen.

Kuten jo edellä osoitettiin, tullit olivat miltei ainoa Suomen käyttämä kauppapoliittinen tehoväline ulkomaisen tavaratulvan estämiseksi ja näiden vaikutus Unkarin Suomeen suuntaaman tuontikaupan rakenteen muotoutumiselle oli hyvin keskeinen. Jos eräät kysynnässä tapahtuneet poikkeusilmiöt - mm. vuoden 1936 ruiskato Suomessa - jätetään huomioimatta, ohjasivat maamme tullitariffissa tapahtuneet muutokset joko suoraan tai yhdessä muiden tehtyjen kauppapoliittisten ratkaisujen kanssa tuontirakenteen muotoutumista. Seuraavan, eri tavararyhmien tuontikehitystä käsittelevän jakson tarkoitus onkin eri tuotteiden omien tuontiedellytysten ohella osoittaa unkarilaisen tuonnin riippuneen 1920-1930-luvuilla ainakin yhdestä yhteisestä nimittäjästä. Vapaa tuonti tai ainakin hyvin maltillinen tullitaso maassamme loivat keskeisimmät edellytykset Unkarin Suomeen suuntaamalla tuontikaupalle.

Koska kaikkien Unkarista tuotujen tavaroiden tuontiedellytysten tarkasteleminen on täysin

⁶²⁴SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1918.

mahdotonta, on Unkarin maahamme vuosina 1921-1938 suuntaaman kaupan rakenne jaoteltu kuvion 15 sisältämään yhdeksään pääryhmään. Ryhmän 'muut' suhteellisen suureen 17,1 prosentin osuuteen 1921-1938 vaikutti 1920- luvun alkuvuosien osalta SVT:n tilastoinnin epätarkkuus, mutta etenkin 1930- luvun loppuvuosina tilanne oli jo täysin päinvastainen. Maahamme tuotiin Unkarista 1930-luvun jälkipuoliskolla ainakin vähäisessä määrin miltei kaikkia SVT:n 31- nimikkeisen tavaraluokituksen sisältämiä tuotteita, joiden yksityiskohtainen esittäminen graafisessa muodossa on mahdotonta ja jopa tarpeetontakin. Toisaalta tuontitilasto sisälsi varsinkin 1920- luvun alussa eräitä tavaroita - lähinnä kirjallisuus- ja taidetuotteita -, joiden kuuluminen varsinaisen tavarakaupan piiriin on vähintäänkin kyseenalaista.

SVT:n sisältämistä epätarkkuuksista huolimatta tuontikaupan rakennetta on tarkasteltu tässä luvussa yksinkertaisuuden vuoksi vain suomalaisen tilastoaineiston pohjalta. Esityksen kannalta tämä on johdonmukaisinta, sillä SVT:n kautta on vaivattominta tarkastella eri tuotteiden tuontiarvoja ja määriä sekä laskea näiden perusteella eri tavaroiden tuontihintoja. Unkarin ulkomaankauppatilaston pohjalta laaditun kuvion 16 tarkoituksena on lähinnä tarjota lukijalle mahdollisuus vientikaupan tavoin vertailla maiden kauppatilastoiden eroavaisuutta. Yksityiskohtaisemman mahdollisuuden vertailujen tekemiseen tuontirakenteesta tarjoaa edelleen esityksen loppuun liitetyt, molempien maiden tilastoaineiston perusteella muodostetut liitetaulukot. (ks. liitteet, 5 ja 7).

Hehkulamput sekä sähkötekniset koneet ja laitteet säilyttivät vuoteen 1932 saakka suhteellisesti keskeisimmän aseman Suomen tuonnissa Unkarista. Näiden osuus Unkarin Suomeen suuntautuneesta - kokonaisarvoltaan vielä hyvin vaatimattomasta tuonnista - kohosi vuosina 1923-1932 keskimäärin 48,5 prosenttiyksikköön. Kun hehkulamppujen tuontiedellytykset oleellisesti heikkenivät Suomen vuonna 1932 tekemän tullinkorotuksen vuoksi (ks. jäljempänä), supistui sähkötekniisten koneiden ja laitteiden keskimääräinen tuontiosuus vuosina 1933-1938 enää 14,1 prosenttiin. Samalla tuontiryhmän sisällä tapahtui rakenteellinen muutos: hehkulamppujen sijasta Unkarista tuotiin yhä enenevässä määrin mm. radioputkia ja muita radiolaitteita.

Hehkulamppujen tuontiedellytyksiä tarkastellaan lähemmin toisaalla tässä esityksessä, mutta lyhyt luonnehdinta sähkötekniisten laitteiden yleisestä tuontikehityksestä lienee kuitenkin paikallaan. 1900- luvun mullistava uutuus -sähkö- tunkeutui 1920- luvulla kiihtyvällä vauhdilla yhä useampaan suomalaiskotiin, mikä kasvatti sähkölaitteiden kysyntää maassamme. Kotimaisen sähkötekniisen teollisuuden ollessa vielä lapsenkengissään kasvanut

kysyntä täytyi kattaa tuonnilla ulkomailta. Vuosina 1919-1922 sähkökoneiden ja laitteiden maahantuonti kaksinkertaistui ensimmäistä maailmansotaa edeltäneeseen viisivuotiskauden verrattuna⁶²⁵ ja vuonna 1923 tuojamaiden joukkoon liittyi myös Unkari, joka oli jo varhain luonut hyvin kehittyneen sähköteknisen teollisuuden.

Romahtaneen hehkulamppujen tuonnin korvasi 1930- luvun jälkipuoliskolla erilaisten radiolaitteiden kasvanut tuontikauppa. Kohonneen elintason ja kasvavan tiedonjanon ansiosta yhä useampaan suomalaispirttiin hankittiin radio, jossa käytetyt radioputket olivat vielä suurelta osin tuontitavaraa. Unkari oli Euroopassa sangen merkittävä radiolaitteiden valmistaja ja niinpä hyvin moni unkarilainen radioputki kulkeutui suomalaiskuluttajankin ulottuville, varsinkin kun tuotteen vientiedellytykset olivat sangen otolliset. Kevyinä tuotteina radioputkia voitiin kuljettaa halvalla kauaskin ja niitä voitiin lähettää Unkarista Suomeen jopa postipaketeissa.

Maataloustuotteiden 1930- luvulla saavuttama keskeinen asema Unkarin Suomeen suuntautuneessa tuontikaupassa on täysin odotettua, sillä maailmansotien välillä vielä yli 50% unkarilaisista työskenteli maataloudessa ja Unkari sai noin 40% kansantulostaan perinteisen maataloussektorin piiristä. Vielä 1920- luvun lopulla noin 60% Unkarin viennistä käsitti maataloustuotteita ja maan talouden hidasta rakennemuutosta osoittaa maatalouden ja kalastuksen piirissä toimineen työväestön lukumäärän hidas lasku. Kymmenvuotiskaudella 1920-1930 maatalousväestön osuus työssä toimineesta väestöstä laski vain kaksi prosenttia 56 prosentista 54 prosenttiin.⁶²⁶ Vaikka myös elintarviketeollisuuden osuus maan teollisuustuotannosta laski noin 40%:sta 30%:iin säilytti se edelleen keskeisen aseman maan taloudessa.⁶²⁷ Tämä taloudellinen riippuvuus alkutuotannosta ei voinut olla heijastumatta Unkarin Suomen kanssa käymään kauppavaihtoon.

Maataloussektorin sisällä Unkarin Suomeen suuntautuneen viennin rakenne poikkesi merkittävästi maan maatalouden kokonaisviennistä. Vuonna 1938 noin 45% Unkarin kaikesta maataloustuotteiden viennistä koostui elävistä eläimistä tai erilaisista eläintuotteista viljan vientiosuuden rajoituessa 33,5 prosenttiin. Hedelmien ja keittiökasvien vientiosuus oli 5,5% ja vähäistä kaupallista merkitystä oli myös eräillä elintarviketeollisuuden tuotteilla,

⁶²⁵Harmaja 1940, s. 204.

⁶²⁶Berend 1985, s. 24, Teichova 1988, s. 25, Bán 1928, s.

⁶²⁷Berend 1985, s. 22, Teichova 1988, s. 135.

joiden osuus rajoittui tosin vain 0,8 prosenttiyksikköön.⁶²⁸ Vastaavasti Unkarin Suomeen vuonna 1938 suuntautuneesta maataloustuotteiden tuonnista 57,7% koostui erilaisista viljatuotteista ja hedelmien ja keittiökasvienkin tuontiosuus kohosi liki neljännekseen eli 24,5 prosenttiin. Mukaan on tällöin laskettu - toisin kuin GUNST edellä - erillisenä tuontiryhmänä myös viinit, joiden osuus kohosi mainittuna vuonna 17,8 prosenttiyksikköön.⁶²⁹

Kun maataloussektoriin lasketaan mukaan hedelmät ja keittiökasvit sekä erilaiset viljatuotteet sekä juomat (joista suurin osa oli viinejä) kohosi tämän pitkäaikainen osuus Unkarin Suomeen suuntautuneesta tuonnista 1924-1938 keskimäärin 40 prosenttiyksikköön. Samalla tuonti maataloussektorin sisällä monipuolistui. Kun tuonti 1924-1927 käsitti yksinomaan hedelmiä ja keittiökasveja, syrjäytti vilja ja viljatuotteet nämä merkittävimminä tuontituotteina. Maataloussektorin hallitsevaa asemaa 1930- luvulla osoittaa se, että 1930-1938 sen osuus oli noin 52% tuontiarvosta ja vuonna 1933 sen osuus kohosi jopa yli 4/5 osaan kaikesta tuonnista (n. 88%).

Niin suhteellisesti kuin absoluuttisestikin mitaten (ks. kuvio 17) vilja ja viljatuotteet saavuttivat keskeisimmän osan Suomen tuonnista Unkarista. Viljan tuonti maahamme käynnistyi vuonna 1928, jolloin maahamme tuotu viljamäärä vastasi vain vajaata 5,4 prosenttia kokonaistuonnin arvosta. Hehkulamppujen tuonnin lähes romahdettua viljatuotteiden tuonti laajeni siten, että näiden (karjanrehu mukaan lukien) pitkäaikainen tuontiosuus vuosina 1928-1938 laajeni noin 38,7 prosenttiin. Eräinä vuosina (1929, 1933 ja 1937) viljatuotteet valtasivat jopa yli 2/3 Unkarin Suomeen suuntaamasta tuontikaupan arvosta ja vuosien 1932 ja 1938 poikkeuksia lukuunottamatta viljatuotteiden tuonti valtasi 1930- luvulla säännöllisesti vähintään neljänneksen tuontikaupan arvosta.

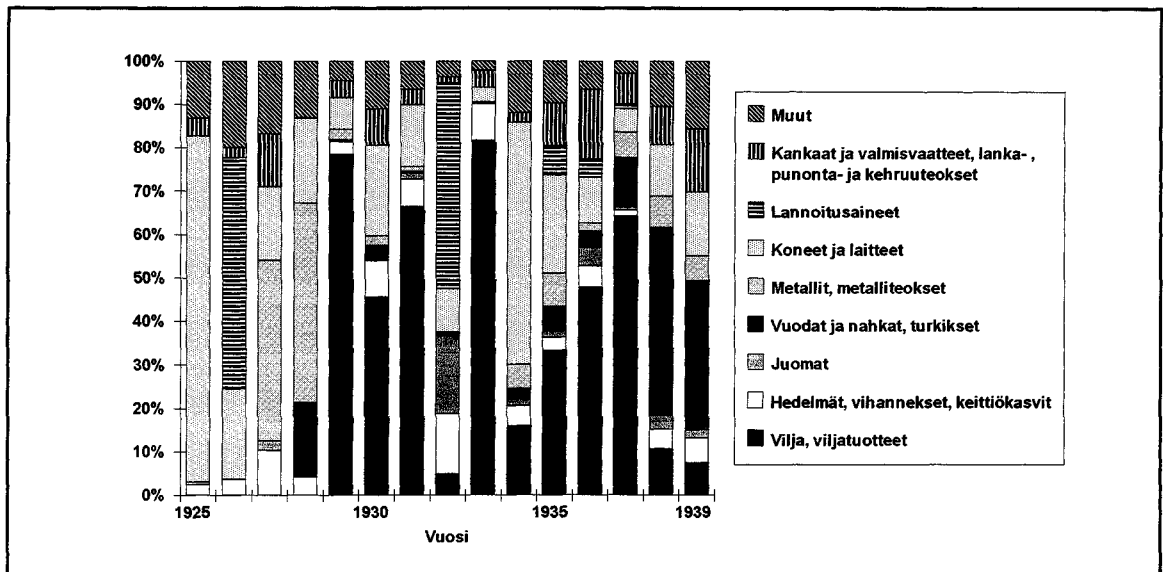
Viljan ja viljatuotteiden tuontiedellytyksiä ja tuonnin kehitystä tarkastellaan lähemmin seuraavassa luvussa ja tässä yhteydessä riittäneekin vain lyhyehkö luonnehdinta puitteista, joissa Unkarin viljantuonti Suomeen saattoi 1920-1930- luvuilla kehittyä. Maailmansotien välillä viljan hinta oli keskeisin tuontikehitystä määräävä tekijä, tullipoliittisin keinoin kyettiin vaikuttamaan vain hyvin rajoitetusti viljatuotteiden tuontiin. Vaikka maatalouden tullisuojele maassamme kohosi, ei tulleilla ollut esimerkiksi 1920- luvun alussa vaikutusta rukiin korkeaan hintatasoon. 1920- ja 1930- lukujen vaihteessa tullien korotukset eivät puolestaan kyenneet täysin neutraloimaan viljan maailmanmarkkinahintojen voimakasta laskua.

⁶²⁸Gunst 1984, s. 149.

⁶²⁹Magyar Statisztikai Közlememeyk, Magyarország Külkereskedelmi Forgalma 1938.

Viljatuotteiden hinnat laskivat laman myötä huolimatta siitä, että tuli oli 1930- luvulla eräiden tuotteiden osalta *cif*- hintoja korkeampi kohottaen täten tuontiviljojen hintaa enemmän kuin 100%. Rukiin osalta *cif*- hinta ei vuosina 1938-1939 ollut lähelläkään liukuvan tulliasteikon pohjatulliksi asetettua 2,4 markkaa.⁶³⁰

Kuvio 16. Suomen tuonti Unkarista Unkarin kauppatilaston mukaan 1925-1939

Lähde: Magyar Statisztikai Közlemenyk. Magyarország Külkereskedelmi Forgalma 1925-1939.

Hintasuhteiden ja tullirasituksen ohella viljatuotteiden tuontikehitystä määräsivät - kuten edellä jo on kerrottu - 1930- luvulla tehdyt kauppapoliittiset ratkaisut. Vuonna 1933 Iso-Britannian kanssa tekemänsä kauppasopimuksen nojalla Suomi myönsi tälle tärkeimmälle kauppakumppanilleen etusijan vehnäjauhojen tuontiin⁶³¹ ja maiden välinen vuoden 1937 kiintiösopimus asetti selkeät puitteet myös unkarilaisten vehnäjauhojen tuonnille. Viljan korkeat kuljetuskustannukset halki Euroopan kuljetettaessa muodostivat tehokkaan esteen tuonnin voimakkaalle kasvulle ja viljaomavaraisuutta tavoitellut Suomi suhtautui yleensäkin melko penseästi ulkomaisen viljan tuontiin. Vain katovuosien vuoksi supistunut kotimainen tarjonta yhdessä Suomen Unkarille myöntämien kauppapoliittisten helpotusten kanssa kykeni avaamaan jälkimmäiselle maalle mahdollisuudet laajamittaisempaan viljantuontiin.

Viljatuotteiden kysynnän vähentyessä Länsi-Euroopan perinteisissä vientimaissa Unkarissa

⁶³⁰ Jutikkala 1982, s. 213.

⁶³¹ Procopé 1935, s. 88.

siirryttiin yhä enenevässä määrin hedelmien ja keittiökasvien (mm. persikka, sipuli, paprika) viljelyyn. Jo vuosisadan alussa Unkarin maataloudessa alkanut tuotantorakenteen muutos heijastui myös maan vientikauppaan ja unkarilaiset luumut ja brunellit sekä tuoreet sipulit kulkeutuivat myös suomalaisten asiakkaiden ulottuville. Viidentoista vuoden ajanjaksona 1924-1938 vihannesten ja keittiökasvien - lähinnä juuri tuoreiden sipulien, mutta vähäisessä määrin myös kuivattujen tai tuoreena keitettyjen luumujen ja brunellien - sekä muiden vihannesten suhteellinen tuontiosuus kohosi keskimäärin 10,3 prosenttiyksikköön. Vuosina 1932-1933 keittiökasvien tuontiosuus oli huomattavasti pitkäaikaista keskiarvoa korkeampi - edellisenä vuonna 27 ja jälkimmäisenä 19 prosenttiyksikköä, mutta 1930- luvun jälkipuoliskolla niiden tuonti rajoittui enää noin viiteen prosenttiin.

Unkarilaisten juomien - aluksi mineraalivesien, mutta 1930- luvulla lähinnä eri viinilaatujen - tuonti rajoittui 1921-1938 noin 1,5% suhteelliseen tuontiosuuteen. Vuonna 1928 noin 1,9 prosenttiin kohonnut juomien tuontiosuus lienee koostunut mineraalivesien tuonnista, sillä vasta kieltolain päättymisen Suomessa huhtikuussa 1932 merkitsi viinien tuontikaupan laillistamista. Unkarilaisten viinien kaupallisia mahdollisuuksia ennen vuotta rajoitti myös jo se edellämainittu seikka, että Suomen ja Ranskan vuonna 1921 solmiman kauppasopimuksen nojalla ranskalaisille viineille myönnettiin tuontimonopoli suomalaisten sitoutuessa ostamaan kaiken laillisessa kulutuksessa tarvitsemansa alkoholin Ranskasta.

Kieltolain päättymisen seurauksena kasvanut alkoholin kysyntä kohotti unkarilaisten viinien myyntilukuja Suomessa. Alkoholikaupan vapauttamisen aiheuttamassa innostuksessa yhä useampi suomalainen halusi ostaa myös korkeatasoista unkarilaista Tokaj- viiniä ja muita tunnetun viinimaan aarteita. Kasvanutta kulutuskysyntää osoittaa viinien suhteellisen tuontiosuuden kohoaminen 16,5 prosenttiin vuonna 1932. Unkarin kauppatilaston mukaan osuus oli jopa hieman tätäkin suurempi eli 17,9%.⁶³² Viinien tuontiosuuden poikkeuksellisen suureen kasvuun ei ehtinyt vaikuttaa vuosina 1932-1933 tehdyt, osin vain suunnittelun asteelle jääneet, kauppapoliittiset kaavailut. Suomen ulkoministeriö halusi käyttää suomalaisviejien Unkarissa vuonna 1932 jäätyneitä saatavia maasta tuotavien viinien maksamiseen. Edelleen ministeriö tavoitteli rajoitetun clearingsopimuksen tekemistä unkarilaisten viinien maksamiseksi suomalaisilla tavaroilla.⁶³³

⁶³²Magyar Statisztikai Közlemenyk. Magyarorszag Külkereskedelmi Forgalma 1932.

⁶³³UM 5B B1, Suomen UM:n K.R. Savolahden sähke Onni Talakselle 7.5.1932, K.R. Savolahden sähke Suomen Kööpenhaminan lähetystölle 14.6.1932.

Myös Unkari, jonka vientikaupassa viineillä oli perinteisesti ollut keskeinen asema, halusi kaikin tavoin edistää viinien vientiä Suomeen. Suurta myyntihalukkuutta osoittaa se, että maa halusi kytkeä viinien tuontikaupan osaksi Suomen ja Unkarin vuonna 1932-1933 käymiä kansainvälisoikeudellisia neuvotteluja alkoholin tuontikaupan ehkäisemiseksi. Marraskuussa 1932 Unkarin Suomen asiantuntija ilmoitti maansa harkitsevan suostumusta Suomen lakien soveltamiseen unkarilaisiin salakuljetusaluksiin 12 meripeninkulman vyöhykkeellä, mikäli Suomi vastaavasti suostuisi ostamaan Unkarista määrätyn vuosikiintiön viinejä tai ainakin lisäämään merkittävästi ostojaan. Vaikka Oy Alkoholiliike Ab suhtautui suopeasti unkarilaisten viinien tuontiin, ilmoitti liike varastojensa riittävän talveksi 1933, eikä se halunnut sitoutua Unkarin ehdottamaan kiintiöön. Unkarin esittämä salakuljetuksen ehkäisemiseen pyrkinyt ehdotus ei ollut riittävä kiihoke Suomelle, joka oli ostanut ulkomaista spriitä pääasiassa vain Virosta.⁶³⁴

Huolimatta siitä, ettei kiinteään määräkiintiöön maassamme suostuttu, ilmoitti Unkari helmikuussa 1933 Helsingin lähetystönsä kautta maan hallituksen suostuneen jäätyneiden suomalaisten saatavien käyttämiseen Unkarista Suomeen tuotavien viinien ja muiden alkoholi-juomien maksamiseen.⁶³⁵ Ulkoministeriö kehotti Oy Alkoholiliike Ab:ta käyttämään avautunutta mahdollisuutta hyväkseen yrityksen suunnitellessa ostojaan,⁶³⁶ mutta kun jäätyneitä saatavia ei enää 1930-luvulla ainakaan merkittävässä määrin ollut, vakiintui unkarilaisten viinien tuontiosuus vuosina 1933-1938 käytetystä tilastolähteestä riippuen keskimäärin 0,9-2,1 prosenttiin absoluuttisten tuontimäärienkin pysytellessä melko vähäisinä.

Tuonnin absoluuttisen määrän arviointia vaikeuttaa tilastojen hajanaisuus: vuosilta 1933-1934 on käytävissä vain arvotiedot ja muiltakin vuosilta eräiden juomalaatujen määrätiedot jäävät tutkimuksen ulottumattomiin. Karkea kehityskuva on silti hahmotettavissa: 1930-luvulla eri viinilaadut syrjäyttivät aiemmin maahamme tuodut mineraalivedet ja alkoholittomat juomat viinien sisäisen tuontirakenteen samanaikaisesti monipuolistuessa. Mm. kuohuviinien tuontiosuus kohosi ajoittain hyvin huomattavaksi: esimerkiksi vuonna 1932 Suomeen tuotu 13,5 tonnin kuohuviinimäärä vastasi peräti 61,8% Unkarista maahamme tuotujen viinien tuontiarvosta.

Markkamääräisesti mitaten juomien tuontiarvo rajoittui vuonna 1928 runsaaseen 100 000

⁶³⁴UM 58 B2, Suomen UM:n sähke nro. 33 Onni Talakselle 12.11.1932.

⁶³⁵UM 58 B2, Unkarin Helsingin lähetystön verbaalinootti nro. 123/1933 Suomen UM:lle 8.2.1933.

⁶³⁶UM 58 B2, UM:n K.R. Savolahden ja Tauno Jalannin kirje Oy Alkoholiliike Ab:lle 20.2.1933.

markkaan eri viinilaatujen keskimääräisen vuosituonnin kohotessa 1932-1938 noin 370 000 markkaan. Vuonna 1932 erilaisia unkarilaisia juomia tuotiin maahan 540 000 markan arvosta ja keskimääräistä huomattavasti suurempi vuosituonti saavutettiin myös ajanjaksona 1936-1938. Tuonnin ennätysmäärä 62,7 tonnia saavutettiin vuonna 1937 absoluuttisen tuontiarvon noustessa yli 870 000 markkaan.

Vaikka Suomen tuontikaupan rakenne Unkarista oli sangen korostuneesti maatalousvaltainen, kiinnittää kuviossa 15 huomiota eläimistä saatavien elintarvikkeiden vähäinen, lähes puuttuva tuonti. Lihan tai elävien eläinten tuonti oli pitkien matkojen vuoksi kannattamatonta ja jo hygienisistä syistäkin vaikeaa, mutta myös Suomen viranomaisten hallinnolliset määräykset kykenivät estämään lihatuotteiden vähäisemmänkin tuontikaupan. Tammikuussa 1928 Unkarin Tallinnan lähetystö kääntyi Salgedinin Kauppakamarin pyynnöstä maamme ulkoasiainhallinnon puoleen mahdollistaakseen Salami- makkaran tuonnin, josta eräs suomalainen elintarvikeliike oli kiinnostunut Suomalaisen Taloudellisen Klubin retkeillessä Unkarissa syksyllä 1927. Vedoten unkarilaisten lakien velvoittamaan lihan ja leikkeleiden huolelliseen tarkastukseen sekä tuotteen varustamiseen tarvittavilla eläinlääkäritodistuksilla toivoi Tallinnan lähetystö tuonnin olevan mahdollista.⁶³⁷

Tuontitoiveet kariutuivat kuitenkin 1.9.1922 lihan ja leikkeleiden maahantuonnista annetun asetuksen 8. pykälän määräyksiin, jotka kielsivät pienennetyn ja jauhetun lihan tuonnin muihin kuin tieteellisiin ja teknisiin tarkoituksiin. Asetuksen astuttua voimaan ei sisäasiainministeriö ollut sallinut minkäänlaisen makkaran tuontia mm. hygienisiin seikkoihin vedoten. Koska makkaraa ei sen valmistuksen jälkeen kyetty enää tehokkaasti tarkastamaan ja koska makkaranvalmistus em. asetuksen mukaan oli Suomessakin ankaran valvonnan alaisena, ei ministeriö katsonut aiheelliseksi asetuksen muuttamista Unkarin kohdalla.⁶³⁸

Koska tiedustelu ei ollut tapahtunut virallisesti Unkarin hallituksen esityksestä vaan yksityisen kauppakamarin pyynnöstä, eikä asiaa Tallinnan lähetystön taholta kiirehditty, pitäytyi Suomen ulkoasiainhallinto antamasta suoraa kielteistä vastausta. Välittömän kielteisen vastauksen katsottiin UM:ssa kiinnittävän ulkomaalaisten huomion asetukseen, jota pidettiin jälkimmäisten kannalta turhan vientikielteisenä.⁶³⁹ Sisäasiainministeriön antaman lausunnon

⁶³⁷UM 58 B2, Unkarin Tallinnan lähetystön kirjelmä nro. 1 113/1927 UM:lle 14.1.1928, UM:n kirje Sisäasiainministeriölle 24.1.1928.

⁶³⁸UM 58 B2, Sisäasiainministeriön kirje UM:lle 1.2.1926.

⁶³⁹UM 58 B2, Sisäasiainministeriön kirje UM:lle 1.2.1928.

marginaaliin ilmeisestikin UM:ssa kirjoitetun reunamerkin tarkoituksena oli hälventää Unkarissa sen tuonnin rajoittamisesta mahdollisesti syntyviä epäilyjä - tyypillinen varoit-menpide aikana, jolloin erilaisilla hygieniavaatimuksilla saatettiin tulleja tehokkaammin estää ei-toivottujen elintarvikkeiden tuonti.⁶⁴⁰

Nahka- ja turkisteollisuuden tuotteet olivat vuonna 1921 ensimmäisten Unkarista tuotujen tavaroitten joukossa. Vuonna 1921 peräti 67,4% maahamme tuoduista unkarilaistuotteista kuului mainittuun ryhmään absoluuttisen tuontiarvon jäädessä kuitenkin vain 145 000 markkaan. Runsaan puolen vuosikymmenen hiljaiselon jälkeen vuotien sekä nahka- ja turkisteosten tuonti käynnistyi uudelleen vuonna 1928 jatkaen voimakasta kasvuaan 1930-luvulla. Alan suhteellinen tuontiosuus kohosi vuosina 1921-1938 noin 7,6 prosenttiin, mutta useimpina vuosina - jolloin tuontia yleensäkin esiintyi - tuontiosuus pysytteli huomattavasti tämän pitkäaikaisen keskiarvon alapuolella.⁶⁴¹ Vuodesta 1932 lähtien alan suhteellinen painoarvo tuonnissa kuitenkin kasvoi säännöllisesti ja vuonna 1938 nahka- ja turkisteollisuuden tuotteiden saavuttama 35,3 prosentin osuus Unkarista tuoduista tavaroista oli ylivoimaisesti suurin.

Nahka- ja turkistuotteiden tuonnin voimakasta kasvua osoitti tuotteiden tuontiarvon kohoaminen liki 40-kertaiseksi vuoden 1928 runsaasta 200 000 markasta yli 7,8 miljoonaan markkaan vuonna 1938. Keskimääräinen tuontiarvo vuosina 1928-1938 kohosi lähimpien toista maailmansotaa edeltävien vuosien voimakkaan kasvukehityksen ansiosta 1,6 miljoonaan markkaan. Rinnan kasvaneen volyyymi- ja arvokehityksen kanssa tuonti monipuolistui ja tuotujen nahkatuotteiden jalostusaste kohosi. Kun vuonna 1921 maahamme tuotu kymmenen tonnin nahkaerä koostuimuokkaamattomista nautaeläinten nahoista ja vuonna 1928 tuoduista nahkatuotteista yli puolet oli muokkaamattomia lampaan, karitsan tai vuohen nahkoja, tuotiin 1930-luvun jälki-puoliskolla maahamme yhä enenevässä määrin valmiita turkisvaatteita, jalkineita ja korkeatasoisia krimin- tai muun lampaan turkiksia.

Etenkin muokkaamattomien nahkojen tuontia edisti se, että maailmansotien välillä niiden tuonti maahamme oli tullivapaata tai hyvin maltillisen tullitason rasittama.⁶⁴² Vaikka nahkate-

⁶⁴⁰Kovero 1937, s. 206.

⁶⁴¹Kymmenvuotiskaudella 1928-1937 nahkateollisuustuotteiden keskimääräinen tuontiosuus pysytteli käytetystä tilastomateriaalista riippuen - 3,3 ja 4,5 prosentin tuntumassa. Magyar Statisztikai Közlemeyk. Magyarország Külkereskedelmi Forgalmá 1928-1937, SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1928-1937.

⁶⁴²Mm. vuosina 1928-1929 muokkaamattomien karitsan, lampaan ja vuohen nahkojen tuonti oli tullivapaa, samoin oli naudantuotien kohdalla 1935-1936. Suomen tullitariffi 1928-1929, 1935-1936.

ollisuuden tullitason vakiintuminen yleensäkin vaikutti 1930-luvulla tuontia vakauttavasti, määräsi nahkatuotteiden kysyntä Suomessa unkarilaisen tuontikehityksen suunnan. Esimerkiksi vuonna 1921 perustettu Suomen Nahkateollisuusliitto, joka oli vuodesta 1922 alkaen taistellut voimakkaasti päällisnahkojen tullien nostamiseksi kotimaisen krominahkateollisuuden suojelemiseksi, onnistui vuonna 1931 vakiinnuttamaan tuontitullit haluamalleen tasolle mutta syyskuussa 1939 - maailmansodan jo puhjettua - Liitto joutui jo suunnittelemaan suurempien raaka-ainevarastojen hankkimista ulkomailta.⁶⁴³ Kasvanut kysyntä heijastuikin välittömästi tuontiin Unkarista. Kuten edellä jo mainittiin, vuonna 1938 runsas kolmannes Unkarin tuonnista maahamme koostui erilaisista nahkateollisuuden tuotteista ja Unkarin tilaston mukaan lähes sama taso saavutettiin myös sotavuonna 1939.

Erilaisten teollisuuden tarvitsemien kappalenahkojen (nettopaino alle 0,5-ylä 2 kg) tullikohtelua voidaan pitää hyvin maltillisena. Esimerkiksi vuonna 1935 maahamme tuoduista, nettopainoltaan alle 0,5 kiloa painaneista kappalenahoista kannettu 6,5 markan perustulli vastasi ainoastaan 2,5 prosenttia nahkojen runsaan 254 markan *cif*- hinnasta. Vaikka kevyempien kappalenahkojen perustulli korvattiin 1937 korotetulla 20 markan sopimustullilla ja eräisiin kappalenahkoihin sovellettiin vuosina 1936-1937 perustullia korkeampaa sopimustullia⁶⁴⁴, ei tullikohtelu aiheuttanut suurtakaan siirtymää tuonnin sisäisessä rakenteessa. Kappalepainoltaan erilaisia nahkoja tuotiin maahamme kysyntätarpeen mukaisesti yhtäläisesti muuttuneesta tullikohtelusta huolimatta. Vuonna 1935 kappalenahkojen tuonti kohosi 280 000 markkaan ja sama taso saavutettiin myös vuonna 1938, vuonna 1937 saavutettu 1,3 miljoonan markan tuontiarvo oli vain harvinainen poikkeus.

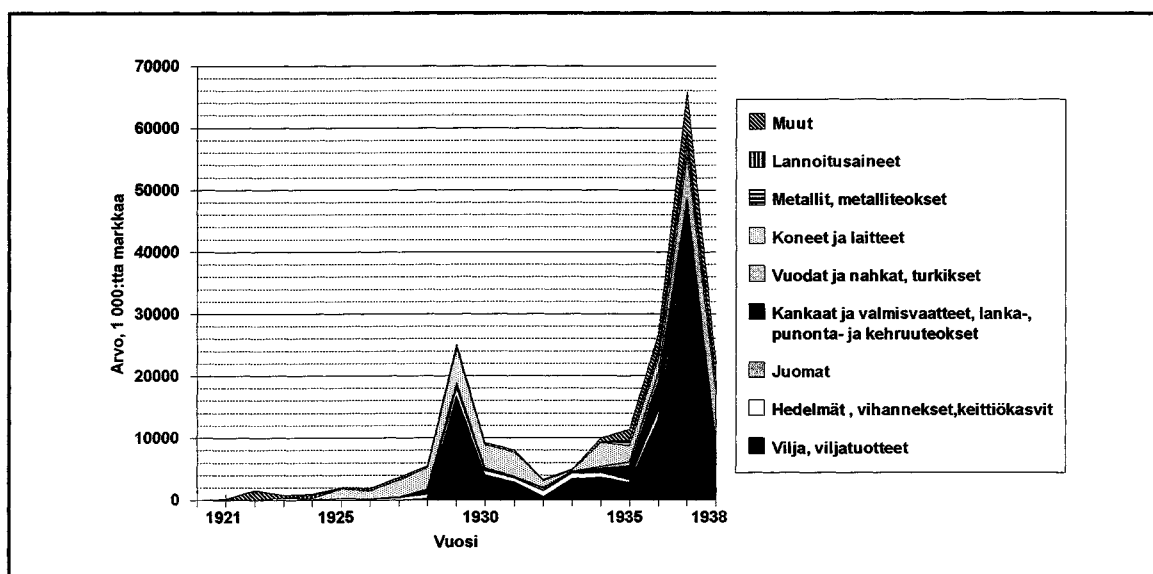
Vuonna 1934 käynnistynyt krimin- ja lampaanturkisten tuonti valloitti 1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla keskeisimmän osan Unkarin nahka- ja turkisteollisuuden Suomeen suuntautuneessa tuontikaupassa. Tuonnin arvo laajeni vuoden 1934 vajaasta 136 000 markasta runsaaseen 5,4 miljoonaa markkaa vuonna 1938, jonka lisäksi maahamme tuotiin yhä kasvavassa määrin myös kyseisistä turkiksista valmistettuja valmisvaatteita. Suotuisaa tuontikehitystä vuosina 1934-1936 edesauttoi tuontihintojen lasku 339,75 markasta 318,2 markkaan, jonka lisäksi tuotteesta kannettu maltillinen 20 markan perustulli ei merkittävästi

⁶⁴³Suomen Nahkateollisuusliitto ry. 25 vuotta 9 IV 1946, s. 5-8.

⁶⁴⁴Unkarista, kuten muista kauppasopimusmaista tuotaessa nettopainoltaan raskaimpiin kappalenahkoihin sovellettiin vuosina 1936-1937 6,5 markan perustullin sijasta korotettua 16 markan korotettua tullia, joka oli samalla sopimustulli. Kuinka monimutkaista tullikohtelu saattoi olla, kuvaa se, että yli kahden kilon painoisista kappalenahoista kannettiin vuonna 1938 vain perustullia. Alle 0,5 kiloa painavista nahoista kannettiin 1936-1937 perustullia 10% arvosta (vähintään 10 markkaa), mutta korotettu tulli oli 15% arvosta (vähintään 26 markkaa), Suomen Tullitariffi 1936-1938.

kyennyt tuontia rasittamaan. Vuonna 1937 tapahtunut tuontihintojen voimakas kohoaminen 363,2 markkaan yhdessä 120 markkaan nousseen sopimustullin kanssa ei kyennyt tuontikehitystä katkaisemaan ja seuraavana vuonna tuontiedellytykset muodostuivat suomalaisostajien kannalta suorastaan edullisiksi. Krimin- ja lampaanturkisten tuontihinnat romahtivat 266,9 markkaan ja tuontiin sovellettu perustulli asettui entiselle tasolleen 20 markkaan.⁶⁴⁵

Kuvio 17. Tärkeimpien Unkarista tuotujen tavaroiden markkamääräinen arvo 1921-1938
(1 000: tta markkaa)

Lähde : SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1921-1938.

Jos maltillinen tullitaso yhdessä suuren kysynnän kanssa loi edellytykset muokkaamattomien nahkojen tuonnille, oli ensiksi mainittu tekijä ennakkoehtona myös unkarilaisten jalkineiden vuonna 1938 runsaaseen 560 000 markkaan kohonneelle tuonnille. Vaikka jalkineiden tuontia rasitti nimellisesti melko huomattava, suuruudeltaan 72-88 markan kiinteä sopimustulli, saavutti Unkari ainakin eräihin kilpailijamaihinsa nähden suotuisamman tullikohtelun. Tuotua kahden tonnin jalkine-erää rasitti muihin nahkateollisuustuotteihin verrattuna korkea 25,7-31,4 prosentin tullirasitus, joka oli kuitenkin huomattavasti asetettua 40% perustullia alhaisempi.

Lannoitusaineiden tuonti Suomeen kasvoi voimakkaasti ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Sota-ajan laiminlyöntien korvaamiseksi lannoitusaineiden tuonnin kokonaisarvo kasvoi 1923-1927 peräti 4,5 kertaiseksi vuosiin 1909-1913 verrattuna ja tuonnin huippu-

⁶⁴⁵SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1938, Suomen Tullitariffi 1938.

vuonna 1927 keinolannoitteiden tuontiarvo kohosi peräti 150,5 miljoonaan markkaan.⁶⁴⁶ Vaikka lannoitteena käytetyn luu- ja sarvijauhon suhteellinen osuus Unkarin Suomeen suuntautuneesta tuonnista kohosi vuonna 1924 noin 64,4 prosenttiin, oli sen osuus lannoitteiden kokonaistuonnista hyvin vähämerkityksinen. Maahan tuodun 641,3 tonnin tuonnin käypähintainen arvo oli vain vajaa 600 000 markkaa.⁶⁴⁷

Eräinä vuosina 1930- luvun jälkipuoliskolla luu- ja sarvijauhon absoluuttinen tuonti kohosi vuoden 1924 tuontimäärää suuremmaksi, vaikka tuotteen suhteellinen osuus samanaikaisesti voimakkaasti supistui tuonnin monipuolistumisen myötä. Alkuperältään unkarilaista luu- ja sarvijauhoa tuotiin vuonna 1935 maahamme 856,2 tonnia ja seuraavana vuonna volyyymi saavutti ennätystuloksen 2 123,8 tonnia. Vuonna 1935 lannoitteiden tuonnin arvo kohosi vajaaseen 950 000 markkaan ja seuraavana vuonna alkuperältään unkarilaista luu- ja sarvijauhoa tuotiin Suomeen runsaan kahden miljoonan markan arvosta. Välittäjämaiden osuus lannoitekaupassa oli hyvin merkittävä, sillä suoraan Unkarista ostetun luu- ja sarvijauhon määrä rajoittui vuonna 1936 ainoastaan 443,9 tonniin.

Vuonna 1937 alkuperältään unkarilaista luu- ja sarvijauhoa tuotiin vielä 1 506 tonnia tuonnin arvon kohotessa vajaaseen 1,5 miljoonaan markkaan. Ostomaatilaston mukaan tuonti oli edellisvuoden tavoin huomattavasti vähäisempää: tuonnin arvo jäi vain noin 250 000 markkaan. Kasvaneesta tuonnista huolimatta lannoitteet menettivät suhteellista tuontiosuuttaan. Vuonna 1936 luu- ja sarvijauhon tuontiosuus oli vielä 1,6%, mutta seuraavana vuonna sen osuus oli enää vajaat 0,4% prosenttiyksikköä.⁶⁴⁸ Vaikka lannoitusaineiden käyttö maassamme kasvoi maailmansotien välillä voimakkaasti maataloustuotannon laajentuessa, alkoi luujauhon käyttö maanparannuksessa olla jo vanhakantaista. Luu- ja sarvijauho, joka oli vanhin käytetty fosforilannoite, joutui Suomessakin vähitellen väistymään tuomaskuonan ja keinotekoisien superfosfaatin tieltä. Maailmansotien välillä suurimmat saksalaiset tuottajat olivat jo luopuneet kannattamattomasta luujauhon valmistuksesta⁶⁴⁹, mutta ilmeisestikin raaka-aineen helpon saatavuuden vuoksi Unkari edelleen pitäytyi vanhakantaisessa tuotannossa.

⁶⁴⁶Harmaja 1940, s. 39-40.

⁶⁴⁷SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1924.

⁶⁴⁸Alkuperämaatilaston mukaan luu- ja sarvijauhon tuontiosuus kohosi vuosina 1935 ja 1936 6,6 prosenttiyksikköön laskien vuonna 1937 vajaaseen 2 prosenttiin. SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935-1936.

⁶⁴⁹Erkki Saari: "Lannoitusaineiden valmistusta ja tuontikauppaa koskeva tutkimusmatka", Suomen Keskuskauppakamarin tiedonantoja nro. 19-20, lokakuu 1928.

Tuotteen saatavuuden ohella hinta muodostui tärkeimmäksi luu- ja sarvijauhon tuontia määräväksi tekijäksi. Suomessa luujauhosta maksettavia hintoja pidettiin epätyytyttävänä ja monet luujauhotehtaat joutuivat 1920-luvun jälkipuoliskolla supistamaan tuotantoaan taloudellisia tappioita kärsineinä. 1920-luvulla luujauhoa tuotiin maahamme pääasiassa Saksasta ja pienempiä erä hankittiin myös Belgiasta ja Ruotsista, vaikkakin sikäläiset myyjät olivat tyytymättömiä Suomessa saavuttamiinsa hintoihin. Huolimatta siitä, että suomalaiset ostajat pitivät unkarilaisen luujauhon laatua usein epätasaisena ja ostoihin Unkarista suhtauduttiin ainakin 1920-luvun lopulla suurella varovaisuudella⁶⁵⁰, saavutti unkarilainen lannoite Suomessa ainakin marginaalisen jalansijan. Pitkät kuljetusmatkat ja fosforilannoitteen kasvanut tuotanto - 1920-luvun lopulla Suomeen valmistui ensimmäinen superfosfaattia valmistanut tehdas - eivät kyenneet täysin tukahduttamaan luujauhon tuontia Unkarista. Tuontihinnat Unkarista säilyivät 1924-1937 lähes muuttumattomina runsaassa 90 pennissä kilolta ja tuontikauppaa edisti edelleen luu- ja sarvijauhon maassamme 1924-1938 nauttima tullivapaus.⁶⁵¹

Tekstiiliteollisuuden tuotannon voimakas kasvu Unkarissa 1920-1930-luvuilla⁶⁵² heijastui 1930-luvun jälkipuoliskolla myös Suomeen puuvilla- ja villakankaiden tuonnin ripeänä kasvuna. Suomi joutui vuonna 1933 Iso-Britannian kanssa tekemänsä kauppasopimuksen nojalla antamaan huomattavia tullinalennuksia brittiläisille kutomoteollisuustuotteille⁶⁵³ ja yleisen suosituimmuuden nojalla myönnettyt etuudet ulottuivat koskemaan myös unkarilaista tuontia. Kasvaneen tarjonnan ja parantuneiden tuontiedellytysten vuoksi ulkomaisten tehdasvalmisteisten kankaiden tulva vyöryi Suomeen ja kohonneen elintason ansiosta yhä useampi suomalainen kykeni myös hankkimaan uusia, aiemmin harvinaisia valmisvaatteita.

Esitysteknisistä syistä tekstiili- ja kutomoteollisuustuotteiden ryhmä kuviossa 15 on käsiteltävä hyvin laajasti. Ryhmään sisältyvät kankaiden, valmisvaatteiden ja sekalaisen kutomoteollisuustuotteiden ohella myös erilaiset lanka- ja punontateokset sekä kehruainekset. Ryhmän suhteellinen tuontiosuus rajoittui 1921-1938 noin 5,1 prosenttiin, mutta kuvaa väärin se, ettei tuontia ennen vuotta 1927 lainkaan esiintynyt. Realistisemmän kuvan

⁶⁵⁰Erkki Saari: "Lannoitusaineiden valmistusta ja tuontikauppaa koskeva tutkimusmatka", Suomen Keskuskauppakamarin tiedonantoja nro. 19-20, lokakuu 1928.

⁶⁵¹Suomen Tullitariffi 1924-1938.

⁶⁵²Tekstiili- ja vaatetusteollisuuden kasvuvauhti Unkarissa oli kaikki toimialat huomioiden ripeintä. Toimialan osuus teollisuustuotannon kokonaisarvosta kohosi vuoden 1913 6,3 %:sta 17,7%:iin vuonna 1938, Teichova 1988, s. 135.

⁶⁵³Procopé 1935, s. 88-89.

tuontikehityksestä antaa vuosilta 1927-1938 laskettu keskiarvo, jolloin ryhmän suhteellinen tuontiosuus kohosi 7,7 prosenttiin. Erityisen voimakasta tekstiiliteollisuuden tuontikehitys oli 1930- luvun jälkipuoliskolla. Vuosina 1935-1936 tekstiili- ja kutomoteollisuustuotteiden tuontiosuus pysytteli noin 16 prosentin tuntumassa ja vuonna 1938 peräti viidennes Unkarista tuodun tuonnin arvosta koostui alan tuotteista.

Etenkin puuvillakankaiden tuonti Suomeen kehittyi 1930- luvun puolivälissä hyvin voimakkaasti. Suomen Puuvillatehtaiden Myyntikonttorin kokoaman tilaston mukaan unkarilaisten puuvillalankojen ja -kankaiden tuonti nelinkertaistui vuosina 1935-1936 absoluuttisen tuontiarvon kohotessa runsaasta puolesta miljoonasta markasta yli kahteen miljoonaan markkaan. Unkarilaisten puuvillavalmisteiden suhteellinen tuontiosuus kaikista Suomeen tuoduista puuvillakankaista ja -langoista kasvoi 0,34 prosentista 1,1 prosenttiin ja ostomaatilaston mukaan Unkari oli vuonna 1936 puuvillatuotteiden osalta maamme kymmenenneksi merkittävin kauppakumppani - tuonti Unkarista oli samaa suuruusluokkaa kuin tuonti Eestistä ja Ranskasta.⁶⁵⁴

Vuonna 1936 Unkari kykeni muiden Keski-Euroopan tuottajamaiden tavoin hieman kaventamaan Iso-Britannian ylivoimaista asemaa puuvillatuotteiden tärkeimpänä tuojamaana. Kun Unkarin tuonti oli vuonna 1935 vain noin 0,6% Iso-Britannian tuonnin arvosta, oli vastaava suhdeluku seuraavana vuonna jo 2,2%. Samaa kehityskuvaa osoittaa britannialaisten puuvillakankaiden ja -lankojen tuontiosuuden kaventuminen samalla aikavälillä 57,1 prosentista 52 prosenttiin.⁶⁵⁵ Puuvillakankaiden kokonaistuonti kaksinkertaistui edelleen vuonna 1937 ja ennen joulua samana vuonna suoritettujen puuvillakankaiden tullinalennukset kiihdyttivät tuontia entisestään. Tuonti voimistui myös muiden kankaiden osalta ja ulkomaisia villakankaiden tuojia syytettiin jopa dumpingista.⁶⁵⁶ Suomen tekstiiliteollisuuden johtomiehet saattoivat vain huolestuneina todeta, kuinka yhä suurempi osa Iso-Britannialle 'varatusta' tuonnista luisui Unkarin kaltaisten pienten tuottajamaiden käsiin.

⁶⁵⁴ Alkuperämaatilaston mukaan unkarilaisten puuvillalankojen ja -kankaiden tuonti oli hieman suurempaa. Vuonna 1936 lankojen tuontiarvo kohosi 65 069 markkaan ja kankaiden arvo 2 751 468 markkaan. Yhteenlaskettu 2 816 537 markan tuontiosuus vastasi 1,5% Suomen kaikkien puuvillakankaiden ja lankojen tuonnista. ELKA, Suomen Teollisuusliiton kirjeet 1937, L-Ö, AF 29, Suomen Puuvillatehtaiden Myyntikonttorin kirje Suomen Teollisuusliitolle 3.2.1937.

⁶⁵⁵ ELKA, Suomen Teollisuusliiton kirjeet 1937, L-Ö, AF 29, Suomen Puuvillatehtaiden Myyntikonttorin kirje Suomen Teollisuusliitolle 3.2.1937.

⁶⁵⁶ "Kotimaisen teollisuuden asemasta. Tekstiiliteollisuuden asemaa tarkastelevat V.M.J. Viljanen, S.A. Nylund ja R. Forss", Kauppalehti nro. 301.

Kankaiden tuonnissa yleisellä tasolla tapahtunut kehityskuva heijastui myös unkarilaisten kankaiden tuonnissa Suomeen. Vaikka Suomen ja Unkarin syksyllä 1936 tekemä yhteinen päätös luopua soveltamasta eräiden puuvillakankaiden osalta vuonna 1933 asetettua sopimustullia lakkauttikin tilapäisesti näiden kankaiden tuonnin, aiheutti Suomen 1937 tekemä tullialennuspäätös unkarilaisten puuvillakankaiden tulvan maahamme. Vuonna 1937 puuvillakankaiden tuonti saavutti 21,7 tonnin ennätystuloksen absoluuttisen tuontiarvon kohotessa yli 1,7 miljoonaan markkaan. Seuraavana vuonna puuvillakankaiden tuonti Unkarista kuitenkin romahti ja kankaiden tuonnissa tapahtui rakenteellinen siirtymä villakankaiden suuntaan.

Maamme tekstiiliteollisuuden villakankaiden kasvaneen tuonnin johdosta esittämät dumpingsyytökset lienevät tuskin tarkoittaneet Unkaria, sillä unkarilaisen villakankaan voimakkaasti vuonna 1938 kehittynyt tuonti maahamme tapahtui edellisvuodesta jyrkästi kohonnein hinnoin. Aina runsaaseen 2,5 miljoonaan kasvaneen tuonnin taustalla lieneekin vaikuttanut villakankaiden kasvanut kysyntä maassamme. Villahuopaa, joka oli merkittävin Unkarista tuotu kangaslaatu tarvittiin jo vuonna 1938 suurin määrin mm. sotilaspukineiden valmistamiseen.

Raakametallien ja metallivalmisteiden suhteellinen tuontiosuus rajoittui vuosina 1921-1938 ainoastaan yhteen prosenttiyksikköön lähinnä siksi, ettei tuontia 1920-luvulla - vuoden 1929 vähäistä poikkeusta lukuun ottamatta lainkaan esiintynyt. Vuosina 1932-1938, jolloin metallituotteiden tuonti Unkarista oli säännöllistä, näiden tuontiosuus kohosi 2,5 prosenttiin.⁶⁵⁷ Vuonna 1929 maahamme tuotu, arvoltaan 144 500 markan metallierä vastasi vain 0,58% tuonnin kokonaisarvosta, mutta jo 1930-luvun puolivälissä metalliteollisuustuotteet saavuttivat suhteellisesti mitaten melko keskeisen aseman Unkarin Suomeen suuntautuneessa tuontikaupassa. Vuonna 1935 metallituotteiden lähes 900 000 markkaan kohonnut tuontimäärä vastasi noin 7,9 prosenttia kokonaistuonnin arvosta. Kasvaneen volyymin ohella metallituotteiden tuontivalikoima entisestään laajentui. Vielä vuonna 1935 kaikki metallien runsaan 41 tonnin kokonaistuonnista koostui kupari- tai messinkilevyjen ja -romun tuonnista, mutta jo seuraavana vuonna maahamme tuotujen metallivalmisteiden jalostusaste oli huomattavasti kohonnut.

Romumetallien tuontia maahamme auttoi tuotteiden Suomessa nauttima tullivapaus ja tullivapaus tai ainakin suhteellisen maltillinen tullirasitus vaikuttivatkin yhdessä kasvaneen kulu-

⁶⁵⁷SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1921-1938.

tuskysynnän kanssa metallituotteiden vuosina 1936-1938 tapahtuneen keskimääräistä voimakkaamman tuontikehityksen taustalla. Vuonna 1936 maahamme tuotiin vähäisen 50 kilon sotilas- ja konekiväärierän lisäksi 214,1 tonnia betonivalanteissa käytettyjä valmistankoja, joihin vuosina 1936-1937 melko alhaista 50 pennin sopimustullia. Seuraavana vuonna, jolloin metallituotteiden 675,9 tonniin kohonnut tuonti saavutti myös lähes 1,8 miljoonan markkaan kohonneen arvoennätyksen maahamme tuotiin mainittujen valmistankojen lisäksi myös harkkoterästä sekä erilaisia valssaamalla valmistettuja putkia. Betonivalanteissa käytettyjen valmistankojen tuonnin aleneminen alle puoleen edellisvuodesta selittyy ilmeisemmin vähentyneellä kysynnällä. Tuotteen hinta- ja tullisuhteet pysyivät vuoteen 1936 nähden vakaina; 50 pennin tuonti tulli vastasi edelleenkin noin kolmannesta tankojen 1,51 markan *cif*-hinnasta.

Vaikka metallituotteiden tullirasitus oli yleisesti esimerkiksi raakanahkoista kannettuja tulleja ankarampi, ei näidenkään tullitasoa 1930- luvulla voida pitää poikkeuksellisen ankarana. Vuonna 1937 Unkarista tuodun harkkoteräksen osalta kiloa kohden kannettu markan perustulli vastasi noin kolmannesta tuotteen tuontihinnasta ja myös valssattujen, silaamattomien putkien tuontia rasittanut 25 pennin perustulli oli hyvin maltillinen tuotteen 2,3 markan tuontihintaan nähden. Kun myös silattujen putkien tulli oli suhteellisen alhainen, saattoi näidenkin tuonti kohota aina 313,9 tonniin saakka. Vaikka metallituotteiden tuontiarvo jäi vuonna 1938 edellisvuoteen nähden vain kolmannekseen ja tuonnin sisäinen rakennekin oleellisesti muuttui, ei tapahtunut kehitys kykene muuttamaan tullien merkityksestä muodostettua kuvaa. Vuonna 1938 maahamme tuotujen teräslevyjen tuontia rasitti maltillinen 0,15-0,45 markan tulli, joka oli tuotteen tuontihintaan nähden suhteutettuna hyvin alhainen.

Tuntematta läheskään kaikkia Unkarista Suomeen suuntautuneen tuontikaupan rakennetta muokanneita yksityiskohtia, jyrkkien yleistysten tekeminen kehityksestä on varsin uskallettua. Edelläesitetyn valossa on kuitenkin syytä väittää, että tullivapaus tai tuontitavaraan kohdistettu suhteellisen alhainen tullitaso tarjosivat ainakin välttämättömät perusedellytykset unkarilaisten tavaroiden tuonnille. Unkarin tuontirakenne Suomeen muovautui pitkälti maamme tullitariffin tarjoaman toimintatilan puitteissa ja maa käytti aktiivisesti hyväkseen niitä toimintamahdollisuuksia, joita Suomen ja Unkarin vuonna 1925 kauppasopimuksen sisältämä suosituimmuusasema jälkimmäiselle maalle tarjosi. Vaikka Unkarin tuotantorakenne - maatalouden, sähköteknisen teollisuuden ja tekstiiliteollisuuden keskeinen asema - olisi varmasti heijastunut maan tuontiin Suomeen, vaikutti maan saavuttama suosituimmuusasema keskeisesti tuontikaupan yksityiskohtiin. Ilman Suomen 1930-luvulla tekemiä kauppa- ja tullipoliittisia päätöksiä ainakin vehnä jauhojen ja hehkulamppujen tuontikehitys

olisi saattanut muotoutua hyvin erilaiseksi.

15.VILJA - TUONNIN SELKÄRANKA

15.1. Tuonnin volyyymi- ja hintakehitys

Unkarin agraarisesta elinkeinorakenteesta johtuen erilaiset viljatuotteet muodostivat tärkeimmän artikkelin Unkarin Suomeen suuntautuneessa tuonnissa. Koska Suomikin oli maatalousvaltainen maa ja pyrki 1930- luvulla kohottamaan maataloutensa omavaraisuutta mm. tullisuojelua kasvattamalla, ei tuonti Unkarista ollut aivan mutkatonta. Rajoittavan esteen laajalle viljantuonnille muodostivat maiden suuresta maantieteellisestä etäisyydestä aiheutuneet korkeat rahtikustannukset ja ainoastaan poikkeuksellisen suotuisissa olosuhteissa viljatuotteiden tuonti Unkarista saattoi saavuttaa merkittävät mittasuhteet. Kysyntä- ja tarjontasuhteet sekä viljan hintasuhteiden kehitys muodostivat keskeisimmät puitteet Unkarin viljatuotteiden tuonnille maahamme.

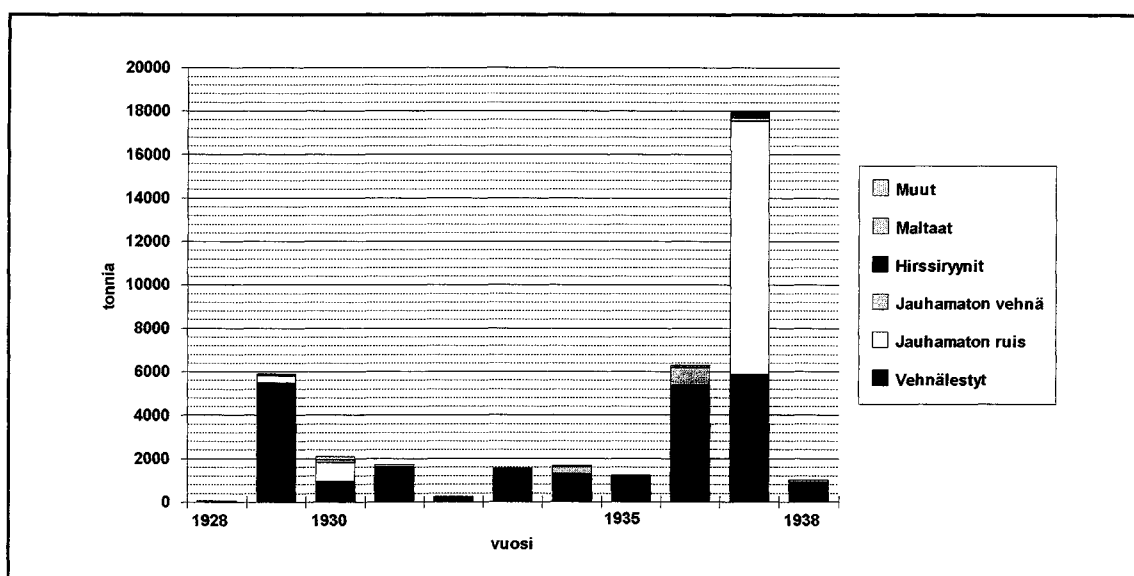
Jauhamattoman viljan, jauhojen sekä muiden viljatuotteiden tuonti Unkarista Suomeen alkoi vuonna 1928. Pienempiä määriä viljatuotteita on saatettu toki tuoda aiemminkin, mutta SVT:n osin epätäydellinen tilasto ei tätä kerro. Niinikään on epäselvää, kuinka paljon unkarilaisia viljatuotteita on tuotu maahamme jonkun kolmannen välittäjämaan kautta. Jotakin lienee sentään tuotu, sillä Unkarin valtakunnallinen Kauppaseura mainitsi 1926 OMKE- lehdessään Suomen ostaneen sangen suuria määriä rehujaouhoja Hampurin välityksellä. Välityskauppa antoikin unkarilaiselle Berthold Lászlólle aiheen ponnistella suorien kauppayhteyksien luomiseksi Suomen ja Unkarin välille. Suomen katsottiin tarvinneen rehtarpeikseen Unkarin ruskeita jauhoja ja molemmille osapuolille uskottiin tulevan edullisemmaksi suorittaa rehuviljakaupat ilman Hampurin välitystä.

Syksyllä 1926 Helsingissä oleskellut tohtori László pyrki valloittamaan uusia markkinoita unkarilaisille vientituotteille, jotka olivat törmänneet kiristyneeseen amerikkalaiseen kilpailuun näiden alkaessa myydä 'unkarilaiseen tapaan valmistettuja' vehnäjauhoja. Amerikkalaiset tuottajat olivat kyenneet valtaamaan Itämeren markkinat halvemmillä hinnoillaan ja korkeista kuljetuskustannuksista johtuen hienojen vehnäjauhojen myynti oli rajoittunut ainoastaan Unkarin naapurimaihin. Vaikka hienoinpien jauholajien ja viljan tuonnin mahdollisuuksia Suomeen pidettiin pieninä, katsottiin vuonna 1926 unkarilaisen jauhon voivan kilpailla amerikkalaisten lajikkeiden kanssa, koska Englannin pitkäaikaisen hiililakon vuoksi hiilien puute teki Chicagon-Hampurin matkan lähes kalliimmaksi kuin rautatiematkan

Budapestin ja Hampurin välillä.⁶⁵⁸

Vuonna 1928 maahamme tuotiin ensimmäinen 66,8 tonnin suuruinen erä vehnälestyjä ja jo seuraavana vuonna viljatuotteiden tuontimäärä kohosi vajaaseen 5 900 tonniin. Vuosina 1930-1938 viljatuotteiden⁶⁵⁹ keskimääräinen tuonti kohosi vajaaseen 3 800 tonniin. Keskiarvoa tosin laskee vuosi 1932, jolloin maahamme tuotiin ainoastaan 239,1 tonnia vehnälestyjä. Tehdyistä kauppapoliittisista päätöksistä ja suotuisista kysyntä- ja tarjontatekijöistä johtuen (joista tarkemmin edempänä) viljatuotteiden tuontimäärä kohosi 1936 6 295 tonniin ja sotaa edeltänyt huippu saavutettiin vuonna 1937, jolloin maahan tuotiin runsaat 18 000 tonnia unkarilaisia viljatuotteita, pääosin jauhamatonta ruista. Seuraavana vuonna tuonnin volyymi sitten ratkaisevasti putosi, ollen enää runsaat 1 200 tonnia.

Kuvio 18. Viljan ja viljatuotteiden tuonti Unkarista Suomeen 1928-1938 (volyyymi, tonnia).

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1928-1938.

Vuonna 1929 viljatuotteiden tuonnin arvo kohosi yli 16 miljoonaan markkaan, mutta seuraavina vuosina tuonnin arvo laski alentuneen volyymin ja laskevan hintakehityksen seurauksena. Vuodesta 1933 alkaen tuontihinnat hitaasti kohosivat ja tuonnin arvo pysytteli vuosina

⁶⁵⁸UM 58 B1, Suomen Budapestin pääkonsulinviraston varakonsuli Yrjö Liipolan kirje nro. 134 UM:lle 19.11.1926, artikkeli OMKE (Országos Magyar Kereskedelmi Egyesület)- nimisessä kauppalehdessä 23.10.1926.

⁶⁵⁹Tarkasteluajanjaksona maahamme tuotiin Unkarista vehnälestyjä, jauhamatonta ruista ja vehnää, hirssiryymejä sekä maltaita. Ryhmään 'muut' kuuluu SVT:n mukaan myöskin herneet, jauhamaton maissi, hiiva, rehuna käytetyt vehnäleseet sekä kasvitärkkelys. SVT 1A 1928-1938.

1933-1936 kolmen miljoonan markan molemmin puolin. 1930-luvun jälkipuoliskolla viljatuotteiden kasvanut kysyntä (rukiin katovuosi Suomessa syksyllä 1936) edisti unkarilaisen viljan tuontia maahamme kohonneesta hintatasosta huolimatta. Kun Unkari vielä vahvisti markkinointiponnistuksiaan mm. vientipalkkioita maksamalla ja keväällä 1937 Suomen ja Iso-Britannian kesken solmittu, vehnäjauhojen preferenssitullia koskeva sopimus koitui myös Unkarin eduksi, olivat olosuhteet kasvaneelle tuonnille poikkeuksellisen edulliset. Vuonna 1936 viljatuotteiden tuonnin arvo kohosikin jo 13 miljoonaan markkaan ja seuraavana vuonna arvo yli kolminkertaistui runsaaseen 42 miljoonaan markkaan (Ks. kuvio 19).

Kuvio 19. Viljatuotteiden tuonnin arvo käyvin hinnoin 1928-1938.

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1928-1938

Vaikka jauhamattoman viljan ja viljatuotteiden osuus Unkarin Suomeen suuntautuneen tuonnin kokonaisarvosta kohosikin 1928-1938 keskimäärin vajaaseen 40 prosenttiyksikköön muodostaen eräinä vuosina jopa 2/3 tuonnin kokonaisarvosta (ks. kuvio 15), ei unkarilainen vilja saavuttanut Suomessa kovin vahvaa markkinasijaa. Maan viljatuotteiden osuus Suomen kokonaisviljantuonnista pysytteli 1928-1935 keskimäärin vajaassa prosenttiyksikössä. Vuosina 1936 ja 1937 unkarilaisen viljan osuus tosin kohosi kolmeen ja kahdeksaan prosenttiyksikköön, laskeakseen jälleen seuraavana vuonnavajaaseen yhteen prosenttiin.⁶⁶⁰ Viljan tuonti Unkarista rakentui lähes yksinomaan vehnäjauhojen varaan. Vuoden 1937 poikkeusta lukuunottamatta, jolloin jauhamattoman rukiin 11 700 tonniin kohonnut tuonti

⁶⁶⁰Vattula 1983, s. 208-212, Suomen Ulkomaankauppatilasto (SVT) 1A 1928-1938.

muodosti noin 2/3 tuotujen viljatuotteiden arvosta, olivat vehnälestyt merkittävin yksittäinen tuontierä Unkarin Suomeen suuntautuneessa maataloustuotteiden tuonnissa. Vehnälestyjen tuonnin suhteellinen osuus vuosina 1928-1938 kohosi keskimäärin 79,5 prosenttiin ja vuosina 1928 ja 1932-1933 maahamme Unkarista tuoduista viljatuotteista kaikki oli vehnälestyjauhoja. Ainoastaan vuosina 1930 ja 1937 vehnälestyjen suhteellinen osuus rajoittui 44,5 ja 32,5 prosenttiin rukiintuonnin voimakkaasti kasvaneen volyymin vuoksi. Vuoden 1928 vaatimattomasta 66,8 tonnin tuonnista vehnälestyjen tuonti laajeni vuonna 1936 lähes 5 400 tonniin ja vuonna 1937 saavutettiin tuonnin ennätystulos 5 849 tonnia (ks. kuvio.18)

Unkarilaisen tuonnin nauttiessa maassamme kauppapoliittista suosituimmuutta ja Suomen harjoittaessa melko liberaalia kauppapolitiikka pidättäytyessään mm. kaupan laajamittaisesta kiintiöinnistä muodostui viljatuotteiden hinta määrääväksi tuonnin volyymikehityksen kannalta. Vaikka laajempia makrotaloudellisia kauppa- ja maatalouspoliittisia päätöksiä ei voidakaan täysin sivuuttaa - kuten edellä esitetystä ilmenee -, loi viljan tuontihintojen ja maamme tullitariffin kehitys ensisijaiset puitteet viljatuotteiden tuontikehitykselle. Viljatuotteiden kasvanut volyymikehitys korreloi ainakin osittain alenevia tuontihintoja ja laskenutta tullitariffia.

Taulukko 15. Vehnälestyjen tuonnin volyymi-, hinta (*cif*)- ja arvoindeksi 1928-1938 (1938=100)

Vuosi	Määrä	Indeksi	Hinta	Indeksi	Arvo	Indeksi
1928	66 796	9,6	3,31	112,6	220 882	10,8
1929	5 460 801	784,3	2,89	98,3	15 789 725	770,2
1930	929 148	133,5	2,79	94,9	2 591 872	126,4
1931	1 600 068	229,8	1,57	53,4	2 517 261	122,8
1932	239 147	34,3	2,1	71,4	502 971	24,5
1933	1 560 753	224,2	1,98	67,3	3 089 368	150,7
1934	1 249 225	179,4	1,84	62,6	2 302 538	112,3
1935	1 611 520	231,5	1,21	41,2	1 956 575	95,4
1936	5 366 145	770,7	2,06	70,1	11 028 280	538
1937	5 849 109	840,1	2,94	100	17 217 417	839,9
1938	696 242	100	2,94	100	2 049 958	100

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1928-1938

Taulukko 15 kuvaa vehnälestyjen tuonnin kehitystä 1928-1938. Kiinteähintainen vertailu vehnälestyjen kaltaisten joukkotavaroiden kohdalla on mielekästä, sillä se antaa ainakin karkean kuvan hintakehityksen yleisestä suunnasta. Vehnälestyjen tuontihinnat Unkarista

ovat hieman SUVIRANNAN vuonna 1931 ilmoittamia hintoja korkeammat.⁶⁶¹ Poikkeama johtuu mm. siitä, että hänen ilmoittamiinsa vehnäjauhojen keskihintoihin 1929 ja 1930 sisältyvät kaikki jauholaadut. Toisaalta tuontihinnat poikkeavat ilmoitetusta keskihinnasta riippuen tapauskohtaisesti tuontiajankohdasta. Niinpä mm. vuoden 1930 lopussa vehnä- jauhojen tuontihinta oli huomattavasti vuoden keskihintoja alempi. Unkarista suuntautuneen tuonnin hintakehitys seuraa kuitenkin yleistä alenevaa kehityslinjaa. Kun vehnäjauhojen tuontihinnat alenivat vuodesta 1929 vuoteen 1930 yleisesti vajaat 14%, laskivat hinnat Unkarista tuotaessa 3,5%.

Pelkät tuontihintojen muutokset eivät kykene selittämään vehnälestyjen tuonnin volyymikehitystä. Lisäämällä SVT:n *cif*- hintoihin tariffin mukainen tuontitulli saadaan kuva suomalais- ten tuontitukkuliikkeiden viljatuotteista maksamista todellisista hinnoista ja ulkomaisen viljan kilpailukyvästä Suomessa. Vuosien 1928 ja 1929 1,2 markasta lestyjen tuontitulli kohosi 1,5 markkaan vuonna 1930 ja edelleen asteittain 2,5 markkaan vuosina 1932-1934.⁶⁶² Tullin korotuksen tarkoituksena oli kompensoida tuontihintojen aleneminen sekä suunnata kulutusta kotimaiseen viljaan. Vuodesta 1935 lähtien, jolloin vehnälestyjen hinta oli voimak- kaassa nousussa tullitariffi puolestaan aleni perustullin laskiessa vuosien 1936-1937 2,25 markasta aina 1,85 markkaan vuonna 1938. Kiintiövehnäjäuhon kohdalla Unkarin kanssa sovellettava sopimustulli oli tätäkin alhaisempi, vain 1,6 markkaa.⁶⁶³

Suomen noudattama tullitariffi vakiinnutti ulkomaisten vehnälestyjen hinnan tarkasteluajan- jaksona keskimäärin 4-4,50 markan tuntumaan. Halvimmillaan unkarilaisten jauhojen perustullilla⁶⁶⁴ lisätty kilohinta oli vuonna 1931 ainoastaan 3,67 markkaa. Sensijaan vuonna 1937, jolloin tuonti saavutti ennätystuloksensa, perustullilla korotettu hinta olisi kohonnut 5,19 markkaan. Kun jauhojen hinta oli vielä yleisesti nousussa, ei saavutettuun vajaaseen 5 900 tonnin tuontiin olisi päästy ilman sitä 40 pennin tullinalennusta, joka koitui yleisen suosituimmuuden nojalla myös Unkarille Suomen ja Iso-Britannian kesken huhtikuussa 1937 tekemän sopimuksen nojalla. Vaikka jauhoja oli kyettykin tuomaan yli määrätyn 3 267 tonnin kiintiön, merkitsi kauppapoliittisista syistä suoritettu Unkarin nauttiman tulisuosituim-

⁶⁶¹Vehnäjauhojen keskihinta oli vuosina 1929 ja 1930 2,93 ja 2,53 markkaa kilolta, Suvriranta 1931, s. 102.

⁶⁶²Suomen Tullitariffi 1932-1934.

⁶⁶³Suomen Tullitariffi 1938.

⁶⁶⁴Vehnälestyjen perustulli ja sopimustulli olivat tarkasteluajanjaksona samat, poikkeuksena vain kiintiövehnäjäuhoista kannettu edullisempi tulli. Vuonna 1931 vehnälestyjen tulli oli 2,1 markkaa kilolta, Suomen tullitariffi 1928-1938.

muuden peruuttaminen (josta lähemmin edellä) unkarilaisten vehnäjauhojen syrjäytymistä Suomen markkinoilta.

Edes Kanadan huonosta vehnäsadosta aiheutunut kiristynyt maailmanmarkkinatilanne syksyllä 1937 ei horjuttanut Suomen viranomaisten järkähtämätöntä päätöstä peruuttaa Unkarille myönnetty kiintiö. Vaikka Rolf Bernerin mukaan keväällä 1938, parhaiden Manitoba-vehnälaatuojen loppuessa, Suomikin joutuisi ostamaan USA:sta ja Venäjältä huonolaatuista vehnää korkeaan hintaan,⁶⁶⁵ annettiin toukokuussa 1938 pitkään keskusteluissa esillä ollut asetus Unkarille myönnetyn vehnäjauhokiintiön peruuttamisesta. Koska Unkarissa, ainakin vuonna 1937, vallinneen vientijärjestelyn vuoksi vehnäjauhojen myynnin ja maastaviennin tuli tapahtua määräaikoina - myynnin viimeistään 15.7. ja maastaviennin viimeistään 31.7.⁶⁶⁶ - ei Unkari suomalaisten vastakkaisista peloista huolimatta enää hyötynyt kiintiösopimuksesta. Tuonnin edellytysten muuttuessa Unkarin kannalta epäedulliseen suuntaan maa kykenikin vuonna 1938 tuomaan enää 700 tonnia vehnälestyjauhoja.

Kun vehnäjauhoa tuotiin maahamme vuosittain, oli muiden viljatuotteiden tuonti huomattavasti satunnaisempaa. Koska tuontia ei kaikkina vuosina esiintynyt, jäi rukiin tuontiosuus 1928-1938 vain runsaaseen 10 prosenttiin muiden viljatuotteiden yhteenlasketun tuontiosuuden ollessa samana aikana myös noin kymmenyksen luokkaa.⁶⁶⁷ Jauhamattoman rukiin tuonnin volyyymi kohosi vuonna 1930 yli 2,5-kertaiseksi edeltävään vuoteen verrattuna. Tuontimäärä kasvoi vuoden 1929 vajaasta 350 tonnista noin 900 tonniin vuonna 1930 käypähintaisten tuontihintojen samanaikaisesti laskiessa runsaat 40% 1,47 markasta 0,85 penniin kilolta. Hintasuhteiden kehitys vastaa karkeasti SUVIRANNAN 1930-luvulla tekemiä havaintoja.⁶⁶⁸ Vaikka rukiin tuontitulli samanaikaisesti kohosikin 50 pennistä kilolta 75 penniin, oli jauhamattoman rukiin kilohinta vuonna 1930 lähes viidennes edellisvuotta edullisempi. Sen sijaan vuonna 1937, jolloin rukiin tuonti merkittävästi kasvoi, oli kilohinta kohonnut jo 2,04 markkaan rukiin suhteellisen niukkuuden ja kasvaneen kysynnän vuoksi. Kasvaneiden tuontihintojen neutraloimiseksi vuonna 1936 ruistullia sitten alennettiin

⁶⁶⁵Kauppalehti nro. 242 21.10.1937.

⁶⁶⁶Kauppalehti nro. 145 30.6.1937.

⁶⁶⁷SVT 1A, Suomen Ulkomaankauppatilasto 1928-1938.

⁶⁶⁸SUVIRANNAN mukaan jauhamattoman rukiin keskimääräinen tuontihinta (ilman tullia) oli vuonna 1929 1,68 mk ja 1930 0,91 mk, alennusta siis noin 45,8%, Suviranta 1931, s. 102.

perustullin laskiessa 1,25 markkaan ja sopimustullin vain 42 penniin kilolta.⁶⁶⁹

Myös muiden viljatuotteiden osalta hintasuhteiden kehitys vaikutti ratkaisevasti volyyymikehitykseen. Jauhamattoman vehnän kilohinnan kohotessa vuoden 1936 1,82 markasta 2,41 markkaan vuonna 1937, supistui tuonti vastaavasti runsaasta 800 tonnista 140 tonniin ja tuotteen suhteellinen osuus supistui vuoden 1936 12,8 prosentista 0,8 prosenttiin. Koska vehnän tuontitulli säilyi tarkasteluajanjaksona muuttumattomana, selittää jauhamattoman vehnän hintakehitys yhdessä tuotteen pienentyneen kysynnän kanssa vähentyneen tuonnin. Mainittuja poikkeusvuosia lukuun ottamatta jauhamattomaa vehnää ei maahamme tuotu, sillä Suomen 1930-luvulla noudattama tullipolitiikka tähtäsi juuri vehnäomavaraisuuksien kasvattamiseen. Mm. vuonna 1938 tehty ruistullin alennus oli vahvasti poliittinen valtiovallan halutessa ohjata tuotantoa vehnäan.⁶⁷⁰

Hirssiryynien hintakehitys oli jatkuvasti aleneva vuosina 1934 -1937. Kilohinta laski vuoden 1934 3,34 markasta 2,93 markkaan vuonna 1937, mikä omalta osaltaan vaikutti hirssiryynien tuontia piristävästi. Vaikka tuontihinnat vuonna 1938 kohosivatkin 3,12 markkaan kilolta kohosi tuonnin määrä lähes samaan kuin vuonna 1937, jolloin saavutettiin 228,7 tonnin tuontiennätys. Muihin viljatuotteisiin verrattuna hinta vaikutti hirssiryynien kysyntään huomattavasti vähäisemmin. Myöskään tullipoliittisin keinoin ei pyritty vaikuttamaan hirssin tuontikehitykseen, sillä hirssiryynien tuontitulli pysytteli koko ajanjakson 1,5 markassa kilolta. Hirssiryynien sangen rajallisesta tarjonnasta johtuen, tuotetta hankittiin sieltä, missä sitä oli tarjolla. Niinpä merkittävä osa maamme tarvitsemista hirssiryyneistä tuotiin juuri Unkarista⁶⁷¹, joka harvana maana Euroopassa viljeli kyseistä kasvia. Hirssiryynien keskimääräinen tuontiosuus kaikista Unkarista tuoduista viljatuotteista kohosi kymmenvuotiskaudella 1928-1938 vain 3,7 prosenttiin. Keskiarvo saattoi kohota näinkin suureksi ainoastaan siksi, että vuonna 1935 hirssiryynien osuus kaikesta viljantuonnista kohosi 11,9 ja vuonna 1938 peräti

⁶⁶⁹Suomen tullitariffi 1937. Vuoden 1930 alusta ruistulli kohotettiin 75 pennistä 1,25 markkaan, jonka jälkeen tulli oli vuoroin kiinteä, vuoroin liukuva. Vuoden 1937 alussa, jolloin tuonti Unkarista kohosi poikkeuksellisen suureksi, tulli oli jälleen kiinteä, mutta se muutettiin liukuvaksi. Tavoitteena oli tukea rukiin hintataso 2,25-2,50 markkaan. Vuoden 1937 alusta ulkoa tuodun rukiin hinta oli yli 2 markkaa. Jotta rukiin hinta olisi saatu suojattua 2,50 markkaan saakka, ehdotettiin vuonna 1937 rukiin pohjatulliksi 10 penniä kilolta, kun tuontirukiin hinta olisi vähintään 2,40 markkaa. Jos ulkomaisen rukiin hinta olisi tätä alempi, olisi tullin noustava vastaavasti. Lisäksi ehdotuksen mukaan tuli ottaa huomioon tullinmuutokset, tullivalikot tulisi asettaa esim. 5 pennin välein entisen 25 pennin asemesta ja lisäksi ehdotettiin tullin tarkastamista kuukausittain entisen 1/4 vuoden sijasta. Esityksen tarkoituksena oli ohjata tuontitulleilla ostamaan viljaa ulkomailta, mikäli se olisi halpaa.

⁶⁷⁰Jutikkala 1982, s. 212.

⁶⁷¹Mm. vuonna 1935 yli 90% maahamme tuoduista hirssiryyneistä oli unkarilaista alkuperää. SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1935.

21,8 prosenttiin.

Maltaiden osuus viljatuotteiden kokonaistuonnista kymmenvuotiskaudella 1928-1938 kohosi 3,4 prosenttiyksikköön. Keskimääräistä tuontia kasvatti vuosi 1934, jolloin maltaiden osuus viljatuotteista kohosi 17,9 prosenttiin. Maltaiden kohdalla tuontihinnat laskivat voimakkaasti lamavuosina. Vuodesta 1929 vuoteen 1931 maltaiden tuontihinta laski 5,14 markasta 2,83 markkaan. Laskeneet tuontihinnat ohjasivat maamme panimoteollisuuden suuntamaan ostonsa ulkomaille ja maltaiden tuonnin volyyymi Unkaristakin kasvoi vuosina 1930-1931 noin viisinkertaiseksi vuoteen 1929 verrattuna. Sensijaan 1930- luvun jälkipuoliskolla maltaiden hinta oli voimakkaassa nousussa, eikä vuoden 1934 poikkeusta lukuun ottamatta tuonnin volyyymissa enää saavutettukaan 1930- luvun alkupuolen tasoa. Tullivaihtelut eivät vaikuttaneet maltaiden tuontikehitykseen, sillä koko tarkasteluajanjakson ajan maltaista kannettu tulli oli hyvin alhainen, ainoastaan 0,54 markkaa kilolta.⁶⁷²

Muiden viljatuotteiden osalta tuontimäärät jäivät hyvin vaatimattomiksi. Vuonna 1930 eläinten rehuna käytettyjä vehnälesejauhoja tuotiin maahamme 147 tonnia, mikä vastasi vajaata 7,5% Suomeen tuotujen unkarilaisten viljatuotteiden kokonaismäärästä. Muiden tuotteiden suhteellinen osuus kohosi vuonna 1938 jopa hieman suuremmaksikin, yhdeksään prosenttiin, mutta tuodun hiivan, kasvitärkkelyksen ja jauhamattoman maissin yhteismäärä jäi ainoastaan 94,1 tonniin. Rehujauhojen tuontiedellytykset olivat murentuneet jo kesäkuussa 1934, jolloin vehnärehujauhojen tuonti muualta kuin Ranskasta, Puolasta ja Alankomaista kiellettiin. Suosituimmuuden pohjalta Ranskalle myönnettyistä eduista pääsi nauttimaan myös Saksa, joka muiden edellämainittujen maiden tavoin oli puolivuotiskaudella 1.9.1933-28.2.1934 tuonut rehujauhuja maahamme.⁶⁷³ Myöhemmin Saksa sitten luopui tästä saamastaan etuoikeudesta.

15.2.Kysyntä- ja tarjontatekijät tuontikehityksen selittäjinä

Kuviossa 18, joka kuvaa tärkeimpien viljatuotteiden tuonnin volyyymia Unkarista maahamme kymmenvuotiskaudella 1928-1938 huomio kiinnittyy kahteen huippuun vuosina 1929 ja 1937, jolloin unkarilaisen viljan tuonti kohosi huomattavasti keskimääräistä tuontia suuremmaksi. Vuonna 1929 vehnälestyjen tuonti kohosi keskimääräistä suuremmaksi ja vuonna

⁶⁷²Suomen Tullitariffi 1928-1938.

⁶⁷³Kauppalehti nro. 129 9.6.1934.

1937 jauhamattoman rukiin volyyymi kohosi 11 800 tonniin sen tuontiosuuden kaikista tuoduista viljatuotteista ollessa liki 65%. Tavallisesti merkittävin viljan kysyntään vaikuttava tekijä on kotimaan sato ja tässäkin tapauksessa katovuosi Suomessa ainakin osittain selittää unkarilaisen viljan kasvanutta kysyntää. Vuosina 1928 ja 1929 maamme vehnä- ja ruissadot jäivät huomattavasti edellisvuosia pienemmäksi⁶⁷⁴ kasvattaen näin ulkomaisen jauhamattoman ja jauhetun viljan kysyntää. Samoin syksyn 1936 poikkeuksellisen huonon sadon vuoksi yli kymmenyksellä supistuneen tuotannon vuoksi⁶⁷⁵ ruista jouduttiin alkuvuodesta 1937 tuomaan kasvavassa määrin ulkomailta. Suomen voimistuneet pyrkimykset maatalousomavaraisuuden saavuttamiseksi näkyivät 1930-luvulla mm. vehnäsatojen kasvamisena 1930-1938 lähes 11-kertaisiksi ja muiden viljalajien kohdalla saavutettiin maailmansodan kynnyksellä lähes täydellinen omavaraisuus. Ulkomaiseen tuontiin oli tarvetta vain kadon kohdatessa maatamme tai olosuhteissa, joissa kauppa- ja tullipoliittisin keinoin tuonti oli tehty poikkeuksellisen edulliseksi. Kuten edellä havaitsimme, jälkimmäiset tekijät selittävät vehnälestyjen vuosina 1936-1937 kasvaneen tuonnin, mutta rukiin kohdalla tilanne oli hieman toinen.

Kotimaiset satovaihtelut vehnäntuotannossa eivät heijastuneet niin voimakkaasti kuin rukiissa Unkarin tuontiin. Vehnää voitiin tuoda maahamme lähes kaikkialta maailmasta, kun taas rukiin viljelyala oli sangen rajallinen. Suomen rukiintuonnin suuntautumista Unkariin vuoden 1936 syksyllä ja keväällä 1937 edesauttoi poikkeuksellisen vaikea maailmanmarkkinatilanne sekä Keski-Euroopan ruismarkkinoilla vallinnut sekasortoisuus. Vuoden 1936 kolmella ensimmäisellä neljänneksellä jauhamattoman viljan tuonti kasvoi maailmassa peräti 120% edeltäneeseen vuoteen verrattuna heikosta satotilanteesta sekä aikojen parantumisesta johtuen. Tonavan rahtimarkkinoista johtuen viljan varasto-ostot Keski-Euroopassa voimistuivat, mikä vaikutti kysyntää ja hintatasoa voimistavasti. Vaikka Valtion Viljavaraston johtajan E.A. Anttilan mukaan Suomessa pidättäydyttiinkin varsinaisista varasto-ostoista⁶⁷⁶, vilkastutti Suomessa jo ennakolta odotettu huono ruissato ulkomaisia ostoja.

Rukiin myynti Puolasta, joka oli merkittävä myyntimaa, kiellettiin helmikuussa 1937. Ainoas-

⁶⁷⁴Vuoden 1928 vehnäsato jäi 6,2 prosenttia vuoden 1927 satoa pienemmäksi ja vuonna 1929 satoi supistui edelleen 23,4 prosenttia. Vastaavasti ruissato supistui vuonna 1928 14,7 ja vuonna 1929 5,1 prosenttia. Vattula 1983, s. 84-85.

⁶⁷⁵Jo syksyn 1935 ruissato supistui 11,5 prosentilla vuoden 1934 satoon nähden, mutta vasta vastaava supistus myös vuonna 1936 aiheutti kotimaisten varastojen ehtymisen ja kasvaneen tuontitarpeen. Vattula 1982, s.84-85.

⁶⁷⁶Kauppa-lehti nro. 239 17.10.1936.

taan voimassaolleet myyntisopimukset saatiin täyttää ja lisäksi sallittiin myydä Danzigiin varastoitu 10-15 000 tonnia puolalaista ruista.⁶⁷⁷ Kysyntä maailman ruismarkkinoilla ylitti tarjonnan ja kohoavassa hintasuhdanteessa kaikki maailmasta liikenevä ruis pantiin myyntiin, jolloin pienten myyntimaiden vähäiset ruisvarastot pikaisesti loppuivat. Baltian maat vetäytyivät markkinoilta jo syksyllä 1936 ja Argentiina, joka vielä vuoden 1936 lopulla myi vapaasti ruista lakkautti Puolan tavoin myyntinsä alkuvuonna 1937. Pohjoisamerikkalaisen viljan saatavuus olisi ollut hyvä - Kanada saattoi tarjota 20 000 ruistonnin - , mutta korkea hintataso muodosti esteen tuonnille.⁶⁷⁸ Kun Hollannilla oli ainoastaan vähäisiä määriä heikkotasoisia ruista, tuli Unkarista helmikuussa merkittävin rukiin myyjämaa, jonne Suomikin suuntasi katseensa. Helmikuun lopulla ruista tosin tarjottiin myös Romaniasta ja Bulgariasta, mutta vaikeaksi muodostunut clearingtilanne vaikeutti ostoja.⁶⁷⁹

Unkarin viljaylijäämä kohosi 20 000-30 000 tonniin ja tämä olisi osaltaan täyttänyt Suomen 1.9.1937 saakka arvioitua vähintään 40 000 ruistonnin tuontitarvetta ja hälventänyt keväällä 1937 Suomen viljamarkkinoilla vallinnutta epätietoisuutta siitä, kuinka rukiintarve olisi tyydytettävissä. Kun Itävallan viljamonopoli oli samalla luopunut rukiin tuonnista Unkarista painostaakseen maan tuottajia hinnanalennuksiin, joutuivat unkarilaiset myyjätkin hakeutumaan uusille markkinoille. Olosuhteet Suomen ja Unkarin väliselle viljakaupalle muodostuivat siis poikkeuksellisen suotuisiksi. Tilanne oli kuitenkin vain väliaikainen. Itävallan tuontitarve kohosi vuonna 1937 50 000-60 000 tonniin ja heidän uskottiin pian aloittavan keskeytyneet ostonsa Unkarista huomattessaan unkarilaisen rukiin hakeutuvan muille markkinoille.⁶⁸⁰

Unkarilaisen rukiin tuonti jäikin hyvin lyhytaikaiseksi ajoittuen juuri vuoden 1937 kevääseen. Volyymitaan ja arvoltaan tuonti ei suinkaan ollut kovin vähäistä, sillä unkarilaisen rukiin osuus vuoden 1937 runsaan 71 000 tonnin kokonaistuonnista kohosi 16,3 prosenttiin ja arvo 17,5 prosenttiin (kokonaisarvo 136,6 miljoonaa markkaa). Ostomaatilastojen mukaan ruista tuotiin Unkarista eniten Puolan jälkeen, alkuperämaan mukaisesti edelle meni Puolan ohella myös Argentiina.⁶⁸¹ Kun Suomi joutui Itävallan ohella kilpailemaan ruismarkkinoilla

⁶⁷⁷Kauppalehti nro. 32 9.2.1937.

⁶⁷⁸Kauppalehti nro. 35 12.2.1937.

⁶⁷⁹Kauppalehti nro. 42 20.2.1937.

⁶⁸⁰Kauppalehti nro. 35. 12.2.1937.

⁶⁸¹SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1937.

myös Saksan ja muiden Pohjoismaiden kanssa⁶⁸², aiheutti kiristynyt kilpailu hintatason voimakkaan kohoamisen vuonna 1937. Kysyntätarpeen suuruudesta johtuen hinta oli kuitenkin nyt varsin toisarvoinen tekijä.

Katovuosi Suomessa näyttää myös maltaiden kohdalla luoneen edellytykset kasvaneelle ulkomaiselle tuonnille, joskaan kuva ei ole läheskään yhtä selväpiirteinen kuin rukiin kohdalla. Vuosien 1928, 1933 sekä 1935 ohrasato jäi maassamme edellisvuosia pienemmäksi - vuoden 1935 sato oli jopa yli viidenneksen vuoden 1934 satoa pienempi⁶⁸³ - ja tämä näkyi myös unkarilaisten maltaiden kasvaneena tuontina vuosina 1929 sekä 1934-1935. Vaikka kotimainen mallasohra 1934-1935 olisikin Suomen Panimoteollisuuden Harjoittajien Liiton mukaan riittänyt panimoteollisuuden tarpeisiin, tuotiin varastovaikeuksista johtuen maahamme myös ulkomaista mallasohraa. Vaikka maltaiden tuontimäärä Unkarista kohosikin suurimmillaan vuonna 1934 vain vajaaseen 300 tonniin, ei määrä ollut aivan vähäinen, sillä se vastasi vajaata 15 prosenttia arvioidusta ulkomaisen maltaan 2 000 tonnin tuontitarpeesta.⁶⁸⁴

Maailmansodan puhkeaminen syksyllä 1939 kohotti kiinnostusta viljaan myös Suomessa. Jo syyskuun puolivälissä Helsingin Agentuuriyhdistys ehdotti maatalousministeriölle ulkomaisten viljojen ja vehnäjauhojen tuontia rajoittavien esteiden poistamista. Syynä esitykseen oli merenkulun vaikeutunut asema sekä esiintyneet leipäviljan ja myllytystuotteiden hankintavaikeudet monien hankintamahdollisuuksien sulkeuduttua.⁶⁸⁵ Lähettiläs Talas tiedustelikin jo 13.9. UM:lta mahdollisuutta neuvotella unkarilaisten vehnäjauhojen tuonnista sanomalehtipaperikompensaatiota vastaan. Ministeriö suhtautui pidättyvästi kompensatiokauppaan ollen lisäksi kiinnostunut ainoastaan jauhamattomasta vehnästä.⁶⁸⁶ Kun unkarilaiset olivat halukkaita myymään ainoastaan vehnäjauhoja, näytti unkarilaisten kiireellisenä pitämä kauppa, josta oli jo keskustelu Sören Bernerin kanssa, kariutuvan.

Suomen Vientiyhdistyksen Jaakko Kahman ja Bernerin yhteiset ponnistelut vehnäjauhojen

⁶⁸²Kauppalehti nro. 35 12.2.1937.

⁶⁸³Vattula 1983, s. 84-85.

⁶⁸⁴Kauppalehti nro. 170 29.7. 1936.

⁶⁸⁵Kauppalehti nro. 212. 15.9.1939.

⁶⁸⁶UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön sähke nro. 137 Suomen UM:lle 13.9.1939. Suomen UM:n sähke nro. 45 Suomen Budapestin lähetystölle 14.9.1939.

ostamiseksi⁶⁸⁷ kantoivat kuitenkin ainakin vähäistä hedelmää. Unkarin ulkomaankauppatilaston mukaan maahamme tuotiin vuonna 1939 319 tonnia vehnä jauhoa. Tuonnin 26 000 pengöön kohonnut arvo oli kuitenkin vain vajaat puolet vuoden 1938 arvosta.⁶⁸⁸ Toisen maailmansodan puhjettua tuontiedellytykset Unkarista heikkenivät oleellisesti. Syyskuussa 1939 Itämeren viljarahdit kohosivat noin 95%⁶⁸⁹, eikä kasvanut vahingonvaara tavaraa Saksan läpi kuljetettaessa ainakaan parantanut tuontiedellytyksiä. Toisaalta kansainvälisen kriisin hetkellä hätä ei aina lue lakia talouselämässäkään. Viljan kaltaista välttämättömyys-hyödykettä jouduttiin usein hankkimaan sieltä mistä sitä oli vähänkin tarjolla, olipa sen hinta kuinka korkea tahansa.

16. HEHKULAMPUT TUONTITUOTTEENA

Maataloustuotteiden ohella merkittävimpänä tuontitavarana Unkarista esiintyvät tilastoissa sähkötekniset koneet ja laitteet, joiden tuontiosuus kattoi vuosina 1925-1928 noin 3/4 Unkarin maahamme suuntautuneen tuonnin kokonaisarvosta. 1930- luvulla sähkölaitteiden suhteellinen tuonti väheni huomattavasti pysytellen kuitenkin useimpina vuosina vielä 20% ja runsaan 40% välillä (ks. kuvio 15). Muutosta tapahtui myöskin ryhmän sisäisessä rakenteessa. Kun 1920- luvulla ja vielä 1930- luvun alussa suurin osa ryhmän tuonnista oli hehkulamppuja, syrjäyttivät radioputket ja radiolaitteet nämä suurimpana tuontiryhmänä. Koska sähkölamppujen tuontikehitys valaisee radioputkien ja muiden sähkölaitteiden tuontia havainnollisemmin maailmansotien väliseen kauppaa liittyvää problematiikkaa, keskityn tarkastelemaan lähemmin vain niiden tuontia.

Kuten allaolevasta kuviosta sekä taulukosta 16 havaitaan, kasvoi unkarilaisten hehkulamppujen tuonti 1920- luvulla tasaisesti niin arvoltaan kuin volyymiltaan vuoden 1926 taantumaa lukuun ottamatta. Vuonna 1931 tuontihinnat kääntyivät jyrkkään laskuun, eivätkä unkarilaiset tuojat enää tämän jälkeen saavuttaneet Suomessa 1920- luvulla saamiaan huippuhintoja. Kun sitten tuonnin volyymikin vuonna 1932 kääntyi jyrkkään laskuun, ei hehkulamppujen tuontiarvo enää kohonnut kuin murto-osaan aiemmasta. Aleneva volyymikehitys vaikuttaa hieman nurinkuriselta, sillä alhaisempien tuontihintojen voisi olettaa

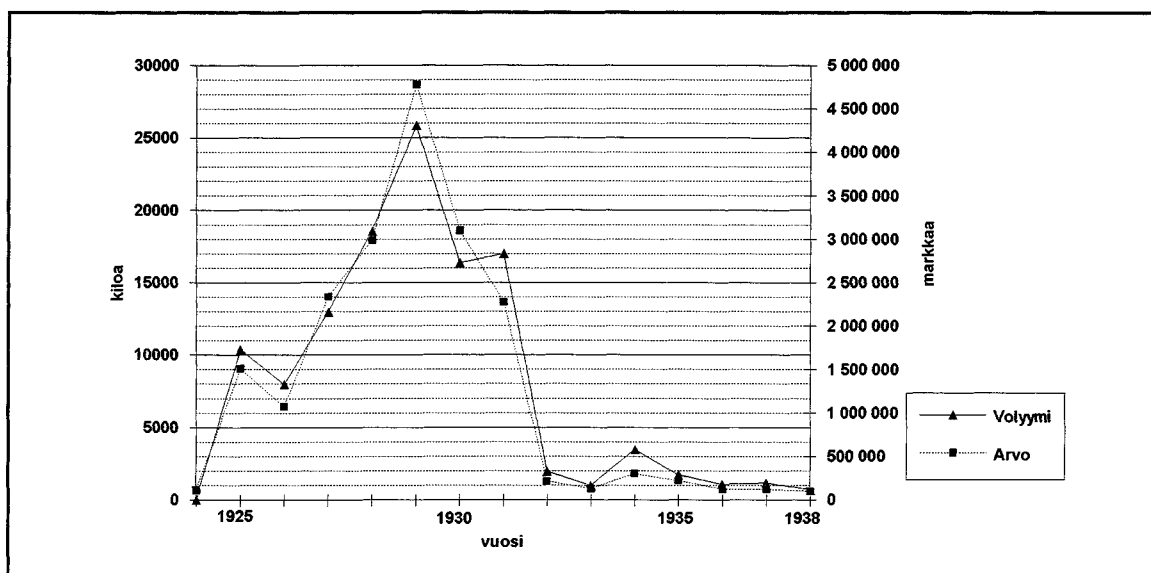
⁶⁸⁷UM 58 B2, Suomen Budapestin lähetystön sähke nro. 161 Suomen UM:lle 15.9.1939.

⁶⁸⁸Magyar Statisztikai Közlemenyk .Magyarország Külkereskedelmi Forgalma 1939.

⁶⁸⁹Kauppalehti nro. 232. 9.10.1939.

vaikuttaneen tuontia pirstävästi.⁶⁹⁰Tuontikehityksen selvittämiseksi täytyykin ulottaa tarkastelu hintasuhteita syvemmälle. Unkarilaisten sähkölampujen tuontikehitykseen vaikuttivat lukuisat eri syyt, jotka samalla valottavat tarkemminkin Suomen ja Unkarin 1920- ja 1930-luvulla käymän kaupan erikoispiirteitä.

Kuvio 20. Hehkulamppujen tuonti Unkarista 1924-1938

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1924-1938.

Hehkulamppujen suotuisa tuontikehitys 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa johtui useista edistävästä tekijöistä. Kevyinä tuotteina niitä oli mahdollista tuoda pitkienkin matkojen takaa ilman, että rahtikustannukset olisivat muodostaneet ylittämättömän kynnyksen. Suomessa oli myös markkinoita ulkomaisille hehkulampuille. Vaikka vuonna 1921 perustettu Suomen Sähkölampputehdas Oy oli vuodesta 1926 alkaen valmistanut kotimaisia hehkulamppuja, kykeni tehdas tyydyttämään vuonna 1930 ainoastaan 22% maamme kokonaiskysynnästä. Seuraavana vuonna omavaraisuusaste kohosi tosin jo 50 prosenttiin.⁶⁹¹ Kasvaneen kotimaantuotannon myötä ulkomainen tuontitarve väheni ja Unkari menetti asemiaan maamme markkinoilla. On toki muistettava, että tuonnin huippuvuosinakin 1920-luvun lopulla tuonti Unkarista kattoi vain runsaat 10% maahamme tuotujen hehkulamppujen kokonaisarvosta.⁶⁹² Suurin tuontimaa tuolloin, kuten 1930-luvullakin oli Saksa.

⁶⁹⁰Automaattisesti näin ei tarvitse olla, sillä kotimaan tuotantokustannukset (josta käytössä ei ole ollut lähdeaineistoa) voivat toki olla ulkomaan tuontia alhaisemmat. Lisäksi erilaisin tullipoliittisin keinoin ulkomaisen tuotteen hinta voi kohota hyvinkin korkeaksi.

⁶⁹¹Kaupalehti nro. 45 24.2.1932, Suomen Ulkomaankauppa nro. 46 20.11.1931.

Taulukko 16. Unkarilaisten hehkulamppujen määrä-, hinta -ja arvoindeksi 1924-1938

Vuosi	Määrä (kg)	Indeksi	Hinta (mk/kg)	Indeksi	Arvo (mk)	Indeksi
1924					112 803	110,6
1925	10 370	1466,7	145,4	100,8	1 508 053	1478
1926	7 968	1127	134,7	93,4	1 073 743	1052,3
1927	12 963	1833,5	180	124,7	2 333 002	2286,5
1928	18 560	2625,2	161	111,5	2 987 609	2928,1
1929	25 824	3652,6	184,9	128,1	4 775 649	4680,5
1930	16 379	2316,7	189,2	131,1	3 098 650	3036,9
1931	17 000	2404,5	133,9	92,8	2 275 660	2230,3
1932	1 956	276,7	109,5	75,9	214 248	210
1933	986	139,5	130,5	90,4	128 677	126,1
1934	3 463	489,8	86,4	59,9	299 124	293,2
1935	1 747	247,1	127,8	88,6	223 327	218,9
1936	1 090	154,2	113,8	78,9	124 041	121,6
1937	1 172	165,8	107,8	74,7	126 367	123,8
1938	707	100	144,3	100	102 033	100

Lähde: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1924-1938.

Vuosien 1924 ja 1932 välillä unkarilaisten hehkulamppujen tuontiedellytykset olivat sangen otolliset lamppujensopimustullin pysytellessä maassamme säännöllisesti kuudessa markassa kilolta⁶⁹³. Unkarin hehkulampputeollisuus kykeni myymään tuotteitaan Suomeen nauttiesaan maassamme yleisen suosituimmuuden nojalla samoja etuja kuin muut merkittävät tuottajamaat. Tulli oli lisäksi sangen alhainen, sillä vuonna 1930 se oli ainoastaan 3-4% tuotteen vähittäismyyntihinnasta tehden lamppua kohden ainoastaan runsaat 30 penniä.⁶⁹⁴ Kotimaisten tuottajien jo vuonna 1929 esittämät vaatimukset lamppujen tuontisuojan korottamiseksi voimistuivat vuonna 1932, jolloin uhka kotimaista lampputeollisuutta kohtaan voimistui. Vuoden 1933 alusta hehkulamppujen perustulli nostettiin kotimaisten tuottajien vaatimuksesta kymmeneen markkaan kilolta, jonka lisäksi eri maille määrättiin seuraavana vuonna määräkiintiöt. Kiintiöön kuulumattomista hehkulamppuista kannettiin korotettua 30

⁶⁹²Todellisuudessa Unkarin suhteellinen osuus hehkulamppujen tuojana oli hieman esitettyä suurempi, sillä Suomen Ulkomaankaupan esittämiin hehkulamppujen tuonin kokonaisarvoihin 1920-1929 sisältyi myöskinradioputkien tuonti. Ks. SuomenUlkomaankauppa nro.12 31.8.1929, SVT 1A,Ulkomaankauppatilasto 1924-1928.

⁶⁹³Suomen tullitariffi 1924-1932.Tullin sidonta 6 markkaan poistettiin ns.Saksan voisopimuksen yhteydessä Kauppalehti nro. 265 15.11.1932.

⁶⁹⁴Suomen Ulkomaankauppa nro. 46 20.11.1931, Kauppalehti nro. 45 24.2.1932. Vuonna 1929 sähkölamppujen tulli oli Saksassa 1,26-kertainen, Englannissa 5,55-kertainen, Ruotsissa 7,1-kertainen ja Norjassakin 4,0-kertainen Suomeen verrattuna, Suomen Ulkomaankauppa nro. 12 31.8.1929.

markkan tullimaksua.⁶⁹⁵

Hehkulamppujen tuonti Unkarista saavutti huippunsa vuonna 1929, jolloin maahamme tuotiin vajaa 26 000 kiloa unkarilaisia lamppuja, arvoltaan runsaat 4,7 miljoonaa markkaa. Seuraavana vuonna tuonti supistui niin määrältään kuin arvoltaankin runsaan kolmanneksen ja vuonna 1932 lamppujen tuonti Unkarista suorastaan romahti (Ks. kuvio 20). Vuoden 1929 lukuihin verrattuna tuonnin määrä oli vuonna 1932 ainoastaan 7,5% ja arvo vieläkin pienempi, vain 4,4%. Tuonnin lähes täydellinen romahtaminen jo ennen Suomen tekemää tullinkorotusta liittyi kiinteästi kansainvälisen hehkulamppustrustin 1930-luvun alussa epäonnistuneeseen yritykseen vallata Suomen markkinat dumpingmyyntiä hyväksikäyttäen. Unkarin hehkulampputeollisuuden tappio Suomessa on nähtävä osana hintataistelua, jota kansainvälinen hehkulamppustrusti saksalaisen suurtoottajan Osramin johdolla kävi 1930-luvun alussa Suomen markkinoiden valtaamiseksi.

Hehkulamppujen tuontiedellytykset Unkarista muuttuivat täysin tässä 1930-luvun alussa käydyssä 'sähkölamppusodassa'. Heinä-elokuussa 1931 aloitti kansainvälinen sähkölamppustrusti, jonka osakkaana myöskin unkarilainen Tunsgam oli⁶⁹⁶, ankaran hintataistelun Suomen markkinoiden valtaamiseksi. Trusti alensi kesällä ja syksyllä 1931 tuotteidensa hintaa yhteensä noin 25%, minkä oletettiin vaikuttavan välillisesti lamppujen kotimaisiin hintoihin ja kotimaisen teollisuuden toimintaedellytyksiin ja avaavan täten Suomen markkinat trustin tuotteille. Saksan johdolla harjoitettu polkumyynti saavutti huippunsa vuonna 1932. Saksalainen Osram alensi jo tammikuussa 1932 Suomessakin valmistettujen hehkulamppujen hintoja 19%, jolloin niiden tukkuhinnat Suomessa alittivat jopa lamppujen tuotantokustannukset, ollen vain 40% saksalaisista myyntihinnoista. Myös unkarilaisten hehkulamppujen hinta aleni vuosina 1930-1932, jopa hieman saksalaisia enemmän. SVT:n pohjalta tehtyjen laskujen pohjalta hehkulamppujen hinta aleni vuonna 1931 edeltäneestä vuodesta vajaat 30% ja edelleen noin 18% vuonna 1932⁶⁹⁷.

Saksan vastoin Suomen kanssa tekemäänsä kauppasopimusta helmikuussa 1932 harjoittama hehkulamppujen dumpingmyynti antoi maamme teollisuudelle täyden syyn vaatia korotettua tullisuoja kotimaisen tuotannon toimintamahdollisuuksien varmistamiseksi kiristyneessä kansainvälisessä kilpailussa. Suomen Teollisuusliiton kannan mukaan "Ei

⁶⁹⁵Suomen tullitariffi 1933-1938.

⁶⁹⁶Muut osakkaat olivat hollantilainen Philips sekä pääosakas saksalainen Osram

⁶⁹⁷SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1930-1932.

voinut olla kauppasopimuksen hengen mukaista, että toinen sopimusmaa ryhtyi järjestämäliseen polkumyyntiin tuhotakseen toisen sopimusmaan tullisidonnan kautta suojaamattomaksi tehtyä teollisuutta.⁶⁹⁸ Suomen hehkulampputeollisuuden asemaa saksalaisten harjoittama "epärehellinen kilpailu" ei kyennytkään murtamaan⁶⁹⁹, mutta se horjutti jo vuonna 1932 vakavasti Unkarin mahdollisuuksia tuoda lamppujaan maahamme. Yhteiseen vientikartelliin Unkarissa mahdollisesti suunnatut toiveet osoittautuivat maan viejien kannalta pettymykseksi vientiedellytysten oleellisesti heikentyessä Suomen tullitariffin korotuksen johdosta.

Unkarin hehkulampputeollisuuden vientiedellytykset Suomeen heikkenivät edelleen huhtikuussa 1934, jolloin Suomi myönsi Saksan kanssa tekemänsä kauppasopimuksen nojalla tullialennuksen yhteensä 20 000 kilon hehkulamppukiintiön tuonnille. Alennettua 20 markan tullia sovellettiin aluksi vain saksalaisiin hehkulamppuihin, tullin muiden maiden kohdalla ollessa 30 markkaa kilolta. Vaikka alennetut tullimaksut sittemmin ulotettiin koskemaan Saksan ohella myös muita maita, merkitsi tehty kiintiösopimus unkarilaisten hehkulamppujen lähes täydellistä syrjäytymistä Suomen markkinoilta. Mainittu 20 000 kilon tuontimäärä alennetuin tullein jaettiin nimittäin suhteellisesti eri maiden kesken niiden vuonna 1933 saavuttaman tuontimäärän mukaisesti,⁷⁰⁰ joten ainoastaan 480 kiloa unkarilaisten lamppujen tuonnista pääsi osalliseksi alennetuista tullieduista.

Suomen Hehkulamppu Oy:n ja Osramin myöhemmin vuonna 1934 käymien neuvottelujen tuloksena sovittu kiintiötullin alennus 10 markkaan ei muuttanut kehitystä Unkarin kannalta. Vuonna 1934 sovittu 20 000 tonnien tuontikiintiö pysyi voimassa 1930-luvun loppuun saakka. Tullialennus myönnettiin vuonna 1938 edelleenkin ainoastaan 476 kilolle unkarilaisia hehkulamppuja eikä kokonaistuontikaan kyseisenä vuonna kohonnut 707 kiloa suurem-

⁶⁹⁸Kauppalehti nro. 45 24.2.1932.

⁶⁹⁹Taistelu Suomen hehkulamppumarkkinoista kärjistyi keväällä 1933, jolloin puhuttiin suoranaisestä "sähkölamppusodasta". Kansainvälisen sähkölamppukartellin polkumyyntipolitiikka Suomessa epäonnistui tehdyn tullinkorotuksen johdosta ja koska kotimaisia Airam-lamppuja valmistava Suomen Sähkölampputehdas Oy pidättäytyi korottamasta kotimaisia hintoja tullinkorotuksesta huolimatta. Myöskään Osram Oy:n aikomus perustaa tehdas Suomeen ei johtanut vientikartellin kannalta toivottuun lopputulokseen vaan aiheutti trustille huomattavia tappioita. Suomen Sähkölampputehdas Oy:n menestyksellinen taistelu kansainvälistä trustia vastaan perustui Airam-lamppujen huokeuteen ja "ylivoimaisena" pidettyyn laatuun. Täysin vailla merkitystä ei myöskään liene ollut sillä, että Suomen Sähkölampputehdas Oy harjoitti voimakasta propagandaa suomalaisten hehkulamppujen suosimiseksi. Ks. mm. Kauppalehti nro. 89 21.4. 1933 ja nro. 90 22.4.1933.

⁷⁰⁰Vuoden 1933 hehkulamppujen 41 471 kilon kokonaistuonti jakaantui seuraavasti: Saksa 31 405 kg (76%), Hollanti 5 768 kg, Ruotsi 1 936 kg, Unkari 986kg (2,4%), Tanska 823 kg ja Japani 341 kg. Näiden lisäksi vähäisempiä määriä tuotiin myös eräistä muista maista. SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1933. Kauppalehti nro 79 9.4.1934.

maksi.⁷⁰¹ Unkarin hehkulampputeollisuus ei enää 1930-luvun jälkipuoliskolla nauttinut, miitä kauppapoliittisia etuisuuksia, joista se oli 1920-luvulla päässyt osalliseksi. Näin sen vientiedellytykset olivat ratkaisevasti heikentyneet Suomen tekemien päätösten seurauksena. Määräkiintiöiden ohella kiintiön ulkopuolella tuoduista hehkulamppuista kannettu korotettu tulli muodosti tehokkaan esteen ulkomaiselle tuonnille. Täysin se ei kuitenkaan Unkarin tuontia tyrehdyttänyt, kuten taulukosta 16 ilmenee. Vuonna 1934 hehkulamppujen tuonnin määrä Unkarista oli silti enää 13,4% huippuvuoden 1929 määrästä ja tästä osuus laski edelleenkin 2,7%:iin vuonna 1938.⁷⁰²

17. PÄÄTÄNTÖ

Suomen ja Unkarin melko yhtäläinen taloudellinen lähtökohta ensimmäisen maailmansodan jälkeen: saavutettu valtiollinen itsenäisyys, entisessä isäntämaassa menetetyt vientimarkkinat sekä maiden talouden ja vientikaupan yksipuolinen rakenne loivat ne primaariset puitteet, joissa maiden harjoittama kauppa saattoi maailmansotien välillä kehittyä. Ensimmäinen maailmansota pakotti molemmat maat suuntautumaan uusille markkinoille ja saavutettu itsenäinen asema antoi Suomelle ja Unkarille mahdollisuuden määrätä kauppapolitiikkansa suuntaviivoista omien talouspoliittisten tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Maiden diplomaattiedustuksen alkutaival ja vuoden 1925 peruskauppasopimukseen johtanut kehitysprosessi osoittivat sen vähättelevän asenteen, joka leimasi Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon kehitykseen ladattuja odotuksia. Maiden välisen kauppasopimuksen solmimista puhtaasti kaupallisiin syihin vedoten pidettiin maamme ulkoministeriössä tarpeettomana eikä suomalaisilla liikemiehilläkään ollut 1920-luvulla erikoisia intressejä kauppasuhteiden luomiseksi eteläisen heimokansan kanssa. Maiden kauppavaihtoa rajoittaneet realiteetit - tärkeimpänä näistä Suomen ja Unkarin maantieteellisestä etäisyydestä aiheutuneet korkeat rahtikustannukset - tunnustettiin ja usko maiden välisten kauppasuhteiden kehittämiseen oli yleisesti pieni.

Sama Suomen kaupallisia mahdollisuuksia vähättelevä asenne välittyi myös KOHVAKAN Suomen-Japanin kauppaa käsittelevästä tutkimuksesta. Japanin kohdalla poliittiset tavoitteet, halu seurata kehitystä Neuvosto-Venäjällä, motivoivat maamme kehittämään

⁷⁰¹Suomen tullitariffi 1938, SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1938.

⁷⁰²SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1934 ja 1938.

suhteitaan tähän idän nousevaan suurvaltaan. Unkarin kohdalla vuonna 1925 solmitun kauppasopimuksen toivottiin puolestaan lujittavan maiden kiinteitä heimokansallisuuden pohjalta kumpuavia kulttuurisuhteita.

Koska kummankaan maan talouselämällä ei ollut 1920-luvun alussa erityisiä toivomuksia tulevan kaupallisen kehityksen suuntaviivoista, oli maiden vuonna 1925 solmiman peruskauppasopimuksen sisältö hyvin yleisluonteinen. Sopimuksen sisältämän yleisen rajoittamattoman suosituimmuuden katsottiin solmimisajankohtana takaavan parhaat toimintapuitteet maiden väliselle kauppavaihdolle, varsinkin kun tämän kauppavaihdon uskottiin jäävän hyvin rajalliseksi. Vuonna 1925 tehty sopimus oli molempien maiden noudattaman yleisen kauppapoliittisen linjauksen mukainen: Suomen ulkomaankauppapoliittikkaa koko maailmansotien välillä leimasi pitäytyminen suhteellisessa vapaakaupassa ja myös Unkari pyrki vuosina 1925-1931, ensimmäisen maailmansodan jälkeisen kriisijakson jälkeen, palaamaan vapaakaupan tielle.

Vuonna 1925 solmittu kauppasopimus määritteli ne puitteet, joissa maiden välinen kauppa saattoi kehittyä. Sopimuksen sisältämän ehdottoman suosituimmuuden mukaisesti nämä puitteet eivät voineet kuitenkaan määräytyä yksinomaan Suomen ja Unkarin kahdenkeskisen kauppavaihdon problematiikan pohjalta. Maiden toistensa alueella saavuttamat kauppapoliittiset edut, näistä tärkeimpänä tulliedut, määräytyivät kummankin maan muiden, tärkeämpien kauppakumppanien kanssa sopimien toimintapuitteiden pohjalta. Suomen ja Unkarin ulkopuolisille kauppakumppaneilleen antamat taloudelliset sitoumukset olivat hyvin usein ristiriidassa maiden kahdenkeskisen kaupan tavoitteiden ja kummankin maan kauppa- ja sisäpolitiikan asettamien toimintatavoitteiden kanssa.

Suomen Unkariin 1930-luvulla kohdistamat kaupalliset tavoitteet muodostivat jyrkän ristiriidan jälkimmäisen maan itselleen asettamien kauppa-, talous- ja valuuttapoliittisten päämäärien kanssa. Maailmanlaman myötä lähes valtiovararikon partaalle ajautunut Unkari joutui muuttamaan talouspoliittista tavoitteenasetteluaan ja vielä 1920-luvun melko vapaa mielinen kauppa- ja talouspolitiikka tukahtui protektionismin avulla toteutetun autarkiapoliittikan alle. Maa alkoi kiintiöidä tuontikauppaansa ja otti käyttöön erityisen vaihtoveron (Aufgeld), jonka avulla maa pyrki saavuttamaan aktiivisen kauppataaseen. Sopeutuminen Unkarin muuttuneisiin olosuhteisiin pakotti Suomen tarkistamaan Unkarin kanssa tekemänsä kauppasopimuksen sisältöä, varsinkin kun maiden välinen kauppavaihto kehittyi Suomelle epäedullisesti.

Vuosien 1936 ja 1938 lisäkauppasopimukset on nähtävä Suomen puolustuksellisena toimenpiteenä Unkarin taholta koettuja loukkauksia vastaan. Sopimukset olivat eräänlaisia avainsopimuksia, joiden avulla pyrittiin häiriöttömän vientikehityksen turvaamiseen haluamatta puuttua vuoden 1925 kauppasopimuksen määrittelemään suosituimmuuteen. Vaikka Unkarin valuuttavero- ja kiintiöjärjestelmän koettiin maassamme loukkaavan peruskauppasopimuksen kirjainta, pidättäytyi Suomi äärimmäisen jyrkistä Unkariin kohdistuvista toimenpiteistä ja jälkimmäistä maata kohtaan kohdistettuja toimia voidaan pitää melko maltillisina.

Merkittävimmän poikkeuksen muodostaa Suomen keväällä 1938 tekemä päätös Unkarille myönnetyn vehnäjauhojen tullikiintiön peruuttamisesta. Päätöksen kohdistuminen Unkarin tärkeimmän tuotantosektorin vientitietuihin oli poikkeuksellisen ankara toimenpide ja vaikka päätös olisi ollut täysin perusteltu Suomen ja Unkarin välisen kauppavaihdon keskinäisestä problematiikasta lähtien, vaikuttivat maamme toiminnan taustalla myös laajemmat kauppaoliittiset laskelmat. Unkarilaisten vehnäjauhojen tuonti loukkasi britannialaisten jauhontuottajien kauppaetuja maassamme ja englantilaisten taholta esitetyt huolestuneet vastalauseet antoivat maamme ulkoasiainhallinnolle aiheen lakkauttaa unkarilaisille myönnetyn kiintiön. Kiintiön, samoin kuin unkarilaisille puuvillakankaille myönnetyn tullisuosituimmuuden lakkauttamisen vuonna 1936, taustalla vaikutti tietty Englantia kohtaan tunnettu 'yliherkkyys'. Maamme suurimman vientikumppanin varpaille ei haluttu astua sen tuontikauppaa rajoittamalla.

1930-luvun lama osoitti Suomen ja Unkarin kauppa- ja talouspolitiikan toimintaperiaatteiden eroavaisuuden ja sen, kuinka vaikeaa Suomen Unkariin suuntautunut vientikauppa oli sovittaa niihin muuttuneisiin olosuhteisiin, jotka Unkarissa 1930-luvulta lähtien vallitsivat. Kauppaoliittiset kontrollivälineet: tullit, valuuttapolitiikka sekä kiintiö- ja lisenssimääräykset vaikeuttivat Suomen vientiä Unkariin ja maamme vientiteollisuuden toimintatila Unkarissa supistui huomattavasti.

Unkarin siirtyminen 1930-luvun laman vuoksi jyrkkään protektionismiin oli Suomen kannalta erityisen ongelmallista, sillä 1930-luvulla maamme vientiteollisuus alkoi kiinnittää kasvavaa huomiota itäisen Keski-Euroopan lähes koskemattomiin vientimarkkinoihin. Eri vientijärjestöjen myynninedistämistyö, joka oli vielä 1920-luvulla hyvin hajanaista, sai seuraavalla vuosikymmenellä kiinteät muotonsa. Metsäteollisuus, jonka vienti perinteisiin ostajamaihin kangerteli 1930-luvun alussa, suuntasi valtiovallan myötävaikutuksella huomionsa uusille markkina-alueille ja Vientiyhdistys pyrki maamme vientikaupan kvalitatiiviseen laajentami-

seen ja organisoivat Itä-Euroopan myyntitoiminnan uudella, entistä rationaalisemmalla tavalla.

Vaikka Suomen ja Unkarin suhteita leimanneesta heimokansallisesta ajattelusta ei kyetty 1930-luvullakaan luopumaan - eräissä poliittisissa piireissä heimoaate jopa voimistui - alettiin valtiovallankin toimesta kiinnittää suurempaa huomiota Suomen ja Unkarin välisten kauppasuhteiden kehittämiseen. Ilman vuonna 1934 perustetun Budapestin lähetystön myötävaikutusta Suomen vientiteollisuuden mahdollisuudet toimia Unkarin kiintiö-, lisenssi- ja tuontilupaviidakossa olisivat olleet hyvin vaikeat. Valtiovallan ja vientiteollisuuden yhteistyö oli 1930-luvulla kauppavaihdon ehdoton edellytys.

Vaikeat kulkuyhteydet, korkeat rahtikustannukset ja Unkarin noudattamat rajoitustoimet kavensivat Suomen vientikaupan Unkariin hyvin vähäiseksi ja maamme 1920-1930-luvuilla käymään kokonaiskauppaan suhteutettuna myös Unkarin Suomeen suuntautuneen tuontikaupan arvo oli hyvin marginaalinen. Kaupan vähäisyyttä kuvaa se, että hyvin useina vuosina kauppavaihdon tasoa kyettiin mittaamaan prosenttien asemasta promilleina. Myös Unkarin kannalta asiaa tarkastellen Suomen osuus maan kauppavaihdosta oli häviävän pieni.

Maiden väliselle kauppavaihdolle oli leimallista Unkarin huomattava kauppaylijäämä Suomeen nähden. Kehitys ei ole yllättävä, sillä Unkari kykeni tuomaan maahamme tavaroita lähes täysin rajoituksetta, kun taas Suomen vientikauppaa Unkariin rasittivat lukuisat rajoitukset. Vaikka Suomi eräin tullipoliittisin päätöksin - puuvillakankaiden suosituimmustullin poistaminen vuonna 1936 ja vehnäjauhojen preferenssitullin lakkauttaminen 1938 - kavensivat Unkarin maassamme nauttimaan tullisuosituimmuutta, käytti jälkimmäinen maa aktiivisesti hyväkseen vuoden 1925 peruskauppasopimuksessa määriteltyä suosituimmuutta. Suosituimmuus ja tavaroiden maltillinen tullikohtelu Suomessa olivat tärkeitä ennakkoehtoja Unkarin Suomeen suuntaamalle tuontikaupalle. Tätä osoittaa se, että useimmat Unkariin Suomeen tuomista tavaroista olivat tullivapaita tai ainakin maltillisen tullikohtelun alaisia sekä ennen kaikkea se, että vehnäjauhojen ja hehkulamppujen tuontikehitys maahamme tyrehtyi Suomen muutettua näiden tuotteiden tullikohtelua.

1930-luvun lopulla Suomen Unkariin suuntautuneen vientikaupan toimintatila määriteltiin maiden kesken valtiollisella tasolla sovittujen määräkiintiöiden puitteissa. Vuosien 1936 ja 1938 lisäkauppaneuvotteluissa maamme vientiteollisuuden yritykset saivat esittää ulkoministeriön välityksellä toiveitaan Unkarilta pyydettävistä kaupallisista eduista ja useimmiten toivomukset liittyivät tavarakiintiöiden laajentamiseen. Vaikka Suomi onnistuikin pääsääntöi-

sesti sängen hyvin saavuttamaan toivomansa määräkiintiöt, ei tämä vielä taannut varmuutta kauppasuhteen onnistumiselle. Unkarin kauppaministeriö ja maan Kansallispankki kykenivät kontrolloimaan autonomisesti maan ulkomaankauppaa ja halutessaan rajoittamaan tuontia Suomesta maamme esittämästä vastustuksesta huolimatta.

Tavarakiintiöt muodostivat vain ne maksimipuitteet, johon saakka Suomen vientikauppa Unkarissa saattoi kehittyä. Viimekädessä kysyntä- ja tarjontatekijät sekä yleiset kannattavuustekijät määräisivät sen, kuinka suureksi maamme vienti Unkariin todellisuudessa kehittyi. Ei voida kuitenkaan kiistää, etteivätkö kiintiömääräykset olisi eräiltä osin rajoittaneet maamme Unkariin suuntautunutta vientiä. Ainakin sanomalehtipaperin osalta unkarilaisten sanomalehtien ostohalukkuus oli ajoittain hyvin suurta, mutta Unkarin viranomaisten haluttomuus kiintiöiden laajentamiseen muodosti esteen laajempien kauppasuhteiden syntymiselle. Myös useimpien erikoispaperilaatujen osalta Unkari oli hyvin haluton laajentamaan kiintiömääriä ja maan viranomaiset saattoivat sortua jopa 'pikkumaisuuteen', mitä osoittaa vuonna 1938 käyty kiista Triplex-kartongin ominaisuuksista.

Vaikeuksienkin keskellä eräät suomalaiset vientialat kykenivät Unkarissa huomattaviin vientisaavutuksiin. Maamme sanomalehtipaperin valmistajat kykenivät ulkoministeriön ja Suomen Budapestin lähetystön myötävaikutuksella painostamaan Unkarin viranomaisia myöntämään tuotteelle lisäkiintiöitä ja vientikehityksen laajuutta kuvaa se, että vuonna 1938 Unkari oli Suomen Paperitehdasyhdistyksen sanomalehtipaperiosaston myyntitietojen mukaan yhdistyksen kolmanneksi merkittävin eurooppalainen asiakas. Unkarin kasvaneesta sanomalehtipaperituotannosta huolimatta maassa oli edelleen markkinoita myös suomalaiselle sanomalehtipaperille.

Selvimmän unkarilaisen kulutuskysynnän ja suomalaisen tarjonnan yhteys ilmenee suomalaisten lankarullien Unkariin suuntautuneen vientikehityksen kohdalla. Vaikka rullateollisuus oli maailmansotien välillä jo taantuva teollisuuden ala ja alan suhteellinen osuus maamme kokonaisviennistä oli hyvin marginaalinen, säilytti lankarullien vienti Unkariin keskeisen asemansa lähes koko maailmansotien välisen ajan. Lankarullien suhteellinen niukkuus maailmanmarkkinoilla - Suomi hallitsi ylivoimaisesti tuotantoalan maailmanmarkkinoita - yhdessä Unkarin tekstiiliteollisuuden laajentumisen kautta tapahtuneen suurentuneen kysynnän myötä auttoi siinä, että lankarullien osuus Suomen Unkariin suuntautuneessa vientikaupassa säilyi korkeana. Näin siitäkkin huolimatta, että rullienkin tuontia Unkariin rasitti muiden tuotteiden tavoin korkea valuuttavero ja tullitasokin oli melko huomattava.

Jos kysyntä- ja tarjontatekijät määräisivät Suomen Unkariin suuntautuneen viennin kehitystä, oli tämä kytkentä erityisen huomattava Suomen Unkarin tuonnin kohdalla. Unkarilaisten hehkulamppujen tuonti maahamme oli suurinta 1920-luvun puolivälissä, jolloin Oy Airam Ab ei vielä kyennyt täysin tyydyttämään kotimaan kasvaneita markkinoita. Vielä silmiinpistävämpi tämä kysynnän ja tarjonnan kytkentä oli viljatuotteiden kohdalla. Maatamme syksyllä 1928 ja 1936 kohdanneiden katovuosien vuoksi ulkomaisen viljan kysyntä maassamme kasvoi ja syntynyttä viljavajausta korvattiin myös tuonnilla Unkarista. Keväällä 1937 maailman ruismarkkinoilla vallinneen sekasortoisen tilan vuoksi Suomi oli jopa lähes pakotettu tyydyttämään rukiin tarpeensa tuonnilla Unkarista.

Suomen Unkariin maailmansotien välillä suuntaamasta vientikaupasta ja sen Unkarissa kohtaamista vaikeuksista välittyvä kuva on vahvasti kaksijakoinen. 1920-luvulla, jolloin maiden kauppasuhteet olivat vielä kehitysvaiheissaan, Suomen vientiteollisuuden ja ulkomaanedustuksen kaupan edistämiseksi tekemä työ oli hyvin vähäistä siitäkin huolimatta, ettei maiden välisen kauppavaihdon kehittämiseksi ollut kuljetus- ja rahtiongelmia lukuun ottamatta merkittävämpiä esteitä. 1930-luvulla tilanne oli jo aivan toinen: Suomen Unkariin suuntaama vientitoiminta aktivoitui, mutta nyt kauppavaihtoa Unkarissa rajoittaneet tekijät vaikeuttivat merkittävästi vientikauppaa. Myös maamme ulkomaankaupan kokonaiskehityksen kannalta kauppavaihto kehittyi 1920-1930-luvulla epätydyttävästi. Vaikka yksittäisen maan kanssa käydyssä kauppavaihdossa saavutettava aktiivinen kauppatase ei olekaan mikään itseisarvo, ei voida välttää toteamusta, että Suomen Unkarin kanssa maailmansotien välillä käymän kauppavaihdon kokonaissaldo näytti maamme kannalta 'vahvasti miinusta'.

LÄHTEET

1. ARKISTOLÄHTEET

SUOMEN ELINKEINOELÄMÄN KESKUSARKISTO (ELKA)

Suomen Rullatehdasyhdistyksen arkisto (SRY)

K 1:3 Ostajatilastot 1923-1968

K 1:4 Tilausten jakaantuminen maiden ja ostajaluokkien mukaan. Vientitilastot ym. tilastot 1930-1966

D 1:1 Vuosikertomukset 1.12.1922-30.11.1957

Suomen Teollisuusliiton arkisto (STL)

AF 29 Kirjeenvaihto 1936-1941

SUOMEN ULKOASIAINMINISTERIÖN ARKISTO (UM)

Ulkomaankauppa ja ulkomaankauppapolitiikka (58 B1 ja B2), ulkoministeriön kirjeenvaihto Budapestin ja Kööpenhaminan lähetystöjen ja konsulien kanssa, kirjeenvaihto yksityisten kanssa, kirjeenvaihto Unkarin viranomaisten kanssa 1922- 1939.

Budapestin lähetystön taloudelliset tiedotukset 1934-1940 (UM 56A)

VALTIONARKISTO (VA)

Yksityiskokoelmat:

E.N. Setälän kokoelmat

2. VIRALLISJULKAISUT

CIB Year-Book of World Timber Trade 1935-1938. Comité Permanent International du Bois. Wien.

Finnish Timber and Paper Calender 1934/1935

Kertomus Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen toiminnasta 1930-1939

Kertomus Suomen Selluloosayhdistyksen toiminnasta 1927-1938.

Kertomus Suomen Tukkukauppiain liiton toiminnasta 1923-1934.

Magyar Statisztikai Közlememeyk (Uj Sorozat). Magyarorszag Külkereskedelmi Forgalma 75-111, 1925-1939. Szerkerzli es Kiadja A Magyar Kis Közpente Statisztikai Hivatal. (Publications Statisticues Hongroises, Nouvelle Serie. Commerce Exterieur de la Hongrie. Redige et Publie par l'Office Central Royal Hongrois de Statistique, Budapest Steohanaum Nyomda Reszvengtarsasag)

Suomen Asetuskokoelma 1918. Asetus nro. 24. Suomen Senaatin päätös kauppaja merenkulkusopimuksen edelleen soveltamisesta.

Suomen Asetuskokoelma 1920. Asetus nro. 44. Senaatin päätös, jolla kumotaan Senaatin päätös 10. päivältä toukokuuta 1918 kauppaja merenkulkusopimuksien edelleen soveltamisesta 4.3.1920.

Suomen Asetuskokoelma 1921. Asetus nro. 187, Suomen ja Ranskan välinen kauppasopimus.

Suomen Asetuskokoelma 1926. Asetus nro. 120 Suomen ja Unkarin välisen kauppaja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 27.3.1926.

Suomen Asetuskokoelma 1926. Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppaja merenkulkusopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926 sisältäen Suomen ja Unkarin välisen kauppaja merenkulkusopimuksen 29.5.1925 noottivaihtoiheen.

Suomen Asetuskokoelman sopimussarja 1936. Asetus nro. 53 Suomen-Unkarin kauppaja merenkulkusopimukseen tehdyn lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta 13.11.1936. Liitteenä lisäpöytäkirja Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppaja merenkulkusopimukseen 31.10.1936.

Suomen asetuskokoelma 1938. Asetus nro. 189 Unkarille myönnetyn vehnäjauhojen tullikiintiön peruuttamisesta 6.5.1938.

Suomen Asetuskokoelma 1938. Asetus nro. 285 Suomen-Unkarin kauppaja merenkulkusopimukseen tehdyn toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta 26.8.1938.

Suomen Asetuskokoelman sopimussarja. Ulkovaltojen kanssa tehdyt sopimukset. Asetus nro. 19 Unkarin kanssa alkoholitavarain salakuljetuksen ehkäisemiseksi tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta 31.8.1933.

Suomen Asetuskokoelman sopimussarja. Ulkovaltojen kanssa tehdyt sopimukset. Asetus nro. 27. Suomen-Unkarin kauppaja merenkulkusopimukseen tehdyn toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta 26.8.1938. Toinen lisäpöytäkirja Suomen ja Unkarin kesken 29.5.1925 tehtyyn kauppaja merenkulkusopimukseen 15.8.1936.

Suomen sopimukset vieraitten valtioiden kanssa 1918-1920, Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Valtioneuvoston kirjapaino. Helsinki 1932.

Suomen tullitariffi 1920-1939

Suomen Valtiokalenteri 1918-1939

Suomen Vientiyhdistyksen vuosikertomus 1930-1937 sekä jäsenluettelo. Helsinki.

Suomen Virallinen Tilasto (SVT) 1A, Ulkomaankauppatilasto 1918-1938

Suomen Virallinen Tilasto (SVT), Ulkomaankauppatilasto, Kuukausijulkaisut 1918-1938.

Vuoden 1926 Valtiopäivien asiakirjat I. Hallituksen esitys nro 11 Eduskunnalle Suomen ja Unkarin välisen kauppaja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä. Sisältäen: 1) Laki Suomen ja Unkarin välisen kauppaja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 29.1.1926 2) Ulkoasiainvaliokunnan mietintö nro. 1 16.2.1926 hallituksen esityksen johdosta Suomen

ja Unkarin välisen kaupp- ja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 3) Suuren valiokunnan mietintö nro. 3. 24.2.1926 hallituksen esityksen johdosta Suomen ja Unkarin välisen kaupp- ja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 4) Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen Suomen ja Unkarin välisen kaupp- ja merenkulkusopimuksen hyväksymisestä 2.3.1926.

Vuoden 1938 Valtiopäivien asiakirjat IV. Asetus Unkarille myönnetyn vehnä jauhojen tullikiintiön peruuttamisesta 6.5. Sisältää Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön nro. 19 30.9.1938 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus Unkarille myönnetyn vehnä jauhojen tullikiintiön peruuttamisesta.

Vuoden 1938 Valtiopäivien asiakirjat IV. Eduskunnan kirjelmä 7.10.1938 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus Unkarille myönnetyn vehnä jauhojen tullikiintiön peruuttamisesta.

3. KIRJALLISUUS

Aarnio, Paavo, *Ulkomaankauppa kansantalouden näkökulmasta*. Jauri, Eino (toim.), Ulkomaankaupan käsikirja, Helsinki 1946. (Kokoelma kauppakorkeakoulun ulkomaankaupakursseilla 8.11.1945-7.3.1946 pidettyjä luentoja).

Aarnio, Paavo, *Poikkeusajan ulkomaankauppa*. Jauri, Eino (toim.), Ulkomaankaupan käsikirja. Helsinki 1946.

Ahvenainen, Jorma, Suomen paperiteollisuuden kilpailukyky 1920- ja 1930-luvulla. Acta Forestalia Fennica nro. 151. Hämeenlinna 1976.

Ahvenainen, Jorma, Suomen Sahateollisuuden historia. Porvoo 1984.

Ahvenainen, Jorma ja Kuusterä, Antti, *Teollisuus ja rakennustoiminta*. Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki ja Rasila, Viljo, Suomen Taloushistoria 2, Helsinki 1982.

Ahvenainen, Jorma ja Vartiainen, Heikki, J., *Itsenäisen Suomen talouspolitiikka*. Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki ja Rasila, Viljo, Suomen Taloushistoria 2, Helsinki 1982.

Autio, Jaakko, Valuuttakurssit Suomessa 1864-1991. Katsaus ja tilastosarjat. Suomen Pankin keskustelualoitteita, Suomen Pankin monistuskeskus. Helsinki 1992.

Autio, Matti ja Lodenius, E., Suomen Paperitehtaitten yhdistys 1918-1968. Helsinki 1968.

Bán, Aládar, Unkari eheänä ja tynkänä. Helsinki 1926.

Berend, Iván, T. ja Ránki, György, Economic Development in East-Central Europe in the 19th and 20th Centuries. Columbia University Press. New York - London 1974.

Berend, Ivan, Tibor ja Ránki, György, East-Central Europe in the 19th and 20th centuries. Budapest, Akadémiai Kiadó 1977.

Berend, Ivan, T., *Economic Development in Hungary: The Unfolding of Modern Transformation 1860-1938*. Economic Development in Hungary and in Finland 1860-1939, Toim. Mauranen, Tapani, Helsingin Yliopiston talous- ja sosiaalhistorian laitoksen tiedonantoja nro. 18, Helsinki 1985.

Berend, Iván, T. und Ránki, György, *Polen, Ungarn, Rumänien, Bulgarien und Albanien 1914-1980*. Fischer, Wolfram (toim.), Handbuch der Europäischen Wirtschafts- und Sozialgeschichte. Heilbronn 1987.

Capie, Forrest, *Tariffs and growth. Some illustrations from the world economy 1850-1940*. Manchester University Press. Manchester and New York 1994.

Drabek, Z., *Foreign Trade Performance and Policy*. Kaser, M.C. ja Radice, E.A (toim.), *The Economic History of Eastern Europe 1919-1975. Vol. I Economic Structure and Performance between the Wars*, Oxford 1985.

Ferber, Katalin, *The Domestic and International Equilibrium of the Hungarian Economy in the Years Following the Stabilization (1924-1931)*. Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae 29 (2-4), Academiai Kiadó, Budapest 1983.

Halme, Veikko, *Vienti Suomen suhdannetekijänä vuosina 1870-1939*. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja B:16. Helsinki 1955.

Harmaja, Leo, *Maailmansodan vaikutus Suomen taloudelliseen kehitykseen*. Kansantaloudellisia tutkimuksia X. Helsinki 1940.

Hauer, M., *Human Resources*. Kaser, M.C. und Radice, E.A. (toim.), *The Economic History of Eastern Europe 1919-1975. Osa I Economic Structure and Performance between the Two Wars*, Oxford 1985.

Hjerpe, Riitta, *Suomen talous 1860-1985. Kasvu ja rakennemuutos*. Kasvututkimuksia XIII. Suomen Pankin julkaisuja. Helsinki 1988.

Hjerpe, Riitta, *Kasvun vuosisata*. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990.

Hornborg, Harald, *Suomen Paperitehtaitten Yhdistys 1918-1943*. 25-vuotisjulkaisu, Helsinki 1943.

Idman, K.G., *Diplomatminnen. Hågkomster från vår självständighets begynnelseskede 1919-1927*. Söderström & Co. Förlagsaktiebolaget. Helsingfors 1954.

Isserlis, L., *Tramp, Shipping, Cargoes and Freight*. Journal of the Royal Statistical Society, vol. CI. London 1938.

Jalanti, Tauno, *Suomen kauppasopimuspolitiikka*. Jauri, Eino (toim.), *Ulkomaankaupan käsikirja*. Helsinki 1946.

Jalanti, Tauno, *Ulkomaankaupan edustus*. Jauri, Eino (toim.), *Ulkomaankaupan käsikirja*, Helsinki 1946.

Jutikkala, Eino, *Omavaraiseen maatalouteen*. Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki ja Rasila, Viljo, *Suomen Taloushistoria 2*, Helsinki 1982.

Järvinen, Kyösti, *Kauppasopimuspolitiikka*. Helsinki 1928.

Järvinen, Kyösti, *Vientiorganisaation kehitys Suomessa*. Helsinki 1943.

Kaser, M.C., *Introduction*. Kaser, M.C. und Radice, E.A. (toim.), *The Economic History of Eastern Europe 1919-1975. Vol. I Economic Structure and Performance between the Two*

Wars, Oxford 1985.

Keresztesi, B. (ed.), *Forestry in Hungary 1920-1985*. Akademiai Kiadó, Budapest 1991.

Korpela, Asko, *Suomen kauppasopimusneuvottelut. Liiketaloustieteellinen tutkimuslaitos, monisteita nro. 16*. Helsinki 1966.

Kovero, Ilmari, *Kauppapolitiikka*. Porvoo 1935.

Lavonius, W.A., *Tullipolitiikkamme suuntaviivoja. Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja*. Porvoo 1926.

Liepmann, H., *Tariff levels and the Economic Unity of Europe*. London 1938.

Malm, Arvid, *Suomen Selluloosayhdistys 1918 2/VII 1928. Katsaus Suomen selluloosateollisuuden syntyyn ja kehitykseen*. Helsinki 1928.

Mäkinen, Eero, *Suomen metalliteollisuus viennin palveluksessa*. Jauri, Eino (toim.), *Ulkomaankaupan käsikirja*. Helsinki 1946.

Nevakivi, Jukka, *Ulkoasiainhallinnon historia 1918-1956*. Helsinki 1988.

Nyysönen, Jussi, *Ulkomaankaupan ohjekirja*. Lahti 1955.

Oksanen, Heikki - Pihkala, Erkki, *Suomen ulkomaankauppa 1917-1949. Kasvututkimuksia IV. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja*. Helsinki 1975.

Paasivirta, Juhani, *Suomen diplomaattiedustus ja ulkopolitiikan hoito itsenäistymisestä talvisotaan*. Porvoo - Helsinki 1968.

Paasivirta, Juhani, *Suomi ja Eurooppa*. Hämeenlinna 1984.

Paasivirta, Juhani, *Pienet valtiot Euroopassa. Kansainvälisen järjestelmän muutoksia 1800- ja 1900-luvuilla. Historiallisia tutkimuksia 139*. Helsinki 1987.

Paloposki, Toivo, *75 vuotta sahateollisuuden yhteistoimintaa. Suomen sahanomistajien yhdistys 1895-1970*. Helsinki 1970.

Péteri, György, *International Liquidity and the National Economy as a Factor in Hungary's Monetary Policy 1924-1931*. Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae 26, 1980. Budapest 1980.

Pihkala, Erkki, *Suomen kauppapolitiikka vuosina 1918-1944. Suomen ulkomaankauppapolitiikka*, Toim. Lauri Haataja. Helsinki 1978.

Pihkala, Erkki, *Kauppa sotien välisellä kaudella*. Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki ja Rasila, Viljo, *Suomen taloushistoria 2*. Helsinki 1982 a.

Pihkala, Erkki, *Ulkomaankauppatilastot*. Hietala-Mylly. Tutkijan tilastolliset tiedonlähteet. Espoo 1982 b.

Procopé, Hjalmar, J., *Kansainvälisen ja pohjoismaisen kauppapolitiikan suuntaviivoja*. Porvoo 1935.

Radice, E.A., *General Characteristics of the Region Between the Wars*. Kaser, M.C. und

- Radice, E.A. (toim.), *The Economic History of Eastern Europe 1919-1975. Vol. I Economic Structure and Performance between the Two Wars*, Oxford 1985.
- Raninen, Huugo, *Kauppatapojen huomioonottaminen ulkomaankaupassa*. Jauri, Eino (toim.), *Ulkomaankaupan käsikirja*. Helsinki 1946.
- Ránki, György, *The Great Powers and the Economic Reorganization of the Danube Valley after World War I*. *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* 27. *Académiai Kiadó*. Budapest 1981a.
- Ránki, György, *Surmounting the Economic Crisis in South-East Europe in the 1930's*. *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* 27, 1981. Budapest 1981b.
- Ránki, György and Tomaszewski, J., *The Role of State in Industry, Banking and Trade. The Economic History of Eastern Europe 1919-1975, vol. 2. Interwar Policy, The War and Reconstruction*. Edited by M.C. Kaser and Radice, E.A., Clarendon Press, Oxford 1986.
- Rautanen, Jaakko, *Selluloosan ja puuhiokkeen vienti*. Jauri, Eino (toim.), *Ulkomaankaupan käsikirja*. Helsinki 1946.
- Rossi, Reino, *Suomen Pankin korkopolitiikka vuosina 1914-1938. Suomen Pankin taloustieteellisen laitoksen julkaisuja sarja B:12*, Helsinki 1951.
- Ruuskanen, Pekka, *Koivikosta maailmanmarkkinoille. Suomen rullateollisuus vuosina 1873-1972*. *Studia Historica Jyväskylälensia* 45, Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä 1992.
- Suomen diplomaattisuhteet. Ulkoasiainministeriön julkaisuja, Helsinki 1988.
- Suomen diplomaattiset suhteet ulkovaltoihin 1918-1992. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Helsinki 1993.
- Suomen ulkoasiainhallinnon matrikkeli 1918-1993. Mikkeli 1996.
- Suontausta, Tauno, *Kansainvälinen tullipolitiikka*. Jauri, Eino (toim.), *Ulkomaankaupan käsikirja*. Helsinki 1946.
- Suviranta, Bruno, *Suomi ja maailman talouspula. Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisuja* 12. Helsinki 1931.
- Suviranta, Bruno, *Suomen Höyrylaiva Osakeyhtiö 1883-1958*. Helsinki 1958.
- Talas, Onni, *Muistelmia. Itsenäisyssenaattorina ja lähettiläänä kymmenessä maassa*. Porvoo 1960.
- Teichova, Alice, *Kleinstaaaten im Spannungsfeld der Grossmächte. Wirtschaft und Politik in Mittel- und Südosteuropa in der Zwischenkriegszeit. Sozial- und wirtschaftshistorische Studien*. Verlag für Geschichte und Politik. Wien 1988.
- Tollet, C.G., *Suomen Ulkomaankauppaliitto 1919-1969*. Helsinki 1969.
- Valtioneuvoston Historia IV. Ministerimatrikkeli 1917-1966. Helsinki 1976.
- Vattula, Kaarina (toim.), *Suomen Taloushistoria 3. Historiallinen Tilasto*. Helsinki 1983.

Vesikansa, Jyrki, Talouden vapauden puolesta. 75 vuotta keskuskauppakamarin toimintaa. Keuruu 1993.

Viljanen, V.M.J., Tulli- ja kauppasopimuspolitiikkamme. Julkaisija Suomen Kauppa- ja teollisuus Oy. Helsinki 1936.

4. PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Kohvakka, Marko, Etabloituminen Itä-Aasiaan. Suomen ja Japanin kaupalliset suhteet maailmansotien välillä. Pro gradu- tutkielma Jyväskylän yliopiston Suomen historian laitoksella. Jyväskylä 1996.

5. LEHDET

Kauppalehti 1918-1939

Maakansa 30.10.1935.

Pester Lloyd, nro. 25 joulukuu 1937.

Suomen Keskuskauppakamarin Tiedonantoja 1920-1928

Suomen Paperi- ja Puutavaralehti 1918-1939

Suomen Ulkomaankauppa 1929-1938

LIITE 1. Suomen ja Unkarin diplomaattinen edustus 1920-1940

1. Suomen diplomaattinen edustus Unkarissa

Lähettiläät:		
Idman, Karl, Gustaf	lähettiläs Kööpenhaminassa	1922-1927*
Setälä, Emil, Nestor	lähettiläs Kööpenhaminassa	1927-1930
Talas, Onni	lähettiläs Kööpenhaminassa	1930-1934
	lähettiläs Budapestissa	1931-1940
Konsuliedustus		
Latinovits, Tibor	konsuli Budapestissa	1922-1923
Saxlehner, Edmund	pääkonsuli Budapestissa	1924-1927
Liipola, Yrjö	varakonsuli Budapestissa	1925-

2. Unkarin diplomaattinen edustus Suomessa

Asiainhoitajat ja lähettiläät:		
Barcza,	dipl. edustaja Kööpenhaminassa	1920-1921
Bornemisza, de Kaszon, Jules	lähettiläs Tukholmassa	1921-1923
Jungerth, Michel	asiainhoitaja Tallinnassa	1923-1933
Kiss, de Nemesker, Alexander	asiainhoitaja Tallinnassa	1933-1934
	lähettiläs Helsingissä	1934-1937
de Török, Belá	lähettiläs Helsingissä	1937-1939
Villáni, Louis	lähettiläs Helsingissä	1939-1940
Lähetystösihteerit:		
Szentnik, Iony, de Szentnekler Andár	lähetystösihteeri Helsingissä	1929-1933
de Cindrie, Egon	lähetystösihteeri Helsingissä	1933-1934

Kail, Joseph	I lähetystösihteeri Helsingissä	1935-1936
Walter, Emile	I lähetystösihteeri Helsingissä	1937-1939
Konsulit:		
Niklander, Karl, Alwar	konsuli Suomea varten	1923-1929
Liipola, Yrjö	pääkonsuli Suomea varten	1933-1937

* Vuodesta 1922 alkaen akkreditoitu Unkariin. Lähteet: Suomen diplomaattiset suhteet ulkomaaltoihin 1918-1992. Ulkoasiainministeriön julkaisu. Helsinki 1993, s. 132, 143-144, Suomen Valtiokalenteri 1918-1939.

LIITE 2

SUOMEN JA UNKARIN VÄLINEN KAUPPA- JA MERENKULKUSOPIMUS 29.5.1925

Suomen Tasavallan Presidentti ja Hänen Korkeutensa Unkarin Valtionhoitaja ovat, haluten lujittaa ystävyyden siteitä ja edistää taloudellisia suhteita näiden kahden maan välillä, päättäneet tehdä kauppa- ja merenkulkusopimuksen ja siinä tarkoituksessa nimittäneet täysivaltaisiksi edustajikseen:

Suomen Tasavallan Presidentti:
Suomen ulkoasiainministerin *Karl Gustaf Idman*in,
Hänen Korkeutensa Unkarin Valtionhoitaja:

Unkarin asiainhoitajan, tohtori *Michel Jungerth*in.
jotka ovat, esitettyään toisilleen päteviksi ja asiainmukaisiksi havaitut valtakirjansa, sopineet seuraavista artikloista.

1. artikla.

Kummankin sopimuspuolen kansalaisilla on oikeus samoilla ehdoilla kuin suosituimman maan kansalaisilla, maan lainsäädännön määräämissä rajoissa, vapaasti tulla toisen sopimuspuolen alueelle, asettua asumaan sinne, harjoittaa kauppaa, teollisuutta, käsityötä ja kaikkea muuta elinkeinoa, hankkia perinnön, lahjan, testamentin, oston ja vaihdon kautta tai millä muulla laillisella tavalla tahansa irtainta ja kiinteätä omaisuutta, sekä omistaa, hallita ja luovuttaa sellaista omaisuutta.

Kumpikin sopimuspuoli sitoutuu olemaan vaatimatta toisen sopimuspuolen kansalaisilta minkäänlaisia suurempia veroja tai muita maksuja ja rasituksia, kuin mitä nyt tai vastedes kannetaan oman maan tai suosituimman maan kansalaisilta.

2. artikla.

Kauppa-, teollisuus-, finanssi-, vakuutus- ja muiden yhtiöiden, osuuskuntain ja yhdistysten sekä taloudellisten yhtymäin, joiden kotipaikka on toisessa sopimusmaassa ja jotka on perustettu sen maan lakien mukaisesti, laillinen järjestysmuoto ja oikeudellinen asema tunnustetaan toisessa sopimusmaassa. Elleivät toisen maan lait sitä estä ja sillä ehdolla, että kaikkia näiden lakien määräämiä muodollisuuksia noudatetaan, ne saavat ulottaa toimintansa tämän viimemainitun maan alueelle, hankkia siellä oikeuksia ja käyttää niitä hyväkseen sekä harjoittaa siellä elinkeinoaan. Ne nauttivat siellä yhtä suopeaa kohtelua, kuin mikä on myönnetty tai vastedes myönnetään kolmannen maan vastaaville yhtiöille, osuuskunnille, yhdistyksille ja yhtymille, ja niillä on sama oikeus kuin suosituimman maan yhtiöillä, osuuskunnilla, yhdistyksillä ja yhtymillä hankkia, omistaa, hallita ja luovuttaa irtainta ja kiinteää omaisuutta.

Verot, maksut ja rasitukset, minkälatauisia tai -nimisiä ne lienevätkin, eivät saa rasittaa raskaammasti näitä kuin suosituimman maan yhtiöitä, osuuskuntia, yhdistyksiä ja yhtymiä.

3. artikla.

Toisen sopimuspuolen kansalaisia tai sen alueella kotipaikan omaavia yhtiöitä, osuuskuntia, yhdistyksiä tai yhtymiä ei saa verottaa toisessa sopimusmaassa muusta omaisuudesta kuin siitä, mikä on verotusmaassa, eikä muualta saadusta tulosta.

4. artikla.

Toisen sopimuspuolen kansalaisilla ja toisen sopimuspuolen alueella kotipaikan omaavilla yhtiöillä, osuuskunnilla, yhdistyksillä ja yhtymillä on oleva, samoilla ehdoilla kuin maan omilla, esteetön pääsy toisen sopimuspuolen tuomioistuimiin ja eri viranomaisiin. Kun ne käyttävät tätä oikeuttaan, niiltä ei saa vaatia muita eikä suurempia maksuja kuin maan omilta kansalaisilta tai yhtiöiltä, osuuskunnilta, yhdistyksiltä ja yhtymiltä.

5. artikla.

Kummankin sopimuspuolen kansalaiset ovat toisen sopimuspuolen alueella vapaat kaikesta sotapalveluksesta, olipa aselaji mikä hyvänsä, samoinkuin kaikesta verotuksesta, joka on määrätty sotapalveluksen korvaukseksi, eikä heitä toisaalta saa millään lailla estää suorittamasta asevelvollisuuttaan omassa maassaan.

Edelleen heitä ei saa rasittaa rauhan eikä sodan aikana muilla suorituksilla ja sotilaallisilla pakko-otoilla, kuin mitä määrätään maan omille kansalaisille, ja aina samassa määrässä ja samojen perusteiden mukaan, mutta kuitenkin yksinomaan korvausta tai palkkiota vastaan.

He ovat samaten vapaat kaikesta pakollisesta julkisesta juridisesta, hallinnollisesta tai kunnallisesta toimesta paitsi velvollisuudesta vastaanottaa omien maanmiestensä holhous.

6. artikla.

Toisen sopimuspuolen kauppiailta, tehtailijoilla ja muilla elinkeinonharjoittajilla, jotka näyttämällä maansa asianomaisten viranomaisten antaman elinkeino-oikeustodistuksen voivat toteennäyttää, että heillä on oikeus siellä harjoittaa kauppaansa tai teollisuuttansa ja että he siellä suorittavat lain määräämät verot ja maksut, on oikeus, noudattamalla kummassakin maassa voimassaolevia määräyksiä, henkilökohtaisesti tai palveluksessaan olevien matkustajien kautta, tehdä toisen sopimuspuolen alueella ostoja kauppiailta, tuottajilta tai julkisista myyntipaikoista. He voivat myöskin mallien ja näytteiden perusteella ottaa vastaan tilauksia kauppiailta tai muilta henkilöiltä, jotka kauppaansa tai teollisuuttaan varten käyttävät tarjottujen tapaisia kauppatarvikkeita.

Jos toinen sopimuspuoli kantaa erikoisia toimitus- tai elinkeinomaksuja, niin toinen sopimuspuoli saattaa vastavuoroisuuden nimissä ryhtyä vastaaviin toimenpiteisiin.

Suomalaiset ja unkarilaiset kauppamatkustajat, joilla on maansa viranomaisten antama, molempien sopimuspuolten yhteisesti hyväksymän mallin mukainen elinkeino-oikeustodistus, saavat vastavuoroisesti kauppamatkustajina maahantuoda näytteitä ja malleja, mutta eivät kauppatarvikkeita.

Sopimuspuolet ilmoittavat toisilleen, mitkä viranomaiset ovat oikeutetut antamaan elinkeino-oikeustodistuksia sekä mitä määräyksiä matkustajain tulee noudattaa toiminnassaan.

Tulli- ynnä muiden samanlaisten maksujen alaiset esineet, joita kauppamatkustajat tuovat maahan näytteinä tai malleina, ovat molemminpuolisesti vapaat tullimaksuista tahi muista tuonti-, vienti- tahi muista veroista sillä ehdolla, että nämä esineet jälleenviedään maasta säädetyn ajan kuluessa ja ettei tuotujen ja jälleenvietyjen esineitten samuus ole epäilyksenalainen, minkä tullitoimiston kautta ne muuten käyvätkin niitä maastavietäessä, jos tämä toimisto vain on siihen saanut voimassaolevien lakien mukaisen oikeutuksen.

Kummassakin maassa voimassaoleviin tuonti- ja vientirajoituksiin eivät edelläolevat määräykset aikaansaa muutoksia.

Näytteiden tai mallien jälleenvienti on taattava niitä tuotaessa kumpaankin maahan joko tallettamalla vastaavien tullimaksujen määrä tai millä muulla tuontimaan asianomaisten viranomaisten hyväksymällä tavalla hyvänsä.

Jos näytteet ja mallit ennen säädetyn ajan loppuun kulumista esitetään jossakin asianomaisessa tullitoimistossa maastavientiä varten, on toimiston tarkastettava, ovatko nämä esitetyt esineet samat kuin ne, joita varten lupa tullittomaan maahantuontiin on annettu. Ellei vähintäkään epäilystä tässä suhteessa ole, niin tullikamari toteaa jälleenviennin ja suorittaa takaisin talletetun tullimaksun.

Jos käy ilmi, ettei näytteitä tai malleja ole jälleenviety ennen määräajan loppua, menetetään tullimaksun määrä valtiolle.

Paitsi merkkejä, joita näytteiden tai mallien samuuden valvomiseksi niihin on virallisesti pantu vientimaassa, on tuontimaan tullivirkamiehellä oikeus vaatia lisämerkkien asettamista, jos tämä jossakin suhteessa näyttää heistä välttämättömältä.

Tällaisten merkkien asettamisesta ei valtio kanna mitään maksua tai veroa. Edelläolevia määräyksiä ei sovelleta kulkukauppiaihin eikä muihin kuljeksiviin kauppiaihin eikä myöskään tilausten hankintaan henkilöiltä, jotka eivät harjoita kauppaa eivätkä teollisuutta ammattimaisesti.

7. artikla.

Kun Suomen kansalaiset, jotka eivät asu Unkarissa, tai suomalaiset yhtiöt, osuuskunnat, yhdistykset tai yhtymät harjoittavat vientiä Suomesta Unkariin, ei niitä veroteta tästä viennistä saamastaan voitosta viimeainitussa maassa, niinkauan kuin niillä ei ole liikettä siellä. Samaa kohtelua sovelletaan Suomeen tapahtuvaan vientiin, jota Unkarin alamaiset ja unkarilaiset yhtiöt, osuuskunnat, yhdistykset ja yhtymät harjoittavat.

Jos jommankumman sopimuspuolen kansalaisilla, yhtiöillä, osuuskunnilla, yhdistyksillä tai yhtymillä on toisen sopimuspuolen alueella liikelaitoksia, ei niitä siellä veroteta muusta kuin näihin laitoksiin kuuluvasta liikkeestä.

8. artikla.

Siinä tapauksessa, että toinen sopimuspuolista voimaansaattaisi kauppatavarain tuonti- tai vientikieltoja tahi -rajoituksia, se myöntää toiselle sopimuspuolelle saman kohtelun, mikä on myönnetty tai vastaisuudessa myönnetään kauppatavaroille, joita tuodaan jostakin kolmannelta maasta tai viedään sinne.

Jokaista tuonti- ja vientikieltojen tai -rajoitusten lakkauttamista tai lieventämistä, jonka jompikumpi sopimuspuolista on myöntänyt tai vastedes myöntää, joskin väliaikaisesti, jollekin kolmannelle vallalle, sovelletaan heti ja rajoituksetta samanlaisiin kauppatavariin, jotka saapuvat toisen valtion alueelle tai lähetetään sinne.

Tämän artiklan määräyksiä ei sovelleta, kun tuonti- ja vientikieltojen tahi kauppatavarain tuontia ja vientiä koskevien rajoitusten voimaansaattaminen tai voimassapitäminen

- 1) tarkoittaa maan yleistä turvallisuutta tai on asianomaisen valtion mielestä sotatilan aiheuttama,
- 2) on terveydenhuoltotoimenpide tai suojelustoimenpide tarttuvien eläin- ja kasvitautien ehkäisemiseksi,
- 3) tarkoittaa sellaisia siemeniä, joista on syytä epäillä, etteivät ne alkupe-
räsä vuoksi menesty tuontimaassa.

9. artikla.

Jos toinen sopimuspuoli asettaa määrättyjen kauppatavarain tuonnin tai viennin riippuvaksi hallituksen tai jonkun sen valtuuttaman järjestön tarkastamista hinnoista sopimuspuoleen sovellettavien yleisten ehtojen tulee olla yhtä edulliset, kuin mitä sovelletaan tai vastedes saatetaan soveluttaa mihin kolmanteen maahan tahansa.

10. artikla.

Tuontitulleihin ja -maksuihin, samoinkuin kaikkiin niihin liittyviin lisämaksuihin, koeffisientteihin ja korotuksiin nähden, joita nyt tai vastedes kannetaan kauppatavaroita maahantuotaessa, sitoutuvat molemmat sopimuspuolet myöntämään toisilleen ehdoitta ja automaattisesti jokaisen edun, alennuksen tai vapautuksen, minkä ne ovat myöntäneet tai tulevat myöntämään mille kolmannelle maalle hyvänsä.

Niinikään sopimuspuolet takaavat toisilleen suosituimman kansan kohtelun vientitulleihin samoinkuin kaikkiin viennin yhteydessä kannettaviin maksuihin nähden, minkänimisiä tai -laatuksia ne lienevätkin.

Samoin taataan vastavuoroisesti suosituimman kansan kohtelu tullikäsittelyihin ja tullimuodollisuuksien täyttämiseen, tullipalautuksiin, kauppatavarain tullivarastoihin asettamiseen ja niiden säilytykseen niissä sekä tämän yhteydessä oleviin maksuihin nähden.

11. artikla.

Mitä kulutus-, tuotanto-, vaihto-, monopoli-, aksiisi- ja muihin sisäisiin maksuihin tulee, on toisesta maasta peräisin olevien tai sieltä tuotujen kauppatavarain osalle toisessa maassa tuleva yhtä suopea kohtelu, kuin mikä suosituimman maan tavaroille on suotu.

12. artikla.

Sopimuspuolet takaavat toisilleen esteettömän kauttakulun ja sitoutuvat sovelluttamaan keskinäisissä suhteissaan Barcelonassa huhtikuun 20 päivänä 1921 allekirjoitetun "Kauttakuluvapautta koskevan sopimuksen ja johtosäännön" ja toisen yleisen liikenne- ja kauttakulkukonferenssin Genevessä tekemän ja allekirjoittaman "Rautateitten kansainvälisiä suhteita koskevan sopimuksen ja johtosäännön" määräyksiä, mikäli nämä koskevat kauttakulkua, ja takaavat toisilleen tässä suhteessa suosituimman maan kohtelun.

Sopimuspuolet toteavat, että edelläolevaa suosituimman kansan kohtelua koskevaa määräystä ei sovelleta, kun kauttakuluoikeuden rajoitus

- 1) tarkoittaa yleistä turvallisuutta tai johtuu odottamattomista force majeure tapauksista;
- 2) aiheutuu terveystaloudellisista syistä tai suojelustoimenpiteistä tarttuvien kotieläin- tai kasvitautien ehkäisemiseksi.

13. artikla.

Mitä alkuperää hyvänsä olevat kauppatavarat ovat, kulkiessaan jommankumman maan kautta, joko ennen toiseen maahan tai sieltä saapuen, kauttakulkumaassa vapautetut kaikista tuonti- ja vientitulleista tai -maksuista ja kaikista sisäisistä maksuista paitsi niistä, joiden yksinomaisena tarkoituksena on kauttakulkuliikenteen valvonnasta ja hallinnosta aiheutuvien menojen peittäminen.

Mitä alkuperää hyvänsä olevat kauppatavarat, jotka kulkevat jommankumman maan kautta kauttakuluttavinaan, saavat osakseen niitä toiseen maahan tuotaessa, huolimatta siitä tulevatko ne varastoitaviksi vapaasatamiin, tullivarastoihin, kauttakulkuvarastoihin tai muihin tullin yhteydessä oleviin laitoksiin, tulli- ja muihin maksuihin nähden sekä kaikissa muissa suhteissa vähintään yhtä suopean kohtelun, kuin mikä niiden osaksi tulisi, jos ne tuotaisiin suoraan alkuperämaasta.

14. artikla.

Toisen sopimuspuolen luonnon- tai teollisuustuotteet saavat osakseen kaikessa, mikä koskee rautatiekuljetuksia toisen sopimuspuolen alueilla - kaikkien ehtojen ollessa muuten

yhtäläiset - saman kohtelun kuin samaan suuntaan ja samalla radalla kulkevat samanlaiset tai suosituimman maan tuotteet.

Samana periaatetta on noudatettava muihinkin julkisiin kuljetuksiin nähden sikäli kuin nämä ovat valtion hallinnon alaiset.

15. artikla.

Jotta jommastakummasta maasta peräisin olevat tuotteet saisivat nauttia ylläolevien määräyksien suomia etuja ja jotta kaikenlainen tavaran kiertoteitse kuljettamisesta johtuva säännöttömyys vältettäisiin, voivat sopimuspuolet vaatia, että niiden alueelle tuotuja tuotteita ja kauppatavaroita tulee seurata alkuperätodistus.

Sopimuspuolet takaavat toisilleen vastavuoroisesti suosituimman maan kohtelun näiden todistusten muotoon ja sisältöön sekä niiden käyttöön nähden.

16. artikla.

Kumpikin sopimuspuoli sitoutuu ryhtymään kaikkiin välttämättömiin toimenpiteisiin turvataksensa toisen sopimuspuolen alueelta peräisin olevat luonnon- tai teollisuustuotteet kaikelta epälojalilta kilpailulta kauppatoimissa, ehkäisemään ja estämään takavarikoimalla tai kaikilla muilla sopivilla rankaisutoimenpiteillä kaikkien sellaisten tuotteiden tuonnin, varastoinnin ja viennin, samoin kuin valmistamisen, myynnin ja kotimaisen tarjonnan, joissa itsessään tai joiden välittömässä varusteessa tai ulkonaisessa pakkauksessa on jonkunlaisia leimoja, nimiä, kirjoituksia tai merkkejä, jotka suoraan tai välillisesti sisältävät väärää ilmoitusta näiden tuotteiden tai tavarain alkuperästä, laadusta tai erikoisominaisuuksista.

Sopimuspuolet sitoutuvat tehokkaasti sovelluttamaan Pariisissa 20 päivänä maaliskuuta 1883 allekirjoitettua ja Washingtonissa 2 päivänä kesäkuuta 1911 tarkistettua teollisuusomistusoikeuden suojelemista koskevaa sopimusta.

17. artikla.

Unkarilaiset ja suomalaiset alukset, niiden miehistöt, matkustajat ja lastit saavat osakseen toisen sopimusmaan satamissa ja aluevesillä suosituimman maan alusten kohtelun sekä yleis- tai erikoismaksuihin että alusten luokitukseen, lastaamis- ja purkamishelpotuksiin ja yleensä kaikkiin muodollisuuksiin ja määräyksiin nähden, joiden alaisia kauppa- alukset, niiden miehistöt, matkustajat ja lastit ovat.

18. artikla.

Molemmat sopimuspuolet myöntävät toisilleen oikeuden nimittää konsuliedustajia kaikkiin toisen sopimuspuolen satamiin, kaupunkeihin ja paikkoihin, joihin minkä kolmannen valtion tahansa sallitaan konsuleita asettaa.

Saatuaan oleskelumaansa hallitukselta asianomaisen tunnustuksen, kummankin sopimuspuolen konsuliedustajat nauttivat toisen sopimuspuolen alueella samoja etuoikeuksia, vapauksia ja samaa toimivaltaa, kuin mikä on myönnetty tai vastedes mahdollisesti myönnetään jonkun kolmannen vallan konsuliedustajille. Kuitenkaan ei näitä etuoikeuksia, vapauksia eikä toimivaltaa myönnetä toisen sopimusmaan konsuliedustajille toisessa maassa laajemmassa määrässä kuin mitä toisen maan konsuliedustajille myönnetään ensinmainitussa maassa.

19. artikla.

Kumpikaan sopimuspuoli ei voi tämän sopimuksen määräyksiin vetoamalla vaatia itselleen niitä etuja, jotka toinen sopimuspuoli on myöntänyt tai vastedes ehkä myöntää naapurivaltiolliselle paikallisliikenteen helpottamiseksi alueella, joka kummallakin puolella rajaa saa

ulottua 15 kilometrin laajuudelle.

Unkari ei voi myöskään tämän sopimuksen perusteella vaatia

- 1) niitä etuja, jotka Suomi on myöntänyt tai vastedes saattaa myöntää Virolle;
- 2) niitä etuoikeuksia, jotka Suomi on myöntänyt tai ehkä vastedes myöntää Venäjälle kalastuksen ja hylkeenpyynnin suhteen suomalaisilla merialueilla Pohjoisella Jäämerellä;
- 3) niitä etuoikeuksia, jotka Suomi on myöntänyt Ruotsille luotsinottovelvollisuuteen nähden ja joista mainitaan selityksessä 17 päivältä elokuuta 1872 ja asetuksessa 21 päivältä toukokuuta 1920, vieläpä siinäkin tapauksessa, että tässä selityksessä myönnettyjä etuoikeuksia vastaisuudessa laajennettaisiin, niin että niitä sovellettaisiin aina 125 rekisteröinnin kantoisiin ruotsalaisiin aluksiin.

Kaikissa edelläluetelluissa tapauksissa kuitenkin kumpikin sopimuspuoli myöntää toiselle sopimusmaalle ainakin yhtä suopean kohtelun, kuin mitä jo on myönnetty tai vastedes saatetaan myöntää muulle kolmannelle vallalle kuin sille tai niille, joille ylempänä määritellyt myönnytykset yllämainituista syistä on myönnetty tai saatetaan myöntää.

20 artikla.

Suomi ei myönnä tämän sopimuksen perusteella Unkarille niitä erikoisetuja, joista mainitaan Suomen ja Ranskan välillä 13 päivänä heinäkuuta 1921 tehdyn kauppasopimuksen 2. ja 6. artiklassa.

Kuitenkin on sovittu, että Unkari saa osakseen saman kohtelun, kuin mikä yllämainitussa 2. artiklassa on myönnetty Ranskalle, jos Ranskalle ja sen tuotteille siinä myönnetty edut myönnetään useammalle kuin yhdelle kolmannelle vallalle.

21. artikla.

Tämä sopimus on ratifioitava ja ratifioimisasiakirjat vaihdettava Budapestissa niin pian kuin mahdollista.

Se tulee voimaan 15 päivän kuluttua ratifioimisasiakirjojen vaihtamisesta ja pysyy voimassa, kunnes kolme kuukautta on kulunut siitä, kun toinen sopimuspuoli on sanonut irti sen.

Vakuudeksi ovat molemmat täysivaltaiset edustajat, asianmukaisesti valtuutettuina, allekirjoittaneet tämän sopimuksen ja varustaneet sen sineteillään.

Tehtiin Helsingissä, kahtena kappaleena, 29 päivänä toukokuuta 1925

K. G. Idman.
Dr. Jungerth.

Lähde: Suomen Asetuskokoelma 1926. Asetus nro. 121 Suomen ja Unkarin välisen kauppaja-merenkulkusopimuksen voimaansaattamisesta 23.4.1926.

LIITE 3. Markan punta-, dollari- ja pengökurssit 1918-1939

Vuosi	Punta	Dollari	Kruunu/pengö
1918	39,01	8,22	0,2026
1919	66,92	15,57	0,201
1920	104,75	29,07	0,058
1921	197,69	51,54	0,077
1922	206,16	46,69	0,02
1923	171,24	37,44	0,0019
1924	176,05	39,86	0,00068
1925	191,83	39,7	0,00056
1926	193,02	39,7	6,97
1927	193,08	39,7	6,94
1928	193,33	39,7	6,92
1929	193,11	39,7	6,92
1930	193,19	39,7	6,94
1931	194,06	43,5	7,59
1932	226,3	64,8	11,31
1933	227	55,17	11,84
1934	227	45,09	13,07
1935	227	46,34	13,54
1936	227	45,82	13,51
1937	227	46,07	13,55
1938	227	46,6	13,7
1939	216,9	48,87	14,37

Aution ilmoittamista punnan ja dollarin kuukauden keskikursseista on laskettu vuotuiset keskikurssit. Pengön ja markan välinen vaihtosuhte on muodostettu Aution ja Kaserin teoksia hyväksikäyttäen laskemalla ensin Aution ilmoittamista dollarin kuukausittaisista keskikursseista vuotuinen keskikurssi ja kertomalla tämä sitten Kaserin ilmoittamilla kruunun ja pengön dollaripohjaisilla vaihtokursseilla. Lähteet: Autio, Jaakko, Valuuttakurssit Suomessa 1864-1991. Katsaus ja tilastosarjat. Suomen Pankin keskustelualoitteita, Helsinki 1992, s. 12-16 ja 107-111, Kaser, M. C. (ed.), The Economic History of Eastern Europe 1919-1975, vol. 1., s. xii.

LIITE 4. Suomen Unkariin suuntautuneen viennin rakenne 1925-1939

Tavararyhmä	1925		1926		1927		1928		1929		1930		1931		1932	
	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.
Sanomalehtipaperi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Selluloosa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paperi ja selluloosa	-	58,68	-	60,64	-	8,10	-	5,71	-	-	-	-	-	-	-	-
Lankarullat	97,24	-	35,86	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muut puu- ja paperituotteet	1,24	-	1,93	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Puuteollisuustuotteet	-	33,55	-	38,10	-	72,78	-	87,14	-	1,28	-	14,41	-	5,77	-	6,56
Puu- ja paperiteollisuustuotteet	98,48	92,23	37,79	98,74	80,88	80,88	92,85	34,74	41,06	88,85	29,66	34,74	61,55	98,52	75,41	
Elintarvikkeet	-	5,26	-	10,81	-	10,81	-	7,14	-	87,19	-	35,60	-	1,28	-	23,77
Kumi- ja nahkateollisuustuotteet	-	0,53	-	1,26	-	8,28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koneet ja laitteet, raakametallit	-	1,05	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muut	1,53	0,92	13,50	100,00	100,00	100,00	100,00	2,56	100,00	11,15	11,15	11,15	1,84	0,32	1,48	0,82
Muut vientituotteet	1,53	7,76	62,20	1,26	19,09	19,09	7,14	98,72	100,00	11,15	65,26	58,94	38,45	1,48	24,59	
YHTEENSÄ	100,01	99,99	100,00	100,00	99,99	100,00	99,99	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Tavararyhmä	1933		1934		1935		1936		1937		1938		1939			
	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.
Sanomalehtipaperi	87,05	-	78,17	-	62,37	-	75,10	-	78,06	-	83,44	-	-	-	-	-
Selluloosa	3,04	-	-	-	4,12	-	4,66	-	1,94	-	-	-	-	-	-	-
Paperi ja selluloosa	90,09	94,11	78,17	90,58	66,49	95,93	79,76	93,82	80,00	87,94	83,44	85,83	-	85,01	-	-
Lankarullat	5,36	-	11,08	-	16,42	-	9,08	-	5,31	-	1,66	-	-	-	-	-
Muut puu- ja paperituotteet	-	-	3,21	-	5,67	-	4,10	-	6,90	-	2,84	-	-	-	-	-
Puuteollisuustuotteet	-	0,47	-	0,55	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,74
Puu- ja paperiteollisuustuotteet	95,45	94,58	92,46	91,13	88,58	95,93	92,94	93,82	92,21	87,94	87,94	85,83	-	85,75	-	-
Elintarvikkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kumi- ja nahkateollisuustuotteet	-	-	-	2,22	-	0,62	2,99	3,44	3,25	4,44	6,86	9,64	-	12,77	-	-
Koneet ja laitteet, raakametallit	4,44	4,95	2,76	2,22	4,67	3,45	1,37	1,37	1,78	3,49	2,11	1,32	-	-	-	-
Muut	0,11	0,47	4,78	4,43	6,75	4,05	4,05	1,37	2,76	4,13	3,09	3,21	-	1,48	-	-
Muut vientituotteet	4,55	5,42	7,54	8,87	11,42	4,07	7,04	6,18	7,79	12,06	14,17	14,17	-	14,25	-	-
YHTEENSÄ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	99,98	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Lähteet: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1925-1938, Magyar Statistikai Közlememeyk. Magyarorszag Külkereskedelmi Forgalmala 75-111, 1925-1939.

Tavararyhmä	1932			1933			1934			1935			1936			1937			1938				
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C		
1. Eläviä eläimiä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2. Eläimistä saatuja ruokatarvikkeita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
3. Viljaa ja viljatuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muunlaisia ryynejä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muut	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
4. Kasjanrehua ja siemeniä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
5. Hedelmiä, keittiökasveja, eläviä kasveja ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
6. Siirtoainetavaroita ja mausteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
7. Säilykkeitä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
8. Juomia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
9. Kehruruuaineksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
10. Lantaa ja punontateoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
11. Karkkaita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
12. Sekalaisia kutomateollisuustavaroita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
13. Puutavaroita ja puuteoksia	48,8	522,8	43,9	20,2	188,7	5,4	67,6	594,8	11,1	89,5	916,9	17,1	69,3	716,7	10,8	52,3	569,9	6,7	22,5	246,5	2	0,2	
Lankarullilla	48,8	514,8	43,2	20,2	188,7	5,4	67,6	594,8	11,1	89,5	879,7	16,4	69,3	604,1	9,1	52,3	453	5,3	22,5	204,6	1,7	-	
Muut	-	8	0,7	-	-	-	-	-	-	-	37,2	0,7	-	112,6	1,7	-	116,9	1,4	-	41,9	0,3	-	
14. Puunkuorta, oksia ym. ja niistä valm. teoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
15. Paperteollisuustuotteita	338,3	651,8	54,7	2091,7	3173,2	90	3113,1	4369	81,4	2645,5	3829,8	71,5	3686,3	5464,9	82,2	4753	7294	85,5	5502,6	10591,1	86	-	
Sanomalehtipaperi	338,3	621,8	52,2	2039,1	3066,2	87	3113,1	4196,6	78,2	2531,1	3342	62,4	3541,6	4994,7	75,1	4644,6	6656,8	78,1	5447,9	10233,2	83,4	-	
Kemiall. valmistettu kuiva sulfataattiseluloosa	-	-	-	52,6	107	3	-	-	-	105,1	221	4,1	140,2	310,1	4,7	59,1	165,7	1,9	-	-	-	-	
Silkkipaperi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9,3	257,3	4,8	4,5	107,1	1,6	-	-	-	-	-	-	-	
Pergamenttipaperi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ruskea käärepaperi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Lumppea sisältämätön muu paperi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muut	-	30	2,5	-	-	-	172,4	20,6	3,2	-	9,5	0,2	-	53	0,8	-	1,4	0	-	59,8	0,5	-	
16. Joutia, harjaksia ym. sekä niistä valm. tavaroita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
17. Vuotia ja nahkoja, nahkateoksia, turkkisia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muokkaamattomia vasikannahkoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muokkaamattomia muiden nautaeläinten nahkoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muut	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18. Metalleja ja metalliteoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tärkeitä sekä valuraudasta valmistettuja teoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Viljoja ja raspeja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muut	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
19. Koneita ja laitteita	-	11,9	1	5,1	156,4	4,5	148,2	2,7	0,2	11,5	11,5	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Separaattorit	-	-	-	5,1	151	4,3	146,7	2,7	0	0,2	0,2	4,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muut	-	-	-	-	5,4	0,2	1,5	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
20. Kujetusneuvoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
21. Soittokoneita, kojeita, kelloja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
22. Kivi- ja maalajeja sekä niistä valmistettuja teoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
23. Asfalttia, tervaa, hartisia, kautsua ym. sekä valm. nii	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kautsur-, guitaperkka- ja balataateoksia	-	0,6	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Muut	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
24. Öljyjä, rasvoja ja vahoja sekä niistä tehtyjä tuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
25. Haittavia öljyjä, kosmeettisia aineita yms.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tärpätioilyjä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Värejä ja väriäysaineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
27. Räjähdyksineite, ampumatarvikkeita, syytysvälinei	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
28. Kemiallisia aineita ja niiden yhdistyksiä, lääkkeitä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
29. Lannoitusaineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
30. Kirjallisuus- ja taidetuotteita, opetusvälineitä yms.	-	1,2	0,1	-	-	-	12	205,8	3,8	43,3	43,3	0,8	10,5	111,3	1,7	-	67,3	0,8	9,9	179,7	1,5	-	
Kirjoja	-	-	-	-	-	-	12	197,9	3,7	-	-	-	10,5	111,3	1,7	-	-	-	9,9	111	0,9	-	
Muut	-	-	-	-	-	-	-	7,9	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	68,7	0,6	-	
31. Muualla mainitsemattomia tavaroita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
YHTEENSÄ	-	1192,3	100	-	3522,3	100	-	5368,3	100	-	5358,6	100	-	6650,8	100	-	8527,6	100	-	12324,5	100	-	
Takaisinventti	-	53,5	-	-	12,7	-	-	19,3	-	-	75,7	-	-	726,5	-	-	31,3	-	-	-	184,7	-	-

Unkarin tavarantontti Suomesta 1925-1939 (volyymi, arvo ja suhteellinen rakenne) i tonnia, arvo 1 000:tta pengöä)

araryhmä	1925		1926		1927		1928		1929		1930		1931		1932		%	
	Määrä	Arvo	%	Määrä	Arvo	%	Määrä	Arvo	%	Määrä	Arvo	%	Määrä	Arvo	%	Määrä		Arvo
riä eläimiä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
at	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mistä saatuja ruokatarvikkeita	1,1	3,8	5	10,1	5,5	10,8	1,6	5,1	7,3	26,7	64	82,1	11,9	30	25,4	2	0,6	0,6
soja	-	-	-	-	-	-	1,6	5,1	7,3	26,7	64	82,1	11,9	30	25,4	2	0,6	0,6
ia ja viljatuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
rittu riisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
anrehua ja siementä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
elmiä, keittökasveja, eläviä kasveja ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
omaa tavaroita ja mausteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ykkeitä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sällykkeitä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ruuainehkeisiä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaa ja punontateoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kahta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alaisia kutomateollisuustavaroita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tavaroita ja puuteoksia	15,5	25,6	33,6	13,9	36,9	72,8	15,6	61,1	87,5	0,9	2	2,6	4,7	17	14,4	18	5,8	7,8
ia kottitaukasaluja	-	-	-	-	-	-	15,1	59,1	84,7	0,7	1	1,3	4,7	17	14,4	18	5,8	7,8
ia urheilumestäysvälineitä (pyödyksiä)	-	-	-	-	-	-	0,5	2	2,8	0,2	1	1,3	-	-	-	-	-	-
et urheilu- ja voimisteluotteet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
levy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
nkuorta, oksia ym. ja niisiä valm. teoksia	21,8	44,7	58,7	10,3	4,1	8,1	1,6	3,6	5,2	-	-	-	60,7	24	20,3	174	55,8	308,8
eriteollisuustuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eria	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
erivanuuke/puuhioke	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
erituotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
vi, kartonki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hia, harjaksia ym. sekä niisiä valm. tavaroita	86 pr.	0,4	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tia ja nahkoja, nahkateoksia, turkkisia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kkaamattomia nahkoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kanahakat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
inella	86 pr.	0,4	0,5	15,1	4,2	8,3	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alleja ja metalliteoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
irauta valanteisiin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
irauta, rautaromu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
irautaa, rautaromua	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
irautaa, rautaromua	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eita ja laitteita	0,2	0,9	1,2	-	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
erikoneet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
etusneuvoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tokoneita, koloita, kelloja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- ja maalajeja sekä niisiä valmistettuja teoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ittia, tervaa, hartsia, kautsua ym. sekä valm. niisiä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
itersäappaita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ka lämpäntiloi, piki, hartsit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ähtiesanssi, puhdistettu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
jä, rasvoja ja vähoja sekä niistä tehtyjä tuotteita	0,2	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ituvia öljyjä, kosmeettisia aineita yms.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
itä ja värijäysaineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ihdysaineita, ampumatarvikkeita, syytysvälineitä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
iaalaisia alkuaaineita ja niiden yhdistyksiä, lääkkei-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
lumkkoridi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
voitusaineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
llisuus- ja taidetuotteita, opetusvälineitä yms.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kauskirjat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
laukset, taulut, piirustukset	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alla mainitsemattomia tavaroita	0,2	0,6	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
EEENSÄ	39	76,1	100	49,4	50,7	100	18,8	69,8	100	31,9	78	100	84,1	118	100	320,7	122	100
86 pr.	-	-	-	16 pr.	-	-	16 pr.	-	-	-	-	-	700 pr.	-	-	9 kpl.	-	-

LIITE 6. Suomen tuonnin rakenne Unkarista 1921-1939

Tavararyhmä	1921		1922		1923		1924		1925		1926		1927		1928		1929		1930	
	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.	SVT	Unk.
Nahkatuotteet ja turkikset	67,35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,89	17,01	1,24	0,37	2,35	3,35
Vilja, viljatuotteet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5,37	63,74	66,69	78,44	43,36	45,55
Koneet ja laitteet	-	-	42,77	-	-	-	12,13	-	76,44	79,59	20,72	-	17,02	73,63	63,74	19,63	22,06	7,2	40,8	20,9
Hedelmät, vihannekset, keittiökasvit	-	-	-	-	-	-	12,41	-	14,8	2,46	3,73	-	10,36	9,04	12,44	4,24	5,37	2,89	7,9	8,39
Lannoitteet	-	-	-	-	-	-	64,36	-	-	-	53,19	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tekstiilit, kutomateollisuustuotteet ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4,15	-	-	12,15	5,81	8,97	0,05	2	3,95	2,24	8,39
Juomat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,26	-	1,94	0,03	-	-	0,13	0,13
Metallit, metallituotteet	-	-	-	-	-	-	-	-	0,62	-	-	-	41,38	-	45,92	-	0,58	-	2,57	2,19
Muut	32,65	-	57,23	-	-	-	11,1	-	8,76	13,18	16,09	-	16,8	11,51	3,63	13,12	2,07	4,59	3,35	11,1
YHTEENSÄ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tavararyhmä	1931		1932		1933		1934		1935		1936		1937		1938		1939			
Nahkatuotteet ja turkikset	-	0,35	0,11	0,44	1,02	0,14	2,54	2,51	6,87	5,77	5,58	3,87	10,68	11,31	35,33	43,1	..	34,31
Vilja, viljatuotteet	35,59	66,32	16,94	4,85	67,78	81,61	36,6	15,95	24,18	33,2	48,98	47,72	64,89	64,12	14,93	10,62	..	7,41
Koneet ja laitteet	48,3	14,27	34,03	9,91	3,89	3,3	39,07	55,73	22,73	22,58	8,52	10,54	2,48	5,36	7,95	11,86	..	14,81
Hedelmät, vihannekset, keittiökasvit	8,72	6,44	27	13,88	18,95	8,48	7,88	4,66	5,02	3,2	6,05	4,95	1,59	1,46	5,65	4,51	..	5,77
Lannoitteet	-	-	-	47,58	-	-	-	-	-	6,8	1,63	4,27	0,37	1,08	-	-	-	..	-	..
Tekstiilit, kutomateollisuustuotteet ym.	3,07	3,57	1,63	1,32	3,78	3,88	5,99	2,15	16,13	9,79	15,87	16,06	6,18	7,1	20,72	8,85	..	14,49
Juomat	-	1,39	16,5	17,84	1,22	0,29	0,93	1,43	2,16	1,24	1,49	4,16	1,32	0,84	1,84	3,27	..	1,85
Metallit, metallituotteet	-	1,04	0,02	0,44	0,06	-	0,79	5,56	7,87	7,63	3	1,82	2,71	5,89	2,84	7,26	..	5,66
Muut	4,32	6,61	3,76	3,74	3,3	2,3	6,21	12,01	15,02	9,79	8,87	6,61	9,76	2,86	10,75	10,53	..	15,69
YHTEENSÄ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Lähteet: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1925-1938, SVT 1B, Ulkomaankauppatilasto, kuukausijulkaisu 1932-1938, Magyar Statisztikai Közlememeyk. Magyarorszag Külkereskedelmi Forgalmá 75-111, 1925-1939.

LIITE 7a.Suomen tuonti Unkarista , tuonnin volyyymi (A), käypähintainen arvo (B) ja suhteellinen rakenne (C) tavararyhmittäin 1921-1938 (volyyymi, tonnia; arvo 1 000:tta markkaa)

Tavararyhmä	1921			1922			1923			1924			1925			1926			
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	
1. Elävät eläimet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2. Eläimistä saatavat ruokatarvikkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
3. Vilja, viljatucitteen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
4. Karjanrehu, siemenet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
5. Hedelmät ja keltiökasvit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
6. Siirtomaatavarat, mausteet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
7. Säilykkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
8. Juomat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
9. Kehruuainekset	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
10. Lanka- ja punontateokset	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
11. Karnekat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
12. Sekalaiset kutomateollisuustavarat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
13. Puutavarat ja puuteokset	-	-	-	-	100,7	13,28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
14. Puunkuoria, ruukkoa, oksia ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
15. Paperivanuke, paperi yms.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
16. Joulua, höyheniä, luita ym. muovattavia aineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
17. Vuolia ja nahkoja, turkiksiä	10	145	67,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18. Metallit, metalliteokset	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
19. Koneet ja laitteet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
20. Kuljetusneuvoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
21. Soittokoneet, kojeet, kellot	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
22. Kivi- ja maalajeja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
23. Asfaltti, terva, hartsi, kautsu ym ja valmistetut niisit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
24. Öljyjä, rasvoja ja niistä valmistettavia tuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
25. Eetteriä, alkoholeja, haittuavia öljyjä ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
26. Värejä, värjäysaineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
27. Räjähdysaineet, sytytysvälineet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
28. Kemialliset aineet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
29. Lannoitusaineet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
30. Kirjallisuus- ja taidetuotteet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
31. Muualla mainitsemattomia tuotteita	-	70,3	32,7	1,1	1438,3	89,69	4,6	333,4	43,96	641,3	596,8	64,36	-	-	-	-	-	-	
YHTEENSÄ		215,3	100		1603,7	100		758,5	100		930,3	100		2007,5	100		1783,6	100	

	1927			1928			1929			1930			1931			1932			1933			
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	
1.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	-	-	-	66,8	290,9	5,37	5891,9	16697,6	66,69	1942	3790,1	41,15	1714,2	2847,9	35,59	239,1	554,5	16,94	1560,8	3342,8	67,78	0,01
4.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	147	203,8	2,21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	163,7	326,7	9,04	338,6	673,8	12,44	764,6	1344,3	5,37	506,5	727,6	7,9	331,9	697,4	8,72	380,4	883,8	27	-	934,7	18,95	0
6.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	-	-	-	15,3	105,1	1,94	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13,5	8,4	0,26	-	15	15	0,3
9.	-	-	-	-	317	5,85	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,3	0,01	-	28,9	28,9	0,59
10.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	540	16,5	-	60,1	60,1	1,22
11.	-	-	-	0,6	169,2	3,12	0,7	280,4	1,12	-	-	-	-	-	-	-	24	0,73	-	-	-	-
12.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17.	-	-	-	6,4	210,6	3,89	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19.	14	2659,8	73,63	19,7	3451,7	63,74	27,6	5522,6	22,06	19	3757,9	40,79	25	3864,4	48,3	5,3	1114,1	34,03	-	192	3,89	-
20.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
27.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	3612,4		99,9		5415	99,98		25037,6	100,01		9211,1	99,99		8001,3	100		3273,4	99,99		4931,9	100	

	1934			1935			1936			1937			1938		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
1.	-	-	-	-	0,7	0,01	-	-	0,7	0	-	-	-	-	0
2.	-	-	-	-	-	-	-	-	0,1	0	-	-	-	0,7	0,03
3.	1668,3	3619,9	36,41	-	2719,7	23,95	-	6295	13093,2	48,93	18010,4	-	-	42646,1	64,87
4.	-	18,8	0,19	-	25,6	0,23	-	-	12,1	0,05	-	-	1010,6	3284,6	14,86
5.	366,2	783,2	7,88	131,3	570,5	5,02	1453	598,8	1453	5,43	506,4	-	389,6	1247,9	5,65
6.	-	48,5	0,49	-	47	0,41	-	-	46,5	0,17	-	-	-	70,6	0,32
7.	-	70,4	0,71	-	74,5	0,66	-	15	200,8	0,75	-	-	-	61,1	0,28
8.	-	92,3	0,93	-	74,5	0,66	-	107	399	1,49	62,7	-	-	74,8	0,11
9.	-	-	-	3,7	245,5	2,16	10,7	-	75,2	0,28	-	-	13,7	40,6	1,84
10.	5,9	129,1	1,3	5,8	217,3	1,91	17,7	-	496,7	1,86	-	-	93,4	667,1	3,02
11.	-	366,5	3,91	11,5	1432,5	12,62	33,9	332,2	332,2	12,42	31,6	17,8	8,8	382,5	0,58
12.	-	77,3	0,78	-	70,8	0,62	0,2	350,5	1,31	0,11	0,5	-	30,9	2811,5	12,72
13.	-	0,1	0	-	2,7	0,02	-	28,4	0,11	0,09	-	-	1,2	906,5	4,1
14.	-	45,5	0,46	-	81,7	0,72	-	25,1	0,09	0,01	-	-	-	138,3	0,63
15.	-	7,4	0,07	-	17,1	0,15	-	-	3,4	0,01	-	-	-	59,3	0,27
16.	-	99,1	1	0,1	119	1,05	-	-	272,9	1,02	-	-	-	14,7	0,07
17.	-	252,5	2,54	2,8	779,9	6,87	4,3	1492,2	5,58	5,58	19,8	-	6,5	210,7	0,95
18.	-	78,8	0,79	41,2	893,9	7,87	214,2	804	3	3	675,9	-	26,3	7806,6	35,33
19.	138	3884,2	39,07	53	2580,6	22,73	42,3	2280,8	8,52	8,52	38,2	-	168,5	626,9	2,84
20.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8,3	1757	7,95
21.	-	3,7	0,04	-	20,6	0,18	-	-	2,4	0,01	-	-	-	-	-
22.	-	5,2	0,05	-	6,5	0,06	-	-	94,3	0,35	-	-	-	2,4	0,01
23.	-	88,2	0,89	-	282	2,48	25,9	244,5	0,91	0,91	4,2	-	40,6	345	1,56
24.	-	2,7	0,03	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16,9	284,3	1,29
25.	-	0,2	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	0,14
26.	-	3,1	0,03	-	3,7	0,03	-	-	5,1	0,02	-	-	-	0,3	0
27.	-	-	-	-	0,6	0,01	-	-	5	0,02	-	-	-	-	-
28.	-	99,7	1	-	171,9	1,51	-	103,6	0,39	0,39	-	-	-	55,5	0,25
29.	-	10,4	0,1	-	88,7	0,78	-	443,9	1,63	1,63	266	-	0,09	189,3	0,86
30.	-	133	1,34	-	789,1	6,95	-	1474,3	5,51	5,51	-	-	0,3	660,4	2,99
31.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	243	1,1
		9941,5	100,01		11354,4	100		26757,7	99,99	99,99	100			22096,7	100,01

Lähteet: SVT 1A, Ulkomaankauppatilasto 1921-1938, SVT 1B, Ulkomaankauppatilasto, kuukausjulkaisu 1932-1938.

LIITE 7b. Unkarin Suomeen suuntautuneen viennin volyymi, arvo ja suhteellinen rakenne 1925-1939 (volyyymi tonnia, arvo 1 000:ttä pengöä)

Tavararyhmä	1925			1926			1927			1928			1929		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
1. Elävät eläimet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Eläimistä saatavat ruokatarvikkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Vilja, viljatuotteet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3180	-
4. Karjanrehu, siemenet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Hedelmät, vihannekset, keittikasvit	40	6	2,5	115	13,3	3,7	347,3	70	10,4	176,7	39,1	4,2	833,3	117	2,9
6. Siirtomaatavarat, mausteet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	0,2
7. Säilykkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Juomat	-	-	-	-	-	-	5,1	15,3	2,3	0,7	0,3	0	-	-	-
9. Keuruuainekset	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Lanka ja punontatekset	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5	0,5	0,1	1,8	14	0,3
11. Kankaat	0,4	10,1	4,2	0,8	8,5	2,4	4,3	82,1	12,2	-	-	-	5,7	146	3,6
12. Sekalaiset kutomateollisuustarvikkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Puuvarvoja ja puuteoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Puumuoria, oksia yms.	-	-	-	-	-	-	0,5	2,4	0,4	0,2	1,2	0,1	-	-	-
15. Paperteollisuustuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Joutia, hatjaksia ym. sekä niistä valm. tuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17. Vuotia, nahkoja, nahkateoksia, turkiksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7,4	157	17	0,5	2	0,1
18. Metallit, metalliteokset	0,7	1,5	0,6	-	-	-	1341,7	279,6	41,4	1959,4	423,9	45,9	457,5	15	0,4
19. Koneita ja laitteita	25,5	193,8	79,6	9,6	73,8	20,7	13,5	115	17	22,7	181,2	19,6	36,3	104	2,6
20. Kujetusneuvoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	292	7,2
21. Soittokoneet, kojeet, kellot	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22. Kivi- ja maalajaja sekä niistä valm. teoksia	-	-	-	35,1	9,5	2,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23. Asfalttia, tervaa, hartseja, kautsua ym. sekä valmistettuja	-	-	-	-	-	-	0,1	0,8	0,1	0,2	1,2	0,1	-	-	-
24. Öljyä, rasvoja ja vahoja sekä niistä tehtyjä tuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25. Häihuvia öljyjä, kosmeettisia aineita ym.	-	-	-	-	-	-	0,6	1,3	0,2	-	-	-	-	-	-
26. Väriä ja värijäysaineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
27. Räjähdyksineet, ampumatarvikkeet, syytysvälineet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,3	0,8	0,1	-	-	-
28. Kemiallisia aineita ja niiden yhdistyksiä sekä lääkkeitä	-	-	-	1578,2	189,4	53,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29. Lannoitusaineet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30. Kirjallisuus- ja taidetuotteita, opetusvälineitä ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31. Muualla mainitsemattomia tavaroita	45,4	32,1	13,2	72,9	61,6	17,3	113,3	109	16,2	115,1	117,9	12,8	115,4	177	4,4
YHTEENSÄ	112	243,5	100	1811,6	356,1	100	1826,4	675,5	100,2	2283,2	923,1	99,8	9410,2	4054	100,1

Tavararyhmä	1930			1931			1932			1933			1934		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
1. Elävät eläimet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Eläimistä saatavat ruokatarvikkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Vilja, viljatutotteet	1028,2	353	45,5	2852,3	762	66,3	81,1	568	4,8	3006,2	568	81,6	623,8	89	15,9
4. Karjanrehu, siemenet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Hedelmät, vihannekset, keittökasvit	793,5	65	8,4	554,7	74	6,4	431,2	63	13,8	762,8	59	8,5	228,6	26	4,7
6. Siirtomaatavarat, mausteet	9,4	13	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Säilykkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Juomat	3,3	1	0,1	33,8	16	1,4	71,5	81	17,8	1	2	0,3	6,6	8	1,4
9. Kehruuainekset	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Lanka ja punontatekset	2,3	15	1,9	-	-	-	-	-	-	2,3	3	0,4	2,1	3	0,5
11. Kankaat	3,2	50	6,5	1,9	41	3,6	0,4	6	1,3	2,3	24	3,4	1,4	9	1,6
12. Sekalaiset kutomoteollisuustarvikkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Puutavaroita ja puuteoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Puunkuorta, oksia yms.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Paperiteollisuustuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Joulia, harjaksia ym. sekä niistä valm. tuotteita	2,7	11	1,4	3,7	12	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17. Vuotia, nahkoja, nahkateoksia, turkkia	1	26	3,4	0,2	4	0,3	0,2	2	0,4	0,1	1	0,1	0,7	14	2,5
18. Metallit, metalliteokset	11,9	17	2,2	7,7	12	1	1,5	2	0,4	-	-	-	24,1	31	5,6
19. Koneita ja laitteita	16,9	162	20,9	14,2	164	14,3	2,4	45	9,9	1,8	23	3,3	177,6	311	55,7
20. Kujetusneuvoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21. Soittokoneet, kojeet, kellot	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22. Kivi- ja maaleja sekä niistä valm. teoksia	4,2	18	2,3	0,3	2	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23. Asfalttia, tervaa, hartseja, kautsua ym. sekä valmisteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24. Öljyä, rasvoja ja vahoja sekä niistä tehtyjä tuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25. Haittavia öljyjä, kosmeettisia aineita ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26. Värejä ja värjäysaineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
27. Räjähdysaineet, ampumatarvikkeet, sytytysvälineet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28. Kemiallisia aineita ja niiden yhdistyksiä sekä lääkkeitä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29. Lannoitusaineet	-	-	-	0,2	2700	-	-	216	47,6	12,2	7	1	94,6	38	6,8
30. Kirjallisuus- ja taidetuotteita, opetusvälineitä ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31. Muualla mainitsemattomia tavaroita	34,4	44	5,7	73,5	62	5,4	4,3	17	3,7	50,9	9	1,3	17,1	29	5,2
YHTEENSÄ	1911	775	100	3542,5	1149	99,9	3292,6	454	99,7	3839,6	696	99,9	1176,8	558	99,9

Tavararyhmä	1935			1936			1937			1938			1939		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
1. Elävät eläimet	-	-	-	-	-	-	3,2	30	0,7	-	-	-	-	-	-
2. Eläimistä saatavat ruokatarvikkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Vilja, viljatuotteet	2382,2	322	33,2	6794,5	838	47,7	18763,8	2897	64,2	690,2	120	10,6	402,3	68	7,4
4. Karjanrehu, siemenet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Hedelmät, vihamekset, keittökasvit	112,6	31	3,2	657,1	87	4,9	745,9	66	1,5	332,7	51	4,5	95,2	53	5,8
6. Siirtomaatavarat, mausteet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,1	3	0,3	4,2	7	0,8
7. Säilykkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Juomat	13,2	12	1,2	84,1	73	4,2	43,1	38	0,9	39,5	37	3,3	16,7	17	1,9
9. Keuruuainekset	-	-	-	-	-	-	-	5	0,1	60	29	2,6	20	8	0,9
10. Lanka ja punontatekset	5,8	9	0,9	24,2	31	1,8	18,4	18	0,4	10	12	1,1	24	33	3,6
11. Kankaat	12,5	86	8,8	35,5	251	14,4	50,5	298	6,6	3,1	59	5,2	9,3	92	10
12. Sekalaiset kutonoteollisuustarvikkeet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Puutavaroita ja puuteoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Puunkuorta, oksia yms.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Paperiteollisuustuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Joutia, harjaksia ym. sekä niistä valm. tuotteita	-	-	-	-	-	-	3,9	5	0,1	5,3	7	0,6	-	-	-
17. Vuotta, nahkoja, nahkateoksia, turkkisia	13,7	56	5,8	3,8	68	3,9	24	511	11,2	26,5	487	43,1	16,8	315	34,3
18. Metallit, metalliteokset	59,2	74	7,6	324	32	1,8	380,3	266	5,9	571,2	82	7,3	341,9	52	5,7
19. Koneita ja laitteita	73,5	219	22,6	53,4	185	10,6	71,8	242	5,3	14	134	11,9	14,6	136	14,8
20. Kuljetusneuvoja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21. Soitokoneet, kojeet, kellot	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22. Kivi- ja maalajaja sekä niistä valm. teoksia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23. Asfalttia, tervaa, hartseja, kautsua ym. sekä valmisteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24. Öljyjä, rasvoja ja vahoja sekä niistä tehtyjä tuotteita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25. Haittavia öljyjä, kosmeettisia aineita ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26. Väriä ja väriäysaineita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
27. Räjähdysaineet, ampumatarvikkeet, sytytysvälineet	0,7	2	0,2	12	40	2,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28. Kemiallisia alkaineita ja niiden yhdistyksiä sekä lääkkeitä	88,7	21	2,1	44,7	10	0,6	-	-	-	0,1	12	1,1	-	-	-
29. Lannoitusaineet	1310	66	6,8	1500	75	4,3	1520	49	1,1	-	-	-	-	-	-
30. Kirjallisuus- ja taidetuotteita, opetusvälineitä ym.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31. Muualia mainitsemattomia tavaroita	76,2	72	7,4	106	66	3,8	105,5	94	2,1	117,7	97	8,6	283,6	137	14,9
YHTEENSÄ	4148,3	970	100	9639,3	1756	100	21730,6	4518	100,1	1874,3	1130	100,2	1228,6	918	100,1